

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Scher SERTTAŞ

TÜRK İDARE HUKUKUNDA SINAVLAR VE YARGISAL DENETİMİ

Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2025

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Seher SERTTAŞ

TÜRK İDARE HUKUKUNDA SINAVLAR VE YARGISAL DENETİMİ

Danışman

Doç. Dr. Ahmet Kürşat ERSÖZ

Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı

Doktora Tezi

Antalya, 2025

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Seher SERTTAŞ'ın bu çalışması jürimiz tarafından Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Bahtiyar AKYILMAZ

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Ahmet Kürşat ERSÖZ

Üye : Prof. Dr. Hayri KESER

Üye : Doç. Dr. Selman Sacit BOZ

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Muradiye ÇEVİKÇELİK

Tez Başlığı: Türk İdare Hukukunda Sınavlar ve Yargısal Denetimi

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi :14/07/2025

Mezuniyet Tarihi : 14/08/2025

(İmza)
Prof. Dr. Seda BAYRAKTAR
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum “Türk İdare Hukukunda Sınavlar ve Yargısal Denetimi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerkere uygun bir biçimde tarafımca yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Seher SERTTAŞ

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Seher SERTTAŞ
Öğrenci Numarası	
Anabilim Dalı	Kamu Hukuku
Programı	Doktora
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Ahmet Kürşat ERSÖZ
Doktora Tez Başlığı	Türk İdare Hukukunda Sınavlar ve Yargısal Denetimi
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2725613963
Rapor Tarihi	05.08.2025
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %6 Alıntılar dahil: %17
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 324 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelerle sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR LİSTESİ	v
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
TEŞEKKÜR/ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ARACI OLARAK SINAVLARIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ: TANIMI, TÜRLERİ VE İLKELERİ

1.1. Ölçme ve Değerlendirme Kavramları ve Yöntemleri	6
1.2. Ölçme ve Değerlendirme Aracı Olarak Sınavlar	9
1.2.1. Sınav Türleri	10
1.2.1.1. Yapılış Usulüne Göre Sınav Türleri	11
1.2.1.1.1. Yazılı Sınavlar	11
1.2.1.1.2. Sözlü Sınavlar	15
1.2.1.1.3. Uygulamalı Sınavlar	18
1.2.1.2. Yapılış Amacına Göre Sınav Türleri	19
1.2.1.2.1. Ölçme ve Değerlendirme Sınavları	20
1.2.1.2.2. Seçme ve Yerleştirme Sınavları	21
1.2.2. Sınav Düzenleyen İdareler	23
1.2.2.1. Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı	23
1.2.2.1.1. Teşkilat Yapısı	24
1.2.2.1.2. Görev ve Yetkileri	25
1.2.2.2. Diğer İdareler	32
1.2.3. Dijitalleşme ve Sınavlar	34
1.2.3.1. Elektronik ve Online Sınavlar	35
1.2.3.2. Yapay Zeka ve Sınavlar	42
1.2.4. Sınavlara İlişkin İlkeler	44
1.2.4.1. Sınav Hazırlık Sürecine İlişkin İlkeler	46
1.2.4.1.1. Etkin ve Yeterli Duyuru Yapılması	46
1.2.4.1.2. Erişilebilirlik ve Katılım İmkânı Sağlanması	48

1.2.4.2.	Sınavların Uygulanmasına İlişkin İlkeler.....	49
1.2.4.2.1.	Güvenilirlik	50
1.2.4.2.2.	Geçerlilik.....	52
1.2.4.2.3.	Kullanışlılık.....	55
1.2.4.3.	Sınav Sonrasına İlişkin İlkeler	57
1.2.4.3.1.	Adayların Başarı Sırasına Uygun Şekilde Sıralanması	57
1.2.4.3.2.	Sonuçların Açıklanması ve Şeffaflık.....	58
1.2.4.3.3.	Veri Güvenliği ve Gizlilik.....	61
1.2.4.3.4.	Telafi ve Yeniden Değerlendirme İmkanları Verilmesi.....	62
1.2.4.3.5.	Sınav Sonuçlarına İtiraz ve Dava Hakkı	62

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK İDARE HUKUKUNDA SINAVLARIN GÖRÜNÜMÜ VE HUKUKİ ÇERÇEVESİ

2.1.	Sınavların Hukuki Niteliği.....	65
2.2.	Eğitim Hakkı Bağlamında Eğitim Kamu Hizmeti ve Sınavlar	67
2.2.1.	Eğitim Hakkı ve Sınavlar	68
2.2.1.1.	İlk ve Ortaöğretim Sürecinde Sınavlar	71
2.2.1.2.	Yükseköğretim Sürecinde Sınavlar	73
2.2.1.2.1.	Ön Lisans ve Lisans Süreci	73
2.2.1.2.2.	Lisansüstü Süreç.....	75
2.2.1.2.2.1.	Doktora Yeterlilik Sınavları.....	77
2.2.1.2.2.2.	Tez Savunma Sınavları	80
2.2.1.3.	Ceza İnfaz Kurumlarında Sınavlar	86
2.2.2.	Eğitim Kamu Hizmetine Hâkim Olan İlkeler Çerçevesinde Sınavlar	89
2.2.2.1.	Süreklilik İlkesi Çerçevesinde Sınavlar	91
2.2.2.2.	Değişkenlik İlkesi Çerçevesinde Sınavlar.....	92
2.2.2.3.	Eşitlik İlkesi Çerçevesinde Sınavlar.....	98
2.2.2.4.	Bedelsizlik İlkesi Çerçevesinde Sınavlar	101
2.3.	Kamu Personel Hukukunda Sınavlar	103
2.3.1.	Kamu Hizmetine Girme Hakkı.....	107
2.3.2.	Kamu Hizmetine Girişte Kanunilik İlkesi	109
2.3.3.	Kamu Hizmetine Girişte Liyakat İlkesi.....	113

2.3.3.1.	Eşitlik İlkesi.....	116
2.3.3.2.	Kariyer İlkesi.....	120
2.3.3.3.	Yarışma İlkesi	120
2.3.3.3.1.	Mevzuatla Sınavsız Atama Hakkı Tanınanlar.....	121
2.3.3.3.2.	Üst Kademe Kamu Yöneticileri	123
2.3.3.3.3.	İstisnai Memurluklar	126
2.3.4.	Kamu Hizmetine Girişte Sözlü Sınav Uygulaması	127
2.3.4.1.	Liyakat İlkesi Bağlamında Sözlü Sınavlar	129
2.3.4.2.	Sözlü Sınavların Tamamlayıcı Fonksiyonu	133
2.3.5.	Devlet Memuriyetine Girişte Sınav Uygulaması.....	137
2.3.6.	Diğer Kamu Görevliliğine Girişlerde Sınav Uygulaması.....	140
2.3.6.1.	Hakimler ve Savcılar Bakımından	142
2.3.6.2.	Öğretim Elemanı Atama ve Yükselmelerinde Jüri Değerlendirmeleri	147
2.3.6.2.1.	Akademik Kadrolara Atanmada Jüri Değerlendirmeleri	149
2.3.6.2.2.	Doçentlik Jüri Değerlendirmeleri.....	155

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SINAV VE JÜRİ DEĞERLENDİRMELERİNİN YARGISAL DENETİMİ

3.1.	İlk İnceleme Konuları Bakımından Denetim	169
3.1.1.	Görev ve Yetki	169
3.1.2.	İdari Merci Tecavüzü.....	173
3.1.3.	Ehliyet.....	177
3.1.4.	İdari Davaya Konu Olacak Kesin ve Yürütülmesi Gereken Bir İşlem.....	180
3.1.5.	Süre aşımı	182
3.1.6.	Husumet.....	186
3.1.7.	İYUK m. 3 ve 5'e Uygunluk	187
3.2.	Esas Bakımından Denetim	189
3.2.1.	Takdir Yetkisi ve Değerlendirme Alanı	191
3.2.2.	Sözlü Sınavların Denetimi.....	201
3.2.2.1.	Yetki ve Şekil Unsurları Yönünden Denetim	203
3.2.2.1.1.	Sınav Komisyonunun Usulüne Uygun Oluşturulması	205
3.2.2.1.2.	Tutanakla ve Sesli/Görüntülü Şekilde Kayıt Altına Alınma.....	209
3.2.2.2.	Sebeup, Konu ve Amaç Unsurunun Denetimi	220

3.2.3.	Yazılı Sınavların Denetimi	229
3.2.4.	Uygulamalı Sınavların Denetimi	240
3.2.5.	Akademik Eser Değerlendirmelerinin Denetimi	242
3.2.5.1.	Yetki ve Şekil Unsurları Yönünden Denetim	243
3.2.5.2.	Sebeup, Konu ve Amaç Unsurları Yönünden Denetim	245
3.3.	Merkezi ve Ortak Sınavlara İlişkin Yargılama Usulü.....	252
3.3.1.	Merkezi ve Ortak Sınavlara İlişkin Yargılama Usulünün Kapsamı	253
3.3.2.	Merkezi ve Ortak Sınavlara İlişkin Yargılamada Öngörülen Usul Kuralları...	258
3.4.	Yürütmenin Durdurulması	260
3.5.	Kanun Yollarına Başvuru	264
3.6.	Mahkeme Kararlarının Uygulanması.....	271
SONUÇ		278
KAYNAKÇA.....		284
ÖZGEÇMİŞ		310

KISALTMALAR LİSTESİ

AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AİS	: Aday İşlemleri Sistemi
akt.	: aktaran
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BEDK	: Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu
BİM	: Bölge İdare Mahkemesi
bkz.	: Bakınız
Bs.	: Bası
BVerfG	: Alman Federal Anayasa Mahkemesi
C.	: Cilt
CBK	: Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi
çev.	: çeviren
DİDDGK	: Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu
DİDDK	: Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu
DJİBB	: De Jure İçtihat Bilgi Bankası
DKD	: Danıştay Kararlar Dergisi
DMK	: Devlet Memurları Kanunu
E.	: Esas
ed.	: editör
HMGS	: Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HSK	: Hakimler ve Savcılar Kurulu
İYÖS	: İdari Yargı Ön Sınavı
İYUK	: İdari Yargılama Usulü Kanunu
K.	: Karar
KDK	: Kamu Denetçiliği Kurumu
KİBB	: Kazancı İçtihat Bilgi Bankası
KPSS	: Kamu Personel Seçme Sınavı
KVKK	: Kişisel Verileri Koruma Kurulu
LİBB	: Lexpera İçtihat Bilgi Bankası
m.	: madde

MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
No	: Numara
ÖSYM	: Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı
RG.	: Resmi Gazete
S.	: Sayı
s.	: sayfa
ss.	: sayfa sayısı
T.	: Tarih
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TİHEK	: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
TODAİE	: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Projesi
ÜDS	: Üniversitelerarası Kurul Yabancı Dil Sınavı
vd.	: ve devamı
vs.	: ve sair
Y.	: Yıl
YD	: Yürütmenin Durdurulması
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu

ÖZET

Sınavlar, gündelik yaşamda sıkça karşılaşılan ve özellikle eğitim süreçleri ile kamu personeli alımlarında en yaygın biçimde başvurulanan temel ölçme ve değerlendirme araçlarıdır. İdare tarafından yapılan sınavlar, idare hukukunun genel ilkelerine tabi olmakla birlikte, uygulamada hem usule hem de esasa ilişkin çeşitli hukuki tartışmalara yol açmaktadır. Hukuka ve liyakat ilkesine aykırı sınav işlemleri, yargısal denetimin konusunu oluşturmakta; ancak bu denetimde idarenin takdir yetkisinin sınırları, mahkemeler arasında farklı yorumlara neden olabilmektedir.

Bu çalışmada, sınav süreçlerinin hukuka uygunluğunu sağlamak adına yargısal denetimin işlevini ortaya koyma ve idarenin takdir yetkisiyle temel hakların dengesine ilişkin öneriler geliştirme amaçlanmaktadır. Bu kapsamda çalışmamızda, Türk idare hukukunda sınavların hukuki rejimi, özellikle sınav sonuçlarına yönelik yargısal denetimdeki güncel tartışmalar ve içtihatlardaki belirsizlikler ele alınacaktır. Sözlü sınavlar gibi takdir yetkisinin geniş olduğu alanlarda liyakat ilkesiyle çelişen uygulamalar, Danıştay ve diğer mahkemelerin bu konudaki yaklaşımları karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Ayrıca, yargının denetim rolünün idari işlemlerin meşruiyeti ve birey haklarının korunması açısından taşıdığı önem, somut kararlar üzerinden değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ölçme ve değerlendirme, sınav, sınav notları, takdir yetkisi, yargısal denetim.

SUMMARY

EXAMS AND JUDICIAL REVIEW IN TURKISH ADMINISTRATIVE LAW

Examinations are the main measurement and evaluation tools that are frequently encountered in daily life and are most commonly used in educational processes and public personnel recruitment. Although these procedures, which are carried out within the framework of the discretionary power of the administration, are subject to the general principles of administrative law, they give rise to various procedural and substantive legal debates in practice. Examination procedures contrary to the law and the principle of merit are subject to judicial review; however, the limits of the discretionary power of the administration in this review may lead to different interpretations among the courts.

This study aims to reveal the function of judicial review in order to ensure the conformity of examination processes with the law and to develop recommendations regarding the balance between the discretionary power of the administration and fundamental rights. In this context, this study will examine the legal regime of examinations in Turkish administrative law, the current debates on judicial review of the results of examinations and the uncertainties in the case law. Practices that contradict the principle of merit in areas where discretionary power is broad, such as oral exams, and the approaches of the Council of State and other courts on this issue will be examined comparatively. In addition, the importance of the judiciary's supervisory role in terms of the legitimacy of administrative actions and the protection of individual rights will be evaluated through concrete decisions.

Keywords: Measurement and evaluation, examination, examination grades, discretionary power, judicial review.

TEŞEKKÜR

Doktora tez sürecim boyunca bilgi ve deneyimiyle bana her zaman yol gösteren, akademik rehberliği ve kıymetli katkılarıyla çalışmamın şekillenmesine büyük katkı sunan, desteğini her daim hissettiren danışmanım Doç. Dr. Ahmet Kürşat Ersöz’e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tez savunmamda yer alarak beni onurlandıran, çalışmamı değerlendiren, görüş ve önerileriyle katkı sağlayan saygıdeğer jüri üyeleri Prof. Dr. Bahtiyar Akyılmaz’a, Prof. Dr. Hayri Keser’e, Doç. Dr. Selman Sacit Boz’a ve Dr. Öğr. Üyesi Muradiye Çevikçelik’e çok teşekkür ederim.

Bu uzun ve yorucu süreçte her zaman yanımda olan, sabırları, sevgileri ve destekleriyle bana güç veren değerli aileme; anneme, babama, kardeşlerime, eşime ve canım oğluma gönülden teşekkür ederim.

Bu tez, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) “2211/A Genel Yurt İçi Doktora Burs Programı” kapsamında desteklenmiştir. Çalışmayı desteğe layık gören TÜBİTAK’a çok teşekkür ederim.

GİRİŞ

I. Konunun Takdimi

Ölçme ve değerlendirme işlemleri; eğitimden iş dünyasına, kamu sektöründen sanata kadar pek çok alanda kullanılan, bireylerin bilgi, beceri, yetkinlik ve performanslarını sistematik biçimde analiz etmeyi amaçlayan geniş kapsamlı araçlardır. Bu işlemlerin en yaygın ve etkili uygulama biçimi ise kuşkusuz sınavlardır. Sınavlar, özellikle eğitim sistemlerinde ve kamu personeli seçme süreçlerinde ölçme ve değerlendirmenin somutlaşmış hali olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bireyler, hayatlarının pek çok evresinde sınavlara tabi tutulmaktadır. Sınavlar, ilköğretimden yükseköğretime, kamuya girişten meslekte yükselmeye eğitim ve kariyer süreçlerinin her aşamasının ayrılmaz bir parçasıdır. Öğrenciler küçük yaşlardan itibaren yoğun bir sınav temposuna girmekte; aileler de bu süreçte maddi ve manevi fedakarlıklarda bulunmaktadır. Öte yandan, sınavlar, kamu personel hukuku bağlamında liyakat ilkesinin pratikteki tezahürü niteliğindedir. Kamu hizmetine girişte liyakati esas alan sistemin temel aracı olarak sınavlar kullanılmakta ve kamu görevine talip olan kişiler uzun yıllar bu sınavlara hazırlanmaktadır. Her yıl Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından düzenlenen sınavlara on milyondan fazla kişi katılmaktadır¹. Özetle, ülkemizde sınavlar bir nevi “*var olma meselesi*” olarak görülmektedir².

Sınavların bu denli yaygın ve etkili bir araç olması, beraberinde hukuki denetim ihtiyacını getirmektedir. Zira sınavlar, idarenin takdir yetkisi ile bireylerin temel hakları arasındaki gerilimin en keskin biçimde hissedildiği alanlardan biridir³. Ancak tüm bu toplumsal ve hukuki önemine rağmen sınav işlemleri idare hukuku literatüründe yeterince incelenmemiştir. *Gözler*’in de ifade ettiği gibi sınavlar, “*üzerinde herkesin çok konuştuğu, ama kimsenin bir şey yazmaya cesaret edemediği*” konulardan biri olarak kalmıştır⁴. Oysa sınavların temel hak ve özgürlüklerle ilişkisi, hukuka uygunluk ilkeleri çerçevesinde gerçekleştirilmesi, sınav değerlendirmelerinde idarenin takdir yetkisinin sınırları, yargısal denetimin kapsamı ve

¹ Özer, Mahmut, “Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezinin Stratejik Hedefleri ve Yeni Yönelimleri”, **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, C. 8, S. 2, 2018, ss. 221-226, s. 222.

² Büyüköztürk, Şener, “Sınavlar Üzerine Düşünceler”, **Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi**, C. 6, S. 2, 2016, ss. 345-356, s. 349.

³ Nitekim Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü’nün 2024 yılı adli istatistik verilerine bakıldığında, eğitim öğretim ve sınavlar konulu 5.946 idari dava dosyası bulunmaktadır. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/7042025092455Adalet_%C4%B0statistikleri_2024%20T%C3%BCrk%C3%A7e_Ingilizce.pdf, (erişim tarihi: 15.07.2025).

⁴ Gözler, Kemal, **Hukuk Eğitiminde Sınavlar**, Ekin Yayınevi, Bursa, 1999, (Hukuk Eğitiminde Sınavlar), s. 2.

bilirkişi incelemesi gibi meseleler idare hukuku bakımından ele alınmayı hak eden konular arasındadır.

Çalışmamız, sınavlar ekseninde ölçme ve değerlendirme süreçlerinin hukuki niteliğini ve yargısal denetim yollarını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda, öncelikle sınavların genel çerçevesi çizilecek; ardından sınavların idare hukuku boyutu ve bunlara dair yargısal denetim mekanizmaları değerlendirilecektir. Çalışmada ayrıca, idarenin takdir yetkisinin sınırları, bilirkişilik uygulamalarının uygunluğu, sınavların hukuka uygunluk denetimi ve yerindelik denetimi gibi tartışmalı konular üzerinde durulacak; eski içtihatlarla birlikte güncel yargı kararları ışığında analiz edilecektir. Nihayetinde bu çalışma, sınav olgusunun idare hukuku bağlamında hem teorik temellerini hem de uygulamadaki sorunlarını ortaya koyarak, sınav işlemlerinin hukuka uygun şekilde yürütülmesine ve yargısal denetimin etkinliğine ilişkin çözüm önerileri sunmayı hedeflemektedir.

II. Çalışma Metodu ve Konunun Kapsamı

Çalışmamızda, ölçme ve değerlendirme işlemlerinin tümü değil; en yaygın ve idare hukuku açısından en önemli görünüm biçimi olan sınavlar ve bu sınavların sonuçları ile yargısal denetimi üzerinde durulmuştur. Konu, Türk idare hukuku çerçevesinde ele alınmış; gerektiği ölçüde karşılaştırmalı hukuk kaynaklarından da faydalanılmıştır. Zira sınavlara ilişkin iş ve işlemler, niteliği gereği yalnızca idare hukukunun değil; ceza hukuku ve insan hakları hukuku gibi çeşitli kamu hukuku dallarının da konusu olabilmektedir. Örneğin, sınavlara ilişkin işlemler Türk Ceza Kanunu veya özel kanunlarda yer alan bazı suç tiplerini oluşturabilmektedir. Sınav hukukuna ilişkin hususların tamamının bu çalışmada incelenmesi mümkün olmayacağından, çalışmamız temel olarak sınavlara ilişkin işlemlerin idare hukuku boyutuyla ilgilidir.

Bu çalışma, sınav olgusu hakkındaki içtihatları doktrin ile buluşturarak bir değerlendirme yapmak, ortaya çıkan sorunlara öneride bulunmak amacıyla kaleme alınmıştır. Eğitimde ve kamu görevlerinde sınav olgusunu idare ve idari yargılama hukuku özelinde incelenmesi amaçlanmaktadır. Metot olarak günümüze kadar oluşturulan içtihatların derlenmesi, sınav konusundaki doktrinin bir araya getirilmesi, tüm bu verilerden hareketle de ortaya çıkan problemlerin ve eksikliklerin tespit edilmesi seçilmiştir. Çalışmada, sınavlar konusuna ilişkin olarak Danıştay başta olmak üzere yargı tarafından verilen kararlar genel itibarıyla taranmaya çalışılmıştır. Ancak çalışmanın içeriğini gereksiz yere uzatmamak adına bu kararların metin içinde yalnızca özüne yer verilmiş; ayrıntılı bilgiler ise dipnotlarda sunulmuştur. Özellikle üçüncü bölüm, büyük ölçüde yargısal içtihatlar üzerinden

şekillendirilmiş ve bu içtihatlar ışığında sorunlu alanlara dikkat çekilerek çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

Çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, öncelikle ölçme ve değerlendirme kavramları açıklanmakta; bu kavramların teorik temelleri ile yöntemleri üzerinde durulmaktadır. Ardından sınavlar, ölçme ve değerlendirmenin en kurumsallaşmış aracı olarak ele alınmakta ve sınavların yapılış usulüne ve amacına göre türleri sistematik şekilde incelenmektedir. Bu çerçevede, sınav düzenleyen başlıca idari yapılar olarak Milli Eğitim Bakanlığı ile Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı'nın teşkilat yapısı, görev ve yetkileri açıklanmakta; ayrıca dijitalleşme sürecinin bir sonucu olarak elektronik sınavlar ve yapay zekâ uygulamaları da ayrı bir başlık altında değerlendirilmektedir. Bölümün devamında ise sınavlara ilişkin temel ilkeler ortaya konulmaktadır.

İkinci bölümde, sınavların Türk idare hukukundaki görünümü ve hukuki niteliği kapsamlı biçimde ele alınmaktadır. Bu doğrultuda, sınavların idari işlem olarak taşıdığı hukuki özellikler değerlendirilmekte; sınavların eğitim hakkı ve eğitim öğretim kamu hizmeti bağlamındaki rolü anayasal ve yasal düzenlemeler ışığında analiz edilmektedir. İdarelerin sınav işlemlerinde, kamu hizmetine hâkim olan ilkeleri gözetmesi gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca, kamu personeli rejimi kapsamında sınavların rolü, kamu hizmetine girme hakkı, kanunilik ve liyakat ilkeleri bakımından açıklanmakta; özellikle sözlü sınav uygulamalarının idare hukuku ilkeleriyle ilişkisi incelenmektedir.

Üçüncü ve son bölümde, sınav ve jüri değerlendirmelerine ilişkin işlemlerin yargısal denetimi konusu ele alınmaktadır. Bu bölümde ilk olarak, idari yargılama sürecinde sınav işlemlerine yönelik yapılan başvuruların ilk inceleme aşaması bakımından denetimi açıklanmaktadır. Devamında, esas yönünden yapılan yargısal denetimin kapsamı incelenmekte; idarenin sahip olduğu takdir yetkisi ile sınav komisyonlarının değerlendirme alanı arasındaki sınırlar analiz edilmektedir. Yazılı, sözlü ve uygulamalı sınavlar ile akademik jüri değerlendirmelerinin şekil ve içerik yönünden denetimi ayrı ayrı ele alınmakta; sınav komisyonlarının oluşturulmasından tutanak düzenlemelerine, gerekçelendirilmeyen puanlamalardan sesli-görüntülü kayıt alınmasına kadar pek çok husus yargı kararları ışığında değerlendirilmektedir. Ayrıca merkezi ve ortak sınavlara özgü yargılama usulleri, yürütmenin durdurulması taleplerinin incelenme usulü, kanun yollarına başvuru imkânları ve mahkeme kararlarının uygulanması süreçlerine de yer verilerek yargısal denetimin tüm yönleriyle kapsamlı bir değerlendirmesi yapılmaktadır.

Sonuç bölümünde ise çalışmada ulaşılan tespitler ve değerlendirmeler özetlenerek, sınav işlemlerinin hukuka uygunluğu ve yargısal denetimi konusunda çözüm önerilerimize yer verilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ARACI OLARAK SINAVLARIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ: TANIMI, TÜRLERİ VE İLKELERİ

Ölçme ve değerlendirme, bireylerin bilgi, beceri ve yetkinliklerinin nesnel bir şekilde tespit edilmesine imkan veren sistematik bir süreçtir⁵. Bu iki kavram, birbirini tamamlayıcı nitelikte olup, özellikle eğitim ve kamu personeli seçimi gibi alanlarda kritik bir rol oynamaktadır. Ölçme ve değerlendirme, günlük yaşamdan akademik çalışmalara kadar birçok alanda uygulanmaktadır. Her disiplin bu süreci kendi ihtiyaçlarına göre şekillendirmektedir. Örneğin, sağlık bilimlerinde vücut kitle endeksi ölçümleri yoluyla bireylerin fiziksel durumunun klinik değerlendirilmesi yapılırken, psikolojide standart testler ve klinik gözlemlerle zihinsel sağlık durumuna ilişkin tanı konması mümkün olmaktadır. Yine ekonomi alanında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından hesaplanan Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) ve Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE) oranlarının belirlenmesinde kullanılarak ekonomik kararlara temel oluşturmaktadır⁶. Eğitim bilimleri açısından bakıldığında ise bu süreçler, “Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme” ana bilim dalı çerçevesinde öğrenci başarısının ölçülmesi ve eğitim politikalarının geliştirilmesi gibi amaçlarla uygulanmaktadır.

Tüm bu örneklerden görüleceği üzere ölçme ve değerlendirme, disiplinler arası bir nitelik taşımakla birlikte özellikle eğitim sürecinde ve kamu personeli seçiminde merkezi bir rolde bulunmaktadır. Ölçme değerlendirme süreçleri, çoğunlukla sınavlar vasıtasıyla somutlaştığından, sınav kavramı genel olarak ölçme ve değerlendirme süreçlerinin yerine geçecek şekilde kullanılmaktadır⁷. Oysa sınavlar, ölçme değerlendirme yöntemlerinden

⁵ Suna, H. Eren/Şensoy, Sadri/Özer, Mahmut, “Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından Ölçme ve Değerlendirme Alanında Atılan Güncel Adımlar”, **Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama**, C. 12, S. 23, 2021, ss. 51-76, s. 53.

⁶ Eski Danıştay hakimi Önder Tekin’in, TÜİK’in 2021 yılının temmuz, ağustos, eylül, ekim, kasım ve aralık aylarında açıkladığı TÜFE oranlarının iptali istemiyle açtığı davada idare mahkemesi, “*Davacı tarafından açıklanan enflasyon artış oranlarının doğrudan maaşına etki yaptığı ileri sürülmüş ise de davacının maaşının tabi olduğu mevzuat hükümleri uyarınca hesaplandığı, hesaplama yapılırken ise davalı idare tarafından açıklanan enflasyon artış oranlarının maaş hesabında dikkate alınacağına ilişkin bir hüküm bulunmadığı sonucuna varılmıştır*” diyerek TÜİK işleminin kesin ve yürütülmesi zorunlu bir işlem olmadığı gerekçesiyle ret kararı vermiştir. <https://www.cumhuriyet.com.tr/ekonomi/tuikin-acikladigi-enflasyon-oranlarinin-iptali-icin-acilan-dava-istinafa-tasindi-1979087> (erişim tarihi: 31.05.2023). Ancak ölçme ve değerlendirme mahiyetinde olan TÜİK’in verileri, hukuk alanında varlık gösterebilmesi için başka bir idari işleme ihtiyaç durmayan yani hukuksal bir etki doğuran bir idari işlemdir. Milyonlarca kamu görevlisinin maaşları enflasyon oranlarına göre hesaplandığından, TÜİK’in işlemlerinin hukuksal etki doğurmayan bir işlem olarak nitelendirilmesi isabetli değildir.

⁷ Örneğin Gözler, “Genelde sosyal bilimler ve özelde hukuk eğitiminde “ölçme ve değerlendirme”, yani sınavlar meselesi...” şeklinde ölçme ve değerlendirme ile sınavı aynı anlama gelecek şekilde kullanmaktadır. **Gözler**, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 2.

yalnızca bir tanesidir⁸. Ölçme ve değerlendirme; gözlem, performans analizi, proje değerlendirmesi gibi farklı yöntemleri de kapsayan çok daha geniş bir süreci ifade etmektedir. Bu nedenle, öncelikle ölçme ve değerlendirme kavramlarına ve kullanılan yöntemlere değinilecek; ardından çalışmanın esas konusunu teşkil eden sınav olgusu detaylı bir şekilde incelenecektir.

1.1. Ölçme ve Değerlendirme Kavramları ve Yöntemleri

Sözlük anlamı olarak ölçme, “1. Bir değişkenin miktarı veya derecesini tespit etme, 2. Belli birtakım testler uygulayarak kişileri özellikle öğrencileri sınavdan geçirme, 3. Belli bir alanda veya konuda elde edilmiş başarıyı, uygun metot ve araçlarla belirtme” şeklinde tanımlanmaktadır⁹. Eğitim Bilimleri alanında ölçme kavramı, bir özelliğin uygun bir araçla karşılaştırılarak, gözlem sonucunun sayı veya sembollerle ifade edilmesi olarak ifade edilmektedir¹⁰. Mevzuatta ise ölçme kavramı, 6114 sayılı Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Hizmetleri Hakkında Kanun’un¹¹ 2. maddesinin f bendinde, “Belirlenmiş usul ve esaslara göre adayların bilgi ve yetenek seviyelerinin, sorulara verdikleri cevapların puanlanması suretiyle tespit edilmesi işlemleri” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ölçme işlemi, doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki şekilde yapılabilmektedir¹². Doğrudan ölçmede, ölçülen özellik ile ölçme aracı aynı niteliktedir. Dolaylı ölçmede ise ölçülemeyen bir özellik, onunla ilişkili olduğu düşünülen başka bir değişken üzerinden ölçülmektedir¹³. Örneğin, bir cetvelle uzunluk ölçme doğrudan ölçme iken, testlerle öğrenci başarısını belirleme dolaylı ölçmedir. İnsan zihninin doğrudan gözlemlenmesine olanak sağlayan araçlar bulunmadığından zekâ, başarı, yetenek, kişilik, şizofreni gibi ölçmeler dolaylı ölçmelerdir. Bu nedenle eğitim sürecinde genellikle dolaylı ölçme tekniklerine başvurulmaktadır. Öğrencilerin öğrenme düzeyleri ölçülürken, sorulan soruların zihinsel süreçleri harekete geçireceği ve öğrencilerin bilgi düzeylerini yansıtacakları varsayılmaktadır¹⁴.

⁸ Hafizoğulları, Zeki, “Hukuk Öğretiminde Test* Mümkün Müdür? Ceza Hukukunda Bir Sınav Denemesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 39, S. 1, 1987, ss. 17-58, s. 16; Sancakdar, Oğuz/Önüt, Lale Burcu/Us Doğan, Eser/Kasapoğlu Turhan, Mine/Seyhan, Serkan, **İdare Hukuku Teorik Çalışma Kitabı**, Seçkin Yayıncılık, 12. Baskı, Ankara, 2024, s. 443.

⁹ Alaylıoğlu, Ruşen/Oğuzkan, A. Ferhan, **Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü**, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1976, s. 243.

¹⁰ Turgut, M. Fuat/Baykul, Yaşar, **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, Pegem Akademi, Ankara, 2010, s. 3; Kayrı, Murat, “Lisansüstü Eğitim Üzerine Düşünceler”, **Lisansüstü Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, Ed. Tanhan, Fuat, Pegem Akademi, Ankara, 2019, s.102; Tan, Şeref, **Öğretimde Ölçme ve Değerlendirme**, Pegem Akademi, Ankara, 2020, s. 32; Doğan, Nuri, “Temel Kavramlar”, **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, ed. Doğan, Nuri, 2. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, 2020, s. 6; Yaşar, s. 12.

¹¹ RG. 03.03.2011/27863.

¹² Yaşar, s. 4; Turgut/Baykul, s. 100.

¹³ Doğan, s. 8; Tan, Öğretimde Ölçme ve Değerlendirme, s. 41; Yaşar, s. 18.

¹⁴ Doğan, s. 8; Yaşar, s. 18.

Ölçme faaliyeti sonucu elde edilen veriler, tek başına bir anlam ifade etmemektedir¹⁵. Ölçme sonuçlarının anlamlı hale getirilmesi değerlendirme vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Bu kapsamda değerlendirme, ölçme sonuçlarının belirli ölçütlerle karşılaştırılarak karara varılması sürecini ifade etmektedir¹⁶. 6114 sayılı Kanun'un 2. maddesinin ç bendinde değerlendirme, “*Ölçme sonucu ortaya çıkan verilerin uygun yöntemlerle çözümlemeye tâbi tutularak, adayların elde edilen sonuçlara göre sıralanması*” olarak tanımlanmaktadır. Örneğin, “Ahmet’in boyu 170 santimetredir” demek bir ölçme iken, “Ahmet’in boyu 180 santimetreden kısa olduğu için polis okuluna giremez” demek bir değerlendirmedir. Eğitim öğretim sürecinde yapılan sınavlar ile de öğrencilerin durumu ölçülmekte ve bu ölçüm sonucunun değerlendirilmesi suretiyle notlar verilmektedir. Ancak ölçme sonuçlarının değerlendirilebilmesi için bir norm veya sınır değerler olarak tanımlanan belirli bir “ölçüt” olmalıdır¹⁷.

Ölçme ve değerlendirmelerde mutlak ve bağıl olmak üzere iki türlü ölçüt kullanılmaktadır¹⁸. Bağıl değerlendirme, ölçütlerin ölçme işleminin yapıldığı grubun performansına göre sonradan belirlenmesi durumudur. Bu yöntemde bireyin başarısı grubun genel performansına göre değerlendirilmektedir. Araştırma görevlisi kadrosuna jürinin en yüksek puan verdiği adayın atanması veya üniversitelerde kullanılan çan eğrisi sistemi bu ölçüte örnek gösterilebilir¹⁹. Mutlak ölçüt ise ölçme işleminden önce belirlenen ve grubun

¹⁵ “Ölçme sonucunun tek başına sahip olduğu anlamı örnek üzerinde anlatalım. Yolda yürürken yerden üzerinde 100 yazan bir banknot bulduğumuzu düşünelim. Bu paranın hangi ülkeye ait olduğunu bilmeden paranın değeri hakkında yorumda bulunmamız mümkün görünmemektedir. Hatta bu parayı kullanabilmemiz bile paranın ait olduğu ülke bilgisine bağlı bulunmaktadır. Bulduğumuz bu paranın Türk Lirası (TL) olduğunu düşünürsek, parayı ülkemizin her yerinde kullanabiliriz ve hangi ürünlerden ne kadar alabileceğimizi de biliriz. Bu paranın Amerikan doları veya Avro cinsinde olması halinde 100 TL’ye nazaran daha değerli bir paraya sahip olmuş oluruz. Bu parayı da özellikle şehir merkezlerinde kullanabilir, değeri karşılığında mal veya hizmet alabiliriz. Peki, bu paranın birimi Filipinler Pezосу olsa ne düşünecektik? Hayatında Filipinler Pezосу ile karşılaşmamış pek çoğumuz için bu para herhangi bir değer çağrıştırmıyor. Bu para biriminin ülkemizdeki değer karşılığını bilsek dahi bu parayı kullanarak ülkemizde alışveriş yapmak pek olası görünmemektedir. Örnekten yola çıkarak vardığımız nokta, elimizdeki ölçme sonucu bizim için gerekli olan bilgi açısından tek başına yeterli değildir.” Yakar, Levent, “Ölçme Sonuçlarının Yorumlanması ve Not Verme”, **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, ed. Doğan, Nuri, 2. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, 2020, s. 272.

¹⁶ **Turgut/Baykul**, s. 68; **Tan**, Öğretimde Ölçme ve Değerlendirme, s. 35; **Yaşar**, s. 29; **Doğan**, s. 10; **Hafızogulları**, s. 18; Bilican Demir, Safiye, “Değerlendirme ve Not Verme”, **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, ed. Tekindal, Satılmış, 6. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, 2020, s. 211.

¹⁷ **Turgut/Baykul**, s. 70; **Yaşar**, s. 29; **Bilican Demir**, s. 211; **Tan**, Öğretimde Ölçme ve Değerlendirme, s. 34. Ölçüt, “1. Niteliksel veya niceliksel bir karşılaştırmaya temel olmak üzere seçilen standart bir norm veya yargı, 2. Bir işi veya nesneyi değerlendirirken başvurulmuş ölçü veya esas, 3. Bir testin ölçmek istediği şeyi ne dereceye kadar ölçtüğünü anlatmak için test sonuçlarının karşılaştırıldığı bir denektaşı veya standart” olarak tanımlanmaktadır. **Alayhoğlu/Oğuzkan**, s. 243.

¹⁸ **Bilican Demir**, s. 212. Değerlendirmenin doğruluğu, ölçme sonuçları ve seçilen ölçütün geçerli, güvenilir ve kullanışlı olmasına bağlıdır. Örneğin, bir dersten başarılı sayılabilmek için alınması gereken minimum puan amaca uygun belirlenmemişse, ölçme işlemi hatalı olmasa bile ölçütün hatalı belirlenmesine bağlı olarak yanlış kararlar alınacaktır. Değerlendirme ölçütünün, ölçme sonucuna göre verilecek kararların isabet derecesini artırarak, karar vermeyi kolaylaştırması gerekir. **Doğan**, s. 11; **Bilican Demir**, s. 211.

¹⁹ **Doğan**, s. 12; **Yaşar**, s. 35.

performansından bağımsız olarak herkes için aynı standartları esas alan değerlendirme türüdür. Mutlak ölçütte değerlendirme, birey veya grubun sonuçlarına göre değişmemektedir. Örneğin, sınav puanı 60 ve üzerinde olan öğrencilerin dersten başarılı sayılması veya polisliğe başvuracak erkeklerde en az 170 santimetre boy uzunluğu aranması, mutlak ölçüte göre yapılan değerlendirmelerdir²⁰.

Ölçütlerin belirlenmesi, yalnızca değerlendirme sonucunu değil; aynı zamanda sürecin başında hangi ölçme aracının kullanılacağını da etkilemektedir. Bu nedenle, ölçülmek istenen davranış ya da niteliğe uygun ölçme tekniğinin de doğru şekilde seçilmesi gereklidir²¹. Zira ölçülmek istenen özellik ya da davranışa uygun ölçme aracının seçilmesi, değerlendirme sürecinin geçerliliği ve güvenilirliği açısından son derece önemlidir²². Bireylerin ya da nesnelerin özelliklerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi, tek bir ölçme tekniği ile mümkün değildir. Kullanılacak aracın türü; ölçülmek istenen özellik, değerlendirme amacı, kişi sayısı, yaş grubu ve zaman gibi birçok faktöre bağlı olarak değişiklik göstermektedir²³. Bu bağlamda ölçme ve değerlendirme yöntemleri literatürde genellikle geleneksel ve tamamlayıcı yöntemler şeklinde iki grupta incelenmektedir²⁴. Geleneksel ölçme yöntemlerinden kasıt; farklı biçimlerde uygulanan ve en çok başvurulan yöntem olan sınavlardır. Bu sınavlar; çoktan seçmeli testler, eşleştirmeli testler, kısa cevaplı sınavlar, uzun cevaplı sınavlar ve sözlü sınavlar gibi çeşitli biçimlerde gerçekleştirilebilmektedir. Tamamlayıcı ölçme yöntemleri ise sınavların tek başına ölçemediği öğrenme çıktılarını değerlendirmeye yönelik alternatif yaklaşımlar sunmaktadır. Bu

²⁰ Doğan, s. 11; Yaşar, s. 34.

²¹ Alıcı, Devrim, “Performansa Dayalı Ölçme”, **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, ed. Tekindal, Satılmış, 6. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, 2020, s. 126; Çakan, Mehtap, “Eğitim Sistemimizde Yaygın Olarak Kullanılan Sınav Türleri”, **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, ed. Tekindal, Satılmış, 6. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, 2020, s. 90.

²² Alıcı, s. 126; Çakan, s. 88.

²³ Çakan, s. 120.

²⁴ Doğan, Nuri, “Geleneksel Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri”, **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, ed. Doğan, Nuri, 2. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, 2020, s. 113.

yöntemler arasında performans değerlendirme²⁵, projeler²⁶, portfolyo²⁷, ödevler²⁸, anket çalışmaları²⁹ gibi sınavlar dışında alternatif ölçme araçları yer almaktadır³⁰.

1.2. Ölçme ve Değerlendirme Aracı Olarak Sınavlar

Sınav kavramı, Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğünde, “*Öğrencilerin veya bir işe girmek isteyenlerin bilgi derecesini anlamak için yapılan yoklama, imtihan, test*” olarak tanımlanmaktadır³¹. Yine Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü sınav kavramını, eğitim bilimi ve yönetimi bilimi şeklinde ikili bir ayırım yaparak açıklamaktadır. Buna göre, eğitim bilimi açısından sınavlar, “*Sınıf geçme, bir okulu bitirme, bir üst okula yazılma durumunda bulunan öğrencilerin ya da bir işe girmek isteyenlerin zekâ, yetenek, bilgi ve beceri düzeyini anlamak için yapılan yoklama*” iken; yönetim bilimi bağlamında sınavlar, “*Başarı gibi sınır yeterlikleri belirleyip bireyler hakkında değişik kararlar vermek amacıyla düzenlenmiş bir ortamda gerçekleştirilen bir ya da birden çok testin kullanılabildiği ölçme süreci ve işlemi*” olarak ifade edilmektedir³². Sınav kavramı mevzuatta ise 6114 sayılı Kanun’un 2. maddesinin 3. fıkrasında tanımlanmaktadır. Buna göre sınav, “*Belirlenen usul ve esaslara göre adaylara yazılı veya sözlü olarak soru sorma ve verilen cevaplar ile yaptırılan uygulamaları kayıt altına alma işlemleri*”dir.

Belirtilen tanımlamalardan hareketle sınav kavramını, öğrencilik dönemi veya işe alımlar gibi farklı süreçlerde, kişilerin bilgi ve becerisini ölçmek için kullanılan en temel ölçme ve değerlendirme işlemi olarak ifade edebiliriz. Sınavlar, kişileri kendi yetenek ve bilgi düzeylerine göre bir iş veya eğitime ulaştırma aracıdır. Sınavlar olmadan ölçme ve değerlendirme amaçlarına ulaşamayacaktır. Sosyal bilimler alanı başta olmak toplumun farklı

²⁵ Performans değerlendirme, öğrencilere gerçekçi ve anlamlı görevler verilerek, bu görevleri gerçekleştirmeleri sırasında üst düzey zihinsel becerilerini kullanmalarının istendiği ve açık, net ölçütlerle puanlanan bir değerlendirme türüdür. Bıkmaz Bilgen, Özge, “Tamamlayıcı Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri I: Performans Değerlendirme”, **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, ed. Doğan, Nuri, 2. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, 2020, s. 187.

²⁶ Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği’nin 4. maddesinin 3. bendinde proje, “*öğrencilerin istekleri doğrultusunda belirlenen bir konuda inceleme, araştırma ve yorum yapma; yeni bilgilere ulaşma, özgün düşünce üretme ve çıkarımlar sonucunda bir ürün ortaya koymak amacıyla bireysel veya grup hâlinde yaptıkları çalışma*” olarak tanımlanmaktadır.

²⁷ Portfolyo, bireylerin belli bir uzmanlık alanındaki çalışmalarını; işverenlere, öğretmenlere veya diğer ilgili kitlelere sunmak amacıyla hazırladıkları doküman ve materyaller bütünüdür. **Bıkmaz Bilgen**, s. 218.

²⁸ Ödevler hem başarıyı ölçmek hem de bilgilerin pekişmesini sağlamak amacıyla yaygın olarak kullanılan ölçme araçlarından biridir. **Çakan**, s. 118.

²⁹ Anket, “*belirli kişi ya da grupların çeşitli konulardaki düşünce, duygu ve deneyimlerine ilişkin bilgi toplamak amacıyla düzenlenen soru listesi*” şeklinde ifade edilmektedir. **Doğan**, s. 92.

³⁰ **Alıcı**, s. 127.

³¹ <https://sozluk.gov.tr/> (erişim tarihi: 14.02.2023).

³² <http://terim.tuba.gov.tr/> (erişim tarihi: 14.02.2023). Eğitim Sözlüğünde ise “*Belli bir öğrenim süresi içinde ve bütün öğretim etkinliklerinin yardımıyla öğrencilere kazandırılan bilgi ve becerilerin eğitsel değerlerini ve öğrencilerin eriştikleri bedensel ve ruhsal gelişme seviyesini ölçmek için yapılan değerlendirme işlemi, imtihan*” olarak ifade edilmektedir. **Alayhoğlu/Oğuzkan**, s. 281.

kesimleri tarafından sürekli olarak eleştirilmesine rağmen sınav olgusu özellikle eğitim dünyasının temel bir parçası olmaya devam etmektedir. Nitekim bu durum, “Okuldaki öğrenmeleri sinamaksızın, yani test etmeden eğitimin hedeflerinin gerçekleşme durumunu değerlendirmek mümkün mü? Şüphesiz bu sorunun cevabı ‘Hayır’ olacaktır. Çünkü eğitim, bir sistemdir. Eğitim sisteminin de diğer sistemler gibi birbiriyle etkileşim içinde girdisi, süreci, çıktısı ve geribildirim mekanizmaları vardır. Sınavlar, eğitim sisteminde öğrenciler ve aileler ile okula, eğitimin her bir ögesine ve özellikle sonuçlarına ilişkin geribildirim sağlamanın en etkili yöntemlerinden biridir. Eğitim varsa sonuçlarının sinaması olacaktır. Kısacası, hangi düzeyde ve kapsamda olursa olsun bir eğitim yapılıyorsa, süreçte ve sonunda öğrenme durumlarının sinaması bir gerekliliktir. Sinamanın temel aracı ise sınavlardır. Sınavlar, kişilerin belli bir alana ilişkin bilgi ve becerilerini test etme işlemidir” şeklinde ifade edilmektedir³³.

Özetle, sınavların olmadığı bir ölçme değerlendirme sistemi düşünmek mümkün değildir. Öğretimin hedeflerine ulaşp ulaşamadığına karar vermek, eğitim kalitesini ve bireylerin eğitimden kazanımlarını anlamak için sınavlar olmazsa olmazdır. Seçme ve yerleştirme ile ilgili kararların alınması, öğrenme eksik ve yanlışlarının ortaya çıkarılması, hedef davranışların ne düzeyde gerçekleştiğinin belirlenmesi, performans veya başarının değerlendirilmesi, uygulanmakta olan programın etkinliğini saptama gibi çoğaltılabilecek örnekler eğitimde sınavlar ile gerçekleşmektedir³⁴.

1.2.1. Sınav Türleri

Sınavlar, farklı amaçlarla ve çeşitli yöntemlerle uygulanan ölçme değerlendirme araçlarıdır³⁵. İdarenin düzenlediği sınavlar hem yapılış usulü hem de amacı bakımından çeşitlilik göstermektedir. Sınavın nasıl yapıldığını belirleyen teknik yöntemler ile sınavın hangi ihtiyaca hizmet ettiğini gösteren amaçsal yön, sınav türlerinin sınıflandırılmasında temel ölçütler olarak kabul edilmektedir. Bu çerçevede sınavlar öncelikle yapılış usullerine, ardından amaçlarına göre sınıflandırılarak incelenecektir.

³³ Büyüköztürk, s. 345-346.

³⁴ Akhun, İlhan, “Sınav Türleri ve Bunların Bilgiyi Ölçme Değerleri”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, S. 2, C. 15, 1982, ss. 311-320, s. 312; Yaşar, s. 5.

³⁵ ÖSYM tarafından yapılacak sınavlara ilişkin esasların yer aldığı Soruların Hazırlanması, Soru Havuzunun Oluşturulması ve Soruların Güvenliğinin Sağlanmasına İlişkin Yönetmeliğin 13. maddesinde sınav türleri düzenlenmiştir. Buna göre sınavlar, basılı, sözlü veya elektronik şekilde gerçekleştirilen seçmeli sınav, çeviri sınavı, açık uçlu sınav, dinleme-anlama sınavı veya adayın kendisinden istenen bir konuda veya karşısında bulunan biriyle yaptığı konuşmanın kaydedilerek sonradan veya aynı anda puanlandığı konuşma sınav türlerinden oluşmaktadır. Yönetmelik bu türlerin dışında, hukuki, sosyal, bilimsel ve teknolojik gelişmelere göre ihtiyaç doğrultusunda ÖSYM’nin yeni sınav türleri belirleyebileceği ifade edilmiştir.

1.2.1.1. Yapılış Usulüne Göre Sınav Türleri

Sınavların yapılış usulü, sınavla hedeflenen bilgi, beceri veya yeterliliklerin doğru şekilde ölçülmesi bakımından oldukça önemlidir. Zira sınav yöntemi sınav yapma amacıyla uyumlu olmadığında ölçme değerlendirme süreci işlevsiz kalacaktır. Hukuki düzenlemeler ve yargı kararlarına bakıldığında sınavlar yapılış usulüne göre genel olarak yazılı, sözlü ve uygulamalı sınavlar olarak kategorize edilmektedir³⁶. Nitekim Danıştay çeşitli kararlarında bu ayrımı benimsemiş ve sınav türlerinin hukuki çerçevesini bu doğrultuda değerlendirmiştir. Örneğin, TRT Genel Müdürlüğü'nün yardımcı prodüktörlük sınavına ilişkin açılan bir davada Danıştay, sınavları yazılı, sözlü ve uygulamalı olmak üzere üçlü bir tasnife tabi tutmuştur³⁷. Bu sınıflandırma, her bir sınav yönteminin ölçmede avantaj sağladığı farklı yetkinlik alanlarını ortaya koymaktadır. Örneğin; sözlü sınavlar daha çok adayın iletişim becerilerini, anlık muhakeme gücünü ve özgüvenini ölçmeye yöneliktir. Yazılı sınavlar, teorik bilgi birikimini değerlendirme açısından etkilidir. Uygulamalı sınavlar ise özellikle teknik veya mesleki yeterliliklerin değerlendirilmesinde ön plana çıkmaktadır.

1.2.1.1.1. Yazılı Sınavlar

Kişilerin bilgi, yetenek düzeylerinin objektif ve nesnel şekilde değerlendirilebilmesi ve liyakatli kişilerin seçilmesine imkan sağlaması bakımından yazılı sınavlar en yaygın kullanılan ölçme yöntemidir³⁸. Özellikle merkezi ve ortak sınavlar gibi geniş katılımlı sınavlarda yazılı sınav usulü tercih edilmektedir. Yine her kademe eğitim öğretim kurumlarında öğrencilerin ders başarısını ölçme ve değerlendirmede en çok yazılı sınavlar kullanılmaktadır³⁹.

Yazılı sınavlar; uzun yanıtli klasik sınavlar, kısa yanıtli klasik sınavlar veya çoktan seçmeli test sınavları şeklinde yapılabilmektedir⁴⁰. Bazı durumlarda ise bu sınav türlerinin

³⁶ Ölçme ve değerlendirme literatüründe ise sınavlar, yanıtı seçmeyi gerektiren sınavlar ve yanıtı yapılandırmayı gerektiren sınavlar şeklinde iki gruba ayrılmaktadır. Yanıtı seçmeyi gerektiren sınavlar, adayın önceden hazırlanmış cevaplar arasından doğru olanı seçmesine dayanmaktadır. Bu tür sınavların en bilinen örnekleri arasında çoktan seçmeli testler, doğru-yanlış soruları ve eşleştirme soruları şeklinde hazırlanan sınavlar yer almaktadır. Bu yöntem, özellikle çok sayıda adayın kısa sürede değerlendirilmesi gerektiğinde ve objektifliğin ön planda olduğu durumlarda tercih edilmektedir. Yanıtı yapılandırmayı gerektiren sınavlar ise adayın kendi bilgi ve becerilerini kullanarak özgün bir cevap oluşturmalarını gerektirmektedir. Bu tür sınavlar, öğrencinin bilgiyi analiz etme, sentezleme ve ifade etme yeteneğini ölçmede daha etkilidir. Yazılı sınavlar, sözlü sınavlar ve kısa cevaplı sınavlar bu gruba girmektedir. **Doğan**, s. 113-114.

³⁷ Danıştay 12. Dairesi, E. 2021/7112, K. 2023/3274, T. 08.06.2023, KİBB. Diğer kararlar için bkz. Danıştay 12. Dairesi, E. 2019/4939, K. 2024/1148, T. 07.03.2024, DJİBB; Danıştay 12. Dairesi, E. 2019/4939, K. 2024/1148, T. 07.03.2024, DJİBB.

³⁸ Danıştay 2. Dairesi, E. 2018/811, K. 2022/6948, T. 28.12.2022, KİBB. “Genel ve yaygın olan sınav biçimi, yazılı olarak yapılan ve sınav sonuçları nesnel olarak değerlendirilen sınavdır.” Danıştay 8. Dairesi, E. 1994/7743, K. 1996/3110, T. 13.11.1996, Danıştay Dergisi, Y. 37, S. 93, 1997, s. 434-435.

³⁹ Bulut, Fatma/Ceylan, Duygu/Ceylan, Bilal, “İlkokulda Kullanılan Ölçme Değerlendirme Yöntemlerinin Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda İncelenmesi”, **Black Sea Journal of Public and Social Science**, C. 5, S. 2, 2022, ss. 48-55, s. 48.

⁴⁰ **Çakan**, s. 111.

birleşimi olan “karma sınavlar” da uygulanmaktadır. Özellikle eğitim öğretim kurumlarında, öğrencilerin hem ezbere dayalı bilgi birikimini hem de bu bilgileri analiz etme, yorumlama ve yazılı ifade etme becerilerini ölçmek amacıyla “20 çoktan seçmeli sorunun yanında 5 klasik soru” gibi bir format tercih edilebilmektedir.

Uzun yanıtli klasik sınavlar, kişilerin yanıtlarını düşünüp hatırladığı ve hatırladığı yanıtı organize edip yazılı olarak sunduğu sınav türüdür. Bu sınavlara cevap verirken öğrencilerin sistemli ve yaratıcı düşünmesi gerekmekte ve cevaplarını kendi ifadeleriyle açıklaması beklenmektedir⁴¹. Bu sınavlar problem çözme, yeni ve orijinal fikirler üretme, fikirleri analiz etme, yazılı anlatım becerisini ölçme vb. gibi davranışların değerlendirilmesi bakımından uygun bir ölçme aracıdır⁴². Ancak uzun yanıtli klasik sınav türünün çeşitli dezavantajları bulunmaktadır. Örneğin, bu sınavlarda verilen cevaplar çoktan seçmeli testlerde olduğu gibi tamamıyla doğru ya da yanlış değildir ve cevabın doğruluk derecesine değerlendirmeye yetkili kişi karar vermektedir. Aynı cevaba farklı değerlendirme yapan kişinin farklı puanlar vermesi veya aynı kişinin farklı iki zamanda aynı soruyu farklı puanlaması da mümkündür. Aynı kişi farklı zaman diliminde farklı değerlendirme yapabilecektir. Dolayısıyla bu sınavların puanlamanın güvenilirliği ve geçerliliği düşük kalmaktadır⁴³. Yine klasik sınavlar hızlı hazırlanabilmekle birlikte; cevapların değerlendirilmesi ve puanlanması saatler, günler hatta haftalar alabilmektedir. Klasik sınavların diğer bir dezavantajı; yazı güzelliği, anlatım düzgünlüğü gibi akla gelebilecek pek çok etkenin puanlayıcının değerlendirmesine etki yapabilmesidir⁴⁴. Klasik sınavlarda test sınavlarına göre daha az sayıda soru sorulabildiğinden kapsayıcılığı daha düşük olmakta, şans faktörü büyük rol oynamaktadır. Zira sorular,

⁴¹ **Akhun**, s. 313; **Bektaş, Murat/Akdeniz Kudubeş, Aslı**, “Bir Ölçme ve Değerlendirme Aracı Olarak: Yazılı Sınavlar”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi**, C. 7, S. 4, 2014, ss. 330-336, s. 331.

⁴² **Bektaş/Akdeniz Kudubeş**, s. 330; **Doğan**, s. 141. Yazılı sınavların anlatım becerisini ölçmede başarılı olması konusunda **Akhun** farklı görüştedir. “Öğrencinin yazdıklarını tekrar gözden geçirmek ya da düzeltmek için çok az zaman bulduğu bu tür sınavlarda, öğrencinin anlatım yeteneğinin yeterince örneklendiğini söylemek güçtür. Yetişkinlerin bu tür sınavlardaki baskı nedeniyle iyi anlatım yerine, kötü anlatımı öğrenmiş olmaları büyük bir olasılıktır” **Akhun**, s. 313.

⁴³ **Türk, Hikmet Sami**, “Sınavlar”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 26, S. 1-2, 1969, ss. 349-364, s. 359; **Hafizoğulları**, s. 21. “Ülkemizde büyük fakültelerde her öğretim üyesinin 1000 civarında öğrencisinin olması çok rastlanan bir durumdur. Yazılması bir iki saat gibi zaman alan bir yazılı kağıdının okunup puanlamanın 5 dakika süreceği varsayılırsa 1000 kağıdın okunması 5000 dakika, yani 83 saat, yani her gün günde eksiksiz sekiz saat çalışmak kaydıyla 10 işgünü gerektirmektedir. Bir öğretim üyesinin bu kadar zamanı olmadığı için, ya puanlama gelişigüzel yapılmakta ya da çok görüldüğü gibi, kağıtların bir kısmını bir araştırma görevlisi okumaktadır. Gerek birinci, gerek ikinci durumda puanlamanın güvenilirliği bozulur. Üstelik ikinci durumda araştırma görevlisi ile öğretim üyesinin değerlendirmeleri arasında farklılık ortaya çıkar. Hatta bazen kağıtların okunmasına birden fazla araştırma görevlisi katılır. Bu durumda farklılık daha da artar.” **Gözler**, **Hukuk Eğitiminde Sınavlar**, s. 21-22.

⁴⁴ **Akhun**, s. 313; **Çakan**, s. 113; **Bektaş/Akdeniz Kudubeş**, s. 333.

öğrencinin hiç çalışmadığı halde bildiği veya tam tersi şekilde öğrencinin çok çalışmasına rağmen gözden kaçırdığı bir konudan gelebilecektir⁴⁵.

Kısa yanıtli klasik sınavlar; bir kelime, cümle veya rakam ile cevaplanabilecek sorulardan oluşan, yanıtlayıcıların yazılı olarak ifade ettiğı ölçme aracıdır⁴⁶. Bu yöntemde genellikle sorulan sorular spesifik olduğundan öğrencinin cevabı sınırlandırılmaktadır⁴⁷. Kısa yanıtli sınavlarda boşluk doldurma, tanımlama veya tanımlamayı gerektiren soru tipleri kullanılmaktadır⁴⁸. Bu sınavların yanıtları kısa olduğundan çoktan seçmeli test sınavlara, yanıtı öğrenciler tarafından düşünölüp yazıldığından yazılı sınavlara benzetilmektedir⁴⁹. Cevaplarının kısa olmasından dolayı çok soru sorulmasına elverişlidir. Test sınavları kadar olmasa bile klasik uzun yanıtli yazılı sınavlara nazaran puanlaması kolay ve objektiftir⁵⁰.

Yazılı sınavlar, çoktan seçmeli formatında da uygulanabilmektedir. Hatta uygulamada genel olarak bu yöntem tercih edilmektedir. Çoktan seçmeli testler, katılımcıların cevaplarını önceden belirlenmiş seçenekler arasından işaretlemesini gerektiren bir ölçme aracıdır⁵¹. Bu tür testlerin en önemli avantajı, puanlama güvenilirliğinin yüksek olması ve çok sayıda adaya kısa sürede uygulanabilmesidir⁵². Optik okuyucular sayesinde sınav sonuçları hızla değerlendirilmekte; zaman, insan kaynağı ve maliyet açısından verimlilik sağlanmaktadır⁵³. Kapsam geçerliği açısından da avantajlı olan bu yöntemde, sınav yetkilileri ölçmek istedikleri her konu veya ayrıntıya dair soru ekleyebilmektedir. Bu nedenle KPSS, YDS gibi geniş katılımlı seçme sınavlarında, açık öğretim sistemlerinde ve uzaktan eğitim süreçlerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Özetle, objektif puanlamaya imkan vermesi, kalabalık gruplara uygunluğu ve hızlı değerlendirme süreci nedeniyle çoktan seçmeli testler, eğitimde ve kurumsal değerlendirmelerde en çok tercih edilen ölçme yöntemi olmaktadır⁵⁴.

⁴⁵ **Hafizoğulları**, s. 21; **Akhun**, s. 313.

⁴⁶ **Akhun**, s. 314-315; **Bektaş/Akdeniz Kudubeş**, s. 334.

⁴⁷ **Akhun**, s. 315.

⁴⁸ **Çakan**, s. 107; **Doğan**, s. 166.

⁴⁹ **Bektaş/Akdeniz Kudubeş**, s. 334.

⁵⁰ **Akhun**, s. 315; **Bektaş/Akdeniz Kudubeş**, s. 335.

⁵¹ Birinci Dünya Savaşı yıllarında ABD, ordusunu genişletme ihtiyacına binaen ordusuna asker alma amacıyla bireylere Ordu Alpha ve Ordu Beta adı verilen testleri uygulama çalışmalarına başlamış ve ölçme ve değerlendirme alanında yeni gelişmelere neden olmuştur. Ordu Alpha, bir sözel test olup ilk çoktan seçmeli maddelerin kullanıldığı test olma niteliğini taşımaktadır. Ordu Beta testinde ise labirent ve bulmacalar kullanılmaktadır. Bu testler ile zekâ yönünden orduya uygun olmayanları ayırmak amaçlanmıştır. **Turgut/Baykul**, s. 10.

⁵² **Gözler**, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 2.

⁵³ Test sınavlarının en önemli yanının ise test sınavlarının öğrenciyi sorumlu kılarak kişilik kazandırması olduğu ifade edilmektedir. Yani test sınavlar yazılı sınavlar gibi sübjektiflik barındırmadığından ve sınavı değerlendirenlerin bir takdir hakkı olmadığından öğrenci başarılı veya başarısız olmasının sorumluluğunu kimseye atmayacaktır. Yazılı sınavlarda ise değerlendirecek kişinin takdir hakkı öğrenciyi başarılı kılan pozisyona sokacak ve edilgen bir role girecektir. Ancak test sınavlarında kendi cevaplarının nesnel olarak yanlış olduğunu bilen öğrenci başarılı veya başarısız olmasının sorumluluğunu üstlenecek, etken bir pozisyonda olacaktır. **Hafizoğulları**, s. 22; **Gözler**, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 42.

⁵⁴ **Hafizoğulları**, s. 22; **Çakan**, s. 91.

Çoktan seçmeli sınavların öğrencilerin muhakeme yeteneğini ölçme yerine ezbere yönlendirmesi, düşüncelerini serbestçe ifade edememeleri, soru hazırlama sürecinin uzun ve zahmetli olması gibi bazı dezavantajları da bulunmaktadır⁵⁵. Test sınavları, doğru cevabın şıklar arasından işaretlenmesi esasına dayandığı için konuya hâkim olmayan bir öğrencinin bile rastgele işaretleme yoluyla bazı soruları doğru cevaplaması mümkündür. Bu durum “şans başarısı” olarak adlandırılmaktadır⁵⁶. Şans başarısı, seçenek sayısı ile ters orantılıdır. Örneğin, dört seçenekli bir testte doğru cevap olasılığı %25 iken, beş seçenekte bu oran %20’ye düşmektedir. Seçenek sayısı arttıkça şansla cevaplama ihtimali azalmaktadır. Şans başarısını önlemenin yaygın bir yolu olarak “düzeltme formülü” adıyla bilinen yöntem uygulanmaktadır⁵⁷. Bu formüle göre, öğrencinin net puanı, doğru cevaplarının toplamından yanlış cevaplarının belirli bir oranda (genellikle 1/3 veya 1/4) çıkarılmasıyla hesaplanmaktadır⁵⁸. Bir diğer anlatımla, yanlış cevap sayısı doğru cevap sayısını belli bir oranda götürmektedir. Bu yöntem, öğrencileri bilmedikleri soruları rastgele işaretlemekten caydırarak, şans faktörünü büyük ölçüde ortadan kaldırmaktadır⁵⁹. Seçenek sayısı fazla olan sınavlarda (örneğin 5 seçenekli testler) bu formül uygulanmayabilir, ancak iki seçenekli doğru-yanlış testlerinde şans başarısı %50’ye ulaştığı için düzeltme formülü kullanılması önerilmektedir. Örneğin, 20 soruluk bir doğru-yanlış testinde hiç çalışmadan sınava giren bir öğrencinin 50 alması ihtimali, bu yöntemin gerekliliğini ortaya koymaktadır⁶⁰.

Düzeltilme formülünün amacı, adayların rastgele işaretleme yoluyla başarı sağlamalarını önlemek ve gerçek bilgi düzeylerini daha sağlıklı ölçmektir. Bu bağlamda, özellikle rekabetin yüksek olduğu, sıralamaya dayalı sınavlarda bu formülün uygulanması, ölçme adaletini güçlendirebilir. Ancak yarışma sınavı olmayan, esasen öğrenme düzeyini tespit etmeye yönelik olan ölçme amaçlı sınavlarda düzeltme formülünün uygulanması, öğrencilerin risk almaktan

⁵⁵ Dezavantaj olarak ifade edilen durumlar aslında yalnızca yetersizlik olarak addedilebilir ve çoktan seçmeli sınavların faydalarının yanında bu durumlar oldukça önemsiz kalmaktadır. **Hafızoğulları**, s. 23.

⁵⁶ **Çakan**, s. 91.

⁵⁷ **Akhun**, s. 318; **Çakan**, s. 92.

⁵⁸ Düzeltmiş puan= $D - [Y/(A-1)]$, D: Doğru cevap sayısı Y: Yanlış cevap sayısı A: Seçenek sayısı. Örneğin 100 soruluk 4 seçenekli bir testte; 70 sorunun doğru, 30 sorunun yanlış cevaplandığını düşünelim. Düzeltme formülü uygulanmadığında alınacak puan 70’dir. Ancak şans başarısıyla elde ettiği puanları hesaba katmak istersek ve düzeltme formülü uygularsak alınacak puan 60 olacaktır. **Çakan**, s. 92.

⁵⁹ **Akhun**, s. 318; **Gözler**, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 16-17; **Çakan**, s. 92.

⁶⁰ “Beş seçenekli bir test sınavında düzeltme formülü uygulanmadığı takdirde genellikle öğrencilerin aldığı minimum not yüz üzerinden yirminin altına düşmemektedir. Bu durumda sınıfın genelde notlarının gerçeğine nazaran yüzde 20 daha iyidir. Özellikle vize sınavlarında (bu sınavlardan kaç alınırsa alınsın sınıfın geçilmediği, final sınavından her halükârda 50 almanın şart olduğu ve vizenin final notuna yüzde 30 gibi makul oranda etki yaptığı bir sistemde) düzeltme formülünün uygulanmasına gerek olmayabileceğini düşünüyoruz. Kaldı ki, bu tür sınavlarda vize notu çok düşük olunca öğrencinin finalden yüksek bir not (örneğin 70) alması gerekmesi karşısında birçok öğretim üyesi yazılı vize sınavlarında da 0 alan öğrencilere 20 puan verme gibi bir yola başvurmaktadırlar. Böyle bir durumda test şeklindeki vize sınavlarında yanlışın doğruyu götürmemesi makul olabilir.” **Gözler**, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 18.

kaçınmaları ve bu nedenle bilgi düzeylerini tam olarak yansıtamamaları sonucunu doğurabilir. Bu tür sınavlarda, adayların bilgi düzeylerini serbestçe ortaya koyabilmeleri, öğrenme sürecine dair daha doğru geri bildirimler alınabilmesi açısından daha önemlidir. Dolayısıyla, cezalandırıcı bir etki yaratabilecek düzeltme formülünün bu tür sınavlarda kullanılmaması, kanaatimizce ölçme amacına daha uygundur.

Çoktan seçmeli tüm sınavlarda düzeltme formülünün uygulanması şart değildir. Düzeltme formülü, özellikle yarışma sınavlarında (KPSS, YKS vb.) şans faktörünü ortadan kaldırmak ve adil ölçme yapmak amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Ancak bu formülün, yarışma sınavı olmayan (örneğin ders geçme veya öğrenme düzeyini ölçmeye yönelik sınavlar) durumlarda uygulanması, öğrencinin cesaretini kırarak (örneğin boş bırakma eğilimini artırarak) asıl performansını yansıtmasını engelleyebilir. Düzeltme formülünün uygulanıp uygulanmaması hususu, sınavın amacı ve niteliği çerçevesinde idare tarafından belirlenmektedir. Bu tercih, idarenin ölçme ve değerlendirme konusundaki uzmanlığına dayanan takdir yetkisi kapsamında değerlendirilmelidir. Ancak düzeltme formülünün uygulanıp uygulanmayacağı sınav yönergesinde açıkça belirtilmelidir. Aksi halde, bazı öğrenciler şanslarını kullanırken diğerleri kullanmayacağından adaletsizlik oluşabilir. Yargı mercilerinin, açık bir hukuka aykırılık bulunmadıkça, idarenin teknik bilgiye dayalı bu tür takdirlerini denetleme yetkisi bulunmamaktadır. Nitekim Danıştay, test yöntemiyle yapılan sınavlarda belirli sayıda yanlış yanıtın doğru yanıtı götürmesi şeklinde değerlendirme yapılmasında, ölçme ve değerlendirme ilkelerine aykırılık bulunmadığına karar vermiştir⁶¹.

1.2.1.1.2. Sözlü Sınavlar

Sözlü sınavlar, bir öğrencinin veya adayın bilgi, beceri ve yeteneğini ölçmek amacıyla sınava katılanlara soruların sözlü olarak yöneltildiği ve cevapların sözlü ifade edildiği bir ölçme

⁶¹“On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 4.sınıf öğrencisi iken davacının 8.yarıyıl kalan dersi final sınavında başarısız sayılmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada; test usulü ile yapılan sınav sorularına verilen her üç yanlış yanıtın bir doğru yanıtı götürmesi sonucunda yapılan değerlendirme ile sınav notunun belirlenmesinin hakkaniyet kurallarına uygun olmadığı gerekçesiyle dava konusu işlemi iptal eden İdare Mahkemesi kararının, temyizen incelenerek bozulması istemidir. On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin 19.ve 23. maddeleri ile sınavların nasıl yapılacağına belirlenmesine karşın, sınav sonuçlarının değerlendirilmesinde herhangi bir açıklığa yer verilmeyerek, ilgili öğretim üyesinin takdirine bırakmıştır. Olayda, öğretim üyesinin yönetmelikle verilen takdir hakkını kullanarak, öğrencilere sınavdan önce değerlendirme ile ilgili hatırlatma yapıldığı ve bütün sınıfa aynı sistem uygulandıktan sonra yapılan sınav sonucunda, sınav kağıtlarının her üç yanlış yanıtın bir doğru yanıtı götürmesi şeklinde değerlendirildiği anlaşılmıştır. Uygulamada, test yöntemiyle yapılan sınavlarda belirli sayıda yanlış yanıtın doğru yanıtı götürmesi şeklinde değerlendirme yapılabilmektedir. Sınav sonuçlarının değerlendirilmesi konusunda yönetmelikte bir kural bulunmadığına ve konu öğretim üyesinin takdirine bırakıldığına göre test yöntemiyle yapılan sınavda belirli sayıda yanlış yanıtın doğru yanıtı götürmesi şeklinde değerlendirme yapılmasında, ölçme ve değerlendirme ilkelerine aykırılık bulunmamaktadır” Danıştay 8. Dairesi, E. 1991/324, K. 1991/1653, T. 17.10.1991, KİBB.

yöntemidir⁶². Sözlükte sözlü sınav, “*Bir öğrencinin bilgi, yetenek ve beceri derecesini anlamak için soru cevap tekniğinden yararlanılarak genellikle bir kurul tarafından yapılan yoklama*” olarak tanımlanmaktadır⁶³. Gündelik hayatta sözlü sınavla mülakat kavramlarının eş anlamlı olarak birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Peki gerçekten sözlü sınav ve mülakat aynı anlama gelmekte midir? Mülakat, sözlük anlamı olarak “1. Bir yerde buluşularak yapılan karşılıklı görüşme ve konuşma”, “2. Bir işe alınacak kişiler arasından seçim yapabilmek amacıyla kendileriyle karşılıklı konuşma, görüşme”, “3. Sözlü sınav” olarak tanımlanmaktadır⁶⁴.

Doktrinde genel olarak iki kavram, aynı anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır⁶⁵. Yargı kararlarında mülakat, “*Bir kişinin davranış ve düşünceler üstüne bilgi edinmek amacıyla sorulu cevaplı görüşme yapılarak ilgilinin muhakeme gücünü, bir konuyu kavrayıp özetleme ve ifade yeteneğini, genel ve fiziki görünümünü, davranış ve tepkilerinin mesleğe uygunluğunu ve liyakatin, yetenek ve kültürünü, çağdaş bilimsel ve teknolojik gelişmelere açıklığını puan vermek suretiyle değerlendirme*” şeklinde tanımlamıştır⁶⁶. Başka bir kararda, “*Yazılı yarışma sınavında ilgililerin genel yetenek ve genel kültür seviyeleri ile alan bilgisi düzeyleri ölçüldüğünden sözlü sınavda anılan bilgilerin yeniden ölçülmesi yerine dava konusu kuralda belirtilen hususlarda değerlendirmeye tabi tutulması, mülakatın yapılış amacına uygunluk taşımaktadır*” şeklinde, mülakat ve sözlü sınavı eş anlamlı olarak kullanmıştır⁶⁷. Buna karşın bazı yüksek mahkeme kararlarında sözlü sınav ve mülakatın farklı kavramlar olduğu zikredilmektedir. Danıştay yakın tarihli bir kararında mülakat ve sözlü sınav arasındaki farklılığı belirtmiştir. Bu kararda, sözlü sınavda yazılı sınavda olduğu gibi bilginin ölçüldüğünü ancak mülakatta, tutum ve davranış bakımından mesleğe uygunluk, yetenek, beceri, kabiliyet gibi hususların belirlendiğini ifade etmiştir. Sözlü sınavla mülakatta ölçülen özelliklerin de

⁶² Doğan, s. 155. 19. yüzyıla kadar batı ülkelerinde, üniversitelerde ve okullarda ölçme ve değerlendirme aracı olarak sözlü ve yazılı yoklamalar kullanılmaktaydı. 1219 yılında Bologna Üniversitesi sözlü sınavı gerçekleştiren ilk üniversitedir. Turgut/Baykul, s. 8.

⁶³ Alayhoğlu/Oğuzkan, s. 289. Özgün/Ersan’a göre, ölçme ve değerlendirme aracı olan mülakatların 4 tane genel ilkesi bulunmaktadır. Bunlar; iş birliği, mülakatçının tarafsızlığı, dinleme, mülakatta duygu ortaklığıdır. Detaylı bilgi için bkz. Özgün, Kamber/Ersan, Aysel, **Personel Yönetiminde Mülakat ve Teknikleri**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1967, s. 15.

⁶⁴ <https://sozluk.gov.tr/> (erişim tarihi: 11.06.2023). Mülakat, belli amaca yönelik karşılıklı konuşmayı ifade eder. Özgün/Ersan, s. 11.

⁶⁵ Örneğin, “İstisnai nitelikte olması gereken sözlü sınavlarda (mülakatlarda) ise...” Sancakdar/Önüt/Us Doğan/Kasapoğlu Turhan/Seyhan, s. 444. Aynı şekilde bkz. Sezer, Yasin/Bilgin, Hüseyin, “Sözlü Sınavların Yargısal Denetimi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 86, 2009, ss. 168-187, s. 168; Uz, Abdullah/Demircioğlu, Mustafa Yaşar, **İdari Usul İdari Yargılama Usulü Sorunu Olarak Sözlü Mülakat Sınavları ve Yargısal Denetimi**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, s. 26; Yılmaz, Halit, “Hâkim ve Savcı Adayı Alımında Mülakat Sınavına İlişkin Hukuksal Sorunlar”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 93, 2011, ss. 35-52, (Hâkim ve Savcı Adayı Alımında Mülakat), s. 37.

⁶⁶ AYM, E. 2008/7, K. 2011/80, T. 18.05.2011, RG. 19.09.2013/28770.

⁶⁷ AYM, E. 2014/99, K. 2014/181, T. 4/12/2014, R.G. 04.03.2015, S. 29285. Aynı yönde bkz. Danıştay 8. Dairesi, E. 2020/1325, K. 2023/3549, T. 05.07.2023, DJİBB.

değerlendirilebildiğini, dolayısıyla sözlü sınavı mülakatı da içine alacak şekilde daha geniş bir kavram olarak değerlendirmiştir⁶⁸. Yine başka kararlarında da sözlü sınavda kişinin mesleki bilgisinin ölçülmesinin amaçlandığını⁶⁹; mülakatta ise kişinin meslek bilgisinin ölçülmediğini yalnızca mesleğe uygun tutum ve davranışının olup olmadığının, yetenek ve kültürel durumunun test edildiğini ifade etmiştir⁷⁰. Yani sözlü sınav mülakatı da kapsamaktadır ve sözlü sınav ile kişinin hem bilgi düzeyi hem de tutum ve davranışları değerlendirilebilmektedir. Mülakatın yapılmasındaki amaç ise mesleki bilgiyi ölçmekten ziyade kişinin karakter özelliklerini, düşüncelerini ve kişilik yapısını değerlendirmektir⁷¹. Ancak Danıştay başka bir kararında “*Sözlü sınavın, yazılı sınavı tamamlayıcı nitelikte, bilgi ve liyakati ölçmek, adayın kaymakamlık mesleğine uygun yeteneğe, kültüre, çağdaş yaşam anlayışına sahip olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılacağı*” şeklinde, mesleki bilgi dışındaki kişilik özelliklerini ölçme ve değerlendirmeyi sözlü sınav olarak ifade etmiştir⁷².

Sonuç itibarıyla, mülakat ve sözlü sınav kavramları arasında teorik olarak fark olduğu belirtilse bile uygulamada genel olarak bu iki kavram aynı anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır. Sözlü sınavın mülakatı da kapsayabilmesi veya karşılıklı olarak birbirlerinin yerine geçebilmeleri nedeniyle, bu çalışmada aksi belirtilmedikçe sözlü sınav tabiri, mülakatı da içerecek şekilde kullanılacaktır. Dolayısıyla çalışmamızda, mülakat ifadesi yerine sözlü sınav tabiri tercih edilecektir.

En eski sınav türü olarak ifade edilen sözlü sınavlar⁷³, öğrenci veya adayın yetenek, bilgi ve davranışlarını konuşma yoluyla değerlendirme yöntemidir. Sözlü sınav yöntemi, konuşma becerilerini, iletişim yeteneğini, mimik ve hareketlerin kullanımını değerlendirme bakımından oldukça elverişlidir. Yazılı sınavlar gibi sözlü sınavlarla da bilgi seviyesinin ölçülmesi amaçlanmaktadır. Ancak sözlü sınavlarda bilgi seviyesine ek olarak kişilerin ifade yeteneği ve iletişim becerileri de ölçülmektedir. Sözlü sınavlar, kişinin bir konuyu kavrayıp ifade etme becerisini, temsil kabiliyetini, davranış ve tepkilerinin mesleğe uygunluğunu, özgüvenini, ikna kabiliyetini, bilimsel ve teknolojik gelişmelere açıklığını değerlendirmeye imkân sunmaktadır.

⁶⁸ Danıştay 2. Dairesi, E. 2019/443, K. 2021/427, T. 04.03.2021, KİBB.

⁶⁹ “...sözlü sınavının amacı olan bilgi ölçmeye yönelik hususlara...” Danıştay 5. Dairesi, E. 2016/24760, K. 2018/15074, T. 20.06.2018, KİBB.

⁷⁰ “Davranış ve düşüncelere ilişkin bilgi edinme amacıyla bir kişiyle yapılan sorulu cevaplı görüşme olan mülakat, kamu görevlerine girişte yapılan yazılı sınavı tamamlayıcı nitelikte olup, yazılı sınavla bilgisi ölçülen kişilerin, adayın mesleğe uygun tavır ve davranışlara, yeteneğe ve kültürel birikime sahip olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Sözlü sınav ise, amacı bakımından yazılı sınava benzemekte olup, bilgi ölçme amacıyla yapılmaktadır... Sözlü sınavın ölçme ve değerlendirme bakımından mülakatı da kapsadığı sonucuna varılmaktadır.” DİİDK, YD İtiraz No. 2017/875, T. 14.09.2017, KİBB.

⁷¹ Özgün/Ersan, s. 12; Acar, Örnek, **Kamu Yönetimi**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1992, s. 225.

⁷² DİDDGK, YD İtiraz No. 2008/774, T. 13.11.2008, KİBB.

⁷³ Milattan önce Çin ve Eski Yunanistan’da sözlü sınavların kullanıldığı ifade edilmektedir. Bu dönemlerde eğitim ve din kurumları için yapılacak öğretmen ve öğrenci seçimlerinde sözlü sınavların kullanıldığı belirtilmiştir. Doğan, s. 155.

Ancak değerlendirme aşamasına öznel kanıların karışma ihtimalinin yüksekliği, uygulamasının çok zaman alması, genel izlenimle kişinin başarısının puanlandırılması gibi sebeplerden dolayı geçerlilik ve güvenilirlik bakımından zayıf kalmaktadır⁷⁴. *Antel*'e göre, sözlü sınavlarda verilen notlar isabetli olmamakta ve bu ölçme yönteminin ciddi sakıncaları bulunmaktadır. Sözlü sınavlarda herkesin elverişli koşullar içinde olmaması, bazı öğrencilere kolay bazı öğrencilere ise zor soruların denk gelmesi gibi rastlantının büyük rol oynaması, adaylara farklı sorular sorulması sebebiyle eşitlik ilkesine aykırı olması, öğrencinin sevimliliği gibi fiziki veya başının kapalı olması gibi ideolojik yapısı, öğrencilerin düşünmek için yeterli zamanının olmaması, sözlü sınav sorularının yeterli çeşitliliği sağlayamaması, sözlü sınav kapısında beklemenin sebep olduğu psikolojik durum, sözlü sınavı yapacak kişilerin o gün ve saatteki fizyolojik ve psikolojik hali gibi durumların bu sakıncalardan bazıları olduğunu vurgulamıştır. Bu sebeple yazılı sınavların sözlü sınavlardan daha nesnel olduğunu ve sözlü sınavlarda not takdirinde etkili olan bu sakıncaların yazılı sınavlarda ortadan kalkacağını ifade etmiştir⁷⁵.

1.2.1.1.3. Uygulamalı Sınavlar

Performans, yetenek veya uygulamalı sınavlar olarak adlandırılan bu sınavlar, “*işin doğrudan doğruya adaya yaptırılması suretiyle adayın iş için uygun olup olmadığının tespitini*” amaçlamaktadır⁷⁶. Uygulamalı sınavlar, tıpkı sözlü sınavlarda olduğu gibi aday ile değerlendiricinin yüz yüze etkileşimini gerektirmektedir. Ancak sözlü sınavlardan farklı olarak bu sınav türünde adaylara doğrudan sorular yöneltilmemektedir. Adaylardan beklenen; yazılı veya sözlü sınavlarla ölçülemeyen, işin gerektirdiği özel el becerisi veya fiziksel yetkinlikleri fiilen uygulayarak göstermeleridir⁷⁷. Performansların sergilenmesi; resim yapma, müzik aleti çalma, araç kullanma, klavye yazımı, hızlı koşma, dans etme, atletik becerilerini geliştirme gibi farklı şekillerde olabilir⁷⁸. Genellikle adaylar bu sınavdan önce yazılı veya sözlü eleme sınavına tabi tutulmakta, bu sınavlardan başarılı olanlar uygulamalı sınava alınmaktadır⁷⁹.

⁷⁴ Doğan, s. 156; Çakan, s. 117. “Görsel, işitsel ve anlık gözlemlere yönelik değerlendirmeler içeren sözlü ve/veya mülakat sınavlarının da objektif nitelikte olması zorunludur.” DİDDK, E. 2023/1568, K. 2023/1997, T. 25.10.2023, DJİBB.

⁷⁵ Antel, Sadrettin Celal, **Umumi Didaktik**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 359, İstanbul, 1952, s. 298. *Hafızoğulları* ise öğrenciyi tanıma imkânı vermesi, öğrenci ile öğretene arasında iletişimi sağlaması, bilgi ve becerinin yanında kişisel yetkinliği de ölçmeye imkân sağlaması sebebiyle en elverişli ölçme aracının, kurallarına göre yapılmış sözlü sınavlar olduğu görüşündedir. Ancak iyi bir sözlü sınav yapılabilmesi için bazı şartların sağlanması gerekmektedir. Yeterli personel ve zaman olmalıdır. Aynı zamanda ölçme değerlendirme yapılacak kişi sayısı fazla olmamalıdır. **Hafızoğulları**, s. 20.

⁷⁶ Ateş, Mustafa, **Kamu Hizmetlerinde İşe Alma Sistemleri ve Türkiye’de Uygulanan Politikalar Üzerine Bir İnceleme**, DPT Yayını No: 2383, Ankara, 1995, s. 79.

⁷⁷ Thorndike, Robert M./Thorndike-Christ, Tracy M., **Psikolojide ve Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, çev. Otrar, Mustafa, Nobel Yayınları, Ankara, 2017, s. 374.

⁷⁸ Alıcı, s. 127.

⁷⁹ Danıştay 12. Dairesi, E. 2021/7112, K. 2023/3274, T. 08.06.2023, KİBB.

Performans sınavları, özellikle sanat ve spor alanlarında yaygın kullanılan bir ölçme yöntemidir. Örneğin üniversiteler; güzel sanatlar fakültelerinin çizgi film, fotoğraf, grafik, moda ve tekstil tasarımı bölümlerine, mimarlık fakültelerinin iç mimarlık bölümlerine, edebiyat fakültelerinin taşınabilir kültür varlıklarını koruma ve onarım bölümüne, devlet konservatuvarlarının Türk sanat müziği, bale, tiyatro, modern dans, opera ve piyano bölümlerine ile eğitim fakültelerinin beden eğitimi ve spor öğretmenliği, müzik öğretmenliği ve resim-iş öğretmenliği bölümlerine öğrenci alımını, adayları önce YKS puanına göre eleyip ardından özel yetenek sınavıyla gerçekleştirmektedir⁸⁰.

Performans sınavları, mesleki yeterliliklerin ölçülmesinde de sıkça tercih edilmektedir. Sürücü adaylarının uygulamalı direksiyon sınavı veya zabıt katipliği için klavye hız testi sınavı bu tür sınavlara örnektir. Yine Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Yönetmeliği'nin⁸¹ 100. maddesi uyarınca, çeleta, piyano, çembalo ve org sınavına giren adayların, bu çalgılardan her biri için kendi seçtikleri bir eseri başarıyla çalmaları ve sınav komisyonunun belirlediği orkestra eserini deşifre etmeleri gerekmektedir. Benzer şekilde, yönetmeliğin diğer maddelerine göre, yaylı, nefesli ve vurmali çalgı sınavlarında da adayların performanslarını sergilemeleri istenmektedir. Devlet Opera ve Balesi'ne alınacak sanatkâr, uygulatıcı uzman ve uzman memur giriş sınavları da uygulamalı sınav ve sözlü sınavlardan oluşmaktadır⁸².

1.2.1.2. Yapılış Amacına Göre Sınav Türleri

Sınavlar, yapılış amaçlarına göre farklı türlere ayrılmaktadır. 6114 sayılı Kanun'un 7. maddesinin ikinci fıkrasında sınavlar, *“adayların bilgi ve yetenek düzeylerine göre sıralanmasını sağlamak amacıyla, sıralama sınavları veya adayları belirlenen asgarî yetenek ve yeterlilikleri taşıyıp taşımadıklarına göre gruplandıran seviye tespit sınavları biçiminde yapılabilir.”* şeklinde iki temel kategoriye ayrılmıştır. Bu hüküm doğrultusunda sınav türleri, sıralama sınavları ve seviye tespit sınavları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sıralama sınavları, adayların aldıkları puanlara göre sıralandığı ve kontenjanlar dahilinde en yüksek puan alanların başarılı kabul edildiği sınavlardır. Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS), Kamu Personeli Seçme Sınavı (KPSS) ve Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavı (YDS) bu tür sınavlara örnek olarak gösterilebilir. Seviye tespit sınavları ise adayların belirli bir barajı veya yeterliliği aşıp

⁸⁰ <https://www.osym.gov.tr/TR,2582/tablo-5-ozel-yetenek-sinavi-sonuclarina-gore-ogrenci-olan-yuksekogretim-programlari.html>, (erişim tarihi: 31.12.2023).

⁸¹ RG. 28.01.1970/13411.

⁸² 21.05.2024 tarih ve 32552 sayılı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğünde Sözleşmeli Olarak Görev Yapan Sanatkâr Memur, Uygulatıcı Uzman Memur ve Uzman Memurlar Hakkında Sınav Yönetmeliği m. 9/1: *“Sınavlar, uygulamalı sınav ve mülakat şeklinde yapılır. Mülakatta, adayın sınav komisyonu önünde kendini ifade etme yeteneği, öz güveni ile birlikte diğer özellikleri değerlendirilir. Uygulamada ise mesleğini ifade edebilme yeteneği ile diğer özellikleri komisyon üyelerince değerlendirilerek adayın sınava ilişkin başarı durum cetveli imzalanır.”*

aşmadığını ölçmeye yönelik olup, temel amaç sıralama değil, yeterliliğin tespitidir; Akademik Personel ve Lisansüstü Eğitimi Giriş Sınavı (ALES), bazı görevde yükselme sınavları ve yabancı dil yeterlilik sınavları bu grupta değerlendirilebilir.

Sınav türlerine ilişkin bu hukuki ayrımın yanında, sınavların eğitim sistemi ve kamu personeli rejimi içindeki işlevlerine göre yapılan başka bir sınıflama da mevcuttur. Bu bağlamda, sınavlar yapılış amaçlarına göre genellikle ölçme ve değerlendirme sınavları ile seçme ve yerleştirme sınavları şeklinde iki gruba ayrılmaktadır⁸³.

1.2.1.2.1. Ölçme ve Değerlendirme Sınavları

Ölçme ve değerlendirme sınavları, genellikle öğrencilerin ders kazanımlarının ve yeterliliklerinin belirlenmesi amacıyla yapılmaktadır. Bu sınavlar, öğrencilerin bilgi ve becerilerini ölçtüğünden ölçme, öğrenim çıktılarının öğrenciler tarafından gerçekleşip gerçekleşmediğinin değerlendirilmesi bakımından değerlendirme sınavı olarak isimlendirilmektedir⁸⁴. Başarı değerlendirmesinde gündeme gelen bu sınavlar, aynı zamanda öğrenimden beklenen hedefe ulaşıp ulaşılmadığını ölçen bir araç olarak da kullanılmaktadır⁸⁵. Nitekim bu durum Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği'nin⁸⁶ “*Sınav sonuçlarının değerlendirilmesi*” başlıklı 47. maddesinde, “*Ölçme sonuçları, eğitim ve öğretimin amaçlarına ve derslerin programlarındaki kazanımlara ne ölçüde ulaşıldığını tespit etmek, ulaşılamayan kazanımlarla ilgili olarak ne gibi tedbirlerin alınması gerektiğini ortaya çıkarmak amacıyla kullanılır. Öğretmenler, başarıyı etkileyen ve yeterince ulaşılamayan kazanımları belirleyerek konuları yeniden işlemek ve öğrencilere alıştırma çalışmaları yaptırmaya yönelik tedbirler alırlar.*” şeklinde ifade edilmiştir. İlk ve ortaöğretimde

⁸³ Aküzüm, Ural, “Türk İdare Hukukunda Sınavlar: Genel Bir Bakış”, **İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 16, S. 2-1, 2017, ss. 93-118, s. 95. Yapılış amacına göre ölçme değerlendirme; tanıma, biçimlendirme ve değer biçme olarak kategorize edilebilir. Yaşar, s. 32; Bilican Demir, s. 214. Tanımaya yönelik ölçme değerlendirme; “*bir ders ya da kursa başlamadan önce, o ders ya da kursta kazandırılması planlanan davranışları kazanmak için gerekli ön koşul davranışlardan ne kadarına sahip olduğunu belirlemek amacıyla yapılan değerlendirmelerdir. Örneğin, İngilizce kurslarına başlamadan önce yapılan kur sınavları, seviye tespit sınavları gibi.*” Biçimlendirmeye yönelik ölçme değerlendirme; “*ders ya da kurs sürecinde yaşanan öğrenme eksikliklerini ve yanlışlarını belirlemek amacıyla yapılan değerlendirmelerdir. Örneğin, konu testleri, quizler gibi.*” Değer biçmeye yönelik ölçme değerlendirme; “*ders ya da kurs bitiminde öğrencilerin, kazandırılması planlanan davranışlardan ne kadarını kazandığını belirlemedir. Öğretim faaliyetlerinin sonunda öğrencilerin öğrenme düzeylerine göre notla değerlendirilmesidir. Örneğin, final sınavları, ehliyet sınavları, yeterlilik sınavları gibi. Ara sınavlar da dönem sonu notuna etki etmesinden dolayı değer biçmeye yönelik değerlendirme arasında yer alır.*” Doğan, s. 13-18.

⁸⁴ Aküzüm, s. 95.

⁸⁵ Bingöl Schrijer, Bilge, “Sınav Hukukunun Kuramsal Temelleri”, **Çocuk Hakları-Eğitim Hukuku-Vatandaşlık Eğitimi: Prof. Dr. Emine Akyüz’e Armağan**, Taşkın, P. ve Karaman Kepenekçi, Y. (Ed.), Pegem Yayınları, Ankara, 2018, ss. 418-432, s. 428; Ulutaş, Seher/Erman, Mehtap, “Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Türkiye’de Uygulanmış Olan Ortaöğretim Programlarında Ölçme ve Değerlendirme”, **Turkish Journal of Education**, C. 1, S. 1, 2012, ss. 52-60, s. 55.

⁸⁶ RG. 07.09.2013/28758.

gerçekleştirilen sınavlar ile yükseköğretimde lisans ve lisansüstü eğitim sırasında yapılan sınavlar bu türe örnek olarak verilebilir.

Ölçme değerlendirme sınavları, yalnızca eğitim öğretim süreçlerinin bir parçası olarak değil, bireylerin belirli bir alandaki bilgi, beceri ve yetkinliklerini ölçme amacıyla da uygulanmaktadır. Örneğin, tıp fakültesi mezunlarının uzmanlık eğitimine yeterliliğini değerlendirmek amacıyla yapılan Tıpta Uzmanlık Sınavları veya akademik kariyer bakımından dil seviyesini ölçen yabancı dil sınavları bu kapsamdadır. Benzer şekilde, kamu kurumlarında yapılan görevde yükselme sınavları mesleki yeterliliği ölçme amacıyla gerçekleştirilmektedir.

1.2.1.2.2. Seçme ve Yerleştirme Sınavları

Seçme ve yerleştirme sınavları, *“Bir öğretim kurumuna ya da bir işe girmek için başvuranlar arasında, istenen yetenekleri taşıyanları seçip ayırmak amacıyla yapılan sınavlar”*⁸⁷ olarak tanımlanmaktadır. Bu sınavların temel işlevi, sınırlı kontenjanlar için çok sayıda başvuru arasından en uygun adayları belirlemektir. Genellikle, daha yüksek puan alan adayların, tercih ettikleri programa veya pozisyona yerleştirilmesi esasına dayanmaktadır⁸⁸. Kamu personeli alımlarında, başvuran aday sayısının alınacak personel sayısına eşit veya daha az olması halinde bu sınavlar *“yeterlilik sınavı”* olarak nitelendirilmektedir⁸⁹. Ancak günümüz koşullarında, özellikle kamu kurumlarına yoğun talep göz önüne alındığında, böyle bir durumun gerçekleşme olasılığı oldukça düşüktür.

Ülkemizde merkezi sistemle yürütülen sınavların büyük çoğunluğu seçme ve yerleştirme amacı taşımaktadır⁹⁰. Örneğin, ortaöğretim öğrencilerinin yükseköğretim programlarına yerleşiminde Yükseköğretim Geçiş Sınavı (YKS), ortaokul öğrencilerinin farklı lise türlerine yerleştirilmesinde Liseye Geçiş Sınavı (LGS) esas alınmaktadır. Her yıl milyonlarca öğrencinin katıldığı seçme ve yerleştirme sınavları⁹¹, eğitim sistemimizin vazgeçilmez bir parçası olmakla birlikte toplum üzerindeki etkileri tartışılmazdır⁹².

⁸⁷ <http://terim.tuba.gov.tr/> (erişim tarihi: 28.02.2023).

⁸⁸ **Aküzüm**, s. 95.

⁸⁹ Akgüner, Tayfun/Berk, Kahraman, **İdare Hukuku**, 8. Basım, Der Yayınları, İstanbul, 2017, s. 594; Albayrak, Süha Oğuz, **“Türk Kamu Yönetiminde Hizmete Alma Politikaları”** Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s. 94. *“Yeterlilik sınavıyla adayın yeteneği, yarışma sınavıyla da adaylar arasında en yeteneklisi belirlenir.”* Yıldırım, Ramazan/Çınarlı, Serkan, **Türk İdare Hukuku Dersleri**, C. I, Astana Yayınları, Ankara, 2018, s. 218.

⁹⁰ **Büyüköztürk**, s. 347; Baş, Gökhan/Kıvılcım, Zafer S., “Türkiye’de Öğrencilerin Merkezi Sistem Sınavları ile İlgili Algıları: Bir Metafor Analizi Çalışması”, **Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi**, C. 7, S. 2, 2019, ss. 639-667, s. 641.

⁹¹ Örneğin, 2023 verilerine göre, YKS’nin Temel Yeterlilik Testi’ne (TYT) 3.527.44 ve Alan Yeterlilik Testi’ne (AYT) ise 2.573.169 aday başvurmuştur. <https://www.osym.gov.tr/TR,25653/2023-yks-sonuclari-aciklandi-20072023.html>, (erişim tarihi: 25.02.2024).

⁹² Yapılan araştırmalar, öğrencilerin sınavlara yönelik yoğun stres ve kaygı yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Öğrencilerin sınavları *“at yarışı, ölüm, işkence, kâbus, saçmalık, bataklık”* gibi olumsuz metaforlarla tanımladığı görülmektedir. **Baş/Kıvılcım**, s. 659-660.

Seçme ve yerleştirme sınav sistemin diğerk bir sonucu, dersane, özel kurs, etüt merkezi gibi yan sektörlerin geliřmesidir⁹³. ocuklarının rekabette geri kalmaması için aileler, bu kurumlara yönelerek önemli miktarda ekonomik kaynak ayırmak zorunda kalmaktadır. Bu durum özellikle orta ve dar gelirli ailelerin bütçesinde ciddi bir yük oluşturmakta, eğitim harcamaları ailelerin temel gider kalemleri arasında n sıralara yerleşmektedir. Ayrıca belirtilen sistem, okulların asli işlevlerini ikinci plana atmakta, eğitim kurumlarını sadece sınav hazırlık merkezlerine dönüştürmektedir. Öğretmenler sınav tekniklerinin öğretilmesine odaklanmak zorunda kalmaktadır⁹⁴.

Merkezi olarak gerçekleştirilen seçme sınavlarının olumlu işlevleri de bulunmaktadır. Öncelikle, merkezi sınavlar objektif bir değerlendirme mekanizması sunmaktadır. Standart ltler ve aynı sorular üzerinden yapılan değerlendirmeler sayesinde tüm adaylar eēit şartlarda ölçülmekte ve karşılaştırılabilir sonuçlar elde edilmektedir. Böylece sübjektif değerlendirmelerin önüne geçilerek, adil bir seçim süreci sağlanmaktadır. Diğerk taraftan, merkezi sınavlar fırsat eēitlięi sağlamada önemli bir işlev görmektedir. Sosyoekonomik köken veya coğrafi konum ne olursa olsun tüm öğrencilerin aynı sınavlara girme ve başarıları doğrultusunda nitelikli eēitim kurumlarına yerleşme imkânı sağlanmaktadır.

Kanaatimizce, seçme ve yerleştirme sınavları, ideal bir sistem olmasa da mevcut koşullarda en adil ve uygulanabilir bir yöntemdir. Zira merkezi yerleştirme sınavları, eēitim ve istihdam süreçlerinde adayların objektif kriterlere göre değerlendirilmesini ve fırsat eēitlięini sağlayan bir lme değerlendirme yöntemidir. Özellikle lkemiz gibi nüfus yoğunluğu yüksek ve kaynakların sınırlı olduğu ülkelerde belirtilen sistem önemli bir işleve sahiptir. Coğrafi veya sosyoekonomik farklılıklara rağmen, tüm öğrencilerin aynı sınavla girme ve yetenekleri doğrultusunda yerleştirilme şansı bulması, sistemin en güçlü yanlarından biridir. Dolayısıyla sistemin eksiklikleri tamamen kaldırılmasıyla değil, çeşitli iyileştirici reformlarla giderilebilir. Örneğin, ezberciliğin ortadan kaldırılması için sınav içerikleri, analiz ve yorum yeteneğini lcek şekilde yeniden düzenlenebilir. Okullardaki eēitim kalitesi artırılarak dersane, etüt merkezi gibi yan sektörlere olan ilgi azaltılabilir.

⁹³ Can, Ertuğ, “ğrenci Görüşlerine Göre Merkezi Sınavların Etkilerinin Belirlenmesi”, **The Journal of Academic Social Science**, Y. 5, S. 58, 2017, ss. 108-122, s. 113. Öğrencilerden biri bu sınavlar hakkında, “nmzdeki yıl KPSS sınavına gireceğim. Ancak, sınavlardaki kopya olayları, soruşturmalar, bazı sınavların veya soruların iptal edilmesi beni ve arkadaşlarımı şimdiden kaygılandırıyor ve bu sınavların çok geçerli ve güvenilir olmadığını düşünüyorum” şeklinde görüş bildirmiştir. **Can**, s. 117.

⁹⁴ **Büyüköztürk**, s. 349.

1.2.2. Sınav Düzenleyen İdareler

Kamu görevlerine girişten eğitim süreçlerine, mesleki yeterlilikten akademik değerlendirmeye kadar birçok alanda sınavlar yapılmaktadır. Bu sınavlar, çeşitli kamu idareleri tarafından, kendi görev ve yetki alanları çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Üniversiteler, belediyeler, bakanlıklar ve bunlara bağlı kuruluşlar personel alımı, terfi, görevde yükselme veya eğitimle ilgili amaçlarla sınav yöntemine sıkça başvurmaktadır. Özellikle sınavların merkezi olarak yürütülmesi, ölçme değerlendirme süreçlerinin profesyonel şekilde tasarlanması ve uygulanması bakımından Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı (ÖSYM), ülkemizde sınav sisteminin omurgasını oluşturmaktadır. Gerek kurumsal yapılanması gerekse sınav uygulamalarındaki teknik kapasitesi sayesinde ÖSYM, ölçme ve değerlendirme süreçlerinde belirleyici konumda yer almaktadır. Bu nedenle, öncelikle ÖSYM'nin yapısı, yetkileri ve sınav süreçlerindeki işlevleri detaylı biçimde ele alınacak; ardından diğer sınav düzenleyen idarelere kısaca yer verilecektir.

1.2.2.1. Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı

Ülkemizde merkezi sınav sisteminin kurumsallaşması ve ülke genelinde uygulanması açısından en temel idare Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı (ÖSYM)'dir. Kamu personeli alımı ve yükseköğretime geçiş gibi geniş kapsamlı alanlarda, çok sayıda adaya eşit şartlarda sınav yapma kapasitesine sahip olan ÖSYM, ülkenin en büyük ve teknik açıdan en gelişmiş sınav organizasyonudur. Kurum, yalnızca sınavların uygulanmasından değil; aynı zamanda soru hazırlama, değerlendirme, güvenlik, bilişim altyapısı ve yerleştirme işlemleri gibi süreçlerin tamamından sorumlu olarak sınav sisteminin merkezinde yer almaktadır.

ÖSYM'nin temel görevi, yükseköğretime ve kamu görevlerine giriş süreçlerinde merkezi sınavları yürütmek ve bu süreçleri organize etmektir. 1960'lı yıllara kadar üniversiteler genellikle sınavsız öğrenci kabul etmekteydi. Ancak zamanla üniversite kontenjanlarını aşan başvuruların ortaya çıkmasıyla birlikte üniversiteler kendi giriş sınavlarını düzenlemeye başlamıştır. Bu durum, öğrencilerin farklı üniversitelerin sınavlarına katılmak için ülke genelinde takip etmek zorunda kalması ve sınav tarihlerinin çakışması gibi sorunlara yol açmıştır. Bu sorunları çözmek amacıyla 1974 yılında Üniversitelerarası Kurul tarafından Üniversitelerarası Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÜSYM) kurulmuştur. 1981 yılında ise 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu⁹⁵ ile kurumun adı, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi olarak değiştirilmiş ve Yükseköğretim Kurulu (YÖK) bünyesine dahil edilmiştir. Kurum, 3 Mart 2011 tarihinde kabul edilen 6114 sayılı Kanun ile Ölçme, Seçme ve Yerleştirme

⁹⁵ RG. 06.11.1981/17506.

Merkezi Başkanlığı adını almış ve idari-mali özerkliğe sahip, özel bütçeli bir kamu kurumuna dönüştürülmüştür⁹⁶. Başlangıçta sadece üniversitelere öğrenci seçme görevini yürüten ÖSYM, zamanla görev alanını genişleterek günümüzde yılda yaklaşık 50 farklı sınavın düzenlendiği büyük bir sınav merkezi haline gelmiştir⁹⁷. Her yıl milyonlarca adayın katıldığı bu sınavlar, bilişim sistemleri sayesinde merkezi olarak yönetilmekte ve sonuçlandırılmaktadır.

Günümüzde ÖSYM, sınav sistemlerini sürekli iyileştirmekte ve teknolojik gelişmeleri yakından takip ederek sınav süreçlerine entegre etmektedir. Kurumun sınav güvenliği ve soru hazırlama süreçleri zaman zaman tartışma konusu olsa da kurumun yükseköğretime ve kamu personeli alımlarına yönelik yürüttüğü sınav faaliyetlerinin liyakat temelli bir seçim sisteminin oluşturulmasına ve kayırmacılığın önlenmesine yönelik önemli katkıları bulunmaktadır. Özellikle şeffaflık ve eşitlik ilkeleri çerçevesinde sınav sürecini sürdürmeye çalışan Kurumun faaliyetlerinin devamında çok yüksek bir kamu yararının olduğu kuşkusuzdur⁹⁸.

1.2.2.1.1. Teşkilat Yapısı

ÖSYM'nin hukuki statüsü ve teşkilat yapısı 6114 sayılı Kanun ile 4 sayılı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde (CBK)⁹⁹ düzenlenmiştir. Bu düzenlemelere göre ÖSYM; kamu tüzel kişiliğine sahip, idari ve mali özerkliği bulunan, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ile ilgili, merkezi Ankara'da bulunan özel bütçeli bir kuruluşur¹⁰⁰. Kurum, mevzuatla kendisine verilen görev ve yetkileri bağımsız şekilde ve kendi sorumluluğu altında yerine getirmektedir. Kurumun sınav görevlendirmeleri, soru hazırlanması, ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin

⁹⁶ <https://www.osym.gov.tr/TR,8789/hakkinda.html>, (erişim tarihi: 17.02.2022).

⁹⁷ Bu sınavlardan bazıları şunlardır: YKS, Akademik Personel ve Lisansüstü Eğitimi Giriş Sınavı (ALES), Dikey Geçiş Sınavı (DGS), Türkiye Yurt Dışından Öğrenci Kabul Sınavı, Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavı (YDS), Elektronik Yabancı Dil Sınavı (e-YDS), Engelli Memur Seçme Sınavı (EKPSS), İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü İş Yeri Hekimliği ve İş Güvenliği Uzmanlığı Sınavı (İSG), Kamu Personel Seçme Sınavı (Lisans - Öğretmenlik Alan Bilgisi – Ön Lisans –Ortaöğretim) (KPSS), Tıpta Yan Dal Uzmanlık Eğitimi Giriş Sınavı (YDUS), Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumlarına Yönetici Seçme Sınavı (MEB-EKYS), Milli Savunma Üniversitesi Askeri Öğrenci Aday Belirleme Sınavı (MSÜ), Sayıştay Başkanlığı Denetçi Yardımcılığı Adaylığı Eleme Sınavı, İçişleri Bakanlığı Kaymakam Adaylığı Giriş Sınavı, Tıp Doktorluğu Alanında Yurtdışı Yükseköğretim Diploma Denkliği İçin Seviye Tespit Sınavı, Dış Hekimliği Uzmanlık Eğitimi Giriş Sınavı (DUS), Tıpta Uzmanlık Eğitimi Giriş Sınavı (TUS), Eczacılıkta Uzmanlık Eğitimi Giriş Sınavı (EUS), Adalet Bakanlığı Arabuluculuk Sınavı . Yine ÖSYM Milli Eğitim Bakanlığı Akademi Giriş Sınavı (MEB-AGS), İdari Yargı Ön Sınavı (İYOS), Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı (HMGS), Adalet Bakanlığı Arabuluculuk Sınavı, Sayıştay Başkanlığı Sayıştay Denetçi Yardımcısı Adaylığı Yazılı Sınavı, Gelir İdaresi Başkanlığı Gelir Uzman Yardımcılığı Giriş Sınavı, İçişleri Bakanlığı Kaymakam Adaylığı Giriş Sınavı. <https://www.osym.gov.tr/TR,8793/sinavlar.html>, (erişim tarihi: 04.03.2023).

⁹⁸ Ulusoy, Ali D., **Türk İdare Hukuku**, 7. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2024, s. 273.

⁹⁹ RG. 15.07.2018/30479.

¹⁰⁰ 4 sayılı CBK m. 351 uyarınca ÖSYM'nin gelirleri şunlardır: “a) Yurt içi ve yurt dışı sınav, ölçme, değerlendirme ve yerleştirme hizmetleri karşılığında alınacak ücretler. b)Yayın ve telif haklarından alınan ücretler. c) Genel bütçeden yapılacak yardımlar. ç) Başkanlığa yapılacak her türlü bağış, yardım ve vasiyetler. d) Başkanlık gelirlerinin değerlendirilmesinden elde edilecek gelirler. e) Diğer gelirler.”

belirlenmesi ve uygulanması gibi sınavlara ilişkin yürüttüğü faaliyetlerinde herhangi bir organ veya kişinin yönlendirme veya talimat yetkisi bulunmamaktadır.

4 sayılı CBK'nin 348 ve 349. maddelerinde Kurumun teşkilat yapısına yer verilmiştir. Buna göre, ÖSYM başkanı doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Kurumun karar organı olan Yönetim Kurulu ise Başkan, Başkanın belirlediği üç başkan yardımcısı, YÖK Genel Kurulu tarafından seçilen iki üye ve merkezi idareden görevlendirilen iki bürokrattan oluşan sekiz kişiden meydana gelmektedir. Başkan, aynı zamanda Yönetim Kurulunun da başkanlığını yürütmektedir¹⁰¹. Kurum; merkez teşkilatı, doğrudan Başkanlığa bağlı temsilcilikler ve elektronik sınav merkezlerinden oluşmaktadır. Temsilciliklerin açılacağı sayı ve yerler, Yönetim Kurulunun teklifi üzerine Cumhurbaşkanı kararıyla; elektronik sınav merkezlerinin açılacağı yer ve sayılar ise Yönetim Kurulu tarafından belirlenmektedir. ÖSYM Başkanlığı bünyesinde toplam on bir hizmet birimi bulunmakta olup¹⁰²; bu birimlerin görev ve yetkileri mevzuatta ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Başkanlık, sınav faaliyetlerinin tamamını veya bir kısmını kuracağı ya da iştirak edeceği şirketler aracılığıyla da yürütebilmektedir. Şirket kurulması veya mevcut şirketlere iştirak edilmesi kararları Cumhurbaşkanı tarafından alınmaktadır. Bu hüküm kapsamında ÖSYM; sınav organizasyonu, basım, dağıtım, bilişim sistemleri gibi alanlarda özel şirketlerle çalışabilecek veya kendi şirketlerini kurabilecektir. Örneğin, sınav güvenliği ve lojistik hizmetleri için özel bir şirketle anlaşma yapılabilir veya doğrudan bir iştirak oluşturulabilir.

1.2.2.1.2. Görev ve Yetkileri

ÖSYM'nin görev ve yetkileri 4 sayılı CBK'nin 347. maddesinde düzenlenmiş olup, bu görevlerin kurum tarafından tarafsız ve bağımsız şekilde yerine getirilmesi öngörülmüştür. Mezkûr maddeye göre Başkanlığın görev ve yetkileri şunlardır;

- a) Yükseköğretim Kurulu kararlarına veya ilgili mevzuat hükümlerine istinaden başta yükseköğretim kurumlarında ön lisans, lisans veya lisansüstü öğrenim görece adayların puan sıralamasına göre tespiti veya yerleştirilmesi ile yükseköğretim kurumlarında atama veya yükselmelerde esas alınan sınavlar

¹⁰¹ 4 sayılı CBK m. 348/3: “Yönetim Kurulunun, Başkan ve Başkan yardımcıları dışındaki üyeleri; a) Milli Eğitim Bakanlığından en az genel müdür düzeyinde bir temsilciden, b) Yükseköğretim Kurulundan Yürütme Kurulu üyeleri arasından belirlenecek bir temsilciden, c) Cumhurbaşkanlığından en az daire başkanı düzeyinde bir temsilciden, ç) Devlet üniversitelerinde görevli öğretim üyeleri arasından Yükseköğretim Kurulunca seçilen bir temsilciden, oluşur. (4) Yönetim Kurulu üyelerinin görev süresi dört yıldır. Başkan ve Başkan yardımcıları dışındaki üyelerin aslî görevleri devam eder.”

¹⁰² Bu birimler şunlardır: Ölçme ve Değerlendirme Daire Başkanlığı, Sınav Hizmetleri Daire Başkanlığı, Yabancı Dil Sınavları Daire Başkanlığı, Bilgi Güvenliği ve Yönetimi Daire Başkanlığı, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Personel ve Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı, Kurumsal İlişkiler Daire Başkanlığı, Sınav Görevlileri Yönetimi Daire Başkanlığı, Araştırma Geliştirme Daire Başkanlığı, Engelli Adaylar Daire Başkanlığı, Hukuk Müşavirliği.

olmak üzere, ulusal ve uluslararası her türlü bilim, yetenek veya yabancı dil sınavları ile gerektiğinde yerleştirme işlemlerini yapmak.

b) İlgili mevzuat hükümleri uyarınca kamu kurum ve kuruluşlarının kadro ve pozisyonlarında görev almaya veya görevde yükselmeye yönelik sınavları ve gerektiğinde yerleştirme işlemlerini ilgili kurumun talebine bağlı olarak yapmak.

c) Özel hukuk tüzel kişilerinin talep ettikleri her türlü ölçme ve değerlendirme işlemlerini yapmak.

ç) Sınav ölçme, değerlendirme ve yerleştirme işlemlerine yönelik yıllık sınav takvimini belirlemek, kamuoyuna duyurmak ve 6114 sayılı Kanunda ve bu Bölümde belirlenen ilkelere göre yerine getirmek.

d) Sınav hizmetlerinin yerine getirilmesinin tüm aşamalarında, konuyla ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak gerekli güvenlik tedbirlerini almak.

e) Hizmetin gereklerine uygun ölçme, seçme, değerlendirme ve yerleştirme yöntemlerini belirlemek.

f) Sınav yapılacak merkezleri oluşturmak, sınav hizmetlerini yapacak kişileri belirlemek ve gerekli görevlendirmeleri yapmak.

g) Sınav, ölçme, değerlendirme, yerleştirme, araştırma ve diğer hizmet bedellerini belirlemek.

ğ) Gerekli hâllerde sınavları ertelemek, kısmen veya tamamen iptal etmek, adayların işlemlerini geçersiz saymak.

h) Faaliyet alanlarıyla ilgili araştırmalar yapmak, ulusal ve uluslararası gelişmeleri izlemek, bilimsel toplantılara katılmak, ulusal ve uluslararası kurumlarla işbirliği yapmak.

ı) Sınav sonuçlarını analiz etmek ve sonuçları kamuoyuna duyurmak; sınav sonuçlarını ilgili kurum veya kuruluşlara basılı veya elektronik ortamda iletmek¹⁰³.

i) Görev, yetki ve sorumluluk alanına giren konularda idari düzenlemeler yapmak ve kılavuzlar hazırlamak.

j) Faaliyetleri ile ilgili olarak şirket kurmak, kurulmuş şirketlere ortak olmak.

Görüldüğü üzere ÖSYM, sınavların hazırlanmasından yerleştirme işlemlerine kadar uzanan geniş bir süreçte yetkilidir. Kurum, sınav sürecinin adil ve güvenli bir şekilde

¹⁰³ “Hukuk devleti ilkesinin gerçekleştirilmesi ve idarenin faaliyetlerini objektif esaslara göre ve güvenilir bir sistem içerisinde yürütmesinde, etkili ve önemli araçlardan biri de “idarenin şeffaflığı ilkesi”dir. Şeffaflık, devletin ekonomik, siyasi, idari ve sosyal konularda aldığı kararlara ve yaptığı uygulamalara, bireyler tarafından zamanında ve güvenilir bir biçimde erişilebilmesi olarak tanımlanabilir. Şeffaflık ilkesini tamamlayan haklardan en önemlisi de bilgi edinme hak ve özgürlüğüdür...Ülkemizde ÖSYM tarafından merkezi olarak yapılan ve yüzbinlerce öğrencinin katıldığı sınavların hemen akabinde soru ve cevapların kamuoyuna açıklanması şeklinde bir teamülün bulunduğu açık olup, bu durumun sınav soru ve cevaplarının kamuoyunda tartışılmasının önünü açmasını yanında, katılımcılara girmiş oldukları sınavlardaki kendi cevaplarıyla idarece açıklanan cevapları karşılaştırılarak sınav hakkında genel bir kanaate ulaşmalarında yol gösterici olabileceği gibi, gerek sorularda gerekse idarece açıklanan cevaplarda herhangi bir hata olması halinde bu hataların düzeltilmesine de yardımcı olacağı kuşkusuzdur. Bu suretle, daha önceki yıllarda yapılan sınavların soru ve cevaplarını 6114 sayılı Kanun’un 9. maddesi uyarınca açıklayan davalı idarenin dava konusu işlemle soru ve cevapları yayımlamama kararı alması, hatalı soru ve cevapların tespit edilememesine ve katılımcıların mağduriyet yaşamasına sebebiyet verecektir. Soruların ve cevaplarının bilinmediği ve tartışılmadığı ortamda da ne idarece hatalı sorunun iptaline karar verilebilecek ne de katılımcılar haklarını arayabilecektir. Bir başka ifadeyle, sınavda sorulan sorular ve idarece kabul edilen cevaplara ilişkin olarak kamuoyuna bilgi verilmemesi halinde, sorular ve (resmi) cevapları hakkında herhangi bir bilgisi olmayan bir katılımcının sınav sonucuna itiraz hakkının fiilen ortadan kalkacağı ya da zorlaşacağı, bunun da hak arama özgürlüğünün sınırlanması anlamına geleceği açıktır.” Danıştay 8. Dairesi, E. 2014/8893, K. 2015/3715, T. 30.04.2015, KİBB.

yürütülmesinden sorumludur. İdarenin bu görev ve yetkilerini eksik ifa etmesinin sorumluluğu sınava girenlere yüklenemeyecektir.

Davaya konu bir olayda, Yükseköğretime Geçiş Sınavı'na giren bir aday, sınav bitiminde soru kitapçığını salon görevlilerine teslim etmek yerine masada bırakmıştır. ÖSYM Sınav Uygulama Yönergesi'ne aykırı davrandığı gerekçesiyle adayın sınavı iptal edilmiştir. Bunun üzerine aday iptal davası açmış ancak dava ilk derece mahkemesince reddedilmiştir. Danıştay ise sınav evraklarının güvenliğinden temelde salon görevlilerinin sorumlu olduğunu, idarenin personel hatasının adaya yüklenemeyeceğini vurgulayarak iptal kararını bozmuştur¹⁰⁴. Ancak eski tarihli bir kararında Danıştay tam tersi yönde karar vermiştir. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı'na giren bir adayın cevap kağıdını masada bırakıp sınav salonunu terk etmesi üzerine sınavının geçersiz sayılması durumunda açılan iptal davasında, adayların sınav belgelerini görevliye teslim etme zorunluluğu bulunduğunu, sınav görevlilerinin tek tek sıraları dolaşıp belgeleri toplama yükümlülüğünün olmadığını belirterek idarenin kusurunun bulunmadığına hükmetmiştir¹⁰⁵.

Davaya konu başka bir olayda, EKPSS'ye giren engelli bir aday, sınavın büyük bölümünü kendisi okuyup işaretlediği için sınavı iptal edilmiştir. Mahkeme, kamera kayıtlarından sınav görevlilerinin adaya başlangıçta uyarı yapmadığını tespit etmiştir. Öğrencinin sınav başında değil de sonuna doğru okuyucu ve işaretleyici yardım talebinde bulunmasının, idarenin ihmalden kaynaklandığını belirterek iptal işlemini hukuka aykırı bulmuştur¹⁰⁶. Yine benzer bir olayda, kolunda saatle sınava giren bir engelli adayın sınavı, kılavuza aykırılık gerekçesiyle iptal edilmiştir. Danıştay, sınav güvenliğinden idarenin sorumlu olduğunu, görevlilerin uyarı yapmadığını ve saatin sınav performansına etkisine dair kanıt bulunmadığını belirterek işlemi iptal etmiştir¹⁰⁷.

6114 sayılı Kanun ile de ÖSYM'ye önemli yetkiler tanınmaktadır. Mezkûr Kanun'un 9. maddesi uyarınca, *“Sınavlardan sonra incelenen sınav belgelerinde, elektronik kayıtlarda veya yapılan analizlerde olağandışı bulgulara rastlanması hâlinde adaylar, maliyeti Başkanlık tarafından karşılanmak üzere Yönetim Kurulu kararı ile eşdeğer sınava çağrılabilir. Adayın sınavının geçerli sayılıp sayılmayacağına eşdeğer sınav sonuçlarına bakılarak Yönetim Kurulu tarafından karar verilir. Çağrıya rağmen eşdeğer sınava katılmayan adayın sınavı geçersiz sayılır”*. Bu hüküm gereği ÖSYM; sınav belgeleri, elektronik kayıtlar veya yapılan analizlerde

¹⁰⁴ Danıştay 8. Dairesi, E. 2015/10918, K. 2015/9028258, T. 26.10.2015, Danıştay Dergisi, S. 141, s. 265-269.

¹⁰⁵ Danıştay 8. Dairesi, E. 1988/781, K. 1990/31, T. 15.01.1990, DJİBB.

¹⁰⁶ Ankara BİM, 3. İdari Dava Dairesi, E. 2017/1577, K. 2017/1388, T. 06.07.2017, LİBB.

¹⁰⁷ Danıştay 12. Dairesi, E. 2015/148, K. 2015/3164, T. 20.05.2015, LİBB.

olağandışı bir duruma rastlaması halinde, adayın sınavını geçersiz sayarak eşdeğer sınava¹⁰⁸ çağırma yetkisine sahiptir. Böylece ÖSYM tarafından yapılan sınavlara katılan tüm adaylar, herhangi bir zaman sınırlaması olmaksızın sınavlarının geçersiz sayılması tehdidi altındadır. “*Olağandışı bulgu*” gibi son derece muğlak ve ölçütleri belirsiz bir kavrama dayanarak adayların sınavının iptal edilebilmesi, hem idarenin keyfi uygulamalarına kapı aralamakta hem de adayların hukuki güvenlik ilkesini ihlal etmektedir. Bu ifadenin neyi kapsadığı, hangi somut durumların olağandışı sayılacağı ve bu tespitin hangi bilimsel veya hukuki kriterlere göre yapılacağı kanunda açıkça tanımlanmamıştır. Anayasa’nın 2. maddesinde düzenlenen hukuk devleti ilkesi, idari işlemlerin hukuki belirlilik ve güvenlik ilkelerine uygun olmasını gerektirmektedir¹⁰⁹. Hukuki güvenlik ilkesi; hukuk kurallarının öngörülebilir ve belirli olmasını, vatandaşın bu kurallar kendisine uygulanırken hukuki durumunun her an değişeceği endişesi içinde olmadan devlete güvenebilmesini gerektirmektedir¹¹⁰. Hukuki belirlilik ilkesi ise idare ve bireyler bakımından yasal düzenlemelerin herhangi bir tereddüde mahal vermeyecek şekilde açık, net ve uygulanabilir olmasını zorunlu kılmaktadır¹¹¹. Oysa “olağandışı bulgu” ifadesi, bu ilkelerle bağdaşmayan bir muğlaklıkta olup, idarenin takdir yetkisini sınırsız bir şekilde genişletmektedir. Bu nedenle söz konusu düzenlemenin, hukuki güvenlik ve belirlilik ilkeleriyle bağdaşmadığı açıktır¹¹². Sadece önceki sınavlar ile sonraki

¹⁰⁸ 6114 sayılı Kanun m. 2-d bendinde eşdeğer sınavlar, “*Başkanlık tarafından aynı veya farklı zamanlarda farklı sorularla yapılan, ancak adaylara sağladığı haklar bakımından eşit sonuçlar verdiği Yönetim Kurulu kararı ile belirlenen birden fazla sınav*” olarak tanımlanmaktadır.

¹⁰⁹ Günümüz modern devletlerinin en temel iddialarından biri, hukuk devleti olmaktır. Güneş, Ahmet M., **Hukuk Metodolojisi**, 4. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2021, s. 34. Ülkemizde hukuk devleti ilkesinin tarihsel gelişimi hakkında bilgi almak için ise bkz. Yurtseven, Yılmaz, “Türkiye’de Hukuk Devletin Gelişimi”, **Karşılaştırmalı Hukukta Hukuk Devleti İlkesi ve Yansımaları**, Ed. Ünver, Yener/Öz, Kerem, Adalet Yayınevi, Antalya, 2019, ss. 19-27.

¹¹⁰ Çaptuğ, Mehpare, “Hukuki Güvenlik İlkesinin Kavramsal Gelişimi”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, C. 9, S. 17, 2021, ss. 133-160, s. 141; Çevikçelik, Muradiye, “Gümrük Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesinin Önemi: Danıştay Kararı Işığında Bir İnceleme”, **Ankara Barosu Dergisi**, C. 82, S. 3, 2024, ss. 1-35, s. 12. “*Hukuk güvenliği, temel hak ve güvencelerinde korunan ortak değerdir. Hukuk devleti hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm işlem ve eylemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerektirir.*” AYM, E. 2006/64, K. 2006/54, T. 04.05.2006, RG. 05.10.2006/26310.

¹¹¹ Çaptuğ, Mehpare, **İdari Usul Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 60. “*Belirlilik ilkesi bireylerin hukuk kurallarını önceden bilmeleri, tutum ve davranışlarını bu kurallara göre güvenle belirleyebilmeleri anlamını taşımaktadır. Belirlilik ilkesi yalnızca yasal belirliliği değil daha geniş anlamda hukuki belirliliği ifade etmektedir. Bir başka deyişle hukuk kurallarının belirliliğinin sağlanması yalnızca kanunla düzenleme yapılması anlamına gelmemektedir. Yasal düzenlemeye dayanarak erişilebilir, bilinebilir ve öngörülebilir gibi niteliksel gereklilikleri karşılaması koşuluyla mahkeme içtihatları ile de hukuki belirlilik sağlanabilir. Hukuki belirlilik ilkesinde asıl olan, bir hukuk normunun uygulanmasıyla ortaya çıkacak sonuçların o hukuk düzeninde öngörülebilir olmasıdır.*” AYM, E. 2017/135, K. 2019/35, T. 15.05.2019, RG. 26.07.2019/30843. Aynı doğrultuda Danıştay kararı için bkz. Danıştay 3. Dairesi, E. 2023/3123, K. 2024/2434, T. 29.04.2024, UYAP.

¹¹² Çağlayan, Ramazan, “Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığının Eşdeğer Sınava Çağırma Yetkisi Üzerine Mülâhazalar”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 27, S. 3, 2023, ss. 193-228, (Eşdeğer Sınav), s. 211. Ülkemizde eğitim öğretim mevzuatı idareye çok fazla takdir yetkisi tanımaktadır ve bu husus bazen hukuki öngörülebilirlik ve belirlilik ilkesini ihlal edecek düzeyde olmaktadır. Şirin, Tolga, “Tehlikeli Salgın Hastalıklarla Hukuksal Mücadeleye Anayasal Bir Giriş”, **Anayasa Hukuku Dergisi**, C. 9, S.

sınavlar arasında var olan puan farkına dayanarak bir sınavın geçersiz sayılması, bireylerin temel haklarını ihlal etmektedir. İdarenin, eğitim hakkı gibi anayasal güvencelere sahip hakları sınırlarken, somut, nesnel ve ölçülebilir kriterlere dayanması zorunludur.

Nitekim aktarılan durumun somut bir örneği, Anayasa Mahkemesi (AYM) kararına konu olmuştur. 2005 yılında Üniversitelerarası Kurul Yabancı Dil Sınavı'ndan (ÜDS) 70 puan alarak doktora programına kabul edilen bir aday, daha sonra doktorasını tamamlayıp üniversitede öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. Ancak üniversite rektörlüğü, aralarında bu kişinin de bulunduğu 88 akademisyenin sınav sonuçlarını şüpheli bularak Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'na bildirmiştir¹¹³. Başsavcılığın talebi üzerine ÖSYM tarafından yapılan incelemede, adayın 2001 yılı ilkbahar dönemi sınavından 31,25; 2001 yılı sonbahar dönemi sınavında 41,25; 2004 sonbahar dönemi sınavından 26,25 puan aldığını görülmüştür. Geçmiş sınav performanslarıyla 2005 yılındaki puanı arasında ciddi bir fark tespit edilmesi üzerine aday hakkında, “olağandışı bulgular” gerekçesiyle “eşdeğer sınava çağırılma” kararı verilmiştir¹¹⁴.

Aday, sağlık raporu nedeniyle bu sınava katılamayınca, ÖSYM tarafından sınav sonucu iptal edilmiştir. Bu iptalin ardından Üniversite Yönetim Kurulu, adayın doktora diplomasını da iptal ederek üniversite ile ilişkisini kesmiştir. Açılan iptal davasında, mahkeme işlemi iptal etmişse de eşdeğer sınava çağırılma işlemiyle ilgili olarak açılan davanın Danıştay tarafından reddedilmesi üzerine başvuru AYM'ye bireysel başvuruda bulunmuştur. AYM, somut bir bulgu olmaksızın eşdeğer sınava çağırılma işlemi eğitim hakkının ihlali olarak değerlendirmiş ve yeniden yargılama yapılmasına hükmetmiştir¹¹⁵. AYM kararı esas alınarak yapılan yargılama sonucunda, davacı hakkında somut bir bulgu olmadan eşdeğer sınava çağırma kararı alınmasının hukuka aykırı olduğuna karar verilmiştir¹¹⁶.

17, 2020, ss. 43 – 146, s. 129; Bingöl Schrijer, Bilge, “COVID-19 Salgını Süresince Eğitim Hakkı, Fırsat Eşitliği ve Sınavlara İlişkin Temel Problemler”, **İstanbul Hukuk Mecmuası**, C. 78, S. 2, 2020, ss. 837-884, s. 869.

¹¹³ AYM, “Söz konusu isim listesinin nasıl hazırlandığına ilişkin olarak dosya kapsamında bir bilgi bulunmamaktadır” diyerek isim listesinin nasıl hazırlandığı konusundaki belirsizliğe dikkat çekmiştir. AYM, Başvuru No: 2019/14060, T. 03.11.2022, RG. 11.01.2023/32070.

¹¹⁴ ÖSYM'nin, Tebliğ yazısı: “ÖSYM İhbar Değerlendirme Komisyonu tarafından yapılan inceleme, araştırma ve analizler neticesinde, 2005 Üniversitelerarası Kurul Yabancı Dil Sınavı (ÜDS Sonbahar Dönemi) sonucunuz olağan dışı olarak değerlendirilmiş ve anılan mevzuat uyarınca, 21.02.2018 tarih ve 2018/08.03 sayılı ÖSYM Yönetim Kurulu Kararı ile eşdeğer sınava çağırılmanıza karar verilmiştir. Eşdeğer sınav için Elektronik Dil Sınavı (e-YDS) tercih edilmesi halinde sadece Ankara, İstanbul ve İzmir sınav merkezlerinden veya 2018-YDS (İlkbahar Dönemi) tercih edilmesi halinde ise kılavuzda belirtilen sınav merkezlerinden uygun olanı seçilmelidir. Mevzuat gereğince sınav ücreti ödemediğiniz katılımınız sağlanacak olup sınav ve tarih seçiminizi tespit için tarafınıza gönderilen ekli formun doldurulması ve teslim aldığınız tarihten itibaren en geç 5 gün içinde ÖSYM Başkanlığı Sınav Hizmetleri Dairesi Başkanlığına taahhütlü gönderilmesi gerekmektedir. Sınava katılım sağlamadığınız takdirde, 6114 sayılı Kanun'un 9. maddesi 8. fıkrasına göre olağan dışı olarak değerlendirilen sınavınız ve söz konusu sınav kapsamında elde ettiğiniz tüm haklar geçersiz sayılacaktır” şeklindedir. AYM, Başvuru No: 2019/14060, T. 03.11.2022, RG. 11.01.2023/32070.

¹¹⁵ AYM, Başvuru No: 2019/14060, T. 03.11.2022, RG. 11.01.2023/32070.

¹¹⁶ Danıştay 8. Dairesi, E. 2023/1654, K. 2023/1329, T. 21.03.2023, DJİBB.

Kanaatimizce, sınav sonuçlarının doğruluğunun yıllar sonra yapılacak yeni bir sınav ile sorgulanması hakkaniyete ve mantığa uygun değildir. Özellikle yabancı dil gibi tekrar edilmediğinde çabuk unutulmuş bir alanda, yıllar sonra yapılan bir sınavın nesnel ölçütler sunması beklenemez. Yalnızca geçmiş ve şimdiki sınavlar arasındaki puan farkı, adayın sınav sonucunun geçersiz sayılması için yeterli ve meşru bir gerekçe oluşturmamalıdır. Adayın geçmişte yaşadığı sağlık sorunları, sınava hazırlık düzeyi veya bireysel gelişimi gibi pek çok faktör, sınav performansını etkileyebilir. Bu nedenle, yalnızca puan farkına dayanarak bir kimse hakkında olumsuz işlem tesis edilmesi, hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Sınav güvenliğini sağlamak idarenin sorumluluğundadır. Sınav anında herhangi bir usulsüzlüğe rastlanmamışken, yalnızca sonuçlar arasındaki fark esas alınarak işlem yapılması, keyfiliğe açık bir uygulamadır. Bu tür işlemler, hukuki güvenlik ve belirlilik ilkelerini zedelemekte ve idareye duyulan güveni sarsmaktadır¹¹⁷. ÖSYM'nin sınav güvenliğini sağlama amacı meşru olsa da mevcut uygulamanın adalet, hukuki güvenlik ve ölçülülük ilkeleriyle çelişen yönlerinin düzeltilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, sınav sonuçlarının iptali ve eşdeğer sınav talebi, belirli bir süreyle sınırlandırılmalıdır. Sınav güvenliği, baştan idare tarafından sağlanmalıdır. Usulsüzlük şüphesi, sınav anındaki denetimlerle tespit edilmeli ve sonradan doğan riskler adaylara yüklenmemelidir. “Olağandışı bulgu” kavramı, 6114 sayılı Kanun’da somut ve nesnel ölçütlere dayandırılmalıdır. Yalnızca puan farkı, olağandışılık için yeterli kriter olmamalıdır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından karara bağlanan Mürsel Eren/Türkiye davasında da iki sınav arasındaki puan farkının tek başına sınavın geçersiz sayılması için yeterli bir gerekçe oluşturamayacağı vurgulanmıştır. Davaya konu olayda, başvuru Mürsel Eren, arka arkaya üç yıl boyunca üniversite giriş sınavını kazanamamış; ancak 1997 yılında girdiği sınavda olağanüstü bir başarı göstererek Türkiye genelinde ilk 100’e girmiştir. Ancak sonuçlar açıklandığında, bu başarısına rağmen üniversiteye yerleştirilmediğini fark etmiş ve ÖSYM’ye başvurarak durumu açıklamasını istemiştir. ÖSYM, başvurusunun önceki yıllarda aldığı düşük puanları gerekçe göstererek, mevcut başarının makul şekilde açıklanamayacağı kanaatine vardığını ve bu nedenle sınavının geçersiz sayıldığını belirtmiştir.

¹¹⁷ “Hukuk devletinin temel ilkelerinden biri belirliliktir. Bu ilkeye göre yasal düzenlemelerin hem kişiler hem de idare yönünden herhangi bir duraksamaya ve kuşkuyla yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılır, uygulanabilir ve nesnel olması, ayrıca kamu otoritelerinin keyfî uygulamalarına imkân tanımaması gerekir. Belirlilik ilkesi; hukuksal güvenlikle bağlantılı olup bireyin kanundan, belirli bir kesinlik içinde, hangi somut eylem ve olguya hangi hukuksal yaptırımın veya sonucun bağlandığını, bunların idareye hangi müdahale yetkisini verdiğini bilmesini zorunlu kılmaktadır.” AYM, E. 2023/140, K. 2024/81, T. 14.03.2024, RG. 14.06.2024/32576. “Hukuk devletinin temel ilkelerinden biri “hukuk güvenliği” ilkesidir. Hukuk güvenliği, normların öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar. Hukuk devletinde kanun metinlerinin ilgili kişilerin mevcut şartlar altında belirli bir işlemin ne tür sonuçlar doğurabileceğini makul bir düzeyde öngörmelerini mümkün kılacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.” AYM, E. 2012/157, K. 2013/79, T. 18.06.2013.

Başvurucunun bu işleme karşı açtığı iptal davası, geçmiş yıllardaki düşük başarı düzeyinden ani ve yüksek bir başarıya ulaşmanın olağan dışı olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir. İç hukuk yollarının tükenmesinin ardından AİHM'e yapılan başvuru sonucunda Mahkeme, somut hiçbir delil sunulmadan sınavın iptal edilmesini keyfi bulmuş ve başvurucunun eğitim hakkının ihlal edildiğine hükmetmiştir¹¹⁸. AİHM kararının ardından başvuru yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunmuştur. Danıştay bu kez eğitim hakkının ihlali sonucunu doğuran işlemin hukuka aykırı olduğuna karar vermiştir¹¹⁹.

Hukuki güvenlik ilkesinin idare hukuku alanındaki uzantısı olan idari istikrar ilkesine göre, kişi lehine kazanımlar doğuran işlemler idarece keyfi bir şekilde geri alınmamalıdır. Nasıl dava açma süresi geçtikten sonra hukuka aykırı işlemin sonuçlarına katlanmak gerekiyorsa, belli süre geçince hukuka aykırı işlemin doğurduğu kişisel sonuçların da korunması gerekmektedir. Bu ilke, hukuki güvenlik ilkesinin idare hukukundaki yansıması olarak değerlendirilmektedir¹²⁰. İdari istikrar ilkesi, kişiler lehine tesis edilen işlemleri koruyarak hem bireylerin hukuki güvenliğini hem de idarenin istikrarını teminat altına almaktadır¹²¹. Danıştay'a göre bu ilke, *"vatandaşların idarenin işlemlerine ve eylemlerine karşı kendilerini hukuki güvenlik içerisinde hissetmeleri, ayrıca idarenin düzgün işlemlerini sağlayarak düzenli idare ilkesinin gerçekleşmesi"* şeklinde iki temel anlam taşımaktadır¹²². Yanıltıcı beyan veya hile olmadıkça, idarenin sınavlara ilişkin hatalı ya da usulsüz işlemleri, yalnızca dava açma süresi içinde geri alınabilir. Bu süre geçtikten sonra işlemin hukuka aykırı olması, artık kişisel sonuçlarının geçersiz sayılmasını gerektirmez¹²³. Danıştay bir kararında, bir lisenin hazırlık sınavını kazandığı ilan edilen kişinin puanının başkasına ait olduğunun sonradan anlaşılması üzerine, kazanılmış hak ihlal edilmediği sürece işlemin geri alınabileceğini belirtmiştir¹²⁴. Yakın tarihli başka bir olayda, üniversitede öğretim görevlisi kadrosuna eşit ağırlık puanı yerine

¹¹⁸ AİHM, Başvuru No: 60856/00, T. 07.02.2006.

¹¹⁹ *"İşlemin dayanağını oluşturan komisyon raporu olasılık ve tahminlere dayalı olup davacının sınavda elde ettiği başarının gerçeği yansıtmadığını kanıtlayan hukuken geçerli somut bir iddia ve tespitte bulunulmamıştır. Bir başka anlatımla, davacının sınav sonucunun geçersiz sayılmasına ilişkin işlemin oluşturulma sebebi, soyut iddia ve ihtimal hesaplarına dayandığından kabul edilmesi hukuken olanaklı değildir. Sınavın ve sınav sonrası işlemlerin sağlıklı yürütülmesini teminen önlemler alarak, mevzuata aykırı bir işlemin tespiti halinde ilgilileri cezalandırmanın davalı idarenin yetki ve sorumluluk alanı içinde bulunduğu şüphesizdir. Ancak davalı idarenin bu sorumluluğunu yerine getirirken iddia ettiği hususlar, somut ve hukuken geçerli kanıtlarla desteklenmedikçe işlem tesis etmemesi gerekmektedir. Aksi bir durum tesis edilen işlemin hukuki geçerliğini ortadan kaldıracaktır. Bu açıklamalar karşısında davacı hakkında tesis olunan işlem bu haliyle Anayasada güvence altına alınmış olan eğitim-öğretim hakkının ihlali sonucunu doğurduğundan hukuka ve mevzuata uyarlık bulunmamaktadır."* Danıştay 8. Dairesi, E. 2006/4857, K. 2007/69, T. 19.01.2007, KİBB.

¹²⁰ Ekinci, Murat, **İdari İstikrar İlkesi**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 19.

¹²¹ **Ekinci**, s. 33; Yılmaz, Harun, "Danıştay Kararları Işığında İdari İstikrar İlkesinin İdari Yargılama Hukukuna Önemli Yansımaları", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, C. 9, S. 17, 2021, ss. 523-546, s. 526.

¹²² Danıştay 10. Dairesi, E. 2016/12535, K. 2017/3845, T. 03.10.2017, KİBB.

¹²³ Çağlayan, Ramazan, "İdari İşlemin Geri Alınması Üzerine", **Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 4, S. 1-2, 2000, ss. 43-58, s. 57.

¹²⁴ Danıştay 11. Dairesi, E. 1979/2746, K. 1979/1463, T. 27.04.1981, akt. **Oğurlu**, s. 207.

sözel puanla giren kişinin görev süresi idare tarafından uzatılmamıştır. Öğretim görevlisi, atamasında kendi hatası olmadığını ve uzun süredir görev yaptığını belirterek dava açmıştır. İdare mahkemesi, idarenin açık hata içeren işlemleri her zaman geri alabileceği gerekçesiyle davayı reddetmiş; Danıştay ise uzun süredir görev yapan davacının durumunun idari istikrar ve hukuki güvenlik ilkelerine aykırı şekilde sona erdirildiğini belirterek kararı bozmuştur. Ancak ilk derece mahkemesi ısrar kararıyla aynı yönde karar vermiş ve DİDDK, davacının temyiz talebini reddederek ısrar kararını hukuka uygun bulmuştur¹²⁵.

Kişilerin idareyi hileyle veya yanıltıcı beyanla hataya düşürmeleri halinde ise sınavlara ilişkin kazanılmış haklardan söz edilemez ve bu tür sınav sonuçları geçersiz sayılmaktadır. Nitekim bu durum sınavları düzenleyen çeşitli mevzuatlarda özel olarak belirtilmektedir. Örneğin, Mahalli İdarelere İlk Defa Atanacaklara Dair Sınav ve Atama Yönetmeliği¹²⁶ m. 19/1’de “*Sınav başvuru formunda ya da atama işlemleri sırasında gerçeğe aykırı beyanda bulunduğu veya belge verdiği tespit edilenlerin sınav sonuçları geçersiz sayılır ve atamaları yapılmaz, atamaları yapılmış ise iptal edilir. Bu kişiler hiçbir hak talep edemez.*” şeklinde yer almaktadır.

1.2.2.2. Diğer İdareler

ÖSYM dışında çeşitli kamu kurumları da kendi görev alanlarına uygun olarak sınav düzenleme yetkisine sahiptir. Bu idareler arasında özellikle Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) öne çıkmakta; bunun dışında üniversiteler, belediyeler, bakanlıklar ve bağlı kuruluşlar da personel temini, kariyer ilerlemesi, akademik değerlendirme gibi farklı amaçlarla sınavlar yapmaktadır.

MEB, 1 sayılı CBK’nin 301. maddesinde belirtilen görev ve yetkiler çerçevesinde, ülkemizdeki örgün ve yaygın eğitim sisteminin planlanması, uygulanması ve denetiminden sorumlu temel idaredir. Bakanlık, okul öncesinden ortaöğretime kadar tüm kademelerde eğitim politikalarını belirlerken, aynı zamanda merkezi sınavlarla öğrenci seçme ve yerleştirme süreçlerinde de kritik bir rol üstlenmektedir. Özellikle ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki merkezi sınavlar ve ülke geneli ortak sınavlar, MEB’in sorumluluğundadır. Bakanlık, sınav faaliyetlerini Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü aracılığıyla ifa etmektedir. 1 sayılı CBK’nin 313. maddesinde birimin görev ve yetkileri;

a) Merkezî sistemle yürütülen resmî ve özel yerleştirme, bitirme, karşılaştırma sınavlarını planlamak, uygulamak ve değerlendirmek,

b) Kamu kurum ve kuruluşları ile özel hukuk tüzel kişileri tarafından talep edilen mesleğe giriş, yeterlik, görevde yükselme ve benzeri sınav hizmetlerini yürütmek,

¹²⁵ DİDDK, E. 2018/2469, K. 2019/2420, T. 15.05.2019, DJİBB.

¹²⁶ RG. 24.12.2019/30988.

c) Sınavlara ilişkin değerlendirme ve sonuç belgelerinin düzenlenmesi ile itirazların incelenmesi işlemlerini yürütmek,

ç) Genel Müdürlük tarafından yapılan sınavlarda sorulacak soruları hazırlamak veya hazırlatmak, denetlemek ve güvenli bir şekilde saklanması için gerekli tedbirleri almak,

d) Ölçme ve değerlendirme teknikleri üzerine araştırmalar yapmak veya yaptırmak,

e) Gerekli durumlarda oluşturulacak başvuru merkezleri ve sınav koordinatörlüklerinin koordinasyonunu sağlamak, sınavlarda görev alacak personeli belirlemek ve bu kişilere gerekli hizmet içi eğitimi vermek,

f) Genel Müdürlükçe yürütülen sınav, ölçme, değerlendirme, yerleştirme ve diğer hizmet bedellerini belirlemek, tahsil etmek ve döner sermaye hesabında tutmak,

g) Yapılan sınavların sonuçlarını değerlendirmek suretiyle ilgili hizmet birimlerine veri desteği sağlamak,

ğ) Bakan tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

olarak sayılmıştır. Genel Müdürlük, eğitim sisteminin ölçme ve değerlendirme süreçlerini yöneten ana hizmet birimidir. Ülke çapında uygulanan tüm resmi ve özel yerleştirme, bitirme ve karşılaştırma sınavlarını planlamakta, uygulamakta ve değerlendirmektedir. Liselere geçiş sınavları, bursluluk sınavları gibi merkezi sınavların yanı sıra, kamu kurum ve kuruluşları ile özel hukuk tüzel kişileri tarafından talep edilen ve protokoller kapsamında gerçekleştirilen sınavları da düzenlemektedir¹²⁷. Ayrıca elektronik sınavlar ve ülke genelinde uygulanan ortak yazılı sınavların sorularını hazırlamak da birimin görevleri arasındadır. Genel Müdürlük, ölçme ve değerlendirme uygulamalarının yerel düzeyde yürütülmesini sağlamak amacıyla Ölçme Değerlendirme Merkezleri kurmuştur. Ölçme Değerlendirme Merkezleri, illerde yapılan sınav uygulamalarını koordine etmekte; ulusal ve uluslararası ölçme değerlendirme uygulamalarını yerel düzeyde yürütmek ve sınav güvenliğini sağlamakla yükümlüdür¹²⁸.

Üniversiteler de akademik personel seçimi, lisansüstü öğrenci alımı ve çeşitli akademik değerlendirme süreçlerinde sınav yöntemi uygulamaktadır. Öğretim elemanı kadrolarına atama sürecinde yapılan sınavlar, yüksek lisans ve doktora programlarına giriş sınavları ile yeterlik sınavları, lisans sınavları bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu sınavlar çoğunlukla üniversitelerin kendi senato kararları, yönetmelikleri veya Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından belirlenen çerçeve esaslara göre yürütülmektedir.

¹²⁷ Kurum içi protokollü sınavlara örnek olarak, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Öğretmenlik Kariyer Basamakları Sınavı, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Görevde Yükselme ve Unvan Değişikliği Sınavı belirtilmiştir. Kurum dışı protokollü sınav hizmeti verilen kurumlardan bazıları; T.C. Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü, T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Gümrükler Genel Müdürlüğü, T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü, T.C. İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı, T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Bilgi Teknolojileri Genel Müdürlüğü, T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Kıyı Emniyeti Genel Müdürlüğü, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü olarak sayılmıştır. <https://odsgm.meb.gov.tr/www/protokollu-sinavlar/icerik/1007>, (erişim tarihi: 17.02.2022).

¹²⁸ <https://odsgm.meb.gov.tr/www/olcme-degerlendirme-merkezleri/icerik/1047>, (erişim tarihi: 17.02.2022).

Belediyeler, bakanlıklar ve diğer kamu kurumları ise daha çok görevde yükselme, unvan değişikliği ve personel alımı süreçlerinde sınav usulüne başvurmaktadır. Bu sınavlar, çoğu zaman ilgili kurumun personel düzenlemelerine dayanmakta ve çoğunlukla yazılı sınavla birlikte sözlü sınav aşamasını da içermektedir. Sınavların ilanı, yürütülmesi ve değerlendirilmesi ise idarenin iç mevzuatına ya da merkezi düzenlemelere bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir.

1.2.3. Dijitalleşme ve Sınavlar

Dijitalleşme, coğrafi sınırları aşarak küresel etki yaratan ve hayatın her alanını dönüştüren bir süreçtir¹²⁹. Bu süreç, hayatın her alanında olduğu gibi ölçme değerlendirme alanını da derinden etkilemiş, ölçme ve değerlendirme kurumları geleneksel yöntemlerden dijital uygulamalara geçiş sürecine hızla adapte olmuştur. Örneğin, ÖSYM, sınavlarda dijital dönüşümünün kontrollü olması ve kesintisiz geçişlerle yönetilmesi amacıyla “ÖSYM Dijital Dönüşümü Projesi” başlatmıştır¹³⁰. Ayrıca ÖSYM, sınav süreçlerinin dijitalleşmesini kolaylaştırmak ve adaylar ile sınav görevlilerine daha etkili bir hizmet sunmak amacıyla çeşitli elektronik platformlar geliştirmiştir. Bunlardan biri olan “Aday İşlemleri Sistemi (AİS)” sayesinde adaylar, sınav başvuruları, sınav sonuçları ve diğer tüm işlemlerini ÖSYM’nin mobil uygulaması veya web sitesi üzerinden kolaylıkla gerçekleştirebilmektedir. Benzer şekilde, “Görevli İşlemleri Sistemi (GİS)” ile sınav görevlileri, görevlendirme süreçlerini ve sınavla ilgili diğer işlemleri dijital ortamda yürütebilmektedir¹³¹.

ÖSYM’nin sınav işlemlerine yönelik dijitalleşme adımlarındaki asıl çarpıcı dönüşüm ise sınavların uygulama biçimlerinde yaşanmaktadır. Günümüzde geleneksel kâğıt kalem sınavları yerini giderek dijital yöntemlere bırakmaktadır¹³². Üniversiteler uzaktan eğitim modellerine geçerek ölçme ve değerlendirmede elektronik imkânları kullanmaya başlamıştır.

¹²⁹ Çıtak, Halim Alperen, “Fransız Danıştay’ının Dijitalleşme Olgusuna Bakışı”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 169, 2023, ss. 545-576, s. 554.

¹³⁰ Bu proje, birbiriyle bağlantılı beş aşamadan (FAZ I-V) oluşmaktadır. Dijital dönüşüm yolculuğunun ilk adımı olan FAZ I’de, yoğun sınav süreçlerinin izlenmesi ve bütünlüklü bir kalite yönetim sisteminin temellerinin atılması hedeflenmektedir. Ardından, FAZ II ile bu sistemin performans odaklı bir yapıya dönüştürülerek genişleyebilir bir altyapı oluşturulması planlanmaktadır. FAZ III’te, yeni platformun güvenliği bilgi güvenliği standartları ve sistem yetki yönetimiyle sağlanacak, dijital izleme mekanizmaları devreye alınacaktır. FAZ IV ile yapay zeka ve derin öğrenme algoritmalarıyla desteklenmiş akıllı otomasyon sistemleri (izleme ve uyarı mekanizmaları) hayata geçirilecektir. Son aşama olan FAZ V’te ise elde edilen büyük veri (big data) üzerinde veri madenciliği çalışmaları yapılacak, karar destek sistemleri geliştirilecek ve dönüşümün gelecek adımları için analizler ve kavramsal iyileştirmeler gerçekleştirilecektir. ÖSYM Tanıtım Bülteni, s. 30, https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2023/TBULTEN/turkcebt_12062023.pdf, (erişim tarihi: 03.05.2023).

¹³¹ ÖSYM Tanıtım Bülteni, s. 35,

https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2023/TBULTEN/turkcebt_12062023.pdf, (erişim tarihi: 03.05.2023).

¹³² Afacan Adanır, Gülgün, “E-Sınav Sistemi ile İlgili Öğrenci Görüşleri ve Yaşanan Sorunların Araştırılması”, **Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, C. 13, S. 2, 2021, ss. 189-207, s. 190.

Özellikle Covid-19 pandemisi¹³³, bu süreci hızlandıran önemli bir tetikleyici olmuştur. Salgın döneminde yüz yüze eğitime ara verilmesi, sınavların ve diğer ölçme yöntemlerinin dijital ortama taşınmasını zorunlu kılmıştır. Yaşanan dönüşüm sonucunda, elektronik sınav, web tabanlı sınav ve çevrimiçi sınav gibi uygulamalar hızlı bir şekilde yaygınlaşmıştır. Kanun koyucu da ortaya çıkan gelişmeler karşısında sessiz kalmamış; 6114 sayılı Kanun'un 7. maddesinin 3. fıkrasına, “*sınavların elektronik ortamda gerçekleştirilebileceği*” hükmünü eklemiştir. Benzer şekilde, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 44/d maddesinde, “*yeterlilik, seviye tespiti veya ders başarılarını ölçmeye yönelik tüm sınavların elektronik ortamda yapılabilmesi*” belirtilmektedir.

Aktarıldığı üzere, dijitalleşme süreci kapsamında sınavların gerçekleştirilme biçiminde yaşanan değişiklikler başta olmak üzere sınav uygulamaları farklı boyutlarda dönüşüm yaşamaktadır. Bu bağlamda, öncelikle elektronik ve online sınavların gelişimi ve yaygınlaşması ele alınacak; ardından yapay zekanın sınav sistemlerindeki kullanımı ve etkileri kısaca değerlendirilecektir.

1.2.3.1. Elektronik ve Online Sınavlar

Dijitalleşmenin sınav uygulamalarına yansıyan en belirgin yönlerinden biri, sınavların elektronik ve çevrimiçi ortamlarda gerçekleştirilmesidir. Yeni sınav uygulamaları, teknolojik imkânlar sayesinde hem ölçme süreçlerinde hem de değerlendirme aşamalarında önemli değişiklikler getirmiştir. Gerek kamu kurumları gerekse yükseköğretim kurumları tarafından elektronik (e-sınav) ve çevrimiçi (online) sınavlar giderek daha fazla tercih edilmeye başlanmıştır.

E-sınavlar, Milli Eğitim Bakanlığı Ölçme ve Değerlendirme Yönetmeliği'nin¹³⁴ 3. maddesinin f bendinde, “*Basılı evrak kullanılmaksızın, sınav uygulama ve değerlendirilmesine ilişkin her türlü işlemin elektronik ortamda ve bilgisayarlar aracılığıyla yapıldığı sınav*” olarak tanımlanmıştır. Elektronik sınavlarda kağıt ve basım işlemlerinin olmaması, sınav maliyetlerini önemli ölçüde azaltmaktadır. Otomatik notlandırma sayesinde sonuçlar daha hızlı açıklanmakta ve değerlendirmeler daha nesnel bir nitelik kazanmaktadır¹³⁵.

Günümüzde merkezi sınavların çoğunluğunu gerçekleştiren ÖSYM ölçme değerlendirme işlemlerinde e-sınav sistemini kullanmaya başlamıştır. Bu sınavlar, İstanbul, Ankara, Adana ve İzmir'de kurulan yüksek güvenlik önlemleriyle donatılmış e-sınav

¹³³ Çin'in Wuhan eyaletinde 2019 yılının sonunda ortaya çıkan COVID-19 virüsü, hızla yayılarak tüm dünyayı etkisi altına almış ve 2020 yılının Mart ayında Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından pandemi olarak ilan edilmiştir. <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66494/pandemi.html>, (erişim tarihi: 03.05.2023).

¹³⁴ RG. 09.09.2023/32304.

¹³⁵ Afacan Adanır, s. 191.

merkezlerinde yürütülmektedir¹³⁶. Adaylar bu sınavlara biyometrik kimlik doğrulama yöntemleriyle kabul edilmektedir. Sınav başlamadan önce her aday kendisine ayrılan özel bir kabine alınmakta ve kimlik numarası ile yüz tanıma teknolojisi kullanılarak sistemde doğrulanmaktadır. Doğrulama tamamlandıktan sonra aday sınav sistemine erişim sağlayarak süreci başlatabilmektedir¹³⁷. Bilgisayar karşısında yapılan bu sınavlarda adaylar, özel yazılımlar vasıtasıyla seçenekleri işaretleyerek cevap vermektedir¹³⁸. Bu sınavlar ilk kez 2017 yılında İngilizce dilinde gerçekleştirilen Yabancı Dil Sınavı'nda (YDS) uygulanmıştır. 2018 yılı itibarıyla ise Arapça, Almanca, Fransızca ve Rusça dillerinde de e-YDS uygulanmaya başlanmıştır¹³⁹. Yine merkezi sınavları gerçekleştiren bir diğer kurum olan MEB de 559 sınav merkezinde bulunan 664 e-sınav salonu ile eş zamanlı olarak 12.500 adaya e-sınav hizmeti sunmaktadır¹⁴⁰.

Çevrimiçi sınavlar ise öğrenci ile sınavı hazırlayan kişinin fiziksel olarak aynı ortamda bulunmadığı, internet üzerinden gerçekleştirilen bir yöntemdir. Bu sınavlara, eğitmen tarafından belirlenen kurallar çerçevesinde internet erişimi olan herhangi bir yerden bilgisayar, akıllı telefon veya tablet gibi dijital cihazlar aracılığıyla katılım sağlanabilmektedir. E-sınavlardan farklı olarak çevrimiçi sınavlara her yerden erişim mümkündür ve adaylar kendi olanaklarıyla internet bağlantısını sağlamakla yükümlüdür.

Çevrimiçi sınavlarda güvenliğin sağlanabilmesi için çeşitli gözetim ve denetim mekanizmaları kullanılmaktadır. Özellikle Covid-19 pandemisi sırasında uzaktan eğitime geçilmesiyle birlikte çevrimiçi sınavlar büyük bir önem kazanmış ve yaygınlaşmıştır. Bu süreçte YÖK, uzaktan öğretim alanında uzman öğretim üyeleri tarafından oluşturulan bir komisyon aracılığıyla çevrimiçi sınavlara ilişkin ilkeleri açıklamıştır¹⁴¹. Ancak YÖK bu

¹³⁶ <https://www.osym.gov.tr/TR,12674/e-sinav-merkezleri.html>, (erişim tarihi: 20.01.2025). ÖSYM, her bölgede en az bir e-sınav merkezi açarak bu hizmetin yaygınlaştırılmasını planlamaktadır. Bu sayede, bir yandan e-sınavlara katılabilecek aday kapasitesi artırmak, diğer yandan bu merkezlere yakın yükseköğretim kurumlarında görev yapan akademisyen ve uzmanların soru hazırlama süreçlerine katkıda bulunmaları amaçlanmaktadır. **Özer**, s. 224.

¹³⁷ ÖSYM Tanıtım Bülteni, s. 14,

https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2023/TBULTEN/turkcetb_12062023.pdf, (erişim tarihi: 03.05.2023).

¹³⁸ E-sınav yöntemini kolayca uygulayabilmek için MOODLE (Modular Object Oriented Dynamic Learning Environment) gibi öğrenme yönetim sistemleri (ÖYS) tercih edilebilir. ÖYS, öğrenci, öğretmen ve materyal arasındaki etkileşimi takip eden, yöneten ve raporlayan bir sistemdir. Başol, Gülşah/Kocadağ Ünver, Tuğba/Çiğdem, Harun, "Student Views towards E-Test Applications in Measurement and Evaluation Course", **International Journal of Turkish Education Sciences**, S. 8, 2017, ss. 111-128, s. 113.

¹³⁹ Yabancı dil sınavlarına ek olarak, Eczacılık Alanında Yurtdışı Yükseköğretim Diploma Denkliği İçin Seviye Tespit Sınavı ve 2023 Eczacılıkta Uzmanlık Eğitimi Giriş Sınavları da e-sınav olarak uygulanmıştır. <https://www.osym.gov.tr/TR,29174/osym-baskani-ersoy-yapay-zeka-ile-soru-uretecegiz-13022024.html>, (erişim tarihi: 20.01.2025).

¹⁴⁰ <https://esinav.meb.gov.tr/>, (erişim tarihi: 25.02.2025).

¹⁴¹ "Buna göre, küresel salgın döneminde dönem sonu başarı puanlarının hesaplanmasında çevrimiçi sınav puanlarının yanı sıra mümkün olduğunca ödev, proje, tartışma ile ÖYS aktivitelerine katılım gibi değerlendirilmelerin de teşvik edilmesi sağlanacak. Dijital ortamlarda yapılacak sınavlarda "şeffaf ve

ilkeleri açıklamakla yetinmiş, sınavların nasıl uygulanacağına dair detaylı bir düzenleme yapmamıştır. Sadece dijital platformların sunduğu güvenlik tedbirlerinin (örneğin, soruların rastgele seçilmesi, tam ekran ve tarayıcı kilidi gibi) kullanılabileceği belirtilmiştir. Yine 2020 Küresel Salgında Yeni Normalleşme Süreci kılavuzunda YÖK, çevrimiçi sınav güvenliğinin önemine dikkat çekmiş ve üniversitelerin bu konuda farklı uygulamalar geliştirmesi gerektiğini vurgulamıştır¹⁴². Ancak bu konuda somut ve bağlayıcı düzenlemeler yapılmadığı için üniversiteler arasında ciddi uygulama farklılıkları doğmuştur. Örneğin bazı üniversiteler sınav sırasında kamera ve mikrofon kullanımını zorunlu kılarken, bazıları herhangi bir ek önlem almaksızın sınavları gerçekleştirmiştir¹⁴³.

Çevrimiçi sınavların avantajları, dezavantajları, eğitim süreçlerine etkileri ve bu uygulamaların gelecekteki rolü hem eğitimciler hem de öğrenciler tarafından sıkça tartışılmaktadır. Bu tartışmaların merkezinde ise çoğu zaman sınav güvenliği konusu yer almaktadır¹⁴⁴. Güvenliğin sağlanamaması, sınavların geçerliliği ve nesnelliği üzerinde ciddi şüpheler doğurabilmektedir. Bununla birlikte, teknolojiye hızlı gelişim sayesinde sınav

denetlenebilirlik" esas alınarak, ÖYS'nin veya dijital ortamların izin verdiği sınav güvenlik tedbirleri uygulanacak. Bu tedbirler arasında soruların rastgele seçilmesi, tam ekran ve tarayıcı kilidinin işlevselleştirilmesi bulunuyor. Üniversitelerde çevrimiçi sınav uygulamaları konusunda öğretim elemanları ve öğrenciler için bilgilendirme ve eğitim faaliyetleri yapılacak. Sınav başlamadan önce sınavın işleyişi, sınavın süresi, puanlama ilkeleri, öğrenci sorumlulukları, sınav itirazları ve etik kurallar konusunda öğrencilere açık ve net bilgilendirmeler yapılacak. İmkanlar dahilinde sınava girecek öğrencilerin e-Devlet kapısı üzerinden sisteme girişlerine öncelik verilecek. Dijital ortamlara erişimi olmayan öğrencilere yönelik teknik destek sağlamak amacıyla yeni çözümler üretilecek. Bu kapsamda, öğrencilerin alternatif çevrimiçi erişim yollarının kullanılmasına izin verilecek. Öğrencilere, bulunduğu yerdeki üniversite birimleri öncelikli olmak üzere gerektiği takdirde Milli Eğitim Bakanlığı ve diğer kamu kurumlarının bilgisayar ve internet olanaklarına erişim imkanı sağlanabilecek. Kabul edilebilir sebeplerle sınava giremeyen öğrencilerin mağduriyet yaşamaması için telafi amaçlı çevrimiçi sınav imkanı verilecek. Teknik problemler yaşayan öğrencilerin sınavı tamamlamaları için gerekli prosedürler belirlenecek. Ödev, proje ve araştırma raporlarının değerlendirilmesinde intihal tespit programları kullanılabilir. Çevrimiçi değerlendirmelerde, sınavın türüne uygun olarak öğrencilere yeterli süre verilecek. Dezavantajlı, engelli öğrencilerin sınavlarının dijital ortamda sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için gerekli bütün tedbirler alınacak. Mezuniyet durumundaki öğrencilerin staj uygulamalarının değerlendirilmesinde küresel salgın dönemi şartları göz önünde bulundurularak ilgili yükseköğretim kurumları tarafından gerekli düzenlemeler yapılacak. Kurumsal sistemler üzerinde yürütülmeyen sınavlar "şeffaf ve denetlenebilir" olması için ilgili öğretim elemanı tarafından kayıt altına alınacak ve arşivlenecek. Öğrencilere verilen ödev ve proje çalışmalarında dersin kredisi ve Avrupa Kredi Transferi ve Biriktirme Sistemi (AKTS) iş yükü göz önünde bulundurulacak. Ayrıca üniversitelerde dijital ortamlardaki sınav sürecinin aksamadan yürütülmesi için öğrencilerin teknik ve idari destek alabileceği yapılanmalar oluşturulacak." <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/universitelerde-dijital-sinavlarin-temel-ilkeleri.aspx> (erişim tarihi: 03.05.2023).

¹⁴² Küresel Salgında Yeni Normalleşme Süreci, Yükseköğretim Kurulu 2020, <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/2020/kuresel-salginda-yeni-normallesme-sureci-2020.pdf>, (erişim tarihi: 03.05.2023).

¹⁴³ Bu dönemde üniversitelerin sınav uygulamalarına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. "Üniversitelerin Uzaktan Eğitim Süreçlerinin Değerlendirilmesi", Haz. Arayüz Kampanyası, Ağustos 2020, s. 26, <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-12/universitelerin-uzaktan-egitim-sureclerinin-degerlendirmesi.pdf>, (erişim tarihi: 05.05.2023).

¹⁴⁴ Örneğin, öğrencinin yerine sınava başkasının girmesi, kopyaya elverişli olması, izinsiz destek materyali kullanılması, intihal, zaman ihlali gibi konular en çok üzerinde durulan konulardır. Bozkurt, Aras/Uçar, Hasan, "E-Öğrenme ve E-Sınavlar: Çevrimiçi Ölçme Değerlendirme Süreçlerinde Kimlik Doğrulama Yöntemlerine İlişkin Öğrenen Görüşlerinin İncelenmesi", *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 4, S. 2, 2018, ss. 745-755, s. 746.

güvenliğini sağlamaya yönelik teknik çözümler her geçen gün artmaktadır. 2002 yılında yapılan yabancı dil sınavında aynı salonda giren iki adayın, tüm sorularda aynı doğru ve yanlışları yapmaları üzerine yapılan bilgi işlem analizi sonucunda, bu adayların kopya çektikleri tespit edilmiştir¹⁴⁵.

Çevrimiçi sınavların bir diğer zorluğu ise fırsat eşitsizliği yaratma riskidir. Özellikle internet, bilgisayar, tablet gibi araçlara erişim imkânı bulunmayan öğrenciler açısından bu sınavlar dezavantajlı bir durum yaratabilir. Oysa kamu hizmetlerinin dijitalleşmesinde başarının en önemli koşulu, hizmetlerden yararlanan herkesin eşit koşullarda erişim sağlamasına olanak tanınmasıdır. Bu nedenle fırsat eşitliği ilkesi gözetilmeli, her bireyin dijital ortamlara ve internete adil şekilde ulaşımı güvence altına alınmalıdır¹⁴⁶.

Sınavların dijital ortamlarda gerçekleştirilmesi, kişisel verilerin korunması ve mahremiyet hakkı açısından da çeşitli riskler taşımaktadır. Hukukumuzda kişisel verilerin işlenmesi ve korunmasına ilişkin hususlar, 24.03.2016 tarih ve 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu¹⁴⁷ (KVKK) ile belirlenmiştir. Kanun'un 3. maddesinin (d) bendine göre kişisel veri, "*kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgi*" olarak tanımlanmıştır. AYM de kişisel veri kavramını, bireyin doğrudan ya da dolaylı olarak tanımlanmasını sağlayan tüm bilgiler olarak değerlendirmektedir¹⁴⁸. Bu tanım, bir bireyin doğrudan veya dolaylı olarak belirlenmesini sağlayan her türlü bilgiyi içermektedir. Dolayısıyla ad, soyad, doğum tarihi gibi doğrudan tanımlayıcı bilgilerin yanı sıra, fiziksel, ekonomik, sosyal veya diğer özellikler gibi dolaylı olarak kişiyi tanımlamaya elverişli veriler de kişisel veri olarak kabul edilmektedir¹⁴⁹. Bu bağlamda, öğrencilerin sınav kağıtları da kişisel veri niteliği taşımaktadır¹⁵⁰. Online sınavlarda ise yalnızca ad ve soyad gibi temel bilgiler değil; aynı zamanda görüntü, ses, kıyafet, sağlık durumu gibi daha hassas nitelikte veriler de işlenebilmekte; hatta sınavın yapıldığı ev ortamında bulunan üçüncü kişilere ait veriler dahi kayda girebilmektedir¹⁵¹. Bu durum, yüz yüze sınavlara kıyasla çevrimiçi sınavların daha geniş

¹⁴⁵ Danıştay 8. Dairesi, E. 2004/1912, K. 2005/180, T. 17.01.2005, KİBB.

¹⁴⁶ Çaptuğ, Mehpare, "Covid-19 Salgınının Kamu Hizmetlerinin Dijitalleşmesi Sürecine Etkisi ve Sonuçları", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 23, S. 2, 2021, ss. 1309-1327, s. 1319.

¹⁴⁷ RG. 07.04.2016/29677.

¹⁴⁸ AYM, E. 2013/122, K. 2014/74, T. 09.04.2014.

¹⁴⁹ "Örneklerle Kişisel Verilerin Korunması", KVKK Yayınları No: 29, Ankara 2019, s. 1, <https://kvkk.gov.tr/SharedFolderServer/CMSFiles/a23bfe08-9b3a-4c2f-8a97-a259dcc0e667.PDF>, (erişim tarihi: 08.05.2023). Danıştay 16. Dairesi, E. 2015/9697, K. 2015/1941, T. 21.04.2015, UYAP.

¹⁵⁰ Sınav kâğıdının kişisel veri kabul edilmesine ilişkin bkz. Avrupa Adalet Divanı, Peter Nowak v. Data Protection Commissioner, ECLI:EU:C:2017:994, 20.12.2017, <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-434/16>, (erişim tarihi: 08.05.2023).

¹⁵¹ Erdoğan, İrmak, "Covid-19 Pandemisi Döneminde Uzaktan Eğitim ve Uzaktan Sınavın Kişisel Verilerin Korunması Açısından Değerlendirilmesi", **Covid-19 Pandemisinde Dijital Dönüşüm ve Hukuk**, Özel Rapor, 2021, ss. 50-65, s. 54. Birçok ülkede bu durum tepkiyle karşılanmış; öğrenciler başta olmak üzere toplumun büyük kesimi bu tür uygulamaların mahremiyet ihlali ve aşırı gözetim riski taşıdığını savunmuştur. "Unfair surveillance?"

kapsamlı bir veri işleme süreci barındırdığını ortaya koymaktadır¹⁵². Çevrimiçi sınavlarda toplanan verilerin korunması ise bu verilerin hukuka uygun şekilde işlenmesi ile mümkündür.

KVKK 3. maddesinin e bendinde¹⁵³, kişisel verilerin işlenmesi tanımlanmıştır. Buna göre, elektronik ortamda gerçekleştirilen her türlü sınavların kaydedilmesi, depolanması ve aktarılması gibi faaliyetler kişisel verilerin işlenmesi niteliğindedir¹⁵⁴. Belirtilen faaliyetlerin her biri için idarenin KVKK hükümlerine uygun davranması gerekmektedir. Anayasa m. 20/2 ve KVKK m. 5 uyarınca, hukuka uygun bir şekilde kişisel verilerin işlenmesi için açık rıza¹⁵⁵ alınması veya kanunda belirtilen diğer hukuki sebeplerin¹⁵⁶ bulunması zorunludur.

Açık rıza koşulunun hukuka uygun ve geçerli olması için özgür iradeyle açıklanması gerekir¹⁵⁷. Yani üniversiteler, öğrencilerin verilerini işlemek için açık rıza talep ediyorsa, öğrencilere rıza göstermeme seçeneğini de etkin bir şekilde sunmalıdır. Sınavdan başka alternatif bir değerlendirme yolu bulunmayan öğrencilerin, sınavdan geçebilmek adına mecburen rıza göstermesi, açık rızanın hukuken geçerli olmasını tartışmalı hale getirmektedir¹⁵⁸. Genel ve kapsamlı şekilde verilen ve “*battaniye rıza*” olarak ifade edilen onayların, veri işleme faaliyetleri hakkında kişilere önceden açıkça bilgi verilmeden ya da kişinin iradesi hata, hile veya tehdit yoluyla sakatlanarak alınan rızaların, açık rıza olarak kabul edilmesi mümkün değildir¹⁵⁹. Online sınavlarda hukuka uygun şekilde açık rıza alınabilmesi

Online Exam Software Sparks Global Student Revolt”, <https://www.reuters.com/article/us-global-tech-education-feature-trfn-idUSKBN27Q1Q1>, (erişim tarihi: 21.03.2024).

¹⁵² **Erdoğan**, s. 53-54.

¹⁵³ “*Kişisel verilerin tamamen veya kısmen otomatik olan ya da herhangi bir veri kayıt sisteminin parçası olmak kaydıyla otomatik olmayan yollarla elde edilmesi, kaydedilmesi, depolanması, muhafaza edilmesi, değiştirilmesi, yeniden düzenlenmesi, açıklanması, aktarılması, devralınması, elde edilebilir hâle getirilmesi, sınıflandırılması ya da kullanılmasının engellenmesi gibi veriler üzerinde gerçekleştirilen her türlü işlem*” olarak tanımlanmıştır.

¹⁵⁴ Kale Özçelik, Fatmagül, “Covid-19 Salgını Sürecinde Üniversite Eğitiminde Kullanılan Uzaktan Eğitim Platformlarının 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 11, S. 1, 2021, ss. 135-170, s. 138.

¹⁵⁵ KVKK m. 3/1-a uyarınca açık rıza kavramı, “*Belirli bir konuya ilişkin, bilgilendirilmeye dayanan ve özgür iradeyle açıklanan rıza*” anlamına gelmektedir.

¹⁵⁶ Bu sebepler maddenin ikinci fıkrasında, “*a) Kanunlarda açıkça öngörülmesi, b) Fiili imkânsızlık nedeniyle rızasını açıklayamayacak durumda bulunan veya rızasına hukuki geçerlilik tanınmayan kişinin kendisinin ya da bir başkasının hayatı veya beden bütünlüğünün korunması için zorunlu olması, c) Bir sözleşmenin kurulması veya ifasıyla doğrudan doğruya ilgili olması kaydıyla, sözleşmenin taraflarına ait kişisel verilerin işlenmesinin gerekli olması, ç) Veri sorumlusunun hukuki yükümlülüğünü yerine getirebilmesi için zorunlu olması, d) İlgili kişinin kendisi tarafından alenileştirilmiş olması, e) Bir hakkın tesisi, kullanılması veya korunması için veri işlemenin zorunlu olması, f) İlgili kişinin temel hak ve özgürlüklerine zarar vermemek kaydıyla, veri sorumlusunun meşru menfaatleri için veri işlenmesinin zorunlu olması*” şeklinde sayılmıştır. Açık rıza dışında kalan bu sebepler bakımından online sınavlarda kişisel verilerin işlenmesinin mümkün olup olmadığı konusunda ayrıntılı değerlendirme için bkz. **Erdoğan**, s. 55-59; Esenyel Hanaz, Fatma, “Çevrimiçi Eğitimde Üniversite Öğrencilerinin Kişisel Verilerinin İşlenmesinin Hukuki Sebepleri”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 2021, C. 34, S. 155, ss. 409-460, s. 417-438.

¹⁵⁷ Çevikçelik, Muradiye, “Uzaktan Eğitim Sürecinde Kişisel Verilerin İşlenmesi Sorunu”, **Uzaktan Eğitimde Güncel Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, ASBÜ Yayınları, 2022, ss. 94-102, (Kişisel Veri), s. 97.

¹⁵⁸ **Esenyel Hanaz**, s. 441; **Erdoğan**, s. 56.

¹⁵⁹ Öztürk, Bahri/Altınok Çalışkan, Elif/Seyhan, Serkan, **Kişisel Verilerin Korunması Hukuku Teorik ve Pratik Çalışma Kitabı**, Seçkin Yayıncılık, 2021, s. 61-62.

için sınav öncesinde, uzaktan eğitim platformlarında gerçekleştirilecek olan veri işleme süreçleri hakkında öğrencilere gerekli bilgilendirmenin yapılması gerekmektedir. Öğretim elemanları ve öğrenciler için ayrı ayrı bilgilendirme metinleri hazırlanmalı ve veri işleme sürecine ilişkin tüm bilgiler şeffaf biçimde paylaşılmalıdır. Rızanın geçerli olabilmesi için ise kişilere bir aydınlatma metni sunulmalı ve “kabul et/reddet” seçeneklerini içeren tercih butonları aracılığıyla özgür bir seçim imkanı sağlanmalıdır. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin mevzuatta bu bilgilendirme yükümlülüğü “*aydınlatma yükümlülüğü*” olarak adlandırılmaktadır. Aydınlatma yükümlülüğünün yasalara uygun şekilde yerine getirilmesi için ise Kişisel Verileri Koruma Kurumu tarafından yayımlanan “*Aydınlatma Yükümlülüğünün Yerine Getirilmesinde Uyulacak Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ*”¹⁶⁰de belirtilen kurallara riayet edilmelidir. Mezkûr Kanun m. 10 ve Tebliğ m. 4 kapsamında yapılacak bilgilendirmede; veri sorumlusunun ve varsa temsilcisinin kimliği, kişisel verilerin hangi amaçlarla işleneceği, verilerin kimlere ve hangi amaçla aktarılabilmesi, kişisel verilerin toplanma yöntemi ve hukuki dayanağı ile ilgili kişilerin Kanun’un 11. maddesinde belirtilen diğer haklarına ilişkin bilgiler asgari olarak yer almalıdır. Ayrıca, aydınlatma yükümlülüğünün yerine getirilmesi ile açık rızanın alınması işlemlerinin birbirinden bağımsız şekilde gerçekleştirilmesine özen gösterilmelidir (Tebliğ m. 5/1-f). Online sınavlar kayıt altına alınmıyor ve sisteme işlenmiyorsa, öğrencilerin ses ve görüntüleri için açık rıza alınmasına gerek yoktur. Bu tür bir sınavda elde edilen ses ve görüntü verileri, kişisel veri olarak kabul edilmeyeceği için KVKK’nin uygulama alanına girmemektedir. Ancak sınavın sesli veya görüntülü biçimde kayıt altına alınması, biyometrik veri işleme anlamına geleceğinden, öğretim elemanları ve öğrencilerden açık ve özgür iradeye dayalı rıza alınması gerekmektedir¹⁶¹.

Online sınavlarda gerçekleştirilen veri işleme faaliyetlerinin, KVKK’de yer alan istisnalar kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hususuna baktığımızda, uzaktan eğitim süreci çerçevesinde ele alınan bu konuda farklı görüşlere yer verildiği görülmektedir. *Kale Özçelik*, uzaktan eğitim sürecinde Kanun’un 5. maddesinin 2. fıkrasında yer alan ç ve e bentlerinin uygulanabileceğini ileri sürmektedir¹⁶². *Erdoğan*’a göre, 5. maddenin 2. fıkrasının ç bendinde belirtilen “*veri sorumlusunun hukuki yükümlülüğünü yerine getirebilmesi için zorunlu olma*” şartının, uzaktan eğitimde gerçekleşmediğini ifade etmektedir. Bu görüşe göre, üniversiteler eğitim verme yükümlülüğüne sahip olsa da mahremiyetin daha fazla ihlal edilmesine ve özel nitelikli kişisel verilerin işlenmesine yol açan uygulamaların, eğitim

¹⁶⁰ RG. 10.03.2018/ 30356.

¹⁶¹ *Kale Özçelik*, s. 150.

¹⁶² *Kale Özçelik*, s. 146.

hizmetinin sağlanabilmesi için zorunlu olduğu söylenemez¹⁶³. *Çevikçelik*'e göre ise bu belirsizliklerin nedeni KVKK'de yer alan hüküm eksikliğidir. Zira Avrupa Genel Veri Koruma Tüzüğü (GDPR) 6/1-e maddesinde uzaktan eğitim ve online sınavlarda veri işleme faaliyetleri, *“kamu yararına gerçekleştirilen bir görevin yerine getirilmesi veya kontrolöre verilen resmi bir yetkinin uygulanması”* kapsamında hukuka uygun değerlendirilmektedir. KVKK'nın 5. maddesinde ise benzer bir hükme yer verilmemesi, ülkemizde online sınav süreçlerinde yaşanan belirsizliğin temel sebeplerinden biri olarak gösterilmektedir¹⁶⁴.

Online sınavlarda idarenin, KVKK'nın 4. maddesinde belirtilen *“hukuka ve dürüstlük kurallarına uygun olma”*, *“doğru ve gerektiğinde güncel olma”*, *“belirli, açık ve meşru amaçlar için işlenme”*, *“işlendikleri amaçla bağlantılı, sınırlı ve ölçülü olma”* ve *“ilgili mevzuatta öngörülen veya işlendikleri amaç için gerekli olan süre kadar muhafaza edilme”* şeklindeki temel ilkelere uygun hareket etmesi gerekmektedir. Özellikle Covid-19 sürecinde yaygınlaşan uzaktan eğitim ve online sınav uygulamalarında, kişisel veri işleme faaliyetlerinin bu ilkelere uygunluğu tartışmalı hale gelmiştir. Sınav güvenliğini sağlama amacıyla üniversiteler çeşitli yöntemler geliştirmiş; ancak bu yöntemler zaman zaman ölçülülük ilkesinin ihlaline yol açmıştır¹⁶⁵. Nitekim bazı yükseköğretim kurumlarının, öğrencilerin sınav sırasında kopya çekmelerini engellemek için fiziksel ayna kullanımı veya ikinci bir kameranın zorunlu tutulması gibi uygulamalara başvurduğu görülmektedir¹⁶⁶. Ayrıca kimi üniversiteler, online sınavlara katılacak öğrencilerin bilgisayarlarına ek yazılım veya tarayıcı uzantıları yüklemelerini şart koşmuş; bu uzantılar ise kullanıcıdan, internette ziyaret edilen sitelerle ilgili verileri okuma ve değiştirme, ekran görüntüsüne erişim sağlama, bildirimleri görme gibi geniş kapsamlı izinler talep etmiştir. Bu tür uygulamalar, veri işleme faaliyetlerinde temel bir prensip olan ölçülülük ilkesinin açıkça ihlali niteliğindedir. Zira veri güvenliğinin sağlanması gerekçesiyle alınan bu tedbirler, çoğu zaman öğrencilerin özel hayatına ve kişisel verilerinin korunmasına yönelik aşırı müdahaleler içerebilmektedir¹⁶⁷. Bu nedenle, sınav güvenliğini sağlarken öğrencilerin sürece katılımını önceleyen ve farklı alternatifler sunan eğitim modellerinin geliştirilmesi önerilmiştir¹⁶⁸. Gerçekten de online sınav uygulamalarında veri güvenliği ile kişisel mahremiyet arasındaki dengenin sağlanabilmesi için birtakım çözüm yolları geliştirilmelidir. Öncelikle, sınav güvenliğini sağlamak amacıyla başvuru

¹⁶³ Erdoğan, s. 57.

¹⁶⁴ Çevikçelik, Kişisel Veri, s. 100.

¹⁶⁵ Çevikçelik, Kişisel Veri, s. 100.

¹⁶⁶ <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/kopyacilara-aynali-onlem-41692714>, (erişim tarihi: 08.04.2025).

¹⁶⁷ Çevikçelik, Kişisel Veri, s. 100. <https://bianet.org/haber/cevrimici-sinavlar-kisisel-verilerin-ihlali-mi-226615>, (erişim tarihi: 08.04.2025).

¹⁶⁸ Erdoğan, s. 63.

yöntemlerin asgari müdahale içermesi ve mümkün olduğunca ölçülülük ilkesine uygun olması gerekmektedir. Yani, öğrencilerin özel hayatına ve kişisel verilerine yönelik müdahaleler, amaçla orantılı ve gerekli düzeyde tutulmalıdır. Ayrıca, üniversiteler, sınav güvenliği için teknolojik araçlar kullanırken öğrencileri açık bir şekilde bilgilendirmeli ve rızalarını almalıdır. Bunun yanında, alternatif ölçme değerlendirme yöntemlerinin (proje, sunum, kısa sınav, vb.) uygulanması yoluyla hem sınav güvenliği sağlanabilir hem de veri işleme faaliyetlerinin kapsamı daraltılabilir.

1.2.3.2. Yapay Zeka ve Sınavlar

Günümüzde sıkça adından söz ettiren yapay zeka kavramının genel geçer bir tanımı bulunmamaktadır¹⁶⁹. Kimi tanımlarda yapay zekâ, insan zekâsı gerektiren görevlerin makinelerce yerine getirilmesi olarak açıklanırken¹⁷⁰; kimilerinde makinelere zekâ kazandırmaya yönelik faaliyetler bütünü olarak ifade edilmektedir¹⁷¹. Tüm tanımların ortak noktası ise yapay zekanın insan düşünce gücünü aşabilecek sistemler tasarlama hedefidir¹⁷².

Dijitalleşmenin hızla ilerlemesiyle birlikte birçok işlem internet üzerinden gerçekleştirilmekte ve bu işlemler giderek daha fazla yapay zekâ uygulamalarıyla desteklenmektedir. Günümüzde hızla gelişen yapay zekâ teknolojisi, eğitimden kamu hizmetlerine, iş yerlerinden günlük yaşama kadar geniş bir yelpazede etkisini artırmaktadır. Ülkemizde de bu alanda önemli adımlar atılmakta olup, 48 sayılı CBK'nin¹⁷³ 527/b maddesiyle Dijital Dönüşüm Ofisi bünyesinde "Büyük Veri ve Yapay Zekâ Uygulamaları Daire Başkanlığı" kurulmuştur. Bu birimin görevleri incelendiğinde, kamu hizmetlerinde yapay zekânın verimli ve etkin kullanımının hedeflendiği görülmektedir¹⁷⁴.

¹⁶⁹ Nilsson, Nils J., **Yapay Zekâ Geçmişi ve Geleceği**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2018, s. 13; Kağıtçıoğlu, Mutlu, "Yapay Zekâ ve İdare Hukuku (Bugünden Geleceğe Yönelik Bir Değerlendirme)", **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 11, S. 1, 2021, ss. 118-168, s. 124; Seyhan, Serkan, **Yapay Zekâ Teknolojileri Kapsamında İdarenin Sorumluluğu**, 1. Bası, On İki Levha Yayınları, 2023, s. 11; Tutan, Ercan, "Yapay Zekanın İdari Yargıda Kullanılması", **Bilişim Hukuku Dergisi**, C. 6, S. 2, 2024, ss. 410-507, s. 414.

¹⁷⁰ Scherer, Matthew U., "Regulating Artificial Intelligence Systems: Risks, Challenges, Competencies, and Strategies", **Harvard Journal of Law & Technology**, Volume: 29, No. 2, 2015, s. 362, <https://jolt.law.harvard.edu/articles/pdf/v29/29HarvJLTech353.pdf>, (erişim tarihi: 21.01.2024).

¹⁷¹ Nilsson, s. 13.

¹⁷² Tutan, s. 415; "2020'de yapay zekâ, biyolojinin elli yıldan beri çözmeye çalıştığı protein katlama (protein folding) bilmesecini çözdü. Konuşma ve cisim tanıma becerisinde insanları geçti; görüntüş ve konuşma açısından gerçeğinden ayırt edilemeyecek "dijital insanlar" yaratmayı başardı; üniversiteye giriş ve tıpta uzmanlık sınavlarında geçer notlar aldı. Yapay zekâ adil ve tutarlı yargılamada hâkimlerden, akciğer kanserini teşhis etmede radyologlardan daha üstün performans sergiliyor; insansız hava araçlarına kattığı güçlü nakliye, tarım ve savaş alanlarının geleceğini değiştirme potansiyeli taşıyor." Lee, Kai-Fu/ QiUfan, Chen, **Yapay Zekâ 2041-Geleceğimiz İçin On Vizyon**, Optimist Yayınları, İstanbul, 2023, s. 15.

¹⁷³ RG. 24.10.2019/30928.

¹⁷⁴ Ancak idari işlemlerin yapılmasının tamamen yapay zekaya bırakılıp bırakılamayacağı tartışılmaktadır. Çelik'e göre, yapay zekâ kullanılarak tam otomatikleştirilmiş idari işlemler ihdas edilmesi uygun değildir. Zira bir işleme idari işlem diyebilmek için idare tarafından tesis edilmesi gerekir. Yapay zekâ tarafından yapılan işlemde irade idarenin olmayacaktır. Yapay zekada üretilen işlemler, tam otomatik idari işlemlerden farklı olarak önceden girilen

Yapay zekâ teknolojilerinin kullanımı eğitim alanında da giderek yaygınlaşmakta ve somut projeler hayata geçirilmektedir. Örneğin, MEB eğitimde fırsat eşitliğini sağlama amacıyla “MEBİ” adlı yapay zekâ destekli dijital öğrenme platformunu uygulamaya koymuştur. Bu platform, öğrencilere video içerikler, soru bankaları, konu özetleri ve interaktif testler sunarak bireysel öğrenmeyi desteklemekte; yapay zekâ yardımıyla kişiye özel çalışma planları oluşturmakta ve geri bildirimlerle öğrencilerin gelişim süreçlerine katkı sağlamaktadır¹⁷⁵.

Yapay zekâ yalnızca öğrenme süreçlerinde değil, sınavların hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi gibi aşamalarda da aktif biçimde kullanılmaya başlanmıştır. ÖSYM, yapay zekâ teknolojisinin sınav sistemine entegre edeceğini ve sınavların her aşamasında bu teknolojiye faydalanacağını duyurmuştur¹⁷⁶. Bu teknoloji; soru bankalarının çeşitlendirilmesi, adaylara seviyelerine uygun soruların sunulması ve sınav sonuçlarının objektif biçimde değerlendirilmesi gibi önemli avantajlar sunmaktadır. Aynı zamanda bu teknoloji, sınav organizasyonlarında da idareye büyük kolaylık sağlayacaktır. Örneğin, yapay zeka teknolojisi ile aday yerleştirmeleri ve gözetmen görevlendirmeleri gibi işlemler daha hızlı ve verimli bir şekilde yürütülebilecektir. Ancak yapay zekanın avantajları kadar bazı dezavantajlarının da olduğu göz ardı edilmemelidir¹⁷⁷. Öncelikle, yapay zekaya dayalı sistemlerin sağlıklı biçimde işlemesi için güçlü bir teknik altyapı ve alanında uzman personel gereklidir. Bu da kamuya ciddi bir mali yük getirme potansiyeli taşımaktadır. Ayrıca, ölçme ve değerlendirme gibi faaliyetlerde insan faktörü tamamen devre dışı bırakılmamalıdır. Özellikle açık uçlu sorular veya yaratıcı düşünciyi ölçen sınavlarda, yapay zeka sistemi sınırlı algoritmalarla çalıştığı için yeterli esneklik sağlayamayabilir. Yapay zeka değerlendirmesi öğrencilerin duygusal durumlarını, kişisel zorluklarını veya derse gösterdikleri çabayı dikkate almayacaktır. Bu

veriler ışığında gerçekleşmemekte, yapay zekâ kendi algoritmasını kullanmaktadır. Çelik, Dursun, “Tam Otomatikleştirilmiş İdari İşlemler”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 28, S. 4, ss. 413-452, s. 423.

¹⁷⁵<https://www.meb.gov.tr/lise-ogrencileri-icin-yapay-zek-destekli-mebi-platformu-hayata-geciriliyor/haber/35052/tr>, (erişim tarihi: 20.01.2025).

¹⁷⁶ Yapay zekâ sisteminin sınavlarda kullanımına ilişkin açıklamada bulunan ÖSYM başkanı Prof. Dr. Bayram Ali Ersoy, “ÖSYM olarak dil alanında yeni sınavlar yapmaya hazırlanıyoruz. Yapay zeka çalışmalarını özellikle dil sınavlarından başlatacağız. Öncelikle bu sınavların değerlendirilmesinde yapay zeka kullanımı söz konusu olacak. Bu alanda doğal dil işleme, makine öğrenmesi gibi ÖSYM’ye ait yapay zeka teknolojilerini dil sınavlarında kullanmayı hedefliyoruz. Ar-Ge birimimiz, dil sınavlarının ardından yapay zekayı tüm sınavlara adapte edecek.” şeklinde açıklamıştır. <https://www.osym.gov.tr/TR,29105/osym-baskani-ersoy-sinav-sureclerinde-yapay-zeka-kullaniminin-yol-haritasini-acikladi>, (erişim tarihi: 20.12.2024).

¹⁷⁷ Ölçme ve değerlendirmede yapay zekâ kullanımının dezavantajları olarak; “yapay zekâ araçlarının geliştirilmesinde paydaşların katılımının olmaması, şeffaflık eksikliği, önyargı, insan etkileşimi eksikliği, sınırlı kapsam, etik kaygılar, sınırlı anlayış, yetersiz eğitim, mevcut sistemlerle bütünleşme, maliyet, değişime karşı direnç, öğrenci motivasyonu ve katılımı, standartlaştırma, teknik zorluklar, veri yönetimi, geri bildirim ve destek” unsurları sayılmaktadır. Çavuş, Muhammet Nimet, “Eğitimde Yapay Zekâ Tabanlı Ölçme ve Değerlendirme Üzerine Bir Derleme”, *International Journal of English for Specific Purposes*, C. 2, S. 1, 2024, ss. 39-54, s. 45.

nedenle yapay zeka teknolojisini sınav süreçlerinde kullanırken insan faktörü tamamen devre dışı bırakılmamalı, insan denetim ve gözetimi bu sürece eşlik etmelidir¹⁷⁸.

Dijitalleşen sınav sistemlerinde öğrencilerin kişisel verilerinin korunması büyük bir önem taşımaktadır. Zira öğrencilerin kimlik bilgileri, sınav notları gibi verilerinin işlenmesi kişisel veri ihlali riskini barındırmaktadır. Özellikle bulut tabanlı sistemlerde depolanan verilerin siber saldırılara maruz kalma olasılığı, kişisel verilerin korunmasına yönelik endişeleri artırmaktadır. Bu nedenle, yapay zeka tabanlı sınav sistemlerinde veri güvenliği ve mahremiyetin sağlanması için temel esasların belirlenmesi ve denetim mekanizmalarının uygulanması gerekmektedir.

1.2.4. Sınavlara İlişkin İlkeler

Sınavların amacına uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi ve bu sürecin hukuka uygun yürütülmesi için belirli temel ilkelerin benimsenmesi gerekmektedir. 6114 sayılı Kanun'un 7. maddesi, *"Sınav, ölçme, değerlendirme ve yerleştirme işlemleri, güvenilirlik, gizlilik, tarafsızlık, bilimsellik ilkeleri çerçevesinde ve adaylara fırsat eşitliği sağlayacak biçimde"* yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Ölçme ve Değerlendirme Yönetmeliği'nin 4. maddesinde ise bu durum, *"Sınav, ölçme değerlendirme ve yerleştirme işlemleri; güvenilirlik, gizlilik ve tarafsızlık ilkeleri çerçevesinde yapılır."* şeklinde ifade edilmiştir.

Yargısal içtihatlar göre sınavlar, *"objektiflik, güvenilirlik, gizlilik, ölçmeye uygun sorular, adil seçme ilkeleri çerçevesinde ve sınava katılanlar nezdinde ölçme ve değerlendirmenin her türlü tereddütten uzak, hiçbir şaibeye meydan verilmeyecek şekilde yapılma"*lıdır¹⁷⁹. Sınavlara ilişkin uyuşmazlıklarda mahkemeler, sıklıkla *"ölçme ve değerlendirme ilkeleri"* ifadesini kullanmaktadır. Ancak bu ilkelerin içeriği kararlarda açıklanmamakta; yalnızca *"ölçme ve değerlendirme ilkelerine aykırılık"* gerekçesiyle sınav iptal edilmekte veya *"ilkelere uygunluk"* nedeniyle dava reddedilmektedir. Somut olarak hangi ilkenin ihlal edildiği veya nasıl uygulandığı belirtilmemektedir¹⁸⁰.

¹⁷⁸ Nitekim ÖSYM başkanı Prof. Dr. Bayram Ali Ersoy konuşmasında bu hususa da dikkat çekmiştir. *"Yapay zeka soru üretecek; sonra bizim uzmanlarımız ve davet ettiğimiz hocalar, bu soruların özgünlüğünü, benzerliğini ve orijinallliğini, doğruluğunu test edecek. Sonuçta bu bir süreç. Bu makine öğrenmesi, doğal dil işlemeyle gelişecek bir süreç. Yoksa yapay zeka ile öğretilen her soruyu otomatik olarak almayacağız. İnsan faktörü burada her zaman olacak; yani uzman, öğretmen, öğretim üyesi, öğretim elemanı faktörü aktif bir şekilde devam edecek. Bizim için işlerin kolaylaştırılması, verimlilik, zamanın kullanımı ve insan kaynağı, soru yazarı kaynağı anlamında yapay zeka önemli bir etken olacak."* <https://www.osym.gov.tr/TR,29105/osym-baskani-ersoy-sinav-sureclerinde-yapay-zeka-kullaniminin-yol-haritasini-acikladi>, (erişim tarihi: 20.12.2024).

¹⁷⁹ Danıştay 12. Dairesi, E. 2016/9196, K. 2016/4879, T. 07.11.2016, Danıştay Dergisi, S. 144, 2017, s. 195-199.

¹⁸⁰ Danıştay 12. Dairesi, E. 2021/4384, K. 2021/3610, T. 07.06.2021, DJİBB; Danıştay 2. Dairesi, E. 2016/2046, K. 2018/2475, T. 10.4.2018, KİBB; Danıştay 8. Dairesi, E. 1997/5284, K. 1997/3211, T. 06.11.1997, KİBB; Danıştay 5. Dairesi, E. 2007/1771, K. 2008/3008 T. 21.05.2008, KİBB; Danıştay 8. Dairesi, E. 1991/324, K. 1991/1653, T. 17.10.1991, KİBB; Antalya 4. İdare Mahkemesi, E. 2016/533, K. 2017/37, T. 12.01.2017, UYAP; Antalya 1. İdare Mahkemesi, E. 2017/1003, K. 2018/1248, T. 12.12.2018, UYAP.

Doktrinde ise sınavlara ilişkin ilkeler farklı sınıflandırmalara tabi tutularak ele alınmıştır. Örneğin Aykaç, sınavlarda uyulması gereken ilkeleri, “*sınava ilişkin ilkeler*” ve “*sınav sonuçlarına ilişkin ilkeler*” olarak iki başlıkta ele almıştır. Bu ikili ayrımı da kendi içinde tasnif etmiş ve sınava ilişkin ilkeleri; yeterince duyurma, başvuru fırsatı tanıma, aranan koşulların gerçekçi olması, adaylar arasında ayırım yapılmaması, yeteneğe göre sıralama, sonuçlar hakkında bilgi verme, sınav sonuçlarına itiraz hakkı olarak belirlemiştir. Sınav sonuçlarına ilişkin ilkeleri ise sınav içeriğinin geçerliği ve sınav ölçütlerinin geçerliği olarak tasnif etmiştir¹⁸¹. Canman bu koşulları; yeterli duyurunun yapılması, başvuru fırsatının verilmesi, aranan genel ve özel koşulların gerçekçi olması, adaylar arasında ayırım yapılmaması, yeteneğe göre sıralama yapılması, sınav sonuçları hakkında bilgi verme ve sınav sonuçlarına itiraz hakkının tanınması olarak ifade etmiştir¹⁸². Öztunç ise bu ilkeleri; “*sınav öncesi aşamaya ilişkin ilkeler, sınav aşamasına ilişkin ilkeler, sınav sonuçlarına ilişkin ilkeler*” olmak üzere üç başlık altında toplamıştır. Sınav öncesi aşamaya ilişkin ilkeleri, başvuru imkanı tanıma ve etkili ve yeterli duyurma; sınav aşamasına ilişkin ilkeleri, geçerlilik ve güvenilirlik; sınav sonuçlarına ilişkin ilkeleri, başarı derecesine göre sıralama ve sonuçlar hakkında bilgi verme olarak ele almıştır¹⁸³.

Aşağıdaki başlıklarda sınav sürecine ilişkin ilkeler; sınav hazırlık sürecine ilişkin ilkeler, sınavların uygulanmasına ilişkin ilkeler ve sınav sonrası sürece ilişkin ilkeler olmak üzere üç ana başlık altında incelenecektir. İdare, sınavların sağlıklı yürütümünü sağlamak ve sınav güvenliğini temin etmek için bu ilkelere uygun hareket etmekte yükümlüdür. Aksi takdirde bireylerin sınav hakkının ihlali söz konusu olabileceğinden, idarenin hukuki sorumluluğu gündeme gelecektir. Ancak belirtelim ki, sınav ilkelerinin etkin şekilde uygulanabilmesi yalnızca mevzuat düzenlemeleriyle değil, aynı zamanda bu süreçleri yöneten eğitimcilerin nitelikleriyle de doğrudan ilişkilidir. Nitekim ilköğretim ve ortaöğretimde görev yapan öğretmenler, lisans eğitimleri sırasında ölçme ve değerlendirme dersleri alırken, yükseköğretimdeki akademisyenlerin önemli bir kısmı bu alanda resmi bir eğitim almamaktadır. Bu durum, akademisyenlerin çoğunlukla kişisel görüşleri, akademik ekolleri ve tecrübeleri doğrultusunda, bilimsel standardı olmayan ölçme değerlendirme yöntemleri uygulamasına yol açabilmektedir. Oysa akademisyenler, sınav hazırlama süreçlerinin yanı sıra bilimsel makale hakemliği ve akademik yükseltme değerlendirmeleri gibi kritik süreçleri de yönetmektedir. Bu nedenle, akademisyenlerin de ölçme ve değerlendirme konusunda

¹⁸¹ Aykaç, Burhan, “Personel Yönetiminde Yeterlik İlkesi”, **Amme İdaresi Dergisi**, C. 23, S. 4, 1990, ss. 91-109, s. 95-99.

¹⁸² Canman, Doğan, **Çağdaş Personel Yönetimi**, TODAİE Yayınları, Ankara, 1995, s. 17.

¹⁸³ Öztunç, s. 389-436.

formasyon sahibi olması gerekmektedir¹⁸⁴. Bu kapsamda, yüksek lisans veya doktora programlarında araştırma görevlilerine zorunlu ders olarak “Ölçme ve Değerlendirme” dersi verilmelidir.

1.2.4.1. Sınav Hazırlık Sürecine İlişkin İlkeler

Hukuka uygun bir sınavın gerçekleştirilmesi için sınav öncesi süreçte etkin duyuru mekanizmaları oluşturulmalı ve sınavlara herkesin erişilebilirliği sağlanmalıdır. Zira adalet ve fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi bakımından sınavların herkes için erişilebilir olması zorunludur.

1.2.4.1.1. Etkin ve Yeterli Duyuru Yapılması

Duyuru veya diğer bir deyişle ilan, sınavla ilgili bilgilerin, sınava katılmak isteyen herkesin haberdar olabilmesi için sınav tarihinden önce açıklanmasıdır¹⁸⁵. Sınav duyurusunun bu amacı gerçekleştirebilmesi için herkesin bilgi edinebileceği bir şekilde ilan edilmesi gerekir¹⁸⁶. Sınava katılmak isteyen tüm adayların, ülkenin her bölgesinden sınavla ilgili güncel bilgilere kolayca ulaşabilmesi ve bu bilgilerden haberdar olabilmesi sağlanmalıdır. Bu kapsamda, herhangi bir duyuru yapılmaksızın gerçekleştirilen sınavlar ve sonuçları hukuka aykırı hale gelecektir. Nitekim Danıştay bir kararında, duyuru yapılmaksızın gerçekleştirilen sınava göre atama yapılmasının hukuka aykırı olacağına karar vermiştir¹⁸⁷. Yine Milli Eğitim Bakanlığı Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları Yönetmeliği’nin¹⁸⁸ bazı maddelerinin iptali istemiyle açılan bir davada Danıştay, öğretmen ve yönetici atamalarına ilişkin hükümlerde sınavlara ilişkin duyuruya yer verilmemesini hukuka aykırı bulmuştur. Bu eksikliğin fırsat eşitliğini ortadan kaldırdığını vurgulayarak, düzenlemenin iptaline karar vermiştir¹⁸⁹.

Duyurular; sınav tarihi, başvuru koşulları, sınav merkezleri, başvuru süreci ve diğer teknik detayları içerecek şekilde, yeterli süre öncesinden ve etkin bir iletişim kanalı üzerinden yapılmalıdır. Sınavlara ilişkin duyuruların nasıl olacağına dair hususlar ise ilgili kanun veya

¹⁸⁴ Gözler, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 5.

¹⁸⁵ Öztunç, s. 390.

¹⁸⁶ Aykaç, s. 95.

¹⁸⁷ Danıştay 2. Dairesi, E. 2009/356, K. 2010/4154, T. 02.11.2010, DJİBB.

¹⁸⁸ RG. 08.02.2023/32098.

¹⁸⁹ “*Milli Eğitim Bakanlığı Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumlarında öğretmenlik ve yöneticilik görevine aday olmak isteyenleri haberdar edecek bir içeriğe sahip olmadığı için fırsat eşitliğini ortadan kaldırıp geniş katılımı engellediği, bu haliyle görevin gerektirdiği niteliklere en uygun personelin seçimini ve dolayısıyla kamu hizmetinin iyi işlenmesini zorlaştıran bir etkiye sahip olduğu anlaşıldığından, bu maddelerde duyuruya yer verilmemesi şeklindeki eksik düzenlemenin iptali gerektiği sonucuna varılmıştır.*” Danıştay 2. Dairesi, E. 2017/467, K. 2019/7437, T. 24.12.2019, DJİBB.

yönetmeliklerde düzenlenmektedir. Örneğin, 1700 sayılı Dahiliye Memurları Kanunu'nun¹⁹⁰ 2. maddesine göre, sınavla ilgili duyurular, atanacak personel sayısı, adaylarda aranan şartlar ve süreç detayları, başvuru süresinin bitiminden en az on beş gün önce Türkiye genelinde en yüksek tiraja sahip beş gazeteden birinde yayımlanır ve aynı zamanda İçişleri Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde ilan edilmektedir. Yine kamuya personel alımında esas KPSS duyurusu, Kamu Görevlerine İlk Defa Atanacaklar için Yapılacak Sınavlar Hakkında Genel Yönetmeliğin¹⁹¹ 7. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, ÖSYM'nin KPSS tarihlerini, başvuru süreçlerini ve diğer detayları hem Resmi Gazete'de hem de Türkiye genelinde en çok okunan üç gazetede farklı tarihlerde yayınlayarak kamuoyuna duyurması zorunlu tutulmuştur. ÖSYM'nin sınavlarla ilgili her türlü duyuruları ise 6114 sayılı Kanun 7. maddesi gereği Başkanlığın internet sayfasından yapılmaktadır. Başkanlığın internet sayfası üzerinden yaptığı duyurular, adaylara tebliğ hükmünde kabul edilmektedir. Günümüzde dijitalleşmenin etkisiyle duyurular genellikle resmi internet sitesi, elektronik posta veya diğer iletişim araçları yoluyla gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, sınava başvurmak isteyen adayların kolayca haberdar olabilmesi amacıyla 10 numaralı CBK'nin¹⁹² 5. maddesinin 2. fıkrasında, kamu personeli alım duyurularının merkezi bir dijital platformda toplanması öngörülmüştür. Buna göre, kamu kurum ve kuruluşlarının personel alımına yönelik tüm ilanları kendi web sayfaları ve Resmi Gazete'nin yanı sıra Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen kurumun internet sitesinde yayımlaması zorunlu tutulmuştur¹⁹³.

İlk ve ortaöğretim ile yükseköğretim düzeyindeki sınavlar bakımından da etkin duyuru yapılması gerekmektedir. Bu noktada okullardaki duyuru panoları, sınıf öğretmenlerinin bilgilendirmeleri ve e-okul sistemi gibi araçlar duyuru işlevini yerine getirmektedir. Ancak bu araçların her öğrencinin erişimine olanak tanıyacak şekilde kullanılması, fırsat eşitliğinin sağlanması bakımından önemlidir. Yerel düzeyde yapılan bursluluk, seçme veya proje okullarına geçiş gibi sınavlarda ise yalnızca okul duyuru panoları üzerinden bilgilendirme yapılması, erişilebilirlik açısından yeterli olmayabilir. Bu tür sınavlara ilişkin duyuruların internet ortamında yayımlanmaması, sınava katılma hakkı olan adayların bir kısmının bilgilendirilmemesi riskini doğurabilir. Bu itibarla, merkezi sınavlarda olduğu kadar yerel veya kurumsal düzeyde yapılan sınavlarda da, adayların bilgiye erişimini güvence altına alan etkin, şeffaf ve kapsayıcı duyuru yöntemleri benimsenmeli; yalnızca okul panosu veya sınıf içi bilgilendirme gibi sınırlı araçlara dayalı duyurularla yetinilmemelidir.

¹⁹⁰ RG. 19.06.1930/1524.

¹⁹¹ RG. 03.05.2002/24744.

¹⁹² RG. 15.07.2018/30479.

¹⁹³ İlgili internet sitesi için bkz. <https://kamuilan.sbb.gov.tr/>, (erişim tarihi: 27.01.2025).

Sınav duyurularında sınava başvuru için yeterli süre tanınması hakkaniyetli bir sınav için şarttır¹⁹⁴. Bu kapsamda, ilgili mevzuatlarda duyuruların başvuru süresinden belirli bir süre önce yapılması öngörülmektedir. Örneğin, Devlet Memurları Kanunu'nun (DMK) 47. maddesine göre, merkezi sınav duyurularının sınav başvuru süresinin bitiminden en az 15 gün önce yapılması zorunludur. Benzer bir düzenleme, 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu'nun¹⁹⁵ 9. maddesinde de yer almaktadır. Buna göre, adaylık sınav ilanlarının, Türkiye genelinde tirajı yüksek beş gazeteden birinde ve Adalet Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde, başvuru süresinin sona ermesinden 15 gün önce yayımlanması gerekmektedir.

1.2.4.1.2. Erişilebilirlik ve Katılım İmkânı Sağlanması

Sınavlara erişilebilirlik ve katılım imkânının sağlanması, sınav sürecinin teknik bir ayrıntısı olmayıp, temel bir hukuki gerekliliktir. Sınavlara katılımın önündeki fiziksel, sosyal ve ekonomik engellerin kaldırılması ve sınava girmek isteyen herkese katılım imkânının sağlanması gerekmektedir. Duyuruların zamanında yapılması, makul ücret politikaları, coğrafi erişimin yaygınlaştırılması ve engelli dostu uygulamalar gibi hususlar sınav erişilebilirliğini sağlayan unsurlardır. İdarenin bu konudaki yükümlülükleri, yalnızca kanuni düzenlemelerle sınırlı olmayıp, kişilerin anayasal hakların etkin şekilde kullanılmasını sağlama amacını da taşımaktadır. Örneğin, sınavlara başvurabilmek için yüksek miktarda başvuru ücreti istenmemelidir¹⁹⁶. Merkezi sınavlar gibi geniş katılımlı sınav organizasyonlarında, idarenin makul miktarda sınav harcı alması mümkün olmakla birlikte alınacak ücret sınavlara katılımı zorlaştırmayacak düzeyde olmalıdır. Özellikle liseye veya üniversiteye geçiş sınavları gibi öğrencilerin eğitim hayatlarını sürdürebilmeleri için katılmak zorunda oldukları sınavlarda, yüksek miktardaki sınav bedellerinin öğrencilerin sınavlara katılım haklarını ve dolayısıyla eğitim haklarını engellememesi gerekmektedir. Kamu hizmetine giriş sınavlarında da benzer bir durum söz konusudur. Bu sınavlara katılan adayların çoğunluğu çalışmayan bireylerden oluşmaktadır. Dolayısıyla sınava başvuru ücretleri, adayların kamu hizmetine girme hakkını fiilen kullanmalarını engelleyecek düzeyde yüksek tutulmamalıdır¹⁹⁷.

¹⁹⁴ Aytaç, s. 95.

¹⁹⁵ RG. 26.02.1983/17971.

¹⁹⁶ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. "2.2.2.4. Bedelsizlik İlkesi Çerçevesinde Sınavlar" başlığı.

¹⁹⁷ ÖSYM, sınav başvuru ücretleri ile kâr amacı olmaksızın yalnızca sınav giderlerinin karşılandığını açıklamıştır. *"Belirlenen sınav başvuru ücretleri kurumumuza kar ettirecek seviyede olmayıp Başkanlığımızın adaylardan elde ettiği hizmet gelirleri, giderleri karşılamadığı için 2022 ve 2023 yıllarında hazine yardımı alınmıştır. Başkanlığımız, adaylara sınavlarda sadece hak ettiğinin verilmesi, haksız kazanımların önüne geçilmesi için her türlü güvenlik tedbirinin alınması kapsamında büyük bir özveri ile çalışmaktadır. Ancak Türkiye genelinde büyük bir organizasyonu sorunsuz şekilde yerine getirebilmek için ihtiyaç duyduğu finansmanı adaylardan topladığı sınav başvuru ücretleri ile sağlayan Başkanlığımız sınırlı kaynaklarla bu işi yürütmektedir. Sınav başvuru ücretlerinin daha düşük belirlenmesi, sınav güvenliği, görevli sayısı, soru oluşturma ve bilişim teknolojileri kapsamında kısıtlamayı gerektirecektir ki bu durum, sınavların sıhhatini ve güvenliğini ciddi anlamda olumsuz*

Herkese katılım imkanının sağlanması için sınav ücretlerinin makul tutulması kadar sınavların fiziksel erişilebilirliğinin de sağlanması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, sınav merkezlerinin tüm illerde adaylara eşit erişim imkânı sunacak şekilde yaygınlaştırılması önem taşımaktadır. Bazı sınavların belirli illerde düzenlenmesi, ulaşım, konaklama ve diğer masraflar nedeniyle adaylara ek mali yük getirmekte; bu durum özellikle düşük gelirli veya taşrada yaşayan bireylerin sınavlara katılımını kısıtlayabilmektedir.

Danıştay kararına konu olan bir olayda, bir öğrenci üniversiteye giriş sınavının ilk aşamasına katılmış ve daha sonra gerçekleştirilecek ikinci aşama için başvuruda bulunarak ücretini ödemiştir. Ancak öğrencinin sınava girme başvurusu ÖSYM tarafından reddedilmiştir. ÖSYM ret sebebini, öğrencinin sınav başvuru sürecinde aday işlemleri sisteminden kılavuzda belirtilen sınava girme onayını vermemesi olarak belirtmiştir. Öğrenci, onayı kendisinin yapması gerektiğini bilmediğini ve başvurunun okul tarafından yapılacağını düşündüğünü belirtmesine rağmen başvurusu kabul edilmemiştir. Bunun üzerine açılan davada ilk derece mahkemesi, davacının ilgili kılavuz ve duyurulardaki uyarıları dikkate almadığını ve yükümlülüklerini yerine getirmediğini belirterek işlemi hukuka uygun bulmuştur. Ancak Danıştay, sınav ücretini ödeyerek sınava girme iradesini açıkça ortaya koyan öğrencinin, sadece aday işlemleri sisteminde başvurusunu onaylamadığı gerekçesiyle sınava alınmamasını, eğitim hakkının ihlali olarak değerlendirmiş ve işlemi iptal etmiştir¹⁹⁸. Kanaatimizce, Yüksek Mahkeme'nin yaklaşımı isabetli olmuştur. Eğitim gibi temel bir hak söz konusuysa, devlet kurumları vatandaşların hayatını zorlaştırmak değil, kolaylaştırmak için çalışmalıdır. Davacı öğrenci sınava katılma niyetini başvuru ve ücret ödeme gibi somut adımlarla ortaya koymuş olmasına rağmen salt teknik bir eksiklik (sistem onayı) gerekçe gösterilerek sınav hakkından mahrum bırakılması ölçülülük ilkesine aykırı olacaktır.

1.2.4.2. Sınavların Uygulanmasına İlişkin İlkeler

Sınavın uygulanmasına ilişkin süreç, yalnızca adaylara soru yöneltilmesinden ibaret değildir. Bu aşama, aynı zamanda sınavın güvenli bir ortamda gerçekleştirilmesini, ölçme ve değerlendirme açısından bilimsel ilkelere uygun yürütülmesini ve tüm adaylara eşit şartların sunulmasını gerektirir. Bu bağlamda sınavların güvenilirlik, geçerlilik ve kullanılabilirlik ilkelerine

etkileyecektir.” <https://www.osym.gov.tr/TR,29106/osym-sinavlarla-ilgili-giderlerin-basvuru-ucretlerinden-karsilandigini-bildirdi-09012024.html>, (erişim tarihi: 27.01.2025).

¹⁹⁸ Danıştay 8. Dairesi, E. 2015/5656, K. 2015/6264, T. 19/06/2015, UYAP.

uygun olması aranmaktadır¹⁹⁹. Söz konusu üç temel ilke hem ölçme sürecinin nesnelliğini hem de sonuçların geçerliliğini sağlamak bakımından belirleyicidir²⁰⁰.

1.2.4.2.1. Güvenilirlik

Güvenilirlik, bir ölçme aracının ölçmek istediği özelliği tutarlı biçimde ölçebilme derecesidir²⁰¹. Güvenilir bir ölçme aracı, benzer koşullarda yapılan ölçümlerde yaklaşık aynı sonuçları vermelidir. Ölçme işleminin güvenilirliği; şans faktörü, değerlendirme objektifliği ve puanlama güvenilirliği, kopya riski ve uygulama koşulları gibi çeşitli unsurlardan etkilenmektedir²⁰².

İlk olarak, bir ölçme işleminde şansın rolü minimal olmalıdır. Öğrenci aynı sınava tekrar girdiğinde, çalışma düzeyi değişmediği sürece benzer puan alabilmelidir²⁰³. Bir sınavda kullanılan soru sayısının fazla olması, sınavda kullanılan soruların açık ve anlaşılabilir olması, sınav süresinin yeterli olması gibi hususlar ölçmenin güvenilirliğini artırmaktadır²⁰⁴. Örneğin tek soruluk bir sınavda, öğrenci çalıştığı konudan soru gelirse yüksek puan alabilirken, çalışmayı atladığı bir konudan soru gelirse düşük puan alacaktır. Bu nedenle çok sayıda soru içeren test sınavları, şans faktörü bakımından en güvenilir sınavlardır²⁰⁵. Sözlü ve yazılı sınav türlerinde genellikle az sayıda soru sorulabildiğinden şans faktörü oldukça yüksektir²⁰⁶.

Değerlendirmenin objektif olması, sadece sınav kağıdındaki cevapların dikkate alınmasını gerektirir. Puanlama güvenilirliği ise farklı değerlendiricilerin veya aynı değerlendiricinin farklı zamanlarda yaptığı puanlamaların tutarlı olmasıdır. Sözlü ve yazılı sınavlar, objektiflik ve puanlama güvenilirliği bakımından düşük kalmaktadır. Zira sözlü sınavlar değerlendiricinin sübjektif yargılarına, yazılı sınavlar ise puanlama standartlarının

¹⁹⁹ **Turgut/Baykul**, s. 118. *Hogan*'a göre, eğitimde ölçme ve değerlendirmede iki temel ilke bulunmaktadır. Bunlardan ilki, ölçme aracının tutarlı biçimde ölçmesi anlamına gelen güvenilirlik, diğeri ise sınavın amacını ne kadar gerçekleştirebildiğini belirleyen geçerlilik ilkesidir. Hogan, Thomas P., **Educational Assessment**, Willey Jossey Bass Education, 2007, s. 43-92.

²⁰⁰ Bu üç ilke, MEB'in yayınlamış olduğu Milli Eğitim Bakanlığı Yazılı ve Uygulamalı Sınavlar Kılavuzu'nda "*Milli Eğitim Bakanlığı Ölçme ve Değerlendirme Yönetmeliği'nde esas amaç okullardaki sınıf içi ölçme uygulamalarının; ülke genelinde birlik içerisinde, ölçme araçlarının sahip olması gereken geçerlik, güvenilirlik ve kullanılabilirlik özelliklerine dikkat edilerek yapılmasıdır*" şeklinde yer almaktadır. Bu Kılavuz, 09.09.2023 tarihli ve 32304 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Milli Eğitim Bakanlığı Ölçme ve Değerlendirme Yönetmeliği ile Milli Eğitim Bakanlığı Yazılı ve Uygulamalı Sınavlar Yönergesi'nde yer alan konuların açıklanması amacıyla hazırlanmıştır

²⁰¹ Özbek, Özlem Yeşim, "Ölçme Araçlarında Bulunması İstenen Nitelikler", **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, ed.Tekindal, Satılmış, 6. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, 2020, s. 42.

²⁰² **Özbek**, s. 60.

²⁰³ **Gözler**, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 16.

²⁰⁴ **Turgut/Baykul**, s. 130.

²⁰⁵ Ayrıca test sınavları için öngörölmüş düzeltme formülü uygulaması da bu etkeni ortadan kaldırmaya yardımcı olmaktadır. **Akhun**, s. 319.

²⁰⁶ **Gözler**, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 16.

tutarlı uygulanamaması riskine açıktır. Bu nedenle objektif değerlendirmeye en uygun ölçme yöntemi, çoktan seçmeli test şeklinde yapılan sınavlardır²⁰⁷.

Sınavlarda güvenilirliği sağlama noktasında karşımıza çıkan bir diğer temel mesele kopya hususudur²⁰⁸. Zira sınav güvenilirliğini tehdit eden en önemli unsurlardan biri, kopya eylemidir. Kopya; örgütlü çalma girişimleri, bireysel davranışlar veya başkasını sınava sokma gibi farklı biçimlerde ortaya çıkabilmektedir²⁰⁹. Bu eylemlerin önlenmesi için idare tarafından teknik ve idari tedbirlerin alınması zorunludur. Sınav gözetmenleri kopya durumunda derhal tutanak tutmalı²¹⁰ ve bu tutanağı idareye teslim etmelidir²¹¹. Sınav türleri açısından kopya riski en yüksek sınav türü test sınavlarıdır. Buna karşılık, klasik yazılı ve sözlü sınavlar kopya riski bakımından daha güvenilir niteliktedir²¹². ÖSYM sınavlarında, sınav güvenliği hususu 6114 sayılı Kanun'un 9. maddesinde²¹³ ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir.

²⁰⁷ **Bektaş/Akdeniz Kudubey**, s. 333; **Gözler**, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 20; **Türk**, s. 358.

²⁰⁸ **Gözler**, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 20.

²⁰⁹ 6114 sayılı Kanun'un 10. maddesinde, ÖSYM tarafından düzenlenen sınavlarda kopya çekme, başkasını sınava sokma gibi sınav güvenliğini ihlal eden eylemlerde bulunanlar hakkında uygulanacak cezai düzenlemeler düzenlenmiştir. Bu nedenle doktrinde bir görüş, ÖSYM tarafından yapılan sınavlarda işlenen eylemlerin cezai sorumluluğu konusunda 6114 sayılı Kanun hükümlerinin; ÖSYM dışında diğer kurumlar tarafından düzenlenen sınavlarda ise 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu hükümlerinin uygulanacağını belirtmektedir. Konu hakkında ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. Çıgılı, Halil, "Başkasının Yerine Sınava Girme Eylemlerinin Türk Ceza Kanunu ile Diğer Özel Kanunlardaki Karşılığı", **Terazi Hukuk Dergisi**, C. 10, S. 103, 2015, ss. 49-58. Ancak başka bir yazar, 6114 sayılı Kanun'un cezai hükümlerinin hem ÖSYM hem de MEB tarafından yapılan sınavları kapsadığı görüşündedir. Bu iki kurum dışında kalan kurumların yaptığı sınavlar hakkında ise 6114 sayılı Kanun'un uygulanmayacağı belirtilmektedir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Limoncu, Mustafa, "6114 Sayılı Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Kanununda Düzenlenen Sınav Suçları", **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi**, C. 11, S. 1, 2023, ss. 124-145.

²¹⁰ "Bir kopya tutanağı herhangi bir kağıt üzerine gözetmenin el yazısı ile düzenlenir. Tutanakta, öğrencinin kimliği belirtilip, kısaca ne şekilde kopya çektiği veya kopyaya teşebbüs ettiği yazılır. Tarih saat, yer (sınav salonunu) belirtilip gözetmen tarafından imzalanır. Başka gözetmenler varsa, onların da imzalamaları uygun olur. Bu tutanak öğrenciye de okunmalı imzalaması kendisine önerilmelidir. Öğrencinin olayın oluş tarzına ilişkin itirazı varsa tutanağa kendi itirazlarını yazmasına müsaade edilmelidir. İlgili öğrenci imzalamak istemiyorsa, öğrencinin fiziki varlığı üzerinde cebir kullanılamayacağına göre, imzalatmak için ısrar edilmemelidir. Kaldı ki böyle bir tutanağın geçerliliği için imzası şart değildir. Bu durumda ilgili öğrencinin imzalamaktan çekindiği notu tutanağa yazılabilir." **Gözler**, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 26.

²¹¹ "Kopya tutanağı kendisine ulaşan dekanlık disiplin soruşturması sürecini derhal başlatmalıdır. Bir öğretim üyesini soruşturmacı tayin etmelidir. Bu soruşturmacı kopya çektiği iddia edilen öğrencinin savunmasını almalı, gerekli görüyorsa tanıklar dinlemeli ve neticede disiplin cezası vermeye yetkili makama sunulmak üzere bir rapor hazırlamalıdır. Yetkili makam öğrencinin kopya çektiğine kanaat getirirse yönetmelikte belirtilen cezayı vermelidir. Kopya çekmediği veya kopya çekmeye teşebbüs etmediği kanaatine varırsa öğrenciye disiplin cezası verilmesine yer olmadığına karar vermelidir." **Gözler**, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 26.

²¹² Test sınavlarında sınav süresinin fazla uzun olması kopya riskini artıracaktır. **Gözler**, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 28.

²¹³ "(1) Sınav soruları ile bunları hazırlamakla görevlendirilmiş olan kişilerin kimlikleri gizli tutulur. Başkanlık, gizlilik ve güvenliğin sağlanması için sınav öncesinde, sınav sırasında ve sonrasında gerekli bütün tedbirleri alır, ilgili tüm kurumlarla işbirliği yapar, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile yapılacak protokoller çerçevesinde veri tabanlarında sınav ve yerleştirmeler için ihtiyaç duyulan kişisel veri sorgulaması yapabilir. Soru havuzundaki sorular hiçbir koşul altında kısmen ya da tamamen üçüncü şahıslara verilmez. Adli ve idari soruşturma ve kovuşturmalarda soru havuzuna erişim için Cumhurbaşkanının izni gereklidir. (2) Sorular ve cevapları, yapılan sınav sona erdikten sonra Yönetim Kurulu kararına istinaden özel erişim usulleri ile adaylara açıklanabilir. Ancak deneme soruları ve bu sorulara ilişkin bilgi ve belgeler sınav sonrasında hiçbir surette açıklanmaz ve paylaşılmaz. Bu soruları sınav sonrasında yetkilendirilmiş görevliler dışında herhangi bir yolla ezberlemek suretiyle de olsa elde ederek kaydeden, saklayan, aktaran ya da paylaşanlar hakkında 10 uncu madde hükümleri uygulanır. Bireyselleştirilmiş veya elektronik sınavlarda soruların açıklanıp açıklanmayacağı sınava başvuru aşamasında

Güvenilirlik açısından son olarak, ölçme aracının uygulama koşullarının ölçme yapmaya elverişli olmalıdır. İdare, sınavların sağlıklı yürütülebilmesi için gerekli düzenekleri sağlamalı ve adayların konsantrasyonunu bozacak unsurları ortadan kaldırmalıdır. Sınav ortamının gürültüden uzak, yeterli aydınlatmaya sahip, ferah ve sınav yapmaya uygun ısıda olmasına dikkat edilmelidir. Uygulama yerinin aşırı sıcak veya soğuk olması, gözetmenlerin birbirleri ile konuşması, yetersiz ışıklandırma gibi fiziksel koşullar ölçme işleminin güvenilirliğini olumsuz etkilemektedir²¹⁴.

1.2.4.2.2. Geçerlilik

Geçerlilik, bir ölçme aracının hedeflediği özelliği başka bir özellik ile karıştırmadan doğru olarak ölçebilme derecesidir²¹⁵. Bir diğer deyişle, ölçme aracının ölçmenin amacına hizmet edebilmesidir²¹⁶. Örneğin, bir öğretmen sınav kâğıdı okurken yazısı güzel olan bir öğrenciye ek puan vermesi veya okunaksız yazıdan dolayı puan kırması durumunda²¹⁷,

adaylardan alınacak onaylar çerçevesinde yürütülür. (3) Soruların hazırlanması da dâhil olmak üzere, sınav sürecinin herhangi bir aşamasında görev alanlar, ilgili mevzuat çerçevesinde Yönetim Kurulu tarafından belirlenen kurallara titizlikle uymakla yükümlüdür. Başkanlık sınavların her aşamasında ve sınav sonrası işlemlerde her türlü yazışma, açıklama, görevlendirme ve bilgilendirme işlemlerini, tebliğ hükmünde olmak üzere sınav görevlilerinin kişisel bilgi ve şifreleri ile girebildikleri Başkanlıkça sağlanan güvenli elektronik ortamlarda yapabilir. (4) Sınavlarda güvenliğin sağlanması amacıyla, soruların hazırlandığı, basıldığı, dağıtıldığı, muhafaza edildiği ve sınavların yapıldığı binalarda sınav öncesinde ve sınav esnasında sinyal karıştırıcı ve her türlü işaret, sembol, ses ve görüntünün ve elektrik sinyallerine dönüştürülebilir her türlü verinin herhangi bir iletim sistemi vasıtasıyla gönderilmesi veya alınması yoluyla yapılan iletişimin tespiti için gerekli teknik araç ve gereçler ve benzeri diğer cihazlar kullanılabilir. (5) Sınav güvenliğinin sağlanması amacıyla, genel kolluk görevlileri ile bunların gözetiminde olmak üzere özel güvenlik görevlileri, herhangi bir emir veya karar olmasına bakılmaksızın, adayların ve sınavın yapıldığı binaya girme hakkına sahip olan diğer kişilerin üstünü ve eşyasını teknik cihazlarla, gerektiğinde el ile kontrol etmeye ve aramaya yetkilidir. Sınav sırasında veya sınavdan sonra incelenen tutanaklar, kamera ses ve görüntüleri, telefon kayıtları, ihbarlar veya başka yollarla bu Kanun ve sınav kurallarının düzenlediği yönetmelik veya kılavuz esaslarına aykırılık teşkil eden davranışlarının tespit edilmesi hâlinde adayın sınavı geçersiz sayılır, bu sınav veya yerleştirmeye kendisine sağlanan haklar geri alınır. Adayların ve sınav görevlilerinin sınav binalarına giriş koşulları yönetmelikle düzenlenir. (6) Görevli olması sebebiyle sınav süresince sınav yapılan bina ve salonlara girmek isteyenler, sorulmaksızın kimliklerini ibraz etmekle yükümlüdür. Başkanlık, adaylar ve sınav görevlilerini kapsayacak şekilde biyometrik yöntemlerle kimlik doğrulaması yapabilir. Biyometrik doğrulamanın kullanılmadığı durumlarda; adayların ve sınav görevlilerinin sınav binalarına girişinde nüfus cüzdanı veya geçerlilik süresi dolmamış pasaport haricinde ilgili kanunlarında resmi kimlik belgesi hükmünde olsa bile başka bir kimlik belgesi geçerli kabul edilmez. Biyometrik yöntemlerle kimlik doğrulama uygulamaları için elde edilen veriler sınav hizmetlerinde kullanılmak üzere saklanabilir. (7) Başkanlık, sınav güvenliğinin sağlanması amacıyla sınav sırasında veya sonrasında kopya amaçlı kullanıldığı yolunda şüpheler üzerine ses ve kamera görüntü çözümleri ile yazı, imza, ifade ve sınav evrakında her türlü tespit, işleme, karşılaştırma, analiz ve inceleme yapabilir veya yaptırabilir, doğruluk analizi yapmak üzere gerekli cihazları kullanabilir, her türlü cihaz içeriğinin kopyasını alabilir. (8) Sınavlardan sonra incelenen sınav belgelerinde, elektronik kayıtlarda veya yapılan analizlerde olağandışı bulgulara rastlanması hâlinde adaylar, maliyeti Başkanlık tarafından karşılanmak üzere Yönetim Kurulu kararı ile eşdeğer sınava çağrılabilir. Adayın sınavının geçerli sayılıp sayılmayacağına eşdeğer sınav sonuçlarına bakılarak Yönetim Kurulu tarafından karar verilir. Çağrıya rağmen eşdeğer sınava katılmayan adayın sınavı geçersiz sayılır.”

²¹⁴ **Gözler**, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 29. Alman hukukunda bu durumlar iptal sebebidir. Detterbeck Steffen, *Allgemeines Verwaltungsrecht mit Verwaltungsrecht*, C.H.Beck, 18. Auflage, 2020, s. 110.

²¹⁵ **Özbek**, s. 64.

²¹⁶ **Gözler**, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 11.

²¹⁷ Yazısı çok kötü olan bir öğrencinin sınav kâğıdını okuyabilmek için değerlendiren kişinin aşırı bir çaba sarf etmesi gerekebilir. Bu durumda değerlendircinin yorumu, okuma zorluğunun getirdiği olası hata payı nedeniyle

ölçülmek istenen nitelikler dışında yazı güzelliği gibi başka bir özellik devreye girerek geçerliliği düşürmektedir²¹⁸. Sınavların geçerliğini etkileyen faktörler genel olarak, “istenmeyen değişkenler, kapsam geçerliliği, kolaylık veya zorluk, not dağılımı” olarak sıralanmaktadır²¹⁹.

Belirtilen faktörlerden sınavın amacına hizmet etmeyen durumlar (konuşma veya yazı güzelliği, dış görünüm gibi) istenmeyen değişken olarak ifade edilmektedir²²⁰. Yazılı sınavlarda yazı güzelliği; sözlü sınavlarda ise kişinin konuşma yeteneği, şivesi, ses tonu veya fiziksel görünümü gibi değerlendiriciyi etkileyebilecek faktörlerin fazla olması sınavların geçerlilik açısından düşük kabul edilmesine neden olmaktadır. Ancak test sınavlarında optik okuyucuların otomatik değerlendirme yapması sayesinde istenmeyen değişkenlerin etkisi minimumdur ve bu nedenle geçerlilik oranı yüksek kabul edilmektedir²²¹.

Kapsam geçerliliği, sınav sorularının dersin müfredatını yeterli ve dengeli bir şekilde temsil etmesidir²²². İdeal bir sınav, tüm bilgi ve becerileri kapsayacak şekilde adil ve kapsamlı olmalıdır. Sorular hem içerik açısından yeterli hem de konular arasında dengeli dağılmış olmalıdır. Örneğin, birden fazla ünitenin işlendiği bir dersten yalnızca tek bir üniteyle ilgili soru sorulması kapsam geçerliliğini düşürmektedir. Klasik yazılı ve sözlü sınavlarda, az sayıda soru sorulabilmesi sebebiyle kapsam geçerliliği oldukça düşüktür²²³. Test sınavlarında ise optik okuyucular sayesinde değerlendirme süresi kısa olduğundan tüm konulardan soru sorulabilmektedir. Bu durum test sınavlarını, kapsam geçerliliği açısından en avantajlı sınav yöntemi haline getirmektedir²²⁴.

Sınavın geçerliliğini etkileyen bir diğer faktör, kolaylık ve zorluk derecesidir. İdeal bir sınav ne aşırı zor ne de aşırı kolay olmalı; öğrencilerin genelinin başarı gösterebileceği orta düzeyde bir dengeye sahip olmalıdır. Herkesin başarısız olduğu bir sınav veya herkesin tam

objektiflikten uzaklaşabilir. Bu gibi durumlarda çözüm, ölçülmek istenen asıl becerinin dışına çıkmadan, uygulama öncesinde öğrencilere açık ve önleyici nitelikte talimatlar verilmesiyle sağlanabilir. Örneğin sınav talimatlarında "Okunaklı bir el yazısı ile cevap veriniz; okunamayan ifadeler değerlendirmeye alınmayabilir" gibi bir ifade yer alması, yazının güzelliğini değil, okunabilirliğini ölçüt haline getirerek hem geçerliliği hem de uygulama adaletini korumaya yardımcı olabilir. Bu tür talimatlara aykırı davranılması hâlinde yazının okunamaması nedeniyle cevapların değerlendirilememesi ve dolayısıyla puanın düşük olması durumu, ölçmenin doğal bir sonucu olup, kanaatimizce belirli koşullar altında hukuken de meşru kabul edilebilir. Zira yazının okunamaması nedeniyle cevapların anlaşılabilmesi söz konusuysa, zaten ölçme işlemi gerçekleştirilememektedir. Yani ölçülemeyen cevaba puan verilememesi, ölçmenin nesnel bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum bir keyfîlik değil, ölçme işleminin doğasından kaynaklı bir sınırdır. Bu bağlamda puanlamanın düşük olması geçerliliği zedelemeyiz; tersine, yapay puan verilmesi geçerliliği zedelerdi. Hukuki açıdan da ölçülmeyen bir unsurun değerlendirme dışında bırakılması sebep ve amaç unsurları açısından hukuka uygundur.

²¹⁸ Turgut/Baykul, s. 131.

²¹⁹ Turgut/Baykul, s. 131.

²²⁰ Turgut/Baykul, s. 131.

²²¹ Bektaş/Akdeniz Kudubey, s. 332; Gözler, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 12.

²²² Tekin, Halil, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Yargı Yayınları, 9. Baskı, Ankara, 1996, s. 45.

²²³ Bektaş/Akdeniz Kudubey, s. 332.

²²⁴ Gözler, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 13.

puan aldığı bir sınav ile nitelikli bir ölçme gerçekleştirilememektedir. Bir sınavın zorluk seviyesi büyük ölçüde dersin hocasının inisiyatifine bağlıdır. Bu nedenle sözlü, yazılı veya test sınavları arasında bu açıdan kesin bir karşılaştırma yapmak zordur²²⁵.

Geçerliliği etkileyen bir başka unsur, not dağılımıdır. Geçerli bir sınavda, öğrenciler farklı not aralıklarında dağılım göstermeli ve puanlar tüm gruba adil şekilde yayılmalıdır²²⁶. Bu açıdan en güçlü sınav türü test sınavlarıdır. Zira test sınavlarında çok sayıda soru sorulabildiği için puan çeşitliliği daha yüksektir. Buna karşılık, sözlü ve yazılı sınavlarda soru sayısının az olması, öğrencilerin birbirine yakın veya aynı notları almasına yol açacağından, sınavın geçerliliği olumsuz etkilenecektir²²⁷.

Belirtilen faktörlerin dışında bir sınavın geçerliliği, soruların ölçme tekniğine uygunluğuyla da doğrudan ilişkilidir. Hatasız, net ve objektif sorular geçerliliği artırırken; hatalı veya belirsiz sorular sınavın güvenilirliğini zedelemektedir²²⁸. Ölçme tekniğine uygun olmayan, çok sayıda hatalı soruların yer aldığı bir sınav, sınav sonuçlarının geçerliliğini zedeleyecektir. Nitekim Danıştay bir kararında, “sınavlarda gerek soru ve cevap seçenekleri hazırlanırken, gerekse soruların doğruluğu araştırılırken maddi bilgiler kadar söz konusu soru ve cevap şıklarının ölçme ve değerlendirme ilkelerine uygunluğu yönünden temel kriterlere uygun olup olmadığının titizlikle göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu meyanda, soru kökünün tek başına anlamlı olması, soru kökünde cevap için gereksiz bilgi bulunmaması, soru kökünde olumsuz ifadelerin bulunmaması, soruda kişisel fikirlerin sorulmaması, seçenekler arasında konu-kavram-bilgi alanı bütünlüğü bulunmaması, seçeneklerde gereksiz tekrarların bulunmaması, seçeneklerde sayısal değer sıralaması ve/veya ağırlığı sorunu bulunmaması, zıt seçeneklerin kullanılmaması, hiçbir/hepsi seçeneklerinin kullanılmaması, görece uzun ifade edilmiş seçeneklerin bulunmaması, etkisiz seçeneklerin bulunmaması, mutlak/muğlak ifadelerin kullanılmaması, soru kökü ve seçenekler arasında anlam/gramer uyumsuzluğunun bulunmaması, istenmeyen ipuçlarına yer verilmemesi ve seçeneklerde grupta hata bulunmaması test tekniğiyle yapılan sınavlar için önemli ölçme ve değerlendirme prensipleridir....Hatalı soru sayısının ciddi rakamlara ulaşması hali, sınavı yapan davalı idarece hatalı soruların tüm adaylar için doğru cevaplanmış olarak kabul edileceğinden; sınava iyi hazırlanan, bilgi düzeyi yüksek adayların (hatalı soru sayısı kadar eksik soru sorulması nedeniyle) aleyhine işleyen bir mekanizma halini almaktadır.” şeklinde, soruların %19’unun hatalı olduğu tespit edilen bir sınavın, ölçme değerlendirme işlevini objektif olarak

²²⁵ Gözler, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 14.

²²⁶ Gözler, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 14.

²²⁷ Gözler, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 15.

²²⁸ Danıştay 5. Dairesi, E. 2003/4102, K. 2006/1831 T. 05.04.2006, LİBB.

engellediğini ifade etmiştir²²⁹. Kanaatimizce bu karar, bir sınavın geçerliliğinin yalnızca doğru bilgiyi ölçme ile değil, aynı zamanda ölçme değerlendirme tekniklerine uygunlukla da doğrudan bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır. Mahkeme, özellikle hatalı soruların tüm adaylar için doğru kabul edilmesi uygulamasının, sınavın objektifliğini ve adil rekabet ortamını bozduğuna işaret ederek, idarenin bu tür teknik hatalardan kaçınma yükümlülüğünü vurgulamıştır.

1.2.4.2.3. Kullanışlılık

Kullanışlılık, bir ölçme aracının pratikliğini, hazırlama ve uygulama kolaylığını ifade etmektedir²³⁰. Bu kavram, ölçme araçlarının uygulamadaki sınırlılıklarıyla doğrudan ilişkilidir. Örneğin, okuma yazma bilmeyen bireyler için anketör kullanılması, çok sayıda katılımcının olduğu merkezi sınavlarda objektifliği sağlamak için çoktan seçmeli testlerin tercih edilmesi veya öğrencilerin yaşlarının çoktan seçmeli testlere uygun olmaması durumunda yazılı sınavların kullanılması kullanışlılığa dair uygulamalara örnek gösterilebilir²³¹.

Bir sınavın kullanışlılığını; maliyet, hazırlama süresi, uygulama süresi ve kolaylıkları, puanlama kolaylığı gibi hususlar etkilemektedir²³². Maliyeti düşük olan sınavın kullanışlılığı genel olarak daha yüksektir. Test sınavları (optik form baskısı, okuyucu maliyeti) bu açıdan dezavantajlıyken; sözlü ve yazılı sınavlar daha ekonomiktir. Hazırlama süresi bakımından uzun bir hazırlama süresi gerektiren sınavlar kullanışlılığı düşürmektedir. Sözlü ve klasik sınavlarda soru sayısı daha az olduğu için hızlı hazırlanabilirken, test sınavları için kapsamlı bir soru havuzu gerekmektedir²³³. Uygulama süresi ve kolaylıkları bakımından test sınavlar en avantajlı olanıdır. Puanlama kolaylığı bakımından ise yine test sınavlar en kullanışlı olanıdır. Optik okuyucular sayesinde çok kısa sürede birçok kağıt puanlanabilmektedir. Sözlü ve klasik yazılı sınavlarda ise puanlama uzun zaman alır ve sübjektiflik riski taşımaktadır²³⁴.

Sonuç olarak, verimli bir ölçme değerlendirme için geçerlik, güvenilirlik ve kullanışlılık kriterlerinin birlikte sağlanması gerekmektedir. *Gözler*, çoktan seçmeli testlerin söz konusu ilkeler açısından diğer yöntemlere kıyasla daha uygun olduğu kanaatinde. Hatta çoktan

²²⁹ *seçenekler arasında anlam/gramer uyumsuzluğunun bulunmaması, istenmeyen ipuçlarına yer verilmemesi ve seçeneklerde grupta hata bulunmaması test tekniğiyle yapılan sınavlar için önemli ölçme ve değerlendirme prensipleridir....Hatalı soru sayısının ciddi rakamlara ulaşması hali, sınavı yapan davalı idarece hatalı soruların tüm adaylar için doğru cevaplanmış olarak kabul edileceğinden; sınava iyi hazırlanan, bilgi düzeyi yüksek adayların (hatalı soru sayısı kadar eksik soru sorulması nedeniyle) aleyhine işleyen bir mekanizma halini almaktadır.* Danıştay 10. Dairesi, E. 2014/3529, K. 2015/2921, T. 11.06.2015, LİBB.

²³⁰ *Özbek*, s. 79.

²³¹ *Özbek*, s. 80.

²³² *Gözler*, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 32-33.

²³³ *Gözler*, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 32.

²³⁴ *Gözler*, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 33.

seçmeli sınavların, hukuk eğitiminde temel ölçme aracı olarak benimsenmesi gerektiğini ifade etmektedir²³⁵. Ancak hukuk bilgilerinin mahiyetinin teste müsait olmadığı, test sınavlarının ezberciliğe ittiği, yaratıcılığı öldürdüğü, hukuki muhakemeye elverişli olmadığı gibi sıralanabilecek çeşitli sebeplerden dolayı bu sınav yöntemine hukukta genel olarak kuşkuyla bakılmaktadır²³⁶. Buna karşılık, bu konuda detaylı bir çalışma yapan *Hafizoğulları*, usulüne uygun hazırlanan testlerin hukuk alanında da kullanılabileceği sonucuna ulaşmıştır²³⁷. Kanaatimizce, hukuk bilgi ve muhakemesini ölçecek şekilde hazırlanmış test sınavları (kurgusal olay analizleri, çeldiricisi güçlü sorular) hukuk eğitiminde geçerli bir alternatif olabilir. Hatta öğrenci sayısının binleri bulduğu fakültelerde yazılı sınav yerine test sınav tercih edilmesi daha uygun olacaktır. Dilekçe yazımı, karar tahlili, kurgusal metinler gibi klasik yazılı sınavlar ölçme bakımından hukuk fakültelerine daha uygun olsa da kalabalık fakültelerde gerek zaman gerek değerlendirme bakımından test sınavı daha pratiktir²³⁸. Özellikle İstanbul ve Ankara Hukuk Fakülteleri gibi kurumlarda her yıl altı yüze yakın öğrenci alımı yapılmaktadır²³⁹. Üstüne dersi alttan veya üstten alan öğrenci sayısı eklendiğinde bir dersi ortalama bine yakın kişi almaktadır. Bu koşullarda, öğretim elemanının çok sayıda kağıdı belirli

²³⁵ Geçerlilik, güvenilirlik ve kullanılabilirlik ilkelerinin yazılı, sözlü ve test sınavları bakımından karşılıklı değerlendirmesi için bkz. **Gözler**, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 35. Aynı şekilde çoktan seçmeli testlerin diğerlerine nazaran daha kullanışlı olduğu hakkında tespitler için bkz. **Akhun**, s. 319-320. *Ansay*, 1969'da kaleme almış olduğu makalesinde hukuk alanında test sınavlarının kullanılıp kullanılmayacağı hususuna değinmiştir. Öğrenmenin denetlendiği yıl içi sınavlarında test sınavlarının kullanılabileceğini belirtmiştir. Öğrencilerin hukuk bilgilerini ne ölçüde gerçek hayatta kullanabileceğini ölçmeyi amaçlayan yıl sonu sınavlarında ise test sınavlarının kullanılıp kullanılmayacağını anlamak için bir deneme yapmıştır. Sigorta hukuku sınavında sınıfı iki gruba ayırmış ve bir gruba problem sorusunu test haline getirerek sormuştur. Diğer grupta problem sorusunu test haline getirmemiştir. Aynı problem sorusu test usulü ile sorulan sınavdaki başarı oranının daha yüksek çıktığını tespit etmiştir. *Ansay*, Tuğrul, "Test Usulü Sınavlarla İlgili Bir Deneme", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 26, S. 3, 1969, ss. 337-342.

²³⁶ **Ansay**, s. 337. "Hukuk mesleği, yazma ve konuşma, meslek ve sanattır. Hukuk öğrencilerinin ileriki yıllarda hukukçu mesleğinin mensubu ve uygulayıcısı, Hâkim, C. Savcısı, Hukuk Danışmanı ve Avukat olarak hukuk bilim dallarını ve bunlarla ilgili dersleri yeterince öğrenip öğrenmediğinin tespiti için, Hukuk Fakültelerinde okutulan Hukuk derslerinin sınavlarının "test" ve "soru" çözme yoluyla yapılmasına asla müsaade edilmemelidir." Kaplan, İbrahim, "Türk ve İsviçre Hukuk Fakültelerinde Hukuk Öğretimi, Ders Programları ve Sınav Sistemleri", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 2018, S. 139, ss. 347-400, s. 399. Hatta *Ersöz'e* göre hukuk fakültelerine seçilecek öğrencilere sınavın test yapılmaması gerekir. "Metinlerle konuşacak mesleği icra edecek kişileri" test sınavı ile seçmenin doğru olmayacağını ifade etmektedir. *Ersöz*, Ahmet Kürşat, "Cumhuriyetimizin 100 Yıllık Sürecinde Hukuk Eğitimi ile İlgili Tespit, Görüş ve Öneriler", **Vergi Sorunları Dergisi**, S. 436, Y. 48, 2025, ss. 36-46, (Hukuk Eğitimi), s. 44; *Hafizoğulları* ise hukuk sınavlarının test olmasının yaratıcılığı engellemediği görüşündedir. "Yaratıcılığı öldürmekle kastedilen, aynı meseleye ilişkin çeşitli düşünce ve çözümlerin teste sokulamayacağı düşüncesiye, bu yanlıştır. Gerçekten hukukta "riyazi kesinlik" yoktur, bir mesele çok zaman başka başka şekillerde çözülebilir. Ama bu, bu tür meselelerin testleştirilemeyeceği anlamına gelmez. Bir kere tartışmalı bir mesele soruda bakış açıları verilmek kaydıyla birden çok sorunun konusu yapılabilir. Testte bunu engelleyen bir kural yoktur." **Hafizoğulları**, s. 26.

²³⁷ **Hafizoğulları**, s. 24. Hukuk öğrencilerinin sınavlarda hukuk bilgisini uygulamasında nelere dikkat etmesi gerektiği ve bu konudaki ilkelerin neler olduğu hakkında bkz. Antalya, Gökhan, "Hukuk Öğrencisinin Pratik Çalışma-ya da Sınav-Olayının Hukuk Çözüm Metoduna Hakim On İki Metodolojik Temel İlke", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 27, S. 1, 2021, ss. 440-465.

²³⁸ Bu şekilde hukukun mahiyetine uygun sınavlar yapılmak isteniyorsa öncelikle hukuk fakültelerinin kontenjanı düşürülmelidir.

²³⁹ <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans.php?y=105610501>, (erişim tarihi: 31.12.2024).

bir süre içinde değerlendirmesi büyük bir zorluk teşkil etmektedir. Aynı zamanda tüm kağıtların aynı fiziki şartlarda ve objektiflikle okunması da mümkün değildir²⁴⁰. Yoğun kağıt okuma sürecinde, öğretim elemanlarının zamanla değerlendirme standartlarında sapmalar olmakta, benzer cevaplar farklı şekillerde puanlanabilmektedir. Hatta kağıt sayısının fazlalığı nedeniyle farklı öğretim elemanlarının devreye girmesi gerekmekte ve bu durum kişisel değerlendirme farklılıklarına sebep olmaktadır.

1.2.4.3. Sınav Sonrasına İlişkin İlkeler

Sınav sonrası sürece ilişkin ilkeleri; adayların başarı sırasına uygun şekilde sıralanması, sonuçların açıklanması ve şeffaflık, veri güvenliği ve gizlilik, telafi ve yeniden değerlendirme imkanları verilmesi, sınav sonuçlarına itiraz ve dava hakkı olarak sıralamak mümkündür.

1.2.4.3.1. Adayların Başarı Sırasına Uygun Şekilde Sıralanması

Sınav sistemlerinin temel amaçlarından biri adayların bilgi, beceri ve performanslarını objektif kriterlere göre değerlendirerek adil bir sıralama oluşturmaktır. Bu ilke, hem kamu personeli seçme sınavları gibi resmi süreçlerde hem de öğrenci alımına yönelik merkezi sınavlarda geçerlidir. Adayların sınav sonuçlarına göre başarı sırasıyla listelenmesi, şeffaflığı ve eşitliği sağlamanın kritik bir unsurudur. Kamuya alım sınavlarında bu zorunluluk, DMK'nin 52. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarında, *“(1) Kurumların memur ihtiyaçları yayınlanan sınav sonuçlarında belirlenen başarı sırasına göre ilgili kurumlarca atama yapılmak suretiyle karşılanır. (2) Müteakip sınav dönemine kadar kurumların acil ihtiyaçları; sınavlara girip kazanmış ancak yeterli kadro olmaması nedeni ile ataması yapılamayanlardan; yayınlanan başarı sırasına göre karşılanabilir”* şeklinde ifade edilmiştir. Hukuka uygun bir atama süreci için adayların sınav derecelendirmesini içeren bir listenin oluşturulması ve bu listenin atamada esas alınması zorunludur. Aksi durumda yapılan atamalar hukuka aykırı olacaktır²⁴¹. Buna karşın, önceki sınavda başarılı olarak başarı listesinde yer alan ancak çeşitli nedenlerle ataması yapılamamış adayların ileride açılacak kadrolara atanmaları yönünde kazanılmış bir hakları

²⁴⁰ Örneğin, sabah dinç saatlerde okunan bir sınav kağıdı ile yetişmesi için gece ikide okunan bir sınav kağıdının değerlendirilmesinde farklılıklar olabilecektir. 20 puan değerindeki bir soruya sabah 10 puan verilirken, başka benzer cevaplı bir kâğıdın gece ikide okunması sonucu 15 puan verilip geçilebilir. Tam tersi durum da söz konusu olabilecektir.

²⁴¹ Örneğin, müdürlük kadrosuna atama yapılırken sınavı başarıyla geçen adayların tercihlerinin alınması ve sınav puanları esas alınarak bir derecelendirme yapılması gerekmektedir. Bu şekilde nesnel bir sıralama yapılmaksızın gerçekleştirilen atama işleminin hukuka aykırılığı hakkında bkz. Danıştay 5. Dairesi, E. 2011/1060, K. 2014/1725, T. 06.3.2014, LİBB. *“...davalı idarece ihtiyaç duyulduğu ilan edilen biyolog pozisyonuna atamak üzere başvuranlara ait listede öncelikle puan üstünlüğüne göre sıralama yapılması, puanların eşitliği halinde özel şart olarak öngörülen üniversite bünyesinde en az 6 ay deneyim sahibi olanlara öncelik verilmesi gerekmekte olup, listedeki puanı yüksek ilk 20 adayın salt deneyim şartını taşımadıkları için elenmeleri mümkün bulunmamaktadır”* Danıştay 12. Dairesi, E. 2012/6538, K. 2014/2437, T. 10.4.2014, LİBB.

bulunmamaktadır. Başarı listesinde yer almak, ileride boşalacak kadrolara otomatik olarak atanmayı garanti eden bir hak doğurmamaktadır²⁴².

Kamu personeli alım sınavlarında, en yüksek puandan başlamak üzere nihai başarı listesi oluşturulurken birden fazla adayın eşit puan alması durumuyla sıklıkla karşılaşılmaktadır. Bu gibi durumlarda, aynı puana sahip adayların idare tarafından önceden belirlenmiş objektif kriterler doğrultusunda değerlendirilmesi zorunludur. Hizmete giriş süreçlerinde bu kriterler genellikle adayların diploma notu, yabancı dil yeterliliği veya yaş gibi unsurlardan oluşurken; hizmet içi yükselmelerde hizmet kıdemi, ödül geçmişi veya disiplin cezası almamış olma durumu gibi faktörler esas alınmaktadır²⁴³. Mevzuatta bu konuya ilişkin çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. Örneğin, 1700 sayılı Dahiliye Memurları Kanunu'nun 2/A-5 maddesine göre, nihai başarı listesi, yazılı sınav puanı ile mülakat puanının aritmetik ortalaması alınarak en yüksek puanlı adaydan başlamak üzere düzenlenir. Nihai puanların eşitliği halinde yazılı sınav puanına, bunun da eşit olması durumunda lisans diploma not ortalamasına göre sıralama yapılır. Benzer şekilde, Kamu Görevlerine İlk Defa Atanacaklar İçin Yapılacak Sınavlar Hakkında Genel Yönetmeliğin 23. maddesi, KPSS puan eşitliğinde diploma tarihi, yaş ve sınav sonucunun açıklanma tarihini derecelendirme kriterleri olarak belirlemiştir. Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Görevde Yükselme ve Unvan Değişikliği Esaslarına Dair Genel Yönetmeliğin²⁴⁴ 12/B maddesi ise puan eşitliğinde sırasıyla hizmet süresi, üst öğrenim durumu ve mezuniyet notunu ölçüt olarak kabul etmiştir. Özellikle dikkat çekici bir düzenleme olarak 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu'nun 9/A maddesi, puan eşitliği halinde yazılı sınav puanının, bunun da eşit olması durumunda kura çekiminin esas alınacağını hükme bağlamıştır. Eşit puan durumunda kura yöntemi, hızlı ve tartışmasız bir çözüm sunması açısından pratik olmakla birlikte onun yerine ek yazılı veya sözlü sınav değerlendirmesi, diploma notu, yabancı dil puanı gibi daha objektif ölçütlerin devreye sokulması liyakat ilkesi açısından kanaatimizce daha isabetli olacaktır.

1.2.4.3.2. Sonuçların Açıklanması ve Şeffaflık

Sınav sonuçları, sınava giren kişilerin geleceğini etkileyen, onlar hakkında hukuki sonuç doğuran idari bir işlemdir. Dolayısıyla idarenin sınav sonuçlarını makul, öngörülebilir bir

²⁴² “Kişilerin kazanmış oldukları sınavların kazanılmış hak kavramı içinde değerlendirilmesinin ve bu sınavların boşalacak ya da açılacak kadrolara koşulsuz atanmayı gerektirecek nitelikte olduğunun kabulüne olanak bulunmadığı kuşkusuzdur. Boşalacak ya da açılacak kadroların, daha önce yapılmış olan sınavda başarılı olanların atanması yoluyla doldurulmasının, sonraki tarihlerde bu kadrolara atanma koşullarını sağlayan kişilerin haklarının kısıtlanması sonucunu doğurması açısından kabulü mümkün değildir” Danıştay 5 Dairesi, E. 2014/4625, K. 2014/5823, T. 09.9.2014, LİBB.

²⁴³ Öztunç, s. 432.

²⁴⁴ RG. 18.04.1999/23670.

sürede ve uygun şekilde açıklaması gerekir. Zira sınava giren kişilerin idari itiraz veya yargı yoluna gidebilmesi, sınav sonuçlarından haberdar olmasıyla mümkündür. ÖSYM tarafından yapılan sınavlar, ÖSYM'nin kendi sitesinde yer alan sonuç açıklama sistemi üzerinden duyurulmaktadır²⁴⁵. Eğitim sisteminde okul sınav sonuçları, öğrencilere çeşitli kanallar aracılığıyla ilan edilmektedir. İlk ve ortaöğretim kurumlarında sınav notları genellikle e-okul ve benzeri dijital platformlar üzerinden öğrenci/veli girişi ile açıklanmaktadır²⁴⁶. Yükseköğretimde ise genellikle üniversitelerin “Öğrenci Bilgi Yönetim Sistemleri” üzerinden duyurulmaktadır²⁴⁷. Kamuya alım sınavları ise DMK'nin 51. maddesine göre, ilgili kurumların sınav komisyonları tarafından hazırlanan başarı listesine dayanarak açıklanmakta ve adaylara yazılı olarak iletilmektedir. KPSS sonuçlarının bildirilmesi ise Kamu Görevlerine İlk Defa Atanacaklar İçin Yapılacak Sınavlar Hakkında Genel Yönetmelik'te belirtildiği üzere posta yoluyla adayların adreslerine gönderilebileceği gibi diğer iletişim yöntemleriyle de duyurulmaktadır (m. 10/2). Ancak uygulamada KPSS sonuçları, ÖSYM'nin tüm sınavlarında olduğu gibi internet sitesi aracılığıyla adayların bilgisine sunulmaktadır.

Sınav sonuçlarının açıklanması, adayların talep etmesi durumunda sınav performanslarını etkileyen detaylar hakkında açıklama yapılmasını da içermektedir. Bu kapsamda adaylar; puanlama kriterleri, sınav sorularına erişim gibi teknik konularda idareden ek bilgi talep edebilme hakkına sahiptir. Bu hak, Anayasa m. 74'te düzenlenen bilgi edinme hakkının²⁴⁸ doğal bir sonucu olup, idarenin şeffaflığı ilkesiyle de doğrudan bağlantılıdır. 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu²⁴⁹ m. 11'e göre, kamu kurumları kanunda belirtilen istisnalar dışında kalan bilgi ve belge taleplerini, on beş iş günü içinde yerine getirmekle yükümlüdür. İlgili kurum ve kuruluşlar, bilgi edinme başvurusu yapan kişilere talep edilen belgenin onaylı bir örneğini vermekle yükümlüdür. Ancak bu mümkün değilse, başvuru sahibine belgenin aslını inceleme ve not alma imkanı tanınmalıdır. Eğer söz konusu belge ses ya da görüntü kaydı şeklindeyse, başvuran kişiye bu kayıtları dinleme veya izleme olanağı sağlanmalıdır (m. 10).

Kanun'un dördüncü bölümünde bilgi edinme hakkı kapsamı dışında tutulan belgeler düzenlenmiştir. Bu maddeler arasında sınava ilişkin bilgi ve belgeler yer almamaktadır. 2013 yılında 6495 sayılı Kanun'un²⁵⁰ 33. maddesiyle Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 2. maddesine,

²⁴⁵ Örneğin bkz. <https://sonuc.osym.gov.tr/>, (erişim tarihi: 30.02.2025).

²⁴⁶ Örneğin bkz. <https://eokul.meb.gov.tr/>, (erişim tarihi: 30.02.2025).

²⁴⁷ Örneğin Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi lisans sınav sonuçları için bkz. <https://obs.akdeniz.edu.tr/oibs/std/login.aspx>, (erişim tarihi: 30.02.2025).

²⁴⁸ Anayasa m. 74/3: “Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir”. Bilgi edinme hakkıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Kaya, Cemil, **Bilgi Edinme Hakkı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005.

²⁴⁹ RG. 24.10.2003/25269.

²⁵⁰ 6495 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, RG. 02.08.2013/28726.

“Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı tarafından uygulanan sınavlara ait soru ve cevaplar bu Kanun kapsamı dışındadır” hükmü eklenerek, ÖSYM tarafından uygulanan sınavlara ilişkin sorular ve cevapları Kanun’un kapsamı dışına çıkarılmıştı. Ancak bu hüküm AYM tarafından iptal edilmiştir²⁵¹.

Günümüzde ÖSYM tarafından yapılan sınavlara ilişkin sorular ve cevaplar Kanun kapsamındadır. ÖSYM, yaptığı her sınavın sorularının %10’unu kamuoyuyla paylaşma, tüm soruları ise ancak sınava giren adayların görebileceği Aday İşlem Sistemi (AİS) üzerinden erişimine açma kararı almıştır. Üniversiteye giriş sınavları bu uygulamanın istisnasını oluşturmakta olup, bu sınavlarda sorulan tüm sorular web sitesi üzerinden yayınlanmaktadır. Güncel uygulamada ise tüm sınav türlerinde adaylar, sınav sonrasında AİS üzerinden o sınavda sorulan bütün soruları inceleme imkanına kavuşmuştur²⁵².

ÖSYM dışında diğer kamu kurum ve kuruluşları da sınavlarla ilgili tüm bilgi ve belgeleri Bilgi Edinme Hakkı Kanun hükümleri çerçevesinde başvuru sahiplerinin erişimine sunmakla yükümlüdür. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu (BEDK) kararları da bu yükümlülüğü teyit etmekte olup, özellikle sınav soruları, sınav tutanakları ve varsa sesli-görüntülü kayıtların başvuru ilgilendiren kısımlarının erişime açılması gerektiğini hükme bağlamıştır²⁵³. BEDK’ye göre, sınav soruları Bilgi Edinme Hakkı Kanunu veya başka bir

²⁵¹ “Konular değişmediği hâlde sürekli yeni sorular oluşturma zor olduğu, bu yönüyle soruların ölçme kalitesini düşürmemek amacıyla yeniden sorulmasını sağlamakta kamu yararı bulunduğu açıktır. Ancak yapılan sınavlara ilişkin olarak kişilerin bilgi sahibi olması da son derece önemli olup kişilerin bu soru ve cevapların doğru olarak tespit edilip edilmediğini öğrenme ve buna göre yanlış olarak belirlenen soru ve cevaplara karşı hak arama özgürlüğünü kullanabilmesinde de ciddi bir kamu yararı bulunmaktadır. Zira kişilerin eğitim veya iş hayatı bakımından geleceklerini belirleyen bu sınavların, doğru olarak uygulanıp uygulanmadığını denetleyebilmeleri ve buna ilişkin hak arama özgürlüklerini kullanabilmeleri için anılan soru ve cevaplara erişebilmeleri gerekmektedir...dava konusu kuralda ulaşılmak istenen kamu yararı ile bilgi edinme hakkı ve hak arama özgürlüğü arasındaki makul dengenin kurulamadığı ve kurala konu sınırlayıcı önlemin zorunlu bir toplumsal ihtiyaçtan kaynaklanmadığı, dolayısıyla kuralın bilgi edinme hakkının ve hak arama özgürlüğünün ölçüsüzce sınırlandırılmasına neden olduğu anlaşılmaktadır” AYM, E. 2013/114, K. 2014/184, T. 04.12.2014, RG. 16.07.2015/29418.

²⁵² **Özer**, s. 224. 2014 YGS’de sorulacak soruların sadece %20’sinin yayımlanmasına ilişkin ÖSYM Yönetim Kurulu kararının iptali istemiyle açılan davada mahkeme, “Dava konusu işlemlerle açıklamama kararı alınması, hatalı soru ve cevapların tespit edilememesine ve katılımcıların tereddüt yaşamasına sebebiyet verecektir. Soruların ve cevaplarının bilinmemesi ve tartışılmaması nedeniyle hatalı sorular iptal edilemeyeceği gibi katılımcılarda haklarını arayamayacaklardır. Bu durumda, davalı idarece hukuki güvenlik, açıklık ve şeffaflık ilkelerine aykırı olarak tesis edilen...dava konusu işlemin, Anayasamız ve tarafı olduğumuz uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınan ve "hukuk devleti"nin vazgeçilmez ilkelerinden olan "hak arama özgürlüğü", "adil yargılanma hakkı" ve "mahkemeye başvuru hakkı"nın ihlal eder niteliğe dönüşmüş olduğu sonucuna ulaşılmaktadır” şeklinde karar vermiştir. Danıştay 8. Dairesi, E. 2014/8893, K. 2015/3715, T. 30.04.2015, KİBB.

²⁵³ “Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi’nin (ÖSYM), adı geçenin “Kamu Personeli Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavlarında (KPDS) sorulmuş olan tüm soruların basılı veya elektronik ortamda tarafına verilmesini” talep eden başvurusuna olumsuz cevap verirken, e- Sınav soruları ve cevap anahtarı talep edilen sınav örneğinde olduğu gibi, Kurumca yapılan bazı sınavların sorularının ÖSYM dışında hazırlanıp uygulandığı, bu soruların hazırlanması ve denetlenmesi için üniversite öğretim üyeleri ve uzman kişilere önemli miktarlarda telif ücretleri ödendiği, f- Dar konu alanlarında birbirini tekrarlamayan soru hazırlamanın son derece zor olduğu, bu sorular üzerinde istatistiksel çalışmalar yapılarak geliştirildiği ve ileride tekrar kullanılmasına ihtiyaç bulunduğu, hususlarının göz önünde tutularak, bu sınavlarda kullanılan testlerin gizliliklerinin korunduğu ve başvuranlara verilmediği, gerekçelerine dayandığı, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile Bilgi Edinme Hakkı Kanununun

mevzuatta yer alan herhangi bir sınırlamaya girmediğinden talep edilmesi halinde erişime açılmalıdır²⁵⁴. İdari yargı yerleri, sınav soru ve cevaplarının fikir ve sanat eserleri kapsamında olduğunu kabul etmekle birlikte bu durumun eserin gizli olduğu ve hiçbir şekilde gösterilmeyeceği anlamına gelmeyeceğini ifade etmektedir²⁵⁵.

1.2.4.3.3. Veri Güvenliği ve Gizlilik

Sınav sonuçlarının açıklanmasında idarenin uyması gereken temel ilkelerden biri, veri güvenliği ve gizliliğidir. Sınav sonuçları ve adaylara ait kişisel veriler, KVKK uyarınca özel hayatın gizliliği ilkesi gereğince koruma altındadır. Sonuçların açıklanması sırasında T.C. kimlik numarası, tam adres, telefon numarası gibi doğrudan kişisel verilerin ifşa edilmemesi gerekir. Bunun yerine, şifreli erişim sistemleri (örneğin, e-devlet üzerinden kimlik doğrulama) veya özel öğrenci numarası gibi yöntemler kullanılmalıdır. KVKK, öğrencinin sınav sonuçlarının üçüncü şahısların erişimine izin verecek şekilde internet ortamında yayımlanmasını hak ihlali olarak değerlendirmiştir²⁵⁶.

Ayrıca, verilerin saklanması ve işlenmesi sürecinde siber güvenlik önlemleri (şifreleme, çift faktörlü kimlik doğrulama, veri sızıntısını önleyici sistemler) alınmalıdır. 6114 sayılı Kanun m. 7/4'te, ÖSYM tarafından elektronik ortamda yapılan sınavların kayıtları ile basılı ortamda yapılan sınavların cevaplarına ait elektronik verilerin en az on yıl süreyle arşivlenerek saklanacağı hüküm altına alınmıştır. Yine mezkur maddenin devamında, soru kitapçıklarının sınav sonuçlarının ilan edilmesinden altı ay sonra, cevap kağıtlarının ise bir yıl sonra imha edileceği düzenlenmiştir. Ancak soru kitapçıkları, cevap kağıtları ve diğer sınav belgelerinin

Uygulanmasına ilişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik ya da başka bir mevzuatta yer alan herhangi bir sınırlamaya dayandırılmadığı, oysa yapılan bir bilgi edinme başvurusunun söz konusu mevzuatta yer alan istisnalar kapsamına girmiyor ise başvuranın erişimine açılmasının 4982 sayılı Kanunun 5 inci maddesinin amir hükmü olduğu, bu nedenle adı geçen taleple ilgili sınav sorularının birer suretinin başvuru sahibine verilmesini teminen anılan Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi'ne yazılmasına..." BEDK, K. 2004/173, T. 01.11.2004, www.bedk.adalet.gov.tr, (erişim tarihi: 30.02.2025). Aynı doğrultuda verilen diğer kararlar için bkz. BEDK, K. 2005/74, T. 31.01.2005; BEDK, K. 2005/605, T. 18.08.2005, www.bedk.adalet.gov.tr, (erişim tarihi: 30.02.2025).

²⁵⁴BEDK'nin 20.09.2004 tarih, 2004/77 ve 2004/78 sayılı kararları,

https://www.bilgiedinnehakki.org/doc/BEDK_kararlar.pdf, (erişim tarihi: 22.2.2024).

²⁵⁵ Küçük, Ayhan, "Bilgi Edinme Hakkının Sınırları ve Bu Hakkın İhlalinde İdare ve Kamu Görevlilerinin Sorumluluğu", **Sayıştay Dergisi**, S. 81, ss. 111-139, s. 124.

²⁵⁶ "Somut olayda Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi tarafından sonuçların internette aramaya açık biçimde yayınlanarak, üniversite bitirilmiş ve aradan yıllar geçmiş olsa dahi sonuçların üçüncü kişilerin erişimine açık ve arama motorlarında sorgulama yapıldığında bu sonuçlara kolayca ulaşılabilir tarzda bir duyuru yönteminin benimsenerek yerine getirildiği, ancak söz konusu duyuru yönteminin Kanun hükümleri çerçevesinde değerlendirildiğinde kişisel veriler bağlamında mahremiyet odaklı olmayıp, sınava giren bireylerin kişisel verilerinin herhangi bir işleme şartına dayanmaksızın üçüncü kişilerin de kolaylıkla ulaşabileceği şekilde açıklandığı kanaatine varıldığı, Bu kapsamda, sınav sonuç duyuru sisteminin Üniversite tarafından tekrar gözden geçirilerek kimlik doğrulama yöntemi şeklinde sadece sınava giren bireyin kendi TC Kimlik numarası ve doğrulama kodu ile yalnızca kendi sonuç verilerine ulaştığı, ÖSYM'nin sonuç açıklama yöntemi gibi bir düzenleme ile kişisel verilerin paylaşımında mahremiyet odaklı bir anlayışı uygulamaya koyması gerektiği..." KVKK, K. 2019/188, T. 01.07.2019, <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/5506/2019-188>, (erişim tarihi: 30.02.2025).

imajlarının dijital bir ortama eksiksiz olarak kaydedilmesi halinde, bu süreler beklenmeden de imha edilebileceği belirtilmiştir.

1.2.4.3.4. Telafi ve Yeniden Değerlendirme İmkanları Verilmesi

Sınav süreçlerinde adayların karşılaşılabileceği teknik arıza, sağlık sorunları veya olağanüstü durumlar nedeniyle telafi ve yeniden değerlendirme mekanizmalarının oluşturulması, eğitim hakkının ve eşitlik ilkesinin bir gereğidir. Bu kapsamda sınav düzenleyici kurumlar, mazereti belgelenebilir geçerli sebeplere dayanan adaylar için yeniden sınav hakkı, ek süre veya puan düzeltilmesi gibi telafi imkanları sağlamalıdır. Telafi mekanizmalarının hukuki dayanağını Anayasa'nın 10. maddesinde düzenlenen eşitlik ilkesi oluşturmaktadır. Buna göre, benzer durumdaki adaylar arasında haksız ayrımcılık yapılmamalıdır. Ayrıca idare, düzenlediği sınavlarda ortaya çıkabilecek aksaklıklar karşısında takdir yetkisini kullanarak adayların mağduriyetlerini giderecek önlemler almakla yükümlüdür. Bu kapsamda üniversiteler, resmi sağlık raporuyla belgelenen mazeretler için akademik takvimde önceden belirlenen tarihlerde mazeret sınavları düzenlemektedir.

Sınav esnasında yaşanan beklenmedik durumlar, yalnızca doğrudan etkilenen adayı değil, sınavın genel işleyişini ve diğer adayların performansını da etkileyebilmektedir. Örneğin 2024 YKS'nin ilk oturumu olan Temel Yeterlilik Testi esnasında bir adayın epilepsi krizi geçirmesi, sınav salonundaki tüm adayların dikkatini dağıtmış ve sınav süresinin verimli kullanılmasını engellemiştir. Bu gibi durumlarda sınav kurulu, yalnızca kriz geçiren aday için değil, sınav ortamından olumsuz etkilenen tüm adaylar için telafi mekanizmaları geliştirmelidir. Nitekim ÖSYM bu örnekte, mağdur olan adaylara ek puan veya eş değer sınav tekrarı seçeneği sunarak adil bir çözüm üretmiştir²⁵⁷.

1.2.4.3.5. Sınav Sonuçlarına İtiraz ve Dava Hakkı

Sınav sonuçlarına yönelik itiraz ve dava hakkı, Anayasa'nın 40. maddesinde düzenlenen hukuki koruma ilkesinin doğal bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. İdarenin bu konudaki yükümlülüğü, öncelikle itiraz başvurularını makul süreler içinde incelemek ve başvuru sahiplerine yazılı olarak cevap vermektir. Sınav sonuçlarına karşı idari başvuru yollarının tüketilmesinin ardından, adaylar yargı yoluna başvurma hakkına sahiptir. Anayasa'nın 125. maddesi uyarınca, idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. Sınav

²⁵⁷<https://www.hurriyet.com.tr/egitim/epilepsi-krizi-30-dakika-kaybettirdi-osym-siniftakilere-ek-hak-tanidi-42490723> (erişim tarihi: 06.08.2024).

sonuçlarının iptali veya değiştirilmesi talebiyle açılan davalarda idari yargı mercileri, sınav sürecinin hukuka uygunluğunu ve sonuçların doğruluğunu denetlemektedir.

Sınavlara itiraz usulü ve yargısal denetim konusu, çalışmamızın üçüncü bölümünde ayrıntılı olarak ele alındığından burada tekrar edilmeyecektir²⁵⁸. Ancak belirtmek gerekir ki, sınav sonuçlarına yönelik itiraz ve dava süreçleri hem idarenin hesap verebilirliğini sağlamakta hem de adayların mağduriyetlerinin giderilmesi açısından önemli bir işlev görmektedir. Bu mekanizmaların etkin şekilde işletilmesi, kamu hizmetlerine olan güvenin artırılmasına ve hukuk devleti ilkesinin pekişmesine katkı sağlayacaktır.

²⁵⁸ ÖSYM sınavları başta olmak üzere sınavlara ilişkin itiraz usulü ve dava açma prosedürü konusunda üçüncü bölüme bakılmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK İDARE HUKUKUNDA SINAVLARIN GÖRÜNÜMÜ VE HUKUKİ ÇERÇEVESİ

Türk idare hukukunda sınavlar; hem eğitim süreçlerinde bireylerin bilgi ve becerilerini ölçmek hem de kamu hizmetine girişte ve görevde ilerlemeyi liyakat esasına bağlamak amacıyla başvuru alan temel yöntemlerden biridir. Eğitim hizmetlerinin bir parçası olarak uygulanan sınavlar, bireylerin yetkinlik düzeyini belirlemeye ve eğitim faaliyetlerinin değerlendirilmesine hizmet etmektedir. Nitekim eğitim sürecinin önemli bir bileşeni olan sınavların hukuki boyutu, idare hukukunun bir alt dalı olan “eğitim hukuku” olarak isimlendireceğimiz başlığın konusunu teşkil etmektedir²⁵⁹. Kamu personeli alanında ise sınavlar, eşitlik ve liyakat ilkeleri doğrultusunda, kamu görevine alınacak kişilerin seçilmesinde temel bir araç olarak kullanılmaktadır. Kamu personel sistemimizde sınavlar, işe alım ve görevde yükselme süreçlerinde bir nevi geçiş noktasını teşkil etmektedir. Bu yönüyle sınavlar; eşitlik, şeffaflık ve liyakat gibi idare hukukunun temel ilkeleriyle doğrudan bağlantılıdır.

Sınavlar, bireylerin temel hak ve özgürlükleri üzerindeki etkileri bakımından da önem arz etmektedir. Sınavların türü, amacı veya içeriği ne olursa olsun, çoğu zaman bir temel hak veya özgürlüğü doğrudan ya da dolaylı şekilde etkilemektedir. Nitekim Alman idare hukukunda sınavlar, anayasal güvence altındaki “meslek seçme özgürlüğü” ve “fırsat eşitliği” ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmektedir²⁶⁰. Hukukumuzda da sınavlara ilişkin işlemler, fırsat eşitliği, eğitim ve öğrenim hakkı, bilim özgürlüğü, kamu hizmetine girme hakkı, kişiliğini geliştirme hakkı gibi birçok temel hakla bağlantı içindedir. Örneğin, Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin²⁶¹ 16. maddesine göre, doktora programına başvurabilmek için yabancı dil sınavından en az 55 puan almak zorunludur. Bu şartın yerine getirilmemesi, doğrudan eğitim hakkının kullanılmasını engelleyecektir. Benzer şekilde, üniversite öğrencisinin sınav notuna itirazı, fırsat eşitliği ve eğitim hakkı bağlamında

²⁵⁹ **Bingöl Schrijer**, “Sınav Hukukunun Kuramsal Temelleri”, s. 420. Alman hukuk doktrinde bazı yazarlar, eğitim, yükseköğretim, sanat, bilim gibi konuları idare hukukunun özel bir alt disiplin alanı olarak “Kültür İdaresi Hukuku” içinde değerlendirmektedir. Oppermann, Thomas, **Kulturverwaltungsrecht-Bildung-Wissenschaft-Kunst**, Tübingen: J.C.B. Mohr, 1969, s. 11. Alman hukukunda pedagojik sebeplerden dolayı ilk ve ortaöğretim sürecindeki sınavlar, eğitim hukuku alanında kabul edilmemektedir. Sadece lise bitirme sınavları gibi bir meslekle bağlantı kurulabilen son aşama sınavları bu kapsamda ele alınmaktadır. Yine doğrudan sınav olmamakla birlikte, ilk ve ortaöğretim sürecinde belli bir okula veya alana girebilmeye ilişkin yapılan ölçme işlemleri de eğitim hukuku içinde değerlendirilmektedir. **Bingöl Schrijer**, “Sınav Hukukunun Kuramsal Temelleri”, s. 423.

²⁶⁰ **Bingöl Schrijer**, “Sınav Hukukunun Kuramsal Temelleri”, s. 422.

²⁶¹ RG. 20.04.2016/29690.

değerlendirilmektedir. Bir kamu kurumundaki mesleğe giriş sınavına ilişkin yapılan itirazlar ise kamu hizmetine girme hakkıyla doğrudan ilişkilidir.

İdare hukuku alanında sınavlar, çoğunlukla idarenin takdir yetkisinin yargısal denetimi çerçevesinde ele alınmakta; özellikle sınav notlarının yargı denetimine açık olup olmadığı ve bu denetimin kapsamı tartışılmaktadır. Ancak sınavlara ilişkin hukuki inceleme bununla sınırlı kalmamalıdır. Sınavların idari işlem niteliği, dayandığı hukuki temeller ve temel haklar üzerindeki etkileri de ayrıntılı biçimde değerlendirilmelidir. Bu kapsamda bu bölümde, sınavların Türk idare hukukundaki görünümü; hukuki niteliği, eğitim hukuku ve kamu personel hukukunda boyutlarıyla ele alınacaktır. Öncelikle sınavların idari işlem niteliği ve dayandığı hukuki temeller değerlendirilecek, ardından eğitim öğretim kamu hizmeti içindeki yeri ve bu bağlamdaki temel ilkeler açıklanacaktır. Devamında ise, kamu personel hukukunda sınavların rolü; kamu hizmetine girme hakkı, liyakat ve eşitlik gibi anayasal ilkeler doğrultusunda incelenecek, farklı kamu görevliliği statülerine girişte uygulanan sınav türlerine ve bu süreçlerin hukuki özelliklerine yer verilecektir. Sınavların yargısal denetimi ve denetimin kapsamı ise bir sonraki bölümün konusunu oluşturacaktır.

2.1. Sınavların Hukuki Niteliği

İdari işlemler, idarenin tek yanlı irade açıklamasıyla kişilerin hak ve yükümlülüklerinde hukuki değişiklik yaratan, kamu gücü kullanılarak idare hukuku alanında²⁶² tesis edilen işlemlerdir²⁶³. Türk idare hukukunda sınavlar, kamu gücüne dayalı olarak tesis edilen ve hukuki sonuç doğuran idari işlemler niteliğindedir. Sınav sürecinde idare, kamu hukukunun tanıdığı ayrıcalıklarla donatılmış olup; sınavın içeriğini belirleme, değerlendirme kriterlerini saptama, sonuçları ilan etme ve itirazları karara bağlama gibi yetkileri çerçevesinde tek taraflı irade açıklamasında bulunmaktadır. Kamu personel alımına ilişkin sınavların düzenlenmesi ya da öğrencilere yönelik sınav yönetmeliklerinin hazırlanması, ilgili idari makamların tek yanlı irade

²⁶² “İdari makamların, kamu gücü ve kudreti ile hareket ederek, idare işlevine ilişkin olarak yaptıkları ve çeşitli hak ve/veya yükümlülükler doğuran tek yanlı irade açıklamalarıdır.” Erkut bu tanımda “idare hukuku alanı” kavramı yerine “idare işlevi” kavramını kullanmaktadır. Erkut, Celal, **İptal Davasının Konusunu Oluşturma Bakımından İdari İşlemin Kimliği**, Danıştay Yayınları, Ankara, 1990, s. 2. Danıştay ise bazı kararlarında “idari faaliyet” tabirini kullanmaktadır. “İdari makam ya da mercilerin, idare hukuku alanında gördüğü idari faaliyetlerle ilgili olarak, kamu hukuku kurallarını uygulayarak, kamusal alanda tesis ettikleri tek taraflı, doğrudan uygulanabilir nitelikteki hukuki tasarruflar idari işlem olarak tanımlanmaktadır.” Danıştay 10. Dairesi, E. 2007/6407, K. 2008/3039, T. 16.04.2008, KİBB; “İdari işlemler, idari makam ve mercilerin idari faaliyet alanında idare hukuku çerçevesinde, tek taraflı irade açıklamasıyla hukuk aleminde sonuç doğuran kesin ve yürütülmesi zorunlu nitelikte tasarruflardır.” DİDDK, E. 2006/109, K. 2006/353, T. 04.05.2006, KİBB.

²⁶³ Yayla, Yıldızhan, **İdare Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul, 2009, s. 108; Akyılmaz, Bahtiyar, **İdari Usul İlkeleri Işığında İdari İşlemin Yapılış Usulü**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2000, (İdari Usul), s. 26; Akyılmaz, Bahtiyar/Sezginer, Murat/Kaya, Cemil, **Türk İdare Hukuku**, 18. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024, (İdare Hukuku), s. 362; Candan, Turgut, **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, 9. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022, s. 96.

açıklamalarıyla hukuki varlık kazanan işlemlerdir. Dolayısıyla sınavın ilanından sonuçların açıklanmasına kadar geçen süreçte tüm işlemler, kamu gücü kullanılarak gerçekleştirilen ve hukuki sonuç doğuran tipik birer idari işlem niteliğindedir²⁶⁴. Bu işlemler, idare hukuku ilkelerine uygun olmak zorunda olup, yargısal denetime tabidir. Nitekim her sınav, kamu yararını ilgilendiren yönler barındırmaktadır. Örneğin, bir kamu görevine veya akademik programa en liyakatli adayın yerleşmesi, kamu yararı amacını taşımaktadır²⁶⁵.

İdare hukukunda idari işlemler, birel işlemler (idari kararlar) ve düzenleyici işlemler şeklinde maddi açıdan iki temel kategoriye ayrılmaktadır²⁶⁶. Düzenleyici işlemler (kural işlemler), idarenin kamu gücüne dayanarak genel, soyut, sürekli ve kişilik dışı kurallar koyduğu işlemlerdir²⁶⁷. Birel işlemler ise özel, somut ve tek seferlik uygulanmakla tükenen işlemler olup²⁶⁸; şart (statü, koşul, durum) işlemler ve sübjektif (öznel) işlemler olarak kendi içinde ikiye ayrılmaktadır²⁶⁹. Şart işlemler, bir kişi veya nesneyi önceden belirlenmiş objektif kurallara göre belli bir hukuki statüye koyan ya da bu statüden çıkaran işlemlerdir. Sübjektif işlemler ise belli bir kişi veya nesneyi doğrudan kendisinin düzenlediği bir hukuki statüye koyan işlemlerdir²⁷⁰. Sübjektif işlemin şart işleminden farkı, kişi veya nesneyi önceden belli olan hukuki statüye değil, bizzat kendisinin belirlediği hukuki statüye koymasıdır. Bu işlemlerin özelliği, kişiden kişiye farklılık göstermeleri ve öznel unsurlar içermeleridir²⁷¹.

Sınavlara ilişkin iş ve işlemler, düzenleyici veya birel işlem şeklinde tezahür edebilmektedir. Örneğin, sınavların ilanı düzenleyici işlem şeklinde olabilirken, notlandırma yapılması birel işlem mahiyetindedir. Sınav sonucunda yapılan notlandırma veya sıralama

²⁶⁴ Sınavın yapılması, değerlendirilmesi ve sınav notlarının öğrenci bilgi sistemine girildikten sonra otomasyon sisteminin harf notunu tespit edip açıklaması, kısmen otomatikleştirilmiş idari işlemler olarak ifade edilmektedir. **Çelik**, s. 421.

²⁶⁵ Salzwedel, Jürgen, “Prüfungen”, **Handbuchdes Wissenschaftsrecht** (Edt. Flaemig, Kimminich, Krüger, Meusel, Rupp, Scheven, Schuster, GrafStenbock-Fermor), München, 1996, s. 732.

²⁶⁶ **Akılmaz/Sezginer/Kaya**, İdare Hukuku, s. 386; **Candan**, s. 121.

²⁶⁷ **Ulusoy**, s. 388; **Candan**, s. 121-122. “İdare Hukukunda, düzenleyici işlem, idarenin, aynı durumda olan idare edilenler için bağlayıcı, soyut hukuk kuralı koyan, yani normatif nitelikte olan tek yanlı tasarruflarına verilen addır. Bu nitelikte olmayan, daha önce yürürlüğe konulan üst hukuk normunu yineleyen veya bu üst hukuk normunun nasıl anlaşılması gerektiği konusunda alt idari birimlere ya da idare edilenlere açıklamalar getiren idari tasarruflar, Hukuk Düzeni’nde herhangi bir değişiklik oluşturmamayaacaklarından, idare edilenler yönünden bağlayıcı, dolayısıyla da düzenleyici işlem olarak kabul edilemezler. Bu sebeple, idarenin bu nitelikteki bir işleminin, idari yargı denetimine tabi tutulması, bu denetimin varlık nedenine uygun düşmez.”, Danıştay 7. Dairesi, E. 2002/3710, K. 2002/4371, T. 24.12.2002, KİBB; Aynı yönde kararlar için bkz. Danıştay 7. Dairesi, E. 2002/4547, K. 2003/15, T. 16.01.2003, KİBB; Danıştay 7. Dairesi, E. 2003/122, K. 2003/479, T. 20.02.2003, KİBB; Danıştay 7. Dairesi, E. 2004/1123, K. 2004/2340, T. 05.10.2004, KİBB.

²⁶⁸ **Akılmaz/Sezginer/Kaya**, İdare Hukuku, s. 389.

²⁶⁹ Gözler, Kemal, **İdare Hukuku**, C. I, Ekin Yayınevi, 3. Baskı, Bursa, 2019, s. 788; **Akılmaz/Sezginer/Kaya**, İdare Hukuku, s. 390; Kalabalık, Halil, **İdare Hukuku Dersleri**, C. II, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara, 2024, (İdare Hukuku), s. 31.

²⁷⁰ **Gözler**, C. I, s. 788-789; **Ulusoy**, s. 377-378; **Kalabalık**, İdare Hukuku, s. 32.

²⁷¹ **Sancakdar/Önüt/Us Doğan/Kasapoğlu Turhan/Seyhan**, s. 372; **Akılmaz/Sezginer/Kaya**, İdare Hukuku, s. 390; **Kalabalık**, İdare Hukuku, s. 32.

işlemi sübjektif işlem olarak kabul edilmektedir²⁷². Zira sınava katılanların gösterdikleri başarıya ve performansa göre not verilmesi, kişiye özgü ve sübjektif nitelik taşımaktadır²⁷³. Ancak sınavda belirli bir puan alan adayların başarılı veya başarısız sayılması, önceden belirlenmiş objektif kriterlere dayandığından şart işlem mahiyetindedir²⁷⁴. Sınavların uygulanmasına yönelik genel ve soyut kurallar koyan yönetmelikler veya sınav kılavuzları ise düzenleyici işlemler kapsamında değerlendirilir. Örneğin, ÖSYM'nin sınav kılavuzları veya üniversitelerin sınav yönetmelikleri bu minvaldedir.

Sınavlar, idarenin kamu gücüne dayalı tek yanlı irade açıklamaları ile yürütülen idari işlemlerdir. İdari işlem teorisinde tek yanlı idari işlemler basit, kolektif ve birleşme işlemler olarak üçe ayrılmaktadır²⁷⁵. Tek bir kişinin iradesi ile sonuç doğuran işlemler basit idari işlemlerdir²⁷⁶. Sınav süreçlerinde bu tür işlemlere sıkça rastlanmaktadır. Örneğin, sınav sonucunda dersin hocasının not vermesi, tek bir yetkilinin iradesiyle alınan basit bir idari işlemdir. Kolektif işlemler, birden fazla yetkilinin ortak iradesiyle alınan kararlardır. Bu tür işlemlerde, karar sürecine katılan tüm üyelerin iradeleri aynı anda ve aynı yönde birleşir²⁷⁷. Örneğin, kamu personeli alım sınavlarında adayların sözlü sınav notları, birden fazla jüri üyesinin değerlendirmesi sonucunda belirlenmektedir. Burada her jüri üyesinin verdiği puan, nihai sonucun oluşmasında etkilidir. Bilimsel jürilerin tez savunma sınavlarında verdiği kararlar da kolektif işlem niteliğindedir. Jüri üyelerinin oybirliği veya çoğunluk kararı, adayın başarılı veya başarısız sayılmasını belirlemektedir. Zincir işlem olarak da ifade edilen birleşme işlemler ise birden fazla aşamadan oluşan ve farklı makamların sırayla katılımıyla sonuçlanan idari işlemlerdir. Bu tür işlemlerde, nihai kararın oluşması için belirli bir prosedür izlenmektedir²⁷⁸.

2.2. Eğitim Hakkı Bağlamında Eğitim Kamu Hizmeti ve Sınavlar

Bireylerin kişisel, sosyal ve mesleki gelişimleri için vazgeçilmez bir unsur olan eğitim²⁷⁹, temel bir hak olarak anayasal güvence altına alınmıştır. Anayasa'nın 42. maddesi, kimsenin

²⁷² Kaya, Cemil, **İdarenin Takdir Yetkisi ve Yargısal Denetimi**, On İki Levha Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul, 2021, (Takdir Yetkisi), s. 114; Ulusoy, s. 378; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, *İdare Hukuku*, s. 390; Kalabalık, *İdare Hukuku*, s. 32; Sancakdar/Önüt/Us Doğan/Kasapoğlu Turhan/Seyhan, s. 372.

²⁷³ Günday, Metin, **İdare Hukuku**, İmaj Yayınevi, 11. Baskı, Ankara, 2017, (İdare Hukuku), s. 127; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, *İdare Hukuku*, s. 390; Gözler, *İdare Hukuku*, C. I, s. 789.

²⁷⁴ Kalabalık, *İdare Hukuku*, s. 32.

²⁷⁵ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, *İdare Hukuku*, s. 396-397; Günday, *İdare Hukuku*, s. 128; Sancakdar/Önüt/Us Doğan/Kasapoğlu Turhan/Seyhan, s. 373-374.

²⁷⁶ Günday, *İdare Hukuku*, s. 128; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, *İdare Hukuku*, s. 396; Sancakdar/Önüt/Us Doğan/Kasapoğlu Turhan/Seyhan, s. 373.

²⁷⁷ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, *İdare Hukuku*, s. 397; Günday, *İdare Hukuku*, s. 128-129.

²⁷⁸ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, *İdare Hukuku*, s. 397; Sancakdar/Önüt/Us Doğan/Kasapoğlu Turhan/Seyhan, s. 374.

²⁷⁹ “Kanunların Ruhu Üzerine” adlı eserinde Montesquieu, “Eğitim kanunları hayatta uyduğumuz ilk kanunlardır. Bu kanunlar hepimizi vatandaşı olmaya hazırladıkları için her özel aile, bütün aileleri içine alan o büyük ailenin

eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamayacağını düzenleyerek bu hakkın kamu otoritesince korunmasını zorunlu kılmaktadır. Eğitimin temel bir hak olarak kabul edilmesi, devletin bu hakkı kamu hizmeti şeklinde ifa etmesini gerekli kılmıştır. Bu kapsamda, eğitim hakkı sadece bireysel bir hak değil, aynı zamanda idarenin yerine getirmekle yükümlü olduğu klasik idari kamu hizmeti niteliğindedir²⁸⁰.

Devletin sunduğu eğitim öğretim kamu hizmeti aracılığıyla bu hak hayata geçirilirken, sınavlar da bu sistemin ayrılmaz ve işlevsel bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim hakkının etkin biçimde kullanılabilmesi, eğitim kamu hizmetlerinin adil, eşitlikçi ve erişilebilir şekilde sunulmasına; sınavların ise şeffaf, denetlenebilir ve objektif esaslara dayanarak yürütülmesine bağlıdır. Aksi hâlde eğitim hakkı, yalnızca normatif bir ideal olarak kalacak; pratikte anlamını yitirecektir. Bu nedenle, eğitimin ayrılmaz bir unsuru olan sınavların idare hukuku açısından taşıdığı önem büyüktür. Bu bağlamda, eğitim hakkı ile sınavlar arasındaki ilişki, aynı zamanda bu ilişkinin sağlıklı işleyebilmesi için gerekli olan kamu hizmeti anlayışının sınav süreçlerine yansımaları ele alınmalıdır.

2.2.1. Eğitim Hakkı ve Sınavlar

Eğitim, en temel insan haklarından biridir ve hiçbir ayırım gözetilmeksizin herkes için geçerlidir²⁸¹. Bu hak, bireylerin maddi ve manevi varlıklarını geliştirmelerine imkân tanıyan, toplumsal hayata katılımlarını kolaylaştıran ve sosyal adaleti tesis eden bir araç olarak büyük öneme sahiptir²⁸². Özellikle sosyal ve ekonomik açıdan dezavantajlı bireylerin yoksulluk döngüsünden çıkabilmeleri ve fırsat eşitliği içinde yaşamlarını sürdürebilmeleri açısından eğitim hakkı hayati bir rol oynamaktadır²⁸³.

planına göre yönetilmeli.” şeklinde eğitimin önemini ifade etmektedir. Montesquieu, **Kanunların Ruhu Üzerine (De L'esprit Des Lois)**, çev. Şevki Özbilen, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, s. 73.

²⁸⁰ **Günday**, İdare Hukuku, s. 338. “*bir kamu hizmeti olduğu hususunda duraksama bulunmayan eğitim ve öğretim de dahil olmak üzere diğer kamu hizmetlerinin...*” Danıştay 10. Dairesi, E. 2009/11303, K. 2009/8021, T. 15.09.2009, KİBB.

²⁸¹ Çalışmanın kapsamını aşacağından eğitim hakkına yönelik konuların ve tartışmaların tümüne yer verilmemiştir. Eğitim hakkına ilişkin eğitim özgürlüğü, bedensel cezalandırma yasağı, eğitimde etnik, kültürel, sosyal sınıf ya da statü, cinsel, engelle dayalı, yaş vb. her türlü ayrımcılığın önlenmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği ve eğitimde çalışanların hakları gibi eğitim hakkının norm alanını oluşturan hususlar ve tartışmalar, doğrudan sınavlar nedeniyle ortaya çıkabilecek eğitim hakkı ihlallerine yönelik olmadığı için kapsam dışı bırakılmıştır. Çalışmada yalnızca eğitim hakkının sınavlar ile ilişkisini ortaya koyabilecek şekilde açıklamasına yer verilmiştir.

²⁸² Algan, Bülent/Algan, Müberra, “Eğitim Hakkı ve Özgürlüğü Bağlamında Eğitim Hizmetlerinin Ruhsat Usulü İle Özel Kişilere Gördürülmesi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 17, S. 3, 2013, ss. 147-194, s. 148.

²⁸³ CESCR ‘General Comment No. 13: The Right to Education (Art. 13 of the Covenant)’, 8 December 1999, E/C.12/1999/10.

Eğitim hakkı, aynı zamanda diğer hak ve özgürlüklerin kullanılabilmesi için ön koşul niteliğindedir²⁸⁴. Bu nedenle hem ulusal hem de uluslararası düzeyde güçlü biçimde korunmaktadır. Uluslararası insan hakları belgeleri eğitim hakkına geniş yer ayırmaktadır. Örneğin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek 1 No’lu Protokol’ün 2. maddesinde, “*Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz...*” ifadesiyle bu hak güvence altına alınmıştır. Benzer biçimde, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 26. maddesi²⁸⁵, Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Sözleşmesi’nin 13. maddesi²⁸⁶ ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 28. maddesi²⁸⁷ eğitimin her bireyin

²⁸⁴ Kalabalık, Halil, **İnsan Hakları Hukuku**, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 615; Bingöl Schrijer, Bilge, “COVID-19 Salgını Süresince Eğitim Hakkı, Fırsat Eşitliği ve Sınavlara İlişkin Temel Problemler”, **İstanbul Hukuk Mecmuası**, 2020, C. 78, S. 2, ss. 837–884, s. 844.

²⁸⁵ “1. Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitim herkese açıktır. Yüksek öğretim, yeteneklerine göre herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır. 2. Eğitim insan kişiliğini tam geliştirmeye ve insan haklarıyla temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Eğitim, bütün uluslar, ırklar ve dinsel topluluklar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu özendirir ve Birleşmiş Milletlerin barışı koruma yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir. 3. Çocuklara verilecek eğitimin türünü seçmek, öncelikle ana ve babanın hakkıdır”

²⁸⁶ “1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkese eğitim hakkı tanır. Sözleşmeci Devletler, eğitimin insan kişiliğinin ve onurunun tam olarak gelişmesine ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmesine yönelik olarak verilmesi konusunda birleşirler. Devletler ayrıca herkesin özgürlükçü topluma etkili bir biçimde katılmasını sağlayacak, bütün uluslar ile bütün ırksal, etnik ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu geliştirecek ve Birleşmiş Milletlerin barışın korunması için yaptığı faaliyetlerini ilerletecek bir eğitim verilmesi konusunda anlaşır. 2. Bu Sözleşmeye Taraf olan Devletler eğitim hakkının tam olarak gerçekleşmesini sağlamak amacıyla, şu yükümlülükleri yerine getirir: a) İlköğretim zorunludur ve herkese ücretsiz ilköğretim sağlanır; b) Teknik ve mesleki eğitim de dahil ikinci eğitimin farklı türleri ve özellikle başlangıçta verilecek ücretsiz geliştirme eğitimi gibi her türlü uygun vasıtalarla, kural olarak herkesin girmesine ve yararlanmasına açık duruma getirilir. c) Yüksek öğrenim, özellikle başlangıçta verilecek ücretsiz geliştirme eğitimi gibi her türlü uygun vasıtalarla, yetenek ölçüsüne göre herkesin eşit olarak yararlanmasına açık duruma getirilir. d) İlk eğitimin bütün dönemini tamamlamamış veya bu eğitimi hiç alamamış olan kişiler, mümkün olduğu kadar temel eğitim almaya teşvik edilir veya bu eğitimi almaya mecbur tutulur. e) Her düzeydeki okul sistemlerinin geliştirilmesi aktif olarak sağlanmaya çalışılır; yeterli bir burs sistemi kurulur ve öğretmenlerin maddi koşulları sürekli olarak iyileştirilir. 3. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, annebabaların ve uygulanması mümkünse vasilerin de, çocuklarını devlet tarafından kurulan okulların dışında varolan ama Devlet tarafından konulmuş veya onaylanmış standartların asgari şartlarına sahip bulunan okullara gönderme ve kendi inançlarına uygun bir biçimde çocuklarına dinsel ve ahlaki eğitim sağlama haklarına saygı gösterir. 4. Bu maddenin hiç bir hüküm, bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen prensiplerin özel eğitim kurumlarında her zaman yerine getirilmesi ve özel eğitim kurumlarında verilen eğitimin Devlet tarafından gösterilen asgari standartlara uyması halleri saklı kalmak kaydıyla, kişilere ve kuruluşlara eğitim kurumları kurma ve yönetme serbestisi verecek şekilde yorumlanamaz.”

²⁸⁷ “Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle: İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler; Ortaöğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar; Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler; Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler; Okullarda düzenli biçimde devamin sağlanması ve okulu terketme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşme’ye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.”

yararlanabileceği bir hak olduğunu vurgulamaktadır²⁸⁸. Bu belgelerde ilköğretimden yükseköğretime kadar uzanan eğitim sürecinin kapsadığı, eğitim kurumlarının herkes için erişilebilir ve işlevsel olması gerektiği belirtilmektedir²⁸⁹. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) de verdiği kararlarda eğitim hakkının yalnızca ilköğretimle sınırlı olmadığını, aynı zamanda yükseköğretimi de kapsayan geniş bir alanı içerdiğini kabul etmektedir²⁹⁰.

Ülkemizde eğitim hakkı, Anayasa'nın sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler kısmının 42. maddesinde²⁹¹ düzenlenmiştir. Buna göre, “*Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz*” ve eğitim öğretim hizmetleri devletin denetim ve gözetimi altında yürütülmektedir. Eğitim hakkı, bireylere devletten talepte bulunma hakkı vermekte ve devlete üç pozitif edim yüklemektedir²⁹². Bunlardan ilki, eğitim ve öğrenim olanaklarının bizzat devlet tarafından sağlanmasıdır. İkincisi, maddi olanaklardan yoksun başarılı öğrencilerin burslar ve başka yollarla desteklenerek fırsat eşitliğinin sağlanmasıdır. Üçüncüsü ise eğitim hizmetinin gereği gibi yürütülmesi konusunda devletin gözetim ve denetim yükümlülüğünü yerine getirmesidir²⁹³. Bu yükümlülükler, eğitim hakkı ile eğitim-öğretim kamu hizmeti arasındaki sıkı bağı ortaya koymaktadır²⁹⁴.

Eğitim hakkı, yalnızca öğrenim sürecine erişimi değil, bu sürecin adil, objektif ve ölçülebilir biçimde değerlendirilmesini de kapsamaktadır. Sınavlar aracılığıyla bireylerin bilgi, beceri ve yetkinlikleri ölçülmekte; öğrenme süreçlerinin başarı düzeyi ortaya konulmaktadır.

²⁸⁸ Eğitim hakkına ilişkin BM belgelerindeki düzenlemeler hakkında detaylı değerlendirmeler için bkz. Kaplan, Recep, “Birleşmiş Milletler Belgelerinde Eğitim Hakkı”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, S. 20, ss. 329-372, s. 329.

²⁸⁹ Örneğin, BM Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Sözleşmesi 13. maddesi.

²⁹⁰ Çalışkan, Ahmet Ziya, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Eğitim ve Öğrenim Hakkı”, **Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 11, S. 3-4, 2007, ss. 295-314. s. 301. Eğitim hakkına ilişkin ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. Atay, Mesude, “Okullarda Eğitimin Amacı, Yöntemi ve İçeriği”, **Eğitim Hakkı ve Eğitimde Haklar, Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri Işığında Ulusal Mevzuatın Değerlendirilmesi**, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 101-148; Bingöl, Bilge, “Türkiye İçin Bir Eğitim Hukuku Teorisinin Gerekliği”, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 2, S. 2, 2012, ss. 25-38.

²⁹¹ “*Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir. Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılamaz. Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz. İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır. Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir. Devlet, maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır. Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez. Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilmez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır.*”

²⁹² Aynı zamanda, hakkın eğitim özgürlüğü boyutuyla negatif yönü de bulunmaktadır. AYM, Başvuru No: 2014/20527, T. 22.11.2017; AYM, Başvuru No: 2012/782, T. 26.06.2014.

²⁹³ **Algan/Algan**, s. 163.

²⁹⁴ Öztoprak, Sezin, “Covid-19 Pandemisinde Uzaktan Eğitim: Kamu Hizmeti İlkeleri Çerçevesinde Bazı Değerlendirmeler”, **Ankara Barosu Dergisi**, C. 80, S. 2, 2022, ss. 189-249, s. 198.

Sınavların hukuka aykırı şekilde düzenlenmesi, uygulanması ya da sonuçlandırılması doğrudan eğitim hakkının ihlali anlamına gelmektedir. Örneğin, sınav sonuçlarının bireylerin eğitim hakkını fiilen kullanmalarına doğrudan etkisi bulunmaktadır. Başarısız sayılan bir öğrenci sınıf tekrarı yapmak zorunda kalabilmekte, mezuniyeti gecikebilmekte ya da yükseköğretim hakkını kaybedebilmektedir. Dolayısıyla sınav sürecinin tüm aşamalarında hukuka uygunluk, denetlenebilirlik ve hakkaniyetin sağlanması zorunludur. Bu nedenle sınavların uygulanma usulü, denetimi ve sınavlara ilişkin yargı kararlarının hayata geçirilmesi, eğitim hakkının korunmasının önemli bir parçasıdır. Bu çerçevede öncelikle ülkemizdeki eğitim kademelerinde sınav uygulamalarının incelenmesi gerekmektedir²⁹⁵.

2.2.1.1. İlk ve Ortaöğretim Sürecinde Sınavlar

222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 7. maddesine göre ilköğretim, dört yıl süreli ve zorunlu ilkokul ile dört yıl süreli ve zorunlu ortaokuldan oluşmaktadır. Ortaöğretim ise 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 26. maddesinde, ilköğretime dayalı dört yıllık zorunlu öğrenim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarını ve mesleki eğitim merkezlerini kapsayan eğitim kademesi olarak tanımlanmıştır. İlk ve ortaöğretim süreci, bireylerin temel bilgi ve becerilerle donatıldığı, kişisel gelişimlerinin şekillendiği kritik bir dönemdir. Bu süreçte uygulanan sınavlar, sadece akademik başarıyı ölçmekle kalmamakta; aynı zamanda öğrencilerin bir üst eğitim kademesine geçişini belirleyen, seçici bir araç işlevi görmektedir. Diğer bir deyişle, ilk ve ortaöğretim düzeyindeki sınavlar, eğitim öğretim hizmetinin kamu hizmeti olarak sunulmasının bir aracı olmasının ötesinde; öğrencilerin öğrenme süreçlerinin izlenmesi, değerlendirilmesi ve yönlendirilmesinde temel işlev görmektedir.

Eğitim kademelerinde uygulanacak sınavlara ve ölçme değerlendirme süreçlerine ilişkin esaslar, MEB tarafından çıkarılan Ölçme ve Değerlendirme Yönetmeliği ile Yazılı ve Uygulamalı Sınavlar Yönergesi²⁹⁶ çerçevesinde belirlenmektedir. Ayrıca bu belgelerde yer alan hükümlerin uygulama boyutunu açıklığa kavuşturmak amacıyla MEB Yazılı ve Uygulamalı

²⁹⁵ 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 18. maddesine göre eğitim sistemimizde örgün eğitim ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını ihtiva etmektedir. Mezkûr Kanun'da belirtilmiş olan temel ilkeler, 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu m. 6/1'de düzenlenen "*Kurumlarda eğitim öğretim ve yönetim, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda ifade edilen Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkelerine uygun olarak yürütülür.*" hükmü gereği özel öğretim kurumlarını da kapsamaktadır. Yine 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun yer alan temel konular vakıf yükseköğretim kurumları bakımından da geçerlidir. 2547 sayılı Kanun'un 2. maddesinde bu husus, "*Bu kanun; yükseköğretim üst kuruluşlarını, bütün yükseköğretim kurumlarını, bağlı birimlerini ve bunlarla ilgili faaliyet ve esasları kapsar.*" olarak belirtilmiştir.

²⁹⁶ <https://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/2186.pdf>, (erişim tarihi: 21.06.2024).

Sınavlar Kılavuzu²⁹⁷ yayımlanmıştır. Söz konusu Yönetmeliğin 4. maddesi, ölçme ve değerlendirme süreçlerinde dikkate alınması gereken temel ilke ve esasları şöyle düzenlemektedir:

- Öğrenci başarısı, öğretim programındaki kazanımlar esas alınarak yapılan ölçme uygulamaları neticesinde tespit edilir.
- Uygulanan ölçme araçlarının geçerlik, güvenirlik ve kullanılabilirlik özelliklerini taşıması zorunludur.
- Sınav ve değerlendirme işlemleri, gizlilik ve tarafsızlık ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilir.
- Sınavlar basılı veya elektronik ortamda, aynı ya da farklı sorularla, aynı anda veya farklı zamanlarda yapılabilir.
- Kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitime devam eden öğrencilerin değerlendirilmesinde ise Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı esas alınır.

Yönetmeliğin 5. ve 6. maddelerinde ise yazılı, uygulamalı ve ortak sınavlarla ilgili temel esaslar düzenlenmiştir. Bu düzenlemelere göre, ortaokul ve lise düzeyinde yazılı sınavlar temel ölçme aracı olarak kullanılmakta; ayrıca öğretmenler tarafından uygulamalı sınavlar ve performans değerlendirmeleri de yapılabilmektedir. Her dersten dönem içinde iki yazılı sınav yapılması esas olup, haftalık ders saati altı ve üzeri olan derslerde sınıf/alan zümresinin kararıyla üçüncü sınav yapılabilmektedir. Sınavlar belirli zaman aralıklarında yapılmakta ve tarihleri eğitim öğretim yılı başında ilan edilmektedir. Zorunlu durumlarda sınav tarihleri ilgili makamlarca değiştirilebilmektedir.

Yeni bir uygulama olarak sınav sistemine eklenen ortak yazılı sınavlar, farklı şubelerdeki öğretmenlerin ortak ölçütler üzerinden değerlendirme yapabilmesini sağlamak amacıyla geliştirilmiş; Yönetmeliğin 3. maddesinde “*birden fazla şubeye yönelik yapılan sınavlar*” olarak tanımlanmıştır. Ortak sınavlar için soru ve cevap anahtarları bakanlık merkezi birimleri ya da il zümrelerince hazırlanmakta ve öğrencilere ilan edilmektedir. Ortak sınavlar; öğretim programlarında belirlenen kazanımları ölçmeye yönelik olup, merkezi ya da yerel düzeyde organize edilebilmektedir. Sınavların ülke, il ya da ilçe genelinde yapılması kararı; bakanlık merkezi birimleri veya İlçe Milli Eğitim Müdürleri Kurulu tarafından alınmakta ve konu-soru dağılım tabloları ilgili birimlerce hazırlanarak öğrencilere duyurulmaktadır. Eşitlik ilkesinin sağlanması açısından bu değişiklik kanaatimizce önemli ve yerinde bir uygulama

²⁹⁷https://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_12/28140049_Milli_Egitim_Bakanligi_Yazili_ve_Uygulama_li_Sinavlar_Kilavuzu.pdf, (erişim tarihi: 21.06.2024).

olmuştur. Aynı sınıf düzeyinde eğitim gören öğrencilerin eş değer ölçütlerle değerlendirilmesi, fırsat eşitliğini ve objektiviteyi artıracaktır.

İlkokul düzeyinde ise ölçme ve değerlendirme anlayışı sınav temelli olmaktan çıkarılmıştır. İlgili mevzuat gereği, ilkokul 1. sınıftan 4. sınıfa kadar olan dönemlerde sınav uygulaması kaldırılmış; bu kademedeki öğrenci gelişiminin oyun temelli ölçme araçları, öğretmen gözlemleri ve etkinlik katılım formları ile takip edilmesi öngörülmüştür. Böylece küçük yaş gruplarındaki öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun, pedagojik esaslara dayalı bir değerlendirme yaklaşımı benimsenmiştir.

2.2.1.2. Yükseköğretim Sürecinde Sınavlar

Yükseköğretim süreci; ön lisans, lisans ve lisansüstü olarak sınıflandırılabilen üç programdan oluşmaktadır. 2547 sayılı Kanun'un 3. maddesine göre, ön lisans programı en az iki yıllık süreyi kapsayan veya lisans eğitiminin ilk kademesini oluşturan bir yükseköğretim türüdür. Aynı maddeye göre lisans programı, en az sekiz yarıyıllık bir eğitim süreci olup ortaöğretime dayalıdır. Lisansüstü eğitim ise yüksek lisans ve doktora ile tıpta, dış hekimliğinde, eczacılıkta ve veteriner hekimlikte uzmanlık ve sanatta yeterlik eğitimi gibi programları kapsamaktadır. Bu programların her biri farklı düzeyde eğitim öğretim faaliyetlerini içerdiği gibi, bu süreçlere özgü ölçme ve değerlendirme araçları da farklılaşmaktadır. Bu nedenle, yükseköğretim süreçlerindeki sınav uygulamalarının hukuki niteliği ve idari işlemler bakımından değerlendirilmesi ayrı ayrı ele alınmalıdır.

2.2.1.2.1. Ön Lisans ve Lisans Süreci

2547 sayılı Kanun'un 43. maddesinde, *“Yükseköğretim kurumlarında, kuruluş özelliklerine ve ihtiyaçlarına göre yapılan eğitim-öğretim ve buna dayalı olarak verilen diplomalarla ilgili esaslar her üniversiteye hazırlanacak öğretim ve sınav yönetmeliğinde belirtilir.”* hükmüne yer verilmiştir. Bu düzenleme çerçevesinde, yükseköğretim kurumlarında uygulanan sınavlara ilişkin yeknesak bir mevzuat bulunmamakta; her üniversite, kendi senatosu aracılığıyla sınav esaslarını belirlemektedir. Üniversite senatoları bu yetkilerini, 2547 sayılı Kanun'un 14. maddesi uyarınca çıkardıkları öğretim ve sınav yönetmelikleriyle kullanmakta

olup²⁹⁸, bu yönetmeliklerde sınavlara katılım, başarı notunun hesaplanması, mazeretlerin kabulü, sınavlara itiraz usulü gibi hususlar ayrıntılı şekilde düzenlenmektedir²⁹⁹.

Her ne kadar genel çerçeve benzer olsa da ölçme ve değerlendirme sistemlerinin üniversiteler arasında farklılık göstermesi uygulamada önemli sorunlara yol açmaktadır. Yıl içi ara sınavlar³⁰⁰, yıl sonu sınavı³⁰¹, tek ders sınavı³⁰², mazeret sınavı³⁰³ gibi temel sınav türleri çoğu üniversitede benzer şekilde yer alsa da sınavların başarıya etkisi, harf notu aralıkları ve geçme kriterleri kurumdan kuruma değişmektedir. Örneğin bir üniversitede 70 puan “CC” harf notu olarak kabul edilirken, başka bir üniversitede aynı puan “BB” olarak değerlendirilebilmektedir. Bu durum, aynı programda eğitim alan öğrenciler arasında eşitlik bakımından sakıncalar doğurmakta, özellikle mezuniyet sonrası lisans üstü sınavlarda rekabet koşullarında adaletsizliğe neden olabilmektedir.

Farklı üniversitelerde benzer programlarda öğrenim gören öğrenciler arasında ölçme ve değerlendirme bakımından asgari bir eşgüdümün sağlanması, Anayasa’nın 10. maddesinde güvence altına alınan eşitlik ilkesi bakımından önem arz etmektedir. Eğitimde fırsat eşitliği yalnızca erişimle değil, aynı zamanda ölçme ve değerlendirmede adaletin sağlanmasıyla da ilgilidir. Özellikle devlet ve vakıf üniversiteleri arasında gözlenen bu uyumsuzluklar, kamu yararını zedeleyebilecek boyutlara ulaşmaktadır. Bu nedenle, yükseköğretim sisteminde program temelli ve ülke genelini kapsayan bir “Eğitim, Öğretim ve Sınav Kanunu”nun hazırlanması gerektiği kanaatindeyiz. Temel programlar (örneğin, Hukuk Fakülteleri, Tıp Fakülteleri vb.) için asgari müfredat, kredi yükü, sınav türleri, değerlendirme sistemleri ve başarı kriterlerini içeren çerçeve hükümlerin kanunla oluşturulması, hem kurumsal özerklik ilkesine zarar vermeksizin standartlaşmayı sağlayacak hem de öğrenci hakları bakımından

²⁹⁸ Örneğin, Akdeniz Üniversitesi Ön Lisans ve Lisans Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği (RG. 18.09.2019/30892), İstanbul Üniversitesi Ön lisans ve Lisans Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği (RG. 21.09.2010/27706), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Ön Lisans-Lisans Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği (RG. 27.08.2019/30871).

²⁹⁹ Örneğin, Akdeniz Üniversitesi Ön Lisans ve Lisans Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği’nin “Öğretim, Sınavlar ve Değerlendirme” başlıklı dördüncü bölümünde, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Ön Lisans-Lisans Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği’nin “Sınavlar ve Sınavlara İlişkin Genel Esaslar” başlıklı yine dördüncü bölümünde lisans sınavlarına ilişkin genel esaslar ile başarı değerlendirmesi hususları ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir.

³⁰⁰ Akdeniz Üniversitesi Ön Lisans ve Lisans Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği m. 30/2-b: “Ara sınav: İlgili diploma programının öngördüğü derslerden yıl/yarıyıl içinde yapılan sınavdır.”

³⁰¹ Akdeniz Üniversitesi Ön Lisans ve Lisans Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği m. 30/2-c: “Yıl/yarıyıl sonu sınavı: Dersin okutulduğu yıl/yarıyıl sonunda akademik takvimde belirlenen tarihler arasında yapılan sınavdır.”

³⁰² Akdeniz Üniversitesi Ön Lisans ve Lisans Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği m. 30/2-d: “Tek ders sınavı: Bu Yönetmeliğin 37 nci maddesinde yer alan ve tek bir dersten aldığı notla mezun olma durumunda olan öğrencilerin girdiği sınavdır.”

³⁰³ Akdeniz Üniversitesi Ön Lisans ve Lisans Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği m. 30/2-ç: “Mazeret sınavı: İlgili yönetim kurulunca kabul edilen haklı ve geçerli bir nedenden dolayı eğitim-öğretim dönemi içinde açılan ara sınavlara giremeyen veya yıl/yarıyıl sonu sınavları ile yıl/yarıyıl sonu ikinci sınavlarından her ikisine birden giremeyen öğrenciler için açılan sınavdır.”

ölçme değerlendirme süreçlerinde daha öngörülebilir ve eşit bir sistem kurulmasına katkıda bulunacaktır. Mevcut sistemde, fakülteler arasında sınav yöntemleri ve değerlendirme kriterleri büyük farklılıklar göstermekte; bu durum, öğrencilerin akademik performanslarının nesnel ölçütlerle karşılaştırılmasını imkansız kılmakta ve keyfiliğe yol açmaktadır³⁰⁴. Bu nedenle, bölümler arasında eşgüdüm kurulu oluşturularak, müfredat, ölçme ve değerlendirme gibi hususlar çıkarılacak “Eğitim, Öğretim ve Sınav Kanunu” ile düzenlenmelidir.

2.2.1.2.2. Lisansüstü Süreç

Yüksek lisans, doktora, sanatta yeterlik ile tıpta, diş hekimliğinde, eczacılıkta ve veteriner hekimlikte uzmanlık gibi programlardan oluşan lisansüstü eğitim, kişilerin ve toplumun bilimsel gelişiminin artmasını sağlamayı amaçlamaktadır³⁰⁵. Yüksek lisans ve doktora programları, üniversitelerin akademik olarak kurumlaşmasını sağlayan en önemli unsurlardandır³⁰⁶. Bir ülkede lisansüstü eğitimdeki etkinlik ve verimlilik, o ülkedeki gelişmişlik seviyesiyle yakın ilgilidir³⁰⁷. Önceleri iş bulma ve akademik gelişim açısından lisans mezunu olmak ayrıcalıklı sayılırken, günümüzde bir adım önde olabilmek için yüksek lisans hatta doktora eğitimi almış olmak gerekmektedir. Bu nedenle, kişiler açısından lisansüstü alım sınavları oldukça önem arz etmekte olup; kişinin eğitim veya çalışma hakkı gibi temel hakları ile yakından ilişkilidir.

Lisansüstü programlara giriş koşulları genel itibarıyla YÖK tarafından belirlenmektedir. Bunun dışındaki şartlar enstitüye ve programa göre değişebilmektedir. Bazı programlara girişte Akademik Personel ve Lisansüstü Eğitim Giriş Sınavı (ALES) puanı, dil puanı, lisans diploma ortalaması gibi belirlenen ölçütlere göre alım yapılmaktadır. Bazı programlarda ise belirlenen temel ölçütlere ek olarak, yazılı veya sözlü sınav yapılmaktadır. Tıp, diş hekimliği, eczacılık

³⁰⁴ Hukuk fakülteleri özelinde yapılan bir çalışmada Ersöz, “Hukuk fakültelerinin ders içeriklerine, sınav yöntemlerine ve zamanlarına, yabancı dil hazırlık programının olup olmayacağına, ders adlarına, seçmeli derslerin hangi ölçütlere göre açılacağına ve diğer hususlara Anayasa’nın 27. maddesinde yer alan “Bilim ve Sanat Hürriyeti” çerçevesinde Hukuk Fakültelerinde görev yapan öğretim üyelerinin görüş ve önerileri ile merkezi bir bilim kurulu tarafından karar verilmesi, ders sayılarının azaltılması, hukuk öğrencisinin temel alanlara, teoriye daha fazla yönelmesinin sağlanması, uygulama farklılıklarına, keyfiliğe müsaade edilmemesi gereklidir.” önerisinde bulunmuştur. **Ersöz**, Hukuk Eğitimi, s. 41.

³⁰⁵ Aslan, Canan, “Türkçe Eğitimi Programlarında Lisansüstü Öğrenim Gören Öğrencilerin Akademik Öz yeterliklerine İlişkin Görüşleri”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 10, S. 19, 2010, ss. 87-115, s. 88; Güleç, İsmail/Güleç Aslan, Yeşim, “Af Kanunu ile Lisansüstü Eğitime Yeniden Başlayan Öğrencilerin Deneyimlerinin İncelenmesi”, **Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi**, C. 2, S. 4, 2013, ss. 270-276, s. 273; Aladağ, Cesim ve Dalgıç, Servet, “Lisansüstü Eğitimde Yaşanan Sorunlar”, **Lisansüstü Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme** (Ed. Tanhan, Fuat), Pegem Akademi, Ankara, 2019, s. 204; Karaman, Sedat/Bakırcı, Fehim, “Türkiye’de Lisansüstü Eğitim: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, C. 5, S. 2, 2010, ss. 94-114 s. 96.

³⁰⁶ Apaydın, Yusuf/Akın, Mahmut H. “Türkiye’de Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Doktora Tezi Hazırlamada Ana Yönelimler”, **İnsan ve Toplum**, C.4, S. 8, 2014, ss. 1-28, s. 2.

³⁰⁷ **Karaman ve Bakırcı**, s. 95.

alanlarında uzmanlık eğitimi, doktora eğitimine karşılık gelmektedir. Tıp fakültesi mezunları, uzmanlık eğitimi alabilmek için Tıpta Uzmanlık Eğitimi Giriş Sınavı'na (TUS), diş hekimliği fakültesi mezunları ise Diş Hekimliği Uzmanlık Eğitimi Giriş Sınavı'na (DUS) girmektedir. Bu sınavlar, ÖSYM tarafından merkezi olarak yılda en az iki kez ve ayrı ayrı düzenlenmektedir. Tıp ve diş hekimliği uzmanlık eğitimine alımdaki bu usul, objektiflik ve liyakat ilkesinin sağlanabilmesi bakımından yerinde bir tercihtir. Fen bilimleri, sosyal bilimler gibi diğer alanlara lisansüstü alımlarda da benzer bir sistemin kullanılması kanaatimizce objektiflik ve güvenliği artıracaktır.

Lisansüstü eğitim sürecine ilişkin esaslar ise Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği³⁰⁸ ile düzenlenmektedir. Buna göre, lisansüstü eğitimde sınav süreci, klasik sınav uygulamalarından farklı olarak, bilimsel araştırma, proje üretimi ve sözlü savunma temelli ölçme ve değerlendirme yöntemlerini içermektedir. Yüksek lisans düzeyinde öğrenciler ders dönemi sonunda yeterli başarıyı gösterdikten sonra, danışman rehberliğinde hazırladıkları tezlerini jüri önünde savunmaktadır. Doktora sürecinde ise sınav yapısı daha karmaşık ve çok aşamalıdır. Öğrenciler, ders dönemini tamamladıktan sonra yazılı ve sözlü bölümlerden oluşan doktora yeterlik sınavına girmektedir. Bu sınavdan başarılı olanlar, tez önerilerini sunarak danışman ve iki öğretim üyesinden oluşan tez izleme komitesine bağlanmaktadır. Aday, tez sürecinde yılda en az iki kez bu komiteye çalışmalarını sunmakla yükümlüdür. Sürecin sonunda, doktora tezi bir jüri önünde savunulmaktadır. Sanatta yeterlik ve tıpta uzmanlık gibi programlarda da benzer şekilde aşamalı sınav süreçleri öngörülmüştür. Sanat alanında doktora programının muadili olan sanatta yeterlik programlarında, adayların alanlarına uygun bir sanat eseri üretmesi ve bunu sözlü olarak savunması gerekmektedir. Tıpta ve ilgili alanlardaki uzmanlık eğitimlerinde ise sınavlar hem teorik hem de pratik uygulamaları kapsamakta, mesleki yeterliliği çok yönlü olarak değerlendirmektedir.

Lisansüstü eğitim süreci, genel hatlarıyla belirli aşamalardan oluşan bir bütün olarak görülse de özellikle doktora düzeyindeki sınavlar, sahip oldukları içerik, işlev ve hukuki sonuçlar itibarıyla diğer sınav türlerinden ayrılmaktadır. Bu sınavlar, yalnızca öğrencinin bilgi düzeyini değil, aynı zamanda akademik yetkinliğini ve bilimsel üretim kapasitesini ölçmeye yönelik özel yapılar içermektedir. Bu nedenle, doktora yeterlilik sınavı ile tez savunma sınavları, lisansüstü eğitimde ölçme ve değerlendirme sürecinin en kritik basamakları olup, ayrıca ele alınması gereken sınav türleridir. Aşağıda bu iki sınav, kapsamaları, işleyiş süreçleri ve hukuki nitelikleri bakımından ayrıntılı olarak incelenecektir.

³⁰⁸ RG. 20.04.2016/29690.

2.2.1.2.2.1. Doktora Yeterlilik Sınavları

Genel itibarıyla doktora süreci; ders dönemi, yeterlilik sınavı ve tez dönemi olmak üzere üç temel aşamadan oluşmaktadır. Bu süreçte doktora yeterlilik sınavı, öğrenciler açısından en zorlu ve belirleyici aşamalardan biri olarak kabul edilmektedir. Doktora yeterlilik sınavları, Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin "*Doktora Programı*" başlıklı üçüncü bölümünün 19. maddesinde düzenlenmiştir. İlgili maddeye göre yeterlilik sınavı, "*derslerini ve seminerini tamamlayan öğrencinin alanındaki temel konular ve kavramlar ile doktora çalışmasıyla ilgili bilimsel araştırma derinliğine sahip olup olmadığının ölçülmesi*" amacıyla yapılmaktadır. Bu hüküm doğrultusunda, yeterlilik sınavıyla öğrencinin iki temel yeterliliği değerlendirilmektedir:

- Alanındaki temel konu ve kavramlara hâkimiyeti,
- Doktora çalışmasıyla ilgili bilimsel araştırma yapma yeterliliği.

İlk olarak, öğrencinin doktora yaptığı alandaki temel kavramlara ne ölçüde vakıf olduğunun belirlenmesinde anabilim dalı düzeyinin esas alınması gerekmektedir. Ancak Yönetmelikte geçen "*alanındaki temel konular ve kavramlar*" ifadesi belirsizdir ve uygulamada idareye geniş bir takdir yetkisi bırakmaktadır. Örneğin, kamu hukukunda doktora yapan bir öğrenciye sadece kamu hukukuyla sınırlı sorular mı yöneltilmelidir, yoksa hukukun bütün olduğu ele alınarak genel hukuk bilgisi de ölçülmeli midir? Hatta, kamu hukukunun bir alt dalı olan idare hukuku alanında uzmanlaşmak isteyen bir adaya sadece bu alt alandan mı sorular sorulmalıdır, yoksa hukuk felsefesi, ceza hukuku gibi diğer kamu hukuku disiplinlerinden de soru yöneltilmesi mümkün müdür? Bu tür sorular, sınav kapsamına ilişkin belirsizlikleri ortaya koymaktadır. Bu nedenle, ilgili Yönetmelikte yer alan "*alanındaki temel konular ve kavramlar*" ifadesi yerine, "*anabilim dalının temel konuları ve kavramları*" ifadesinin kullanılması, uygulamada netlik ve öngörülebilirlik sağlayacaktır³⁰⁹.

İkinci olarak, Yönetmelik'te öğrencinin "*doktora çalışmasıyla ilgili bilimsel araştırma derinliğine sahip olup olmadığının*" da ölçülmesi öngörülmektedir. Burada geçen "*doktora çalışması*" ifadesi, yeterlilik sınavından sonra şekillenecek tez çalışmasını ifade etmektedir³¹⁰. Ancak anılan düzenleme doktora sürecinin tabiatına aykırıdır. Zira Yönetmeliğin 21. maddesi gereği, öğrencinin tez önerisini sunması, doktora yeterlilik sınavını başarıyla tamamlamasından sonraki süreçte gerçekleşmektedir. Dolayısıyla, öğrencinin yeterlilik sınavını tamamlamadan önce tez konusu belirleme ve bu konu üzerinde araştırma yapma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Eğer yeterlilik sınavında öğrencinin doktora çalışmasıyla ilgili bilimsel

³⁰⁹ Sağlam, Ali, "Hukuki Belirsizlik Tartışması Bağlamında Doktora Yeterlik Sınavına Yönelik Eleştiriler", *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 19, S. 222, 2024, ss. 1083-1106, s. 1097.

³¹⁰ Sağlam, s. 1096.

araştırma derinliğine sahip olup olmadığı ölçülmek isteniyorsa, Yönetmelikte yeterlilik sınavı öncesinde öğrencinin tez konusunu belirlemesi öngörülmelidir.

Yeterlilik sınavları, yazılı ve sözlü olmak üzere iki aşamalı şekilde gerçekleşmektedir. Adaylar yazılı sınavdan sonra sözlü sınava alınmaktadır. Belirtilen sınavların hangi yöntemle yapılacağı, Yönetmeliğin 34. maddesinin sekizinci fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre sınavlar hem kağıt ortamında hem de elektronik ortamda yapılabilir. Sınavların elektronik ortamda gerçekleştirilmesi halinde, güvenlik esasları YÖK tarafından belirlenecektir³¹¹. Yeterlilik sınavlarının elektronik ortamda yapılması durumunda güvenlik esaslarının YÖK tarafından belirlenmesi, kanaatimizce merkezi bir standart getirmek ve sınavların güvenilirliğini sağlamak amacıyla düzenlenmiştir. Zira elektronik sınavların güvenliği teknik bir konu olduğu için YÖK genel bir çerçeve belirleyerek tutarlılık sağlayacaktır.

Yönetmeliğin 19. maddesinin 3. fıkrası uyarınca, yeterlilik sınavları, beş kişilik doktora yeterlilik komitesi tarafından düzenlenmekte ve yürütülmektedir. Bu komite, sınav jürilerini kurmakla da görevlidir. Jüri en az beş kişiden oluşur ve bu kişilerin en az ikisi, kurum dışından olmalıdır. Eğer yönetim kurulu, danışmanın oy kullanmamasına karar verirse, jüri altı üyeden oluşur. Ancak Yönetmelik, jüri üyelerinin hangi bilim dallarından seçileceğine dair açık bir hüküm içermemektedir. Bu durum, jüri oluşumunda oldukça geniş bir takdir yetkisi doğurmakta ve uygulamada öğrenciler açısından bazı sakıncaları da beraberinde getirebilmektedir. Örneğin, miras hukuku alanında doktora yapan bir öğrencinin jürisine, ticaret hukuku, iş hukuku, milletlerarası özel hukuk, medeni hukuk gibi farklı bilim dallarından üyeler dâhil edilebilmektedir. Benzer şekilde, özel hukuk alanında doktora yapan bir öğrencinin jürisinde kamu hukuku alanından bir veya birden fazla öğretim üyesinin yer almasına da herhangi bir engel bulunmamaktadır. Bu bağlamda, jüri oluşumuna ilişkin olarak enstitülere oldukça geniş bir takdir yetkisi tanındığı görülmektedir. Çoğu zaman jüri belirleme süreci, danışman öğretim üyesinin inisiyatifine bırakılmaktadır.

Uygulamada jüri üyeleri, öğrencinin alanından temel konu ve kavramlardan soru sormakla birlikte, kendi spesifik alanlarından ve çalışmalarından da soru sorabilmektedir. Konuya ilişkin yapılan araştırmalarda da bu soruna dikkat çekilmekte; sınavların bilgiye dayalı, öğretim üyelerinin alanlarıyla sınırlı kaldığı ve öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerinin

³¹¹ “ABD’de alana göre değişmekle birlikte doktora programlarında teze geçişten önceki yeterlilik sınavı birkaç oturumda farklı zaman dilimlerinde yapılmaktadır. Türkiye’de ise tek oturumda yapılan doktora yeterlilik sınavı söz konusudur. Dolayısıyla, yazılı ve sözlü yeterlilik sınavlarında doktora adayının önündeki belirsizlik ve jürinin sübjektif değerlendirme ihtimali Türkiye’de daha yüksek düzeydedir.” Toprak, Metin/Erdoğan, Armağan, **Lisansüstü Eğitimde Avrupa Yaklaşımı**, VI. Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Sakarya Üniversitesi Yayınları, Sakarya, 2013, s. 19.

yeterince ölçülmediği vurgulanmaktadır³¹². Nitekim doktora süreci ile ilgili yapılan bir çalışmada, “Doktora öğrencileri, yeterlilik sınavına ilişkin görüşlerini belirtirken, yeterlilik sınavının bilgiye dayalı sorulardan oluştuğunu, kapsamın öğretim üyelerinin uzmanlık alanları olduğu, öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini ölçecek nitelikte bir uygulama yapılmadığını vurgulamışlardır... yeterlilik sınavı, eğitim-öğretim sürecinin gözden geçirilmesini sağlayan ve adayın tez süreci için ‘hazır bulunma durumu’ hakkında bilgi veren bir sınav olarak görmektedir. Ancak yeterlilik sınavına ilişkin mevcut uygulamanın-sınavın bilgi düzeyindeki sorular ya da jüri üyelerinin uzmanlık alanları ile sınırlı olması-amaç kaymasına neden olduğu elde edilen sonuçlar arasındadır.”³¹³ ifadelerine yer verilmektedir.

Jüri üyelerinin bağımsız olarak hazırladığı soruların bir araya getirilerek sınav yapılması, sınavın geçerlilik ve güvenilirlik ilkelerine zarar verebilmektedir. Örneğin; “Beş jüri üyesinden oluşan yeterlilik komisyonu, her bir jüri üyesinin bağımsız olarak verdikleri eşit sayıdaki soruları bir araya getirir ve bu sınavı öğrencilere yazılı sınav şeklinde uygular. Yazılı sınavından sonra öğrencilere ayrıca sözlü sınav uygulanır. Özellikle ölçme aracının kapsam geçerliliği dikkate alındığında; çoğu zaman bağımsız olarak hazırlanan soruların bir araya getirilmesi ile ölçülmek istenen özelliği ölçecek yeterlilikte bir bataryanın ortaya çıkmadığı gözlenir. Böyle bir durumda, ölçüm sonuçları yanlış ya da sapmalı olarak elde edilebilir. Bu da ölçüm sonuçlarının hem geçerliğini hem de güvenilirliğini olumsuz etkileyecektir. Eş deyişle, ayırt ediciliği uygun olmayan bir zeminde öğrenciler ‘yeterli’ ya da ‘yetersiz’ olarak değerlendirilmiş olabilirler. Bu sorunsalın oluşmaması için, sınavdan makul bir süre önce (en az 2-3 gün öncesinden) tüm jüri üyelerinin bir araya gelip odak grup toplantısı yapmaları gerekmektedir”³¹⁴.

Sınav jürisi, öğrencinin yazılı ve sözlü sınavdaki başarı durumunu değerlendirerek, başarılı veya başarısız olduğuna salt çoğunluk ile karar vermektedir. Öğrencinin başarısız olması halinde, bir sonraki yarıyıl da tekrar sınava girme hakkı bulunmaktadır. Ancak bu sınavda da başarısız olunması halinde öğrencinin bir hakkı daha bulunmamaktadır ve doktora programı ile ilişkisi kesilmektedir. Yani öğrenci bir yılda en fazla iki kez yeterlik sınavına girme hakkına sahiptir (m. 19/4).

³¹² Sağlam’a göre, Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinde yeterlilik sınavı ile öğrencinin, temel konular, kavramlar ve doktora çalışmasıyla ilgili bilimsel araştırma derinliğine sahip olup olmadığının ölçülmesi amaçlandığından, jüri üyelerinin spesifik sorular özellikle kendi çalışmalarından soru sorması hukuka aykırıdır. Sağlam, s. 1099.

³¹³ Karadağ, Nazife/Özdemir, Servet, “Türkiye’de Doktora Eğitimi Sürecine İlişkin Öğretim Üyelerinin ve Doktora Öğrencilerinin Görüşleri”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, C. 7, S. 2, 2017, ss. 267-281, s. 275-276.

³¹⁴ Kayri, s. 108.

Tüm bu açıklamalar ışığında, doktora yeterlilik sınavları ile ilgili gerek kapsam gerekse uygulama bakımından önemli belirsizliklerin bulunduğu sonucuna varılmaktadır. Özellikle sınav kapsamının belirsizliği, jüri üyelerinin belirlenmesindeki farklılıklar ve sınavın sözlü kısmında yeterli tutanak ve kayıt mekanizmasının olmaması, öğrencinin aleyhine sonuçlar doğurabilecek riskler içermektedir. Bu nedenle, sınav kapsamı konusunda idareye bir bilgilendirme yükümlülüğü getirilmesi³¹⁵, jüri oluşumunun belirli ilkelere bağlanması ve sözlü sınavların kayıt altına alınması yönünde düzenlemeler yapılması hukuki güvenlik ve belirlilik ilkeleri bakımından büyük önem arz etmektedir. Öğrencinin sorumlu tutulacağı konuların önceden ilan edilmesi, hem öğrencinin çalışma stratejisini oluşturmaya katkı sağlayacak hem de sınavın sübjektif değerlendirmelere açık hale gelmesini engelleyecektir. Benzer şekilde, başarı ölçütlerinin ve beklenen derinlik düzeyinin açık biçimde tanımlanması, örneğin temel kavram bilgisi, analitik düşünme, alan yazını yorumlayabilme ve yeni fikirler geliştirebilme yetilerinin ne ölçüde aranacağı gibi kriterlerin önceden belirlenmesi, sınavın denetlenebilirliğini ve öngörülebilirliğini artıracaktır. Ayrıca bu süreçte, danışmanın rolü yalnızca akademik rehberlik ile sınırlı kalmamalı; öğrencinin hangi kaynaklara yönelmesi gerektiği, hangi düzeyde bir bilgi derinliği beklenildiği ve hangi yöntemlerle çalışması gerektiği konusunda da yön gösterici olmalıdır. Bu çerçevede, danışman ile öğrenci arasında sınav öncesinde kapsamlı bir çalışma planı hazırlanması, sınav kapsamını oluşturan literatürün danışman onayıyla belirlenmesi ve öğrenciye tebliğ edilmesi önem taşımaktadır. Aksi takdirde, doktora süreci öğrenciler açısından “*dipsiz kuyu, boşa kürek çekmek, nereye çıkacağı belirsiz bir yol*” haline gelmeye devam edecektir³¹⁶.

2.2.1.2.2.2. Tez Savunma Sınavları

Yüksek lisans ve doktora süreçleri, öğrencinin ortaya koyduğu tez çalışması ile sonlanmaktadır. Bu sürecin nihai aşaması ise, öğrencinin hazırladığı çalışmayı akademik bir jüri önünde savunduğu tez savunma sınavıdır. Söz konusu sınavda jüri üyeleri, tezin orijinalliğini, bilimsel katkısını, metodolojisini ve sunumunu inceleyerek öğrencinin çalışması hakkında değerlendirme yapmaktadır. Yüksek lisans veya doktora gibi uzun bir sürecin son

³¹⁵ Örneğin, bazı bölümler sınavın kapsamına dair açıklamalar ve okunması gereken kaynak listesini ilan etmektedir. Bkz. Sakarya Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Doktora Yeterlilik Okuma Listesi, <https://ceko.sakarya.edu.tr/tr/icerik/17507/91457/yeterlilik-okuma-listesi>, (erişim tarihi: 15.10.2024). Yıldız Teknik Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü Doktora Yeterlilik Sınavı Okuma Listesi, <https://ata.yildiz.edu.tr/ata/4/Doktora-Yeterlik-S%C4%B1nav%C4%B1-Okuma-Listesi/38>, (erişim tarihi: 15.10.2024).

³¹⁶ Limon, İbrahim/Durnalı, Mehmet, “Doktora Öğrencilerinin Doktora Eğitimi ve Öğretim Üyelerine Yönelik Metaforik Algıları”, *Sakarya University Journal of Education*, C. 8, S. 1, 2018, ss. 26-40, s. 31.

merhalesi olan tez savunmaları ve sonuçları, adayın akademik hayatının bir dönüm noktası niteliğinde olduğundan oldukça önemlidir.

Yüksek lisans ve doktora tez savunmalarına ilişkin usul ve esaslar, Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nde düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 9. maddesi yüksek lisans tezini, 22. maddesi ise doktora tezinin sonuçlandırılmasını ve jüri sürecini düzenlemektedir. Buna göre öğrenci, tez araştırmasından elde ettiği sonuçları enstitü yazım kurallarına uygun olarak hazırladıktan sonra danışmanına sunar. Danışman, uygun bulduğu takdirde tezin savunulması için jüri kurulmasını sağlar. Doktora tezini tamamlayıp enstitüye teslim ettikten sonra³¹⁷ danışmanının tez jürisi kurmaması sebebiyle kaydı silinen öğrencinin açtığı bir davada Danıştay, “*Lisansüstü Öğretim Yönetmeliğinin yukarıda açıklanan hükümlerinde ve diğer maddelerinde doktora adayı tarafından süresi içinde hazırlanıp teslim edilen tezin herhangi bir nedenle danışman tarafından uygun bulunmaması durumunda o tezin ilgili enstitü yönetim kurulunca geçersiz sayılacağına ilişkin bir kuralın yer almadığı, süresi içinde hazırlanıp teslim edilen bir tezin ancak danışmanın da doğal üye olarak katıldığı en az üç kişilik jüri tarafından 'ret' ya da 'kabul' edilebileceği, enstitü yönetim kurulunun görevinin jüriyi oluşturmakla sınırlı olup, tezin değerlendirilmesi için jüri oluşturulup oluşturulmayacağına karar vermek gibi bir takdir yetkisinin olmadığı anlaşıldığından ve bu durumda tez jürisi kurulması gerekirken aksine tesis edilen dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunma(maktadır)*”³¹⁸ şeklinde karar vermiştir.

Jüri oluşumuna gelince; Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği m. 9 ve m. 22 uyarınca, yüksek lisans tez jürisi en az üç, en fazla beş öğretim üyesinden oluşmaktadır. Bu üyelerden biri öğrencinin tez danışmanıdır ve en az bir üye, öğrencinin bağlı olduğu yükseköğretim kurumunun dışından olmalıdır. Doktora tez jürisi ise üçü öğrencinin tez izleme komitesinden ve en az ikisi başka yükseköğretim kurumlarından olmak üzere, danışman dahil beş öğretim üyesinden oluşmaktadır. Eğer danışmanın oy hakkı bulunmuyorsa, jüri altı üyeden oluşmaktadır. Jürilerin mutlaka tam sayıyla toplanması gereklidir. Aksi takdirde sınav geçersiz sayılmaktadır³¹⁹. Üyelerden birinin mazereti varsa, yedek üye sınava katılmalıdır. Danışmanın

³¹⁷ “Davacının tezini danışmanına teslim edip etmediği, teslim etmişse hangi tarihte teslim edildiği ve tez çalışmasının danışmanı tarafından incelenerek tezin savunulabilir olduğuna ilişkin yazılı görüşle birlikte tezin ilgili enstitüye teslim edilip edilmediği, davalı idarece yüksek lisans tez savunma sınav jürisinin atanıp atanmadığı, atandı ise davacının tezinin jüri üyelerine gönderilip gönderilmediği, davacının tez savunma sınavına davet edilip edilmediği hususu sorulmuştur. Davalı idare tarafından Ara Karara cevaben davacının tezini teslim etmediğinin belirtildiği, davacı tarafından ise cevap verilmediği görülmüş olup; ...davacının azami süre içinde tez savunmasına girmedeği anlaşıldığından ilişkisinin kesilmesine ilişkin Anadolu Üniversitesi'nin ... tarih ve ... sayılı işleminde hukuka aykırılık görülmemiştir.” Danıştay 8. Dairesi, E. 2020/5561, K. 2024/4208, T. 05.07.2024, DJİBB.

³¹⁸ DİDDGK, E. 1994/762, K. 1996/93, T. 16.02.1996, Danıştay Dergisi, S. 92, 1997, s. 138.

³¹⁹ “Jüri başkanının mülakata katılmadığının ve bir başka idari görevde olduğunun davalı idare savunmasıyla sabit olması, ilgili mevzuat gereği mülakat jürilerinin en az üç kişiden oluşması gerektiğinin açık olması ve dava konusu edilen mülakatı iki kişilik jürinin yapmış olması karşısında, ilgili mevzuatta aranan en az sayıdaki jüri üye

oy hakkına sahip olup olmayacağına ise ilgili yönetim kurulu karar verecektir. Akademik çevrelerde, danışmanın öğrenci ile olan kişisel ilişkisine bağlı olarak sübjektif davranabileceği endişesi dile getirilmektedir. Örneğin danışman, arası kötü olduğu bir öğrenciyi olumsuz değerlendirebileceği gibi sevdiği bir öğrenciyi de objektif kriterlerden saparak destekleyebilir. Bu nedenle doktrinde, değerlendirme süreçlerinde daha ölçülebilir ve somut kriterlerin belirlenmesi önerilmektedir. Örneğin, tezin her bölümü için hem şekil hem içerik yönünden puanlama yapılması, belirli aralıkların tanımlanması ve bu puanlamanın belgelenerek enstitü tarafından denetlenmesi, değerlendirme kalitesini ve güvenilirliğini artıracaktır³²⁰.

Yüksek lisans ve doktora tez jürilerinin, tezin tesliminden itibaren en geç bir ay içinde toplanarak öğrenciyi sınava alması gerekmektedir. Bu süre, Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nde öngörülmeyle birlikte, kanaatimizce kesin süre niteliği taşımayıp, idarenin iç işleyişine ilişkin düzenleyici bir süredir³²¹. Dolayısıyla öğrenciyi korumaya yönelik olan bu sürenin aşılması, sınavın yapılmasını hukuka aykırı hale getirmeyecektir³²².

Lisansüstü Yönetmelik'in m. 9/5 ve m. 22/5 hükümleri uyarınca, yüksek lisans ve doktora tez sınavı, öğrencinin tezini jüriye sunması ve ardından jüri üyelerinin yönelttiği soruları sözlü olarak cevaplaması suretiyle gerçekleştirilmektedir. Tez sınavı, öğrencinin yalnızca yazılı çalışmasının değil; aynı zamanda sözlü anlatım becerileri, akademik muhakeme yetkinliği ve savunma kabiliyeti gibi birçok yönünün bütüncül olarak değerlendirildiği kapsamlı bir süreçtir. Dolayısıyla jüri üyeleri, tez çalışmasını yetersiz bulsalar dahi öğrenciyi mutlaka sözlü savunmaya almak zorundadır. Nitekim Danıştay, öğrencinin tez savunmasına alınmadan sadece tezin savunmaya uygun olmadığı gerekçesiyle başarısız sayılmasının hukuka aykırı olduğuna karar vermiştir. Tez sınavının sunum ve soru-cevap bölümleriyle birlikte bir bütün oluşturduğu, bu nedenle kararın ancak sınav tamamlandıktan sonra verilebileceği vurgulanmıştır³²³. Benzer şekilde, başka bir olayda öğrenci doktora tezinden düzeltme almış,

sayısı sağlanmadan yapılan mülakatta ve değerlendirmede yasal düzenlemelere uyarlık bulunmamaktadır.” Danıştay 8. Dairesi, E. 2005/3311, K. 2006/4546, T. 22.11.2006, KİBB. Diğer kararlar için bkz. Danıştay 13. Dairesi, E. 2007/5204, K. 2010/2224, T. 15.03.2010, UYAP; Danıştay 2. Dairesi, E. 2020/2481, K. 2021/1704, T. 24.05.2021, UYAP; Danıştay 12. Dairesi, E. 2023/1816, K. 2024/1844, T. 16.04.2024, UYAP.

³²⁰ **Kayri**, s. 109.

³²¹ Düzenleyici süreler, hizmetinin daha etkin, verimli bir şekilde yürütülmesi için öngörülen kamu hizmetinin iç işleyişi ile ilgili sürelerdir. Bu süreler doğrudan kamu hizmetinden yararlananı ilgilendirmemektedir. İdareyi hızlandırmak amacıyla öngörülen bu tür sürelerle uyulmamış olması, tesis edilen işlemi hukuka aykırı hale getirmez. Akyılmaz, Bahtiyar/Sezginer, Murat/Kaya, Cemil, **Türk İdari Yargılama Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara, 2024, (İdari Yargı), s. 548; **Candan**, s. 238. Gözler bu süreleri, “hızlandırıcı süre” olarak ifade etmektedir. **Gözler**, İdare Hukuku, C. I, s. 914.

³²² Ancak bu sürenin geçirilmesi nedeniyle öğrencinin hak kaybı yaşaması durumunda (örneğin çalışmasının güncelliğini yitirmesi, danışmanın değişmesi, akademik takvime yetişememesi gibi), kanaatimizce idarenin hukuki sorumluluğu söz konusu olacaktır. Zira öğrenciyi korumaya yönelik bu sürenin geçirilmesi nedeniyle somut bir zarar görülmesi durumunda hukuki güvenli ve belirlilik ile haklı beklenti ilkelerinin ihlali gündeme gelecektir.

³²³ “*davalı idare tarafından sunulan savunma dilekçesinde dahi bu hususa ilişkin açıklama bulunmadığı, tez sınavının tezin yazım ve hazırlanışı ile tezin sunumu, soru-cevap bölümünü de kapsar nitelikte en az 45 dakika en*

ancak mazereti nedeniyle ikinci savunmaya katılamamıştır. Buna rağmen jüri, yalnızca mevcut tez nüshaları üzerinden değerlendirme yaparak çalışmayı başarısız kabul etmiştir. Danıştay, bu işlemi de öğrenciye tekrar savunma hakkı tanınmadan yapılan değerlendirme olduğu gerekçesiyle iptal etmiştir³²⁴.

Tez savunmasının bitiminde jüri, tezi tüm yönleriyle değerlendirerek tez hakkında salt çoğunlukla kabul, ret veya düzeltme kararı vermektedir. Tezin kabul edilmesi halinde, sınav sonucu başarılı olarak değerlendirilmektedir. Ret kararı verilmesi halinde, sınav sonucu başarısız kabul edilmekte ve öğrencinin yükseköğretim kurumu ile ilişkisi kesilmektedir³²⁵. Düzeltme kararı verilmesi halinde, yüksek lisans tezinde en geç üç ay, doktora tezinde ise en geç altı ay içinde öğrencinin gerekli düzeltmeleri yapması gerekmektedir. Düzeltmeleri yaptıktan sonra öğrenci, tezini aynı jüri önünde tekrar savunmaktadır. Öğrencinin ikinci tez savunmasında da başarısız olması halinde yükseköğretim kurumu ile ilişkisi kesilmektedir.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 15. maddesinin 6. fıkrasına göre doktora tezlerinin, “*bilime yenilik getirme, yeni bir bilimsel yöntem geliştirme, bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulama*” niteliklerinden en az birini taşıması gerekmektedir. Dolayısıyla jüri, doktora tezini değerlendirirken bu kriterleri esas almalıdır. Yüksek lisans tezleri açısından ise Yönetmelikte benzer nitelikler doğrudan belirtilmemiştir. Ancak tezli yüksek lisans programlarının amacına ilişkin 6. maddede, “*öğrencinin bilimsel araştırma yöntemlerini kullanarak bilgilere erişme, bilgiyi derleme, yorumlama ve değerlendirme yeteneğini kazanmasını sağlar*” hükmü yer almaktadır. Bu kapsamda jüri, yüksek lisans tezlerini söz konusu amaçlar doğrultusunda değerlendirmelidir.

Görüldüğü üzere, jüri değerlendirmesi geniş ve yoruma açık bir takdir yetkisini içermektedir. Yönetmelik'te jürinin değerlendirme yaparken esas alacağı objektif ve somut

fazla 90 dakikalık sınavla bir bütün olduğu, öğrencinin tezini sunmasına izin vermeksizin tezin savunmaya uygun olmadığına dair karar tesisinin yasal düzenlemelere uygun olmadığı, tezin incelenmesi ve kişisel notlarla birlikte, belirlenen sınav gününde öğrencinin sınava alınması, sunumu, soru ve cevap sonrası sınavın tamamlanacağı, tez hakkındaki kararın da ancak sınavın tamamlanmasından sonra verilmesi gerektiğinden dava konusu işlemde belirlenen günde öğrencinin tez savunma sınavına uygun olarak değerlendirilme yapılmaksızın işlem tesisinin hukuka uygun olmadığı...” Danıştay 8. Dairesi, E. 2019/4943, K. 2022/3790, T. 03.06.2022, DJİBB. Aynı yönde bkz. Danıştay 8. Dairesi, E. 1990/336, K. 1990/580, T. 15.05.1990, UYAP.

³²⁴ Danıştay 8. Dairesi, E. 2004/2498, K. 2004/4692, T. 06.12.2004, KİBB.

³²⁵ Nitelikli bir tez çalışmasının ortaya konulamama sebepleri olarak şunlar ifade edilmektedir: “i) Süreçte ilgisiz öğrenci-danışman ilişkisi, ii) Alana uygun olmayan danışman seçimi, iii) Alana uygun olmayan öğrenci seçimi, iv) Süreçte isabetsiz ya da multidisipliner anlayışı barındırmayan ders seçimi, v) Araştırmada, özgün problem seçiminin titiz bir şekilde yapılmaması ve buna yönelik etütlerin nitelikli ve kayıtlı bir şekilde yapılmaması, vi) Tez öneri aşamasında anabilim dalı kurulunun süreci yeterince sahiplenmemesi, vii) TİK süreçlerinin etkili düzeyde yapılmıyor olması, viii) Alınan derslerdeki başarı durumu, yeterlilik ve benzeri sınavların sağlıklı ölçme ve değerlendirme sürecinden yoksun oluşu, ix) Yürütülen çalışmada köklü, geri dönülmez metodolojik yanlışlar, x) Çalışmanın kuramsal boyutunun yetersiz oluşu, yanlış temellendirilmesi, xi) Yürütülen çalışmada isabetsiz istatistiksel yöntemlerin uygulanması, xii) Yapılan çalışmada kullanılan istatistiksel yöntemlerin yanlış yorumlanması, xiii) Yapılan çalışma ile ilgili güncel kaynaklardan yararlanılmaması, xiiii) Atıf yapılan çalışmalara doğrudan ulaşılmaması (kaynakçanın kaynakçası sorunu)” **Kayri**, s. 105.

ölçütler belirtilmemiştir. Özgünlük, akademik katkı, yöntemsel uygunluk gibi soyut kriterlerin nasıl değerlendirileceği açıklığa kavuşturulmamıştır. Bu durum, değerlendirme sürecinde sübjektiflik ihtimalini artırmaktadır. Bazı enstitüler, bu boşluğu gidermek ve jüri üyelerinin değerlendirmelerini belirli bir standarda oturtmak için matbu tez inceleme ve değerlendirme formları hazırlamakta ve bu formların doldurulmasını zorunlu tutmaktadır. Bu tür formlar, genellikle enstitü yönetim kurulu veya ilgili akademik kurullar tarafından iç düzenleme niteliğinde hazırlanmakta ve yürürlüğe konulmaktadır. Örneğin, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün internet sitesinde yer alan doktora tez değerlendirme formunda; tez bölümlerinin mantıksal ve analitik bir bütünlük içinde olup olmadığı, tez içeriğinin öneri ile uyuşup uyuşmadığı, başlığın içeriği yansıtip yansıtmadığı, literatür taraması ve analizinin yeterliliği, yöntemlerin uygunluğu ve sonuçların amaca uygun şekilde tartışılıp tartışılmadığı gibi sorular yer almaktadır³²⁶. Bu tür somut ölçütler, jüri değerlendirmesine çerçeve sunmakta; ancak öznel yargıların tamamen ortadan kalkmasını garanti edememektedir. Özellikle tezdeki özgünlük ve bilimsel katkı gibi nitelikler jüri üyelerinin kişisel akademik birikimi ve bakış açısına göre değişebilmektedir³²⁷.

Son olarak belirtelim ki, doktora tez sürecinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 21. maddesi uyarınca, her altı ayda bir tez izleme komitesi yapılması öngörülmüştür. Öğrenci bu komitelerde, komite üyelerine tezi hakkında o ana kadar yaptığı çalışmaları anlatan yazılı bir rapor sunmakta ve komite adayın çalışması hakkında başarılı veya başarısız şeklinde bir değerlendirme yapmaktadır. Komite tarafından üst üste iki kez veya aralıklı olarak üç kez başarısız bulunan öğrencinin yükseköğretim kurumu ile

³²⁶ https://sosyalbilim.akdeniz.edu.tr/tr/doktora_formlari-2803, (erişim tarihi: 04.02.2024). Diğer üniversitelerin enstitü sayfalarında da benzer formlar yer almaktadır. Örneğin bkz. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, <https://sosyalbilimler.sdu.edu.tr/tr/dokumanlar/1-yuksekk-lisans-ogrencileri-icin-gerekli-formlar>, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, https://www.selcuk.edu.tr/Birim/enstituler/saglik_bilimler_ens/1839/formlar-ve-belgeler/44864, (erişim tarihi: 04.02.2024).

³²⁷ Benzer bir yaklaşım hakemli dergilerde de görülmektedir. Makalelerin değerlendirilmesinde kullanılan formlar, değerlendirme sürecini nesnel kılmayı amaçlamaktadır. Akyılmaz, Bahtiyar, “Doçentlik Değerlendirme Jürisinin Değerlendirme Raporlarının Yargısal Denetimi Üzerine Düşünceler”, **Prof. Dr. İhsan Erdoğan’a Armağan**, C. I, Adalet Yayınevi, Ankara, 2024, ss. 143-172, (Doçentlik Değerlendirme), s. 151. Yetkin bir şekilde hakemlik yapılabilmesi için bazı dergiler, çevrimiçi hakemlik eğitimleri vermeye başlamıştır. Kapçı, Emine Gül, “Hakemlik Sürecindeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi: “Nasıl İyi Bir Hakem Olunur?”, s. 9, <https://etkinlik.ulakbim.gov.tr/event/33/attachments/240/533/kapci.pdf>, (erişim tarihi: 05.02.2025). Bu formlarda genellikle hakemin makaleyi biçim ve içerik açısından doğru değerlendirmesi için “*Başlıklar yazının konusunu kısa açık ve yeterli ölçüde yansıtıyor mu? Türkçe Özet yazının amacını kapsamını ve sonuçlarını yansıtıyor mu? Çalışmanın konusu yeterli ölçüde ele alınabilmiş mi? Çalışmanın amacı yeterli ölçüde belirtilmiş mi? Yazarın ele aldığı konu hakkındaki yorum ve analizleri yeterli mi? İncelediğiniz makale bilime katkısı olan özgün bir çalışma mıdır?*” şeklinde örneklendirilebilecek belirli sorulara yanıt vermeleri beklenmektedir. <https://dergipark.org.tr/tr/download/journal-file/10995>, (erişim tarihi: 05.02.2025). İyi ve yetkin bir hakemin nasıl olması gerektiği hakkındaki öneriler için bkz. “Nasıl İyi Bir Hakem Olunur?”, s. 3-4, <https://etkinlik.ulakbim.gov.tr/event/33/attachments/240/533/kapci.pdf>, (erişim tarihi: 05.02.2025).

ilişği kesilmektedir³²⁸. Ancak uygulamada bu komitelerin etkin işlemediği, çoğu zaman yalnızca formalite olarak yürütüldüğü görülmektedir. Bu nedenle enstitülerin denetim mekanizmaları kurarak komite sürecinin etkinliğini sağlaması gereklidir. Örneğin, komite toplantılarının çevrim içi yapılması ve kayıt altına alınması zorunlu hale getirilebilir. Zira bu komitelerin amacı, öğrencinin çalışmasını düzenli olarak izlemek ve yönlendirme yapmaktır. Komitenin öğrenciyi olumlu değerlendirmesi, adayın akademik olarak yeterli bulunduğu izlenimini yaratmaktadır. Bu çerçevede, süreç boyunca sürekli olumlu görüş bildiren bir komite üyesinin savunma aşamasında olumsuz oy kullanması hukuki güvenlik ve öngörülebilirlik ilkelerine aykırıdır. Tez izleme sürecinde yönlendirmeler doğrultusunda ilerleyen öğrencinin, savunmada beklenmedik olumsuzlukla karşılaşması, idarenin önceki kararlarıyla çelişmesi anlamına gelmektedir. Bu durum iyi niyet ilkesine aykırı olup, adayın haklı beklentisini³²⁹ ve hukuki güvenlik hakkını zedeleyecektir³³⁰.

³²⁸ “15.11.2012 tarih ve 28468 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Marmara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği’nde, komite tarafından birbirini takip eden iki toplantıda veya üç farklı toplantıda başarısız bulunan öğrencinin Üniversite ile ilişkisinin kesileceği yönünde bir düzenleme olmadığı dikkate alınarak, bu Yönetmeliğin 27. maddesi uyarınca Ana Bilim Dalı Başkanlığı’nın önerisi ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile davacıya yeni bir tez danışmanı atanması gerekirken, sonradan 05.10.2017 tarih ve 30201 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Marmara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin 23. maddesinin uygulanması suretiyle 18.01.2018 tarihli işlem ile davacının ilişkisinin kesilmesine ilişkin işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı...”, Danıştay 8. Dairesi, E. 2020/3620, K. 2022/6218, T. 03.11.2022, DJİBB. “davacıya Komite önünde savunma imkanı verilmeden salt danışman hocasının onay vermediği gerekçesiyle başarısız sayılmasının mümkün olmadığı gibi davacının başarılı veya başarısız olarak değerlendirme yetkisinin de Komite’de olduğu, dolayısıyla, davacının 2020-2021 Bahar dönemine ait raporda da başarısız olarak kabul edilerek üç kez başarısız olduğundan söz edilemeyeceğinden, öğrencilik kaydının silinmesine ilişkin dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı sonucuna varılarak, dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir.” Danıştay 8. Dairesi, E. 2023/4867, K. 2024/1329, T. 12.03.2024, DJİBB.

³²⁹ Haklı beklenti kavramı, “ idarenin belirli yönde hareket edeceği hususunda idareden sadır bir tasarruf sonucunda oluşan, bireyin idareye olan güveninin, bazı durumlarda uygun bir görüşme ortamında usuli bir korumayla, bazı durumlarda ilgisine idareye karşı kendi lehinde bir tasarrufta bulunulmayı talep etme imkanının tanındığı esas korumayla sağlanan, bazı durumlarda ise tazminat yoluyla karşılanan bir menfaat/çıkar elde etme beklentisidir” Boz, Selman Sacit, **İdare Hukukunda Haklı Beklentinin Korunması**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2017, s. 42. “...yargı kararları ve öğretide idarenin ister bir taahhüt, isterse uzun süren bir uygulamasına güvenerek olsun, bireylerin çıkarlarına ya da lehlerine olan bir sonuca ulaşabileceklerini ümit etmeleri olarak tanımlanmaktadır. Bu haliyle haklı beklenti kavramı, devletin tüm organlarının üstünde hukukun mutlak egemenliğinin bulunması, yasa koyucunun da her zaman Anayasa ve hukukun üstün kuralları ile kendisini bağlı sayması olarak tanımlanan hukuki güvenlik ilkesinin de bir uzantısıdır.” Danıştay 8. Dairesi, E. 2016/10461, K. 2020/1067, T. 20.02.2020, UYAP.

³³⁰ “Hukuk devleti ilkesinin ön koşullarından biri olan "hukuk güvenliği" ile kişilerin hukuki güvenliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Hukuk güvenliği ilkesi, hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, önceden oluşmuş hukuksal durumların, sonradan yapılacak işlemlerle değiştirilmesi, hukuktan beklenen güvenle bağdaşmayacaktır. "Kazanılmış hak" ise doktrinde, yürürlükteki hukuka uygun olarak doğan ve böylece kişiye özgü lehte sonuçlar doğurmuş, daha sonra mevzuat değişikliği ya da işlemin geri alınması gibi durumların varlığına rağmen hukuk düzenince korunması gereken bir hak olarak tanımlanmaktadır. İdarenin ister düzenleyici işlem, ister bir taahhüt, isterse uzun süren bir uygulamasına güvenerek olsun, bireylerin çıkarlarına ya da lehlerine olan bir sonuca ulaşabileceklerini ümit etmelerine de "haklı beklenti" denilmektedir. Davacının yazılı-uygulama-mülakat sınavı şeklinde yapılan üç aşamalı misyon koruma sınavında başarılı olarak nihai listede asil olarak belirlendiği tarihte yürürlükte bulunan 27/01/2010 günlü, 27475 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Dış Temsilciliklerin Korunmasında Geçici Süreli Görevlendirilecek Emniyet Genel Müdürlüğü Personeli Hakkında Yönetmeliğin 17. maddesinde, Dışişleri Bakanlığınca ataması yapılacağı bildirilen personelin, görev öncesi eğitim programına tabi

2.2.1.3. Ceza İnfaz Kurumlarında Sınavlar

Anayasa'nın 42. maddesinde yer alan “*Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz*” hükmü gereği, ceza infaz kurumların da bulunan hükümlü ve tutuklular da eğitim hakkından yararlanabilmektedir. Hükümlü veya tutukluların eğitimleri ve sınavları konusu 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un³³¹ “*Öğretimden yararlanma*” başlıklı 76. maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu maddeye göre, açık ceza infaz kurumları ve çocuk eğitim evlerinde bulunan hükümlüler, tüm öğretim türlerine erişim hakkına sahiptir. Açık ceza infaz kurumları ve çocuk eğitim evlerinde bulunan hükümlülerin eğitim alma veya sınavlara katılma hakkı, belirli istisnai durumlar dışında kısıtlanamamaktadır. Bu hak, ancak hükümlünün eğitimde başarısız olması, eğitim veya sınav sürecinde disiplin cezasını gerektiren bir davranışta bulunması ya da eğitim programının kurumun işleyişine uygun olmaması gibi durumlarda sınırlandırılabilir. Belirtilen istisnalar dışında, hükümlülerin öğretimden yararlanması veya sınavlara katılması engellenmemelidir. Ancak AYM kararlarında, devletin ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlülere eğitim ve öğrenim imkânı sağlama konusunda pozitif bir yükümlülük yüklenmediğini belirtmektedir³³².

Ceza infaz kurumlarında kalan hükümlüler ise kurum içinde sunulan yaygın eğitim, dışarıdan tamamlama ve açık öğretim programlarından faydalanabilmektedir. Kapalı ceza infaz kurumlarında kalan hükümlüler, kurum içinde düzenlenen örgün öğretim programlarına, kurumun düzenini ve güvenliğini tehlikeye atmamak koşuluyla ve kurumun kapasitesi ile imkânları doğrultusunda katılabilmektedir. Bu süreçte eğitim seviyesi, yaş, engellilik durumu, sosyoekonomik koşullar ve benzeri kriterler göz önünde bulundurularak ihtiyaç sahibi hükümlülere öncelik tanınmaktadır. Ancak hükümlü, kapalı ceza infaz kurumu dışındaki bir okulda örgün eğitim programına kayıtlı olması halinde eğitim amacıyla kurum dışına çıkma imkânına sahip değildir. Aynı zamanda, kurum içerisinde internet üzerinden uzaktan eğitim yoluyla örgün eğitim derslerini takip etmeleri de öngörülmemiştir. Nitekim bu durum, AYM'ye bireysel başvuru konusu olmuştur. Söz konusu başvuruda, kapalı ceza infaz kurumunda bulunan hukuk fakültesi öğrencisi, Covid-19 salgını nedeniyle örgün eğitim gördüğü fakültede ders ve sınavların uzaktan eğitim yoluyla internet üzerinden yapılmaya başlanması üzerine ders

tutulacağı ve görev öncesi adayların bu eğitime katılmalarının zorunlu olduğu öngörülmüştür. Bu itibarla, nihai başarı listesinde yedek olarak yer alan, Dışişleri Bakanlığınca ataması yapılacağı bildirilen personel arasında bulunan, görev öncesi eğitim programına katılan ve bu eğitim sonrası tercihleri alınan davacının bu durumu atama konusunda "haklı bir beklenti" oluşturmaktadır. Sonuç itibarıyla, işlem tarihi itibarıyla nihai başarı listesinde asil olarak yer alan ve Dışişleri Bakanlığınca ataması yapılacağı bildirilen personel arasında bulunduğu için görev öncesi eğitim programına katılan davacının atamasının yapılmasına ilişkin yaptığı başvurunun reddine ilişkin işlemde hukuka uyarlık, davanın reddine ilişkin Mahkeme kararında ise hukuki isabet bulunmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.” Danıştay 2. Dairesi, E. 2016/14343, K. 2019/2731, T. 08.05.2019, KİBB.

³³¹ RG. 29.12.2004/25685.

³³² AYM, Başvuru No: 2018/24539, T. 20.12.2022, RG. 23.02.2023/32113.

ve sınavlara katılma talebinde bulunmuştur. Ancak bu talep, cezaevi idaresi ve infaz hakimliği tarafından reddedilmiştir. Ret kararının ardından başvuru, eğitim hakkının engellendiğini öne sürerek bireysel başvuruda bulunmuştur. Mahkeme, kapalı ceza infaz kurumunda bulunan bir öğrencinin örgün yükseköğretim programına internet üzerinden devam etmesi konusunda devletin herhangi bir pozitif yükümlülüğü bulunmadığını belirterek, başvuru hakkının eğitim hakkı ihlali iddiasının kabul edilemez olduğuna karar vermiştir³³³. Hükümlülerin eğitim hakkı, yalnızca suçlunun cezalandırılması değil, aynı zamanda topluma yeniden kazandırılmaları açısından da kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle, cezaevi idaresinin güvenlik endişeleri makul olsa da uzaktan eğitim gibi teknolojik imkanların kontrollü bir şekilde sağlanması, hükümlülerin rehabilitasyon sürecine kanaatimizce olumlu katkı yapacaktır. Mahkemenin daha esnek ve çözüm odaklı bir yaklaşım benimsemesi, Anayasa'nın 42. maddesinde güvence altına alınan eğitim hakkının etkinliği açısından daha uygun olacaktır. Özellikle dijital çağın gereklilikleri düşünüldüğünde, eğitim hakkının kullanımına ilişkin engellerin asgari düzeye indirilmesi gerekmektedir.

Kapalı ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülerin sınavlarının nasıl gerçekleştirileceği hususu 2024 yılında yapılan değişiklikle 5275 sayılı Kanun'un 76. maddesinin 3. fıkrasında yeniden düzenlenmiştir. Bu kapsamda, kayıtlı oldukları eğitim kurumlarının ilgili mevzuatına göre gerekli şartları sağlayan hükümlülerin sınavları, her türlü güvenlik ve disiplin önlemleri alınarak ceza infaz kurumu içerisinde gerçekleştirilmektedir. Ortaöğretim, ön lisans, lisans sınavları gibi okul sınavları ile mesleki yeterlilik sınavları gibi sınavların gerçekleştirilmesinde öncelikle çevrim içi yöntem kullanılacaktır. Sınavların çevrimiçi olarak düzenlenmesi durumunda, hükümlü ve tutuklular, bulundukları ceza infaz kurumlarında okulun belirlediği internet bağlantı adresleri üzerinden sınavlara katılabilirler. Bu

³³³ “Devletin başvuru gibi bir şekilde örgün bir eğitim programına kayıtlı bulunup da ceza infaz kurumunda bulunmalarının doğal sonucu olarak eğitim olanaklarına erişimleri kısıtlanmış mahpusların COVID-19 salgını nedeniyle geçici olarak uzaktan eğitime geçen okullarına devam etmelerini sağlamak için ciddi bir organizasyona gitmesi gerektiği açıktır. İstekli her bir mahpusun ayrı ayrı derslerine girmelerinin sağlanması bilgisayar ve internet olanaklarının yanı sıra ceza infaz kurumunda uygun mekânların da hazırlanmasını gerektirir. Öte yandan hem eğitimin hem de salgın hastalığın dayattığı bazı gereklilikler nedeniyle çok sayıda kişinin aynı ortamda ayrı ayrı bilgisayarlar üzerinden kendi derslerine veya sınavlarına girmeleri de ciddi bir zorluk oluşturacaktır. Bunlardan başka kapalı ceza infaz kurumunda bulunan mahpusların denetimsiz bir şekilde internet ortamına bırakılmaları da mümkün değildir ve örgün eğitim kapsamındaki ders ve sınavlarına ancak infaz kurumu görevlilerinin kontrolü altında girebilirler. Bu durum ise oldukça ciddi sayıda görevlinin yalnızca bu iş için görevlendirilmesini zorunlu kılacaktır. Dolayısıyla örgün yükseköğretime devam konusunda öngörülecek bir pozitif yükümlülüğün -örneğin yaygın öğretim konusunda olduğu gibi- önceden kapsamlı ve ayrıntılı bir planlama ve organizasyon aşaması gerektireceği kuşkusuzdur. Bu bağlamda idarenin ve derece mahkemelerinin oldukça kapsamlı ve ikna edici gerekçeleri, ayrıca idarenin meselenin infaz kurumlarının düzeni ve güvenliğinin sağlanması ile yakın ilişkisinden kaynaklanan geniş takdir yetkisi de dikkate alınarak idarenin kapalı ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlülerin örgün yükseköğretime devamları konusunda -normal zamanda sınava girmeleri için tanınan kısıtlı imkân dışında- bir yükümlülüğü bulunduğunu kabul etmek mümkün olmamıştır.” AYM, Başvuru No: 2021/6664, T. 06.10.2021, RG. 14.12.2021/31689.

süreç, kurum görevlilerinin gözetimi altında gerçekleştirilmektedir. Çevrim içi sınav yapılmasının mümkün olmadığı durumlarda ise ilgili eğitim kurumunun görevlendirdiği bir gözetmen eşliğinde sınavlar yüz yüze yapılacaktır.

Merkezi sınavlar ile açık öğretim kurumları sınavları, sınav merkezi olarak kararlaştırılan ceza infaz kurumlarında gerçekleştirilmektedir. Mezkûr maddenin devamında, belirtilen şekilde sınavların gerçekleştirilebilmesi için üniversiteler başta olmak üzere tüm kamu kurumlarının gerekli önemleri alma ve düzenlemeleri yapma konusunda yükümlü olduğu belirtilmiştir. Ceza infaz kurumlarında, ÖSYM tarafından yapılacak sınavlara ilişkin hususlar, Ceza İnfaz Kurumlarında Hükümlü ve Tutuklu Olarak Bulunan Adayların Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı Tarafından Yapılan Sınavlara Başvuruları ve Sınava Alınmaları ile Sınav Görevlilerinin Görev ve İşlemleri Hakkında İş Birliği Protokolü³³⁴ ile düzenlenmiştir. Protokolde, ceza infaz kurumlarında gerçekleştirilecek sınavların düzenli ve güvenli bir şekilde uygulanmasına yönelik esaslar yer almaktadır. Bu kapsamda, sınav süreçlerinin güvenliği, sınav hizmetlerinin organizasyonu ve bu hizmetlerin kurum içinde nasıl yürütüleceği belirlenmiştir.

Konuya örnek teşkil edecek bir başvuruda, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'na (TİHEK) yapılan başvurunun başvurusu, kapalı ceza infaz kurumunda tutuklu bulunmaktadır. İnfaz kurumunca, Yükseköğretim Kurumları Yabancı Dil Sınavı (YÖKDİL) başvurularının başladığına ve sınava katılmak isteyenlerin dilekçe ile başvurmaları gerektiğine dair yapılan anons üzerine tutuklu, sınava girebilmek için dilekçe ile kurum idaresine başvurmuş, sınav ücretini yatırmış ve sınava giriş belgesini almıştır. 2018 yılında YÖKDİL, YÖK tarafından organize edilmekte ve Anadolu Üniversitesi tarafından uygulanmaktaydı. YÖK, Adalet Bakanlığı ve Anadolu Üniversitesi arasında bu sınavın cezaevlerinde uygulanmasına yönelik bir protokol bulunmadığından, 5275 sayılı Kanun'un 92. maddesi uyarınca tutuklunun sınava giriş belgesinde belirtilen sınav merkezinde sınava katılıp katılamayacağı hususunda Adalet Bakanlığı'ndan görüş istenmiştir. Adalet Bakanlığı ise tutuklunun infaz kurumundan çıkarılarak sınav merkezine nakli sırasında güvenlik ve asayiş sorunlarının doğabileceğini, bu nedenle tutuklunun, Bakanlık ile ÖSYM arasında mevcut protokol çerçevesinde gerçekleştirilen ve YÖKDİL sınavına eşdeğer kabul edilebilecek olan Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavı'na (YDS) katılmasının uygun olacağını bildirmiştir. Bu değerlendirme sınav tarihinden yalnızca üç gün önce tutukluya tebliğ edilmiş ve bu nedenle sınava katılım mümkün olamamıştır. Bunun üzerine tutuklu, sınava girmesine izin verilmemek suretiyle eğitim hakkının ihlal edildiği gerekçesiyle TİHEK'e başvuruda bulunmuştur. TİHEK,

³³⁴ <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/8032022095051Osym-protokol.pdf>, (erişim tarihi: 13.01.2025).

“söz konusu sınava hükümlü ve tutukluların girebilmesi için gerekli çalışmaların başlatılması ve mahpusların başka bir yabancı dil sınavı olan YDS’ye girebilme imkanının bulunduğu dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla, cezaevinde güvenlik ve disiplinin sağlanması amacıyla yapıldığı anlaşılan uzaktan eğitim imkanına yönelik kısıtlamanın ölçülü olduğu değerlendirilmektedir.” gerekçesiyle, eğitim hakkının ihlal edilmediği sonucuna ulaşarak başvurunun dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir³³⁵. Her ne kadar Kurum’un kararı hukuken temellendirilmiş ve yerinde görünse de ceza infaz kurumunun başvuru sürecinin her aşamasında tutukluyu bilgilendirmiş ve kolaylık sağlamış olması, tutukluda sınava girebileceğine ilişkin haklı ve makul bir beklenti oluşmasına neden olmuştur. Bu durum, hukuki belirlilik, öngörülebilirlik ve hukuki güvenlik ilkeleri çerçevesinde ayrıca değerlendirilmelidir. Zira idarenin tüm işlemlerinde bireylerin davranışlarını hukukun öngörülerini doğrultusunda düzenleyebilmelerine imkân verecek şekilde hareket etmesi, hukuk devleti ilkesinin gereğidir. Hukuki öngörülebilirlik, bireylerin karşılaşabilecekleri muhtemel sonuçları önceden tahmin edebilmesine ve buna göre hareket edebilmesine olanak tanımaktadır. Aksi halde bireylerde oluşan güvenin sarsılması, devletin hukuk devleti niteliğini zedeleyebilmektedir. Tutuklunun sınava hazırlık süreci ve kurumun işlem tarzı dikkate alındığında, son aşamada sınava katılmasının engellenmesi, iyi niyet ilkesine de aykırılık teşkil edebilecektir.

2.2.2. Eğitim Kamu Hizmetine Hâkim Olan İlkeler Çerçevesinde Sınavlar

Eğitim öğretim faaliyetleri, kişilerin kendisini geliştirmesi için önemli olmakla birlikte aynı zamanda toplumsal yaşamın kalitesinin artması adına devletler bakımından da oldukça önemlidir. Zira devlet, eğitim faaliyetleri vasıtasıyla bireylere rehberlik ederek nitelikli bir toplumun oluşumunu amaçlamaktadır. İşte bu nedenle, bireyler ve devlet nezdinde önemi oldukça büyük olan eğitim faaliyeti, sosyal devlet kapsamında bir kamu hizmeti olarak sunulmaktadır³³⁶. Aynı zamanda eğitimin temel bir insan hakkı olması, idarenin bu alandaki

³³⁵ TİHEK, Başvuru No: 2018/3658, K. 2019/44, T. 17.07.2019, S. 92.

<https://www.tihek.gov.tr/public/images/kararlar/113D4D.pdf>, (erişim tarihi: 13.01.2025).

³³⁶ Gerek doktrinde gerek yargı kararlarında, kamu hizmetinin tanımı konusunda herkesin mutabık olduğu, genel ve kesin bir tanım mevcut değildir. Onar’a göre kamu hizmeti, “Devlet veya diğer amme hükmü şahısları (kamu tüzel kişileri) tarafından veya bunların nezaret ve murakabaları, kontrolleri altında umumi ve kollektif ihtiyaçları karşılamak ve tatmin etmek, amme menfaatini sağlamak için icra edilen ve umuma arz edilmiş bulunan devamlı ve muntazam faaliyetler”dir. Onar, Sıddık Sami, **İdare Hukukunun Umumi Esasları I**, 3. Baskı, Hak Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1966, s. 13. Duran’a göre, “Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin, toplumun, halkın, umumun ya da toplulukların genel ortak ihtiyaçlarını gereği gibi karşılamak amacıyla ele alıp doğrudan doğruya ifa ettiği, ya da buyruğu ve sorumluluğu altında başkalarına yaptırdığı türlü faaliyetlerdir” Duran, Lütfi, **İdare Hukuku Ders Notları**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982, s. 307. Gülan’a göre, “Kamu hizmeti, toplum için önem kazanmış olan ortak ve genel bir ihtiyacın tatminine yönelik olarak kamu tüzel kişileri veya onların denetimi altında özel kişilerce yürütülen bir faaliyettir.” Gülan, Aydın, “Kamu Hizmeti Kavramı”, **İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi**, Prof. Dr. Lütfi Duran’a Armağan, C. 9, S. 1-3, 1988, ss. 147-159, s. 148. Karahanoğulları ise,

sorumluluğunu daha da ağırlaştırmaktadır. Gelecek nesillerin şekillendirilmesinde büyük rol oynayan eğitim öğretim hizmetleri, kamu yararının en üst düzeyde ön plana çıktığı temel kamu hizmetlerinden olup³³⁷, idari kamu hizmetleri kategorisinde değerlendirilmektedir³³⁸. Nitekim Anayasa'nın 42. maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan “*ilköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır*” hükmü, eğitim hizmetlerinin kamu hizmeti niteliğini açıkça ortaya koymaktadır. Anayasa'nın çeşitli hükümlerinde kamu hizmeti olarak nitelendirilen faaliyetlerin “*anayasal kamu hizmetleri*” olarak nitelendirileceği, dolayısıyla eğitim kamu hizmetinin, kuruluş aşaması bakımından “*anayasal kamu hizmeti*” olduğu ifade edilmektedir³³⁹. AYM bir kararında, milli eğitim hizmetinin anayasal kamu hizmeti olduğunu, eğitim-öğretim hizmetine diğer kamu hizmetlerine göre daha fazla ağırlık verilmesi gerektiğini, eğitim kamu hizmetinin devletin erteleyemeyeceği görevleri arasında yer aldığını belirtmiştir³⁴⁰. Bu hizmetin özel hukuk tüzel kişileri eliyle yerine getirilmesi durumunda dahi kamu hizmeti niteliği devam etmektedir³⁴¹. Örneğin, özel okullar tarafından yerine getirilen eğitim faaliyetleri bu niteliktedir. Özel okullarda yapılan sınavlarla ilgili yargı yoluna başvurulması halinde davanın idari yargıda açılması ve hasım olarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın gösterilmesi gerekmektedir³⁴². Kamu hizmetlerinde geçerli olan süreklilik,

“*siyasal alanın örgütünce (devletçe) kısmen veya tamamen üretim ilişkileri alanının zorunluluklarından bağımsız kılınarak üstlenilen ve kamusal (siyasal) alana dahil edilen faaliyetlerdir.*” şeklinde tanımlamıştır. **Karahanoğulları**, s. 54. Çal'ın tanım önerisi ise; “*Toplumdaki bir gereksinimin rekabet içerisinde gerektiği gibi tam olarak tatmin edilemediği takdirde, kamusal güvenlik gerekçeleriyle rekabet unsurunun aranmayacağı haller kapsama dahil edilmek üzere, idarenin yürüttüğü veya kendi denetim, gözetim ve sorumluluğu altında özel kişiler eliyle sözleşme ilişkisi içerisinde yürütülmesi yoluna gidebildiği faaliyetlerdir.*” şeklindedir. Çal, Sedat, “Kamu Hizmeti: Bir Tanım Denemesi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 11, S. 1-2, 2007, ss. 559-655, s. 615; Ulusoy'a göre kamu hizmeti, “*Kamuya yararlı olması ve özel ticari faaliyet olarak gereği gibi yürütülmesinin mümkün ya da arzulanır olmaması nedeniyle, yasama organı tarafından özel ticari faaliyetlere göre farklı ve spesifik bir hukuki rejime tabi tutulmuş ve sorumluluğu son tahlilde bir idari makam tarafından üstlenilen faaliyettir*” **Ulusoy**, s. 512.

³³⁷ Bilgen, Pertev, “Kamu Hizmeti Hakkında” **İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi**, C. 1, S. 1, 1980, ss. 113-116, s. 113; Azrak, Ülkü, “Millileştirme ve Kamu Hizmeti” **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 36, S. 1-4, 1970, ss. 44-78, s. 60. “*...asli ve sürekli bir kamu hizmeti olan eğitim-öğretim hizmetine yukarıda bahsedilen olumsuz etkileri dikkate alındığında kamu yararı ve hizmet gerekleri ile de bağdaşmamaktadır...*”; Danıştay 12. Dairesi, E. 2006/3643, K. 2009/4943, T. 29.09.2009, KİBB; “*...düzenlilik ve süreklilik isteyen yükseköğretim hizmeti de niteliği gereği kamu hizmetidir...*” Danıştay 8. Dairesi, E. 2008/8235, K. 2011/2451, T. 29.04.2011, KİBB; “*Toplumsal yaşamın zorunlu gereksinimlerinden olan düzenlilik ve süreklilik isteyen eğitim hizmeti de niteliği gereği kamu hizmeti olarak değerlendirilmektedir*” AYM, E. 2008/54, K. 2011/45, T. 10.03.2011. “*Kamu hizmeti, geniş tanımıyla, devlet ya da diğer kamu tüzelkişileri tarafından ya da bunların denetim ve gözetimleri altında, ortak gereksinimleri karşılamak ve kamu yararını sağlamak için topluma sunulmuş bulunan sürekli ve düzenli etkinliklerdir. Toplumsal yaşamın zorunlu gereksinimlerinden olan düzenlilik ve süreklilik isteyen eğitim hizmeti de niteliği gereği kamu hizmeti olarak değerlendirilmektedir...*” AYM, E. 2008/54, K. 2011/45, T. 10.03.2021.

³³⁸ Devletin temel varoluş nedenini oluşturan eğitim, sağlık, bayındırlık gibi klasik kamu hizmetleri idari kamu hizmetleri olarak ifade edilmektedir. **Akılmaz/Sezginer/Kaya**, **İdare Hukuku**, s. 591.

³³⁹ Gözler, Kemal, **İdare Hukuku**, C. II, Ekin Yayınevi, 3. Baskı, Bursa, 2019, s. 363; **Ulusoy**, s. 536.

³⁴⁰ AYM, E. 2014 /88, K. 2015 /68, T. 13.07.2015.

³⁴¹ Özay, özel okullarda gerçekleştirilen eğitim-öğretim faaliyetlerini, virtüel kamu hizmeti olarak ifade etmekte ve virtüel kamu hizmetlerinin de klasik kamu hizmeti ilkelerine uygun bir şekilde yürütülmesi gerektiğini belirtmektedir. Özay, İl Han, **Günışığında Yönetim**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2017, s. 226.

³⁴² **Ulusoy**, s. 556.

değişkenlik, eşitlik gibi ilkeler özel okullar için de geçerlidir. AYM, özel eğitim ve öğretim kurumlarının ticari bir nitelik taşıdığını, ancak kamu hizmeti faaliyetlerinin makul düzeyde kâr sağlama amacıyla bağdaşabileceğini belirtmektedir³⁴³.

İdarenin eğitim kamu hizmeti kapsamındaki faaliyetleri oldukça geniştir ve sınavlar da bu kapsama dâhildir. Eğitim kamu hizmetinin etkili şekilde sunulduğunu söyleyebilmek için kamu hizmetine ilişkin temel ilkelerin bu alanda da eksiksiz olarak uygulanması gerekmektedir. Kamu hizmetlerinin sunulmasında hâkim olan eşitlik, süreklilik, değişkenlik ve bedelsizlik³⁴⁴ ilkeleri eğitim kamu hizmetinin dolayısıyla sınavların ifasında da geçerlidir³⁴⁵. Bu ilkeler sınavların planlanması, uygulanması ve denetlenmesi süreçlerinde de belirleyici rol oynamaktadır.

2.2.2.1. Süreklilik İlkesi Çerçevesinde Sınavlar

Kamu hizmetinin temel ilkelerinden biri olan süreklilik ilkesi, toplumsal ihtiyaçlar devam ettiği sürece kamu hizmetlerinin idare tarafından kesintisiz ve düzenli bir biçimde sunulmasını ifade etmektedir³⁴⁶. Bu nedenle, aynı zamanda temel bir hak olan eğitim kamu hizmetinin de kesintisiz ve sürekli bir şekilde sunulması büyük önem taşımaktadır. 1739 sayılı Kanun'un "süreklilik" başlıklı 9. maddesi³⁴⁷ ile 2547 sayılı Kanun'un bazı hükümlerinde³⁴⁸ eğitim kamu hizmetinin sürekliliğine ilişkin hükümler yer almaktadır. Nitekim Covid-19 pandemisi sürecinde uygulamaya konulan uzaktan eğitim modelleri, kamu hizmetine egemen

³⁴³ "Kamusal yönü ağır basmakla beraber, özel öğretim kurumlarının sağlayacakları eğitim olanaklarına, ileriye dönük yatırımlarına, personel ve işletme giderlerine göre tespit edilecek ücret tutarlarının bunlardan yararlanırlar tarafından makul kârlarıyla birlikte karşılanması doğaldır" AYM, E. 1990/4, K. 1900/6, T. 12.04.1990.

³⁴⁴ Geleneksel kamu hizmeti ilkeleri arasında bedelsizlik ilkesi sayılmakla birlikte, günümüzde bu ilkenin tamamen geçerli olduğu söylenemez. Konuyla ilgili detaylı açıklamalar, bedelsizlik ilkesi bölümünde ele alınacaktır.

³⁴⁵ Kamu hizmetinin üç temel ilkesi kabul edilen süreklilik, değişkenlik ve eşitlik ilkeleri, ilk olarak Louis Rolland tarafından ortaya atıldığından bu ilkelere "Rolland kanunları" da denmektedir. **Gözler**, İdare Hukuku, C. II, s. 300. *Gülan*'a göre, kamu hizmetine hakim olan eşitlik, süreklilik, değişen şartlara sürekli uyarlanması gibi ilkeler, bir faaliyete kamu hizmeti olarak görülme niteliğinin tanınmasını güçlendiren ve kamu hizmeti statüsü kurulmasından önce hissedilen öğeleri olmaktadır. *Gülan, Aydın, "Türkiye'de Kamu Hizmetlerinin Gelişimi," İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, S. 1-4, 1998, ss. 97-107, s. 105.

³⁴⁶ Atasayan, Gözde M., **Kamu Hizmetlerinin Süreklilik ve Düzenlilik İlkesi**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 82; **Gözler**, İdare Hukuku, C. II, s. 300. "...Düzenlilik ve süreklilik kamu hizmetinin önemli öğelerinden birini oluşturmuştur. Çünkü, bunun yokluğu toplum yaşamını altüst eder..."; AYM, E. 1994/43, K. 1994/0, T. 09/12/1994; "Kamu hizmeti, geniş tanımıyla, devlet ya da diğer kamu tüzelkişileri tarafından ya da bunların denetim ve gözetimleri altında, ortak gereksinimleri karşılamak ve kamu yararını sağlamak için topluma sunulmuş bulunan sürekli ve düzenli etkinliklerdir"; DİDDK, E. 2013/5145, K. 2015/691, T. 05.03.2015, KİBB. *Onar*, süreklilik ilkesinin önemini, "Âmme hizmetleri muntazam bir tarzda işlemeyen bir cemiyet, buhran geçiriyor demektir ve hasta bir uzviyet halindedir" şeklinde ifade etmiştir. **Onar**, C. I, s. 21.

³⁴⁷ "Fertlerin genel ve mesleki eğitimlerinin hayat boyunca devam etmesi esastır. Gençlerin eğitimi yanında, hayata ve iş alanlarına olumlu bir şekilde uymalarına yardımcı olmak üzere, yetişkinlerin sürekli eğitimini sağlamak için gerekli tedbirleri almak da bir eğitim görevidir."

³⁴⁸ Örneğin, m. 5/d: "Eğitim-öğretim plan ve programları, bilimsel ve teknolojik esaslara, ülke ve yöre ihtiyaçlarına göre kısa ve uzun vadeli olarak hazırlanıp sürekli olarak geliştirilir."

olan süreklilik ve değişkenlik ilkelerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu uygulamalar sayesinde eğitim hizmetinin kesintiye uğramadan sürdürülmesi sağlanmıştır³⁴⁹.

Süreklilik ilkesi, yalnızca derslerin ve öğretim faaliyetlerinin düzenli biçimde yürütülmesini değil; aynı zamanda eğitim sürecinin bir parçası olan sınavların da belirli bir planlama ve istikrar içinde gerçekleştirilmesini gerekli kılmaktadır. Sınavlar, öğrencilerin bilgi düzeylerini ölçmenin yanı sıra eğitim sürecinin etkinliğini değerlendirme ve eğitim politikalarının geliştirilmesine katkı sağlama gibi işlevleri nedeniyle eğitim sisteminin temel bileşenlerinden biridir. Bu nedenle sınavların zamanında yapılması, sonuçlarının hızlı ve doğru bir şekilde açıklanması, öğrencilerin akademik geleceklerini planlamaları açısından hayati öneme sahiptir. Bu süreçlerde yaşanacak herhangi bir aksama, eğitim hizmetinin sürekliliğini zedeleyebilmekte ve kamu hizmetinin toplumsal ihtiyaçları karşılama amacını sekteye uğratabilmektedir. Özellikle merkezi sınavlar, eğitim sisteminin bütünlüğü içerisinde kritik bir rol oynamaktadır. Hem bir üst öğrenime geçişin sağlanması hem de eğitim politikalarının etkililiğinin ölçülmesi açısından bu sınavların düzenli olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla sınavların planlanması, uygulanması ve sonuçlandırılması aşamalarında süreklilik ilkesine uygun hareket edilmesi, eğitim kamu hizmetinin bütüncül ve etkin şekilde sunulmasının bir gereğidir.

2.2.2.2. Değişkenlik İlkesi Çerçevesinde Sınavlar

Doktrinde “*adaptasyon*”³⁵⁰, “*uyum*”³⁵¹, “*uyarlama*”³⁵² olarak da ifade edilen değişkenlik ilkesi, idarenin değişen toplumsal, bilimsel ve teknolojik koşullar karşısında kamu hizmetlerini güncel ihtiyaçlara uygun şekilde yeniden düzenleyebilmesini ifade etmektedir³⁵³. Tüm canlıların ve toplumsal yapıların değişim ve dönüşüm yaşaması gibi kamu hizmetlerinin de değişime uğraması doğal bir süreçtir. Kamu hizmetinin temel amacı olan kamu yararı ve bu yararı sağlamaya yönelik araçlar, zaman ve mekâna bağlı olarak değişim göstermektedir. Dolayısıyla, kamu hizmetlerinin de bu değişime ayak uydurması, kendini yenilemesi ve uyarlaması zorunludur. Hatta bazı görüşlere göre bu değişkenlik, kamu hizmetinin varoluş nedeninin bir parçasıdır³⁵⁴.

³⁴⁹ Öztoprak, s. 243.

³⁵⁰ Ulusoy, s. 545.

³⁵¹ Gözler, İdare Hukuku, C. II, s. 307.

³⁵² Akylmaz/Sezginer/Kaya, İdare Hukuku, s. 584.

³⁵³ Ulusoy, s. 545; Kalabalık, İdare Hukuku, s. 313.

³⁵⁴ Atasayan, s. 87; “...kamu hizmeti, birtakım mal kategorilerinin sınırlı bir alanına sıkıştırılmış sabit bir veri değildir. Tarihsel olarak değişir ve uyarlanır.” Karahanoğulları, Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim), s. 221.

İdarenin değişkenlik ilkesini kamu yararına ve hizmet gereklerine uygun biçimde kullanması gerekmektedir. Bilimsel yöntemler ve teknolojik imkânlar olmadan bir kamu hizmeti sunulamıyorsa, hizmetin zamanın gereklerine göre uyarlanması zorunlu kabul edilmelidir³⁵⁵. İdarenin yaptığı değişikliklerde gerekçelerini somut şekilde ortaya koyması gerekmektedir³⁵⁶. Ayrıca değişiklikler karşısında, hizmetten yararlananların değişiklik öncesindeki durumlarına dayanarak kazanılmış hak talebinde bulunmaları mümkün değildir³⁵⁷. Bu durum, kamu hizmetinin tek taraflı ve statü hukukuna dayanan yapısından kaynaklanmaktadır³⁵⁸. Danıştay da verdiği bir kararında, bir tıp fakültesinde tüm dersler için öngörülen tek sınav sisteminin, her ders için ayrı sınavlara dönüştürülmesinin, değişiklikten önce kayıt yaptıran öğrencilere de uygulanmasının kazanılmış haklara aykırı olmadığına hükmetmiştir³⁵⁹.

Eğitim ve öğretim hizmetleri de diğer kamu hizmetleri gibi çağın gereklerine ve teknolojik gelişmelere uyum sağlamak zorundadır. Bu durum hem eğitim kalitesinin artırılması hem de bireylerin değişen bilgi ve beceri ihtiyaçlarına cevap verilebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 13. maddesi³⁶⁰ ile 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 5. maddesi³⁶¹, eğitim hizmetlerinin bilimsel ve teknolojik esaslara uygun şekilde yeniden düzenlenebilmesine olanak tanımaktadır. Ayrıca, 1 sayılı

³⁵⁵ Atasayan, s. 87.

³⁵⁶ "... idarelerin, düzenleme yetkisine sahip olduğu alanlarda, uygulamaları çağın gereklerine ve toplumun ihtiyaçlarına uygun olarak değiştirip, yeniden düzenlemesi, kamu hizmetine egemen olan ilkelerden biri olan uyarlama (değişkenlik) ilkesi uyarınca hem bir görev hem de bir yetki ise de, bu yetkinin hukuka uygun olarak kullanılması ve düzenlemede yapılan değişikliğe temel olan, bir başka ifadeyle bu düzenlemeyi gerektiren olguların somut olarak ortaya konulması gerektiği..." Danıştay 8. Dairesi, E. 2018/6194, K. 2022/6376, T. 09.11.2022, KİBB.

³⁵⁷ Günday, İdare Hukuku, s. 335. AYM, kazanılmış hak kavramını, "kişinin bulunduğu statüden doğan, tahakkuk etmiş, kendisi yönünden kesinleşmiş, kişisel alacak niteliğine dönüşmüş hak" olarak tanımlamaktadır. AYM, E. 2011,142, K. 2013/52, T. 03.04.2013, RG. 29.05.2014/29014. Doktrinde ise hukuka uygun olarak doğmuş, kişinin lehine sonuçlar doğurmuş, hukuk düzenince korunması gereken hak olarak ifade edilmektedir. Oğurlu, Yücel, **İdare Hukukunda Kazanılmış Haklara Saygı ve Haklı Beklentiler Sorunu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 28.

³⁵⁸ Karahanoğulları, Onur, **Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002, s. 222. "Hukuk güvenliği ilkesi uyarınca, geleceğe yönelik olarak statü hukukunda değişiklik yapabilmesine engel bulunmamakta, Anayasa'ya uygun olmak kaydıyla, kanun koyucunun, kamu hizmetinin yürütülmesine ilişkin koşulları belirleme ve kamu görevlilerinin statülerine ilişkin yeni kurallar koyma ya da var olan kuralları değiştirme yetkisi bulunmaktadır." AYM, E. 2012/18, K. 2013/80, T. 18.06.2013, RG. 28.12.2013/28865.

³⁵⁹ Danıştay 8. Dairesi, E. 1994/4157, K. 1998/4127, T. 08.12.1998, KİBB. Ancak aksi yönde kararları da bulunmaktadır. Örneğin bir kararında, eski sınav yönetmeliğinin öngördüğü geçme notunun ders tekrarı yapan öğrencilere uygulanamayacağını, eski yönetmelik hükmünün kazanılmış hak oluşturacağını belirtmiştir. Danıştay 8. Dairesi, E. 1998/2461, K. 1998/2571, T. 15.09.1998, KİBB.

³⁶⁰ "Her derece ve türdeki ders programları ve eğitim metotlarıyla ders araç ve gereçleri, bilimsel ve teknolojik esaslara ve yeniliklere, çevre ve ülke ihtiyaçlarına göre sürekli olarak geliştirilir. Eğitimde verimliliğin artırılması ve sürekli olarak gelişme ve yenileşmenin sağlanması bilimsel araştırma ve değerlendirmelere dayalı olarak yapılır. Bilgi ve teknoloji üretmek ve kültürümüzü geliştirmekle görevli eğitim kurumları gereğince donatılıp güçlendirilir; bu yöndeki çalışmalar maddi ve manevi bakımından teşvik edilir ve desteklenir."

³⁶¹ "Eğitim-öğretim plan ve programları, bilimsel ve teknolojik esaslara, ülke ve yöre ihtiyaçlarına göre kısa ve uzun vadeli olarak hazırlanıp sürekli olarak geliştirilir."

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 303. maddesi uyarınca kurulan Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü, eğitimdeki teknolojik ve bilimsel gelişmeleri izleyerek eğitim kamu hizmetinin güncel koşullara uygun yürütülmesini sağlamaktan sorumludur³⁶².

Değişkenlik ilkesi yalnızca idarenin takdirine dayalı bir mekanizma olmayıp, aynı zamanda bireylerin de kamu hizmetlerinde çağın gereklerine uygun değişiklikler talep etmesini mümkün kılmaktadır³⁶³. 1739 sayılı Kanun'un 5. maddesinde “*Milli eğitim hizmeti, Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri ile Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre düzenlenir*” ifadesiyle, hizmetten faydalananların taleplerinin de dikkate alınması gerektiği hükme bağlanmıştır. Bu doğrultuda bireyler, kamu hizmetinin daha etkili sunulması yönündeki taleplerini idareye iletebilirler. Ancak bu taleplerin ya da idarenin kendiliğinden gerçekleştireceği değişikliklerin uygulanabilirliği, mali kaynakların yeterliliğiyle sınırlıdır. Anayasa'nın 65. maddesi, devletin sosyal ve ekonomik alanlardaki görevlerini mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getireceğini belirtmekte; bu da değişkenlik ilkesinin uygulanmasında mali sınırlara dikkat edilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu çerçevede idareler, hangi hizmet alanlarında değişimi öncelikli olarak gerçekleştireceklerine dair geniş bir takdir yetkisine sahiptir³⁶⁴.

Kamu hizmetlerinde değişkenlik ilkesi, idareye tanınan takdir yetkisinin en temel gerekçelerinden biridir. Zira kamu hizmetlerinin ve toplumsal ihtiyaçların dinamik doğası, idareye sürekli değerlendirme, öngörme ve planlama yapma yükümlülüğü öngörmektedir³⁶⁵. Bu bağlamda, değişkenlik ilkesi, idareye yalnızca uyum sağlama yetkisi değil, aynı zamanda bu uyumu sağlayacak önlemleri alma yükümlülüğü de yüklemektedir. Özellikle merkezi sınavlarda her bir sınav türü için soruların hazırlanması, basım süreci, sınav evraklarının ülke genelindeki sınav merkezlerine taşınması, adayların ve sınav görevlilerinin sınav yerlerine

³⁶² Müdürlüğü görev ve yetkileri CBK'nin 311. maddesinde sayılmıştır. “a) Eğitim ve öğretimin teknoloji ile desteklenmesine yönelik işleri yürütmek, b) Eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bilişim teknolojileri ile bilişim ürünlerinin kullanılmasına yönelik çalışmalar yürütmek, c) Yaygın eğitim ve öğretime yönelik olarak bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı program, film ve benzeri yayınları hazırlamak veya hazırlatmak, yayınlamak veya yayınlamak, ç) Eğitim ve öğretimde; yapay zekâ ile bilgi ve iletişim teknolojileri alanlarında proje geliştirip yürütmek, uygulanan yeni teknolojiler ile gelişmeleri izlemek ve değerlendirmek, d) Eğitim ve öğretimde teknolojik imkânların tüm yurt çapında etkin ve yaygın biçimde kullanılmasını ve her öğrencinin bilgi teknolojilerinden yararlanmasını sağlamak, e) Eğitim ve öğretimde; durum analizinin yapılması, ihtiyaca yönelik çözüm önerilerinin ortaya konulması, izleme ve değerlendirme çalışmalarına katkı sağlaması amacıyla veriye dayalı analiz ve raporlama sistemlerini kurmak ve işletmek, f) Eğitim ve öğretim teknolojileri sektörünü izlemek, yönlendirmek, ilgili bakanlık ve kurumlarla eşgüdüm halinde sektörde faaliyette bulunanlar arasındaki etkileşimi güçlendirmek, girişimcilik ve yenilikçilik faaliyetlerini özendirici çalışmalar yürüterek sektörün rekabet gücünün artırılmasına katkıda bulunmak, g) Eğitim ve öğretimde siber güvenlik, bilgi ve iletişim teknolojilerinin etik ve güvenli kullanımı konularında strateji geliştirmek, öğrenci, eğitim çalışanı ve velileri bilinçlendirmeye yönelik çalışmalar yürütmek, ğ) Bakan tarafından verilen diğer görevleri yapmak.”

³⁶³ Karahanoğulları, Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim), s. 224; Öztoprak, s. 220.

³⁶⁴ Ulusoy, s. 545; Bağrıaçık, Ahmet, “Kamu Hizmetinin Uyarlanma İlkesi Üzerine Bir Değerlendirme”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 26, S. 3, 2018, ss. 155-183, s. 170 vd.

³⁶⁵ Karahanoğulları, Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim), s. 225; Öztoprak, s. 216.

atanması, sınavın güvenli bir şekilde gerçekleştirilmesi, sınav evraklarının toplanıp değerlendirilmesi ve sonuçların açıklanması, büyük bir emek ve çok sayıda paydaşın katılımını gerektiren karmaşık bir süreçtir. Bu süreç, en küçük bir hataya bile tahammül göstermeyen bir yapıya sahiptir. Yıllık sınav takviminin yoğunluğu düşünüldüğünde, yılın her günü çalışan ve durma lüksü olmayan bir sistemden söz edilmektedir. Bu nedenle, sistemde yapılacak iyileştirmeler için sistemi durdurmak veya bakıma almak gibi bir seçenek bulunmamaktadır. Tüm iyileştirmeler, sistem çalışırken ve faaliyetler devam ederken gerçekleştirilmek zorundadır. Bu da yapılacak değişikliklerin son derece detaylı ve titiz bir şekilde planlanmasını gerektirmektedir.

AYM de kararlarında, kamu hizmetlerinin değişen toplumsal ve teknik koşullara uyulanabilmesi için idareye takdir yetkisi tanınmasının gerekliliğini vurgulamaktadır³⁶⁶. Özellikle eğitim ve sınav sistemleri gibi dinamik hizmet alanlarında, bu yetkinin kullanımı kaçınılmazdır. Zira sınavlar; toplumsal talepler, teknolojik gelişmeler ve olağanüstü durumlar karşısında sürekli dönüşüm içerisindedir. Sınav içerikleri, biçimleri, değerlendirme yöntemleri ve uygulanma şekilleri; teknolojik gelişmeler, pedagojik yaklaşımlar ve toplumsal beklentilere bağlı olarak zaman içinde değişime uğrayabilmektedir. Örneğin, teknolojik gelişmelerin etkisiyle geleneksel kâğıt temelli sınavlardan elektronik sınavlara geçilmiş, çevrim içi sınav platformları yaygınlaşmış, hatta son dönemde yapay zekâ destekli ölçme ve değerlendirme sistemleri geliştirilmiştir³⁶⁷. Bu bağlamda, sınavların çağın gereklerine uygun biçimde uygulanması değişkenlik ilkesinin gereği olarak değerlendirilmelidir.

Olağanüstü durumlarda da değişkenlik ilkesi doğrultusunda sınav sisteminde değişiklik yapılması mümkündür. Nitekim Covid-19 pandemisi sırasında, öğrencilerin sağlığını korumak ve eğitim hizmetinin devamlılığını sağlamak amacıyla sınavların çevrim içi ortamda yapılmasına karar verilmiştir. İdare değişime ayak uydurarak eğitim hizmetinin sürekliliğini de sağlamıştır³⁶⁸. Aynı şekilde, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri sonrasında YÖK, bölgedeki olağanüstü şartları göz önünde bulundurarak uzaktan eğitime geçilmesi ve sınavların online yapılması yönünde karar almıştır³⁶⁹.

³⁶⁶ “İdarelerin, kanunlarla verilen görevleri yerine getirirken ne tür kararlar almaları gerektiğinin, her türlü olay ve olgu göz önünde bulundurularak önceden hukuk kurallarıyla belirlenmesi mümkün olmadığı gibi, kamu hizmetlerinin ve toplumsal ihtiyaçların değişkenliği dikkate alındığında uygun bir yöntem de değildir. Bu nedenle, idarelerin karşılaştıkları farklı durumlar karşısında en uygun çözümü üretebilmeleri için takdir yetkisiyle donatılmaları zorunludur”, AYM, E. 2012/102, K. 2012/207, T. 27.12.2012.

³⁶⁷ Sınavların dijitalleşmesi, online sınav platformları ve yapay zekâ teknolojilerinin sınav süreçlerine etkisi gibi konuların detaylı incelemesi için bkz. birinci bölümde yer alan “Dijitalleşme ve Sınavlar” başlığı.

³⁶⁸ Göçgün, Muhammed, “Kamu Hizmetlerinin Süreklilik ve Uyarlanma İlkeleri Arasındaki İlişkinin Koronavirüs Sürecindeki Bir Tezahürü: Uzaktan Eğitim”, **Koronavirüs Döneminde Güncel Hukuki Meseleler Sempozyumu Bildiri Özeti Kitabı**, İstanbul İbn Haldun Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2020, ss. 269-274, s. 270.

³⁶⁹ <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2023/yok-baskani-ozvar-2022-2023-egitim-ogretim-bahar-donemi-ne-iliskin-alinan-yeni-kararlari-acikladi.aspx>, (erişim tarihi: 19.03.2024).

Covid-19 sürecinde Yükseköğretim Kurumları Sınavı'nın (YKS) ertelenmesi ve ardından yeniden bir tarih belirlenmesi üzerine açılan iptal davasında Danıştay, bu kararların kamu yararı ve hizmet gerekleri doğrultusunda alındığını, idarenin takdir yetkisini hukuka uygun şekilde kullandığını belirtmiştir³⁷⁰. Benzer şekilde, 2020 yılı Temel Yeterlilik Testi (TYT) sınav süresinin artırılmasına ilişkin bir başka davada da Danıştay, idarenin sınavın yapısı üzerinde değişiklik yapma yetkisine sahip olduğunu kabul etmiştir³⁷¹. Almanya'da yaşanan benzer bir örnekte, bir öğrencinin sağlığını riske atacağı gerekçesiyle üniversiteye geçişte öngörülen Abitur³⁷² sınavının ertelenmesi talebi reddedilmiş; mahkeme, sınav tarihlerinin belirlenmesinin idarenin takdir yetkisinde olduğunu ve bireysel taleplerin bu yetkiyi bertaraf edemeyeceğini ifade etmiştir³⁷³. Tüm bu örnekler, sınav sistemlerinin kamu hizmeti niteliği gereği değişiklik ilkesine tabi olduğunu ve bu ilke doğrultusunda idareye geniş bir takdir yetkisi tanındığını göstermektedir. Ancak bu yetkinin kullanımı mutlak olmayıp; kamu yararı ve hizmet gerekleriyle sınırlı bir yetkidir ve hukuka uygun şekilde gerekçelendirilmelidir.

Teknolojik gelişmeler ve olağanüstü durumlar gibi toplumsal ihtiyaçlar da idarenin sınav kurallarını, yöntemlerini ve içeriklerini yeniden düzenlemesinde önemli bir rol oynamaktadır. Toplumun beklentileri, eğitim politikalarındaki değişiklikler ve öğrencilerin ihtiyaçları doğrultusunda sınavların kapsamı ve uygulanma biçimleri sık sık gözden geçirilmektedir. Ülkemizde toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda merkezi sınav sisteminde kapsam, süre, değerlendirme ölçütleri veya sınav tarihi gibi unsurlar üzerinde sık değişiklikler yapılmaktadır. Örneğin, bu gerekçeyle MEB, ortaöğretim kurumlarına geçişte zaman içinde farklı sınav sistemleri uygulamıştır. Bu sınavlar, sırasıyla Anadolu Liseleri Sınavı (AL), Liselere Giriş Sınavı (LGS), Ortaöğretim Kurumları Seçme ve Yerleştirme Sınavı (OKS), Seviye Belirleme Sınavı (SBS), Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş Sınavı (TEOG) ve

³⁷⁰ “Bu bağlamda davalı idarelerin küresel etkileri olan bu salgın hastalığın seyrine bağlı olarak süreci izleyerek alınan tedbirleri ve kararları güncelleme noktasında takdir yetkisini kullandığı ve anılan takdir yetkisinin Sağlık Bakanlığı'nın da görüşü alınmak suretiyle kamu yararı ve hizmet gerekleri göz önünde bulundurulmak suretiyle kullanıldığı anlaşılmaktadır” Danıştay 8. Dairesi, E. 2020/3447, K. 2020/3249, T. 08.07.2020, KİBB.

³⁷¹ “Bu bağlamda davalı idarelerin, küresel etkileri olan salgın hastalığın seyrine bağlı olarak tedbirler alma ve daha önce alınmış olan kararları güncelleme noktasında takdir yetkisinin bulunduğu açık olup, anılan takdir yetkisine istinaden, sınav öncesinde ve sınav esnasında alınan koruyucu tedbirler nedeniyle adaylarda oluşabilecek kaygı ve motivasyon kaybı gibi olumsuzlukları asgari seviyeye indirmek ve 2547 sayılı Kanun'un 45. Maddesinde yer alan imkân ve fırsat eşitliğini sağlamak amacıyla, 2020 yılı Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) Temel Yeterlilik Testi süresinin 30 dakika artırılarak 135 dakikadan 165 dakikaya çıkarılmasına yönelik alınan davaya konu kararda hukuka, kamu yararı ve hizmet gereklerine aykırılık bulunmamakta olup; kusurlu bulunmayan idarelerce tazmini gereken bir zararın da oluşmadığı sonucuna varılmıştır” Danıştay 8. Dairesi, E. 2020/3622, K. 2020/3569, T. 16.09.2020, KİBB.

³⁷² Abitur sınavları; ilki öğrencilerin uzmanlık dersleri, ikincisi temel dersler, üçüncüsü de lise biterken girilen yazılı ve sözlü sınav olmak üzere üç aşamadan oluşan üniversiteye giriş sınavlarıdır. Sibylle Schwarz, “Abschlussprüfungen während Covid-19 Pandemie-hier Abitur in Hessen”, (erişim tarihi: 06.05.2024).

³⁷³ <https://community.beck.de/2020/04/21/kein-fernbleiben-kein-verschieben-der-abiturpruefung-waehrend-covid-19-pandemie>, (erişim tarihi: 06.05.2024).

yeniden Liselere Giriş Sınavı (LGS) şeklinde güncellenerek devam etmiştir. Bu sınavların sadece ismi değişmemiş, her bir sistemde sınav yapısı, süre, soru dağılımı ve puan hesaplama yöntemleri farklılaşmıştır. Örneğin, 2004 yılından itibaren uygulanan OKS’de altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf konuları sorulmaktaydı ve bu sınava sadece sekizinci sınıf öğrencileri girebiliyordu. Ancak 2008 yılından itibaren OKS kaldırılıp yerine SBS getirilmiştir ve SBS’ye altı, yedi ve sekizinci sınıfların girmesi şeklinde üçlü bir sınav uygulaması başlatılmıştır. 2010 yılında ise üçlü SBS’den vazgeçilmiş ve tekrardan son sınıf öğrencilerinin girdiği tekli SBS uygulanmaya başlanmıştır. Her sistem değişikliğinde soru sayısı, konu dağılımı, süre, puanlandırma sistemi gibi ölçme değerlendirme kriterleri sürekli güncellenmiştir³⁷⁴.

İdarenin değişen toplumsal ihtiyaçları gözeterek takdir yetkisi çerçevesinde bu değişiklikleri yapması gerekteyise de dikkat edilmesi gereken husus, bu değişikliklerin öğrenciler açısından hukuki güvenlik ve hukuki belirlilik ilkeleriyle çelişmemesidir. Öğrenciler uzun süre belirli bir sınav sistemine göre hazırlık yaptıklarından, ani sistem değişiklikleri onların sınav stratejilerini sekteye uğratmakta ve ciddi mağduriyetler yaratabilmektedir. Hukuki belirlilik ve güvenlik ilkeleri, sınav sistemlerinin şeffaf, istikrarlı ve öngörülebilir bir şekilde planlanmasını zorunlu kılmaktadır. İdarenin planlama yükümlülüğü kapsamında yapacağı değişiklikleri makul bir süre öncesinden duyurması, adaylara değişikliklere uyum sağlayabilecekleri yeterli geçiş süresi tanınması ve bu süreci gerekçeleriyle birlikte açıklaması gerekmektedir. Nitekim AİHM Altınay/Türkiye kararında³⁷⁵, üniversiteye giriş sisteminde sınavdan yalnızca bir yıl önce kuralların değiştirilmesini ve bu değişikliklerin hiçbir geçiş rejimi öngörülmezsizin uygulanmasını başvuru açısından öngörülemez ve adil olmayan bir uygulama olarak değerlendirmiştir. Söz konusu davada meslek lisesi son sınıf öğrencisi, YÖK’ün üniversiteye giriş kurallarında yaptığı değişiklikle, düz lise öğrencileri için katsayıyı 0,5; iletişim meslek lisesi öğrencileri için ise 0,2 olarak belirlemesinin ayrımcılığa sebep olduğu iddiasıyla başvurmuştur. Mahkeme, kat sayısı değişiklikleri nedeniyle bir ihlal kararı vermemiştir. Devletlerin eğitim alanında geniş bir takdir marjına sahip olduğunu belirten Mahkeme, katsayı değişikliğinin amacının eğitim seviyesini iyileştirmek olduğunu ve bu amacın makul bir orantı çerçevesinde gerçekleştirildiğini değerlendirmiştir. Ancak Mahkeme, sınavdan yalnızca bir yıl önce, idare tarafından herhangi bir geçiş önlemi alınmaksızın

³⁷⁴ Yıldız, Mustafa/Kabaran, Hasret/Yaşar Sağlık, Zehra, “Ortaöğretime Geçiş Sınavlarının (OKS, SBS, TEOG, LGS) Kelime Sayıları ve Sıklıkları Bakımından İncelenmesi”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, C. 22, S. 2, 2024, ss. 919-943, s. 920; Dönmez, Burhanettin, “Türkiye’de Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş Sistemine İlişkin Bir Değerlendirme”, *Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, C. 13, S. 40, 2017, ss. 26-31, s. 26; Akpınar, Burhan, “Türk Eğitim Sisteminin Merkezi Sınav Sorunu”, *Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, C. 13, S. 40, 2017, ss. 32-40, s. 33.

³⁷⁵ AİHM, Başvuru No. 37222/04, T. 09.07.2013.

kuralların değiştirilmesini, başvuru açısından öngörülemez ve adil olmayan bir uygulama olarak değerlendirmiştir. Mahkeme, sistemde yapılan değişikliğin amacını meşru bulmakla birlikte, geçiş önlemi alınmamasının eğitim hakkını ihlal ettiğine hükmetmiştir. Bu karar, sınav sisteminde yapılacak değişikliklerin sadece içeriğiyle değil, uygulanma yöntemi ve süreciyle de hukuka uygun olması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, idare, değişkenlik ilkesi ve takdir yetkisi kapsamında sınav sistemlerini güncel toplumsal ihtiyaçlara, teknolojik gelişmelere ve olağanüstü durumlara göre uyarlayabilir. Ancak bu uyarlamaların hukuki belirlilik, hukuki güvenlik, eşitlik ve eğitim hakkı gibi temel ilkelerle uyumlu olması; sınavlara girecek bireylerin haklarını ihlal etmeyecek şekilde uygulanması gerekmektedir. Temel hak ve özgürlüklerin yalnızca kanunla sınırlandırılabilmesi dikkate alındığında, idarenin sınavlara ilişkin düzenleyici işlemlerinde yasallık sınırlarını aşmaması gerektiği de açıktır.

2.2.2.3. Eşitlik İlkesi Çerçevesinde Sınavlar

Eşitlik ilkesi, hukukun temel prensiplerinden biri olup, Anayasa'nın başlangıç kısmı³⁷⁶ ile 10. maddesinde³⁷⁷ açıkça düzenlenmiştir. Bu ilkeye göre herkes; dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep, yaş, engellilik ve benzeri nedenlerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Eşitlik ilkesi yalnızca normatif düzeyde kalmamakta; devletin tüm kurum ve kuruluşlarında, kamu hizmetlerinin sunumunda ve toplumsal yaşamın her alanında uygulanması gereken bağlayıcı bir kural olarak yerini almaktadır. İdare hukuku bakımından bu ilke, kamu hizmetlerinin herkese eşit, adil ve tarafsız biçimde sunulması yükümlülüğünü doğurmaktadır³⁷⁸. Anayasa'nın 10. maddesinin dördüncü fıkrasında, “Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar” hükmüyle bu yükümlülük açık biçimde ortaya konmuştur. Bu çerçevede idare, faaliyetlerini yürütürken objektif ölçütlere bağlı kalmalı; keyfi, ayrımcı veya taraflı uygulamalardan kaçınmalıdır.

³⁷⁶ “Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu...”

³⁷⁷ “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.”

³⁷⁸ Duran, Lütfi, **İdare Hukuku Ders Notları**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982, s. 310. Hukuk devleti ilkesinin bir parçası olan eşitlik ilkesi, temel haklar başta olmak üzere idarenin bireylere karşı eşit davranmasıdır. Bu ilke bireylere hem ayrımcı hem de ayrıcalıklı muamele edilmesini yasaklar. Keser, Hayri, “Türk Anayasa Yargısında Hukuk Devleti İlkesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2005, s. 146.

Eğitim ve öğretim alanında eşitlik ilkesinin taşıdığı önem daha da belirgindir. Eğitim kamu hizmeti sunulurken bireyler arasında ayırım yapılmamalı; eşit durumda olanlara eşit, özel ihtiyaçlara sahip olanlara ise uygun düzenlemelerle farklılık tanınmalıdır. Bu bağlamda, eğitime erişim kavramı da eşitlik ilkesinin ayrılmaz bir unsurudur. Erişim, sadece eğitim kurumlarına fiziksel ulaşımı değil; aynı zamanda ayrımcılığın önlenmesini, mali engellerin azaltılmasını ve herkesin eğitim hizmetlerinden eşit biçimde yararlanabilmesini de kapsamaktadır³⁷⁹. 1739 sayılı Kanun'un 4. maddesinde³⁸⁰ “*genellik ve eşitlik*” ilkesi açıkça belirtilmiştir. Yine mezkur Kanun'un 7. maddesinde³⁸¹ eğitim hakkı düzenlenirken, 8. maddesinde³⁸² ise fırsat ve imkân eşitliği ilkesi hüküm altına alınmıştır. Belirtilen düzenlemeler, eğitim alanında eşitliğin sağlanmasına yönelik temel ilkeleri ortaya koymakta ve idareye bu yönde yükümlülükler getirmektedir.

Sınavlar da eğitim kamu hizmetinin önemli bir parçası olduğundan, eşitlik ilkesine uygun biçimde hazırlanmalı, uygulanmalı ve değerlendirilmelidir³⁸³. Tüm adaylara aynı koşullarda sınava girme hakkı tanınmalı; müfredat dışı sorular, önyargılı uygulamalar veya ayrımcı düzenlemelere yer verilmemelidir. Örneğin, bir üniversitenin yüksek lisans öğrencilerinden yazılı sınava girebilmek için belirli bir ücret yatırmalarını talep etmesi ve bu ücreti yatırmayanların yazılı sınava alınmayacakları ve sözlü sınava tabi olacakları yönünde karar vermesi üzerine açılan davada, idarenin bu uygulaması mahkeme tarafından eşitlik ilkesine aykırı bulunarak iptal edilmiştir³⁸⁴. Buna karşılık, sınavın tüm adaylar için aynı

³⁷⁹ Çağlar, Selda, **Uluslararası Hukuk ve Türk Hukuk Sisteminde Engellilerin Eğitim Hakkı ve Devlet Yükümlülükleri**, Beta Yayınları, İstanbul, 2009, s. 374; Sadık, Hasan Tahsin, “Eğitim ve Öğrenim Hakkı Bağlamında Eğitim ve Öğretim Kamu Hizmetinin Dijital Ortamda Yürütülmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2024, s. 62.

³⁸⁰ “*Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet, engellilik ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.*”

³⁸¹ “*İlköğretim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır. İlköğretim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanırlar.*”

³⁸² “*Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkan eşitliği sağlanır. Maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır. Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır.*” Yine 2547 sayılı Kanun m. 5/e “*Yükseköğretimde imkan ve fırsat eşitliğini sağlayacak önlemler alınır.*” düzenlemesi yer almaktadır.

³⁸³ Alman Federal İdare Mahkemesi sınavlarda fırsat eşitliğini, aynı şartlar altındaki adayların mümkün olduğunca eşit ve denk ölçme değerlendirme koşullarına tabi olması olarak ifade etmiştir. BVerwG, 13.05.2004- 6 B 25.04, <https://www.bverwg.de/de/130504B6B25.04.0>, (erişim tarihi: 14.03.2024).

³⁸⁴ “*... Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans öğrencisi olan davacının yazılı sınavlara alınmamasına ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada, dosyanın incelenmesinden, yüksek lisans öğretimi görenlerden sınav gideri olarak 250.000 lira istenilmesi ve bu miktarı ödemeyenlerin sözlü sınava tabi tutulacağı yolunda yapılan ilan üzerine davacının sözü edilen sınav giderini ödememesi nedeniyle 27-28 Mayıs 1993 günleri yapılan yazılı sınavlara alınmadığı, bunun yerine sözlü sınava tabi tutulacağının 3 Mayıs 1993 günlü yazıyla, davalı idare tarafından davacıya bildirildiğinin görüldüğü, davalı idarenin savunmasında işlemin dayanağı olarak ... Üniversitesi Önlisans ve Lisans Eğitim Öğretim Yönetmeliğinin 6. madde hükmü gösterilmekte ve üniversitenin sınavları yazılı ya da sözlü yapma yetkisinin bulunduğu savunulmakta ise de, anılan madde hükmünde yazılı sınavlar için herhangi bir koşulun yerine getirilmesi öngörülmediğinden, yazılı sınava alınmanın bağış koşuluna bağlanmasına yasal olanak olmadığı gibi, davalı idarenin yazılı sınav hakkını bu şekilde şarta bağlaması ve bu*

koşullarda yapılması durumunda, geçmiş sınavlarla kıyas yapılarak eşitsizlik iddiasında bulunulması yerinde kabul edilmemektedir. Danıştay, sınav süresinin geçmiş sınavlara göre daha kısa tutulduğu gerekçesiyle yapılan bir itirazı reddetmiş; sürenin tüm adaylara aynı şekilde uygulandığını ve sorulara uygun şekilde belirlendiğini ifade etmiştir³⁸⁵.

Eşitlik ilkesi yalnızca yasal düzenlemelerle sınırlı değildir; sınav uygulamalarında adayların sosyoekonomik koşulları da eşitliği etkileyebilir. Örneğin, özel ders, kurs veya özel okul gibi kaynaklara erişebilen öğrenciler avantaj elde edebilirken; ekonomik yetersizlik içindeki öğrenciler dezavantajlı hale gelebilmektedir. Bu durumu dengelemek adına bursluluk sınavları, destekleme projeleri ve sınav ücretinden muafiyet gibi uygulamalar geliştirilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın bursluluk sınavları veya ücretsiz hazırlık destekleri bu tür örneklerdendir. Almanya'da pandemi döneminde bir öğrenci, okul ve kütüphanelerin kapalı olması nedeniyle kalabalık ve gürültülü bir ev ortamında sınava hazırlanmak zorunda kaldığını, sınavlara hazırlık sürecinde fırsat eşitliğinin bozulduğunu belirterek idareden üniversiteye giriş sınavının ertelenmesi talebinde bulunmuştur. İdarenin bu talebi reddetmesi üzerine öğrenci dava açmıştır. Mahkeme kararında, virüs nedeniyle alınan önlemlerin tüm öğrenciler için geçerli olduğunu, bu koşulların herkesin katlanmak zorunda kaldığı ortak bir durum olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin sınava hazırlık sürecinde tamamen eşit koşullara sahip olmasının mümkün olmadığı, yaşamın diğer alanlarında olduğu gibi sınavlara hazırlıkta da bireysel farklılıkların bulunabileceği vurgulanmıştır. İdarenin sınava hazırlanan her öğrencinin somut yaşam koşullarını dikkate alarak bireysel bir hazırlık süreci sağlamasının mümkün olmadığı ifade edilmiştir³⁸⁶.

Eşitlik ilkesi, aynı koşullarda bulunan bireylere aynı muamelenin yapılmasını, farklı koşullarda olan bireylere ise durumlarına uygun farklılıklar tanınmasını gerektirmektedir³⁸⁷. AYM de bu yaklaşımı benimseyerek, eşitlik ilkesinin amacı olarak “*aynı durumda bulunan kişilerin kanunlar karşısında aynı işleme tabi tutulmasını*” ifade etmekte; farklı durumda olanlara farklı uygulamaların yapılmasının ilkeye aykırılık oluşturmayacağını

koşulu yerine getirmeyenleri sözlü sınava tabi tutacağını bildirmesinin eşitlik ilkesini ihlal ettiği, bu durumda, davacının yazılı sınava alınmamasına ilişkin uygulama işleminde hukuka uyarlık bulunmadığı...” Danıştay 8. Dairesi, E. 1995/4420, K. 1997/1490, T. 05.05.1997, KİBB.

³⁸⁵ Danıştay 8. Dairesi, E. 1990/851, K. 1991/1084, T. 04.06.1991, KİBB.

³⁸⁶ <https://www.berlin.de/gerichte/oberverwaltungsgericht/presse/pressemitteilungen/2020/pressemitteilung.923794.php>, (erişim tarihi: 14.03.2024).

³⁸⁷ “İdare hukuku alanında eşitlik ilkesinin uygulanması kamu hizmeti kavramı ile birlikte aktarılmaktadır. Buna göre eşitlik kamu hizmetinin genel ilkelerinden biridir. Bu çerçevede idare, kamu hizmetini dilediğine sunmakta özgür olmadığı gibi, eşit durumda bulunanlara eşit, farklı konumda bulunanlara da farklı biçimde sunmak zorundadır. Ayrıca kamu hizmetinin tarafsızlığı ilkesi, “ayrımcılık yapmama” yükümlülüğünü de içinde barındırmaktadır”, Danıştay 12. Dairesi, E. 2009/5045, K. 2013/5796, T. 27.06.2013, UYAP.

vurgulamaktadır³⁸⁸. Bu nedenle, şehit yakınları, gaziler veya engelliler gibi bazı kişiler için farklı uygulamalar öngörülmesi, eşitlik ilkesine aykırılık teşkil etmemektedir. Bu çerçevede, sınavlar bakımından engelli adaylar için ayrı uygulamalar öngörülmesi de eşitlik ilkesine aykırı değil; bilakis, ilkenin hukuksal ve işlevsel boyutuna uygun bir yansımadır. Zira engelli bireylerin fiziksel, zihinsel veya duyu ile ilgili farklılıkları, onların sınavlara erişimini ve sınav performanslarını doğrudan etkileyebilecek niteliktedir. Bu nedenle, engelli adaylara yönelik sınav sürelerinin uzatılması, yardımcı araçların kullanılması veya özel sınav merkezlerinin tahsisi gibi düzenlemeler, eşitliği sağlamak amacıyla yapılan ve farklılığı gözeten uygulamalardır. ÖSYM tarafından yapılan merkezi sınavlarda engelli adayların bireysel ihtiyaçlarına göre düzenlemeler yapılmakta; örneğin, görme engelliler için Braille kitapçıklar, işitme engelliler için işaret dili desteği veya sınav süresinin uzatılması gibi uygulamalar hayata geçirilmektedir. Ayrıca, sınav merkezlerinin erişilebilirliği özel temsilcilerce denetlenmekte ve ilgili kurumlarla iş birliği içinde engelli adayların eşit koşullarda sınava girmesi sağlanmaktadır³⁸⁹.

2.2.2.4. Bedelsizlik İlkesi Çerçevesinde Sınavlar

Bedelsizlik (meccanilik) ilkesi, vergi ödeyerek kamu hizmetlerinin finansmanına katkı sunan bireylerin, bu hizmetlerden yararlanırken ek bir ücret ödememesi gerektiğini ifade etmektedir³⁹⁰. İlk bakışta bu ilke, vatandaşların kamu hizmetlerinden tamamen ücretsiz yararlanması gerektiği şeklinde anlaşılabilir. Ancak günümüzde bu ilkenin mutlak biçimde uygulanmadığı görülmektedir³⁹¹.

Teknolojideki hızlı gelişmeler, kamu hizmetlerinin sunum biçimini önemli ölçüde değiştirmiş ve bu dönüşüm, hizmetlerin daha etkin ve kaliteli sunulabilmesi için ek mali kaynaklara olan ihtiyacı artırmıştır. Yeni teknolojik altyapıların kurulması, mevcut sistemlerin güncellenmesi ve bu yatırımların finansmanının sağlanması gibi gereklilikler, kamu

³⁸⁸ “Bu ilke ile eylemli değil hukuksal eşitlik öngörülmüştür. Eşitlik ilkesinin amacı aynı durumda bulunan kişilerin kanunlar karşısında aynı işleme bağlı tutulmalarını sağlamak, ayırım yapılmasını ve ayrıcalık tanınmasını önlemektir. Bu ilkeyle, aynı durumda bulunan kimi kişi ve topluluklara ayrı kurallar uygulanarak kanun karşısında eşitliğin ihlali yasaklanmıştır. Kanun önünde eşitlik, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı tutulacağı anlamına gelmez. Durumlarındaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları ve uygulamaları gerektirebilir. Aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar farklı kurallara bağlı tutulursa Anayasa’da öngörülen eşitlik ilkesi zedelenmez”, AYM, E. 2022/82, K. 2022/113, T. 28.09.2022.

³⁸⁹ ÖSYM Tanıtım Bülteni, s. 20,

https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2023/TBULTEN/turkcetb_12062023.pdf, (erişim tarihi: 03.05.2023).

³⁹⁰ İzci, Büşra, **Meccanilik İlkesi ve Türkiye’de Kamu Hizmetinden Yararlanandan Karşılık Alınmasının Meşruiyeti**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 14; Kalabalık, İdare Hukuku, s. 313-314; Sancakdar/Önüt/Us Doğan/Kasapoğlu Turhan/Seyhan, s. 577.

³⁹¹ Atasayan, s. 100. Gözler’e göre, bedelsizlik ilkesi kamu hizmetine hakim olan genel bir ilke olmayıp, yalnızca mevzuatın öngördüğü durumda geçerli olan istisnai bir ilkedir. Gözler, İdare Hukuku, C. II, s. 345.

hizmetlerinden yararlananlardan belirli bir bedel alınmasını gerekli kılmıştır³⁹². Modern kamu yönetimi anlayışında, hizmetlerin maliyetlerinin karşılanması ve kaynakların etkin kullanımı gibi gerekçelerle, bazı kamu hizmetleri için kısmi ücretlendirme veya katkı payı alınması yaygınlaşmıştır³⁹³. Nitekim eğitim, sağlık ve ulaşım gibi temel kamu hizmetlerinde bile zaman zaman katkı payları ya da ücretlendirmeler yapılmaktadır. Ancak ilköğretim hizmeti, bu durumdan ayrı tutulmakta ve bedelsizlik ilkesinin açık şekilde uygulandığı alanlardan biri olmaya devam etmektedir³⁹⁴. Anayasa'nın 42. maddesinin beşinci fıkrasında, “*İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır*” denilerek bu anayasal güvence açıkça ortaya konmuştur. Aynı şekilde, Türkiye'nin taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 28. maddesi³⁹⁵ ile İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 26. maddesi³⁹⁶, ilköğretimin ücretsiz olması gerektiğini hükme bağlamaktadır. Ancak ortaöğretim ve yükseköğretim kamu hizmetleri bakımından bedelsizlik ilkesi Anayasa veya kanunlarda öngörülmemiştir.

Bu bağlamda, eğitim kamu hizmetinin bir parçası olan ilköğretim düzeyindeki sınavların da bedelsiz olması zorunludur. İlköğretim dışındaki diğer kademelerde özellikle ortaöğretim ve yükseköğretimde sınavların ücretsiz olması yönünde anayasal bir zorunluluk bulunmasa da fırsat eşitliği ve eğitim hakkının etkili bir şekilde sağlanabilmesi için bu sınavların da mümkün olduğunca ücretsiz ya da makul ücretlerle sunulması önemlidir. Zira sınavlar, öğrencilerin akademik geleceklerini ve mesleki fırsatlarını doğrudan etkileyen araçlardır. Bu nedenle, sınavlara erişimde maddi engellerin bulunması, eğitimde adalet ve eşitliği zedeleyecektir. Günümüzde özellikle merkezi sınavlarda, sınavların organizasyonu ile ilgili teknik ve idari giderlerin karşılanması amacıyla belirli bir bedel alınmaktadır. Ancak dikkat edilmesi gereken temel husus, ücretlerin makul düzeyde tutulması ve ekonomik açıdan dezavantajlı gruplar için istisnalar getirilmesidir. Nitekim ÖSYM sınavlarında, gaziler ile şehit

³⁹² **Akyılmaz/Sezginer/Kaya**, İdare Hukuku, s. 587. “*Kamu hizmetlerinin karşılığı olarak, yararlananlardan kullanım oranlarına ve ödeme güçlerine göre ücret alınabileceği kabul edilmektedir. Böylece, bu hizmetlerden yararlananlarla yararlanmayanlar arasındaki eşitsizlik giderilmiş olmaktadır. Ancak, gelir düzeyi ne olursa olsun belirlenen ücreti ödeyemeyecek olanlardan bu ücretin alınmaması ya da onlar adına ödenmesi olanakları da uygulamaya konulmalıdır*” AYM, E. 1987/16, K. 1998/8, T. 19.04.1998.

³⁹³ **Onar** C. I, s. 18; **Karahanoğulları**, Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim), s. 227.

³⁹⁴ Evren, Çınar Can, “Bir Danıştay Kararı Üzerine Kamu Hizmetinde Bedel Sorunu”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 11, S. 1, 2007, ss. 679-692, s. 684.

³⁹⁵ “*Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle: İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;...*” <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>, (erişim tarihi: 12.03.2024).

³⁹⁶ “*Eğitim parasızdır, hic olmazsa ilk ve temel eğitim safhalarında böyle olmalıdır, ...*” <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/>, (erişim tarihi: 12.03.2024).

ve gazilerin eş ve çocukları sınav ücretinden muaf tutulmuştur³⁹⁷. Lise ve üniversiteye geçiş sınavları gibi eğitim hayatının devamı için zorunlu hale gelen sınavlarda ücretin yüksek tutulması, anayasal bir hak olan eğitim hakkını dolaylı olarak ihlal edebilir. Aynı durum, kamuya giriş sınavları için de geçerlidir. Kamu görevine girme hakkının korunabilmesi için bu tür sınavlara başvuru ücretlerinin erişimi kısıtlamayacak düzeyde belirlenmesi gerekmektedir.

2.3. Kamu Personel Hukukunda Sınavlar

Kamu personeli veya görevlisi³⁹⁸, idarenin varoluş sebebi olan kamu hizmetlerini yerine getirebilmesi için gerekli olan insan unsurudur. İdare, kamu hizmetlerini kamu görevlileri aracılığıyla topluma sürekli, düzenli ve etkili bir biçimde sunmaktadır. Bu bağlamda, kamu hizmetinin kalitesi büyük ölçüde hizmeti sunan personelin niteliklerine bağlıdır. Dolayısıyla idarenin, kamu görevini yerine getirecek personeli seçerken en yetkin ve liyakatli adayları tercih etmesi kamunun yararına olacaktır³⁹⁹. Kamu görevlerine girişte liyakatli kişilerin tercih edilmesi, sadece hizmetin kalitesini artırmakla kalmamakta; aynı zamanda iyi yönetim anlayışının yerleşmesine ve halkın devlete olan güveninin pekişmesine de katkı sağlamaktadır. Bu sebeple, kamu hizmetini yerine getirecek kişilerin seçiminde, yetiştirilmesinde ve yükselmesinde geçmişten bu yana belli yöntemler ve yeterlilik ölçütleri öngörülmüştür⁴⁰⁰.

Osmanlı döneminde, sağlıklı ve zeki çocukların toplanarak, sıkı bir eğitimle kabiliyetlerine göre devlet hizmetlerinde istihdam edilmesi anlamına gelen devşirme sistemine

³⁹⁷ ÖSYM Tanıtım Bülteni, s. 21,

https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2023/TBULTEN/turkعتb_12062023.pdf, (erişim tarihi: 03.05.2023).

³⁹⁸ İdare hukuku doktrininde kamu görevlisi kavramı, geniş ve dar anlamda olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır. Geniş anlamda kamu görevlileri, hukuki statüleri veya yerine getirdikleri görevin niteliği ne olursa olsun, kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan tüm personeli kapsamaktadır. Bu çerçevede, Cumhurbaşkanı, başbakan, bakanlar, milletvekilleri, belediye başkanları, muhtarlar, sözleşmeli personel ve kamuda çalışan işçiler gibi geniş bir yelpazedeki görevliler, geniş anlamda kamu görevlisi olarak değerlendirilmektedir. Dar anlamda kamu görevlileri ise devletin siyasal yapısını oluşturan organlarda görev alan kişiler ile özel hukuk hükümlerine tabi olarak kamu sektöründe çalışanlar hariç tutularak, faaliyetlerini meslek olarak icra eden kamu personeli ifade etmektedir. Kanlıgöz, Cihan, “1982 Anayasasına Göre Kamu Görevlisi Kavramının Anlam ve Kapsamı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 43, S. 1, 1993, ss. 169-197, s. 180-181; **Akgüner/Berk**, s. 547-548; Evren, Çınar Can/Uçar, İsmail, **Kamu Görevlileri Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2020, s. 18-19. Çeşitli mevzuatlarda, yargı kararlarında ve doktrinde yapılan kamu görevlisi tanımı hakkında ayrıntılı açıklamalar için bkz. Boz, Selman Sacit/İnce, Abidin Kadir/Büyükyıldırım, Gizem Elif/Acar, Enis, **Kamu Personel Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 40-66; Karşı, Mehmet Rauf, **İdare Hukukunda Kamu Görevlisi Kavramı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 4-6.

³⁹⁹ Cardona, Francisco, “Recruitment in Civil Service Systems of EU Members and in Some Candidate States”, **Seminar on Civil Service Recruitment Procedures**, Vilnius, 2006, s. 1.

⁴⁰⁰ “Kamu hizmetine girişte liyakati arayan dünyadaki ilk ülke Çin’dir. Bu, bize genelde derslerde pek anlatılmaz. Çünkü siyasi düşünce tarihini genellikle Batı merkezli olarak öğreniyoruz. Ancak enteresan bir şekilde, kamu personeli alımında liyakat, yani sınav, ölçme ve değerlendirme, tarihte ilk kez M.Ö. 3. yüzyılda Çin’de uygulanmıştır. Devlet memuru olmak isteyen kişi kaligrafi sınavına, edebiyat sınavına ve genel kültür sınavına girerdi. Başarılı olursa devlet memuru olurdu.” Ersöz, A. Kürşat, “Yönetmelik Etik ve Hukuk”, **Kamusal Hizmet Sunumunda Yönetmelik Etik ve Hukuk**, ed. Demir Uslu, Yeter, Medipol Üniversitesi Yayınları: 79, İstanbul, 2025, ss. 29-32, s. 31.

dayanan bir usul kabul edilmektedir⁴⁰¹. Günümüzde ise ilk defa Tanzimat Döneminde uygulanmaya başlanan ve birçok değişikliğe uğrayarak devam eden “sınav sistemi” kullanılmaktadır⁴⁰².

Ülkemizde liyakat ilkesine anayasal düzeyde ilk kez 1876 Anayasası’nda yer verilmiş, bu ilke 1924 Anayasası’nda da korunmuştur. Ancak bu anayasal belgelerde kamu hizmetine girişte sınav sistemi açıkça öngörülmemiştir⁴⁰³. Kamu görevine girişte sınav zorunluluğu ilk kez, 1939 yılında yürürlüğe giren 3656 sayılı Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve

⁴⁰¹ Demir, Abdullah, “Osmanlı Devleti’nde Devşirme Sistemi”, **Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 1, S. 1, 2017, ss. 19-27, s. 21. Osmanlılarda eğitim bakımından okullara öğrenci alımında herhangi bir sınava rastlanılmamakla birlikte öğretmenlerin seçilmesinde sınavlara başvurulduğu ifade edilmektedir. **Turgut/Baykul**, s. 11. Örneğin, Fatih Sultan Mehmet döneminde sıbyan mekteplerine alınacak öğretmenlerin seçilmesinde veya terfilerinde sınav yapıldığı, hatta bu sınavlarda Fatih’in kurduğu sınav heyetine başkanlık yaptığına dair bilgiler vardır. Yine II. Beyazıt ve Yavuz Sultan Selim’in Enderun mekteplerine atanacak öğretmenlerin bilgileri ve ehliyetli kimselerden seçilmesine özen gösterdiği bildirilmektedir. Dilaver, H. Hüseyin, **İdâdilere Öğretmen Alımı ve Orijinal Bir Sınav Belgesi**, https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/143/7.htm, (erişim tarihi: 16.02.2022). O dönemlerde öğretmen alınırken çok sıkı ve ciddi bir sınavın yapıldığı, ancak zamanla bu durumun terkedildiği ifade edilmiştir. “1800’lere gelindiğinde, öğretmen alımında ehliyet ve liyâkattan bahsedilmekte ise de, bu vasıfların belirlenme usûlü veya imtihan yönetimi konusunda yeterli bir açıklamaya rastlanmamaktadır. Tanzimat döneminde açılan ilk beş rüşdiyenin hocalıklarına ehliyetli ve kabiliyetli, muktedir hocaların tayininden bahsedilmekte ise de bunların nasıl alındığı hususuna açıklık getirilmemiştir.” https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/143/7.htm, (erişim tarihi: 16.02.2022).

⁴⁰² **Boz/İnce/Büyükyıldırım/Acar**, s. 80. Kamu hizmetine girişte sınav sistemi uygulaması Avrupa ülkeleri başta olmak üzere çoğu ülkede bulunmaktadır. Çek Cumhuriyeti’nde kamu hizmetine giriş yarışma sınavı ile olmaktadır ve yarışma sınavı kurul ile yapılan bir mülakattan oluşmaktadır. Adaylar aldıkları puanlara göre bir sıralamaya tabi tutulmaktadır. En yüksek puanı alanlar kamu hizmetine aday memur olarak girer ve aday memuriyet sürecinde kamu hizmetine eğitimi içerisinde olur. Aday memuriyet süreci sonunda beş kişilik bir sınav komitesi önünde sözlü ve yazılı bir sınav ve amir tarafından ayrıca bir değerlendirme yapılır. Bu sınav bakımından herhangi bir puan öngörülmemiş olup, aday “başarılı” veya “başarısız” olur. Aday sınavda başarısız olursa sınava bir kez daha girme hakkı bulunmaktadır. Bu sınavın sonucuna göre aday ya devlet memuru olmakta ya da iş sözleşmesinin feshi sebebiyle görevine son verilmektedir. Macaristan’da kamu hizmetine giriş süreci pozisyonlara bağlı olarak farklı şekillerde düzenlenmiştir. Örneğin, daire başkanlarının alımında, kanunen kamuya açık yarışma sınavı ilan edilmesi gerekmektedir. Psikolojik yetenek testi de uygulanabilmektedir. Letonya’da kamu hizmetine girişte boş kadrolar için yarışma sınavı duyuruları Resmi Gazete’de yayınlanır. Yarışma sınavını değerlendirmek üzere kurul oluşturulur. Kurul önce adayların özgeçmişini inceler, ardından sözlü sınav ve yazılı sınav sürecini yürütür. Litvanya’da her kurum işe alım sürecini, kendi bünyesinde kurduğu komisyonlar aracılığı ile yürütmektedir. Komisyon adayları yazılı bir sınavla tabi değerlendirmektedir. Ancak 2002 yılında yapılan değişikliklerle birlikte devlet memurluğu için tüm işe alımlarda uygulanan standart bir işe alım prosedürü oluşturulmuştur. Adaylar bir yazılı sınav ve sözlü mülakata tabi tutulur. Bu iki sınavdan alınan puanların toplamı nihai puanı oluşturur ve adaylar puanlarına göre sıralanır. Sözlü sınavlar kamuya açıktır ve yazılı sınavlar da internet üzerinden kamuya açık olarak gerçekleştirilir. Romanya Kamu Hizmeti Tüzüğü ise, kamu hizmetine girmenin yolu olarak rekabeti öngörmüş ve bir sınavın gerekli olduğunu belirtmiştir. Yeni işe alınan kişiler, deneme süresinde olan memurlar olarak kabul edilmektedir ve altı ila on iki ay süren deneme süresinin sonunda daimi memur statüsü kazanılmaktadır. Kamu hizmeti mevzuatlarında, tüm kamu hizmeti pozisyonlarının liyakate dayalı rekabetçi mekanizmalarla doldurulacağı açıkça öngörülmüştür. Yine daha yüksek pozisyonlara terfiinin yarışma veya sınav yoluyla yapılacağı vurgulanmıştır. Belirli kıdem veya hizmet süresi koşullarını sağlayan memurlar, terfi prosedürlerine katılabilecektir. Slovakya’da da kamuya alımlar ve terfiiler, açık rekabete ve bir seçim prosedürünün sonuçlarına dayanmalıdır. Yarışma olmaksızın doğrudan atama sadece siyasi pozisyonlardaki üst düzey memurlar ve büyükelçilik, bakanlık gibi bazı üst düzey memurlar için mümkündür. İşe alımlarda, öncelikle adayların mesleki ve teknik bilgisini ölçme amacıyla yazılı sınav, sonrasında işe alım komitesi tarafından mülakat ve bazı durumlarda standart bilgisayar yazılımı temelinde gerçekleştirilen psikolojik test yapılmaktadır. İşe alma komisyonu adayların puan sırasına göre bir liste yapar ve bakanlık atamayı yapar. **Cardona**, s. 8-18.

⁴⁰³ Yıldız, Günay, “Türk Kamu Yönetiminde Liyakat İlkesi”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 3, S. 8, 2016, ss. 140-180, s. 158.

Teadülüne Dair Kanun'un 17. maddesiyle düzenlenmiştir. Bu hükümle, boş kadrodan fazla aday olması durumunda yarışma sınavı, eşit veya az aday olması halinde ise yeterlik sınavı yapılması zorunlu hale getirilmiştir. Ancak bu hüküm, düzenleyici işlemlerle desteklenmediği ve istisnai memuriyet sayısı fazla tutulduğu için uygulamada tam anlamıyla etkili olamamıştır⁴⁰⁴. Sınav sisteminin kurumsallaşması 1960 yılında Devlet Personel Dairesi Başkanlığı'nın kurulmasıyla mümkün olmuştur⁴⁰⁵. Bu kurum, kamu personel rejimini düzenlemek, standartlarını belirlemek ve sınav süreçlerinin planlanmasını sağlamakla görevlendirilmiştir⁴⁰⁶. Bu gelişmeyi takiben, sınav uygulamalarıyla ilgili en önemli adımlardan biri, 30 Ocak 1986 tarihli ve 19004 sayılı "İlk Defa Kamu Hizmeti ve Görevlerine Devlet Memuru Olarak Atanacaklar İçin Mecburi Yeterlik ve Yarışma Sınavları Genel Yönetmeliği" ile atılmıştır. Bu Yönetmelik, kamu görevlerine girişte merkezi sınav zorunluluğu getirerek, liyakate dayalı sistemin güçlenmesini sağlamıştır⁴⁰⁷. Söz konusu Yönetmelik daha sonra yürürlükten kaldırılarak yerine "Kamu Görevlerine İlk Defa Atanacaklar İçin Yapılacak Sınavlar Hakkında Genel Yönetmelik" getirilmiştir. Bu yeni düzenleme ile daha önce uygulanan Devlet Memuru Seçme Sınavı (DMS) ve Kurumlar İçin Merkezi Eleme Sınavı (KMS) kaldırılmış; bunların yerine Kamu Personel Seçme Sınavı (KPSS) adı altında tek tip, standart bir sınav sistemi oluşturulmuştur.

Kamu personeli alımında uygulanan sınav usulleri, genel olarak merkezi sistem ve kurumsal sistem olarak iki ana başlık altında sınıflandırılabilir⁴⁰⁸. Merkezi sınav sisteminde, kamu kurumlarının personel ihtiyacını karşılamak amacıyla sınavlar merkezi bir otorite (genellikle ÖSYM) tarafından yürütülmektedir⁴⁰⁹. Kurumlar, ihtiyaç duydukları personel sayı ve niteliklerini ilgili otoriteye bildirmekte; merkezi kurum bu bilgiler doğrultusunda sınavları organize etmektedir⁴¹⁰. Merkezi sınav sistemi, başta siyasi ve bireysel kayırmacılığın önlenmesi

⁴⁰⁴ Mıhçıoğlu, Cemal, "Türkiye'de Memuriyete Girişte Liyakat Prensibi", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C. 13, S. 1, 1958, ss. 109-116, s. 112; **Yıldız**, Türk Kamu Yönetiminde Liyakat İlkesi, s. 158.

⁴⁰⁵ 17.12.1960 tarih ve 10683 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Devlet Personel Dairesi Kurulması Hakkında Kanun ile kurulan bu Dairenin görevlerine Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçiş sürecinde son verilmiş ve yetkileri çeşitli kamu kurumları arasında dağıtılmıştır. Devlet Personel Başkanlığının görevleri, ilgili kurumlar arasında dağıtılarak yürütülmektedir. Bu kapsamda, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı Çalışma Genel Müdürlüğü, İnsan Kaynakları Ofisi ve Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı yetki ve sorumlulukları paylaşmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Demirelli, Levent/Aydın, Recep, "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Türk Kamu Personel Yönetiminin Örgütlenmesi", **Yasama Dergisi**, S. 42, 2020, ss. 49-96.

⁴⁰⁶ Eminoğlu, Özge, "Türkiye'de Kamu Hizmetine Girme Hakkı ve Liyakat İlkesi Açısından Sözlü Sınavlar: Bir Kamu Kurumu Örneği", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara, 2019, s. 84.

⁴⁰⁷ **Eminoğlu**, s. 87.

⁴⁰⁸ Ayman Güler, Birgül, **Kamu Personeli: Sistem ve Yönetim**, 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2013, s. 171; **Albayrak**, s. 57.

⁴⁰⁹ Öztunç, Hikmet, **Kamu Personel Hukukunda Liyakat İlkesi**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2024, s. 377; **Yıldırım/Çınarlı**, s. 218-219.

⁴¹⁰ **Albayrak**, s. 57; **Ateş**, s. 64.

olmak üzere liyakate dayalı istihdam ve fırsat eşitliğinin sağlanması düşüncesine dayanmaktadır⁴¹¹. Bu kapsamda, 2002 yılında yürürlüğe giren Kamu Görevlerine İlk Defa Atanacaklar İçin Yapılacak Sınavlar Hakkında Genel Yönetmelik, (B) grubu kariyer dışı kadrolara yapılacak atamalarda KPSS’yi zorunlu kılmıştır. Yönetmeliğin 23. maddesine göre, bu kadrolara başvuran adaylar, ÖSYM tarafından yapılan KPSS puanlarına göre sıralanarak atanmaktadır⁴¹². Ancak 2019 yılında 1703 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile yapılan değişiklikle, merkezi sınavın B grubu kadrolar üzerindeki etkisi azaltılmıştır. Değişiklikle birlikte, il özel idareleri, belediyeler, bağlı kuruluşlar, mahalli idare birlikleri ve döner sermayeli kuruluşlara yapılacak atamalarda, ilgili kurumların KPSS puanını esas alarak kendi sınavlarını yapmalarına imkân tanınmıştır (m. 27/A).

Kurumsal sınav sisteminde ise sınavlar, personel ihtiyacını doğrudan karşılamak isteyen kamu kurum veya kuruluşları tarafından yürütülmektedir⁴¹³. Her kurum, kendi personel politikasına uygun olarak yarışma sınavları düzenlemektedir⁴¹⁴. Eğer sınav başka bir kuruma yaptırılacaksa, bu durum aralarındaki protokolle belirlenmektedir⁴¹⁵. Kurumsal sınav sistemi, özellikle uzmanlık gerektiren pozisyonlarda, hizmetin kesintisiz sürmesi ve kurum ihtiyacının hızla karşılanması açısından etkili bir yöntemdir. Kurumlar, ihtiyaçlarına en uygun niteliklere sahip adayları belirleyebilmekte ve mesleki yeterlilik değerlendirmesini doğrudan yapabilmektedir⁴¹⁶. Ancak bu sistem, liyakate aykırı uygulamalar ve kayırmacılık riski nedeniyle sıkça eleştirilmektedir⁴¹⁷.

Kamu personel rejiminde, görevde yükselme süreçlerinde kurumsal sınavlar kullanılmaktadır. Bu alandaki temel düzenleme, 1999 tarihli Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Görevde Yükselme ve Unvan Değişikliği Esaslarına Dair Genel Yönetmelik’tir⁴¹⁸. Yönetmeliğin 8. maddesi, görevde yükselme veya unvan değişikliği ile atama yapılacak personelin kurum içi yazılı ve sözlü sınavlarda başarılı olmalarını zorunlu kılmaktadır. 15.

⁴¹¹ Yıldırım/Çınarlı, s. 219.

⁴¹² “...kamu kurum ve kuruluşlarında hazine avukatı ve hukuk müşaviri kadrolarıyla avukat kadrolarına, merkezi sınav sonuçları ve adayların tercihleri dikkate alınarak yerleştirme ve atama yapılması gerekirken, aynı hukuksal durumda olan diğer B grubu kadrolardan farklı olarak, bu kadrolara atamada ikinci bir sınav yapılmasının öngörülmesi eşitlik ilkesine aykırı olduğundan ve subjektif değerlendirmelerin oluşabilmesine yol açıcı etkileri bulunduğundan dava konusu Ek 6 ncı maddeyle getirilen düzenlemede, bu maddenin yürürlüğüne ilişkin 2. ve yürütülmesine ilişkin 3 üncü maddelerinde hukuka ayarlık görülmemiştir” Danıştay 12. Dairesi, E. 2016/9090, K. 2018/528, T. 08.02.2018, KİBB.

⁴¹³ Ayman Güler, s. 171; Albayrak, s. 57.

⁴¹⁴ Ateş, s. 64.

⁴¹⁵ Danıştay 12. Dairesi, E. 2021/7112, K. 2023/3274, T. 08.06.2023, KİBB.

⁴¹⁶ Öztunç, s. 379.

⁴¹⁷ Öztürk, Namık Kemal, “Liyakat Sistemini Korumanın Farklı Bir Yolu: Liyakat İlkesi Koruma Kurulu”, **Türk İdare Dergisi**, C. 74. S. 435, 2002, ss. 129-143, (Liyakat İlkesi Koruma Kurulu), s. 141. Aksi yönde görüş için bkz. Öztunç, s. 382.

⁴¹⁸ RG. 18.04.1999/23670.

maddeye göre ise bu sınavlar, genel yönetmelik hükümlerine aykırı olmamak koşuluyla her kurumun kendi çıkaracağı yönetmeliklerde belirtilen usullere göre yapılacaktır.

Kamu hizmetlerinin çeşitlenmesi ve kamu görevlerine artan talep, personel alım yetkisinin merkezi idare ile kamu kurumları arasında paylaştırılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu nedenle günümüzde hem Türkiye’de hem de pek çok ülkede, karma sistem uygulanmaktadır⁴¹⁹. Ülkemizde kamu personel sistemi, merkezi ve kurumsal yaklaşımların bir arada kullanıldığı karma modele dayanmaktadır. Bu sistemde adaylar, önce merkezi sınavdan (KPSS) geçer puan almakta, ardından başvurdukları kurumun düzenlediği yazılı ve/veya sözlü sınavlarda başarı göstermek zorundadır. Bu durum özellikle A Grubu kadrolar için daha belirgindir. Kamu Görevlerine İlk Defa Atanacaklar İçin Yapılacak Sınavlar Hakkında Genel Yönetmelik’in 12. maddesine göre, A Grubu kadrolara atanabilmek için hem merkezi sınavdan (KPSS) yeterli puan alınması hem de kurum sınavlarının başarıyla tamamlanması şarttır.

2.3.1. Kamu Hizmetine Girme Hakkı

Kamu hizmetine giriş, bireylerin idare bünyesinde görev almak üzere atanmalarını ve çalışmaya başlamalarını ifade etmektedir. Kamu görevliliğine giriş anayasal bir haktır ve bu hak Anayasa’nın “*Siyasi Haklar ve Ödevler*” bölümünde düzenlenen “*Kamu hizmetlerine girme hakkı*” kenar başlıklı 70. maddesinde, “*Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir.*” şeklinde düzenlenmiştir⁴²⁰. Türk vatandaşlarına tanınmış olan ve temel haklar arasında yer alan bu hak, uluslararası insan hakları belgelerinde de güvence altına alınmıştır⁴²¹. Kamu hizmetine girme hakkı, bireyler açısından hem bir aktif statü hakkı⁴²² hem de bir siyasi hak niteliği taşımaktadır⁴²³. Anayasa ile güvence altına alınan bu hak, idare hukuku çerçevesinde devlet

⁴¹⁹ Öztunç, s. 380.

⁴²⁰ Bu hak, 331 sayılı 1961 Anayasası’nın “*Hizmete Girme*” başlıklı 58. maddesinde, “*Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir. Hizmete alınmada, ödevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.*” şeklinde; 1924 Anayasası’nın 92. maddesinde ise, “*Siyasi hakları olan her Türkün, yeterliğine ve hakedişine göre, Devlet memuru olmak hakkıdır.*” şeklinde yer almaktaydı.

⁴²¹ Örneğin, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 21. maddesinin ikinci fıkrasında, “*Herkesin ülkesinin kamu hizmetlerinden eşit olarak yararlanma hakkı vardır.*” şeklinde yer almaktadır. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>, (erişim tarihi: 12.03.2023).

⁴²² Anayasa’da siyasal bir hak olarak yer alan bu hak, George Jellinek’in klasikleşen üçlü hak sınıflandırmasında aktif statü hakları bir diğer adıyla katılma hakları arasında yer almaktadır. Aktif statü hakları, kişinin devlet yönetimine katılmasını sağlayan haklardır. Kapani, Münici, **Kamu Hürriyetleri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013, s. 6.

⁴²³ Bu hak yalnızca siyasal bir hak olarak düşünülmemelidir. Kişiler kamu hizmetlerine maaş karşılığı girerek, sahip olduğu bu mali olanaklarla yaşamını sürdürmektedir. Kişinin kamu hizmetine girme hakkını sınırlandırmaz, bunun sonuçları sadece siyasal bir hak olan kamu hizmetine girmekten yoksun olma ile sınırlı olmayacaktır. Bu nedenle kamu hizmetine girme hakkı, tüm insan hakları ile yakından ilgilidir ve özgür olmanın vazgeçilemeyecek koşullarından birisidir. Zabunoğlu, Yahya, Kazım, “*Kamu Hizmetine Girme, Hizmete Kalma ve Yükselme Hakkı*”, **İnsan Hakları ve Kamu Görevlileri Sempozyum, Açık Oturum, Bildiriler ve Tartışmalar**, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) Yayınları, Ankara, 1992, s. 182.

memuriyetine giriş hakkını da kapsamaktadır⁴²⁴. Ayrıca bu hak yalnızca kamu görevine başlama hakkını değil; görevde yükselme ve haksız yere görevden çıkarılmama güvencelerini de içermektedir⁴²⁵.

Temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına ilişkin Anayasa'nın 13. maddesinde, hakların ancak ilgili maddelerde öngörülen sebeplerle sınırlandırılacağı belirtilmiştir. Kamu hizmetine girme hakkının düzenlendiği 70. maddede ise bu hakkın yalnızca “görevin gerektirdiği nitelikler” esas alınarak sınırlandırılacağı hükme bağlanmıştır. Bu nedenle, kamu hizmetine girişte aranabilecek tek kriter, hizmetin gerektirdiği koşullara sahip olunmasıdır. Bu nitelikler, yapılacak görevin özelliğine göre değişmekle birlikte; önemli olan, söz konusu koşulların soyut, objektif ve eşitlik ilkesine uygun şekilde belirlenmesidir⁴²⁶. Anayasa'nın 70. maddesindeki “görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemeyeceği” yönündeki hüküm, hem kanun koyucuya kamu hizmetine girişte hangi koşulların aranacağı konusunda takdir yetkisi tanımakta hem de bu yetkinin görevin gerektirdiği objektif kriterlerle sınırlandırılmasını zorunlu kılmaktadır⁴²⁷. Söz konusu nitelikler, askerlik, vatandaşlık, yaş gibi genel şartların yanı sıra, belirli meslek gruplarına özgü özel şartları da içerebilir. Ancak her halükarda bu şartların nesnel ve ayrımcılıktan uzak biçimde belirlenmesi gereklidir. Bu bağlamda Danıştay, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü'nün mühendis kadrosuna yapılacak atamalar için yalnızca erkek adayların başvurabileceğini

⁴²⁴ AYM, E. 2002/132, K. 2003/48, T. 04.06.2003, RG. 19.12.2003/25321.

⁴²⁵ “Vatandaşların ülkelerinin kamusal işlerinin yürütülmesine katılma hakkı kapsamında bir siyasi hak olarak tanınmış olan kamu hizmetlerine girme hakkının kamu hizmetlerinin yürütülmesine katılımı içermemesi düşünülemez. Bu hakkın niteliği (doğası) gereğidir. Kamu hizmetlerine girme hakkının sadece giriş kapsadığı, kalmayı kapsamadığı şeklinde yorumlanması anılan hakkı bir katılma hakkı olan siyasi hak olmaktan çıkarır. Zira sadece giriş güvence altına alan, kalmayı garanti altına almayan bir hakkın kamu hizmetlerinin yürütülmesine katılmayı temin etmesi mümkün değildir. Katılma ise -en azından belli bir süre- devamlılığı, hâliyle de o statüde bulunmayı gerektirmektedir. Dolayısıyla Anayasa'nın 70. maddesiyle güvence altına alınan kamu hizmetine girme hakkının, ...kamu hizmetinde bulunmayı da kapsadığı sonucuna varılmıştır.” AYM, E. 2021/104, K. 2021/87, T. 11.11.2021.

⁴²⁶ **Avcı**, Kamu Görevliliğine Giriş, s. 57; **Güran, Sait**, **Memur Hukukunda Kayırma ve Liyakat Sistemleri**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi No:627, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1980, (Memur Hukukunda Kayırma ve Liyakat Sistemleri), s. 188. AYM, 1961 Anayasası döneminde vermiş olduğu bir kararında görevin gerektirdiği niteliklerden anlaşılması gerekeni şu şekilde izah etmiştir: “Anayasa, ödevle nitelik arasında sıkı bir ilişki ve bağ olduğunu, bunun dışında hizmete alınmada hiç bir nedenin gözetilmeyeceğini, daha açık bir anlatımla ayırımın yalnızca ödev - nitelik ilişkisi yönünden yapılması gerektiğini buyurmaktadır. O halde ödevle, onun gerektirdiği niteliği birbirinden ayrı düşünmeye olanak yoktur. Buna göre, o nitelikler görevlilerde bulunmadıkça o ödev yerine getirilemeyecek ya da ödev iyi bir biçimde yerine getirilmiş olmayacak demektir. Kamu hizmetlerinin özellikleri olduğu ve bu hizmetleri gören idare ajanlarının da özel statülere bağlı bulunduğu bilinen bir gerçektir. Memurlarda yasalarca aranan nitelikler ve onlar hakkında yasalarda öngörülen kısıtlamalar, kamu hizmetinin etkin ve esenlikli bir biçimde yürütülmesi amacına yöneliktir. Bu nedenle bir kamu hizmetine alınacaklarla ilgili yasal niteliklerle kısıtlamalar düzenlenirken, doğrudan doğruya, o hizmetin gereklerinin gözönünde tutulması, başka bir anlatımla konulan nitelik ve kısıtlamalarla hizmet arasında gerçeklere uyan, nesnel ve zorunlu bir neden sonuç ilişkisinin kurulması gereklidir.” AYM, E. 1979/19, K. 1979/39, T. 09.10.1979.

⁴²⁷ AYM, E. 2014/90, K. 2014/180, T. 04.12.2014. **Şen, Mustafa Lutfi**, “Liyakat İlkesi ve Türk Personel Sistemindeki Uygulaması”, **Amme İdaresi Dergisi**, C. 28, S. 1, 1995, ss. 77-92, s. 83; **Yılmaz**, Hakim ve Savcı Adayı Alımında Mülakat, s. 38.

öngören düzenlemeyi, Anayasa'nın 70. maddesi ile eşitlik ilkesine aykırı bularak iptal etmiştir⁴²⁸. Ancak koruma ve güvenlik görevlisi kadrosuna ilişkin bir uyuşmazlıkta, söz konusu görevin niteliği gereği yalnızca erkeklerin başvurabilmesine izin veren düzenleme, Danıştay tarafından görevin gereklerine uygun bir sınırlama olarak değerlendirilmiş ve hukuka uygun bulunmuştur⁴²⁹.

2.3.2. Kamu Hizmetine Girişte Kanunilik İlkesi

Anayasası'nın 128. maddesinde yer alan, *“Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir.”* hükmü gereği, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin özlük haklarına ilişkin hususlar mutlaka kanunla düzenlenmelidir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçişle beraber yürütme organına bazı konularda CBK ile kanuna dayanmaksızın ilk elden kural koyma yetkisi verilmişse de bu yetki genel bir yetki olmayıp, sınırlı bir yetkidir⁴³⁰. Anayasa'nın 104. maddesinde temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile siyasi haklar ve ödevlerin CBK ile düzenlenemeyeceği, ayrıca Anayasa'da münhasıran kanunla düzenleneceği öngörülen konularda⁴³¹ CBK çıkarılamayacağı açıkça belirtilmiştir.

Kamu hizmetine girme hakkı, siyasi haklar arasında yer almakta olup, Anayasa'nın 128. maddesinin ikinci fıkrasında kamu görevlilerinin atanmaları, görevleri ve tüm özlük işlemlerinin kanunla düzenlenmesi gerektiği ifade edildiğinden, kamu görevine girişte uygulanacak sınavların doğrudan kanunla öngörülmesi gerekmektedir⁴³². Bununla birlikte, bu durum idarenin söz konusu alanda hiçbir düzenleyici işlem tesis edemeyeceği anlamına gelmemektedir⁴³³. İdare, kanuna dayanmak ve ona aykırı olmamak kaydıyla bu konularda ikincil nitelikte düzenleyici işlemler tesis edebilir⁴³⁴. Yargı kararlarında da yasama organı

⁴²⁸ Danıştay 12. Dairesi, E. 2004/4382, K. 2006/539, T. 22.02.2006, KİBB.

⁴²⁹ Danıştay 12. Dairesi, E. 2001/1657, K. 2003/878, T. 31.03.2003, KİBB.

⁴³⁰ Söyler, Yasin, **Yeni Başkanlık Sisteminde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 78.

⁴³¹ Anayasa'nın 128. maddesinde belirtilen konuların münhasıran kanunla düzenleneceği öngörülmemiş olmakla birlikte bu maddenin Anayasa m. 104/17 kapsamında münhasıran kanunla düzenlenmesi gereken bir konu olarak kabul edilmelidir. Zira Anayasa'da münhasıran kavramının bir karşılığı yer almamaktadır. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Ülgen, Özen, “Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Niteliği ve Türleri”, **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S. 1, 2018, ss. 3-39, s. 28; Gözler, Kemal, **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, 23. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2019, s. 371.

⁴³² Rauf Karşlı, Mehmet, “Üst Kademe Kamu Yöneticilerinin Atama Usul ve Esasları Üzerine Bir İnceleme,” **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 28, S. 1, 2020, ss. 187-208, s. 194; Söyler, Yasin, “Kariyer Uzmanlık Statüsü Cumhurbaşkanlığı Kararnameleriyle Düzenlenebilir mi?” **Yasama Dergisi**, S. 39, 2019, ss. 51-104, s. 75.

⁴³³ Sever, Dilşah Çiğdem, **Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İdare Hukukunda Kanuna Dayanma İlkesi**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2021, s. 285-286.

⁴³⁴ Yıldırım, Turan, “İdarenin Kanuniliği İlkesi Bağlamında Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Anayasal Sınırı”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, C. 36, S. 1, 2019, s. 307; Balta, Tahsin Bekir, **İdare Hukuku I (Genel Konular)**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1970, s. 82; Duran, Lütfi, “İdare Alanının Düzenlenmesinde

tarafından temel kuralların belirlenmesinin ardından, teknik ve ayrıntılı konularda düzenleme yetkisinin idareye verilebileceği belirtilmektedir⁴³⁵. Kanunilik ilkesi, her konunun tüm ayrıntılarıyla kanunda düzenlenmesini değil; temel esasların kanunla belirlendikten sonra, teknik ve uygulamaya yönelik detayların yönetmelik gibi alt düzenleyici işlemlerle tamamlanmasını ifade etmektedir. Önemli olan bu düzenlemenin kanunun sınırlarını aşmaması ve kanuna aykırı olmamasıdır⁴³⁶.

6200 sayılı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünce Yürütülen Hizmetler Hakkında Kanun'un⁴³⁷ 6. maddesine eklenen ve “*DSİ’de istihdam edilecek Müfettiş Yardımcılarının giriş ve yeterlik sınavlarının usul ve esasları, müfettişliğe yükselmeleri, görev, yetki ve sorumlulukları ile Teftiş Kurulu Başkanlığının çalışma usul ve esasları ve diğer hususlar yönetmelikle belirlenir.*” şeklindeki düzenleme, Anayasa Mahkemesi önüne iptal davası yoluyla taşınmıştır. Davada, yönetmelikte hiçbir ölçüt getirilmeden ve sınır çizilmeden müfettiş yardımcılarının mesleğe girişine dair sınavların düzenlenmesinin yürütme organına devredilmesinin, Anayasa’nın 7., 8. ve 128. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür. Ancak AYM; “*Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Teftiş Kurulu Başkanlığı bünyesinde görev yapacak olan müfettiş yardımcılarının işe giriş ve yeterlilik sınavlarının usul ve esasları ile müfettişliğe yükselmeleri, görev, yetki ve sorumlulukları ile Başkanlığın çalışma usul ve esaslarıyla ilgili idari ve teknik ayrıntıların düzenlenmesi hususunda yürütmenin yetkisini yönetmelik düzenleyerek kullanması, idari ve teknik bir mesele olup gelişen koşul ve durumlar dikkate alınarak süratli bir şekilde karar alınabilmesini sağlamak amacıyla bu konudaki yetkinin*

Teşrii ve Tanzimi Tasarruflarının Sınırları”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 30, S. 3-4, 1965, ss. 466-492, s. 492; Öztürk, K. Burak, **Fransız ve Türk Hukukunda İdarenin Düzenleme Yetkisinin Kapsamı**, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2009, s. 95.

⁴³⁵ AYM, E. 2013/72, K. 2013/126, T. 31.10.2013, RG. 24.01.2014/28892. 663 sayılı KHK’nın 45/A maddesinde, Sağlık Bakanlığına merkez yerleştirme puanı esas alınarak sözlü sınavla sözleşmeli personel istihdam etme yetkisi tanınmış, sözlü sınavla ilişkin usul ve esasların Bakanlıkça belirleneceği düzenlenmiştir. AYM, sözlü sınav ve yerleştirmeye ilişkin usul ve esasların Bakanlıkça belirleneceği cümlesini idarenin kanuniliği ilkesine aykırı bulmuştur ve sınavın temel ilke ve esaslarının belirlenmemesi sebebiyle söz konusu hükmü iptal etmiştir. AYM, E. 2018/73, K. 2019/65, T. 24/07/2019, RG. 29.11.2019/30963. Ancak AYM, bu tutumunu her denetiminde aynı şekilde aramamıştır. Örneğin, İcra ve İflas Kanunu’nun 1. maddesinde icra müdür ve icra müdür yardımcılarının Adalet Bakanlığı tarafından yaptırılacak yazılı ve sözlü sınav sonucuna göre atanacakları, yazılı ve sözlü sınav esaslarının yönetmelikte düzenlenmesi öngörülmüştür. AYM bu düzenlemede sınavların temel ilkelerinin düzenlendiğini, teknik konulara ilişkin ayrıntıların düzenlenmesinin yönetmeliğe bırakıldığını, kanunilik ilkesinin ihlal edilmediğini ifade etmiştir. AYM, E. 2012/100, K. 2013/84, T. 04.07.2013, RG. 02.08.2013/28726. Yine aynı doğrultuda bkz. AYM, E. 2017/21, K. 2020/77, T. 24.12.2020, RG. 08.04.2021/31448; AYM, E. 2011/143, K. 2013/18, T. 17.01.2013, RG. 12.07.2013/28705.

⁴³⁶ Güran, Sait, “Yargı Denetiminin Kapsamı”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 52, S. 1-4, 1987, ss. 35-45, s. 36. Kanunilik ilkesi bakımından ayrıntılı bilgi için bkz. Akbulut, Emre, **Türk İdare Hukukunda Kanuni İdare İlkesi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2013. Kamu görevlisi statüsüne ilişkin konular mümkün olduğunca yasal metinlerle düzenlenerek idarenin takdir yetkisi sınırlanmalı, memurların statüsü hakkında yürütme organına sınırları belli olmayan, genel nitelikli bir düzenleme yetkisi verilmemelidir. Serttaş, Seher, “Yargı Kararları Işığında Devlet Memuriyetine Yakışmayan Tutum ve Davranış Kavramının Değerlendirilmesi”, **Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 12, S. 2, 2022, ss. 845-870, s. 868.

⁴³⁷ R.G. 25.12.1953/8592.

yürütmeye bırakılması yasama yetkisinin devri anlamına gelmez.” şeklinde, yetkili idareye kanunla genel yetki verildikten sonra ayrıntılara dair hususların yönetmelikle düzenlenmesinin mümkün olduğunu ifade etmiştir.

Eğitim ve araştırma hastanelerinde şef yardımcılığı ve başasistan atamalarında objektifliği sağlamak amacıyla sınav şartı getiren bir yönetmeliğin iptali istemiyle yapılan başvuruda AYM, sınavın ana kurallarının kanunda düzenlendiğini, yönetmeliğin ise sadece uygulamaya yönelik detayları içerdiğini belirterek, bunun yasama yetkisinin devri olarak değerlendirilemeyeceğine karar vermiştir⁴³⁸. Ancak Mahkeme, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu’na eklenen ek 39. madde kapsamında yer alan “*oluşturulacak yeterlik sınav kurulu tarafından yönetmelikle belirlenecek konulardan yazılı ve/veya sözlü sınava tabi tutulurlar*” hükmünü incelemiş ve bu düzenlemede mesleğe giriş şartları, sınav konuları ve yeterlik kriterleri gibi temel hususların doğrudan yönetmeliğe bırakıldığını, dolayısıyla kamu hizmetine giriş sınavlarına ilişkin temel çerçevenin kanunla belirlenmediğini tespit ederek, bu hükmü Anayasa’nın 7. ve 128. maddelerine aykırı bulmuştur⁴³⁹.

Hukukumuzda, başta DMK olmak üzere çeşitli personel kanunlarına bakıldığında, kamu görevine giriş ve görevde yükselme amacıyla yapılacak sınavlara ilişkin temel ilke ve esasların genel olarak düzenlenmediği, bu konuların ağırlıklı olarak yönetmeliklere bırakıldığı görülmektedir⁴⁴⁰. Hatta bu hususlara bazen sınav kılavuzlarında yer verilmektedir⁴⁴¹.

⁴³⁸ AYM, E. 2008/31, K. 2011/94, T. 09.06.2011.

⁴³⁹ AYM, E. 2021/84, K. 2022/117, T. 13.10.2022.

⁴⁴⁰ Bu konuda DMK’de yalnızca kamuda uzman kadrolarına giriş sınavlarını düzenleyen ek madde 41’de ayrıntılı bir düzenleme yapılmıştır. Söz konusu hükümde, “(3) *Uzman yardımcılığı mesleğe özel yarışma sınavı ile alınır. Uzman yardımcılığı giriş sınavı merkezi sınav sonuçlarına göre; yazılı ve sözlü sınav veya yalnızca sözlü sınavdan oluşur. Öğrenim dalları itibarıyla belirlenecek uzman yardımcılığı kadrolarına giriş sınavı için, eleme sınavı sonucunda aranacak puan türleri, taban puanları ve sınavda alınan başarı derecelerine göre çağrılacak aday sayısı tespit edilerek, giriş sınavı duyurusuyla ilan edilir. Ancak, giriş sınavına çağrılacak aday sayısı, atama yapılacak kadro sayısının yirmi katından, yalnızca sözlü sınav yapılması hâlinde sözlü sınava çağrılacak aday sayısı giriş sınavı duyurusunda belirtilen kadronun dört katından fazla olamaz. Yazılı sınav, kurumun görev alanına göre yönetmelikle belirlenen konulardan yapılır. Yazılı sınav sonucunda yetmiş puandan az olmamak üzere, en yüksek puandan başlanarak giriş sınavı duyurusunda belirtilen kadronun dört katına kadar aday sözlü sınava çağrılır Sözlü sınav, adayların; a) Sınav konularına ilişkin bilgi düzeyi, b) Bir konuyu kavrayıp özetleme, ifade yeteneği ve muhakeme gücü, c) Liyakati, temsil kabiliyeti, davranış ve tepkilerinin mesleğe uygunluğu, d) Özgüveni, ikna kabiliyeti ve inandırıcılığı, e) Genel yetenek ve genel kültürü, f) Bilimsel ve teknolojik gelişmelere açıklığı, yönlerinden değerlendirilerek, ayrı ayrı puan vermek suretiyle gerçekleştirilir. Adaylar, komisyon tarafından üçüncü fıkranın (a) bendi için elli puan, (b) ile (f) bentlerinde yazılı özelliklerin her biri için onar puan üzerinden değerlendirilir ve verilen puanlar ayrı ayrı tutanağa geçirilir. Bunun dışında sözlü sınav ile ilgili herhangi bir kayıt sistemi kullanılmaz. Sınav komisyonu, kurum içinden veya dışından yönetmelikle belirlenen kişilerden oluşur. Sözlü sınavda başarılı sayılmak için, komisyon başkan ve üyelerinin yüz tam puan üzerinden verdikleri puanların aritmetik ortalamasının en az yetmiş olması şarttır. Başarı puanı en yüksek olan adaydan başlanmak suretiyle giriş sınavı duyurusunda belirtilen uzman yardımcısı kadro sayısı kadar asıl adayın isimleri ilan edilir. Yapılan sınavlarda başarılı olmak şartıyla, giriş sınavı duyurusunda belirtilen uzman yardımcısı kadro sayısının yarısını geçmemek üzere komisyon tarafından belirlenen sayıda yedek adayın isimlerini kapsayan bir liste belirlenerek ilan edilir.*” şeklinde, sınavların yapılış usulü, sınavlara başvuracak adaylarda aranacak koşullar, sınavların değerlendirilmesi gibi temel hususlar genel hatlarıyla belirlenmiştir.

⁴⁴¹ Bu konuda Danıştay’ın farklı yönde kararları bulunmaktadır. Bazı kararlarında bu düzenlemeleri hukuka aykırı kabul ederek iptal etmektedir. Örneğin, sözlü sınava dair kriterlerin yönetmelik gibi bir düzenleyici işlem yerine

Kanaatimizce sınavlara ilişkin temel ilkelerin ve esasların yalnızca ikincil düzenlemelerde yer alması, Anayasa'nın 70. ve 128. maddelerine aykırılık teşkil etmektedir. Zira sınavlar, kamu görevine girme hakkının kullanılmasında belirleyici rol oynamakta; memur ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri ile atanmalarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, sınav sürecine ilişkin temel kuralların mutlaka kanunla düzenlenmesi gerekmektedir⁴⁴². Sınavlar, hem temel haklardan biri olan kamu hizmetine girme hakkını sınırlandıran hem de kamu görevlilerinin statüsünü belirleyen işlemler olması nedeniyle kanunilik ilkesinin doğrudan uygulama alanına girmektedir. Kamu personel sınavları, bireylerin mesleki yeterlilikleri ile atanma şartlarını doğrudan etkileyen idari işlemler olup, bu yönüyle Anayasa'nın 128. maddesi uyarınca açık bir kanuni dayanağa sahip olmalıdır.

Kanunilik ilkesi, konunun yalnızca ismen kanunda yer almasını değil, konuya dair temel ilkelerin de kanunda düzenlenmesini gerektirir. Sınavlara ilişkin düzenlemeler, kanunda açık, net ve nesnel şekilde yer almalı; yalnızca uygulamaya ilişkin teknik ve ayrıntılı hususlar yönetmeliklerle belirlenmelidir. Bu çerçevede yapılacak kanuni düzenlemelerin, herhangi bir kuşkuyla yer vermeyecek şekilde açık ve idarenin keyfi uygulamalarına karşı koruyucu nitelikte olmasına özen gösterilmesi gerekmektedir⁴⁴³.

Sınavın yapılmasına ilişkin mevzuatta herhangi bir düzenlemenin bulunmadığı durumlarda, idarenin sınav yöntemini belirleme konusunda takdir yetkisi olduğu kabul

senato kararıyla belirlenmesini öngören düzenleme hakkında Danıştay, “genel, objektif ve somut kriterler çerçevesinde belirlenmesi gereken bu hususun, hukuki güvenlik ve idari istikrar ilkeleri çerçevesinde önceden öngörülebilir şekilde genel düzenleyici işlem olan ve yukarıda belirtildiği üzere Resmi Gazete’de yayımlanması gereken Yönetmelik ile düzenlenmesi zorunlu olup, her yıl değiştirilmeye müsait şekilde Senato kararı ile belirleneceğinin” öngörülmesini hukuka aykırı bulmuştur. DİDDK, E. 2020/102, T. 06/07/2020, UYAP. Aynı yönde bkz. Danıştay 12. Dairesi, E. 2009/7046, K. 2010/123, T. 20.01.2010, LİBB; Danıştay 12. Dairesi, E. 2006/295, K. 2008/1237, T. 27.02.2008, LİBB; Danıştay 12. Dairesi, E. 2004/4382, K. 2006/539, T. 22.02.2006, LİBB. Bazı kararlarında ise hukuka uygun bulmaktadır. Danıştay 12. Dairesi, E. 2005/5972, K. 2007/2493, T. 18.05.2007, LİBB; Danıştay 12. Dairesi, E. 2009/8096, K. 2012/9374, T. 22.11.2012, LİBB.

⁴⁴² AYM, E. 1990/13, K. 1990/30, T. 20.11.1990, RG. 03.01.1992/21100. AYM yakın zamanda verdiği bir kararda, sınava ilişkin temel hususların idarenin düzenleyici işlemine bırakan düzenlemeyi Anayasa'nın 7. ve 128. maddelerine aykırı bulmuştur. “Kamu görevlisi statüsünde olan sözleşmeli sağlık personelinin sözlü sınavla mesleğe alınması kanun koyucunun takdir yetkisinde olmakla birlikte bu personelin sözlü sınavla mesleğe alınmasına ve yerleştirilmesine ilişkin temel ilkelerin Anayasa'nın 128. maddesi uyarınca kanunla düzenlenmesi ve bu bağlamda Anayasa'nın 7. maddesi uyarınca yasama yetkisinin idareye devredilmemesi gerekir. Kuralın ikinci cümlesinde sözlü sınav ve yerleştirmeye ilişkin usul ve esasların Bakanlıkça belirleneceği öngörülmüştür. Kanun'da sözlü sınavda hangi ölçütlerin gözetileceği hususlarına yer verilmediği gibi sınavı kazanan adayların yerleştirilmesinde uygulanacak esaslara ilişkin herhangi bir düzenleme de yapılmamıştır. Diğer bir ifadeyle Kanun'da sözlü sınav ve sınav sonrası yerleştirmeye ilişkin temel ilkeler belirlenmemiş ve kuralın ikinci cümlesiyle bu hususların düzenlenmesi yönetmeliğe bırakılmıştır. Bakanlıkta istihdam edilecek sözleşmeli personelin sözlü sınavla mesleğe alınması ve yerleştirilmelerine ilişkin temel ilkelerin kanunda belirlenmeksizin yönetmelikle düzenlenmesine imkân tanınması kamu görevlilerinin statülerinin kanunla düzenlenmesine ve yasama yetkisinin devredilmezliğine ilişkin anayasal ilkelerle bağdaşmamaktadır. Açıklanan nedenlerle kuralın... ikinci cümlesi Anayasa'nın 7. ve 128. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir”. AYM, E. 2018/73, K. 2019/65, T. 24.7.2019, RG. 29.11.2019/30963.

⁴⁴³ AYM, E. 2015/41, K. 2017/98, T. 04.05.2017. Temel hak ve özgürlüğü sınırlayan kanuni düzenlemenin keyfilığe izin vermeyecek şekilde belirli, ulaşılabilir ve öngörülebilir olması gerekmektedir. AYM, E. 2021/84, K. 2022/117, T. 13.10.2022.

edilmektedir⁴⁴⁴. Ancak takdir yetkisi, kamu personel alımında liyakat ve şeffaflık ilkeleri gereği sınırlıdır. Kamuya alımlarda sınav yöntemi, süreç, değerlendirme kriterleri ve itiraz mekanizmaları kanun veya yönetmeliklerle belirlenmektedir. Sınavın içeriği ve yöntemi önceden kamuoyuna duyurulmak zorundadır ve adayların haklarını koruyacak şekilde objektif kriterlere dayandırılmalıdır. İdare ancak mevzuatın izin verdiği ölçüde sınav yöntemine karar verebilmektedir.

Öte yandan, sınavlara ilişkin hususların her kurumun kendi düzenleyici işlemlerine bırakılması, kamuya alım süreçlerinde farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Örneğin, aynı unvanda olan uzman yardımcılığı pozisyonları için bazı kurumlar yazılı ve sözlü sınav şartı ararken, bazı kurumlar yalnızca sözlü sınav yapmaktadır. Nitekim, Kamu İhale Kurumu Meslek Personeli Yönetmeliği m. 13, uzman yardımcılığı kadrolarına girişte KPSS'nin yanı sıra kurum tarafından yapılacak yazılı ve sözlü sınavı geçme şartını öngörmektedir. Buna karşılık, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu Meslek Personeli Yönetmeliği m. 5'te ise adayların sadece sözlü sınavla belirlenebilmesi ihtimali düzenlenmiştir. Benzer pozisyonlara ilişkin sınav yöntemlerindeki bu farklılıklar, kamu hizmetine girişte eşitlik, şeffaflık ve nesnellik ilkelerinin zedelenmesine yol açmakta ve adaylar arasında eşitsizliğe neden olabilmektedir.

2.3.3. Kamu Hizmetine Girişte Liyakat İlkesi

Liyakat, sözlük anlamı itibarıyla “*bir kimsenin, kendisine iş verilmeye uygunluk, yaraşırılık durumu; değer, yeterlilik*”⁴⁴⁵ şeklinde tanımlanmakta olup, idarenin kamu hizmetlerini daha verimli şekilde yerine getirebilmesi adına bu hizmetlere en layık ve yetkin kişilerin seçilmesini ifade etmektedir. Liyakat ilkesinin temelinde, objektif kurallar çerçevesinde işin ehline verilmesi ve hak etme kavramları yer almaktadır⁴⁴⁶. Yukarıda da ifade edildiği üzere, temel bir hak olan kamu hizmetine girme hakkı, liyakat ilkesinin anayasal temelini oluşturmaktadır.

Doktrinde liyakat ilkesi, dar ve geniş anlamda olmak üzere iki farklı şekilde ele alınmaktadır. Dar anlamda liyakat, bir işe bilgi, mesleki beceri ve kültür gibi hususlarda en

⁴⁴⁴ Balta, Tahsin Bekir, **İdare Hukukuna Giriş I**, TODAİE Yayınları No 117, Ankara, 1968/1970, s. 170.

⁴⁴⁵ <https://sozluk.gov.tr/>, (erişim tarihi: 22.02.2024).

⁴⁴⁶ Danıştay 2. Dairesi, E. 2016/309, K. 2016/997, T. 02.03.2016, KİBB; Danıştay 5. Dairesi, E. 2004/3658, K. 2004/5187, T. 10.12.2004, KİBB. Liyakat ve ehliyet konusunda derin düşünceleriyle öne çıkan Mevlânâ, başyapıtı Mesnevî’de bu ilkeleri temel birer erdem olarak işlemiştir. Ona göre, toplumsal barış, adalet ve huzurun tesisi ancak liyakat ve ehliyet değeri verilmesiyle mümkündür. Mevlânâ, yetkin ve layık kişilerin sorumlu pozisyonlara getirilmesini toplumun sağlıklı işleyişi için zaruri görür. Aksine, bu kriterler göz ardı edildiğinde, sosyal düzenin bozulması ve sistemde aksamaların yaşanması kaçınılmazdır. Yazıcı, Gülgün. “Mevlana’nın Mesnevi’sinde Ehliyet ve Liyakat Kavramları”, **Turkish Studies**, C. 4, S. 7, 2009, ss. 928-938, s. 928.

uygun kişinin seçilmesini ifade ederken; geniş anlamda liyakat, belirli özelliklere sahip bir personel sistemini tanımlamaktadır⁴⁴⁷. DMK'nın 3. maddesi liyakat ilkesini, “Devlet kamu hizmetleri görevlerine girmeyi, sınıflar içinde ilerleme ve yükselmeyi, görevin sona erdirilmesini liyakat sistemine dayandırmak ve bu sistemin eşit imkânlarla uygulanmasında Devlet memurlarını güvenliğe sahip kılmaktır.” şeklinde açıklamaktadır. Kısacası, görevleri layıkıyla yerine getirebilme kabiliyeti olarak özetlenebilecek liyakat, bireylerin performans ve niteliklerine dayanan bir hak ediş sistemine dayanmaktadır⁴⁴⁸.

Liyakat ilkesinin karşısında, “*Spoils System, Patronage*” olarak isimlendirilen ve Türkçeye “*kayırmacılık veya ganimet ilkesi*” şeklinde çevrilen sistem yer almaktadır⁴⁴⁹. Bu sistem, kamuya alımlarda liyakate bakılmaksızın hemşerilik, partizanlık veya akrabalık gibi ilişkilerle eş dostun tercih edilmesini ifade etmektedir⁴⁵⁰. Ancak hukuk devleti anlayışının gelişmesi ile birlikte modern toplumlar kamu personeli seçiminde liyakate dayalı objektif esaslar uygulamaya başlamıştır. Günümüzde hukuk devleti ilkesinin geçerli olduğu bütün Avrupa ülkelerinde personel rejimleri, liyakat ve eşitlik ilkeleri üzerine inşa edilmektedir⁴⁵¹. Bu doğrultuda, ABD’de 1978 yılında kamu yönetiminde liyakat sisteminin tesis edilmesi amacıyla “*Liyakat Sistemini Koruma Kurulu*” kurulmuştur. Bu kurumun temel amacı, devlet yönetiminde liyakat esasının ve hukuki standartların gereği gibi uygulanıp uygulanmadığını gözetmek ve

⁴⁴⁷ Şen, Liyakat İlkesi, s. 77.

⁴⁴⁸ Şen, Liyakat İlkesi, s. 77. “Liyakat sisteminin neden önemli olduğunu şu şekilde açıklayabiliriz: Devlet, kamu hizmetlerini nitelikli şekilde sunmak ister. Birincisi, insan kaynakları bakımından kaliteli personel ile çalışmayı hedefler. İkincisi, vatandaşların güvenini bürokrasi yoluyla tesis etmeyi amaçlar. Çünkü bürokrasi; uzman, bilgili ve alanında yetkin bireylerden oluşmalıdır. Uzman olmayan ya da yeterli bilgiye sahip olmayan kişileri istihdam etmek, kamunun çözülmesine yol açabilir.” Ersöz, Yönetişel Etik ve Hukuk, s. 31.

⁴⁴⁹ Güran, Memur Hukukunda Kayırma ve Liyakat Sistemleri, s. 85; Tutum, Cahit, “Yönetimin Siyasallaşması ve Partizanlık”, *Amme İdaresi Dergisi*, C. 9, S. 4, 1976, ss. 9-32, s. 12. Liyakat sisteminin tam tersi olarak kabul edilen kayırma sistemini William L. Marcy, “*Siyasî savaşta yenilenler görevlerinden çekilmelidir. Ganimet, savaşta kazananın hakkıdır.*” şeklinde ifade etmiştir. Güran, Memur Hukukunda Kayırma ve Liyakat Sistemleri, s. 85-86.

⁴⁵⁰ Bu sistem ilk kez ABD’de, “dostlarını ödüllendireceğini, düşmanlarını cezalandıracağını” beyan eden General Jackson’ın 1828’de başkan seçilmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu sistem, siyasi partilerin güçlenmesine katkı sağladığı ve bürokratik görev sürelerini siyasi iktidarla sınırlandırarak denetimi kolaylaştırdığı gerekçesiyle savunulmuştur. Ancak rüşvet, kayırmacılık ve kamu kaynaklarının suiistimali gibi olumsuzluklar, sistemin hizmet sürekliliği ilkesini zedelemiş; aracılık ve komisyonculuğun yaygınlaşması toplumsal tepkiyi artırmıştır. 1881’de Başkan Garfield’in, memurluk talebi reddedilen Charles Guiteau tarafından öldürülmesi, sistemin kaldırılması sürecini hızlandırmıştır. Nihayet 1883’te kabul edilen Pendleton Kanunu ile liyakat sistemi resmen benimsenmiştir. Aykaç, s. 100-101; Tortop, Nuri, *Personel Yönetimi*, 5. Baskı, Yargı Yayınevi, Ankara, 1994, s. 48-49. Pendleton Kanunu, federal devlet personelinin işe alım sürecinde sınav sisteminin uygulanacağını, memurların atama ve denetimlerinde liyakatin temel kriter olacağını belirtmektedir. Ayrıca, çalışanların siyasi gerekçelerle görevden alınmasını veya kademe indirilmesini hukuken geçersiz kabul etmektedir. <https://www.archives.gov/milestone-documents/pendleton-act>, (erişim tarihi: 11.04.2024).

⁴⁵¹ Cardona, s. 2. Ancak yine de kamu görevine girişte siyasi iltimasın azaltılması tüm dünyada oldukça zor olmaktadır. Belçika, Danimarka, Lüksemburg ve Portekiz’deki kamu hizmetleri, sınırlı sayıda olası koalisyon hükümetine sahip çok partililik sebebiyle önemli ölçüde siyasallaşmıştır. Avusturya, Almanya, Fransa, Yunanistan ve İspanya’da da hükümet değişikliklerinin genellikle iki parti ile sınır olmasından dolayı siyasileşmektedir. Bazı ülkelerde de siyasi saikler dışında kilise, sendika gibi farklı iltimas sebepleri de bulunmaktadır. Cardona, s. 3.

denetlemektir⁴⁵². Söz konusu Kurul, yürütmeden bağımsız, düzenleyici ve denetleyici bir yapıya sahiptir⁴⁵³.

Ülkemizde de benzer işlevleri yerine getiren bazı kurumlar bulunmaktadır. Örneğin, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), ayrımcılıkla mücadele ederek eşit muamele ilkesini güvence altına almakta; Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu (BEDK) ise bilgi edinme hakkından doğan uyuşmazlıkları çözüme kavuşturmaktadır. Ancak, özellikle kamu personeli alım süreçlerinde liyakatin sağlanması ve olası şikâyetlerin etkin şekilde incelenebilmesi için özerk bir denetim mekanizmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, ABD’deki benzeri bir kurulun ülkemizde de kurulması önerilmektedir⁴⁵⁴. Böyle bir kurum, özellikle sözlü sınavlar başta olmak üzere tüm atama süreçlerindeki liyakat ihlallerini inceleyebilir, personelin hak arama süreçlerini hızlandırabilir ve kamu yönetiminde güveni tesis edecek bir denetim mekanizması işlevi görebilir. Ayrıca bu yapı, yargı organlarının iş yükünü azaltarak dava süreçlerinin daha verimli ilerlemesine katkı sağlayacaktır⁴⁵⁵.

Hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak, idarenin kamu görevlisi seçme süreçlerinde keyfi davranma imkânı bulunmamaktadır. Bu noktada sınavlar, nesnel ve şeffaf bir ölçme-değerlendirme aracı olarak ön plana çıkmaktadır. Sınavlar, hem kayırmacılık ve haksız uygulamalara karşı adayları korumakta hem de idareye, liyakatli bireyleri belirlemede objektif bir değerlendirme olanağı sunmaktadır. Göreve atama işlemlerinde sınavlar sayesinde idare, benzer niteliklere sahip adaylar arasında karşılaştırma yaparak liyakat ve eşitlik ilkelerini hayata geçirebilmektedir⁴⁵⁶. Belirtilen sistem, literatürde “*yarışma sistemi*” veya “*liyakat sistemi*” olarak adlandırılmaktadır⁴⁵⁷. Böylece kamu hizmetine giriş, kişisel ilişkilere değil, objektif ölçütlere dayalı olarak gerçekleştirilmektedir. Ancak burada önemli bir ayırım yapılmalıdır. İdare, kamu personeli alıp almama hususunda takdir yetkisine sahiptir. Başka bir

⁴⁵² Çamur, Ömer, “Kamu Yönetiminde Liyakatin Önemi: Adalet Temelinde Bir Değerlendirme”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 19, S. 2, 2020, ss. 459-474, s. 465.

⁴⁵³ <https://www.mspb.gov/updatelinks.htm>, erişim tarihi: 04.04.2024.

⁴⁵⁴ Öztürk’e göre, söz konusu Kurul yapısal olarak bağımsız idari otorite statüsünde olmalı ve merkez ve taşra teşkilatlarıyla tüm ülkede etkin bir şekilde faaliyet göstermelidir. Kurul üyelerinin nitelikleri, çıkarılacak bir yasayla açıkça tanımlanmalıdır. Üyelerin seçiminde, idari yargı hâkimleri, üniversitelerde görev yapan kamu personeli uzmanları ve liyakat konusunda yetkin öğretim üyeleri öncelikli adaylar olarak değerlendirilebilir. Kurul üyelerinin görev süresi ise bir hükümet döneminden daha uzun olacak şekilde belirlenmeli, böylece kurumun siyasi etkilerden bağımsız kalması sağlanmalıdır. Kurul’un yetki ve sorumlulukları kanuni düzenlemelerle net bir şekilde tanımlanmalıdır. Özellikle personel sorunlarında, idari yargıya başvurmadan önce Kurul’a başvuru zorunlu tutulmalı, çözüm sağlanamadığı takdirde idari yargı yolu açık tutulmalıdır. Ayrıca personel alımlarındaki sınav kriterleri ve liyakat değerlendirmelerinde de Kurul, Devlet Personel Başkanlığı ile birlikte koordine bir şekilde ortak ilkeler belirlemelidir. Öztürk, Liyakat İlkesi Koruma Kurulu, s. 136-140.

⁴⁵⁵ Sarı, Ömür Kadri, “Kamu Personeli İstihdamında Kullanılan Sözlü Sınavın Hukuka Uygunluk Denetimi”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, S. 60, 2024, ss. 79 – 110, s. 89.

⁴⁵⁶ Akgüner/Berk, s. 594; Avcı, Mustafa, **Devlet Memurları Kanunu Kapsamında Kamu Görevliliğine Giriş**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009, (Kamu Görevliliğine Giriş), s. 56; Kaman Karan, Nur, **Devlet Memurluğunun Sona Ermesi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 30; Öztürk, Liyakat İlkesi Koruma Kurulu, s. 129.

⁴⁵⁷ Ateş, s. 75.

ifadeyle, kamu hizmetine girmek isteyen bir kişi, gerekli tüm şartları taşısa bile idare onu atamak zorunda değildir. İdarenin kamu personeli almak üzere ilana çıkma zorunluluğu bulunmamaktadır. İdarenin takdir yetkisi geniştir ve yargı, bu yetkinin kullanılmasını zorlamalıdır⁴⁵⁸. Ancak idare, kamu personeli alımı yapmak üzere ilana çıktığında, bu süreçte tesis ettiği işlemler artık yargısal denetime tabidir. Bu denetim sayesinde, sınav süreci ve personel alımında ortaya çıkabilecek hukuka aykırılıklar giderilebilmekte ve adayların hakları korunabilmektedir⁴⁵⁹.

Liyakat ilkesinin amacına ve işlevine uygun biçimde uygulanabilmesi için belirli ilkelerin dikkate alınması gerekmekte olup, bu ilkeler doktrinde farklı şekilde sıralanmaktadır⁴⁶⁰. Ancak çalışmamız, liyakat ilkesini genel olarak incelemekten ziyade sınavlar ekseninde ele almayı amaçladığından, bu ilkelerden yalnızca eşitlik, kariyer ve yarışma ilkelerine değinilecektir.

2.3.3.1. Eşitlik İlkesi

Liyakat ilkesinin sağlanabilmesi, ancak eşitlik ve tarafsızlık ilkelerinin tam anlamıyla uygulanmasıyla mümkündür⁴⁶¹. Bu doğrultuda, kamuya personel alımında eşitlik ilkesi; her vatandaşın başvuru sürecine eşit koşullarda katılabilmesi ve liyakate uygun adayların hiçbir ayırım yapılmaksızın seçilebilmesini ifade etmektedir. Din, mezhep, cinsiyet, siyasi görüş gibi kişisel nedenlerle kamu hizmetine başvuran bireyler arasında ayırım yapılmamalı; asgari

⁴⁵⁸ “PTT Başmüdürlüğü emrinde şoför olarak çalışmakta olan davacının, iki yıllık yüksek okul mezunu olduğundan bahisle memur olarak atanma talebinin reddine ilişkin 13/1/2010 gün ve 2135 sayılı işlemin iptali istemiyle açılan davada; davacının yüksekokul mezunu olduğundan bahisle memur olarak atanma isteminde bulunduğu, davalı idarenin, ilgili merkezlerin ihtiyacının olup olmadığı ve belirlenen normun aşılmadığı yönünde bir değerlendirme yapmak suretiyle, davacının talebini kabul edip etmeme konusunda takdir yetkisi bulunduğu; takdir yetkisinin kamu yararı ve hizmet gereği ölçütleri dışında bir saikle kullanıldığının kabulünü gerektirecek herhangi bir hususa dosyada rastlanmadığı gibi idarenin yargı kararıyla zorlanmasına da olanak bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddi...” Danıştay 5. Dairesi, E. 2015/5862, K. 2015/9197, T. 18.11.2015, DJİBB.

⁴⁵⁹ “Kamu görevine atama yapıp yapmamak konusunda idarenin sahip olduğu takdir yetkisi sadece “boş olan kadroya atamak veya atamamak” konusuna ilişkin genel bir yetki olup, bu kadroya atanacak kişinin tutum ve davranışları üzerinde değerlendirme yapma yetkisini içermez. Başka bir ifade ile idare boş olan bir kadroya atama yapmak için harekete geçtiği andan itibaren bağlı yetki içine girer. Bu sürenin sonunda artık yasa ve yönetmeliklerde belirlenen niteliklere sahip olup, yarışma ve yeterlik sınavını kazanmış olanlar arasından sırası ile atama yapmak zorundadır. İdarenin bu niteliklere sahip olanlar arasından “ilgilinin tutum ve davranışlarına” göre seçme hakkına sahip olduğunu kabul etmek Anayasa ve Yasa ile belirlenen özelliklerin bir yana bırakılarak, atama işlemini yetkili makamın subjektif değerlendirmesine bırakmak anlamını taşır ki, bunun sınırını belirleme olanağı yoktur. Böylesine subjektif değer yargılarına bağlı olarak kullanılacak takdir yetkisinin keyfiliğe dönüşmesi muhtemel olduğu gibi, böyle bir uygulama Anayasa’da ifade edilen “kanun önünde eşitlik” ilkesinin ve “kamu hizmetine girme hakkının” ihlali niteliğini taşır.” Danıştay 5. Dairesi, E. 2001/5253, K. 2003/796, T. 13.03.2003, DJİBB.

⁴⁶⁰ Aykaç, s. 92; Uz, Abdullah, “Anayasal Bir Hak Olarak Kamu Hizmetine Girme Hakkı ve Liyakat İlkesi”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 2, S. 1, 2011, ss. 59-94, s. 80; Sezer, Yasin, “Kamu Hizmetine Girme Hakkı ve Liyakat İlkesi Açısından İstisnai Memurluklar”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 11, S. 3-4, 2003, ss. 173-193, s. 180-182.

⁴⁶¹ Özkal Sayan, s. 464.

nitelikler dışında herhangi bir kişiye ayrıcalık tanınmamalıdır⁴⁶². Kamu görevlerine girişte esas alınması gereken tek ölçüt, adayların ilgili göreve ilişkin bilgi, beceri ve yetkinlik düzeyi olmalıdır. Bu niteliklerin tespiti ise tüm katılımcıların eşit şartlarda mücadele edebileceği adil, objektif ve kamuya açık yarışma sınavlarıyla gerçekleştirilmelidir⁴⁶³. Bu kapsamda, kamu hizmetine alımlarda öngörülen sınavlar vasıtasıyla liyakat ilkesi yanında eşitlik ilkesinin gerçekleştirilmesi de amaçlanmaktadır⁴⁶⁴.

Fransa'da Conseil d'État, sözlü sınavda bir jüri üyesinin, adaya siyasi görüş ve sendika üyeliğine dair soru yöneltmesini eşitlik ilkesine aykırı bularak sınavı iptal etmiştir⁴⁶⁵. Benzer şekilde, Danıştay da bir davada, lise bitirme sınavlarına İstanbul'da başlayan bir adayın tayin nedeniyle Kocaeli'nde sınava girme talebinin reddedilmesini, özel sektör çalışanları aleyhine eşitlik ihlali olarak değerlendirmiştir. Mahkeme, kamu görevlilerine tanınan bu hakkın özel sektör çalışanlarına tanınmamasını Anayasa ve Milli Eğitim Temel Kanunu'ndaki eşitlik ilkesine aykırı bulmuştur⁴⁶⁶.

Danıştay, kamu personeli seçme sınavlarının eğitim düzeyine göre kademelendirilmesinin eşitler arası yarışma ilkesinin gereği olduğunu ifade etmiştir. Lisans mezunu bir adayın ortaöğretim düzeyinde yapılan bir sınavda yarışmasının, adalet ve hakkaniyet ilkeleriyle bağdaşmayacağına hükmetmiştir. Bu bağlamda, yalnızca ortaöğretim mezunlarına açık bir sınavdan başarılı olan ve göreve başlayan adayın, daha sonra lisans mezunu olduğunun anlaşılması üzerine sözleşmesinin feshi hukuka uygun bulunmuştur. Danıştay, bu düzenlemenin eşitler arası yarışmayı güvence altına aldığını ve kamu yararı amacına hizmet ettiğini belirtmiştir⁴⁶⁷.

⁴⁶² Keskin, Züleyha, **Kamu Hizmetinde Eşitlik İlkesi**, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2015, s. 114.

⁴⁶³ **Güran**, Memur Hukukunda Kayırma ve Liyakat Sistemleri, s. 132.

⁴⁶⁴ **Yayla**, İdare Hukuku, s. 279.

⁴⁶⁵ Conseil d'Etat, 4/1 SSR, du 28 septembre 1988, 43958, publié au recueil Lebon, <https://www.legifrance.gouv.fr/>, (erişim tarihi: 17.03.2023).

⁴⁶⁶ “Okul dışında bitirme sınavlarına girenlerden memur olanlara, görev yerleri değişmesi durumunda, sınavlara yeni görev yerlerindeki il merkezlerinde girme hakkı tanınırken özel iş yerlerinde çalışan kişilere aynı hakkın tanınmaması Anayasa ve Milli Eğitim Temel Kanunu'nun hiçbir topluluğa ayrıcalık tanınmayacağı yolundaki kuralına aykırı olduğu gibi ayrıca temel yasa kurallarına aykırı yönetmelik çıkarılamayacağı da açıktır” Danıştay 8. Dairesi, E. 1987/88, K. 1985/735, T. 24.02.1987, KİBB. Aynı doğrultuda bkz. Danıştay 8. Dairesi, E. 2015/450, K. 2014/6621, T. 04.02.2015, KİBB.

⁴⁶⁷ “Devlet memuru olmayı isteyen adayların, bilgi ölçme suretiyle puan esasına göre sıralanmasına yönelik bir yarışma sınavı olan KPSS, evrensel bir norm olan “eşitler arası yarışma” ilkesi gereği, hukuksal durum itibarıyla denk durumda olanların kendi aralarında yarışmalarının, dolayısıyla aynı öğrenim düzeyindeki adayların birbirleriyle yarışmalarının sağlanması amacıyla, ortaöğretim (lise ve dengi), önlisans (iki yıllık meslek yüksek okulları) ve lisans (dört ve daha fazla süreli yükseköğrenim) olmak üzere üç düzeyde yapılmaktadır. Yukarıda değinilen Kılavuzda yer verilen, adayların mezun durumunda bulundukları eğitim düzeyinin alt düzeyinden sınava girmelerini engelleyen hükmün de eşitler arası yarışma ilkesinin, bir başka ifadeyle aynı öğrenim düzeyindekiler arasında fırsat eşitliğinin hayata geçirilmesi amacıyla düzenlendiği anlaşılmakta olup, adayların bu hususa uymayarak sınava girmeleri halinde sınav sonucuyla elde ettikleri haklarından yararlandırılmamaları hakkaniyet gereğidir. Bu nedenle, dava konusu Kılavuz hükmünde hukuka aykırılık bulunmamaktadır”, DİDDK, E. 2013/4362, K. 2015/4294, T. 23.11.2015, UYAP. Aynı yönde diğer kararlar için bkz. “Adayların mezun durumunda bulundukları eğitim düzeyinin alt düzeyinden sınava girmelerini engelleyen hükmün de eşitler arası

Eşitlik ilkesi, bedensel engellilik, sosyoekonomik dezavantaj veya coğrafi koşullar gibi objektif nedenlerle benzer zorluklara sahip bireylerin kendi grupları içinde liyakat esasına göre değerlendirilmesini öngörmektedir⁴⁶⁸. Dolayısıyla bu ilke, aynı durumda olanlara aynı, farklı durumda olanlara ise farklı kurallar uygulanmasını gerektirmektedir⁴⁶⁹. Bu yönüyle eşitlik, herkesin tüm yönleriyle aynı muameleye tabi tutulması anlamına gelmemektedir⁴⁷⁰. Bu çerçevede, pozitif ayrımcılık ilkesi, sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak kabul edilmektedir⁴⁷¹. Nitekim DMK'nin 53. maddesi, kamu kurumlarının toplam personel sayısının %3'ü oranında engelli birey istihdam etmesini zorunlu kılmakta, bu kapsamda özel sınav usulleri öngörmektedir. Bu doğrultuda, Engelli Kamu Personel Seçme Sınavı ve Engellilerin Devlet Memurluğuna Alınmaları Hakkında Yönetmelik⁴⁷² çıkarılmıştır. Yönetmelik, engelli bireyler için Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı (EKPS) adı altında ayrı bir merkezi sınav öngörmüştür. Söz konusu sınav, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve ÖSYM iş birliğiyle yürütülmekte olup, engelli bireylerin öğrenme ve algılama özellikleri dikkate alınarak hazırlanmaktadır⁴⁷³. Davaya konu bir olayda, KPSS sonucunda yüksek puan almasına rağmen memur kadrosuna ataması yapılmayan engelli bir kişi, bu işlemin iptali için dava açmıştır. İlk derece mahkemesi, davacının sağlık raporunda engelinin görevini yapmasına engel olmayacağını belirtildiğini dikkate alarak, idarenin atamama işlemini iptal etmiştir. Ancak Danıştay, engelli adayların DMK'nin 53. maddesi kapsamında yalnızca engelli

yarışma ilkesinin, bir başka ifadeyle aynı öğrenim düzeyindekiler arasında fırsat eşitliğinin hayata geçirilmesi amacıyla düzenlendiği anlaşılmakta olup, adayların bu hususa uymayarak sınava girmeleri halinde sınav sonucu ile elde ettikleri haklarından yararlandırılmamaları hakkaniyet gereğidir" DİDDK, E. 2010/1399, K. 2013/1090, T. 27.03.2013, UYAP. "Eşitler arasında ayrımcılığın ortadan kaldırılması amacıyla hem alt hem de üst öğrenim düzeyinden mezuniyeti olan kimselerin, en üst öğrenim düzeyinden sınava girmek kaydıyla alacağı puan ile alt öğrenim düzeyinden mezun olanlara ilişkin kadrolara başvuru yapılmasının engellenmesine ilişkin şartların konulmasında, hukuka ve hakkaniyete aykırılık görülmemiştir", DİDDK, E. 2019/2576, K. 2020/3178, T. 16.12.2020, LİBB.

⁴⁶⁸ Danıştay bir kararında, zihinsel engelli bireylerin eğitim hakkından etkin şekilde yararlanmasını temin etmekle görevli davalı idarenin, sınav kılavuzunda bu adaylar için makul düzenlemeler öngördüğünü ve davacının da 2020 EKPS'de bu düzenlemelerden faydalandığını tespit etmiştir. İdarenin tüm adaylar için fırsat eşitliği sağlama yükümlülüğü göz önünde bulundurularak, davacının matematik sorularından muafiyet talebinin reddedilmesine ilişkin işlemin, eşitler arası yarışma ilkesine aykırı olmadığı sonucuna varmıştır. Danıştay 12. Dairesi, E. 2021/5479, K. 2021/4389, T. 01.07.2021, LİBB.

⁴⁶⁹ "Anayasa'nın 10. maddesinde yer verilen eşitlik ilkesi hukuksal durumları aynı olanlar için söz konusudur. Bu ilke ile eylemli değil, hukuksal eşitlik öngörülmüştür. Eşitlik ilkesinin amacı, aynı durumda bulunan kişilerin yasalar karşısında aynı işleme bağlı tutulmalarını sağlamak, ayırım yapılmasını ve ayrıcalık tanınmasını önlemektir. Bu ilkeyle, aynı durumda bulunan kimi kişi ve topluluklara ayrı kurallar uygulanarak kanun karşısında eşitliğin ihlali yasaklanmıştır. Kanun önünde eşitlik, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı tutulacağı anlamına gelmez. Durumlarındaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları ve uygulamaları gerektirebilir. Aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar farklı kurallara bağlı tutulursa Anayasa'da öngörülen eşitlik ilkesi zedelenmez." AYM, E. 2014/90, K. 2014/180, T. 04.12.2014.

⁴⁷⁰ AYM, E. 1998/37, K. 1999/25, T. 08.06.1999.

⁴⁷¹ Deniz, Buket, "Türk Hukukunda Engelliler Bakımından Kamu Hizmetine Girme Hakkı", **Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 3, S. 1, 2021, ss. 66-124, s. 102.

⁴⁷² RG. 07.02.2014/28906.

⁴⁷³ <https://www.osym.gov.tr/TR,8840/hakkinda.html>, (erişim tarihi: 18.02.2025).

kadrolarına atanabileceğini belirterek ilk derece mahkemesinin kararını bozmuştur⁴⁷⁴. Kanaatimizce engelli bireyler, DMK m. 53 kapsamındaki kadroların yanı sıra genel kadrolar için de KPSS'ye girme hakkına sahiptir. Aksi durum, kamu hizmetine girmede eşitlik ilkesine aykırı olacaktır⁴⁷⁵. Ancak KPSS sonuçları ile engelli kadrolarına atanamazlar. Engelli kadrosuna atanmada EKPSS sonuçları baz alınmalıdır.

Mezkûr Yönetmeliğe göre EKPSS, kamu kurumlarının engelli kontenjanlarında açık bulunduğu sürece diğer merkezi sınavlardan bağımsız şekilde yapılmaktadır. Sınav ortamları, adayların erişilebilirlik ihtiyaçları göz önünde bulundurularak düzenlenmelidir. Adaylar, talep etmeleri halinde okuyucu veya işaretleyici gibi sınav destek elemanlarından yararlanabilir. Danıştay, belirtilen yükümlülüklerin ihlal edilmesi hâlinde ortaya çıkan mağduriyetin adaya yüklenemeyeceğini vurgulamıştır. Nitekim bir davada, yüzde yetmiş engelli bir kişi, idareden okuyucu talep etmiş ancak bu talebi karşılanmamıştır. Bunun üzerine, soruları kendisi okuyarak cevaplandırarak adayın sınavı, sınav kurallarına aykırı hareket edildiği gerekçesiyle iptal edilmiştir. Açılan davada Danıştay, idarenin gerekli araçları temin etmeyerek yükümlülüğünü yerine getirmemesi sebebiyle sınav kurallarına uyulmamasının sonuçlarının davacıya yüklenemeyeceğini belirtmiştir⁴⁷⁶.

Eşitlik ilkesi bağlamında dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, özellikle sözlü sınavlarda tüm adaylara eşit sürenin tanınması gereğidir. Uygulamada bazı adaylarla 5 dakika, bazılarıyla 40 dakikaya kadar süren mülakatlar yapılabilmektedir. Elbette sınav süresi adayın performansına göre değişebilir; ancak bu fark, objektifliği zedeleyecek düzeye varmamalıdır. Tüm adaylara yaklaşık 15-20 dakika gibi standart bir mülakat süresi öngörülmesi, herkese benzer içerikte ve sayıda sorular yöneltilmelidir. Ayrıca sözlü sınavlarda adayların genellikle sınav salonunun kapısında bekletilmesi, önceki adayların sınavdan çıktıktan sonra soruları diğer adaylara aktarmasına ve böylece sonradan sınava girenlerin haksız avantaj elde etmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle, her adaya farklı sorular yöneltilmesi ya da adayların birbirleriyle temasını engelleyecek fiziksel önlemlerin alınması gerekmektedir⁴⁷⁷.

⁴⁷⁴ “Olayda, davacının sağlık kurulu raporunda belirtildiği üzere özürlü kadrosunda istihdamı gerekmekte olup bunun için de Kamu kurum ve kuruluşlarının talepleri doğrultusunda özürliüler için yapılacak sınavda başarılı olup özürlüüne uygun kadrolara ataması yapılması gerektiğinden genel sınav sonucunda yerleştirildiği kadroya atamasının yapılmamasında hukuka aykırılık bulunmamaktadır” Danıştay 12. Dairesi, E. 2006/2864, K. 2006/4487, T. 08.11.2006, KİBB.

⁴⁷⁵ Aynı yönde görüş için bkz. **Deniz**, s. 106.

⁴⁷⁶ Danıştay 12. Dairesi, E. 2015/4152, K. 2017/2684, T. 23.05.2017, UYAP.

⁴⁷⁷ **Özgün/Ersan**, s. 34.

2.3.3.2. Kariyer İlkesi

Liyakat ilkesini tamamlayan ve sürdürülebilirliğini sağlayan en önemli ilkelerden biri de kariyer ilkesidir⁴⁷⁸. Bu iki ilke birbirinden bağımsız düşünülememelidir; zira liyakat sistemi yalnızca en uygun adayın işe alınmasıyla tamamlanamamaktadır. Kamu görevine alınan yetkin ve ehil bireyin, görevinde istikrarla devam etmesi ve mesleki gelişimini sürdürebilmesi liyakat sisteminin ayrılmaz bir parçasıdır. Belirtilen durum ise ancak kariyer ilkesinin hayata geçirilmesiyle mümkündür. Kamu görevlisinin hizmet süresince görevde kalıcılığının ve motivasyonunun sağlanabilmesi, ona mesleki gelişim ve yükselme imkânı sunulmasına bağlıdır. Aksi takdirde, liyakat sisteminin devamlılığı ve etkinliği zarar görecektir⁴⁷⁹. Liyakat ilkesi, yalnızca göreve girişte değil, meslek hayatının tüm aşamalarında gözetilmesi gereken temel bir ölçüttür⁴⁸⁰. Danıştay kararlarında da kariyer ve liyakat ilkeleri arasındaki bu sıkı ilişkiye sıklıkla vurgu yapılmaktadır⁴⁸¹.

DMK m. 3/B'ye göre kariyer ilkesi, “Devlet memurlarına, yaptıkları hizmetler için lüzumlu bilgilere ve yetiştirme şartlarına uygun şekilde, sınıfları içinde en yüksek derecelere kadar ilerleme imkanını sağlamaktır”. Bu tanım, kamu görevine belirli bir dereceden başlayan memurun, eğitim ve niteliklerine uygun olarak görevde ilerleme ve en yüksek dereceye ulaşabilme hakkına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Kariyer ilkesi, memurun görev süresince bilgi ve deneyim kazanmasını, böylece kamu hizmetlerinin yetkin ve liyakat sahibi kişiler eliyle yürütülmesini sağlamaktadır. Liyakat esasına göre göreve alınan kamu personeli, kariyer ilkesi sayesinde mesleğinde ilerleyebilmekte ve uzmanlaşabilmektedir⁴⁸². Bu ilkenin gerçekleştirilmesinde en önemli enstrüman ise sınavlardır⁴⁸³. Memurun daha üst bir göreve geçebilmesi ya da belirli bir statüye yükselbilmesi için çoğu zaman yazılı ve/veya sözlü sınavlarda başarı göstermesi gerekmektedir. Dolayısıyla sınavlar, kariyer basamaklarının liyakat esaslı şekilde aşılmasını sağlayan temel mekanizmadır.

2.3.3.3. Yarışma İlkesi

Yarışma ilkesi, kamu hizmetlerinde ehliyet ve liyakat esaslarının hayata geçirilmesini sağlayan en önemli hukuki araçlardan biridir. Kamuya personel alımında uygulanan sınavların

⁴⁷⁸ **Güran**, Memur Hukukunda Kayırma ve Liyakat Sistemleri, s. 130.

⁴⁷⁹ **Uz**, s. 81.

⁴⁸⁰ Çamurcuoğlu, Gülden, “Meritokrasi”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 26, S. 4, 2022, ss. 269-312, s. 277.

⁴⁸¹ Danıştay 2. Dairesi, E. 2014/8821, K. 2015/1537, T. 19.02.2015, KİBB; Danıştay 5. Dairesi, E. 2002/1895, K. 2003/1891, T. 06.05.2003, KİBB; Danıştay 2. Dairesi, E. 2021/15231, K. 2022/951, T. 02.03.2022, KİBB.

⁴⁸² Diler, Kübra İmran, “Kamu Personel Hukukunda Liyakat İlkesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2018, s. 59; **Sezer**, s. 180.

⁴⁸³ **Özkal Sayan**, s. 239.

temel amacı, yarışma esasına dayalı olarak en nitelikli ve görev için en uygun adayları belirlemektir⁴⁸⁴. Kamu görevine girişin ancak objektif ve şeffaf usullerle düzenlenmiş yarışma sınavları yoluyla mümkün olması, liyakat sisteminin sağlıklı biçimde işletilmesinin ön koşuludur. Sınavlara ilişkin tüm esasların önceden ilan edilmesi ve kamuoyuna açık şekilde duyurulması da şeffaflık ve öngörülebilirlik açısından zorunludur⁴⁸⁵.

Yarışma ilkesi, kamu personel rejiminin temel yapı taşlarından biri olup iki temel işlevi bulunmaktadır. İlk olarak, kamu kadrolarının tüm yeterli adaylara açık olmasını sağlamak; ikinci olarak ise bu kadrolara başvuran adayların eşit ve objektif kriterlerle değerlendirilmesini temin etmektir⁴⁸⁶. Bu ilke, yalnızca kamu görevine girişte değil, görevde yükselme ve unvan değişikliği gibi kariyer sürecinin her aşamasında geçerlidir. Tüm adayların, tarafsızlık esasına dayalı, ölçülebilir ve bilimsel yöntemlerle yapılan değerlendirmelerde eşit şartlarda yarışabilmesi gerekmektedir⁴⁸⁷.

Liyakati sağlamanın en önemli hususlarından biri yarışma ilkesi olsa da bu ilkeye siyasi ve idari sebeplerle bazı istisnalar getirilebilmekte ve bazı görevlere sınavsız atama yapılabilmektedir. Hukukumuzda üst kademe kamu yöneticilerinin atanması ile istisnai memurluklar, kamu görevlilerinin sınav yolu ile atanmasının istisnalarındandır. Yine mevzuatla bazı kişilere istisnai olarak kamu hizmetine sınavsız girme hakkı tanınmıştır. Sınavsız kamuya alımın öngörüldüğü yarışma ilkesinin istisnası niteliğinde öngörülen bu üç grup konumuz bağlamında kısaca incelenecektir.

2.3.3.3.1. Mevzuatla Sınavsız Atama Hakkı Tanınanlar

Kamu görevine girişte temel kural sınav olgusu olmakla birlikte mevzuatta öngörülmesi durumunda kamu hizmetine sınavsız giriş mümkündür. Nitekim mevzuatımızda belirli şartları taşıyan adaylar için sınavsız memur alımını düzenleyen istisnai hükümler bulunmaktadır. Örneğin, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu⁴⁸⁸ ek 1. maddesine göre, harp ve vazife malulü sayılanlarla birinci dereceden akrabalarına, sınava tabi tutulmaksızın kamu hizmetine girme imkânı getirilmiştir. DMK'nin 224. maddesi kapsamında mecburi hizmet yükümlülüğü bulunan kişiler de herhangi bir sınava girmeden doğrudan atanacaktır⁴⁸⁹. Yine DMK'nin 92. maddesi

⁴⁸⁴ Tortop, Nuri, "Personel Seçiminde Uyulması Gerekli Kurallar", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 6, S. 1, 1997, ss. 16-20, s. 19.

⁴⁸⁵ Ayman Güler, Birgül, Kamu Personeli: Sistem ve Yönetim, 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2013, s. 170-171; *Uz/Demircioğlu*, s. 17.

⁴⁸⁶ *Öztunç*, s. 170.

⁴⁸⁷ *Öztunç*, s. 170.

⁴⁸⁸ RG. 12.04.1991/20843 (Mükerrer).

⁴⁸⁹ "Cumhurbaşkanınca belirtilen her derecedeki öğretim kurumları ve öğretim dalları dışında kalan kurum ve dallarda Devlet tarafından okutulanlardan, a) Yurtiçinde Devlet hesabına okutulan öğrenciler (Tatiller dahil) öğrenim süreleri kadar, b) Yurtdışındaki öğretim kurumlarında Devlet hesabına öğrenimlerini bitiren öğrenciler

uyarınca⁴⁹⁰, istifa ederek memuriyetten ayrılan devlet memurlarının, ilgili maddede sayılan şartlara sahip olmaları halinde sınav şartı aranmaksızın kazanılmış hak aylık dereceleriyle yeniden memurluğa atanabilmesi mümkündür. Ancak bu kişilerin yeniden atanabilmesi idarenin takdirine bağlıdır⁴⁹¹.

Engelli Kamu Personel Seçme Sınavı ve Engellilerin Devlet Memurluğuna Alınmaları Hakkında Yönetmeliğin⁴⁹² 6. maddesi uyarınca ilkokul, ortaokul, ilköğretim ve özel eğitim iş uygulama okulu mezunu veya bu okullardan yerleştirme işlemlerine son başvuru tarihi itibarıyla mezun olabilecek engelliler, sınava girmeksizin kura yolu ile memur olabilmektedir. Kura usulünün öngörüldüğü bir başka düzenleme, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nun⁴⁹³ ek 1. maddesinin b fıkrasıdır⁴⁹⁴. Bu düzenlemeye göre, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından bakılan ve korunan çocuklar, reşit olup kamu hizmetine girmek istemesi halinde kura yolu ile kamu görevlerine atanabilecektir. Benzer şekilde, 3359 sayılı Sağlık

(Tatiller dahil) öğrenim sürelerinin iki katı kadar, Mecburi hizmetle yükümlüdürler. Yetiştirilmek, eğitilmek, bilgilerini artırmak veya staj yapmak üzere 3 ay ve daha fazla süre ile dış memleketlere gönderilen memurlara gönderilme şekillerine bakılmaksızın yurtdışında kaldıkları sürenin iki katı kadar mecburi hizmet yüklenir. Mecburi hizmet yükümlülüğünün 13/12/1960 tarihli ve 160 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin a, b, d fıkraları kapsamına giren kurumlar arasında devri mümkündür. Mecburi hizmetle yükümlü bulunanlar, yarışma sınavına tabi tutulmaksızın atanırlar”.

⁴⁹⁰ “İki defadan fazla olmamak üzere memurluktan kendi istekleriyle çekilenlerden veya bu Kanun hükümlerine göre çekilmiş sayılanlardan tekrar memurluğa dönmek isteyenler, ayrıldıkları sınıfta boş kadro bulunmak ve bu sınıfın niteliklerini taşımak şartıyla ayrıldıkları tarihte almakta oldukları aylık derecesine eşit bir derecenin aynı kademesine veya 71 inci madde hükümlerine uyulmak suretiyle diğer bir sınıfta eşit derecedeki kadrolara atanabilirler. 657 sayılı Kanuna tabi olmayan personelden kendi istekleri ile görevinden çekilmiş olanlar, boş kadro bulunmak ve gireceği sınıfın niteliklerini taşımak kaydı ile bu Kanuna tabi kurumlardaki memuriyetlere atanabilirler. Yasama görevinde veya bakan olarak geçirilen her yıl bir kademe ilerlemesi ve her iki yıl bir derece yükselmesine esas olacak şekilde değerlendirilir. 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin mülga ek 18 inci, ek 35 inci ve ek 37 nci maddeleri kapsamında yer alan yönetici görevlerinden alınıp veya bu görevleri sona erip mezkûr maddeler uyarınca ilgili kadrolara ataması yapılan ya da anılan Kanun Hükmünde Kararnamenin geçici 33 üncü maddesi uyarınca ilgili kadrolara ataması yapılan veya atanmış sayılan ve bilahare bu kadrolarındayken bu fıkranın yürürlüğe girdiği tarihten sonra memurluktan kendi istekleriyle çekilenlerden tekrar memurluğa dönmek isteyenler, haklarında güvenlik soruşturması yapılması ve iki defadan fazla olmamak kaydıyla bu maddede yer alan diğer şartlar aranmaksızın ve başkaca bir işleme gerek kalmaksızın ayrıldıkları kadrolarına, ayrılmadan önceki özlük hakları korunarak başvurmalarını takiben en geç üç ay içinde atanırlar. Bu fıkraya göre atananların kadroları başka bir işleme gerek kalmaksızın ihdas edilmiş ve kurumların kadro cetvellerinin ilgili bölümlerine eklenmiş sayılır. Bu şekilde ihdas edilen kadrolar, herhangi bir şekilde boşalması hâlinde başka bir işleme gerek kalmaksızın iptal edilmiş sayılır. Bu fıkra hükümleri, 1/12/2011 tarihli ve 6253 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı İdari Teşkilatı Kanununun 29 uncu maddesinin onikinci fıkrası, geçici 2 nci maddesinin birinci fıkrası ve geçici 15 inci maddesi kapsamında ilgili kadrolara atananlar veya atanmış sayılanlar ile 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 221 inci maddesinin ilgili hükümleri kapsamında Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı İdari Teşkilatında müşavir unvanlı kadrolara atananlar hakkında da uygulanır”.

⁴⁹¹ Serttaş, Seher, **Türk İdare Hukukunda İstifa**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 116-117.

⁴⁹² RG. 07.02.2014/28906.

⁴⁹³ RG. 27.05.1983/18059.

⁴⁹⁴ “Bu hükümden yararlanmak isteyenler, 18 yaşını doldurdukları ve korunma, bakım tedbir kararı veya bu Kanunun 24’üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde belirtilen himaye onayının sona erdiği tarihten itibaren beş yıl içinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına başvururlar. Bu madde hükümleri çerçevesinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından hak sahibi olduğu onaylananlar Devlet Personel Başkanlığına bildirilir. Hak sahiplerinin atamaları il tercihleri de dikkate alınarak Başkanlıkça kura usulü ile yapılır. İş yerleştirmede öncelik, sırasıyla lisans, ön lisans ve ortaöğretim mezunlarına verilir.”

Hizmetleri Temel Kanunu'nun⁴⁹⁵ ek 1. maddesinde, sağlık personeli atamalarında sınavsız ve kura usulüne göre atama yapılması öngörülmüştür⁴⁹⁶.

Mevzuatımızda başarılı milli sporcuların kamu hizmetine sınavsız girebilmesini öngören düzenlemeler de bulunmaktadır. Kamu Görevlerine İlk Defa Atanacaklar İçin Yapılacak Sınavlar Hakkında Genel Yönetmelik ek 4. maddeye⁴⁹⁷ göre, kendi alanlarında başarılı milli sporcular, gerekli diğer şartları da sağlamaları⁴⁹⁸ halinde sınava tabi olmaksızın beden eğitimi öğretmeni olarak atanabilmektedir. Aynı şekilde, 3289 sayılı Gençlik ve Spor Hizmetleri Kanunu'nun⁴⁹⁹ 30. maddesi uyarınca, olimpiyat şampiyonluğu veya olimpik branşlarda birden fazla dünya şampiyonluğu bulunan 30 yaşını doldurmuş sporcular, sınava tabi olmaksızın spor müşaviri olarak atanabilmektedir.

2.3.3.3.2. Üst Kademe Kamu Yöneticileri

Üst kademe kamu yöneticileri, yalnızca Türkiye'de değil; Almanya, Fransa, İngiltere, Hollanda, Kanada ve ABD gibi pek çok ülkede de özel düzenlemelere tabi olan bir kamu görevlisi statüsüdür⁵⁰⁰. Bu yöneticiler, ülkelerin siyasi ve idari yapıları doğrultusunda farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Birleşmiş Milletler tarafından yapılan tanıma göre üst kademe

⁴⁹⁵ RG. 15.05.1987/19461.

⁴⁹⁶ “Kamu kurum ve kuruluşlarının uzman tabip, tıpta uzmanlık mevzuatına göre uzman, tabip, diş tabibi ve eczacı kadro ve pozisyonlarına yapılacak açıktan atamalar, açıktan atama izni alınmaksızın mevzuatta öngörülen işlemlerin tamamlanmasından sonra gerçekleştirilir ve bunların yerleştirilmeleri Sağlık Bakanlığınca sınavsız ve kura ile yapılır. Kuraya ilişkin usul ve esaslar ile bunların Sağlık Bakanlığındaki atamalarına ilişkin usul ve esaslar Sağlık Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.”

⁴⁹⁷ “İlgili idarelerin personel alım ilanlarında açıkça belirtmeleri kaydıyla, üniversitelerin fakülte veya dört yıllık yüksekokullarından mezun olup 657 sayılı Kanunun 48 inci maddesindeki genel şartları taşıyanlardan aşağıda belirtilen öncelik sırasıyla; a) Olimpiyat Oyunları veya Paralimpik Oyunlarda ferdi veya takım müsabakalarında ilk üç dereceye girenlerin, b) Milli sporcu belgesine konu olan müsabakanın oynandığı tarihte olimpiyat oyunları programında yer alan spor dallarının Dünya ve Avrupa şampiyonalarında büyükler ve alt yaş kategorilerinde ilk üç dereceye girenlerin, c) Uluslararası Olimpiyat Komitesi tarafından düzenlenen yaz-kış gençlik olimpiyat oyunlarında ferdi veya takım müsabakalarında ilk üç dereceye girenlerin, d) Universiad Oyunları, Akdeniz Oyunlarında olimpik branşlarda ferdi veya takım müsabakalarında ilk üç dereceye girenlerin, e) (b) bendinde belirtilen yarışmalar ile bu yarışmalara ilişkin eleme müsabakaları ile eleme grup müsabakalarında takım sporlarında en az on kez ülkemizi temsil ederek milli sporcu belgesi almış olanların, f) Deaflympik Oyunlarında ferdi veya takım müsabakalarında ilk üç dereceye girenlerin, g) Uluslararası Olimpiyat Komitesinin tanıdığı spor dallarının büyükler ve alt yaş kategorilerinde Dünya ve Avrupa şampiyonalarında ilk üç dereceye girenlerin, personel alımı için idarece belirlenen tarihlerde başvuruları üzerine, 657 sayılı Kanun kapsamında gerçekleştirilecek olan Gençlik ve Spor Bakanlığında münhal bulunan sportif eğitim uzmanı ve antrenörlük kadrolarına atamaları ile öğretmenlik için aranan diğer özel şartları da taşımaları kaydıyla Milli Eğitim Bakanlığında münhal bulunan beden eğitimi branşında öğretmenlik kadrolarına atamalarında, bu Yönetmelik hükümleri uygulanmaz.”

⁴⁹⁸ “Dünya Üniversiteler Taekwondo Şampiyonasının Kamu Görevlerine İlk Defa Atanacaklar İçin Yapılacak Sınavlar Hakkında Yönetmeliğin Ek 4. Maddesinin 1. Fıkrasında belirtilen Universiad Oyunları kapsamında olmadığı anlaşıldığından, anılan Yönetmelik hükmü kapsamında KPSS şartı olmaksızın beden eğitimi öğretmeni olarak atanmasına hukuken olanak bulunmamaktadır.” Danıştay 12. Dairesi, E. 2014/9099, K. 2015/1660, T. 31.03.2015, KİBB.

⁴⁹⁹ RG. 28.05.1986/19120.

⁵⁰⁰ Gerson, Daniel, “Leadership For A High Performing Civil Service: Towards Senior Civil Service Systems in OECD Countries”, *OECD Working Papers on Public Governance*, No: 40, 2020, s. 31.

yöneticiler, kamu kurumlarının en üst seviyelerinde görev yapan; politika oluşturma, uygulama kararlarını alma ve bu kararları kamu programlarına dönüştürme görevlerini yürüten, aynı zamanda bakanlar veya yönetim kurulları düzeyinde danışmanlık yapan kişilerdir⁵⁰¹.

Bu yöneticiler, yürütme organı tarafından belirlenen politikaların etkili bir biçimde uygulanmasını sağlamakla yükümlüdür. Dolayısıyla görevlerinin doğası gereği, yürütme ile yakın ve uyumlu bir çalışma ilişkisi içerisinde bulunmaları beklenmektedir. Bu sebeple, söz konusu görevlere genellikle herhangi bir sınav şartı aranmaksızın, yasama veya yürütme organı tarafından doğrudan atama yapılmaktadır⁵⁰².

Üst kademe yöneticilerin atanmasında “*liyakate dayalı atamalar*” ve “*siyasi nitelikli atamalar*” olmak üzere iki tür yaklaşım kabul edilmektedir⁵⁰³. Liyakat esaslı atama sisteminde, yasal mevzuatta belirlenen objektif kriterleri karşılayan adayların üst kademe görevlerine getirilmesi temel prensiptir. Siyasi nitelikli atamalarda ise seçimle işbaşına gelen hükümetin politikalarını benimseyecek, siyasi ekibiyle uyum içinde çalışabilecek kişileri üst düzey yönetim pozisyonlarına getirme esas alınmaktadır⁵⁰⁴.

Anayasa’nın 104. maddesinin 9. fıkrası uyarınca, üst kademe kamu yöneticilerinin atama usul ve esaslarını belirleme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir. Ancak bu yetki mutlak değildir. Cumhurbaşkanı bu yetkisini kullanırken, kamu hizmetinde liyakat ilkesine bağlı kalmak zorundadır. Cumhurbaşkanına verilen bu yetki kapsamında 3 sayılı Üst Kademe Kamu Yöneticileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Atama Usulüne Dair CBK⁵⁰⁵ çıkarılmıştır⁵⁰⁶. Bu CBK’de üst kademe yönetici kadro, pozisyon ve görevlerinin sınıflandırılması, kararnamenin ekinde yer alan I ve II sayılı cetveller aracılığıyla yapılmıştır. III sayılı cetvelde ise rektörler, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası başkanı ve yardımcıları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri gibi belirli sürelerle görev yapan üst düzey yönetici kadrolarına yer verilmiştir⁵⁰⁷. Ayrıca belirtelim ki, üst kademe yöneticilerinin atanma usulleri yalnızca 3 sayılı

⁵⁰¹ United Nations, Report Of Interregional Seminar On The Development Of Senior Administrations In The Public Service Of Developing Countries, Newyork, 1969, s. 4, akt. Önder, Murat, “Üst Düzey Yöneticilerin Yetiştirilmesi ve Geliştirilmesi: Bazı Ülkelerde ve Türkiye’de Durum”, **Türkiye İdare Dergisi**, Y. 67, S. 409, 1995, ss. 133-157, s. 134.

⁵⁰² Tekin, Abdurrahman, **Liberal Anayasal Sistemlerde Parlamento İçi Muhalefetin Rolü**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 319. Bu pozisyonlara sınav şartı aranmadan atama yapılması, doğrudan liyakat ilkesinin ihlali anlamına gelmemektedir. **Öztunç**, s. 177.

⁵⁰³ Sobacı, Mehmed Zaid/Köseoğlu, Özer, **Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Üst Kademe Yöneticiler**, SETA Yayınları No.111, Ankara, 2018, s. 15.

⁵⁰⁴ **Sobacı/Köseoğlu**, s. 17.

⁵⁰⁵ RG. 10.7.2018/30474.

⁵⁰⁶ m. 1: “(1) Bu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin amacı üst kademe kamu yöneticileri ile ilgili usûl ve esaslar ile kamu kurum ve kuruluşlarında atama usûl ve esaslarını belirlemektir. (2) Bu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, ekli cetvellerdeki kadro, pozisyon ve görevler, bakanlıklar, bağlı, ilgili ve ilişkili kuruluşlar ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarını kapsar.”

⁵⁰⁷ **Öztürk**’e göre, I ve II sayılı cetvellerinde yer verilen kadro, pozisyon ve görevlerde bulunanlar, üst kademe yöneticisi olmakla birlikte II sayılı cetvelde bulunanlardan bazıları üst kademe yöneticisi niteliğinde değildir.

CBK ile sınırlı değildir. Başta Anayasa olmak üzere çeşitli kanunlar ve CBK’lerde üst kademe yöneticilerinin atanmalarına ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır⁵⁰⁸.

Üst kademe yöneticilerinin atanma usul ve esasları, 3 sayılı CBK’nin 2. maddesinde ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, Kararnamenin I ve II sayılı cetvellerinde belirtilen kadro, pozisyon ve görevler ile vali yardımcısı ve kaymakam kadrolarına Cumhurbaşkanı kararıyla atama yapılacaktır. Bu görevlere yapılacak atamalarda, 375 sayılı KHK’nin⁵⁰⁹ ek 35. maddesi uyarınca DMK’nin atanma ve sınavlara ilişkin hükümleri geçerli değildir. Dolayısıyla bu görevlerde, yarışma ve sınav esaslı kamu personeli alım sistemi dışında doğrudan atama yöntemi benimsenmektedir.

Ek 35. maddenin 9. fıkrası (c) bendi ise, daha önce kamu kurumlarında daire başkanı veya daha alt düzeydeki yönetici pozisyonlarında görev yapanların, görevlerinin sona ermesi halinde, doğrudan idari uzman kadrolarına atanabileceğini öngörmektedir. Oysa DMK ek 41. maddesine⁵¹⁰ göre, uzmanlık kadrosu sınav, tez ve yeterlilik süreçlerinden oluşan ciddi bir mesleki yeterlilik süreci sonunda kazanılabilen bir statüdür. Uzman olabilmek için mesleğe giriş sınavı kazanıldıktan sonra uzman yardımcısı kadrosuna atama yapılmaktadır. Bu kadroda belli süre çalıştıktan sonra ise tez hazırlanmakta, tezin kabulü ve akabinde yapılan yeterlilik sınavından sonra uzman olunabilmektedir. Dolayısıyla, KHK düzenlemesiyle bu süreçlerden

Örneğin, II sayılı cetvelde yer verilen kaymakam, Polis Akademisi başkanı, genel müdür yardımcısı gibi kadrolar orta düzey yöneticilik kadrolarını ifade ederken; hukuk müşavirleri, spor müşavirleri, bakanlıklardaki kurul üyeleri yönetici niteliği dahi olmayan uzmanlık görevlerini yerine getiren kadroları ifade etmektedir. Öztürk, Namık Kemal, “Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Üst Düzey Memurların Atanması”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C. 33, S. 4, 2019, ss. 1279-1297, s. 1282-1283.

⁵⁰⁸ Örneğin, Anayasa m. 130’da rektörlerin, m. 131’de Yükseköğretim Kurulu üyelerinin atanmasına veya seçilmesine yönelik hükümler yer almaktadır. Yine 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu m. 10’da Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu üyelerinin atanmalarına ilişkin hükümler bulunmaktadır.

⁵⁰⁹ RG. 30.06.1989/20211, Mükerrer.

⁵¹⁰ “(3) Uzman yardımcısı mesleğe özel yarışma sınavı ile alınır. Uzman yardımcılığı giriş sınavı merkezi sınav sonuçlarına göre; yazılı ve sözlü sınav veya yalnızca sözlü sınavdan oluşur. Öğrenim dalları itibarıyla belirlenecek uzman yardımcılığı kadrolarına giriş sınavı için, eleme sınavı sonucunda aranacak puan türleri, taban puanları ve sınavda alınan başarı derecelerine göre çağrılacak aday sayısı tespit edilerek, giriş sınavı duyurusuyla ilan edilir. Ancak, giriş sınavına çağrılacak aday sayısı, atama yapılacak kadro sayısının yirmi katından, yalnızca sözlü sınav yapılması hâlinde sözlü sınava çağrılacak aday sayısı giriş sınavı duyurusunda belirtilen kadronun dört katından fazla olamaz. Yazılı sınav, kurumun görev alanına göre yönetmelikle belirlenen konulardan yapılır. Yazılı sınav sonucunda yetmiş puandan az olmamak üzere, en yüksek puandan başlanarak giriş sınavı duyurusunda belirtilen kadronun dört katına kadar aday sözlü sınava çağrılır Sözlü sınav, adayların; a) Sınav konularına ilişkin bilgi düzeyi, b) Bir konuyu kavrayıp özetleme, ifade yeteneği ve muhakeme gücü, c) Liyakati, temsil kabiliyeti, davranış ve tepkilerinin mesleğe uygunluğu, d) Özgiüveni, ikna kabiliyeti ve inandırıcılığı, e) Genel yetenek ve genel kültürü, f) Bilimsel ve teknolojik gelişmelere açıklığı, yönlerinden değerlendirilerek, ayrı ayrı puan verilmek suretiyle gerçekleştirilir. Adaylar, komisyon tarafından üçüncü fıkranın (a) bendi için elli puan, (b) ile (f) bentlerinde yazılı özelliklerin her biri için onar puan üzerinden değerlendirilir ve verilen puanlar ayrı ayrı tutanağa geçirilir. Bunun dışında sözlü sınav ile ilgili herhangi bir kayıt sistemi kullanılmaz. Sınav komisyonu, kurum içinden veya dışından yönetmelikle belirlenen kişilerden oluşur. Sözlü sınavda başarılı sayılmak için, komisyon başkan ve üyelerinin yüz tam puan üzerinden verdikleri puanların aritmetik ortalamasının en az yetmiş olması şarttır. Başarı puanı en yüksek olan adaydan başlanmak suretiyle giriş sınavı duyurusunda belirtilen uzman yardımcısı kadro sayısı kadar asıl adayın isimleri ilan edilir. Yapılan sınavlarda başarılı olmak şartıyla, giriş sınavı duyurusunda belirtilen uzman yardımcısı kadro sayısının yarısını geçmemek üzere komisyon tarafından belirlenen sayıda yedek adayın isimlerini kapsayan bir liste belirlenerek ilan edilir.”

muaf tutulan bazı kişilerin doğrudan uzman kadrosuna atanabilmesi, benzer görevlere sınavla giren kamu personeline kıyasla eşitlik ilkesine aykırı bir durum ortaya çıkarmaktadır. Bu tür doğrudan atamalar, kamu hizmetine girişte eşitlik ve hakkaniyet ilkeleri ile bağdaşmamaktadır.

2.3.3.3.3. İstisnai Memurluklar

Kamu hizmetine girişte liyakat ve yarışma ilkelerinden sapmalara yol açan düzenlemelerden biri de istisnai memuriyet kurumudur. Bu kurum, genel personel rejiminden farklı olarak, bazı özel kadrolara sınavsız atama yapılabilmesini mümkün kılmak üzere düzenlenmiştir⁵¹¹. Özellikle hükümet politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasında önemli rol oynayan bu kadrolar, idarenin esnekliğini artırmak ve zaman kaybı olmaksızın nitelikli kişilerin kamuya kazandırılmasını sağlamak amacıyla öngörülmüştür⁵¹². Bu kadrolar, bazı siyasi ve yönetsel zorunluluklar nedeniyle sınav gibi objektif usullerden muaf tutulmuş olsa da, bu kadrolara yapılan atamalarda da liyakat ilkesinin dikkate alınması gerekmektedir⁵¹³.

Hukukumuzda istisnai memurluk kurumuna ilişkin genel düzenleme DMK m. 59'da⁵¹⁴ yer almaktadır. Anılan madde uyarınca, bu kapsamdaki görevlere yapılacak atamalarda, genel memuriyete girişte aranan sınav şartı, kademe ilerleme kuralları ve derece yükselme kriterleri uygulanmayacaktır. İdare, gerekli gördüğü niteliklere sahip kişileri herhangi bir sınava tabi

⁵¹¹ **Güran**, Memur Hukukunda Kayırma ve Liyakat Sistemleri, s. 207.

⁵¹² Tutum, Cahit, "Yönetimin Siyasallaşması ve Partizanlık", **Amme İdaresi Dergisi**, S. 9, C. 4, 1976, ss. 9-32, s. 16; Tokgöz, Hikmet, **İstisnai Memuriyet**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 158.

⁵¹³ "Görevin gerektirdiği nitelikler istisnai memurluklarda-mesleki liyakat ile yönetsel gereksinimlere dönüşmüştür" **Sezer**, s. 186. İstisnai memuriyet kadrolarına yapılacak atamaları düzenleyen mevzuatta siyasi veya kişisel unsurların atama kriteri olarak belirlenmesi mümkün değildir. DİDDK, E. 2012/481, K. 2015/1202, T. 08.04.2015, KİBB.

⁵¹⁴ "Cumhurbaşkanlığı ile Türkiye Büyük Millet Meclisinin memurluklarına, Bakan Yardımcılıklarına, Savunma Sanayii Müsteşarlığına ait Müsteşar, Müsteşar Yardımcısı, I. Hukuk Müşaviri, Daire Başkanı ve Müşavir Avukat kadrolarına, Toplu Konut İdaresi Başkanlığına ait Başkan, Başkan Yardımcısı, Hukuk Müşaviri, Daire Başkanı, Uzman, Uzman Yardımcısı, Müşavir Avukat ve Şube Müdürleri (Uzman), Özelleştirme İdaresi Başkanlığında Başkan, Başkan Yardımcısı, Başkanlık Müşaviri, Daire Başkanı, Proje Grup Başkanı ve Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliğine Bakanlık Müşavirlikleriyle Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliklerine, Türkiye İstatistik Kurumu Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliğine, Avrupa Birliği Bakanlığı Başkanlıklarına (İdari Hizmetler Başkanlığı hariç), Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Başkan Yardımcısı, Başkanlık Müşaviri, Basın Müşaviri ve Hukuk Müşaviri, Gelir İdaresi Başkanlığında Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliğine, Milli Savunma Bakanlığı ile Türk Silahlı Kuvvetleri ve Sahil Güvenlik Komutanlığı kadrolarında veya kadro açıklamalar bölümünde özel nitelikli olarak gösterilen görev yerlerine, Özel Kalem Müdürlüklerine, Valiliklere, Büyükelçiliklere, Elçiliklere, Daimi Temsilciliklere, Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanlığına, dış kuruluşlarda çalışma müşavirlikleri nezdinde görevlendirilecek sendika uzmanlıklarına, Din İşleri Yüksek Kurulu Üyeliklerine, Diyanet İşleri Başkanlığı Başkanlık Müşaviri (4 adet), Diyanet İşleri Başkanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşaviri, Milli İstihbarat Teşkilatı memurluklarına, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Müşavirliklerine, Hukuk Müşavirliğine ve Genel Sekreter Sekreterliğine, Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığında Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği ve Başkanlık Müşavirliğine, Anayasa Mahkemesi Basın Müşavirliğine, Nükleer Düzenleme Kurumunun Başkan Yardımcılıklarına ve Daire Başkanlıklarına, bu Kanunun atanma, sınavlar, kademe ilerlemesi ve dereceye yükselmesine ilişkin hükümleriyle bağlı olmaksızın tahsis edilmiş derece aylığı ile memur atanabilir. Dışişleri Bakanlığı Hukuk Müşavirlikleri ile Devlet Konservatuvarında görevlendirilecek uluslararası ün yapmış üstün yeteneklere sahip Devlet sanatçılarının, olimpiyat şampiyonluğu veya olimpiik spor dallarından birinde büyükler kategorisinde birden fazla Dünya şampiyonluğu kazananlar arasından atanacak spor müşavirlerinin atama ve ilerlemelerinde de bu hükümler uygulanır."

tutmaksızın doğrudan memur olarak atayabilmektedir. Ayrıca çeşitli yasal düzenlemelerde anılan maddeye atıfta bulunularak, istisnai memuriyet hükümlerinin başka kadrolar için de geçerli olacağı belirtilmektedir⁵¹⁵.

Uygulamada, bu düzenlemenin amacını aşan bir biçimde kullanıldığı ve sınav sisteminin dışına çıkılarak kamuya girişin arka kapısı hâline geldiği yönünde eleştiriler mevcuttur. Özellikle bazı kişilerin, örneğin özel kalem müdürlüğü gibi istisnai kadrolara önce sınavsız olarak atandıkları, daha sonra ise bu görevlerinden alınarak sınavla girilmesi gereken başka memuriyet kadrolarına naklen atandıkları görülmektedir. Sayıştay, bu tür uygulamaların eşitlik ve liyakat ilkelerine aykırılık oluşturduğunu vurgulamış ve konuyla ilgili olarak hazırladığı bir denetim raporunu TBMM'ye sunmuştur. Raporda, istisnai kadroların, asıl amacı olan nitelikli kişilerin kamu hizmetine kazandırılması amacı dışında kullanıldığı, bu yolla sınav sisteminin dolandırıldığı ve kamu kaynaklarının etkin kullanılmadığı ifade edilmiştir⁵¹⁶. Ayrıca Danıştay da benzer bir yaklaşım sergileyerek, istisnai memuriyetlerde görev yapmış kişilerin sınav yapılmaksızın genel kadrolara atanabilmesini öngören bir Yönetmelik hükmünü, liyakat ve kariyer ilkelerine aykırı bularak iptal etmiştir⁵¹⁷.

Sonuç olarak, istisnai memuriyet kurumunun, kamu hizmetinin sürekliliği ve etkinliği açısından belirli faydaları bulunsa da bu uygulamanın amacı dışında yaygınlaştırılması, kamu personel sisteminde adalet duygusunu zedelemekte ve liyakat ilkesini tehdit etmektedir. Bu nedenle, söz konusu atamaların istisnai niteliğine uygun olarak sınırlı ve denetlenebilir biçimde kullanılması gerekmektedir.

2.3.4. Kamu Hizmetine Girişte Sözlü Sınav Uygulaması

Türk kamu personel rejiminde sözlü sınav uygulaması, uzun yıllardan beri kamu kurum ve kuruluşlarında personel alımında kullanılan önemli bir yöntemdir⁵¹⁸. Bu yöntem; sadece memuriyete girişte değil, aynı zamanda görevde yükselme, unvan değişikliği ve yeterlilik değerlendirmelerinde de uygulanmaktadır. Sözlü sınavlar, adayların yalnızca teorik bilgi

⁵¹⁵ Örneğin, 2879 sayılı Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığına İlişkin Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun m. 4'te, “Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığı teşkilatı memurları hakkında, istisnai memurluklarla ilgili hükümler uygulanır.”; 6253 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı İdari Teşkilatı Kanunu m. 24/2'te, “TBMM Başkan Başmüşaviri, TBMM Başkan Müşaviri ve Müşavir kadrolarına, her bir kadro unvanının toplam sayısının yüzde kırkı oranında, 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun istisnai memuriyet hakkındaki hükümlerine göre açıktan veya naklen atama yapılabilir” denilmektedir.

⁵¹⁶ <https://www.sayistay.gov.tr/reports/download/2635-erzurum-buyuksehir-belediyesi>, (erişim tarihi: 20.05.2024).

⁵¹⁷ Danıştay 5. Dairesi, E. 2009/4677, K. 2011/6294, T. 14.11.2011, KİBB.

⁵¹⁸ Osmanlı döneminde devlet hizmetinde görev alanların yetiştiği Enderun mekteplerine girişte mülakata başvurulduğu ifade edilmektedir. Örneğin, gemilere tayfa seçiminde, adaylara gemide yüzleri rüzgâra dönük halde iken tükürmeleri istenmekte, rüzgâra karşı tükürenler soruyu cevaplayamamış ancak rüzgârı arkasına alarak ters dönüp tükürenler doğru cevaplayıp mülakatı geçer sayılmaktaydı. Dökmen, Üstün, **Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi : Kuruluşu, Gelişmesi, Çalışmaları**, ÖSYM Yayınları, Ankara, 1992, s. 5.

düzeylerini değil, aynı zamanda iletişim becerileri, temsil yeteneği, özgüvenleri ve görev için gerekli sosyal niteliklerini ölçmeye yarayan tamamlayıcı bir araç olarak tasarlanmıştır. Kamu görevlerinin niteliği ve gerektirdiği özellikler dikkate alındığında, yalnızca yazılı sınavla bir değerlendirme yapılmasının yetersiz kalabileceği kabul edilmiştir. Bu nedenle, birçok kamu kurumunda yazılı sınavı başarıyla tamamlayan adayların, ikinci aşama olarak sözlü sınava tabi tutulmaları öngörülmektedir. Sözlü sınavlar aracılığıyla adayların mesleki yeterliliklerinin yanı sıra görevlerini layıkıyla yerine getirip getiremeyecekleri de değerlendirilmekte; bu yönüyle kamu yararını koruyan önemli bir araç olarak görülmektedir. Zira bu tarz sınavlar; kişinin bir konuyu kavrayıp ifade etme becerisini, temsil kabiliyetini, davranış ve tepkilerinin mesleğe uygunluğunu, özgüvenini, ikna kabiliyetini, bilimsel ve teknolojik gelişmelere açıklığını değerlendirmeye imkân sunmaktadır⁵¹⁹.

DMK'nin 4. maddesi kapsamında yer alan tüm personel statülerinde sözlü sınav, bir seçme ve yerleştirme yöntemi olarak kullanılabilir. Özellikle A grubu kadrolara (müfettişlik, uzmanlık, denetçilik gibi kariyer meslekleri) yapılan atamalarda sözlü sınav uygulaması yaygınlık kazanmıştır. Bunun yanı sıra, il özel idareleri, belediyeler ve bunlara bağlı kuruluşlar ile döner sermayeli idarelerde istihdam edilecek B grubu kadrolar için de son yıllarda yapılan düzenlemelerle sözlü sınav yetkisi tanınmıştır. Ayrıca kamu kurumlarının hukuk müşavirliği ve avukatlık gibi özel uzmanlık gerektiren kadrolarına yönelik atamalarda da merkezi sınavın ardından sözlü sınav yapılması öngörülmektedir. Kaymakam adaylığı, hâkim ve savcı yardımcılığı, sözleşmeli personel statüleri gibi doğrudan özel kanunlarla düzenlenen kamu görevlerine girişte de sözlü sınav aşaması zorunludur. Bu kapsamda sözlü sınavların kamu görevine kabul sürecinde merkezi bir rol üstlendiği görülmektedir.

Ancak sözlü sınav uygulamasına yönelik temel sorun, bu sınavların usul ve esaslarına ilişkin hukuk sistemimizde genel ve bağlayıcı bir düzenlemenin bulunmamasıdır. Sözlü sınavların nasıl yürütüleceği, hangi ölçütlere göre değerlendirileceği gibi kritik hususlar, çoğunlukla ilgili kurumların iç mevzuatları ve uygulamalarıyla şekillenmektedir. Bu durum, sınav süreçlerinde kurumdan kuruma farklılıklar yaratmakta ve adayların sınav sürecine duyduğu güveni sarsmaktadır.

Kanaatimizce, sözlü sınavların temel ilke ve esaslarının bir çerçeve kanun ile düzenlenmesi gerekmektedir. Böyle bir yasal düzenleme, kamuya girişte uygulanacak sözlü sınavlara ilişkin asgari standartları (örneğin: puanlama kriterleri, sınav komisyonlarının oluşumu, değerlendirme usulleri) belirleyerek hem idareye istikrar ve rehberlik sağlayacak hem de adayların hukuki güvenlik hakkını teminat altına alacaktır. Zira kamu hizmetine giriş,

⁵¹⁹ Doğan, s. 156; Çakan, s. 117.

Anayasa ile güvence altına alınmış bir hak olup, bu süreçte kullanılan yöntemlerin de anayasal ilkelerle uyumlu ve denetlenebilir nitelikte olması zorunludur.

2.3.4.1. Liyakat İlkesi Bağlamında Sözlü Sınavlar

Ülkemizde kamuya girişlerde uygulanan sözlü sınavların liyakat ilkesini hayata geçirmede bir araç mı yoksa engel mi olduğu noktasında yıllardır bir mutabakat sağlanamamıştır. Kamuya giriş ve yükselme kriterlerini düzenleyen çeşitli mevzuatlarda liyakati ölçme amacıyla sözlü sınavlara yer verilmekle birlikte kamuoyunda ve siyaset gündeminde bu sınavların liyakati esas almadığı ve kayırmacılığa dayanak olduğu hususu sık sık dile getirilmektedir. Bu nedenle, sözlü sınavlar çoğu zaman objektiflikten uzak olduğu gerekçesiyle eleştirilmekte, hatta bazı siyasi aktörler mülakatların tamamen kaldırılacağı yönünde vaatlerde bulunmaktadır⁵²⁰. Zira toplumda bu sınavlar genel olarak torpil ve adam kayırmaya olanak tanıyan siyasi kadrolaşmanın bir yöntemi olarak görülmektedir⁵²¹.

Doktrinde de sözlü sınavların kamu personeli alımlarında tamamen kaldırılması ve merkezi yazılı sınavların tek ölçüt olarak benimsenmesi gerektiği yönünde görüşler ileri sürülmüştür⁵²². Nitekim Avrupa Birliği'nin 2022 Türkiye Raporu'nda sözlü sınavlar hakkında, *"Kamu görevine giriş kadroları için dışarıdan personel alımının ilk aşaması liyakate dayalı olsa da, mülakat aşamasının işleyişi yeterince düzenlenmemiştir, dolayısıyla da siyasi iltimasa açıktır. Üst düzey kamu hizmeti pozisyonları için işe alım usulü tarafsız kriterlerden yoksundur; bu durum atamaları, iltimas ve siyasi müdahaleye açık hâle getirmektedir"*⁵²³ şeklinde eleştiri getirilmiştir.

⁵²⁰ <https://www.indyturk.com/node/623271/haber/erdo%C4%9Fan-se%C3%A7im-vaatlerini-a%C3%A7%C4%B1klad%C4%B1-kamuda-m%C3%BClakat-kalkacak-gen%C3%A7lere-bilgisayar-ve>, (erişim tarihi: 27.05.2024).

⁵²¹ **Uz/Demircioğlu**, s. 5; **Güran**, Memur Hukukunda Kayırma ve Liyakat Sistemleri, s. 85; **Avcı**, Kamu Görevliliğine Giriş, s. 146; *"Ülkemizde tıpta uzmanlık sınavı alanında görülen kayırmacılık sorunu TUS ile çözülmüştür. TUS zaman zaman tartışılmış da olsa, bu gün artık yerleşmiş, bu sınava karşı çıkanlar azalmıştır. Sadece yarışma sınavlarında (işe giriş sınavlarında) değil, ülkemizde üniversite de normal ders sınavlarında da kayırmacılık maalesef oldukça yaygındır. Öğretim üyelerine kendi akrabaları "baskı" yapmaktadır. Öğretim üyeleri meslektaşlarının torpil talepleriyle de karşı karşıya kalmaktadırlar. Herkes birbirinden bir tanıdığı veya tanı dığının tanıdığıının çocuğu için yardım istemektedir. Nihayet öğretim üyeleri çalıştığı okulun personelinin de baskısı altındadır. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde araştırma görevlisi olarak çalıştığım yıllarda birçok ünlü ve ciddi profesöre hademelerin torpil yaptırdıklarına ve bu torpillerin fevkalade etkili olduğuna birçok defa şahit oldum. Yazılı sınavlar torpile imkân tanımaktadır. Test sınavlarına geçilmesi ve özellikle değerlendirmenin optik okuyucularla yapılması öğretim üyesini de büyük bir baskıdan kurtaracaktır. Test sınavları elle okunsa da sınavdan sonra birkaç saat içinde okunup notlar ve kağıtlar öğrenci işlerine teslim edilebilir. Bu da öğretim üyesini torpil baskısından kurtarabilir. Öğretim üyesi torpil yaptırmak isteyen tanıdıklarına "kağıtları teslim ettim" deyip rahatlayabilir."* **Gözler**, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 20-21.

⁵²² **Ulusoy**, s. 637.

⁵²³ 2022 Avrupa Birliği Türkiye Raporu, s. 23,

https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2022_turkiye_report_tr_27.11.2022_22.05.pdf, (erişim tarihi: 27.05.2024).

Gerçekten de sözlü sınavların en büyük olumsuzluğu değerlendirme sorunudur. Sözlü sınavlarda jürinin ideolojik, dini veya siyasal düşüncelerinin değerlendirme aşamasını etkileme ihtimali bu sınavların güvenilirliğini düşürmektedir. Sözlü sınavlara ilişkin düzenlemeler incelendiğinde, değerlendirme kriterleri olarak genellikle özgüven, ikna kabiliyeti, liyakat, temsil kabiliyeti gibi soyut unsurlar öngörülmektedir⁵²⁴. Bu kriterlerin somut ölçütlerle desteklenmemesi, değerlendirmeyi tamamen jüri üyelerinin sübjektif algısına bırakmaktadır. Örneğin adayın liyakati değerlendirilirken, yüksek lisans eğitimi, alanında gerçekleştirdiği çalışmalar veya mesleki deneyimi dikkate alınıp alınmayacağı jüri takdirine bağlıdır. Bu durum, idarenin geniş takdir yetkisi bağlamında sözlü sınavlara yönelik ciddi tartışmalar doğurmaktadır.

Sözlü sınavlar hakkında yapılan eleştirilere katılmakla birlikte, bazı kamu görevlerine girişte sözlü sınavların yapılmasının Anayasa'ya aykırı olmadığını belirtmek gerekmektedir. Meslek kanunlarında sözlü sınavın öngörülmesi, kanun koyucunun takdir yetkisi içerisinde yer almakta olup, Anayasa'ya aykırılık içermemektedir⁵²⁵. Özellikle temsil yeteneğinin ön planda olduğu kaymakamlık, hâkimlik gibi mesleklerde yalnızca yazılı sınavla personel seçimi yeterli olmayabilir. Sadece teorik bilgiye dayanan yazılı sınavlar, kayırmacılığı azaltmakla birlikte mesleki yeterlilik yönünden en ehil olanı belirlemede yetersiz kalabilir⁵²⁶. Nitekim sözlü sınavların var olup olmasını tartışmaya açan yargı kararlarına rastlanılmamıştır. Yargı mercileri, sözlü sınavlara ilişkin düzenlemeleri yasama organının takdir yetkisi kapsamında değerlendirmekte ve bu yöntemlerin hukuk devleti ilkesine aykırı olmadığı yönünde kararlar vermektedir⁵²⁷. AYM'ye göre, kamu görevlerine personel alım şartlarını düzenleme yetkisi bulunan yasama organı, bu süreçte hangi tür sınavların yapılacağını, sınavların nasıl uygulanacağını ve hangi kurallara tabi olacağını da belirleme yetkisine sahiptir⁵²⁸. Örneğin,

⁵²⁴ Örneğin bkz. DMK ek madde 41, Emniyet Genel Müdürlüğü Kadrolarına Polis Memuru ve Komiser Yardımcısı Rütbelerine Aday Memur Olarak Atanacaklara Uygulanacak Sınav Yönetmeliği m. 8/2, İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanlığı Yönetmeliği m. 13, Dahiliye Memurları Kanunu m.2/A, Kamu İhale Kurumu Meslek Personeli Yönetmeliği m. 15, Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Eğitim Kurumlarına Yönetici Seçme ve Görevlendirme Yönetmeliği m. 23.

⁵²⁵ **Yılmaz**, Hakim ve Savcı Adayı Alımında Mülakat, s. 37; Avcı, Mustafa, “Adli, İdarî ve Askerî Hâkimliğe ve Savcılığa Alınmaya İlişkin Bazı Değerlendirmeler” **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 61, S. 3, 2012, ss. 887-924, (Hâkimliğe ve Savcılığa Alınma), s. 895.

⁵²⁶ Bilke, Efe, “Kamu Görevine Girişte Sözlü Sınav”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 1, S. 2, 2023, ss. 153-178, s. 158. “*Neşterin insan öldürmek için kullanılabilir olması, amacına uygun kullanıldığında hayat kurtardığı gerçeğini değiştirmez.*” Şahin, Erdal, “Kamu Görevlisi Alımında Sözlü Sınav ve Mülakat Yöntemleri ile Yargısal Denetim Sorunu”, **Ankara Barosu Dergisi**, C. 81, S. 1, 2023, ss. 63-113, s. 76.

⁵²⁷ AYM, E. 2018/73, K. 2019/65, T. 24/07/2019, RG. 29.11.2019/30963; AYM, E. 2016/144, K. 2020/75, T. 10/12/2020, RG. 01.10.2021/31615; AYM, E. 1990/13, K. 1990/30, T. 20/11/1990, RG. 03.01.1992/21100; AYM, E. 2017/21, K. 2020/77, T. 24/12/2020, RG. 08.04.2021/31448.

⁵²⁸ “1739 sayılı Kanun'un 43. maddesine göre, Milli Eğitim Bakanlığı ve/veya Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından yapılan sınavda başarı sağlayarak aday öğretmenliğe atananlar, en az bir yıl fiilen çalışmak ve performans değerlendirmesine göre başarılı olmak kaydıyla yapılacak yazılı veya yazılı ve sözlü sınava girmeye

AYM, okul ve kurum müdürlüklerine yapılacak atamalarda idareye sözlü ve/veya yazılı sınav yapma yetkisi veren 652 sayılı KHK'nin 37/8. maddesinin iptal talebini reddetmiştir. Mahkeme, atama sürecinde uygulanacak sınav yönteminin (sadece yazılı, sadece sözlü veya her ikisinin birlikte) belirlenmesini idarenin takdir yetkisi kapsamında kabul ederek, söz konusu düzenlemenin hukuk devleti ilkesine aykırı olmadığına karar vermiştir⁵²⁹. Ancak kamu hizmetine alım sürecinde uygulanacak sınavların niteliği, şekli ve yöntemlerini belirlerken yasama organının, hizmetin gerekliliklerini göz önünde bulundurması zorunludur. Başka bir ifadeyle, yasal düzenlemelerde yer alan sınav türü ile ilgili kamu hizmeti arasında nesnel ve zorunlu bir ilişki kurulmalıdır⁵³⁰.

Günümüzde kamuya girişte birçok görev için yazılı ve sözlü sınav birlikte uygulanmaktadır. Ancak sözlü sınavların daha spesifik ve görevin gerektirdiği özel niteliklerin arandığı az sayıda kişinin başvuracağı görevlere hasredilmesi gerekmektedir. Örneğin, fiziki yeterlilik veya hitabet yeteneğinin ön planda olduğu bazı mesleklerde bu yöntem öngörülebilir. Diplomat, MİT görevlisi, askeriye gibi çok yüksek stratejik öneme sahip ve özel sadakat bağı gerektiren görevlerde sözlü sınav yöntemi uygulanmalıdır. Ancak katılımın yüksek olduğu ve yazılı sınavla bilginin ölçülebildiği öğretmen, doktor veya avukat gibi meslekler bakımından sözlü sınav yöntemine başvurulmamalıdır. Örneğin, öğretmen atamalarında binlerce adayın sözlü sınava alınması, değerlendirmelerin farklı komisyonlarca yapılmasını zorunlu kılmakta; bu durum da komisyonlar arasında farklılıklar ve dolayısıyla eşitsizlik yaratmaktadır. Bu gibi

hak kazanacaktır. Sınavda başarılı olanlar öğretmen olarak atanacak, başarılı olamayanlar il içinde veya dışında başka bir okulda görevlendirilerek bir yılın sonunda yeniden sınava girecektir. İki defa sınavda başarılı olamayan aday öğretmenlerin ise memuriyetle ilişkisi kesilecektir. Dava konusu kural uyarınca da, aday öğretmenlerin adaylık sürecindeki çalışmaları ve performans değerlendirmeleri, bu sürecin sonunda öğretmenlik mesleğine atanabilme şartları ve bu şartları yerine getiremeyenler hakkında uygulanacak müeyyideler bakımından 657 sayılı Kanun'un aday memurlara ilişkin hükümleri uygulanmayacaktır. Kanun koyucu, öğretmenlik hizmetinin önemini gözeterek mesleki donanımı yüksek, nitelikli bir öğretmen kadrosuna sahip olunması amacıyla aday öğretmenler için diğer aday memurlardan farklı bir adaylık süreci öngörmüştür. Bu çerçevede, 1739 sayılı Kanun'un 43. maddesiyle aday öğretmenler için performans değerlendirme sistemi getirilmiş, performans kriterlerini yerine getirenlerin adaylık süreci sonunda sınava alınarak genel yetenek, genel kültür ve alan bilgisi düzeyleri ile muhakeme gücü ve ifade yeteneği gibi konularda değerlendirmeye tabi tutulması, üst üste iki defa sınavda başarılı olamayanların da memuriyetle ilişkisinin kesilmesi kural altına alınmıştır. Öğretmenlik hizmetinin mesleki bakımdan daha nitelikli kadrolarla ifa edilmesi amacıyla aday öğretmenlerin diğer aday memurluklara nazaran farklı bir adaylık sürecine tabi tutulması kanun koyucunun takdir yetkisi kapsamında olup 1739 sayılı Kanun'un 43. maddesinde aday öğretmenler için öngörülen kuralların uygulanmasına ilişkin olarak 657 sayılı Kanun'un aday memurlukla ilgili hükümlerinin uygulanmayacağına yönelik dava konusu kuralda hukuk devleti ilkesi ile çelişen bir yön bulunmamaktadır". AYM, E. 2015/5, K. 2015/82, T. 10.9.2015, RG. 20.10.2015/29508.

⁵²⁹ "Dava konusu düzenleme ile yargısal denetime engel herhangi bir kural öngörülmediği gibi, yargısal denetimden önce, atamaya ilişkin süreçte idarenin gözetmesi gereken belli standartlar da getirilmiştir. Düzenlemede, 'okul ve kurum müdürleri; yazılı ve/veya sözlü olarak yapılacak okul veya kurum müdürlüğü sınavında başarılı olmak kaydıyla, hizmet süreleri, performans ve yeterlikleri dikkate alınarak il milli eğitim müdürünün teklifi üzerine vali tarafından atanır.' denilerek yazılı ve/veya sözlü sınavda başarılı olunduktan sonra, 'hizmet süresi', 'performans' ve 'yeterlik' gibi kriterler dikkate alınarak atamanın il milli eğitim müdürünün teklifi üzerine vali tarafından yapılacağı kural altına alınmıştır" AYM, E. 2011/123, K. 2013/26, T. 06.02.2013, RG. 31.12.2013/28868.

⁵³⁰ AYM, E. 2017/21, K. 2020/77, T. 24.12.2020, RG. 08.4.2021/31448.

görevlerde yalnızca yazılı sınav uygulanmalı, mülakat gibi subjektif yöntemlerden uzak durulmalıdır. Zira doğası gereği bu sınavlar, sübjektif değerlendirmeye açık olup; geçerlik, güvenilirlik gibi ölçme değerlendirme ilkeleri bakımından oldukça zayıf niteliktedir. Bu nedenle, yasama organının kamuya alımlarda sözlü sınavları istisnai nitelikte ve tamamlayıcı mahiyette öngörmesi zaruridir. AYM bu konudaki düzenlemeleri incelerken sözlü sınavın koyulma nedeninin haklı sebebe dayanıp dayanmadığını irdelemeli ve geçerli bir gerekçe olmadıkça sözlü sınav kullanılmasının önüne geçilmelidir⁵³¹. Ancak yargı, ölçme ve değerlendirme aracı olan sınavların yöntemi konusunda kanun koyucunun takdiri olduğundan bahisle genellikle hukuka uygun kabul etmekte ve haklı gerekçe aramamaktadır.

Son olarak belirtmek gerekir ki, mesleğin niteliği bunu gerektirse bile, çok sayıda adayın katılacağı sınavlar sözlü olarak yapılmamalıdır. Zira bu durumda, çok sayıda farklı sınav komisyonunun kurulması gerekecek ve bu komisyonlar arasında değerlendirme farklılıkları

⁵³¹ Örneğin, orman muhafaza memuru ve orman mühendisi olarak atanabilmek için sözlü sınav şartının öngörülmesiyle ilgili hükmü inceleyen AYM, “bu sınava katılacakların atanacak kadro sayısının dört katı ile sınırlandırılmasıyla görevin gerektirdiği niteliklere sahip en iyi adayın seçilebilmesinin hedeflendiği anlaşılmakta olup bunun görevin gerektirdiği nedene dayalı bir sınırlama olmadığı söylenemez. Bu çerçevede kuralların anayasal bağlamda meşru bir amaca dayandığı anlaşılmaktadır. Dava konusu kuralların gerekçesinde de OGM bünyesinde istihdam edilen orman muhafaza memurları ve orman mühendislerinin çok zor arazi şartlarında görevlerini yerine getirdikleri, düzenleme ile ilk defa açıktan atanacak muhafaza memurlarının ve orman mühendislerinin merkezî sınavın haricinde, mesleki şartlara uyum sağlayıp sağlayamayacağının tespit edilebilmesi maksadıyla ayrıca sözlü ve uygulamalı sınava tabi tutulmalarının öngörüldüğü açıklanmıştır.” AYM, E. 2018/104, K. 2020/39, T. 16/07/2020, RG. 27.11.2020/31317. Aynı doğrultuda bkz. “3611 sayılı Yasa’nın 7. maddesi ile 3221 sayılı Hâkim ve Savcı Adayları Eğitim Merkezi Kuruluş ve Görevleri Hakkında Yasa’nın 10. ve 11. maddelerindeki “yazılı sınav” sözcükleri “sözlü sınav” olarak değiştirilmiştir. (...) 3221 sayılı Yasa’nın, 10. ve 11. maddelerinde yapılan bu değişiklik için 3611 sayılı Yasa’nın 7. maddesinin gerekçesinde: “Hâkim ve savcı adaylarının eğitim süreleri sonunda yapılmakta olan sınav, daha pratik olması bakımından sözlü sınav olarak değiştirilmiştir” denilmektedir. Anayasa’nın 2. maddesinde tanımlandığı üzere Devletimiz bir hukuk devletidir. Hukuk devleti ilkesinin öğeleri arasında yasaların kamu yararına dayanması ilkesi vardır. Bu ilkenin anlamı kamu yararı düşüncesi olmaksızın başka deyimle yalnızca özel çıkarlar veya yalnızca belli kişilerin yararına olarak herhangi bir yasa kuralının konulamayacağıdır. Buna göre, çıkarılması için kamu yararı bulunmayan bir yasa kuralı Anayasa’nın 2. maddesine aykırı nitelikte olur ve dava açıldığında iptali gerekir. Çıkarıldığı zaman kamu yararına dayanan kuralın, koşulların değişmesi sonucunda kamu yararını karşılayamaz duruma geldiğinde dahi iptali gerekir. Buna göre yasaların, amaç ögesindeki sakatlık başlı başına bir aykırılık nedeni oluşturabilecektir. Bu nedenle, 3221 sayılı Yasa’nın 10. ve 11. maddelerindeki “yazılı sınav”ın “sözlü sınav” olarak değiştirilmesindeki amacın saptanması zorunludur. Yasa’nın gerekçesinde bu değişikliğin sözlü sınavın daha pratik olması nedeniyle yapıldığı belirtilmektedir. Oysa, birinci aşamada yazılı sınav ve “mülakat barajı”nı aşmış olan yargıç ve savcı adaylarının mesleğe kabullerinde ikinci aşama olarak yapılan bir sınavda nesnel ölçütlerin konulması gerekirken, öznel değerlendirmelere neden olabilecek sözlü sınav yöntemini yalnızca “pratik olması” bakımından yeğlemesi “kamu yararı” düşüncesiyle açıklanamaz. Bu nedenle herkesin eşit koşullarda yarışmasını sağlayan yazılı sınav yerine, kuşku uyandırabilecek öğeler taşıyan ve her zaman öznel değerlendirmeyi birliğinde getiren, sözlü sınavın, yeğlenmesini kamu yararı düşüncesiyle bağdaştırmak güçtür. Şu durumda 3611 sayılı Yasa’nın 7. maddesi kamu yararına dayanmadığından Anayasa’nın 2. Maddesine aykırı olup iptali gerekir” AYM, E. 1990/13, K. 1990/30, T. 20.11.1990, RG. 03.01.1992/21100. Danıştay da bir kararında sözlü sınavın öngörülmesinin haklı nedenini irdelemiştir. “İçişler Bakanlığı mülkiye müfettişlerinin yürüttükleri görevin önem ve özelliği, gerçekleştirdikleri teftiş, denetleme, inceleme, araştırma ve soruşturmaların nitelikler dikkate alındığında, bu göreve atanacakların ayrıntılı bir inceleme ve değerlendirme sonucunda seçilmeleri kamu yararı ve hizmetin gereğidir. Bu itibarla, müfettişliğe atanacak olanlar için, müfettişlik mesleğinin gerektirdiği bilginin ölçülmesi amacıyla yapılacak yazılı sınav yanında, meslek bilgisi ile birlikte mesleki ehliyeteye yönelik diğer özel niteliklere de sahip olup olmadıklarının tespit açısından tamamlayıcı nitelikte sözlü sınav yapılmasında hukuka aykırılık bulunmamaktadır.” Danıştay 5. Dairesi, E. 2007/1771, K. 2008/3008, T. 21/05/2008, KİBB.

ortaya çıkacaktır. Komisyonlar arasındaki bu farklılıklar öznel değerlendirmelere yol açarak adaylar arasında eşitsizlik yaratabilecektir. Örneğin, öğretmen atamalarında KPSS'nin yanı sıra sözlü sınav da yapılmakta ve atamalar bu iki sınavın ortalaması esas alınarak gerçekleştirilmektedir⁵³². Ancak yalnızca bir branş için bile kırk ila elli bin adayın başvurduğu göz önüne alındığında, tüm adayların mülakata alınması farklı komisyonlar tarafından gerçekleştirilecektir. Bu durum da her komisyonun değerlendirme kriterlerinin farklılaşmasına ve dolayısıyla adaylar arasında adaletsizliğe neden olacaktır⁵³³.

2.3.4.2. Sözlü Sınavların Tamamlayıcı Fonksiyonu

Kamu personel alım süreçlerinde sözlü sınavlar adayın ifade gücü, muhakeme yeteneği gibi konularda yazılı sınavların ölçemediği niteliklerin tespiti açısından tamamlayıcı nitelikte görülmektedir⁵³⁴. AYM'ye göre, yasama organı, bir görevin gerekli kıldığı özelliklerin tespit

⁵³² Öğretmen adaylarına yapılan sözlü mülakatlara ilişkin temel hususlar 03.08.2016 tarih ve 29790 sayılı Sözleşmeli Öğretmen İstihdamına İlişkin Yönetmelik'te düzenlenmektedir. Yönetmeliğin 12. maddesinin 5. fıkrasında, “Sözlü sınav başarı puanı KPSS puanının %50’si ile sözlü sınavdan alınan puanın %50’si alınarak belirlenir.” şeklinde yer almaktadır. Ayrıca belirtelim ki, Kamu Görevlerine İlk Defa Atanacaklar İçin Yapılacak Sınavlar Hakkında Genel Yönetmeliğin 23. maddesinde öğretmenlere yönelik özel düzenleme bulunmaktaydı. Bu düzenlemeye göre, öğretmen adaylarının atanmasında KPSS yanında ek 5. madde çerçevesinde Milli Eğitim Bakanlığınca yapılan alan seçme sınavı dikkate alınacağı ve her iki sınavın ağırlığının eşit olacağı yer almaktaydı. Ancak Danıştay, öğretmenlik mesleğinin B grubu kadrolar arasında yer aldığını ve bu kadrolarda da KPSS’den alınan puana göre bir yerleştirme yapılmasının gerektiğini belirterek ek 5. maddeyi iptal etmiştir. Danıştay 12. Dairesi, E. 2007/763, K. 2010/1751, T. 31/03/2010, KİBB.

⁵³³ Nitekim 25 Ekim 2024 tarihinde açıklanan mülakat sonuçlarından sonra öğretmenler, mülakat puanlarında şehirden şehre farklılık gösteren kriterlerin olduğundan bahisle protestolar yapmıştır. <https://www.bbc.com/turkce/articles/c2dl77x70kro>, (erişim tarihi: 15.11.2024).

⁵³⁴ “Sözlü sınavın, yazılı sınavı tamamlayıcı nitelikte, bilgi ve liyakati ölçmek, adayın kaymakamlık mesleğine uygun yeteneğe, kültüre, çağdaş yaşam anlayışına sahip olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılacağı açıktır. Bu çerçevede, sözlü sınavın temel amacı, yazılı sınav yapılmak suretiyle nesnel bir biçimde belirlenen en başarılı aday adayından başlayarak mesleğe en uygun kaymakam adaylarının belirlenmesidir. Bu nedenle, aday adaylarının yarıştırıldığı bir sınavda sözlü sınava çağrılacak aday sayısı saptanırken yazılı sınavın nesnel sonuçlarının ortadan kaldırılmaması, mesleğe olabildiğince yazılı sınavda en başarılı olanların alınmasının sağlanması gerekmektedir” DİDDK, E. 2008/774, K. 2008/, T. 13.11.2008, DJİBB. “Yazılı sınavın tamamlayıcısı olan ve görevin gerektirdiği niteliklere en uygun personelin bir üst rütbeye terfi için mesleki bilgisini ve genel kültür düzeyini ölçmeyi amaçlayan sözlü sınav...” DİDDK, E. 2019/2200, K. 2020/3214, T. 17.12.2020, DJİBB. “Sözlü sınavı, yazılı sınavı tamamlayıcı nitelikte, bilgi ve liyakati ölçmek, adayın mesleğe uygun yeteneğe ve kültürel birikime sahip olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılmakta olduğu, bu çerçevede, sözlü sınavın temel amacının, yazılı sınav yapılmak suretiyle nesnel bir biçimde tespit edilenler arasından en başarılı adaydan başlayarak en uygun olanların seçilmesi olduğu...” Danıştay 2. Dairesi, E. 2018/811, K. 2022/6948, T. 28.12.2022, KİBB; “3221 sayılı Yasa’nın 10. ve 11. maddelerindeki “yazılı sınavın” “sözlü sınav” olarak değiştirilmesindeki amacın saptanması zorunludur. Yasa’nın gerekçesinde bu değişikliğin sözlü sınavın daha pratik olması nedeniyle yapıldığı belirtilmektedir. Oysa, birinci aşamada yazılı sınav ve “mülakat barajı”nı aşmış olan yargıç ve savcı adaylarının mesleğe kabullerinde ikinci aşama olarak yapılan bir sınavda nesnel ölçütlerin konulması gerekirken, öznel değerlendirmelere neden olabilecek sözlü sınav yöntemini yalnızca “pratik olması” bakımından yeğlemesi “kamu yararı” düşüncesiyle açıklanamaz. Bu nedenle herkesin eşit koşullarda yarışmasını sağlayan yazılı sınav yerine, kuşku uyandırabilecek öğeler taşıyan ve her zaman öznel değerlendirmeyi birliğinde getiren, sözlü sınavın, yeğlenmesini kamu yararı düşüncesiyle bağdaştırmak güçtür. Şu durumda 3611 sayılı Yasa’nın 7. maddesi kamu yararına dayanmadığından Anayasa’nın 2. maddesine aykırı olup iptali gerekir.” AYM, E. 1990/113, K. 1990/30, T. 20.11.1990, RG. 03.01.1992/21100.

edilmesi sürecinde sözlü sınava başvurma konusunda takdir hakkına sahiptir⁵³⁵. Ancak bu noktada “tamamlayıcılık” ilkesi devreye girmekte ve sözlü sınavın mutlaka yazılı sınava ek olarak yerine getirilmesi gerekmektedir⁵³⁶. Nitekim Yüksek Mahkeme, hâkim ve savcı adaylarının eğitim sonrasında sadece sözlü sınavla değerlendirilmesini öngören düzenlemeyi iptal etmiştir⁵³⁷. Aynı şekilde, söz konusu mesleklere girişte yazılı sınavdan sonra sözlü sınav şartı aranmasını ise Anayasa’ya uygun bulmuş, ancak sözlü sınavın tek başına öngörülmesini hukuka aykırı görmüştür⁵³⁸.

Sözlü sınavların tamamlayıcı işlevini koruyabilmesi açısından yazılı sınavların nesnel sonuçlarını geçersiz kılacak uygulamalardan kaçınılmalıdır. Bu bağlamda dikkat edilmesi gereken unsurlardan biri, mevzuatta belirtilen asgari başarı puanıdır. Sözlü sınavlarda uygulanan asgari puan barajı, farklı düzenlemelerde değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin, Öğretim Üyesi Dışındaki Öğretim Elemanı Kadrolarına Yapılacak Atamalarda Uygulanacak

⁵³⁵ “Hâkimlik ve savcılık mesleğine kabul öncesindeki adaylık sürecinde ilgililer Anayasa’nın 128. maddesi kapsamında yer almaktadır. Bu çerçevede kuralla adaylık süreci sonunda yazılı ve sözlü sınavda başarı göstermek, hâkimlik ve savcılık mesleğine atanabilmek için 2802 sayılı Kanun ile aranılan koşullar arasında sayılmıştır. Adaylık süresinin sonunda sınav yükümlülüğünün getirilmesi ve bu kapsamda sınavın yazılı ve sözlü olarak yapılmasının öngörülmesi, kanun koyucunun takdir yetkisi kapsamındadır.” AYM, E. 2016/144, K. 2020/75, T. 10.12.2020.

⁵³⁶ Danıştay 2. Dairesi, E. 2016/16107, K. 2019/6553, T. 26/11/2019, KİBB; Danıştay 2. Dairesi, E. 2019/443, K. 2021/427, T. 04.03.2021, KİBB; Danıştay 2. Dairesi, E. 2016/7219, K. 2017/8395, T. 28.12.2017, LİBB. “Kamu hizmetinin yürütülmesinde belirleyici olan personel unsurunun nesnel bir şekilde kariyer ve liyakat ilkelerine uygun olarak düzenlenmesi, meslek içinde ilerlemede ve yükselmeye ehliyet ve başarının esas alınması gerekmektedir. Müdürlük görevlerine atamaların yapılmasında, kriterleri objektif olarak belirlenmiş bir yazılı sınav yerine mülakat sınavı düzenlenmesinde hukuka uygunluk bulunmamaktadır.” Danıştay 2. Dairesi, E. 2004/840, K. 2007/1042, T. 14.03.2007, UYAP. Ancak Danıştay’ın aksi yönde kararı da bulunmaktadır. Yakın tarihli bir kararında, ölçme ve değerlendirmede yalnızca sözlü sınavın öngörülmesini hukuka aykırı bulmamış, sözlü sınavın yazılı sınavın tamamlayıcı nitelikte olması özelliğini göz ardı etmiştir. DİDDGK, E. 2020/1362, K. 2020/2320, T. 05.11.2020, UYAP.

⁵³⁷ “Yeni düzenleme ile eskiden yazılı olarak yapılmakta olan sınavın sözlüye çevrilmesi, adayların bu işleme karşı dava haklarını biçim yönünden değilse de fiilen ortadan kaldırmaktadır. Çünkü, sözlü sınava karşı açılan davada yargısal denetim, sınav kurulunun oluşumu, sınavın yöntemi, verilen notlarda maddi hata yapıldığı gibi konularla sınırlı olmaktadır. Sorularla bunlara verilen yanıtların delil tespiti ve bilirkişi incelemesi yöntemiyle yargısal denetim kapsamına aldırma olanağı güçtür. Yargıcın adalet dağıtma görevini noksansız yerine getirebilmesi için adaylık dönemi dahil mesleğinin her aşamasında güven duyacağı bir ortam içinde bulunması zorunludur. Nesnelliği hususunda güven verebilecek ve adayların yalnız biçimsel değil fiilen de yargısal haklarını kullanmalarına olanak sağlayacak bir yöntem yerine öznel değerlendirmelere açık, sözlü sınavın tek başına sonucu etkilemesine izin vermek, Anayasa’nın yargıç ve savcılara adaylık döneminden itibaren tanıdığı güvence ile bağdaşmamaktadır.” AYM, E. 1990/13, K. 1990/30, T. 20.11.1990.

⁵³⁸ AYM, E. 2005/47, K. 2007/14, T. 07.02.2007, RG. 29/11/2007-26715. Söz konusu başvuru kararında, “hakimlerin mesleğe ne şekilde kabul edildiklerinin bağımsızlıklarıyla ilgili olduğu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarının, hakimlerin seçiminin tarafsız, objektif ve sadece liyakati ölçmeyi amaçlayan sınavla yapılmasını gerektirdiği, mülakatın bilgi ve liyakati ölçmeyi amaçlayan objektif bir yöntem olmaması nedeniyle hakimlik teminatıyla çeliştiği, ayrıca, sübjektif nitelikteki mülakatın yargısal denetiminin sınav kurulunun oluşumu, sınavın yöntemi, maddi hata gibi konularla sınırlı biçimde yapılabildiği, yasama ve yürütme organından bağımsız olarak görev yapması gereken hakimlerin daha mesleğe girişte yürütme organı tarafından seçilen Kurul’ca mülakata tabi tutulmasının mahkemelerin bağımsızlığı, hakimlik teminatı ve hukuk devleti ile eşitlik ilkelerine aykırı olduğu, mülakat kurulunu oluşturan Adalet Bakanlığı personelinin hakim ve savcı kökenli olmalarının da statüleri itibarıyla Adalet Bakanı’na bağlı olup, belli bir hiyerarşi içinde yer almaları nedeniyle yargı bağımsızlığı yönünden ortaya çıkan sakıncaları gidermediği, bu nedenlerle itiraz konusu kuralların Anayasa’nın 2., 10., 138. ve 140. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.”

Merkezi Sınav ile Giriş Sınavlarına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 11/3. maddesine göre, sözlü sınavdan 60 puanın altında alan adaylar başarısız sayılmakta ve değerlendirme dışı kalmaktadır⁵³⁹. Ancak bu uygulama, sözlü sınavın tamamlayıcı rolünü aşarak yazılı sınav sonuçlarını geçersiz kılmaktadır. Zira bir aday, yazılı sınavda yüksek puan alsa dahi sözlü sınav barajını aşamadığı takdirde elenmekte ve önceki aşamadaki başarısı anlamını yitirmektedir. Adaylar, sözlü sınav aşamasına gelmeden önce yazılı sınavlarda ciddi bir elemenden geçmekte ve belirli bir performans sergilemektedir. Sözlü sınavların tamamlayıcı niteliği düşünüldüğünde, zaten yazılı sınavda başarılı olmuş adayları ikinci bir baraj sınavına tabi tutmak, hem ilk sınavın önemini yok etmekte hem de seçim sürecindeki nesnelliği zedelemektedir⁵⁴⁰. Bu nedenle, sözlü sınavlar yazılı sınavda başarılı olmuş adayları ikinci bir eleme aracı olarak değil, daha çok destekleyici ve tamamlayıcı bir değerlendirme unsuru olarak kullanılmalıdır.

Nitekim davaya konu bir olayda, sözleşmeli öğretmen olmak isteyen bir aday, KPSS’de Türkiye genelinde 46. olmuş, ancak sözlü sınavda 60 puan barajını geçemediği için elenmiştir. İlginç olan, mülakat komisyonunun bu adaya genel kültür bölümünden “0” puan vermiş olmasıdır. Oysa adayın KPSS’de genel kültür sorularını çözerek ülke çapında derece yapmış olması, bu “0” puanın mantık ve nesafet kurallarına aykırı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Mahkeme de bu çelişkiyi göz önüne alarak sözlü sınav kararını hukuka aykırı bulmuştur⁵⁴¹. Benzer şekilde, Milli Savunma Bakanlığı’nın muvazzaf hukuk sınıfı subay alım sürecinde yazılı sınavda 433 aday arasından 19. olan aday, fiziki yeterlilik testini de geçmesine rağmen sözlü sınavda asgari puan sınırından dolayı başarısız sayılarak elenmiştir. Kamu Denetçiliği Kurumu bu kararı hukuka uygun bulmamış ve adayın yeniden sözlü sınava alınması yönünde tavsiye kararı vermiştir⁵⁴².

Sözlü sınavların tamamlayıcı rolünü koruyabilmesi için dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, yazılı sınav sonucunda sözlü sınava davet edilecek aday sayısının çok yüksek tutulmamasıdır. Çok sayıda adayın sözlü sınava çağırılması, yazılı sınavın nesnel sonuçlarını ikincil plana iterek sözlü sınavların tamamlayıcılık işlevini ortadan kaldıracaktır. Yazılı sınavda

⁵³⁹ Yine Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Eğitim Kurumlarına Yönetici Seçme ve Görevlendirme Yönetmeliği m. 24 uyarınca, sözlü sınavda 60 ve üzerinde puan alanlar başarılı sayılır. Kaymakam adaylığı için yapılan mülakatta da Dahiliye Memurları Kanunu m. 2/A gereği en az 70 puan almak gerekmektedir. Vaizlik, Kur’an Kursu Öğreticiliği, İmam-Hatiplik ve Müezzin Kayımlık Kadrolarına Atama ve Bu Kadroların Kariyer Basamaklarında Yükselme Yönetmeliği’nin 20. maddesinde de sözlü olarak yapılan sınavlarda başarılı olmak için yüz tam puan üzerinden en az yetmiş puan alınması şarttır.

⁵⁴⁰ **Bilke**, s. 165-166.

⁵⁴¹ Danıştay 12. Dairesi, E. 1928/3137, T. 12.10.2020, KİBB.

⁵⁴² KDK, S. 2023/13030-S. 23.20592, Başvuru No: 2023/9005, T. 16/10/2023; Aynı yönde bkz. S. 2023/14873-S. 23.23514, Başvuru No: 2023/7553, T. 21/11/2023, <https://kararlar.ombudsman.gov.tr/Arama>, (erişim tarihi: 27.05.2024).

belli bir baraj öngörülmeden veya barajı aşırı düşük tutarak çok fazla adayın sözlü sınava girebilmesi Anayasa'ya aykırılık oluşturacaktır⁵⁴³. Nitekim Danıştay da hiçbir kota belirlenmeksizin yazılı sınavı kazanan herkesin sözlü sınava girebilmesini hukuka aykırı bulmuştur⁵⁴⁴.

Hukukumuzda kamu kurumlarının sözlü sınavlara çağıracakları aday sayısı kanun yerine genel olarak yönetmelikte düzenlemektedir. Bu durum, kurumlara sınavlara davet edilecek aday sayısını belirleme konusunda geniş bir takdir yetkisi tanımaktadır. Ancak bu takdir yetkisinin, yazılı sınavın objektifliğini zedelemeyecek şekilde makul sınırlar içinde kullanılması gerekmektedir. Aksi takdirde, sözlü sınavın tamamlayıcı rolünden ziyade, yazılı sınav sonuçlarını önemli ölçüde etkileyen bir unsur haline gelmesi söz konusu olacaktır. Nitekim Danıştay, BOTAŞ Genel Müdürlüğü Teftiş Kurulu Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliği⁵⁴⁵ 13/1 maddesinde, kadro sayısının on katı kadar adayın sözlü sınava çağrılmasını öngören kuralı, yazılı sınavın nesnel sonuçlarını ortadan kaldırdığı ve idarenin takdir yetkisinde öznel değerlendirmelere yol açtığı gerekçesiyle hukuka aykırı bulmuştur⁵⁴⁶. Aynı şekilde, kaymakam adaylığı sınavında dört katı adayın sözlü sınava çağrılmasını da hukuka aykırı bulmuştur⁵⁴⁷. Buna karşılık AYM, bu konunun yasama organının takdirinde olduğunu belirterek dört katı adayın çağrılmasının yazılı sınavı etkisiz hâle getirmediğine hükmetmiştir⁵⁴⁸. AYM benzer başka kararlarında da göreve alınacak aday sayısının üç veya dört katının yazılı sınav puanına göre sözlü sınava çağrılmasını Anayasa'ya uygun kabul etmektedir⁵⁴⁹. Danıştay da 14.05.2015 tarihli Genel Kurul Kararı ile Öğretim Üyesi Yetiştirme Programına İlişkin Usul ve Esaslarının 6/2. maddesinde yapılan değişiklik sonucunda getirilen “Alan Sınavına başvuran adaylar arasından, ÖYP puanı en yüksek

⁵⁴³ Ulusoy, s. 637.

⁵⁴⁴ DİDDK, YD İtiraz No. 2011/897, T. 05.07.2012, KİBB.

⁵⁴⁵ RG. 03.06.2019/30793.

⁵⁴⁶ DİDDK, E. 2012/2392, K. 2015/2153, T. 28.05.2015, LİBB.

⁵⁴⁷ “Sözlü sınavın temel amacı, yazılı sınav yapılmak suretiyle nesnel bir biçimde belirlenen en başarılı aday adayından başlayarak mesleğe en uygun kaymakam adaylarının belirlenmesidir. Bu nedenle, aday adaylarının yarıştığı bir sınavda sözlü sınava çağrılacak aday sayısı saptanırken yazılı sınavın nesnel sonuçlarının ortadan kaldırılmaması, mesleğe olabildiğince yazılı sınavda en başarılı olanların alınmasının sağlanması gerekmektedir. Böylece, idarenin takdir yetkisinin kullanılmasında öznel nedenlerin etkili olması önlenabilir, kamu yararı ve hizmet gereklerine uygun bir belirleme gerçekleştirilebilir. Örneğin, 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu'nun 9/A maddesinde, "Yazılı sınavda yüz tam puan üzerinden en az yetmiş puan almak kaydıyla en yüksek puan alandan başlamak üzere, sınav ilanında belirlenen kadro sayısının bir katı fazlası mülakata çağrılır." hükmü yer almaktadır. Bu kuralda, mülakata çağrılacak aday sayısı yazılı sınavda en yüksek puan alanların lehine olacak biçimde daraltılmış, böylece yazılı sınavın nihai başarıdaki payı artırılmıştır. Belirtilen nitelikteki bir düzenlemenin yazılı sınavın nesnel sonucunun ortadan kaldırılmasını önleyici nitelikte olacağı açıktır.” DİDDGK, YD İtiraz No. 2008/774, T. 13/11/2008, UYAP.

⁵⁴⁸ AYM, E. 2009/63, K. 2011/66, T. 14/04/2011, RG. 23.07.2011/28003.

⁵⁴⁹ AYM, E. 2018/104, K. 2020/39, T. 16/07/2020, RG. 27.11.2020/31317; AYM, E. 2017/21, K. 2020/77, T. 24/12/2020, RG. 08.04.2021/31448.

puandan başlanarak ilan edilen kadro sayısının en az dört katı kadar aday çağrılır” şeklindeki kuralın iptali için açılan davada söz konusu kuralı hukuka uygun bulmuştur⁵⁵⁰.

2.3.5. Devlet Memuriyetine Girişte Sınav Uygulaması

Ülkemizde memurların atanma usulleri, hak ve yükümlülükleri ile niteliklerini düzenleyen temel mevzuat, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’dur (DMK)⁵⁵¹. Bu Kanun, Türk kamu personel sisteminin temel kanunu niteliğindedir ve diğer personel kanunlarında hüküm bulunmayan hâllerde de uygulanmaktadır⁵⁵². Kamu görevlilerinin büyük çoğunluğunu oluşturan memurların, memurluğa alınma süreci ve prosedürleri Kanun’un 46 ila 57. maddeleri arasında ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Bu maddelerde, memurluğa atanabilmek için kişilerin sınava girmesi ve bu sınavı başarması şart koşulmuştur. Her ne kadar 48. maddede sınav şartı açıkça sayılmasa da 50. maddede memuriyete girişte sınav uygulaması genel bir koşul olarak yer almaktadır. Dolayısıyla ülkemizde memuriyete girişte temel ilke, adayların açılacak sınavlara girip başarılı olmalarıdır. Bu yöntemle, adaylar arasında serbest seçim yerine, objektif ölçütlere dayanan yarışma esas alınmıştır⁵⁵³. Ayrıca, DMK’nin sözleşmeli personele ilişkin 4/B-3 maddesinde, sözleşmeli personel seçiminde uygulanacak sınavın ve istisnalarının Cumhurbaşkanı tarafından belirleneceği hükme bağlanmıştır. Bu düzenleme, sözleşmeli personelin de esasen sınavla göreve alınmasını öngörmektedir. Memurlar ve sözleşmeli personel dışındaki diğer kamu görevlileri de göreve alım sürecinde ilgili personel kanunları çerçevesinde sınavlara tabi tutulmaktadır.

DMK’nin 50. maddesinin birinci fıkrası, memur olarak atanabilmek için sınavlara girme ve bu sınavlarda başarılı olma şartını açıkça ortaya koymuştur. İkinci fıkrasında ise sınavlara ilişkin ilke ve esasların yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiş; hatta sınavsız atama yapılabilecek görevlerin de bu yönetmelikle gösterileceği ifade edilmiştir. Kanun’da sınavlarının yapılışına ilişkin temel esaslar, sınav komisyonlarının oluşumu, kurum sınavlarına çağrılacak azami aday sayısını belirleyen hükümler gibi önemli konulara yer verilmemiş, bu konular yönetmeliğe bırakılmıştır. Kanun’da sadece sınav duyurularına (m. 47) ve sınav sonuçlarına ilişkin bilgi verilmesine (m. 51) ait hususlar yer almaktadır. Bu çerçevede, idareye

⁵⁵⁰ “...adayların ilgili bilim dalındaki bilgi, yetkinlik ve ifade gücünün ölçülmesi amacıyla getirilmiş olduğu anlaşılmış olup, üniversitelerde istihdam edilecek öğretim elemanlarının yaptıkları işin mahiyeti gereği atanacakları bilim dalındaki bilgilerinin ölçülmesinin yanında bunları yetkin bir şekilde ifade edebilmesi de oldukça önemlidir. Bu nedenle davalı idarece hizmetin daha iyi işlemesi için getirilen kurallarda hukuka aykırılık bulunmamaktadır” Danıştay 8. Dairesi, E. 2016/309, K. 2020/2086, T. 12.05.2020, LİBB.

⁵⁵¹ RG. 23.07.1965/12056.

⁵⁵² Örneğin, 2914 sayılı Yükseköğretim Personel Kanunu m. 20: “Bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu hükümleri uygulanır.”

⁵⁵³ Onar, Sıddık Sami, *İdare Hukukunun Umumi Esasları II*, 3. Baskı, Hak Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1966, s. 1155-1157.

sınav usulünü, ilkelerini belirleme ve sınavsız girilebilecek görevleri düzenleme yetkisi tanınmıştır. Bu yetkiye dayanılarak 2002 tarihli Kamu Görevlerine İlk Defa Atanacaklar İçin Yapılacak Sınavlar Hakkında Genel Yönetmelik çıkarılmıştır.

Yönetmeliğin amacı ilk maddesinde, *“ilk defa kamu hizmeti ve görevlerine atanacakların seçimi ile kamu kurum ve kuruluşlarında özel yarışma sınavına tabi tutulmak suretiyle girilen mesleklere atanacakların ön elemesi amacıyla yapılacak sınavların genel ilkeleri ile usul ve esaslarını tespit etmek”* şeklinde ifade edilmiştir. Yönetmelik, A grubu⁵⁵⁴ ve B grubu⁵⁵⁵ için ilk atamalarda uygulanacak sınav ve işlemleri düzenlemektedir⁵⁵⁶. Yönetmeliğin 5. maddesinde kamu görevine girişle ilgili olarak “Kamu Personel Seçme Sınavı (KPSS)” ve “Giriş Sınavı” olmak üzere iki farklı sınav öngörülmüştür. KPSS, *“Bu Yönetmelikte (A) grubu olarak adlandırılan kadrolara atanacaklar için kurumların kendi mevzuatına göre düzenleyecekleri giriş sınavına kabul edilecekleri belirlemek ve (B) grubu olarak adlandırılan kadrolara atanmaya esas olacak yerleştirmeyi yapmak amacıyla kullanılacak olan puanları sağlayan merkezi sınav”* olarak tanımlanmıştır. Giriş sınavı ise, *“Kamu kurum ve kuruluşlarının, bu Yönetmelikte (A) grubu olarak nitelendirilmiş kadrolarına atanacakları belirlemek üzere KPSS sonuçlarına göre saptayacaklarının üzerinde bir puanı olan adayların katılımı ile kendi mevzuatına göre yapacakları, yazılı ve/veya sözlü bölümlerden oluşan sınav”* olarak açıklanmıştır.

Bu kapsamda, KPSS, A grubu kadrolara atanmak için ilk aşamayı oluşturmakta; B grubu kadrolara atanmada ise doğrudan atamaya esas alınmaktadır. Yani B grubu kadrolar için KPSS doğrudan seçme sınavı olup, KPSS’den alınan puan yeterli sayılmış ve başka bir sınav öngörülmemiştir. A grubu kadrolara başvurmak isteyen adayların ise KPSS sınavını geçtikten sonra, ayrıca kamu kurum ve kuruluşlarının kendi mevzuatına göre yapacağı giriş sınavından

⁵⁵⁴ Yönetmeliğin 2. maddesinin a bendine göre, *“A Grubu Kadrolar; Başbakanlık, bakanlıklar, bunların müsteşarlık, başkanlık ve bağımsız genel müdürlük düzeyindeki bağlı ve ilgili kuruluşları ile bağlı ortaklıklarındaki, özel yarışma sınavına tabi tutulmak suretiyle girilen ve belirli bir yetiştirme programı sonrası yeterlik sınavına tabi tutulan mesleklere ilişkin kadro ve görevler ile il özel idareleri ve belediyelerin teftiş kurulları”*dir.

⁵⁵⁵ Yönetmeliğin 2. maddesinin b bendine göre, *“B Grubu Kadrolar; Kadroları 190 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin eki listelerde yer alan, genel ve katma bütçeli kurumlarla bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlar, kanunlar ile kurulan fonlar ve kefalet sandıkları, il özel idareleri ve belediyeler, il özel idareleri ve belediyelerin kurdukları birlikler ile bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlar ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarında yukarıda (a) bendinde belirtilmiş olan meslekler dışında, ilk defa kamu hizmeti ve görevlerine atama yapılacak kadro ve görevler”*dir.

⁵⁵⁶ Yönetmeliğin 3. maddesinde, *“Adalet Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Hâkimler ve Savcılar Kurulu ve Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı ile İçişleri ve Dışişleri bakanlıklarının Bakanlık Teftiş Kurulları, Jandarma Genel Komutanlığı ve Askeri Adalet Teftiş Kurulları, kaymakam adayları, Dışişleri Bakanlığı aday meslek memurları, aday konsolosluk ve ihtisas memurları, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar uzman yardımcıları, İletişim uzman yardımcıları, Millî Eğitim Bakanlığında istihdam edilen öğretmenler ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun değişik 1 inci maddesinin üçüncü fıkrasında sayılanlar ile Devlet senfoni orkestraları ve Devlet Klasik Türk Müziği Korosu sanatçıları bu Yönetmeliğin kapsamı dışındadır.”* şeklinde istisna tutulan kamu görevlileri gösterilmiştir.

da başarılı olması gerekmektedir. A grubu kadrolar için KPSS'ye ek olarak kurumlarca farklı türde sınavlar yapılabilmesinin nedeni, göreve uygunluğun daha isabetli şekilde tespit edilmesi ihtiyacıdır. Zira kamu görevine girişte esas alınan liyakat ilkesi, atanacak personelin görev için gerekli bilgi, beceri ve niteliklere sahip olmasını da zorunlu kılmaktadır. KPSS ile her durumda görevin gerektirdiği yeterliliklerin ölçülemeyeceği göz önüne alındığında, mevzuatla idarelere giriş sınavlarını düzenleme yetkisi tanınması, bu ilkenin gereğidir⁵⁵⁷.

KPSS'ye ilişkin temel esaslar Yönetmeliğin ikinci bölümünde düzenlenmiştir. Buna göre, KPSS'nin uygulanma şekli, kapsamı, sınav merkezleri ve tarihleri, ilan edilmesi, sınavda yer alacak branşlar ile testlerin içerik dağılımı, puan çeşitleri ve hesaplama yöntemi, başvuru yapacak adayların eğitim seviyesi, başvuru süreci, sınav sonuçlarının atama ve diğer giriş sınavlarına katılımda kullanım kriterleri ile sonuçların adaylara ve ilgili kurumlara duyurulması Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı ile ÖSYM tarafından birlikte belirlenecektir. Belirlenen bu kriter ve esaslar doğrultusunda ÖSYM, KPSS Kılavuzu ve başvuru belgelerini hazırlayarak yayımlayacaktır.

KPSS Kılavuzu, kamu personeli alım sürecine ilişkin tüm teknik detayları kapsamlı bir şekilde düzenlemektedir. Kılavuzda; personel alım süreçleri, başvuru şartları, genel ve alan sınavlarına ilişkin kurallar, değerlendirme kriterleri ile puanlama sistemine dair açıklamalar yer almaktadır. KPSS'nin sınav takvimi, başvuru süreci ve başvuru yöntemleri, ÖSYM tarafından Resmi Gazete'de ve Türkiye çapında en fazla tiraja sahip ilk üç ulusal gazetede farklı zamanlarda yayınlanan ilanlarla kamuoyuna duyurulmaktadır. Sınavla ilgili tüm teknik detaylar, başvuru merkezleri ve uygulama esasları bu ilanlarda açıkça belirtilir. ÖSYM, başvuruların alınması, sınavın uygulanması ve değerlendirilmesi gibi sınava ait tüm süreçleri yönetmektedir. KPSS sonuçları, açıklandıkları tarihten itibaren iki yıl boyunca geçerliliğini korumaktadır. Ancak olağanüstü durumlar nedeniyle yeni bir sınavın yapılamaması halinde, mevcut sınav sonuçlarının bir sonraki KPSS sonuçlarının açıklanacağı tarihe kadar geçerli sayılacağı öngörülmüştür. Bu düzenleme ile hem kamu personeli alım süreçlerinin kesintiye uğramaması hem de adayların mağduriyet yaşamaması güvence altına alınması amaçlanmaktadır.

Yönetmeliğin üçüncü bölümünde ise A grubu kadrolara yapılacak atamalarda izlenecek personel seçme usulü düzenlenmiştir. Buna göre, kamu kurum ve kuruluşları, A grubu olarak tanımlanan kadrolara personel alımını, öncelikle kendi mevzuatları çerçevesinde düzenledikleri giriş sınavları aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Ancak ilgili kurumun özel düzenlemesinde buna imkân tanınmışsa, KPSS puanları doğrudan A grubu pozisyonlara atama yapmak

⁵⁵⁷ **Avcı**, Kamu Görevliliğine Giriş, s. 145.

amacıyla, ek bir sınav şartı aranmaksızın da kullanılabilir. Kamu kurum ve kuruluşları, A grubu kadrolara ilişkin personel seçimi sürecinde, başvuru için geçerli KPSS puan türü ya da türlerini, asgari puan şartını, sınavın yapılacağı tarih ve yer ile kapsam ve değerlendirme kriterlerini Resmi Gazete’de ve kurumsal internet sitelerinde ilan edilmektedir. Giriş sınavına çağrılacak adaylar, KPSS puanlarına göre belirlenir ve aday sayısı, boş kadro sayısının en fazla yirmi katı ile sınırlandırılır. Bu sayı, ilgili kamu kurumu tarafından belirlenmektedir. Giriş sınavı sonuçları ise adaylara resmi yazıyla bildirilmektedir.

Son olarak belirtmek gerekir ki, Yönetmeliğin beşinci bölümünde, mahalli idareler, bağlı kuruluşları ve bunların üyesi olduğu mahalli idare birliklerinin B grubu kadrolarına yapılacak atamalar için istisnai bir düzenlemeye yer verilmiştir. Bu düzenlemeye göre, söz konusu idareler dilerlerse, A grubu kadrolarda olduğu gibi ek bir giriş sınavı yapabilirler. Ancak bu konuda kurumlara takdir yetkisi tanınmıştır⁵⁵⁸. Ek bir sınav yapılması hâlinde ise süreç, Mahalli İdarelere İlk Defa Atanacaklara Dair Sınav ve Atama Yönetmeliği’nin⁵⁵⁹ dördüncü bölümünde belirlenen esaslara göre yürütülecektir⁵⁶⁰.

2.3.6. Diğer Kamu Görevliliğine Girişlerde Sınav Uygulaması

Anayasa’nın 128. maddesine belirtilen diğer kamu görevlileri, kamu hizmetinin yürütülmesinde asli görev alan, idare ile arasında kamu hukuku bağı bulunan memur statüsü dışında kalan kamu görevlileridir⁵⁶¹. Bu kapsamda, memurlar dışında kalan Türk Silahlı Kuvvetlerine mensup subay ve astsubaylar, hâkim ve savcılar ve öğretim elemanları gibi ayrı personel kanunları ve düzenlemeleri bulunan görevliler doktrinde genel olarak diğer kamu görevlisi olarak kabul edilmektedir. Bu grup, idareyle olan kamu hukuku ilişkisi bakımından memurlardan ayrılrsa da göreve alınma ve yükselme süreçlerinde benzer şekilde sınav ve jüri

⁵⁵⁸ m. 27/A: “(1) İl özel idareleri, belediyeler ve bağlı kuruluşları, bunların üyesi olduğu mahalli idare birlikleri ile döner sermayeli kuruluşların B grubu kadrolarına bu Yönetmeliğin Dördüncü Bölümünde yer alan usul ve esaslara göre atama yapılabileceği gibi, KPSS (B) grubu puan sıralaması dikkate alınarak, açıktan atama yapılacak kadro sayısının beş katına kadar belirlenecek adaylar arasında yapılacak yazılı ve/veya sözlü sınavlardaki başarı sırasına göre de atama yapılabilir. (2) Atama için ayrı bir sınav yapılmasının öngörülmesi halinde atama yapılacak kadroların sayı, sınıf, unvan ve dereceleri, genel ve özel mevzuattaki atama koşulları, KPSS puan türü ve asgari puanları, sınavın yeri, zamanı, içeriği ve değerlendirme yöntemi ilgili kurumlarca Resmi Gazete, Cumhurbaşkanınca belirlenen kurumun internet sitesi ve kendi internet sitelerinde ilan edilmek suretiyle adaylara duyurulur.”

⁵⁵⁹ RG. 24.12.2019/30988.

⁵⁶⁰ Yönetmeliğin dördüncü bölümünde sınav duyurusu, sınava kabul şartları, başvuru usulü, sınav konuları, sınav kurulunun teşekkülü, sınavın yapılması ve sonuçlarının değerlendirilmesi, sınav sonuçlarının ilanı ve itiraz konuları gibi sınava ilişkin esaslar tek tek düzenlenmiştir.

⁵⁶¹ Akylmaz/Sezginer/Kaya, İdare Hukuku, s. 697-698; Gözübüyük/Tan, s. 771-772; Gülmez’e göre, Anayasa m. 128’de memur ile diğer kamu görevlisi kavramı arasında ayırım gözetilmediği, her ikisinin de asli ve sürekli görevleri yürütmekle yükümlendirilebileceği, ancak ayırımın yalnızca özlük işlerinin niteliği konusunda yasa ile yapılacak düzenlemelerle olabileceği belirtilmektedir. Öte yandan sözleşmeli personelin, diğer kamu görevlisi içerisinde ele alınamayacağını ileri sürmektedir. Gülmez, Mesut, “Sözleşmeli Personel, Anayasa ve Uluslararası Kurallar”, *Amme İdaresi Dergisi*, C. 21, S. 4, 1988, ss. 25-44, s. 26-31.

değerlendirmelerine tabi tutulmaktadır. Diğer kamu görevlilerinin sınav uygulamaları, her bir meslek grubunun niteliğine ve hizmet gerekliliklerine göre farklılık göstermektedir. Örneğin, hâkim ve savcılığa girişte merkezi sınavlar ve mülakatlar öne çıkarken; Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) personeli olabilmede giriş koşulları, askeri disiplin ve hiyerarşiye özgün kriterlerle düzenlenmektedir. Öğretim elemanlarında ise akademik liyakat, bilimsel üretkenlik ve jüri değerlendirmeleri gibi daha kapsamlı ölçme araçları devreye girmektedir.

Türk Silahlı Kuvvetleri personeli bakımından temel kanun 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu'dur⁵⁶². 926 sayılı Kanun'un muhtelif hükümlerinde muvazzaf subaylık, astsubaylık, pilot subay gibi TSK'ye özgü görevler bakımından öngörülen sınavlara ait esasların yönetmelikte düzenleneceği öngörülmüştür. Sınavlara ait ayrıntılar düzenleyici işlemlere bırakıldığından ve askeriyeğe özgü birçok yönetmelik olduğundan bunların tamamına yer verilmesi çalışmanın amacını aşar niteliktedir. Ancak askeri personele ilişkin mevzuat incelendiğinde genel itibariyle görevin önem ve mahiyetinden dolayı askeri personel alımında YKS puanları, uygulamalı sınavlar ve mülakat uygulandığı ifade edilebilir. Ayrıca görevde yükselmelerde sınavlara ek olarak sicil değerlendirme puanları da esas alınmaktadır.

Hakimler ve savcılar ile öğretim elemanlarının atama ve yükselme süreçlerindeki sınav uygulamaları ise yine kendi özel mevzuatlarında düzenlenmektedir. Bu iki meslek grubunun mevzuatında öngörülen sınav ve değerlendirme usulleri, uygulamadaki tartışmalar ve yargı kararları ile birlikte alt başlıklar halinde daha ayrıntılı incelenecektir. Zira bu iki meslek grubunun mahiyeti gereği atama ve yükselme kriterleri diğer kamu görevlilerine nazaran önemli farklılıklar içermektedir. Özellikle öğretim elemanlarının atama ve yükseltme kriterleri, diğer kamu görevlilerinden farklı olarak sınavlardan çok bilimsel çalışmalarına istinaden yapılan jüri değerlendirmelerine dayanmaktadır. Kamu personel alımları genellikle yazılı, sözlü veya uygulamalı olarak yapılan sınavlar vasıtasıyla olmaktadır, öğretim elemanlarının atama ve yükseltme süreçleri geleneksel sınav sisteminden farklı bir ölçme değerlendirme sürecine tabidir. Öğretim elemanlarının bilimsel yeterliliği; hakemli yayınlar, araştırma projeleri, akademik etik ve özgün katkılar gibi karmaşık kriterlere dayandığı için mevzuatta sınavların yanında eser incelemesine dayanan jüri değerlendirmesi öngörülmüştür. Öğretim elemanlarının atama sürecindeki jüri değerlendirmelerinin liyakate uygun adayların seçilmesindeki ölçme değerlendirme fonksiyonundan ötürü özel olarak incelenmesi gerekli görülmüştür.

⁵⁶² RG. 10.08.1967/12670.

2.3.6.1. Hakimler ve Savcılar Bakımından

Hukukumuzda hakimler ve savcıların hukuki statüleri 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu'nda düzenlenmiştir. Kanun'a göre, hâkim ve savcı olabilmek için öncelikle hakim ve savcı yardımcılığı dönemini başarı ile tamamlamak gerekmektedir. Hâkim ve savcı yardımcılığına atanabilmek için ise gereken şartlar Kanun'un 8. maddesinde sayılmıştır. Buna göre, adayların maddede sayılan eğitim durumu, yaş gibi nitelikleri sağlamaları halinde yazılı sınav ve mülakattan oluşan iki aşamalı bir sınav sisteminden başarı ile geçmesi gerekmektedir. Ancak 2019 yılında aynı maddeye, “*Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı veya İdari Yargı Ön Sınavında başarılı olma*” şartı da eklenmiştir. Dolayısıyla hâkim ve savcı yardımcısı olmak isteyen kişilerin yazılı sınav ve mülakattan önce Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı (HMGS) veya İdari Yargı Ön Sınavında (İYÖS) başarılı olması gerekmektedir. HMGS yılda en az bir defa, İYÖS ise iki yılda en az bir kere olacak şekilde Adalet Bakanlığı ile imzalanacak protokol çerçevesinde ÖSYM tarafından çoktan seçmeli test şeklinde yapılmaktadır⁵⁶³.

HMGS'nin başarı ile tamamlanması koşulu sadece hâkim ve savcı yardımcılığı sınavına girmek için değil, avukatlık veya noterlik stajına başlamak için de zorunludur⁵⁶⁴. Diğer bir deyişle, hukuk fakültesi mezunlarının hukuk alanında çalışabilmeleri için bu sınavda başarılı olmaları gerekmektedir. Böylece uzun yıllardır tartışılan avukatlık sınavı düzenlemesi, sonunda

⁵⁶³ İlk kez 29 Eylül 2024 yılında uygulanan Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavına katılanlardan yüzde 42'si, İdari Yargı Ön Sınavına katılanlardan ise yalnızca yüzde 1,2'si başarılı olabilmıştır. <https://www.hukukihaber.net/hukuk-fakulteleri-dokuldu>, (erişim tarihi: 31.12.2024).

⁵⁶⁴ 2547 sayılı Kanun ek madde 41: “İlgili kanunlarda belirtilen şartlara ilave olarak, hâkim ve savcı yardımcılığı sınavına girmek ve avukatlık veya noterlik stajına başlamak için Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavında veya İdari Yargı Ön Sınavında başarılı olmak şarttır. Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavına, hukuk fakültesinden mezun olanlar ile yabancı bir hukuk fakültesini bitirip de Türkiye'deki hukuk fakülteleri programlarına göre eksik kalan derslerden sınava girip başarılı olmak suretiyle denklik belgesi almış bulunanlar; İdari Yargı Ön Sınavına, hukuk bilgisine programlarında yeterince yer veren siyasal bilgiler, idari bilimler, iktisat ve maliye alanlarında en az dört yıllık yükseköğrenim yapmış veya bunlara denkliği kabul edilmiş yabancı öğretim kurumlarından mezun olanlar girebilir. Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavında ilgililerin; a) Anayasa Hukuku, b) Anayasa Yargısı, c) İdare Hukuku, d) İdari Yargılama Usulü, e) Medeni Hukuk, f) Borçlar Hukuku, g) Ticaret Hukuku, h) Hukuk Yargılama Usulü, ı) İcra ve İflas Hukuku, i) Ceza Hukuku, j) Ceza Yargılama Usulü, k) İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, l) Vergi Hukuku, m) Vergi Usul Hukuku, n) Avukatlık Hukuku, o) Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi, ö) Türk Hukuk Tarihi, p) Milletlerarası Hukuk, r) Milletlerarası Özel Hukuk, s) Genel Kamu Hukuku, alanlarındaki bilgileri ölçülür. İhtiyaç duyulması halinde bu alanlara, yönetmelikle yeni hukuk alanları eklenebilir. İdari Yargı Ön Sınavında ilgililerin; a) Anayasa Hukuku, b) Anayasa Yargısı, c) İdare Hukuku, d) Türk İdari Teşkilatı, e) İdari Yargılama Usulü, f) Medeni Hukuk, g) Borçlar Hukuku (Genel hükümler), h) Ticari İşletme ve Şirketler Hukuku, ı) Hukuk Yargılama Usulü, i) Ceza Hukuku (Genel hükümler), j) Ceza Yargılama Usulü, k) Vergi Hukuku, l) Vergi Usul Hukuku, m) Maliye ve Ekonomi, n) İmar ve Çevre Hukuku, o) Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi, ö) Milletlerarası Hukuk, p) Milletlerarası Özel Hukuk, r) Genel Kamu Hukuku, s) Sosyal Güvenlik Hukuku, alanlarındaki bilgileri ölçülür. İhtiyaç duyulması halinde bu alanlara, yönetmelikle yeni hukuk alanları eklenebilir. Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı yılda en az bir defa, İdari Yargı Ön Sınavı ise iki yılda en az bir defa olacak şekilde Adalet Bakanlığı ile imzalanacak protokole göre Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı tarafından yapılır. Sınavlar test şeklinde yapılır. Sınavlarda çoktan seçmeli en az yüz yirmi soru sorulur ve yüz puan üzerinden en az yetmiş puan alanlar başarılı sayılır. Sınavlara yeni alanların eklenmesi ve sınavların yapılma şekli ile sınavlara ilişkin diğer hususlar Hâkimler ve Savcılar Kurulu, Yükseköğretim Kurulu, Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı, Türkiye Barolar Birliği ve Türkiye Noterler Birliğinin görüşü alınarak Adalet Bakanlığı tarafından çıkarılan yönetmelikle düzenlenir. Bu maddenin uygulanmasında hâkimlik, savcılık, avukatlık ve noterlik meslekleri hukuk mesleği olarak kabul edilir.”

genel bir hukuk mesleklerine giriş sınavı olarak hukuk sistemimizde yerini almıştır. Hem hukuk fakültesi mezunlarının asgari yeterliliklerini ölçmek hem de farklı üniversiteler arasındaki eğitim kalitesi farklılıklarını dengelemek adına bu sınav kanaatimizce isabetli bir adım olmuştur. Nitekim güçlü ve sistemli bir hukuk sistemine sahip olan Almanya’da yıllardır tüm hukuk mesleklerine girişte geçerli ortak ve standart bir sınav sistemi uygulanmaktadır. Hakim, savcı hatta avukatlık, noterlik gibi diğer hukuk mesleklerinde çalışabilmek için Alman Hakimler Kanunu’nun 5. maddesine göre, öncelikle bir üniversitede hukuk eğitimi tamamlayarak birinci devlet sınavını başarıyla vermek gerekmektedir. Bu aşamayı takiben adaylar, belirli bir süre hazırlık hizmeti görerek mesleki pratik kazanmakta ve bu eğitimin sonunda ikinci devlet sınavını da başarı ile geçmeleri gerekmektedir⁵⁶⁵. Hatta bu sistemde sınavlara giriş hakkı katı şekilde sınırlandırılmış, adaylara istisnai durumlarda üçe çıkarılmakla birlikte genel olarak iki sınav hakkı tanınmıştır. Bu sınırlı denemelerden birinde başarısız olan adayların -yeniden hukuk eğitimi alsalar dahi- sınavlara tekrar girme hakları bulunmamaktadır⁵⁶⁶.

Ülkemizde hâkim ve savcı yardımcılığına atanmak isteyen adaylar, 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu’nun 8. maddesinde belirtilen tüm şartları sağladıktan sonra, iki aşamalı bir ölçme ve değerlendirme sistemine tabi tutulmaktadır. Bu sistemin ayrıntıları aynı Kanun’un 9/A maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, ilk aşama, ÖSYM tarafından gerçekleştirilen yazılı sınavdır. Yazılı sınava ilişkin duyuru, başvuru süresinin bitiminden en az on beş gün önce, Türkiye genelinde tirajı en yüksek beş gazeteden birinde bir defa yayımlanmakta ve ayrıca Adalet Bakanlığı internet sitesinde ilan edilmektedir. Sınav; genel yetenek, genel kültür ile adli ve idari yargı alan testlerinden oluşmaktadır. Adayların yazılı sınavdan yüz tam puan üzerinden en az yetmiş puan almaları şartıyla, en yüksek puandan başlanarak, ilanda belirtilen kadro sayısının bir katı fazlası aday sözlü sınava çağrılmaktadır. Öte yandan, hukuk alanında doktora yapmış olan adaylara yazılı sınava katılmaksızın doğrudan sözlü sınava girme hakkı tanınmıştır.

Sözlü sınavın objektifliğine ilişkin yapılan bireysel başvurulara istinaden AYM, mülakat şartının öngörülmesini yasama organının takdir yetkisi kapsamında değerlendirmiştir. Mahkeme, yazılı sınavı başarıyla geçen adayların mesleğe uygunluklarının, yalnızca bilgi düzeyleriyle değil, kişisel özellikleriyle de değerlendirilmesi gerektiğini, bunun ise mülakat yöntemiyle sağlanabileceğini belirtmiştir. Kararda, hâkimlik ve savcılık mesleklerinin doğası

⁵⁶⁵ Muratoğlu, Tahir, “Almanya Federal Cumhuriyeti’nde Hukuk Mesleklerine Giriş Şart ve Usulleri”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, S. 48, 2021, ss. 21-64, s. 24.

⁵⁶⁶ Muratoğlu, s. 58.

gereği kişisel özelliklerin önem arz ettiği, ancak bu değerlendirmenin keyfilikten uzak, objektif ölçütlerle sınırlanmış bir mülakat süreci ile yapılması gerektiği vurgulanmıştır⁵⁶⁷.

Kanun'da, sözlü sınav komisyonunun, Adalet Bakanı tarafından görevlendirilen bir bakan yardımcısının başkanlığında; Ceza İşleri Genel Müdürü, Hukuk İşleri Genel Müdürü, Personel Genel Müdürü, Teftiş Kurulu Başkanı, Hâkimler ve Savcılar Kurulu Genel Sekreteri ile Türkiye Adalet Akademisi Eğitim Kurulu'ndan seçilen bir üye olmak üzere toplam yedi kişiden oluşacağı öngörülmüştür. Komisyonunun yapısına bakıldığında yürütmenin etkisinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Zira Ceza İşleri Genel Müdürü, Hukuk İşleri Genel Müdürü ve Personel Genel Müdürü zaten yürütmenin belirlediği kişilerden oluşmaktadır. Teftiş Kurulu Başkanı ve HSK Genel Sekreteri ise HSK tarafından seçilmektedir. HSK'nin yapısına baktığımızda ise toplam on üç kişiden oluşan üyelere dördünü Cumhurbaşkanı atamaktadır. İki üyeyi ise doğrudan yürütme biriminde yer alan Bakan ve Adalet Bakanlığı ilgili bakan yardımcısı⁵⁶⁸ oluşturmaktadır. Kalan yedi üyenin TBMM tarafından seçilmesine rağmen, yürütmenin yasamada çoğunlukta olması göz önüne alındığında, bu üyelerin belirlenmesinde de yürütmenin etkili olduğu açıktır. Bu durum, mülakat kurulunun oluşumunda yürütme organının belirleyici konumda olduğunu göstermektedir.

Buna karşılık, yalnızca Türkiye Adalet Akademisi Eğitim Kurulu tarafından seçilen üyenin görevlendirilme yöntemi yürütme etkisinden görece bağımsızdır. Zira bu üyelik, 2802 sayılı Kanun'un 9/A maddesi uyarınca, Türkiye Adalet Akademisi Eğitim Kurulu'nda görev yapan Yargıtay veya Danıştay üyeleri arasından, her sınav için Kurul üye tam sayısının salt çoğunluğunun gizli oyuyla seçilmektedir. Bu yönüyle söz konusu üyenin, mülakat kurulundaki diğer üyelere farklı olarak daha tarafsız bir şekilde belirlenmiş olduğu söylenebilir.

Yargı mensuplarının mesleğe giriş sürecinde, siyasi referans arayışına yönelen bir mülakat sistemi, yargı bağımsızlığı ilkesi ile bağdaşmamaktadır. Bu nedenle, hâkimlik ve savcılık mülakat komisyonlarının oluşturulmasında, yürütme organının etkisinden mümkün olduğunca uzak bir yapı benimsenmelidir. Hukuk devleti anlayışının tam olarak yerleşmediği sistemlerde, mülakat usulü zaman zaman kayırmacılık aracı olarak algılanmakta; bu tür algılar, özellikle mülakat jürisinin tarafsızlığı zedeleyebilecek biçimde oluşturulması halinde daha da güçlenmektedir. Nitekim mülakat komisyonlarının oluşumunda yürütmenin ağırlıklı rol oynaması, doktrinde sıklıkla eleştirilmekte ve bu yapının reforma tabi tutulması gerektiği ifade edilmektedir⁵⁶⁹.

⁵⁶⁷ AYM, E. 2005/47, K. 2007/14, T. 07/02/2007.

⁵⁶⁸ Ancak AYM, Adalet Bakanlığı ilgili bakan yardımcısını bu kişiler arasından çıkarmış; kararın 04.06.2025 tarihinde yürürlüğe gireceğini hüküm altına almıştır. AYM, E. 2018/117, K. 2023/212, T. 07/12/2023.

⁵⁶⁹ **Yılmaz**, Hakim ve Savcı Adayı Alımında Mülakat, s. 44-45; Yanık, Murat, **Yargının Yönetimi ve Denetimi**, DER Yayınları, İstanbul, 2014, s. 400. Mülakat kurulunda yer alan üyelerin yürütme karşısında bağımsızlığı

Hakimlik ve savcılık mülakatlarına ilişkin olarak, siyasi referans olmaksızın başarılı olunamayacağı yönündeki söylentiler uzun süredir kamuoyunda yer bulmaktadır. Yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının gerçek anlamda sağlanabilmesi için mülakat jürilerinin yalnızca yürütme organı tarafından belirlenmemesi; bunun yerine yasama, yargı, akademi ve barolar gibi farklı kurumsal aktörlerin denge gözetilerek sürece dahil edilmesi gerekmektedir. Örneğin; Türkiye Barolar Birliği tarafından belirlenecek bir avukatın, HSK tarafından seçilecek belirli niteliklere sahip hâkim ve savcıların, TBMM tarafından seçilecek hukuk öğretim üyelerinin yer aldığı çoğulcu bir yapı, mülakat komisyonlarının tarafsızlığına katkı sağlayacaktır.

2802 sayılı Kanun, mülakat değerlendirmesinin; adayların “muhakeme gücü”, “kavrayış ve ifade yeteneği”, “genel ve fiziki görünümü, davranış ve tepkilerinin mesleğe uygunluğu, liyakati”, “yetenek ve kültür düzeyi” ile “çağdaş gelişmelere açıklığı” olmak üzere beş ana başlık altında her biri yirmi puan üzerinden yapılacağını düzenlemektedir. Komisyon üyelerinin verdikleri puanlar ayrı ayrı tutanağa geçirilmektedir. Nihai başarı puanı, yazılı sınav notunun %70’i ile sözlü sınav notunun %30’unun⁵⁷⁰ toplamı alınarak hesaplanmaktadır. Ancak adayın başarılı sayılabilmesi için sözlü sınav puan ortalamasının en az yetmiş olması gerekmektedir. Bu durum, adayın yazılı sınavdan çok yüksek puan almış olsa dahi, sözlü sınavdan yetmişin altında puan alması halinde başarısız sayılmasına neden olmaktadır. Yani bir aday yazılı sınavda Türkiye birincisi olsa bile sözlü sınavdan yetmiş puan altı almışsa doğrudan başarısız sayılacaktır.

Belirtilen sistemde, yazılı sınavda başarılı olan bir adayın, sözlü sınav günü yaşanabilecek anlık bir aksilik nedeniyle elenme riski bulunmaktadır. Dahası, mülakat değerlendirmesinde öngörülen “fiziki görünüm”, “kültür düzeyi” ve “liyakate uygunluk” gibi kavramlar son derece soyut, sübjektif ve yoruma açık niteliktedir. Sözlü sınav, kayırmacılık iddialarına elverişli bir zemin oluşturmakta; komisyonun yapısı da dikkate alındığında, baraj uygulamasının adaletsizliklere neden olduğu yönündeki eleştiriler güç kazanmaktadır. Bu çerçevede, yazılı sınav başarısını gölgede bırakabilecek nitelikteki sözlü sınav barajı yeniden değerlendirilmeli ve gerekirse kaldırılması yönünde düzenleme yapılmalıdır.

Yukarıda belirtilen iki aşamalı sınav sürecini başarıyla tamamlayan adaylar, hâkim veya savcı yardımcısı olarak atanırlar. 2802 sayılı Kanun’un 10. maddesi uyarınca, hâkim ve savcı yardımcılığı; temel eğitim dönemi, görev dönemi ve son eğitim dönemi olmak üzere üç aşamadan oluşan bir eğitim sürecini içermektedir.

konusunda ayrıntılı değerlendirmeler ve öneriler için bkz. Tekin, Abdurrahman, “Karşılaştırmalı Hukuk ve Liyakat İlkesi Bağlamında Türkiye’de Hâkim ve Savcı Adaylarının Seçimi”, **İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 8, S. 1, 2021, ss. 131-166, s. 149-155.

⁵⁷⁰ *Avcı*, bu oranın yüksek olduğu ve yüzde on beşi geçmemesi gerektiği görüşündedir. *Avcı*, Hâkimliğe ve Savcılığa Alınma, s. 901.

Bu sürecin ilk aşamasını oluşturan temel eğitim döneminde, hâkim ve savcı yardımcıları Türkiye Adalet Akademisinde teorik ve uygulamalı eğitime tabi tutulmaktadır. Dönem sonunda adayların mesleki bilgi ve yeterliliklerini ölçmek amacıyla bir yazılı sınav gerçekleştirilir. Elde edilen puanlara göre adaylar başarı sırasına göre sıralanmakta; eşitlik halinde öncelik, giriş sınavındaki daha yüksek puana sahip adaya verilmektedir. Bu sıralamaya göre adaylar, Adalet Bakanlığı tarafından belirlenen ilk derece mahkemelerine, tercih ettikleri il veya ilçelere atanarak görev dönemine başlamaktadır. Görev dönemi boyunca adaylar, uygulamalı eğitim almakta olup, bu süreçte iki defa ara eğitime tabi tutulmaktadır. Her ara eğitimin sonunda birer yazılı sınav yapılmaktadır. Görev döneminin ardından adaylar, son eğitim dönemine geçer. Bu dönemin sonunda, mesleğe kesin olarak kabul edilebilmeleri için bir yazılı ve bir sözlü sınava daha girerler. Adayların sözlü sınava katılabilmesi için, son yazılı sınavdan ve tüm yazılı sınavların nihai ortalamasından en az yetmiş puan almaları gerekmektedir. Nihai yazılı sınav puanı hesaplanmasında; temel eğitim dönemi sonundaki sınavın %10'luk kısmı, görev dönemindeki ara sınavların ortalamasının %30'u ve son yazılı sınavın %60'ının toplamı baz alınmaktadır.

Süreç içerisinde başarısız olan adaylar için yeniden değerlendirme mekanizmaları öngörülmüştür. Özellikle temel eğitim ve ara eğitimler sırasında yapılan sınavlarda yeterli performansı gösteremeyen ve nihai puanının yetmişin altında kalma riski bulunan adaylar, on beş gün içerisinde ikinci bir ara eğitim sınavına alınmaktadır. Bu sınavda da başarısız olanların hâkim ve savcı yardımcılığı statüleri sonlandırılmaktadır. Benzer şekilde, son yazılı sınav veya yazılı sınavlar nihai puanı yetmişin altında kalan adaylara en geç iki ay içinde yeniden sınav hakkı tanınmaktadır.

Yazılı sınavlar, Türkiye Adalet Akademisi Başkanı tarafından seçilen bir başkan ile hâkim ve savcı yardımcılara ders verenler arasından belirlenen dört asıl ve iki yedek üyeden oluşan kurul tarafından gerçekleştirilmektedir. Hâkim ve savcı yardımcılığı sonunda başarılı sayılmak için adayların yazılı sınavlar nihai puanının %50'si, sözlü sınav puanının %25'i ile görev ve eğitim dönemlerinde verilen puanların ortalamasının %25'inin toplamının en az yetmiş puan olması gerekmektedir. Bu kapsamda yapılan sözlü sınavlar ise Akademi Başkanının başkanlığında, Teftiş Kurulu Başkanı, Personel Genel Müdürü ve ilgili bakan yardımcısıncı seçilen iki asıl bir yedek üyenin katılımıyla oluşturulan kurul tarafından yapılmaktadır. Tüm bu ölçme ve değerlendirme süreçlerini başarıyla tamamlayan adaylar, hâkim veya cumhuriyet savcısı olarak mesleğe resmen kabul edilirler.

Hâkim ve savcı adaylarının mesleğe kabul sürecindeki sınav ve eğitim mekanizması, adayların teorik bilgi ve pratik becerilerini kademeli olarak ölçen sistematik bir yapı

sunmaktadır. Temel eğitim, görev dönemi ve son eğitim aşamalarından oluşan süreç, adayların mesleki yeterliliklerini zaman içinde geliştirmesine olanak tanımaktadır. Yazılı sınavlar, sözlü sınav ve eğitim dönemi performansının farklı ağırlıklarla değerlendirilmesi, adayların çok yönlü bir şekilde ölçülmesini sağlamaktadır. Ancak adayların görev döneminde farklı illere atanması, eğitim kalitesi ve denetim mekanizmalarında bölgesel farklılıklara yol açabilir. Özellikle küçük ilçelerdeki adayların, büyük şehirlerdeki meslektaşlarına kıyasla daha az çeşitli vaka deneyimi edinmesi, objektif değerlendirmeyi zorlaştırabilir. Ayrıca, adaylar, temel eğitim, ara sınavlar ve nihai sınavlar gibi peş peşe gelen değerlendirmeler nedeniyle yoğun bir stres altında kalmaktadır.

2.3.6.2. Öğretim Elemanı Atama ve Yükselmelerinde Jüri Değerlendirmeleri

Ülkemizde akademik personel, 2914 sayılı Yükseköğretim Personel Kanunu'nun⁵⁷¹ 3. maddesi uyarınca öğretim üyeleri sınıfı, öğretim görevlileri sınıfı ve araştırma görevlileri sınıfı olmak üzere üç sınıftan oluşmaktadır. Anılan maddeye göre; öğretim görevlileri sınıfı yalnızca öğretim görevlilerinden, araştırma görevlileri sınıfı yalnızca araştırma görevlilerinden, öğretim üyeleri sınıfı ise profesör, doçent ve doktor öğretim üyelerinden oluşmaktadır.

2547 sayılı Kanunu'nun 3. maddesinde, öğretim üyeleri tanımlanırken profesörlük, doçentlik ve doktor öğretim üyeliği kavramları "akademik unvan" olarak ifade edilmiştir⁵⁷². Buna karşın, öğretim görevlileri ve araştırma görevlilerinin tanımlarında bu ifade yer almamaktadır. Dolayısıyla yalnızca doktor öğretim üyeliği, doçentlik ve profesörlük "akademik unvan" olarak kabul edilmektedir. Akademik unvan, akademik personelin sahip olduğu bilimsel kariyer düzeyini ifade ederken; akademik kadro, bu personelin üniversitelerde görevlendirileceği pozisyonu ifade etmektedir⁵⁷³. Bu ayrım, atama ve yükseltme süreçlerinin birbirinden bağımsız olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Akademik personelin bir kadroya yerleştirilmesi atama yoluyla; akademik unvan kazanımı ise yükseltme yoluyla gerçekleşmektedir⁵⁷⁴. Ancak uygulamada bu iki sürecin çoğu zaman benzer ölçütlerle değerlendirildiği gözlemlenmektedir.

⁵⁷¹ R.G. 13.10.1983/18190.

⁵⁷² m. 3-m: "Öğretim Üyeleri: Yükseköğretim kurumlarında görevli profesör, doçent ve doktor öğretim üyeleridir. (1) Profesör: En yüksek düzeydeki akademik unvana sahip kişidir. (2) Doçent: Üniversitelerarası Kurul tarafından verilen doçentlik akademik unvanına sahip kişidir. (3) Doktor Öğretim Üyesi: Doktora çalışmalarını başarı ile tamamlamış, tıpta, diş hekimliğinde, eczacılıkta ve veteriner hekimlikte uzmanlık unvanını veya Üniversitelerarası Kurulun önerisi üzerine Yükseköğretim Kurulunca tespit edilen belli sanat dallarının birinde yeterlik kazanmış olan akademik unvana sahip kişidir." Bu kapsamda belirtelim ki, doktor veya doçent araştırma görevliliği akademik bir unvan değildir.

⁵⁷³ Yağcı, Cansu, "Yargı Kararları Işığında Akademik Personel Atama İşlemlerine İlişkin İptal Davaları", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Bakırçay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İzmir, 2023, s. 30.

⁵⁷⁴ Demir, Engin/Göloğlu Demir, Cennet/Özdemir, Mehmet Çağatay, "Akademik Yükseltme ve Atama Sürecine Yönelik Öğretim Üyesi Görüşleri", **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, S. 1, 2017, ss. 12-23, s. 13; Tekinsoy, M.

Doçentlik dışındaki akademik unvanlar (profesörlük ve doktor öğretim üyeliği), yalnızca ilgili unvana ilişkin bir kadroya atama yoluyla kazanılabilmektedir. Bir kişi, akademik olarak ne denli başarılı olursa olsun, eğer ilgili üniversitede doktor öğretim üyesi veya profesör kadrosuna atanmamışsa bu unvanı kullanması mümkün değildir. Bu unvanların kazanılması için akademik başarı yeterli olmamakta; aynı zamanda ilgili kadroya atanma şartı da aranmaktadır. Doçentlik ise diğer akademik unvanlardan yapısal olarak farklılık göstermektedir. Doçentlik unvanı, herhangi bir kadroya bağlı olmaksızın akademik ve bilimsel yeterliliği sağlayan kişilere doğrudan verilmektedir. Bu yönüyle, doçentliğe yükseltilme süreci ile doçentlik kadrosuna atama süreci birbirinden bağımsızdır. Doçentlik unvanını kazanmak için kadro şartı aranmamakta; ancak bu unvanı üniversitelerde fiilen kullanabilmek ve ilgili görevleri üstlenebilmek için kadroya atanmak gerekmektedir⁵⁷⁵.

Öğretim üyesi dışındaki araştırma görevlileri ve öğretim görevlileri kadrolarına yapılacak atamalar, Öğretim Elemanı Kadrolarına Yapılacak Atamalarda Uygulanacak Merkezi Sınav ve Giriş Sınavlarına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik⁵⁷⁶ kapsamında düzenlenmiştir. Anılan Yönetmelik'te, bu kadrolara yapılacak atamalarda uygulanacak merkezi sınav ve giriş sınavlarına ilişkin esaslar ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 4. maddesinde, merkezi sınavın YÖK tarafından düzenlenen Akademik Personel ve Lisansüstü Eğitimi Giriş Sınavı (ALES) olduğu belirtilmiştir. Adayların başvuruda bulunabilmesi için ALES'ten en az 70 puan almaları gerekmektedir. Ayrıca, YÖK tarafından kabul edilen merkezi yabancı dil sınavlarından en az 50 puan veya bu puana denk uluslararası sınavlardan eşdeğer bir sonuç elde edilmesi şartı da aranmaktadır. Bu şartları sağlayan adaylar, giriş sınavına tabi tutulmaktadır. Giriş sınavı, adayların mesleki bilgi düzeylerini, ifade ve anlatım yeteneklerini ölçmeye yönelik olup; yabancı dille eğitim veren birimlerde sözlü, diğer durumlarda ise yazılı olarak yapılmaktadır.

Öğretim üyelerinin (doktor öğretim üyesi, doçent, profesör) atama ve yükseltilme süreçleri, büyük ölçüde bilimsel nitelik taşıyan çalışmaların değerlendirilmesine dayanmaktadır. Bu süreçlerde, adayların akademik faaliyetleri jüri üyeleri tarafından hazırlanan raporlarla değerlendirilmektedir. Jüri değerlendirmeleri hem atama hem de unvan kazanımı süreçlerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Ancak, unvan kazandırmaya yönelik jüri değerlendirmeleri ile kadroya atama amacı güden jüri değerlendirmeleri hem amaç hem de işleyiş bakımından birbirinden farklıdır. Doçentlik unvanı için yapılan jüri değerlendirmesi,

Ayhan/Mısır, Mustafa Bayram, "Öğretim Üyeliğine Atama Sürecinin Başlangıcı, Ek Koşullar ve Jüri Raporları", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 61, S. 1, 2012, ss. 351-382, s. 352-353.

⁵⁷⁵ Tekinsoy/Mısır, s. 354-355.

⁵⁷⁶ RG. 09.11.2018/30590.

herhangi bir kadroya bağlı olmaksızın yalnızca adayın bilimsel yeterliliğinin ölçülmesini amaçlamaktadır. Yani doçentlik unvanı için oluşturulan jürilerin temel görevi, adayın belirli bir alandaki bilimsel yeterliliğini değerlendirmek ve bu konuda bir karara varmaktır. Atamalar için kurulan jürilerin amacı ise yükseköğretim kurumlarında eğitim öğretim faaliyetleri ile diğer akademik görevleri en etkili şekilde yerine getirebilecek personeli belirlemektir⁵⁷⁷. Doçentlik jürisi, bireysel yeterlilik odaklı çalışırken; atama jürisi, rekabet temelli bir seçim yapmaktadır.

Bu bölümde, öncelikle akademik kadrolara atama sürecinde görev alan jüri değerlendirmeleri ele alınacak; devamında ise doçentlik unvanının kazanılmasında görevli jüri değerlendirmelerine ilişkin ayrıntılı açıklamalara yer verilecektir.

2.3.6.2.1. Akademik Kadrolara Atanmada Jüri Değerlendirmeleri

Doktor öğretim üyesi, doçentlik ve profesör kadrolarına atanma hususu 2547 sayılı Kanun ve Öğretim Üyeliğine Yükseltme ve Atanma Yönetmeliği'nde⁵⁷⁸ düzenlenmiştir. Doktor öğretim üyesi kadrosuna atanma süreci, 2547 sayılı Kanun'un 23/a maddesi ile Yönetmeliğin 6. maddesinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Buna göre, açık bulunan kadrolar rektörlükçe ilan edilir. Başvuru yapacak adayların özgeçmişlerini, bilimsel çalışma ve yayınlarını dört nüsha hâlinde ilgili dekanlık veya müdürlüğe teslim etmeleri gerekmektedir. Başvuruların değerlendirilmesi amacıyla, fakültelerde dekan, diğer birimlerde ise müdür tarafından; en az biri başka bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsünden olmak üzere, başvuru alanıyla ilgili üç öğretim üyesinden (profesör veya doçent) oluşan bir komisyon oluşturulur. Komisyona gönderilen aday dosyaları hakkında öğretim üyelerinden bir ay içerisinde yazılı görüş sunmaları talep edilir. Görüşlerin alınmasının ardından, ilk fakülte yönetim kurulu toplantısında her aday hakkında ayrı ayrı değerlendirme yapılır. Kadroya birden fazla başvuru olması hâlinde yönetim kurulu, gerekçeli olarak tercih ettiği adayı belirtir. Nihai olarak dekan veya müdür, görüş ve kanaatlerini rektöre sunmakta; atama yetkisi rektör tarafından kullanılmaktadır.

Doçent kadrosuna atanma süreci ise 2547 sayılı Kanun'un 24. maddesi ile Öğretim Üyeliğine Yükseltme ve Atanma Yönetmeliği'nin 11. maddesinde düzenlenmiştir. Bu süreçte rektör, en az biri farklı bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsünden olmak üzere üç profesörü değerlendirme yapmak üzere görevlendirir. Adayların özgeçmişleri ile bilimsel yayınlarını içeren dosyalar bu profesörlere gönderilir ve bir ay içerisinde kişisel raporlarını

⁵⁷⁷ Avcı, Mustafa, "Doçentlik Sınavı ve Doçentlik Kadrosuna Atanma", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 17, S. 1, 2009, ss. 11-42, (Doçentlik Sınavı), s. 14; Erdoğan, Kadir, Akademik Yükseltme, Atamalar ve Yargısal Denetim, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, s. 40.

⁵⁷⁸ RG. 12.06.2018/30449.

sunmaları istenir. Her jüri üyesi, her aday için ayrı ayrı değerlendirme yaparak tercih ve görüşlerini rektöre bildirir. Rektör, raporları üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsü yönetim kurulunun gerekçeli görüşü ile birlikte değerlendirir ve atama kararını verir.

2547 sayılı Kanun'un 24/d maddesi uyarınca; yükseköğretim kurumları, doçent kadrosuna atama için, doçentlik unvanının yanı sıra Yükseköğretim Kurulu'nun onayı ile belirledikleri objektif ve denetlenebilir nitelikte ek koşullar da arayabilir. Ek koşullar arasında sözlü sınav şartı da yer alabilir. Ancak bu sözlü sınav, doçentlik unvanı kazanımı için değil, unvanı almış kişilerin doçent kadrosuna atanmaları için öngörülen bir kriterdir. Belirtilen sözlü sınavlar, Üniversitelerarası Kurul tarafından oluşturulan jüri tarafından yapılır ve başarılı olan adaylara “*Doçentlik Sözlü Sınav Başarı Belgesi*” verilir. Söz konusu belgeye sahip adayların, ilgili kadroya yeniden başvurmaları durumunda, aynı üniversite tarafından yeniden sözlü sınava tabi tutulmaları gerekmemektedir⁵⁷⁹.

Profesörlüğe yükselme ve atanma süreci, 2547 sayılı Kanun'un 26. maddesi ile Öğretim Üyeliğine Yükseltirme ve Atanma Yönetmeliği'nin 15. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, profesörlük kadrosuna başvuran adayların bilimsel veya sanatsal niteliklerinin değerlendirilmesi amacıyla, üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsü yönetim kurulu tarafından; en az üçü farklı bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsünden olmak üzere, ilgili bilim ya da sanat alanında uzman en az beş profesör görevlendirilir. Belirlenen jüri üyeleri, kendilerine iletilen belgeleri teslim aldıkları tarihten itibaren iki ay içerisinde, her bir aday için ayrı ayrı değerlendirme raporları hazırlar. Kadroya birden fazla aday başvurmuşsa, jüri üyeleri raporlarında tercihlerini de belirtir. Bu raporlarda, adayların bilimsel ya da sanatsal nitelikleri ve çalışmaları; yöneticilik yetenekleri, yapıcı ve geliştirici yönleri ile yetiştirdiği akademisyenler veya sanatçılar üzerindeki etkileri ayrıntılı şekilde değerlendirilir. Yönetim kurulu, jüri tarafından hazırlanan değerlendirme raporlarını dikkate alarak bir karar oluşturur. Bu karar doğrultusunda rektör, profesörlük kadrosuna atama işlemini gerçekleştirir. Böylece süreç, yönetim kurulunun değerlendirmesi ve rektörün nihai onayı ile tamamlanmış olur.

Sonuç olarak öğretim üyeliğine atamada, jüri üyeleri mevzuatta belirlenen nitelikler çerçevesinde adayları değerlendirerek rapor hazırlamaktadır. Ancak dikkat çekici olan husus, Yönetmelik'te yalnızca profesörlük atamalarına ilişkin jüri değerlendirmelerinde hangi ölçütlerin esas alınacağına dair açık bir düzenlemenin bulunmasıdır. Yönetmeliğin 15. maddesinde, profesörlük kadrosuna başvuran adayların “*bilimsel veya sanatsal nitelikleri ve*

⁵⁷⁹ 125 devlet üniversitesinden 38'i doçentliğe atamada sözlü sınav şartı aramakta, 72 üniversite doçentliğe atamada sözlü sınav şartı aramamakta, 15 üniversite ise 2547 sayılı Kanunda yer alan şartlara ilave herhangi bir ek koşulu bulunmamaktadır. <https://akademikadro.net/sozlu-sinavin-kaldirilmesi-sonrasinda-docentlik-atamalarinda-sinav-sarti-arayan-universiteler>, (erişim tarihi: 25.04.2024).

çalışmaları değerlendirilir, yöneticilik, yapıcılık ve geliştiricilik özellikleri ile bilim ve sanat adamı yetiştirme konusundaki çabaları” hakkında jüri üyelerinin hazırlayacakları raporda değerlendirme yapılacağı belirtilmiştir. Buna karşın, doçentlik ve doktor öğretim üyeliği kadrolarına atamada jüri raporlarının hangi kriterler çerçevesinde hazırlanacağı konusunda Yönetmelik’te açık bir hüküm bulunmamaktadır. Bu durum, jüri üyelerinin değerlendirmelerinde objektif ve denetlenebilir ölçütlerden sapılmasına neden olabilecek bir boşluk yaratmaktadır.

Danıştay da bu konuda önemli bir içtihat ortaya koymuştur. Profesör kadrosuna atama başvurusu reddedilen bir aday tarafından açılan davada, *“2547 sayılı Kanun ve Sakarya Üniversitesi Öğretim Üyeliğine Yükseltme ve Atama Ölçütleri’ne uygun olarak, davacının ve davalı idare yanında davaya katılanın bilimsel yayınlarının, ilgili bilim alanındaki yerinin ve potansiyelinin, mesleki deneyim ve katkılarının ayrıntılı olarak değerlendirilmesi ve değerlendirmede adayın yayınlarının sürekliliği, yayınlarına yapılan uluslararası atıflar, müfredat programına yaptığı katkılar, geliştirdiği ders ve programlar, üniversite yönetimine ve hizmetlerine katkıları ile akademik puanları karşılaştırmalı olarak değerlendirilerek ve jüri üyelerince verilen puanlar arasındaki çelişki giderilerek bir karar verilmesi gerekmektedir”* şeklinde hüküm kurmuştur⁵⁸⁰. Bu karar, jüri değerlendirmelerinin yalnızca biçimsel değil, içeriğe ve karşılaştırmalı analize dayalı, şeffaf ve denetlenebilir bir biçimde yapılması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Kadroya birden fazla adayın başvurusu halinde jüri üyeleri, her bir aday için ayrı ayrı inceleme yapmalı ve her adayın ilan edilen kadroya atanma şartlarını taşıyıp taşımadığını açıkça ortaya koymalıdır. Yönetmeliğin 11. ve 15. maddelerinde, doçentlik ve profesörlük atamaları açısından birden fazla adayın gerekli nitelikleri taşıması halinde jüri üyelerinin tercihte bulunmaları gerektiği açıkça düzenlenmiştir. Buna karşılık, doktor öğretim üyeliği atamalarında jüriye bir tercih yapma görevi yüklenmemiştir; nihai tercih, Yönetmeliğin 6. maddesi uyarınca yönetim kuruluna aittir. Danıştay içtihatlarında da bu ilke açıkça vurgulanmıştır. Profesörlük kadrosuna birden fazla aday başvurmuş olmasına rağmen jüri tarafından tercih sıralaması yapılmaması ve eksik raporlar doğrultusunda işlem tesis edilmesi hukuka aykırı bulunmuştur⁵⁸¹. Ancak, jüri tarafından belirtilen tercih sıralaması üniversiteyi bağlamamaktadır. Nitekim Danıştay, bilimsel yeterliliğe sahip birden fazla aday arasından yapılacak tercihte üniversitenin takdir hakkı bulunduğunu, bu hakkın da akademik ihtiyaçlar ve hedefler gibi bilimsel ve somut gerekçelere dayanması gerektiğini belirtmiştir⁵⁸².

⁵⁸⁰ Danıştay 8. Dairesi, E. 2021/3532 K. 2023/1408, T. 23.03.2023, DJİBB.

⁵⁸¹ Danıştay 8. Dairesi, E. 2002/2570 K. 2002/4678 T. 10.10.2003, DJİBB

⁵⁸² Danıştay 8. Dairesi, E. 2020/2947 K. 2021/6230 T. 14.12.2021, DJİBB.

Jüri üyeleri, değerlendirme raporlarını tarafsız, nesnel ve denetlenebilir şekilde hazırlamakla yükümlüdür. Ayrıca, bu raporları ilgili Yönetmelik'te öngörülen süreler içinde sunmaları gerekmektedir. Örneğin, Yönetmeliğin 11. maddesi, doçentlik kadrosuna ilişkin değerlendirme raporlarının bir ay içinde tamamlanmasını öngörmektedir. Ancak bu süreler düzenleyici nitelikte olup, sürenin aşılması durumunda atama işlemi sakatlanmamaktadır ve bu durum mahkemelerce iptal sebebi olarak kabul edilmemektedir⁵⁸³.

Jüri değerlendirmelerinde esas alınması gereken temel unsur, adayın ilan edilen kadronun genel ve özel şartlarını taşıyıp taşımadığıdır. Jüri üyeleri, belirlenen objektif değerlendirme kriterleri dışında herhangi bir ölçüt kullanarak adayın kadroya uygun olmadığına karar verme yetkisine sahip değildir. Jüri üyeleri, adayları sıralarken ve tercih bildirirken, objektif ve denetlenebilir kriterlere dayanmak zorundadır. Ayrıca üniversiteler, YÖK tarafından onaylanan ek koşulları da dikkate alarak adayların değerlendirilmesini talep edebilir. Bu bağlamda jüri üyeleri, adayları değerlendirirken bu koşullardan doğan makale sayısı, atıf sayısı gibi nesnel unsurları göz önünde bulundurmak zorundadır.

Jüri üyelerinin görev sınırlarını aşmamaları, yalnızca bilimsel yeterliliğe dayalı değerlendirme yapmaları zorunludur. Atamaya ilişkin karar yetkisi ise yalnızca yetkili idari makamlara aittir. Özellikle “*kadro ihtiyacının bulunup bulunmadığı*”, “*tek adayın başvuruda bulunmuş olması*” gibi konular jüri üyelerinin değerlendirme alanının dışındadır⁵⁸⁴. Danıştay da bu hususu açık biçimde ortaya koymuş, jüri üyelerinin yalnızca bilimsel yeterlilik değerlendirmesi yapmaları gerektiğini, adayın unvanı, idarenin ihtiyacı veya kadro durumu gibi hususların değerlendirme dışı bırakılması gerektiğini vurgulamıştır⁵⁸⁵.

Bir akademik kadroya atamanın gerçekleştirilebilmesi için jüri üyelerinin çoğunluğunun adayın atanmaya uygun olduğu yönünde görüş bildirmesi gerekmektedir. Eğer jüri raporlarında bu yönde çoğunluk sağlanamazsa, ilgili adayın atama işlemi üniversite yönetim kurulu ya da

⁵⁸³ Tekinsoy/Mısır, s. 369.

⁵⁸⁴ Tekinsoy/Mısır, s. 375-376.

⁵⁸⁵ “davacının durumunu inceleyen profesörlerden bir tanesi, adı geçen deneyimli ve başarılı bir öğretim üyesi olduğunu belirttikten sonra, daha önce profesörlüğe yükseltildiğini ve halen gelişmekte olan bir üniversitede görevini sürdürmekte olmasını dikkate alarak atanmasını ikinci sırada önermiş, diğeri ise, davacının halen profesör kadrosunu işgal ettiğini, Botanik anabilim dalında ders ve araştırmaları yürüten yeterince eleman olduğunu bu nedenle atanmasını uygun bulmadığını belirtmiş, üçüncü profesör ise, davacı ve diğer başvuran adayların durumlarını inceledikten sonra, atama tercihinine ilişkin ortak değerlendirmesinde davacı ile kadroya atanmış olan Doç.Dr. ...'in bilimsel olarak aralarında büyük farklılıklar bulunmamakla birlikte davacının yıllarca önce profesör ünvanını aldığı esasından hareketle birinci sırada atanmasını önermiştir. Davacı ve diğer adayların başvurularını inceleyen profesörlerin inceleme konuları, yasa ve yönetmeliğe göre, sadece adayların bilimsel yeterliliğinin saptanması ile sınırlı olup, kadro durumu, adayın ünvanı vb. gibi hususların bu incelemenin konusuna dahil edilmesi ve değerlendirmeye esas alınması yasanın amacına ters düşmektedir. Bu duruma göre başvuruları inceleyen profesörlerce verilen raporların ve bu raporlarda yer alan tercihlerin yasada ve yönetmelikte öngörülmüş olan inceleme kapsamı dışına çıkılarak düzenlenmiş oldukları açıktır.” Danıştay 5. Dairesi, E. 1988/3148, K. 1989/1718, T. 16.10.1989, DJİBB.

rektörlük tarafından gerçekleştirilemeyecektir⁵⁸⁶. Danıştay, adayın tüm jüri üyelerince olumlu değerlendirilmesine rağmen profesör kadrosuna atanmamasını, idarenin takdir yetkisi çerçevesinde değerlendirmiştir⁵⁸⁷. Ancak Danıştay'ın aksi yönde kararları da bulunmaktadır. Bir kararında, doçentlik kadrosuna tek aday olarak başvuran doçent unvanına sahip olan davacı hakkında jüri değerlendirmesinin de olumlu olmasına rağmen ve hiçbir gerekçe göstermeden atamasının uygun görülmemesini hukuka aykırı bulmuştur⁵⁸⁸. Yine benzer yönde başka bir kararında Danıştay, kadro ilanının ardından idarenin bu kadroya atama yapma konusunda bağlı yetki içinde olduğunu ifade etmiştir⁵⁸⁹.

Bir başka örnekte ise doçentlik kadrosuna tek aday olarak başvuran bir kişinin eserleri üç kişilik jüri tarafından değerlendirilmiş; iki jüri üyesinin olumsuz görüş bildirmesi nedeniyle atama yapılmamıştır. İlk derece mahkemesi, açılan davada, kadro ilanının atama yükümlülüğü doğurmadığı gerekçesiyle davayı reddetmişse de Danıştay bu kararı bozarak, “doçentliğe yükseltilen davacının boş kadroya tek aday olarak başvurması ve ilanda özel bir koşul yer almaması karşısında bilimsel ve akademik yeterliliğinin yeniden değerlendirilmesinin yerinde olmadığı” yönünde hüküm kurmuştur⁵⁹⁰.

⁵⁸⁶ “Olayda, ... ilan edilen bir adet profesörlük kadrosu için profesör olan davacı ile birlikte iki doçentin başvuruda bulundukları, başvuranların durumlarını ve bilimsel niteliklerini tespit etmek için beş profesörden oluşan jürinin oluşturulduğu, jüriden iki kişinin davacının, iki kişinin doçentlerden birinin, bir kişinin de diğer doçentin atanması yönünde tercih bildiren raporlar verdikleri, Üniversite Yönetim Kurulu'nun da hiç bir adayın gerekli olan çoğunluğu sağlayamaması nedeniyle ilgili kadroya atama yapmamaya karar verdiği, davacının bu konuda rektörlüğe yaptığı itirazın da reddedildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda, atanmak için gerekli olan çoğunluğa ulaşamayan, başka bir anlatımla birinci aşamayı geçemeyen davacının, ikinci aşama olan üniversite yönetim kurulunca bu konuda bir karar alınması mümkün bulunmadığından, profesörlük kadrosuna atanmamasında hukuka aykırılık bulunmayıp, aksi yöndeki Mahkeme kararında yasal yerindelik bulunmamaktadır.” Danıştay 8. Dairesi, E. 2005/3978, K. 2006/724, T. 24.02.2006, akt. **Tekinsoy/Mısır**, s. 372. “Atıflardan alınacak en yüksek puanın 20 olduğu dikkate alındığında davacının yüksek lisans ve doktora tez danışmanlığı, projelerde araştırmacı ve yürütücülük görevi, kadrosuna başvurduğu alanda ders verme gibi faaliyetlerinin bulunmadığı ancak müdahilin bilimsel makaleler üretme faaliyetleri ile birlikte eğitim ve öğretim faaliyetlerinin önemli bir parçası olarak kabul edilen yüksek lisans tez danışmanlığı yaparak lisansüstü öğrenci yetiştirme, TÜBİTAK ve BAP projelerinde yürütücü ve araştırmacı olarak görev yapma, kadrosuna başvurduğu Analitik Kimya alanında ders verme gibi faaliyetlerde bulunduğu hususlarının belirtildiği, atıf konusu önemli olmakla birlikte proje yönetimi, tez yönetimi ve eğitim öğretim faaliyetlerinden daha önemli sayılamayacağına ilişkin bilirkişilerin tespiti isabetli bulunduğundan dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmamaktadır. Bu itibarla salt davacının puanının daha yüksek olduğu gerekçesiyle dava konusu idari işlemin iptaline ilişkin verilen temyize konu kararda hukuki isabet bulunmamaktadır.” Danıştay 8. Dairesi, E. 2020/3371, K. 2022/3453, UYAP.

⁵⁸⁷ Danıştay 8. Dairesi, E. 2020/5406, K. 2021/2550, T. 28.04.2021, DJİBB.

⁵⁸⁸ “Doçentliğe yükseltmek için kanuni düzenlemelerde ön görülen bütün akademik süreçlerden geçerek konu ile ilgili bilim jürisinin görüşü ve Üniversitelerarası Kurul'un kararı ile, bilimsel olarak başarılı ve yeterli bulunması sebebiyle doçentliğe yükseltilen davacının üç öğretim üyesinin olumlu görüşlerine karşın, hiçbir gerekçe gösterilmeksizin doçentliğe atanmamasının hukuka uygun olmadığına...” Danıştay 8. Dairesi, E. 1994/5583, K. 1996/101, T. 18.01.1996, KİBB.

⁵⁸⁹ “iki adet doçentlik kadrosu ilanı vererek bağlı yetki içine giren davalı idarenin, (...) dışındaki adaylardan birisini açık bulunan ikinci doçentlik kadrosuna ataması gerekmekte iken, söz konusu kadroya atama yapılmamasına ilişkin işlemde hukuka uygunluk görülmemiştir” Danıştay 8. Dairesi, E. 2008/4372, K. 2011/1696, T. 21.03.2011, akt. **Tekinsoy/Mısır**, s. 372. Bu durumun idareyi bağlı yetki içine sokması doktrinde eleştirilmekte ve yanlış bulunmaktadır. **Tekinsoy/Mısır**, s. 372.

⁵⁹⁰ Danıştay 8. Dairesi, E. 2003/2062, K. 2003/4001, T. 13.10.2003, DJİBB.

Gerçekten de doçentliğe atama öncesinde özellikle birden fazla adayın başvurması durumunda, adayların yayınları ve akademik çalışmaları bakımından değerlendirilmesi olağandır. Ancak bu süreç, birçok açıdan eleştiriye açıktır. Her şeyden önce, doçentlik unvanı, uzun ve zahmetli bir akademik sürecin sonunda elde edilen ve bilimsel yeterliliği belgeleyen bir statüdür. Bu unvana sahip bireylerin, kadro ataması aşamasında tekrar jüri değerlendirmesine tabi tutulmaları, akademik liyakatin sorgulanmasına yol açmaktadır. Ayrıca üniversiteler tarafından belirlenen ek kriterler, çoğu zaman standart bir çerçeveden yoksundur ve kurumlar arasında önemli farklılıklar göstermektedir. Bu durum, eşitlik ilkesine zarar vererek adaletsiz bir rekabet ortamı doğurmakta ve objektifliğin zedelenmesine neden olmaktadır.

Diğer yandan, atama sürecine siyasal ya da bürokratik etkilerin dâhil olması, adayların yalnızca akademik nitelikleri üzerinden değil, başka unsurlar üzerinden değerlendirilmesine sebebiyet verebilmektedir. Uygulamada “kişiyi özel kadro” şeklinde adlandırılan ilanlarla sıkça karşılaşılması, bu durumu somutlaştırmaktadır⁵⁹¹. Bu tür uygulamalar, kamu hizmetine girişte esas alınması gereken liyakat ilkesini zayıflatmakta ve akademik camiada güvensizlik

⁵⁹¹ “Üniversitelerin yardımcı doçentlik kadrosuna atama için aranan asgari koşulların yanında, münhasıran bilimsel kaliteyi artırmak amacıyla yönelik olarak, bilim disiplinleri arasındaki farklılıkları da göz önünde bulundurarak, objektif ve denetlenebilir nitelikte ek koşullar belirleyebilecekleri görülmekle birlikte, söz konusu ek koşulların mevzuatta belirtilen özellikleri taşıdığı ve idari ihtiyaçlar doğrultusunda belirlendiğinin kanıtlanabilir nitelikte olması gerekmektedir.” Danıştay 8. Dairesi, E. 2016/11645, K. 2020/4296, T. 13.10.2020, DJİBB; “kadro ilanına karşı açılacak davalarda, ilanda yer alan koşulların; objektif ve denetlenebilir, kişileri tanımlar nitelikte olup olmadığı, ihtiyaç ve hizmet gerekleri amacıyla getirilip getirilmediği yönlerinden hukuka uygunluk denetiminin idare mahkemelerince yapılacağı, dava konusu ilanda yer alan “Uluslararası Ticaret ve Bölgesel Kalkınma konularında bilimsel çalışmalar yapmış olmak” koşulunun, ihtiyaç ve hizmet gerekleri doğrultusunda getirilip getirilmediği hususu araştırılmak suretiyle karar verilmesi gerekirken, davalı idarece bahse konu koşul için Yükseköğretim Kurulu’ndan onay alınmadığı gerekçesiyle işlemin iptaline ilişkin Mahkeme kararında hukuki isabet bulunmadığı...” Danıştay 8. Dairesi, E. 2021/3552, K. 2021/4520, T. 13.10.2021, DJİBB. “Profesör kadrosu için getirilen “Tıbbi bitkilerin antidiyabetik aktiviteleri üzerinde çalışmaları olmak” şartının, profesörlük kadrosuna müracaat için ileri sürülmesinin o kadroya özgü bir şart olarak ileri sürülemeyeceği, profesörlük kadro ilanında yer alan bu şartın özel bir şart olarak yer almasının uygun olmayacağı gerekçesiyle dava konusu işlemin iptaline...” Danıştay 8. Dairesi, E. 2021/7761, K. 2023/7337, T. 15.12.2023, DJİBB. “Dava konusu uyumsuzlukta, ilan edilen kadro için öngörülen “Fatimeler Tarihi Alanında çalışması olmak” koşulu, bu bağlamda, yalnızca o kadroya özgü bir koşul olup, Yükseköğretim Kurulu’nun onayına tabi nitelikte bulunmamaktadır. İdare Mahkemesinin vermiş olduğu iptal kararının gerekçesinin getirilen bu koşulun Yükseköğretim Kurulu’nun onayına tabi olduğuna ilişkin kısmı doğru olmamakla birlikte, kadro için getirilen koşulun hangi gerekçelerle getirildiği davalı idarece ortaya konulamadığından ve getirilen bu koşul, açılan kadroya atanması istenen kişiyi tarif eder nitelikte olduğundan, bu yönüyle dava konusu edilen işlemde hukuka uyarlılık bulunmayıp, Mahkeme kararının bu gerekçeyle onanması gerekmektedir.” Danıştay 8. Dairesi, E. 2010/3384, K. 2010/4726, T. 27.09.2010, Danıştay Dergisi, Y. 40, S. 125, s. 281-283. “Anabilim Dalında açılan 1 kişilik Doçent kadrosuna atama yapılması için ilanda ön görülen “Öğretim teknolojileri alanında doktora ve sağlık bilişimi alanında bilimsel çalışmalar yapmış olmak” koşulunu getiren 22/03/2018 tarihli Akademik Kurul Kararında, belirtilen kriteri sağladığından bahisle ilan edilen kadroya ataması yapılan Doç. Dr. K1’in de yer aldığı, bu haliyle getirilen ek koşulun belirli bir kişiyi tarif eder nitelikte olduğu sonuç ve yargısına varılmıştır. Bu durumda, ilanda yer alan “öğretim teknolojileri alanında doktora ve sağlık bilişimi alanında bilimsel çalışmalar yapmış olmak” ek koşulunun; ihtiyaç ve hizmet gerekleri amacıyla getirildiği iddia edilse de, objektif ve denetlenebilir nitelikte olmadığı, belirli bir kişiyi tanımlar nitelikte ve hukuka aykırı olduğu, bu yönüyle istinaf başvurusuna konu mahkeme kararında hukuka uygunluk bulunmadığı anlaşılmaktadır.” Konya BİM 3. İdare Dava Dairesi, E. 2019/927, K. 2020/140, T. 27.02.2020, UYAP.

yaratmaktadır. Bu nedenlerle, doçentlik unvanını kazanmış ve kadro ilanında yer alan özel koşulları da sağlamış bir adayın, tek başvuru sahibi olduğu hâlde atamasının yapılmaması, özellikle somut ve gerekçeli bir ret kararı da mevcut değilse, hukuka aykırıdır. Bu noktada jüri değerlendirmesinin kapsamı sınırlı tutulmalı; adayın bilimsel yeterliliğini daha önce kanıtlamış olduğu kabul edilmeli ve yalnızca ek koşullar yönünden değerlendirme yapılmalıdır.

Jüri raporlarının adaylara tebliğ edilmemesi ve bu raporların değerlendirme sürecinde gizli tutulması da önemli bir hak ihlali sorununa yol açabilmektedir. Nitekim, yardımcı doçent kadrosuna atanma talebinde bulunan bir adayın başvurusu, jüri değerlendirme raporlarının olumsuz olması gerekçesiyle idare tarafından reddedilmiştir. Ancak söz konusu jüri raporları, başvuruca tebliğ edilmemiş; hatta başvurucaunun bilgi edinme hakkı kapsamında idareye yaptığı başvuru da sonuçsuz kalmış ve dekanlık bu belgelerin paylaşılmasını uygun görmemiştir. Başvurucu, atanma talebinin reddine ilişkin işlemin iptali talebiyle idare mahkemesinde dava açmış; ilk derece mahkemesi işlemin iptaline karar vermiştir. Ancak istinaf incelemesi sonucunda bölge idare mahkemesi kararı kaldırarak davayı kesin olarak reddetmiştir. Bunun üzerine başvuruca, AYM'ye bireysel başvuruda bulunmuş ve söz konusu raporların kendisine bildirilmemesinin, silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkesi ile mülkiyet hakkını ihlal ettiğini ileri sürmüştür. AYM değerlendirmesinde, jüri raporlarının atanma kararının temel dayanağını oluşturduğunu ve bu belgelerin başvuruca tebliğ edilmemesinin başvurucaunun savunma hakkını kısıtladığını vurgulamıştır. Zira başvurucaunun, atanmama kararına karşı etkili bir başvuru yapabilmesi, jüri raporlarının içeriğini bilmesine ve buna karşı hukuki argümanlarını sunmasına bağlıdır. Mahkeme, bu nedenle çelişmeli yargılama ve silahların eşitliği ilkelerinin ihlal edildiğine karar vermiştir⁵⁹².

2.3.6.2.2. Doçentlik Jüri Değerlendirmeleri

Ülkemizde doçentlik unvanı, profesörlük ve doktor öğretim üyeliğinden farklı olarak herhangi bir kadroya bağlı olmaksızın alınabilmektedir. Bu süreç, Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) tarafından yürütülmekte olup, yılda iki kez doçentlik başvurusu alınmaktadır. Doçentliğe yükselmeye ilişkin esaslar 2547 sayılı Kanun'un 24. maddesinde düzenlenmektedir. Maddenin başlığı "*Doçentlik sınavı*" iken, 7100 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un⁵⁹³ 5. maddesiyle "*Doçentlik ve atama*" olarak değiştirilmiştir. Yine Doçentlik Yönetmeliği'nde⁵⁹⁴ de "*doçentlik sınavı*" kavramına yer verilmemiş, Yönetmelik'te "*doçentlik değerlendirmesi*"

⁵⁹² AYM, Başvuru No: 2019/17415, T. 02.02.2022, RG. 30.03.2022/31794.

⁵⁹³ RG. 06.03.2018/30352.

⁵⁹⁴ RG. 15.04.2018/30392.

ifadesi kullanılmıştır. Söz konusu değişiklikten önce doçentlik unvanını alabilme, eser incelemesi ve sözlü sınav olmak üzere zorunlu iki aşamadan oluşmaktaydı. İlk aşamada, adayın bilimsel çalışmaları jüri tarafından değerlendirilmekte, bu aşamayı geçen adaylar sözlü sınava alınmaktaydı. Sözlü sınavı da başarıyla geçen adaylar doçentlik unvanı almaya hak kazanmaktaydılar.

Kanun değişikliğinden önceki dönemde yapılan doçentlik sözlü sınavları, “*belli bir mesleki üretim sürecinin verimliliğini ölçen değerlendirme amaçlı bir sınav*” olarak nitelendirilmiştir⁵⁹⁵. Bu nedenle söz konusu sınavlar, akademik camiada genellikle “*bilimsel ve fikri konularda görüş alışverişinde bulunmak ve tartışmak üzere yapılan akademik toplantı*”⁵⁹⁶ anlamına gelen “*kolokyum*” kavramı ile ifade edilmiştir⁵⁹⁷. Ancak sözlü sınavın uygulandığı diğer alanlarda olduğu gibi, doçentlik sürecinde de bu aşamanın objektiflikten uzak ve kişiye göre değişkenlik gösterdiğine dair artan şikâyetler üzerine 2547 sayılı Kanun’da değişikliğe gidilmiştir. Daha önce iki aşamadan oluşan doçentlik unvanı alma sürecinde ikinci aşama olan sözlü sınav kaldırılmış, yalnızca eser değerlendirmesine dayalı tek aşamalı bir sisteme geçilmiştir. Kanaatimizce yapılan değişiklik isabetli olmuştur. Zira sözlü sınavlara yöneltilen klasik eleştirilerden biri, sübjektif değerlendirmelere açık olmasıdır. Ayrıca sözlü sınavlar adaylar üzerinde ciddi bir psikolojik baskı yaratmakta ve objektifliğin sağlanmasını güçleştirmekteydi. Nitekim jüri üyelerinin sadece kendi uzmanlık alanlarından soru yöneltebilmeleri nedeniyle değerlendirme kapsamı daralmakta; jüri üyeleri ile aday arasında geçmişten kaynaklı kişisel çekişmeler olması ihtimali ise tarafsızlığı zedeleyebilmekteydi. Tüm bu olumsuzlukların ortadan kaldırılmasıyla birlikte adayların bilimsel çalışmaları ve akademik üretkenlikleri esas alınarak daha objektif ve şeffaf bir değerlendirme yapılması mümkün hale gelmiştir. Böylece adayların bilimsel araştırmalarına odaklanmaları kolaylaşmış; sınav stresinden arındırılmış bir akademik yükselme süreci oluşturulmuştur⁵⁹⁸.

2547 sayılı Kanun ile Doçentlik Yönetmeliği’nde, doçentlik unvanı alma sürecine ilişkin esaslar düzenlenmiştir. Buna göre, 2547 sayılı Kanun’un 24/a maddesi⁵⁹⁹ ile Doçentlik

⁵⁹⁵ Akyılmaz, Doçentlik Değerlendirme, s.144.

⁵⁹⁶ Akyılmaz, Doçentlik Değerlendirme, s. 144.

⁵⁹⁷ Örneğin bkz. Ulusoy, s. 270. “*davacının kollokum sınavını yapan jürinin oluşumunda yönetmeliğe aykırılık bulunmamaktadır.*” Danıştay 8. Dairesi, E. 1988/2, K. 1989/623, T. 28.06.1989, DJİBB.

⁵⁹⁸ Doçentlik sözlü sınav sürecinin gerekli olup olmadığı hakkında akademisyenlerle görüşülerek yapılan bir çalışmada, doktor öğretim üyelerinin genel görüşü mülakatların objektif nitelikte olmadığından bahisle olumlu yönde olmuştur. Ancak doçent ve profesörler ise mülakatı, akademisyenlikte niteliği artırmanın gereği olarak görmüşlerdir. “*Onur: Yayın dediğimizde bazı sıkıntılar olabiliyor o kişi yayını kendi mi yapmıştır, yaptırmış mıdır? O yüzden mülakat olmalı; yoksa objektiflik daha da ortadan kalkacaktır. Serdar: Mülakat uygundur... Bazı hocalar yayınıyla ilgili temel şeylere, derste anlattıkları temel şeylere cevap veremiyor. O mülakatta çıkıyor yayından anlayamıyorsunuz.*” Demir/Göloğlu Demir/Özdemir, s. 17.

⁵⁹⁹ “(1) Bir lisans diploması aldıktan sonra, doktora ile tıpta, diş hekimliğinde, eczacılıkta ve veteriner hekimlikte uzmanlık unvanını veya Üniversitelerarası Kurulun önerisi üzerine Yükseköğretim Kurulunca tespit edilen belli sanat dallarının birinde yeterlik kazanmış olmak. (2) Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenen merkezî bir

Yönetmeliği'nin 4/2 maddesinde⁶⁰⁰ öngörülen başvuru şartlarını taşıyan adaylar, doçentlik başvurusunda bulunabilecektir. Başvurular üzerine ÜAK, adayın başvurduğu alana ilişkin olarak beş asıl ve iki yedek üyeden oluşan bir jüri belirler. Ancak ilgili alanda yeterli öğretim üyesi bulunmaması halinde, jüri üç kişiden oluşabilecektir.⁶⁰¹

Doçentlik Yönetmeliği'nin 6. maddesine göre jüri üyeleri, adayın başvuru dosyasını ilk olarak bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırılık olup olmadığı ve asgari başvuru şartlarının sağlanıp sağlanmadığı yönünden inceleyecektir. Bu iki unsur açısından bir eksiklik ya da aykırılık bulunmaması hâlinde, jüri üyeleri adayın akademik çalışmalarının niteliğini ve ilgili bilim/sanat alanına katkısını esas alarak, ayrıntılı ve gerekçeli bir değerlendirme raporu düzenleyecek ve adayın başarılı ya da başarısız olduğu yönünde kanaat belirtecektir. Beş üyeden oluşan jüri durumunda en az üç, üç üyeden oluşan jüri durumunda ise en az iki üyenin adayı başarılı bulması hâlinde aday başarılı kabul edilecektir. Görüldüğü üzere, jüri tarafından yürütülen bu süreç, üç aşamalı bir değerlendirmeyi kapsamaktadır.⁶⁰²

yabancı dil sınavından en az elli beş puan veya uluslararası geçerliliği Yükseköğretim Kurulu tarafından kabul edilen bir yabancı dil sınavından buna denk bir puan almış olmak; doçentlik bilim alanının belli bir yabancı dille ilgili olması halinde ise bu sınavı başka bir yabancı dilde vermek. (3) Üniversitelerarası Kurulun görüşü üzerine Yükseköğretim Kurulu tarafından her bir bilim veya sanat disiplininin özellikleri dikkate alınarak belirlenecek yeterli sayı ve nitelikte özgün bilimsel yayın ve çalışmalar yapmak.”

⁶⁰⁰ “a) Türkiye’de doktora yapmış, tıpta, diş hekimliğinde, eczacılıkta ve veteriner hekimlikte uzmanlık unvanı almış veya Üniversitelerarası Kurulun önerisi üzerine Yükseköğretim Kurulunca tespit edilen sanat dallarının birinde yeterlik kazanmış ya da doktora, sanatta yeterlik ile tıpta, diş hekimliğinde, eczacılıkta ve veteriner hekimlikte uzmanlığın yurt dışından alındığı hallerde, bu unvanın denkliğine sahip olmak, b) Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenen merkezî bir yabancı dil sınavından en az elli beş puan veya uluslararası geçerliliği Yükseköğretim Kurulu tarafından kabul edilen bir yabancı dil sınavından buna denk bir puan almış olmak, doçentlik bilim alanının belli bir yabancı dille ilgili olması halinde ise bu sınavı başka bir yabancı dilde vermek, c) Üniversitelerarası Kurulun görüşü üzerine Yükseköğretim Kurulu tarafından her bir bilim veya sanat disiplininin özellikleri dikkate alınarak belirlenecek asgari sayı ve nitelikte özgün bilimsel yayın ve çalışmalar yapmak, şarttır.”

⁶⁰¹ “Doçentlik sınav komisyonunu düzenleyen maddede açıkça belirtildiği üzere, jürinin, adayın belirttiği bilim veya sanat dalından seçilen beş profesörden oluşması gerekmektedir. Maddenin devamında aynı bilim veya sanat dalında yeter sayıda üye bulunmadığı veya adayın bilim dalı veya uzmanlık ve araştırma konularının özelliği zorunlu kıldığı takdirde yakın bilim veya sanat dallarından jüri seçimi yapılabileceği hüküm altına alınmakta; ancak bu halde dahi jürinin beş kişiden oluşması gerektiği anlaşılmaktadır. Maddenin son fıkrası ise yeterli sayıda üye bulunmadığı hallerde, yine jüride öncelikle beş asıl üye kalmak koşuluyla yedek üye sayısını ikiye düşürme olanağını tanımakta; şayet bu dahi imkânsız olursa jüri üyeleri sayısının üçe indirilmesini kabul etmektedir. Maddenin bu düzenleniş biçimi, adayın bilim veya sanat dalı, yoksa en yakın bilim veya sanat dalından seçilen beş profesörden oluşan bir jüriyi öncelikle aramaktadır. Bu durumda, Doçentlik Sınav Yönetmeliğinin, 6’ncı maddesinin 4’üncü fıkrası hükmü uyarınca yakın bilim dalı göz önünde bulundurularak beş kişilik jüri oluşturma imkanı varken, bu yapılmayarak ve 5 inci fıkranın ilk cümlesindeki hüküm de dikkate alınmadan, jürinin oluşumunda en son çözüm olarak öngörülen üç kişilik jüri belirlenmesinde hukuka uyarlık görülmemiştir” DİDDK, E. 1991/254, K. 1993/530, T. 05.11.1993, KİBB.

⁶⁰² Akyılmaz, mevzuatta öngörülen bu değerlendirme sırasının mantıklı olmadığını haklı bir şekilde eleştirmektedir. Çünkü doçentlik jürisinin, adayın eserlerini tam anlamıyla okuyup ele almadan bu eserlerde bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırılık olup olmadığına dair bir görüş oluşturmaları mümkün değildir. Daha sağlıklı bir değerlendirme süreci için jüri üyelerinin öncelikle adayın başvuru dosyasını inceleyerek başvuru şartlarını sağlayıp sağlamadığını belirlemesi gerekmektedir. Adayın başvuru koşullarını sağladığı tespit edildikten sonra eserler detaylı bir şekilde incelenmeli; eğer etik ihlaller tespit edilirse, gerekçeleriyle birlikte bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırılıkları içeren bir rapor hazırlanmalıdır. Herhangi bir etik ihlal bulunmaması durumunda ise, adayın akademik çalışmalarının niteliği ve ilgili bilim ya da sanat alanına katkısı esas alınarak, “başarılı” veya “başarısız”

İlk aşamada, adayın eserlerinde bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırılık olup olmadığı incelenmektedir. Doçentlik Yönetmeliği'nin 6. maddesi uyarınca, adayın eserlerinde etik ihlal bulunduğu dair jüri değerlendirme raporları, ilgili Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Komisyonu tarafından ayrıca değerlendirilmektedir. Bu bağlamda jüri tarafından etik ihlale ilişkin düzenlenen değerlendirme raporu, kesin ve yürütülebilir bir idari işlem niteliğinde olmayıp, yalnızca bir hazırlık işlemidir. Söz konusu raporlara karşı doğrudan yargı yoluna başvurulması mümkün değildir⁶⁰³. Ancak ifade edilmelidir ki, jüri üyelerinin adayın etik ihlal yapıp yapmadığına ilişkin yürüttüğü inceleme süreci, kanaatimizce eşitlik ilkesi bakımından tartışmalı bir durum ortaya çıkarabilmektedir. Şöyle ki, etik inceleme süreçlerinde jüri üyeleri arasında ciddi tutarsızlıklar yaşanabilmektedir. Bazı jüri üyeleri, adaya yönelik kişisel sempati veya tanışıklık nedeniyle etik incelemeyi yüzeysel yaparak adayı kolayca sonraki aşamaya geçirebilmektedir. Öte yandan, kişisel anlaşmazlıklar veya önyargılar nedeniyle bazı jüri üyeleri, adayın eserlerini aşırı titizlikle inceleyip etik ihlal bulma eğilimi gösterebilmektedir. Örneğin, bir jüri üyesi kendisiyle veya adayın danışmanı ile yaşadığı geçmişteki bir çekişmeyi düşünerek adayın çalışmalarını olağan dışı ayrıntılarla değerlendirebilirken, başka bir adaya ilişkin değerlendirmesini çok daha yüzeysel bir şekilde gerçekleştirebilmektedir. Bu durum, etik değerlendirme sürecinin büyük ölçüde öznel bir nitelik kazanmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, jüri üyelerinin değerlendirme yaparken geçmiş kişisel deneyimlerini, önyargılarını veya akademik ilişkilerini bir kenara bırakarak eşitlik ve tarafsızlık ilkeleri doğrultusunda hareket etmeleri büyük önem taşımaktadır. Nitekim doçentlik etik değerlendirme sürecine ilişkin yapılan akademik bir çalışmada bir katılımcı, *“Başvurumun başarılı olarak sonuçlanmasını beklediğim on üç ayın sonunda hakkımda etik inceleme kararı verildi. Kararın bana ulaşması yaklaşık iki ay sürdü. Savunma ve diğer inceleme süreçleriyle birlikte on ay kadar daha bekledim. Sonuçta bazı eserlerim etik ceza aldı. Ancak bu süreçte ceza alan yayınlarımın ortak yazarı olan arkadaşım aynı yayınlarla doçent oldu. Etik inceleme kararı jüriden jüriye değişiyor. Etik inceleme sürecindeki belirsizlik gerçekten çok yaralayıcı...”*⁶⁰⁴ şeklinde yaşadığı süreci açıklamıştır.

Görüldüğü üzere, doçentlik başvurusu sürecinde etik ihlali iddiaları sadece unvan alma sürecini değil, adayların mesleki ve psikolojik durumlarını da ciddi şekilde etkilemektedir. Etik ihlal ile suçlanan bir aday, yalnızca akademik kariyerinden değil; aynı zamanda mesleki itibarından da olabilmekte, çevresi tarafından damgalanma riskiyle karşı karşıya kalmakta ve

olduğuna dair ayrıntılı ve gerekçeli bir değerlendirme raporu sunulmalıdır. **Akyılmaz**, Doçentlik Değerlendirme, s. 153.

⁶⁰³ **Akyılmaz**, Doçentlik Değerlendirme, s. 154.

⁶⁰⁴ Baltacı, Ali, “Doçentlik Başvuru ve Değerlendirme Sürecinde Yaşanan Sorunlar: Fenomenolojik Bir Araştırma”, **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, C. 12, S. 2, 2022, ss. 313-323, s. 318.

sonraki çalışmalarında çekingen davranabilmektedir⁶⁰⁵. Bu nedenle, etik değerlendirme sürecinin tarafsızlık ve hukuki güvenlik ilkeleri çerçevesinde yürütülmesi hayati önemdedir.

Adayın eserlerinde etik ihlal tespit edilmesi hâlinde izlenecek usul, Doçentlik Yönetmeliği'nin 7. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, jüri tarafından düzenlenen raporda etik ihlale yer verilmesi durumunda, bu rapor ÜAK'a sunulur. Kurul, raporu ilgili Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Komisyonu'na iletir ve karar verilinceye kadar başvuruya dair herhangi bir işlem yapılmaz. Bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırılık iddialarını değerlendirmek ve karara bağlamak üzere, Üniversitelerarası Kurul bünyesinde Fen ve Mühendislik Bilimleri, Sağlık ve Spor Bilimleri, Sosyal ve Beşeri Bilimler ile Güzel Sanatlar alanlarını kapsayan üç ayrı Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Komisyonu oluşturulur. Bu komisyonların kuruluşu ile çalışma usul ve esasları, Üniversitelerarası Kurul tarafından belirlenmektedir.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Komisyonu tarafından etik ihlal iddiasının asılsız olduğunun tespiti durumunda, doçentlik değerlendirme süreci kaldığı yerden devam eder. Bu durumda, etik ihlal iddiasında bulunan jüri üyesinin görevine son verilir. Ancak Komisyon tarafından adayın çalışmalarında bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırılık bulunduğu karar verilirse adayın başvurusu iptal edilir. Etik ihlal sebebiyle başvurusu iptal edilen adayın bu karara karşı dava açma hakkı bulunmaktadır. Zira kurul kararı artık hazırlık işlemi mahiyetinde olmayıp, kesin ve yürütülebilir niteliktedir. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Komisyonu yapacağı değerlendirmede, *“her tür bilimsel araştırma, çalışma, yayın ve etkinliklerde uyulması gereken bilim etiği kurallarını ve Üniversitelerarası Kurul bilimsel araştırma ve yayın etiği komisyonlarının görev, yetki, sorumluluk ve çalışma usullerini belirlemek”* amacıyla çıkarılan Üniversitelerarası Kurul Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde⁶⁰⁶ belirtilen kriterleri esas almaktadır. Söz konusu Yönerge'nin 4. maddesinde, bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı fiillerin neler olduğu ve hangi durumlarda gerçekleşmiş sayılacağı tek tek sayılmıştır. Örneğin, Yönerge'de *“sahtecilik”* olarak tanımlanan *“Bilimsel araştırmalarda gerçekte var olmayan veya tahrif edilmiş verileri kullanmak”* gibi eylemler dışında kalan bir fiili Komisyon, sahtecilik olarak kabul edemeyecektir. Komisyonlar değerlendirme yaparken gerekirse bilirkişilerden destek almaktadır. Bilirkişiler de yapacakları değerlendirmelerde Yönerge'de belirlenen kriterleri esas alacaktır⁶⁰⁷.

⁶⁰⁵ Baltacı, s. 314.

⁶⁰⁶ https://www.uak.gov.tr/Documents/mevzuat/2023/uakBilimselArastirmaveYayinEtigiYonergesi_05042023.pdf, (erişim tarihi: 05.02.2025).

⁶⁰⁷ Akyılmaz, Doçentlik Değerlendirme, s. 155.

İkinci aşamada, jüri üyeleri adayın doçentlik başvurusu için gerekli asgari şartları taşıyıp taşımadığını değerlendirmektedir. Bu şartlar, YÖK tarafından belirlenmekte olup, YÖK Genel Kurulu tarafından kabul edilen temel alanlara özgü başvuru kriterleri her başvuru dönemi öncesinde ÜAK tarafından ilan edilmektedir⁶⁰⁸. Her akademik alan için farklı başvuru koşullarının belirlenmesi, liyakat ilkesinin bir gereğidir. Zira akademik alanların ve görevlerin nitelikleri birbirinden farklıdır; bu farklılık doğrultusunda belirlenen özel koşullar, göreve uygun ve yetkin adayların seçimini sağlamayı amaçlamaktadır⁶⁰⁹. Bu başvuru şartları tek tek belirlenmiş olduğu için jüri bu konuda yapacağı değerlendirmede bağlı yetki içinde olup, herhangi bir takdir yetkisi söz konusu değildir. Jüri üyeleri adayın çalışmalarının belirlenen kriterleri sağlayıp sağlamadığı yönünden inceleyecektir⁶¹⁰. Doçentlik Yönetmeliği'nin 6. maddesi uyarınca, jürinin hazırladığı ve adayın asgari başvuru şartlarını taşımadığına dair değerlendirme raporları, Doçentlik Komisyonu tarafından incelenir. Komisyon tarafından, adayın başvuru koşullarını sağlamadığı sonucuna varılırsa, başvuru geçersiz sayılarak iptal edilir. Bu karara karşı adayın idari yargı mercilerine başvurarak iptal davası açması mümkündür. Ancak yargı organları, denetimlerini YÖK tarafından belirlenen başvuru şartları çerçevesinde gerçekleştireceğinden, bu tür davalarda bilirkişi incelemesine genellikle gerek duyulmamaktadır⁶¹¹.

Son aşamada ise Doçentlik Yönetmeliği'nin 6. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, jüri üyeleri, *"bilimsel araştırma ve yayın etiği ihlali bulmadığı ve asgari başvuru şartlarını sağladığını tespit ettiği adayın akademik çalışmalarının niteliği ve bilim/ sanat alanına katkısını esas almak suretiyle 'başarılı' veya 'başarısız' bulunduğunu belirten ayrıntılı ve*

⁶⁰⁸ Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Genel Kurulu'nun son olarak yayınlanan başvuru şartları için bkz. https://www.uak.gov.tr/DuyuruBelgeleri/2023/8/yokGenelKurulKarari_09082023.pdf, (erişim tarihi: 05.02.2025).

⁶⁰⁹ **Avcı**, Doçentlik Sınavı, s. 13.

⁶¹⁰ Demircioğlu, Mustafa Yaşar, "Yeni Düzenlemeler Çerçevesinde Doçentlik Sınavı", **Ankara Barosu Dergisi**, S. 3, 2016, ss. 363-415, s. 372. "davacı tarafından her iki doçentlik başvurusunda verilen beyannamelerde beyan edilen aynı iki eserin yayımlandığı dergilerin, eser incelemesi sonucu düzenlenen iki raporun birinde "yağmacı/şaiBELİ" dergiler kapsamında kabul edilerek doçentlik başvurusunun iptaline karar verilmesi, diğer raporda ise bu konuda bir eleştiri veya olumsuz bir görüş bildirilmediği ve ilk doçentlik başvurusunun reddedilmesine karşın ikinci doçentlik başvurusunun kabul edilerek Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı tarafından doçentlik belgesi verilmiş olması karşısında davacı tarafından yapılan doçentlik başvurularında beyan ettiği iki makalenin yayımlandığı dergilerin yağmacı/şaiBELİ dergilerden olup olmadığı konusunda net bir görüş bulunmadığı, bu hususun tartışmalı olması nedeniyle eser incelemesi yapan öğretim üyelerinin söz konusu dergiler konusunda birbiriyle çelişen değerlendirmeler yapmalarına ve bu değerlendirmeler esas alınarak davacının doçentlik başvurularından birinin reddedilip diğerinin kabul edilerek farklı kararlar verildiği görülmektedir. Bu durumda "hukuki güvenlik", "belirlilik" ilkeleri dikkate alındığında davacının, bu davaya konu Mart 2020 dönemi doçentlik başvurusunun, beyan edilen iki eserinin yayımlandığı dergilerin "yağmacı/şaiBELİ" dergilerden olup olmadığı konusunda netlik bulunmaması karşısında bu çelişkili durum giderilmeden söz konusu dergilerin bu kapsamında olduğu kabul edilerek asgari başvuru koşullarını taşımadığı gerekçesiyle iptal edilmesine ilişkin işlemde ve bu işleme karşı yapılan itirazın reddine ilişkin işlemde hukuka uyarlık bulunmamaktadır." Danıştay 8. Dairesi, E. 2020/7858, K. 2022/7031, T. 01.12.2022, DJİBB.

⁶¹¹ **Akyılmaz**, Doçentlik Değerlendirme, s. 154.

gerekçeli bir değerlendirme raporu hazırlar.” Yönetmelik, değerlendirme sonucunda jürinin, adayı “başarılı” veya “başarısız” bulduğuna dair ayrıntılı ve gerekçeli bir değerlendirme raporu hazırlamasını zorunlu kılmaktadır. Bu rapor, jüri kararlarının hukuka uygunluğunu sağlayan şekli bir zorunluluktur⁶¹².

Günümüzde jüri üyelerinin değerlendirme raporları, açık isim ve imza ile adaylara bildirilmektedir⁶¹³. Bu uygulama, adayların hukuki güvencelerini kullanabilmeleri, varsa itiraz ya da dava haklarını doğru muhataplara yöneltebilmeleri bakımından önemlidir. Ayrıca, jüri üyesinin adayla olası kişisel husumeti durumunda hazırladığı olumsuz raporun objektiflikten uzak olduğunu iddia edebilme ve ispatlama imkânı da bu sayede mümkün olabilmektedir.

Jürinin incelediği çalışmaların önemli bir kısmını adayın hakemli dergilerde yayımlanmış makaleleri oluşturmaktadır. Makaleler, genellikle en az iki hakem tarafından değerlendirilmekte ve olumlu raporlar neticesinde yayımlanmaktadır. Dolayısıyla, doçentlik sürecinde aynı makalelerin tekrardan niteliği ve bilimsel katkısı yönünden incelenmesi, daha önce olumlu değerlendirme almış eserlerin yeniden değerlendirilmesi sonucunu doğurmaktadır. *Akılmaz*, bu duruma dikkat çekerek, hakemli bir dergide yayımlanan bir makalenin doçentlik sürecinde “özgün değil” veya “alana katkı sağlamıyor” şeklinde değerlendirilmesinin ortaya çıkaracağı çelişkilere işaret etmektedir⁶¹⁴. Bu noktada, hakem ve jüri değerlendirmeleri arasındaki bakış açısı farkı göz önünde bulundurulmalıdır. Hakemler, genellikle belirli bir araştırma konusu ve yöntem çerçevesinde inceleme yaparken; doçentlik jürisi, adayın çalışmalarını alanla ilişkisi, bütünlüğü, sürekliliği ve genel akademik yetkinliği açısından daha geniş bir çerçevede ele almaktadır. Örneğin, bir idare hukuku akademisyeni, ticaret hukuku alanında hakemli bir dergide yayımladığı makale ile olumlu hakem değerlendirmeleri alabilir. Ancak doçentlik başvurusunu idare hukuku alanında yapıyorsa, jüri çalışmayı başvuru alanla ilgisiz olduğu gerekçesiyle değerlendirme dışında bırakabilir. Benzer şekilde, hukuk akademisyeni tüm yayınlarını hukuk dışı alanlardaki dergilerde yayımlamışsa, bu durum doçentlik değerlendirmesinde olumsuz etkiler doğurabilir. Bu nedenle, doçentlik jürisinin aynı çalışmaları tekrar değerlendirmesi belirli şartlarda makul kabul edilmelidir. Ancak değerlendirme, belirli, nesnel ve denetlenebilir ölçütlere dayanmalı; keyfiliğe yer vermemelidir.

⁶¹² **Demircioğlu**, s. 381. *Akılmaz*, doçentlik değerlendirme raporlarının bu şekli zorunluluk açısından öncelikle ÜAK tarafından denetlenmesi gerektiği görüşündedir. Eğer jüri üyesi tarafından sisteme yüklenen rapor “ayrıntılı ve gerekçeli” değilse, jüri üyesinden raporunu bu şekilde hazırlayıp yeniden sisteme yüklemesi talep edilmelidir. Böylelikle bu şekli gerekliliğin yargı organının müdahalesine gerek kalmadan yerine getirilmesi sağlanacaktır. **Akılmaz**, Doçentlik Değerlendirme, s. 166.

⁶¹³ **Demircioğlu**, s. 402.

⁶¹⁴ “Doçentlik değerlendirmesinde makalenin özgün olmadığı ya da bilim alanına katkı sağlamadığı tespiti yapılırsa bu çelişki nasıl izah edilecektir?” **Akılmaz**, Doçentlik Değerlendirme, s. 152.

Mevzuatta somut ve objektif kriterlerin açık şekilde belirlenmesi ve jüri üyelerinin belirlenen çerçevede değerlendirme yapmaları büyük önem taşımaktadır.

Doçentlik jürisi tarafından yapılacak değerlendirme, mevzuatta belirtilen “*adayın akademik çalışmalarının niteliği ve bilim/sanat alanına katkısı*” kriterleri uyarınca gerçekleştirilmektedir. Ancak bu ifadeler belirsiz, muğlak ve öznel niteliktedir. Jüri üyeleri, akademik bilgi birikimleri, deneyimleri, üslupları ve bağlı oldukları akademik ekoller doğrultusunda bu kriterleri farklı şekillerde yorumlayabilmektedir. Bu durum, değerlendirme sürecinde keyfiliğe ve tutarsızlığa neden olabilecek bir yapının ortaya çıkmasına yol açmaktadır⁶¹⁵. Nitekim bir mahkeme kararında, doçentlik başvurusunda kullanılan “*bilim/sanat alanına katkı*” ve “*akademik çalışmaların niteliği*” ölçütlerinin mevzuatta sınırları belirlenmemiş soyut ifadeler olduğuna vurgulanarak, jüri üyelerinin değerlendirmelerinde objektif kriterlerin bulunmadığı tespiti yapılmıştır⁶¹⁶. Mahkeme, bu tür belirsiz kriterlerle yapılan değerlendirmelerin sübjektiflik içerdiğini, dolayısıyla bilirkişi incelemesinin de hukuken sağlıklı olmayacağını ifade etmiştir. Objektif ölçütler olmadan yapılan jüri değerlendirmeleri veya bilirkişi incelemelerinin hukuki güvenlik ve belirlilik ilkelerine aykırı olacağına karar vermiştir⁶¹⁷.

Gerçekten de ifade edilen durum, jüri üyelerine oldukça geniş bir takdir yetkisi tanımakta ve her bir üyenin kendi geliştirdiği soyut ölçütlere göre adayları değerlendirmesi sonucunu doğurmaktadır. Belirtilen durum, adaylar arasında eşitlik ve tutarlılık ilkesine zarar vermekte, aynı çalışmalara ilişkin farklı jürilerce çelişkili kararlar verilmesine zemin hazırlamaktadır. Ayrıca aday ile jüri üyeleri arasındaki kişisel, ideolojik, siyasi veya dini farklılıklar da değerlendirme sürecine yansıyabilmektedir. Uygulamada, jüri üyelerinin adayı doğrudan tanınması ya da danışmandan aday hakkında görüş alması gibi etik dışı yöntemlere

⁶¹⁵ Bu nedenle, bu iki kriterin gerçek anlamda bir kriter/ölçüt olmadığı ifade edilmektedir. **Akyılmaz**, Doçentlik Değerlendirme, s. 157.

⁶¹⁶ “Doçentlik başvurularının değerlendirilmesi amacıyla Üniversitelerarası Kurul tarafından seçilen jüri üyelerinin bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırılık bulunup bulunmadığı yönünde yaptıkları değerlendirmede, Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği için belirlenen yönerge ölçütlerinin kullanıldığı, asgari başvuru şartlarının sağlanıp sağlanmadığı yönünden yapılan değerlendirmede, Üniversitelerarası Kurul tarafından belirlenen ve her dönem doçentlik başvurusu için yayımlanan ölçütlerin kullanıldığı halde, bilimsel araştırma ve yayın etiği ihlalinin bulunmadığı ve asgari başvuru şartlarını sağladığı tespit edilen adayın akademik çalışmalarının niteliği ve bilim/sanat alanına katkısı esas alınarak yapılan değerlendirmede ise, akademik çalışmaların niteliği ve söz konusu akademik çalışmaların bilim/sanat alanına katkısı esas alınması ilke olarak doçentlik yönetmeliğinde benimsendiği halde mevzuatta sınırları ve kapsamı önceden belirlenen bir ölçütün kullanılmadığı anlaşılmakta olup, doçent adaylarının akademik çalışmaların niteliği ve söz konusu akademik çalışmaların bilim/sanat alanına katkısına yönelik jüri üyelerinin yapacakları değerlendirmelerde objektif kriterlerin belirlenmediği açıktır” Ankara 19. İdare Mahkemesi, E. 2024/616, T. 05.07.2024, YD Kararı, akt. **Akyılmaz**, Doçentlik Değerlendirme, s. 147.

⁶¹⁷ Objektif kriterlerin belirlenmesinin akademik özgürlüğü kısıtlamayacağı, “mevzuatta sınırları ve kapsamı önceden belirlenmiş objektif kriterler baz alınarak hazırlanacak jüri raporlarının akademik özgürlüğün sınırlandırılması ya da baskılandırılması olarak nitelendirilmeyeceği” belirtilmiştir. Ankara 19. İdare Mahkemesi, E. 2024/616, T. 05.07.2024, YD Kararı, akt. **Akyılmaz**, Doçentlik Değerlendirme, s. 147.

başvurulduğuna ilişkin şikayetler sıklıkla dile getirilmektedir. Yapılan bilimsel araştırmalar da jüri üyelerinin bazı durumlarda adayın akademik niteliğinden ziyade kişisel özelliklerini esas alarak değerlendirme yaptıklarını; sosyal medya taramaları, siyasi görüşler ve geçmiş ilişkiler gibi unsurları dikkate aldıklarını göstermektedir. Bu uygulama, kamuoyunda “google jüriliği” olarak adlandırılmakta ve değerlendirme sürecine olan güveni sarsmaktadır⁶¹⁸. Özellikle başarısız olan adaylar arasında, jürilerin tarafsızlık ilkesine uymadığı ve kişisel önyargılarla karar verdiği yönünde güçlü bir algı mevcuttur⁶¹⁹. Bu algı, değerlendirme sürecinin meşruiyetini zedelemekte ve akademik yükselme sistemine olan güveni sarsmaktadır. Nitekim yapılan bir ankette, bir katılımcı şu ifadeleri kullanmıştır: “Danışmanımla doktora süreci boyunca sorunlu bir ilişkim oldu. Hiç yakın bir ilişki kuramadık ve pek de görüşmüyorduk. Doçentlik başvurum hakkında kendisinin görüşünü de almadım. Ancak benim yerime jürilerden birisi onu arayarak bilgi istemiş; oysa hakkımdaki tüm bilgiler dosyamda mevcuttu. Danışmanım da jüriyi hakkımda olumsuz karar vermesi konusunda telkin etmiş; doçentlik sürecinin doğal bir parçası bu maalesef. Yani sizin geleceğinize danışmanınız karar veriyor ve onunla aranız iyi değilse en iyi ve orijinal çalışmaları da yapsanız hakkınızdaki algı değişmiyor”⁶²⁰. Yine aynı çalışmada, bazı adaylar dosyalarının jüri üyeleri tarafından bizzat değil, öğrenci veya araştırma görevlilerine incelettirilmesinden şikâyet etmişlerdir⁶²¹. Belirtilen uygulamalar, bilimselliğin en üst basamağı olarak görülen doçentlik sürecinde, ölçme ve değerlendirmenin geçerlik ve güvenilirliğini zedelemektedir.

Tüm bu sorunlara çözüm önerisi olarak *Akılmaz*, jüri üyelerinin değerlendirmelerini yaparken kullanacakları kriterlerin, başvuru yapılan temel alana özgü biçimde ve jüri üyelerinin uzmanlık alanları dikkate alınarak ÜAK tarafından önceden belirlenmesini önermektedir⁶²². Böylece jüri üyeleri kendi takdirlerine göre ölçüt üretmek zorunda kalmayacak, değerlendirmelerini belirli standartlara göre gerçekleştireceklerdir. Jüri üyeleri arasında doğabilecek görüş ayrılıkları azalacak ve daha şeffaf, denetlenebilir ve adil bir değerlendirme süreci oluşturulabilecektir. Buna ek olarak kanaatimizce, doçentlik kriterlerinin daha objektif

⁶¹⁸ Demircioğlu, s. 407.

⁶¹⁹ Tekinsoy/Mısır, s. 373; Baltacı, s. 320; Alpaydın, Yusuf Alpaydın/Demirci, Mehmed Esad, “Türk Akademisyenlerin Doçentliğe Hazırlığa Ve Doçentlik Sınavına İlişkin Deneyimlerinin Fenomenolojik Olarak İncelenmesi”, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, C. 54, S. 54, 2021, ss. 255-276, s. 267.

⁶²⁰ Baltacı, s. 317. Bu konuda farklı katılımcılar da benzer şekilde görüş belirtmiştir. ““Bana göre bilim insanının en çekilmez olanı belirli bir ideolojiyi yüceltip diğerini ötekileştirendir. Geçmişte siyasi görüşümü farklı ortamlarda açıkça dile getirmemden dolayı farklı jüriler tarafından komik sebeplerle başarısız bulundum. Sonradan bu jüriler çevrelerine benim siyasi görüşümü beğenmedikleri için başarısız verdiklerini ifade etmişler.” Baltacı, s. 317.

⁶²¹ “Doçentlik jürimde yer alan bir kişinin dosyayı araştırma görevlilerine inceleterek raporunu hazırladığını ve dosyamdaki bazı eserlere bu şekilde ulaştığını öğrendim.” Baltacı, s. 317.

⁶²² Akılmaz, Doçentlik Değerlendirme, s. 171.

ve somut olarak belirlenmesi (örneğin, SCI-Expanded, SSCI, AHCI kategorisindeki bilimsel makalelerin yayımlandığı dergilerde belli sayıda makale şartı veya editörlük yapılan dergide makalenin kabul edilmemesi gibi) değerlendirmenin de objektifliğini artıracaktır. Ayrıca, ÜAK tarafından oluşturulacak elektronik bir sistem üzerinden jüri üyelerinin değerlendirme performansları periyodik olarak izlenmeli ve arşivlenmelidir. Son olarak, teknolojik gelişmelerin hızla ilerlediği günümüzde, adayların eserlerinin değerlendirilmesinde yapay zeka teknolojilerinden yararlanılması da giderek daha mümkün ve gerekli hale gelmektedir. Yapay zeka, nesnel kriterlere dayalı analizler yaparak insan kaynaklı subjektifliği azaltabilir, değerlendirme süreçlerini daha adil, tutarlı ve verimli hale getirebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SINAV VE JÜRİ DEĞERLENDİRMELERİNİN YARGISAL DENETİMİ

İdarenin yargısal denetimi, idarenin eylem ve işlemlerinin hukuk kurallarına uygun olup olmadığının yargı organları tarafından denetlenmesidir. İdarenin yaptığı işlem ve eylemlerin yargısal denetime tabi olması, hukuk devleti olmanın en temel unsurlarından birisidir⁶²³. Demokratik hukuk devletlerinde idarenin işlem ve eylemlerinin yargısal denetime açık olması, idarenin hukuka aykırı faaliyetlerinin müeyyidesi niteliğindedir⁶²⁴. Temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmasını ve idarenin işlemlerinde hukuka uygun davranmasını sağlamak için idarenin işlemlerinin zorunlu da olsa yargı denetimi dışında bırakılmaması gerekir⁶²⁵. Anayasa'nın 125. maddesi, “İdarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır” hükmüyle bu ilkeyi güvence altına almıştır.

Hukuka uygunluk denetiminin sınırları ve kapsamı ise Anayasa'nın 125/4. maddesinde, “Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı verilemez.”, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu (İYUK)'nun 2/2. maddesinde, “İdari yargı yetkisi, idari eylem ve işlemlerin

⁶²³ “İptal davaları, idarenin hukuka uygun davranmasını sağlayarak hukuk devletini gerçekleştiren önemli yollardandır.” AYM, E. 2014/153, K. 2014/149, T. 25.07.2014. “İnsan haklarına saygı gösteren, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her eylem ve işlemi hukuka uygun olan, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasaya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayıp yargı denetimine açık olan devlet” AYM, E. 2017/137, K. 2017/161, T. 05.01.2017. İptal davaları, hukuk devletini uygulamaya koymada en vazgeçilmez araçlardan biridir. Memiş, Emin, “Alman İdari Yargı Hukukunda İptal ve Ödev Davalarını İrdeleme”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 20, S. 1, 2014, ss. 1051-1080, s. 1052, Alan, Nuri, “İptal Davalarının Ön ve Esastan Kabul Şartları”, **Danıştay Dergisi**, S. 50-51, 1983, ss. 23-50, s. 24; **Akyılmaz/Sezginer/Kaya**, İdari Yargı, s. 45; Aslan, Zehreddin, **Madde Sistematiği ile İdari Yargılama Hukuku**, 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2024, (İdari Yargı) s. 20.

⁶²⁴ **Onar**, C. I, s. 230. İdarenin tüm faaliyetlerinin yargısal denetime tabi olması, görünüşte mahkemeye erişimin olmasını değil, etkili bir yargısal denetimin yapılabilmesini gerektirmektedir. Gözlügöl, Said Vakkas, **Avrupa İnsan Hakları Hukuku**, Ankara, 2014, s. 215; Ekinci, Ahmet, “Anayasa Mahkemesi’nin Bireysel Başvuru Kararlarında Mahkemeye Erişim Hakkı”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 18, S. 3-4, 2014, ss. 821-848, s. 825

⁶²⁵ Tetik, Ahmet Talha, “Hukuk Devleti İlkesi Bağlamında Takdir Yetkisi ve Yerindelik Denetimi İlişkisi”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 25, S. 2, 2017, ss. 249-276, s. 254. Ancak hukukumuzda idarenin “yargı kısıntısı” ve “yasama kısıntısı” olarak ifade edilen işlemleri yargı denetimi dışına çıkarılmıştır. Yargı kısıntısı (hükümet tasarrufları) olarak adlandırılan durum, hükümet tarafından yapılan bazı idari işlemlerin (siyasi yüksek yönetim faaliyetleri) yargı organları tarafından yargı denetimi dışında bırakılmasıdır. **Kaya**, Takdir Yetkisi, s. 78-79; **Onar**, C. I, s. 455; Günday, Metin, **İdari Yargılama Hukuku**, 3. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2024, (İdari Yargı), s. 67; Karatepe, Şükrü, “İdarenin Takdir Yetkisi”, **Türk İdare Dergisi**, C. 63, S. 392, 1991, ss. 63-119, s. 77; **Gözler**, İdare Hukuku, C. I, s. 140; **Akyılmaz/Sezginer/Kaya**, İdari Yargı, s. 87. Yasama kısıntısı ise, bir idari işlemin Anayasa’da yer alan hükümler uyarınca yargısal denetimden muaf tutulmasıdır. Yani yasama organı tarafından idarenin yargısal denetimine getirilen sınırlamalardır. **Akyılmaz/Sezginer/Kaya**, İdari Yargı, s. 83; **Gözler**, İdare Hukuku, C. I, s. 140; **Balta**, s. 230.

hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır. İdari mahkemeler; yerindelik denetimi yapamazlar, yürütme görevinin kanunlarda ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinde gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya idarenin takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı veremezler.” şeklinde ifade edilmiştir⁶²⁶. Anılan maddelerde idari yargı mercilerinin denetim yetkilerinin “hukuka uygunluk denetimi” ile sınırlı olduğu ve “yerindelik denetimi” yapılamayacağı vurgulanmıştır⁶²⁷. Yargının kendini idarenin yerine koyup onun gibi karar alması, idarenin tercihlerine karışması veya idarenin tercihlerini isabetsiz bulması yerindelik denetimi olarak tanımlanmaktadır⁶²⁸. İdari yargı mercileri, işlemleri yalnızca yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden değerlendirerek hukuka uygunluklarını denetlemektedir. Bu denetim, iptal davası yoluyla gerçekleşmektedir. İptal davaları vasıtasıyla idarenin kamu gücünü kullanarak ve tek yanlı iradesiyle tesis ettiği işlemlerin hukuka uygunluğu denetlenmektedir⁶²⁹. Menfaati ihlal edilen kişiler, bu unsurlardan biri yönünden hukuka aykırılık bulunduğu iddiasıyla iptal davası açabilirler. Bu davalar yalnızca bireysel hakların korunmasına değil, aynı zamanda kamu yararının sağlanmasına da hizmet etmektedir. İptal davası, hukuk devleti ilkesinin somutlaşmasını sağlayan ve benzer uyuşmazlıklar için emsal teşkil eden objektif nitelikte bir dava türüdür⁶³⁰.

⁶²⁶ “Anayasanın 125. maddesinin 4. fıkrasının ilk cümlesinde ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 2. maddesinde de açıkça ifade edildiği gibi idari işlemler üzerindeki yargısal denetim, bu işlemlerin hukuka uygunluğunun saptanmasıyla sınırlıdır. İdarenin takdir yetkisinin denetimine yargı organları yönünden getirilen ve idari işlemlerin yalnızca hukuka uygunluk açısından denetlenebilecekleri biçiminde ifade edilen kural aynı zamanda idarenin, takdir yetkisinin kullanılmasında uyması gereken sınırları da koymuş olmaktadır” Danıştay 5. Dairesi, E. 1993/4248, K. 1993/3874, T. 20.10.1993, KİBB. “Davacı tarafından, profesörlük kadrosuna atanma talebinin reddine ilişkin işlemin iptali istenilmekte olup atanma istemi yönünden bir talepte bulunulmadığı gibi davacının böyle bir talebinin olması durumunda dahi Mahkemece idari eylem ve işlem niteliğinde veya idarenin takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı verilemeyeceği hususu dikkate alındığında, bu konuda hüküm kuran Mahkeme kararında hukuki isabet bulunmadığı gerekçesi ile kararın bozulmasına karar verilmiştir.” Danıştay 8. Dairesi, E. 2021/3552, K. 2021/4520, T. 13.10.2021, DJİBB.

⁶²⁷ Hukuka uygunluk ve yerindelik denetiminin sınırını yargı mercileri çizecektir. Yargı makamları idarenin öznel değerlendirmesi yerine kendi en uygun değerlendirmesini koyduğu zaman yerindelik denetimi yapmış olacaktır. Waline, Marcel, “İdare Yargıcının İdari Tasarruflar Üzerindeki Denetiminin Kapsamı ve Sınırları”, çev. Kutlu, Türkes, **Danıştay Dergisi**, C. 6, S. 20-21, ss. 103-113, s. 105-106.

⁶²⁸ **Akyılmaz/Sezginer/Kaya**, İdari Yargı, s. 97. Yerindelik denetimi, idari işlemlerin “doğru siyasi ve idari politikalar ve gerekler gözetilerek yapılmış olup olmadığı” noktasında yapılan denetim olarak ifade edilmektedir. Ayaydın, Cem, İdari Yargı’nın Sahip Olduğu İşlevler ve Tabi Olduğu Sınırlamalar Hakkında Bazı Tespitler ve Değerlendirmeler, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 69, S. 1-2, 2011, ss. 505-592, s. 547.

⁶²⁹ Ulu, Güher, “İdari İşlemin Unsurlarının İşlevi”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 19, S. 38, 2020, ss. 74-102, s. 98. “Yönetiş işlemlerin hukuka uygunluğunun denetiminde iptal davası yolu asıldır. İptal davaları, kişilerin kendi yararlarına sonuç almalarını amaçlamakla birlikte genelde hukuka uygunluğu sağlayarak kamu yararını gerçekleştirir” AYM, E. 1990/40, K. 1991/33, T. 01.10.1991, RG. 07.02.1992/21135.

⁶³⁰ **Candan**, s. 90; Yıldırım, Turan/ Fiş Üstün, Gül, **Açıklamalı Notlu İdari Yargılama Usulü Kanunu**, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2020, s. 19; **Günday**, İdari Yargı, s. 128.

İdarenin tüm işlemleri gibi yaptığı sınavlar ve sonuçları da iptal davası yoluyla hukuka uygunluk denetimine tabidir⁶³¹. Almanya ve Fransa gibi Kara Avrupası hukuk sistemlerinde sınav işlemleri idare hukuku ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmekte ve hukuka aykırılık hâlinde yargı yoluna başvurulabilmektedir⁶³². Ancak sınavlar ve benzeri değerlendirme işlemleri, idarenin takdir ve değerlendirme yetkisinin bulunduğu işlemler olması sebebiyle yargısal denetimi sınırlı bir şekilde yapılmaktadır⁶³³.

Anglosakson hukuk sisteminin geçerli olduğu Amerikan hukukunda ise sınavların yargısal denetimi hususu, genel olarak temel hak ve özgürlükler ekseninde ele alınmaktadır. Bu bağlamda, sınavlar ve sonuçlarına karşı açılan davalar Amerikan Anayasası'nın 14. maddesinde yer alan “*yasalar karşısında eşit işlem görme -equal protection clause-*” ilkesinin ihlal edilip edilmediği çerçevesinde değerlendirilmektedir⁶³⁴. Özellikle mesleğe giriş sınavları veya kariyer sınavları veya azınlıkların lise bitirme sınavları gibi merkezi sınavlara karşı beyaz olmayan kesime ayrımcılık yapıldığı iddiası ile açılan davalarda, sınavlar Anayasa'nın 14. maddesi uyarınca eşitlik ilkesi çerçevesinde incelenmektedir⁶³⁵. Mahkemelerin “*yargı kararları aracılığıyla belli bir takım sosyal hedeflere ulaşmak*” olarak ifade edilen “*yargısal aktivizm*” yaptığı bu davalarda, sınavlar azınlık hakları ve eşitlik ilkesi bağlamında denetlenmiştir⁶³⁶. Bu nedenle Amerika'da sınavların yargısal denetimi ve sınav hukuku konusunda gelişmelerin “*yargısal aktivizm*” fikrinin gelişimi ile birlikte arttığı ifade edilmektedir⁶³⁷.

Türk hukukunda da sınavlara ilişkin tüm işlemler, yetki, şekil, sebep, konu ve amaç unsurları yönünden idari yargının denetimine tabidir⁶³⁸. Eğitim sürecindeki sınavlar ile kamuya

⁶³¹ “Hukuk devleti ilkesi karşısında, idarenin yargısal denetim yapılmasını ortadan kaldıracak ya da bu denetimin yapılmasını imkansız kılacak işlem ve eylemlerde bulunması mümkün değildir. Sözlü veya mülakat sınavında başarısız sayılma işleminin, diğer tüm idari işlemlerin yargısal denetiminde olduğu gibi yetki, şekil, sebep, konu ve maksat olmak üzere işlemin tüm unsurları yönünden yargısal denetiminin yapılması esas olmalıdır. Nitekim 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesinin 1/a bendi gereğince iptal davalarında, idari işlemlerin yetki, şekil, sebep, konu ve maksat unsurları yönünden yargısal denetime tabi tutulması zorunlu bulunmaktadır. Dolayısıyla sözlü veya mülakat sınavında başarısız sayılma işleminin yargısal denetimini sağlayacak altyapının tüm unsurlarıyla oluşturulmasını sağlamak, hukuka bağlı idarenin görevidir” Danıştay 16. Dairesi, E. 2015/56, K. 2015/3929, T. 23.06.2015, LİBB.

⁶³² Yılmaz, Mustafa, “Karşılaştırmalı Hukukta Sınav Not İşlemlerinin Yargısal Denetiminin Kapsamı”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 19, S. 222, 2024, ss. 1019-1081, (Not İşlemlerinin Yargısal Denetimi), s. 1024. **Bingöl Schrijer**, Sınav Hukukunun Kuramsal Temelleri, s. 422.

⁶³³ **Falcioğlu**, s. 197; **Yıldız**, **Ahmet Çağrı**, Türk Hukukunda Uygulanabilirliği Ekseninde Alman İdari Yargılama Hukukuna Özgü Bir Dava Türü: Yükümlülük Davası, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 59.

⁶³⁴ **Hogan**, s. 344.

⁶³⁵ Örneğin, Crawford v. Honig Davası, Larry P. v. Riles Davası gibi davalarda, sınavlarda “beyaz” olmayan kesimin “beyaz” olanlara oranla on kat daha az başarılı olması, 14. maddedeki eşitlik ilkesi çerçevesinde tartışılmıştır. Detaylı bilgi için bkz. **Hogan**, s. 360-364.

⁶³⁶ **Hogan**, s. 346; **Bingöl Schrijer**, Sınav Hukukunun Kuramsal Temelleri, s. 425.

⁶³⁷ **Bingöl Schrijer**, Sınav Hukukunun Kuramsal Temelleri, s. 425.

⁶³⁸ “İdarenin de sınav değerlendirmeleri konusundaki takdir yetkisi, mutlak ve sınırsız bir yetki olmayıp kamu yararı, hizmet gerekleri, eşitlik, ölçülülük, açık hata ilkeleri göz önünde bulundurularak idari işlemin unsurlarına

personel alımında yapılan sınavlar, bu kapsamda yargı denetimine açık işlemlerdir⁶³⁹. Sınav başvurusu, sınava kabul, sınavın yapıldığı yer ve zaman, sınavın güvenliği, komisyonun oluşumu, sınavın hazırlanması, soruların içeriği, uygulama süreci, değerlendirme ve notlandırma işlemleri gibi birçok aşamada hukuka aykırılık iddiası gündeme gelebilmektedir. Uygulamada, okul başarı notlarına karşı açılan davalar, not tespit davaları olarak isimlendirilmektedir⁶⁴⁰. Öğrencilerin ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim aşaması da dahil olmak üzere farklı kademelerdeki eğitim kurumlarında girmiş oldukları sınavlardan almış olduğu notlara karşı açmış olduğu iptal davası niteliğinde olan bu davalarda, öğretmen veya öğretim üyesinin öğrenci için takdir etmiş olduğu notun yargısal denetimi söz konusu olmaktadır⁶⁴¹.

Bu bölümde, sınav işlemleri ile akademik yükselme süreçlerinde gerçekleştirilen jüri değerlendirmelerinin yargısal denetimi ayrıntılı biçimde ele alınacaktır. Konunun bütüncül bir biçimde incelenebilmesi için öncelikle dava sürecinde karşılaşılan “ilk inceleme” aşamasındaki yargısal değerlendirmeler açıklanacak, ardından idarenin takdir yetkisine ilişkin sınırlar çerçevesinde sınav ve değerlendirme işlemlerinin esas yönünden hukuka uygunluğu tartışılacaktır.

ve hukuka uygun bir şekilde bu yetkilerini kullanmaları gerekir.” Danıştay 12. Dairesi, E. 2016/9196, K. 2016/4879, T. 07.11.2016, Danıştay Dergisi, S. 144, 2017, s. 197.

⁶³⁹ Gözübüyük, A. Şeref/Tan, Turgut, **İdare Hukuku Cilt II İdari Yargılama Hukuku**, 8. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016, s. 517. Ancak Gözler, sınava karşı açılan davalarda, sınav değerlendirmesi dışında kalan konuların denetlenebileceğini, sınav notlarının denetiminin yerindelik kapsamında olduğu görüşündedir. **Gözler**, İdare Hukuku, C. I, s. 1074. 1961 Anayasası döneminde sınav notlarının yargısal denetimden ayrık tutulması önerisinde bulunulmuş, ancak bu öneri reddedilmiştir. “*Temsilciler Meclisi’nde 114 üncü madde üzerinde görüşmeler sürdürülürken konumuzla ilgili olmak üzere sayın Prof. Dr. Necip Bilge’nin bir önerisi olmuş, ‘idarenin bütün eylem ve işlemlerini yargı denetimine bağlı tutma prensibi çok yerinde olmakla beraber, bu esasın öğretim müesseselerinde, öğretim işleri bakımından istisnasız bir şekilde yürütmesi, idareyi zor durumlara düşürebilir. Mesela kırık not alan öğrencilerin bu konuda açacakları idari davalar idareyi de, yargı mercilerini de lüzumsuz ve yorucu külfetler altında bırakabilir’* gerekçesiyle 114 üncü maddenin beşinci fıkrasına ‘*öğretim işleri bakımından kanunda gösterilen istisnalar saklıdır’* hükmünün eklenmesini istemiştir. Komisyon sözcüsü sayın Prof. Dr. Turan Güneş, bu görüşe komisyonun katılmadığını söylemiş; öğretim işlerinden doğacak olan anlaşmazlıkların aslında yargı denetimine tabi olduğunu vurgulamış; Temsilciler Meclisi de öneriye geçerlik tanımamıştır. Öte yandan, zaman zaman ‘Danıştay sınıf geçiriyor’ gibi haksız bir eleştiri yapılsa da Yüksek Mahkeme; not takdirinde hataya düşüldüğünden söz edilerek açılan iptal davalarına yasal kurallar içinde bakmaktadır.” Yenice, Kazım, “Not Takdiri ve Denetim”, **Danıştay Dergisi**, S. 42-43, 1982, ss. 15-17, s. 15-16.

⁶⁴⁰ **Aküzüm**, s. 109; **Bilgin/Sezer**, s. 1. Not tespit davaları diye idari yargıda ayrı bir dava türü olmamakla beraber, uygulamada bu şekilde ifade edilmesi ve konunun pedagojik olması açısından çalışmamızda yer yer bu ifade kullanılacaktır.

⁶⁴¹ **Aküzüm**, s. 109; “*İncelemelerde görülen hatalı tutumlardan bazı örnekler vermek sorunda daha da açıklık getirir: Sınav kağıtlarında soru karşılıklarına verilen notların toplamı öğrencinin geçmesine yeterli olduğu halde, toplam alınırken hataya düşülmesi öğrencinin başarısız sayılmasına neden olabilmektedir. Soruların sıra numaraları ile yanıtlarının numaraları birbirine uymadığı veya soruların sıralarına uygun biçimde cevapları kağıtta yer almadığı için eksik değerlendirmelere ve not vermeye gidildiği olmuştur. Fen dersleri için hazırlanan cevap anahtarının yanlış, öğrencinin getirdiği çözümün doğru olmasına karşın, öğrencinin cevap anahtarına göre başarısız sayıldığı sınav kağıtlarına rastlanmıştır. Geçerli not almış kağıtla karşılaştırmada, davacı öğrencinin başarısız sayılmış kağıdının emsal kağıttan çok daha iyi olduğu görülebilmektedir. Pek az da olsa, öğretmenler arasındaki anlaşmazlıkların öğrencilere, sınavlara yansdığı, notların bundan etkilendiği haller olmuştur.”* Yenice, s. 16.

3.1. İlk İnceleme Konuları Bakımından Denetim

İdari yargıda açılan davalarda dilekçeler, İYUK'un 14. maddesi gereği öncelikle ilk inceleme konuları bakımından incelenmektedir. İlk inceleme, mahkemenin davanın tekemmülü ve esastan görülebilmesi bakımından dava şartları üzerinde gerçekleştirdiği ön aşamadır⁶⁴². Bu aşamada mahkeme; görev, yetki, ehliyet, kesin ve yürütülebilir işlem, süre gibi dava şartlarının sağlanıp sağlanmadığını kontrol etmektedir.

Dava dilekçeleri, ilk inceleme konuları bakımından Danıştay'da daire başkanının görevlendireceği bir tetkik hâkimi, idare ve vergi mahkemelerinde ise mahkeme başkanı veya görevlendireceği bir üye tarafından sırayla incelenmektedir (İYUK m. 14/3). İlk inceleme aşaması, dilekçenin alındığı tarihten itibaren en geç on beş gün içinde tamamlanmalıdır (İYUK m. 14/4). Ancak merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulünde ilk inceleme safhası en geç yedi gün içinde sonuçlandırılmalıdır (İYUK m. 20/B/1-c).

3.1.1. Görev ve Yetki

İdari yargıda ilk inceleme konularından ilki olan görev, bir mahkemenin ele aldığı davanın konusu bakımından yetkili sayılmasını ifade etmektedir⁶⁴³. 2576 sayılı Kanun'un 5. maddesinde, idare mahkemelerinin, vergi mahkemelerinin görevine giren davalar ile ilk derece mahkemesi olarak Danıştay'da görülecek davalar⁶⁴⁴ dışındaki tüm davalarda görevli olduğu düzenlenmektedir. Dolayısıyla kanunla özel olarak belirtilen uyuşmazlıklar dışında idari yargıda genel görevli mahkeme idare mahkemeleridir.

İdare tarafından yapılan sınavlara karşı açılacak davalara ilişkin kanunda özel bir düzenleme öngörülmediğinden bu davalar idare mahkemelerinin görev alanına girmektedir. Ancak bazı davalarda, sınav işleminin “ülke çapında uygulanan düzenleyici işlem” niteliğinde

⁶⁴² Işıklar, Celal, “Türk İdari Yargısından İlk İnceleme Kurumunun Yasal Seyri, Yeri, Gereği ve Yararı”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C. 7, S. 67, 2012, ss. 46-58, s. 48; Atay, Ender Ethem, **İdari Yargılama Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, 2024, (İdari Yargı), s. 404. Erkut/Soybay'a göre, ilk inceleme konularının davanın esasına girilmeden belirlenebilmesi mümkün olmadığından yapılan bu inceleme “önyargılama” niteliğindedir. Erkut, Celal/Soybay, Selçuk, **Anayasa ve İdari Yargılama Hukukuna İlişkin Kanunlar**, 5. Baskı, Beta Basım, İstanbul, 2001, s. 309. İdari yargıda dava dilekçeleri üzerinde yapılan ilk inceleme konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Özdemir, Halit Eyüp, **İdari Yargıda Dilekçeler Üzerine İlk İnceleme**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019.

⁶⁴³ “Görev, genel olarak bir yargı yerinin dava konusu yönünden yetkili olması durumunu göstermektedir.” Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2012/4-523, K. 2012/1191, T. 12.12.2012, KİBB.

⁶⁴⁴ 2575 sayılı Danıştay Kanunu m. 24: “1. Danıştay ilk derece mahkemesi olarak: a) Cumhurbaşkanlığı kararlarına, b) Cumhurbaşkanınca çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri dışındaki düzenleyici işlemlere, c) Bakanlıklar ile kamu kuruluşları veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarınca çıkarılan ve ülke çapında uygulanacak düzenleyici işlemlere, d) Danıştay İdari Dairesince veya İdari İşler Kurulunca verilen kararlar üzerine uygulanan eylem ve işlemlere, e) Birden çok idare veya vergi mahkemesinin yetki alanına giren işlere, f) Danıştay Yüksek Disiplin Kurulu kararları ile bu Kurulun görev alanı ile ilgili Danıştay Başkanlığı işlemlerine karşı açılacak iptal ve tam yargı davaları ile tahkim yolu öngörülme-yen kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan idari davaları karara bağlar. 2. Danıştay, belediyeler ile il özel idarelerinin seçimle gelen organlarının organlık sıfatlarını kaybetmeleri hakkındaki istemleri inceler ve karara bağlar.”

olup olmadığı tartışma konusu olmuştur. Örneğin, Danıştay'ın eski tarihli bir kararında, ülke genelinde yapılan özel okullar sınavı, ülke çapında düzenleyici işlem olarak değerlendirilmiş ve görevli mahkemenin Danıştay olduğu sonucuna varılmıştır⁶⁴⁵. Yine, Yükseköğretime Geçiş Sınavı'nın iptali talebiyle açılan bir davada başvuru, sınavın düzenleyici işlem niteliğinde olduğunu iddia ederek davayı doğrudan Danıştay'da açmıştır. Ancak Danıştay, sınav işleminin bireysel işlem olduğunu belirterek görevli mahkemenin idare mahkemesi olduğuna karar vermiştir⁶⁴⁶. Benzer şekilde, Lisans Yerleştirme Sınavı'nda kural ihlali nedeniyle sınavı geçersiz sayılan bir aday, ÖSYM Sınav Hizmetleri Dairesi'nin işleminin iptali için idare mahkemesine başvurmuştur. İdare mahkemesi, işlemi genel ve düzenleyici nitelikte kabul edip görevsizlik kararı vererek dosyayı Danıştay'a göndermiştir. Ancak Danıştay, dava konusunun bireysel idari işlem olduğunu ve davaya bakma yetkisinin idare mahkemesinde olduğunu açıkça ortaya koymuştur⁶⁴⁷. Bu kararlar, sınavların ülke genelinde uygulanmasının, onların otomatik olarak düzenleyici işlem sayılmasına yol açmadığını göstermektedir. Zira düzenleyici işlemler, genel, soyut ve objektif kurallar içeren ve belirli kişi veya olaylara değil, herkese yönelik

⁶⁴⁵ Danıştay 8. Dairesi, E. 1997/5284, K. 1997/3211, T. 06.11.1997, KİBB.

⁶⁴⁶ Danıştay 8. Dairesi, E. 2011/2745, K. 2011/2044, T. 08.04.2011, KİBB. Avukatlık Mesleğinden İdari Yargı Hakim Adaylığına Geçmek İsteyenler İçin Yapılacak Yazılı Sınav İlanına karşı ilk derece mahkemesi sıfatıyla Danıştay'da açılan aynı yönde başka karar için bkz. “*Öğreti de de kabul edildiği üzere; sözlük anlamı ile "düzenli hale koymak, düzen vermek, tanzim ve tertip etmek" olarak tanımlanan "düzenleme" kamu hukukunda "kural koyma" ile eş anlamlıdır. Kural ise, hukukta sürekli, soyut, nesnel, genel durumları belirleyen ve gösteren norm olarak tanımlanmaktadır. Yasama organının yasama tasarrufları dışında idare, Anayasa ve yasal düzenlemelerden aldığı yetki ile kural koyma, düzenleme yapma yetkisine sahiptir. Düzenleme yetkisini kullanarak tüzük, yönetmelik, genelge gibi düzenleyici işlemleri yapan idarenin bir işleminin "düzenleyici" nitelik taşıdığı kabul edilebilmesi için, söz konusu işlemin sürekli, soyut, nesnel, genel durumları belirleyen ve gösteren hükümler içermesi, bir başka anlatımla, belirtilen nitelikte kurallar koymuş olması gerekmektedir. "Kural işlemler" (diğer bir adıyla "genel düzenleyici işlemler"), yukarıda da değinildiği üzere, üst hukuk normuna uygun olarak hukuk düzenine yeni kural getiren, ya da var olan bir kuralı değiştiren veya kaldıran işlemlerdir. Öte yandan, bazı idari işlemlerin "genel" olmalarına karşın, düzenleyici işlem niteliğinde olmadıklarını da belirtmek gerekir. Bir işlemin kural (düzenleme) olup olmadığı, salt bunları hazırlayanların niteliklerine göre değil, bu işlemlerin içerikleri ve doğrudukları hukuksal sonuçlar da göz önünde bulundurulmak suretiyle saptanmalıdır. Bakılan olayda, Adalet Bakanlığına ait "www.pgm.adalet.gov.tr" internet adresinde "İlan" başlığı ile Bakanlıkça avukatlık mesleğinden adaylığa geçmek isteyenler için yazılı yarışma sınavı ve mülakat ile 9 - 5 dereceli kadrolara 100 idari yargı hakim adayı alınacağı; yazılı yarışma sınavının ÖSYM tarafından 26 Ekim 2014 Pazar günü Ankara'da yapılacağı; sınavına başvuracak adaylarda 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanununun değişik 8. maddesinde öngörülen şartların aranacağı; anılan sınava ilişkin diğer hususlar ile sınav organizasyonunun ve uygulanmasının tamamen ÖSYM'nin sorumluluğunda gerçekleştirilecek olması nedeniyle sınav başvurusu ve sınav sonuçlarının açıklanmasına dair hususlar da belirtilerek ilan sonuna "DUYURULUR" ibaresine yer verildiği anlaşılmış olup; davacı tarafından iptali istenilen "Avukatlık Mesleğinden İdari Yargı Hakim Adaylığına Geçmek İsteyenler İçin Yapılacak Yazılı Sınav İlanı"nın dayanağı ve üst hukuk normu olan 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu ile verilen yetkiye dayanarak bu sınava ilişkin hukuk düzenine yeni bir kural getiren, ya da var olan bir kuralı değiştiren veya kaldıran genel düzenleyici bir işlem olmadığı gibi, avukat mesleğinde iken idari yargı hakim adaylığına geçmek isteyen adaylara Adalet Bakanlığının internet sitesinden yapılan bir "İlan" niteliğinde; bir başka ifadeyle, sınav ilanının Bakanlığının internet sitesinden ilgililere "duyurulması"na ilişkin bir idari işlem olduğu açıktır. Bu duruma göre; ülke çapında uygulanacak genel düzenleyici bir işlem niteliğinde olmayan dava konusu işlemlere karşı açılan iş bu davanın, 2575 sayılı Kanunun 24/1-c maddesi kapsamında ilk derece mahkemesi olarak Danıştay'da görülecek davalar arasında yer almaması nedeniyle genel görevli idari yargı mercii olan idare mahkemesinde görülüp çözümlenmesi gerekmektedir.” Danıştay 12. Dairesi, E. 2014/7668, K. 2014/5994, T. 30.09.2014, Danıştay Dergisi, S. 137, s. 461-462.*

⁶⁴⁷ Danıştay 8. Dairesi, E. 2013/24, K. 2013/380, T. 28.01.2013, UYAP.

uygulama içeren işlemlerdir. Sınavlar ise çoğunlukla bireysel idari işlem niteliğindedir. Nitekim ÖSYM sınav kılavuzlarında sınav ve yerleştirme işlemlerine karşı açılacak davalarda Ankara idare mahkemelerinin yetkili olduğu belirtilmiştir⁶⁴⁸. Dolayısıyla gerek ÖSYM ve MEB tarafından yapılan merkezi ve ortak sınavlara karşı gerekse de diğer kurumlarca gerçekleştirilen sınavlara karşı genel görevli mahkeme, idare mahkemeleridir. Doktrinde sınav hukukunun ve yargısının önemi ve uzmanlık gerektirmesi sebebiyle idari yargı içinde uzmanlık mahkemesi olarak ayrı bir “*eğitim-öğretim mahkemelerinin*” kurulması önerilmektedir⁶⁴⁹.

İdari davalarda yetki ise coğrafi bakımdan hangi yer mahkemesinin davaya bakacağını belirleyen bir usul şartıdır⁶⁵⁰. Yetki, kamu düzeninden olup, davanın her aşamasında dikkate alınmaktadır. İYUK’ta hem genel hem de özel yetki kuralları öngörülmüştür. Buna göre, davaya konu idari işlem özel yetki kapsamında değilse, genel yetkili idare mahkemesinde davaya konu olacaktır. Genel yetkili idare mahkemesi ise dava konusu olan idari işlemi veya idari sözleşmeyi yapan merciin bulunduğu yerdeki idare mahkemesidir (m. 32).

Sınavlarla ilgili davalar bakımından ikili bir ayırım yapmak gerekmektedir. Eğitim kurumları tarafından yapılan sınavlara karşı açılacak davalarda özel yetki kuralı bulunmamaktadır. Bu nedenle genel yetki kuralı uygulanır. Örneğin, bir öğrenci Akdeniz Üniversitesi’nde yapılan final sınavının iptali için Antalya İdare Mahkemesi’ne başvurmalıdır. Benzer şekilde, ÖSYM ve MEB tarafından yapılan merkezi sınavlara ilişkin davalarda, bu kurumlar Ankara’da bulunduğundan Ankara İdare Mahkemeleri yetkilidir.

Kamu personelinin katıldığı sınavlarda ise İYUK m. 33/3 hükmü devreye girmektedir. Mezkur maddeye göre, “*kamu görevlilerinin görevle ilişkisinin kesilmesi sonucunu doğurmayan disiplin cezaları ile ilerleme, yükselme, sicil ve intibak gibi işlemlere*” karşı açılacak davalarda yetkili mahkeme, ilgili personelin görev yaptığı yer idare mahkemesidir. Dolayısıyla bir kamu görevlisinin görevde yükselme sınavına ilişkin iptal davası, görev yaptığı yer mahkemesinde açılır. Ancak madde kapsamına girmeyen sınavlar açısından genel yetki kuralı gereği işlemi yapan idarenin bulunduğu yerdeki mahkemede dava açılacaktır⁶⁵¹. Yani mahkemenin yetki alanı, sınavın kamu personel hukuku ile olan bağlantısının değerlendirilmesi sonucunda

⁶⁴⁸ 2024 YKS Kılavuzu, s. 47.

⁶⁴⁹ **Bingöl Schrijer**, Sınav Hukukunun Kuramsal Temelleri, s. 430.

⁶⁵⁰ Çağlayan, Ramazan, **İdari Yargılama Hukuku**, 16. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2024, (İdari Yargı), s. 295; **Günday**, İdari Yargı, s. 246; **Atay**, İdari Yargı, s. 215.

⁶⁵¹ “...polis memuru ve komiser yardımcısı rütbelerine aday memur olarak atanabilmek için ilgililerin öğrenim süresini başarıyla tamamladıktan sonra yapılacak sınavda başarılı olmaları gerektiği, bu sınavın ise Polis Akademisi Başkanlığınca yapılacağı anlaşılmaktadır. Bu durumda, davacının mülakat sınavında başarısız sayılmasına ilişkin işlemin Ankara İlinde bulunan Polis Akademisi Başkanlığınca tesis edilmiş olduğu gözüne alındığında, bu davanın görüm ve çözümünde, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 32. maddesinin 1. fıkrası uyarınca dava konusu işlemi tesis eden idarenin bulunduğu yerde kurulu Ankara İdare Mahkemesinin yetkili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.” Danıştay 12. Dairesi, E. 2016/28, K. 2016/22, T. 19.01.2016, DJİBB.

belirlenecektir. Ancak bu konuda yargı kararlarında bazen tereddütlerin yaşandığı görülmektedir. Ordu’da görev yapan bir polis memuru, komiser yardımcılığı sözlü sınavında başarısız sayılmasına karşı dava açmıştır. Ordu ve Ankara idare mahkemeleri arasında yetki uyuşmazlığı çıkmıştır. Danıştay, sınavın görevde yükselme değil, eğitim faaliyeti niteliğinde olduğunu belirleyerek, sınavı yapan idarenin bulunduğu yer (Ankara) mahkemesini yetkili kılmıştır⁶⁵².

Başka bir olayda, Sakarya’da görevli bir öğretmen, uzman öğretmenlik yazılı sınavı iptal edilmiştir. Öğretmen idarenin bu kararına karşı itiraz etmiş ancak itirazı reddedilmiştir. İtirazın reddi işlemine karşı açılan iptal davasında Sakarya İdare Mahkemesi, iptali istenen işlemin sınav kurallarına uyulmamasından dolayı tesis edildiğini, bu yüzden olayda İYUK m. 32 çerçevesinde genel yetki kuralının geçerli olduğuna hükmetmiştir. Dolayısıyla davanın çözümünde, sınav işlemini gerçekleştiren Milli Eğitim Bakanlığı Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün bulunduğu Ankara ilinde yer alan Ankara İdare Mahkemesini yetkili görmüştür. Ankara İdare Mahkemesi ise dava konusu işlem olan Öğretmenlik Kariyer Basamakları Yazılı Sınavını, görevde yükselme kapsamında bir uyuşmazlık olarak değerlendirerek, davanın açıldığı tarihte davacının görev yaptığı yer idare mahkemesi olan Sakarya İdare Mahkemesini yetkili bulmuştur. Mahkemeler arasında ortaya çıkan yetki uyuşmazlığı hakkındaki dosyada Danıştay, olayın davanın görevde ilerleme ve yükselmeyle ilgili olduğunu ve dolayısıyla davanın kamu görevlisinin dava tarihinde görevli bulunduğu yer olan Sakarya ilindeki idare mahkemesince çözümleneceğine karar vermiştir⁶⁵³.

Danıştay bazı kararlarında, görevde yükselme sınavının tamamının iptalinin istenmesi halinde genel yetki kurallarını⁶⁵⁴, yalnızca ilgili kişiye ait sınavın iptali istendiğinde ise özel

⁶⁵² Danıştay 8. Dairesi, E. 2022/6070, K. 2022/5039, T. 21.09.2022, UYAP. Yine bir başka kararda, “Özel yarışma sınavına tabi tutulmak suretiyle girilen ve belirli bir yetiştirme programı sonrasında yeterlik sınavına tabi tutulan kariyer mesleklere yönelik olarak; sınav ilanından yeterlik sınavı sonrası atanma aşamasına kadar geçen sürece ilişkin olarak tesis edilen işlemler, ilerleme ve yükselme kapsamında olmayıp, mesleğin gerektirdiği niteliklerin kazanılıp kazanılmadığının ölçülmesi aşamasına ilişkin bulunduğu, davanın, 2577 sayılı Kanun’un 33. maddesi kapsamında değerlendirilmesi olanaklı değildir.” şeklinde karar vermiştir. Danıştay 2. Dairesi, E. 2024/593, K. 2024/1112, T. 22.02.2024, UYAP. “Kamu görevlilerinin ilerlemeleri ve yükselmeleri ile ilgili davalarda ilgilinin görevli olduğu yer idare mahkemesi yetkilidir. Davaya konu uyuşmazlık doğrudan ilerleme ve yükselmeyle ilgili olmayıp sınava dair bulunduğu ve bu sınavın da Vergi Denetim Kurulunun bulunduğu Ankara İli’nde ve ülke çapında gerçekleştirilen bir sınav olduğundan bakılmakta olan bu davanın kamu görevlisinin ilerleme ve yükselme ile ilgili olduğu bu bakımdan; davanın görüm ve çözümünde sınavı gerçekleştiren Vergi Denetim Kurulunun bulunduğu yer olan Ankara İdare Mahkemesi yetkilidir.” Danıştay 5. Dairesi, E. 2016/1547, K. 2016/924, T. 24.02.2016, KİBB.

⁶⁵³ Danıştay 2. Dairesi, E. 2023/655, K. 2023/1210, T. 15.03.2023, DJİBB. Sözleşmeli astsubaylıktan muvazzaf astsubaylığa geçiş için yapılan sözlü sınavı görevde yükselme kapsamında değerlendirilmiştir. Danıştay 2. Dairesi, E. 2024/1687, K. 2024/3039, T. 20.05.2024, UYAP.

⁶⁵⁴ “Birlikte şube müdürü unvanı için yapılan sözlü sınavın tamamının iptalinin istenildiğinin anlaşılması karşısında; bu davada, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 32/1. maddesinde düzenlenen genel yetki kuralı uyarınca, dava konusu edilen işlemleri tesis eden Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları Genel Müdürlüğü’nün bulunduğu Ankara ilinin yargı yetkisi yönünden bağlı olduğu Ankara İdare Mahkemesi yetkili bulunmaktadır.” Danıştay 2. Dairesi, E. 2024/1885, K. 2024/3447, T. 04.06.2024, UYAP.

yetki kurallarını geçerli kabul etmiştir⁶⁵⁵. Yine başka bir kararında, kamu personeli statüsü kazanmamış veya ataması yapılmamış kişilerin sözlü sınav iptali davalarında, özel yetkinin uygulanamayacağı ve genel yetki kurallarının geçerli olduğuna hükmetmiştir. Davacının henüz kamu görevlisi statüsü taşıması nedeniyle, sözlü sınavı gerçekleştiren idarenin bulunduğu yerdeki idare mahkemesini davaya bakmakla yetkili görmüştür⁶⁵⁶.

2021 yılında İYUK'un 20/c maddesiyle⁶⁵⁷, askeri hizmetlerden kaynaklanan uyuşmazlıklar bakımından özel yetki kuralı öngörülmüştür. Bu düzenleme uyarınca, Milli Savunma Bakanlığı personelinin sınavlara ilişkin açtığı davalarda, sınavın niteliği eğitim-öğretim faaliyeti mi yoksa kamu hizmetinin yürütülmesiyle mi ilgili olduğu hususu belirleyici kriter olarak değerlendirilmektedir. Eğitim öğretim kapsamında gerçekleştirilen sınavlarda genel yetki kuralının uygulanması, diğer yönlerde ise özel yetki kuralının uygulanması benimsenmiştir⁶⁵⁸.

3.1.2. İdari Merci Tecavüzü

İdari işlemlere karşı doğrudan dava açılabileceği gibi dava açılmadan önce idareye başvuruda bulunulabilir⁶⁵⁹. İdari yargıda bu başvurular, zorunlu ve isteğe bağlı (ihtiyari) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır⁶⁶⁰.

İhtiyari idari başvuru yolunda, kişi doğrudan dava açabileceği gibi idareye başvurma yolunu da tercih edebilir. Bu durum tamamen kişinin isteğine bırakılmış olup, herhangi bir yaptırımını bulunmamaktadır⁶⁶¹. İhtiyari idari başvurular, mevzuatta; “başvurabilirler”, “itiraz

⁶⁵⁵ “Uyuşmazlıkta, Bingöl ilinde görev yapan davacının, mülakat sınavında başarısız sayılmasına ilişkin sözlü sınavın iptali talebiyle açtığı bu dava; her ne kadar davacı tarafından, dava dilekçesinin istem ve sonuç kısımlarında tüm sözlü sınavın iptali istenildiği ifade edilmiş ise de dilekçe içeriğinde ve dosyaya sunulan belgelerde davacının kendisine ait sözlü sınavının iptal edilmesini istediği anlaşılmaktadır. Bu durumda, davacının görevde yükselmesine ilişkin olan uyuşmazlığın çözümünde, 2577 sayılı Yasanın 33. maddesi, 3. fıkrası uyarınca davanın açıldığı tarihte davacının görev yaptığı Bingöl ilinin bağlı bulunduğu Erzurum İdare Mahkemesi’nin yetkili bulunduğu sonucuna varılmıştır.” Danıştay 2. Dairesi, E. 2022/1576, K. 2022/2866, T. 24.05.2022, UYAP.

⁶⁵⁶ Danıştay 12. Dairesi, E. 2024/1122, K. 2024/829, T. 26.02.2024, UYAP.

⁶⁵⁷ “Bu madde; Millî Savunma Bakanlığı kadrolarında çalışan kamu görevlileri ile 25/6/2019 tarihli ve 7179 sayılı Askerî Kanunu kapsamında askerlik hizmetini yerine getiren yedek subaylar ve yedek astsubaylar ile erbaş ve erleri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıklar hakkında uygulanır. Bu uyuşmazlıkların çözümünde ilgilinin görev yaptığı yerin idari yargı yetkisi yönünden bağlı olduğu bölge idare mahkemesinin bulunduğu yerdeki idare mahkemesi yetkilidir.”

⁶⁵⁸ Danıştay 2. Dairesi, E. 2024/770, K. 2024/1674, T. 13.03.2024, UYAP.

⁶⁵⁹ Kişilerin menfaati bulunan konularda idareye yapacakları talep, iddia ve dilekleri idari başvurular olarak tanımlanabilir. Duran, Lütfi, “İdari Müracaatlar ve Bunlar Karşısında İdarenin Sükutu Meselesi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 12, S. 1, 1946, ss. 130-199, s. 135. İdari başvurular konusunda detaylı bilgi için bkz. Yıldırım, Ramazan, **İdari Başvurular**, Mimoza Yayıncılık, Konya, 2006; Sezer, Yasin/Bilgin, Hüseyin, “Danıştay Kararlarında İdari Başvurular”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 57, S. 4, 2008, ss. 337-366.

⁶⁶⁰ **Sezer/Bilgin**, İdari Başvurular, s. 355-360; **Yıldırım**, İdari Başvurular, s. 111.

⁶⁶¹ **Yıldırım**, İdari Başvurular, s. 111-112.

edebilirler” gibi ifadelerle karşımıza çıkmaktadır⁶⁶² ve bu başvuru yolunun kullanılması dava açma süresini durdurmaktadır. Örneğin, İYUK m. 11’de yer alan düzenleme ihtiyari bir başvuru yoludur⁶⁶³. Bu maddeye göre, dava açılmadan önce ilgililer işlemin kaldırılması, geri alınması, değiştirilmesi veya yeni bir işlem yapılması istemiyle üst makama, üst makam yoksa işlemi yapmış olan makama başvurabilmektedir. Bu başvuru işlemeye başlayan dava açma süresini durdurmaktadır⁶⁶⁴. Ancak, sürenin durması için başvurunun dava açma süresi içinde yapılmış olması gerekmektedir⁶⁶⁵. İsteğin reddedilmesi halinde, dava açma süresi yeniden işlemeye başlamakta ve ilgililer bu süre içinde dava açabilmektedir. Buna karşın bu yol, zorunlu bir başvuru yolu olmadığı için başvurudan önce geçen süreler dikkate alınmamaktadır. Bu nedenle, başvuru öncesinde süre aşımı oluşmuşsa, açılan davalar süre aşımı gerekçesiyle reddedilir. Örneğin, sözlü sınavda başarısız sayılan bir kişi, CİMER’e başvurmuş ve CİMER’den gelen yanıtın ardından dava açmıştır. Ancak mahkeme, CİMER başvurusundan önce geçen süreyi göz önüne alarak davayı süreaşımından reddetmiştir⁶⁶⁶.

Zorunlu idari başvurular ise dava açılmadan önce idareye başvurunun kanunda zorunlu tutulmasıdır⁶⁶⁷. Bu başvurular, bireyler ile idare arasında çıkan uyuşmazlıkların yargıya gitmeden daha kısa sürede sonuçlandırılmasına ve yargının iş yükünün azaltılmasına yardımcı olmaktadır⁶⁶⁸. Zorunlu idari başvuru yolu kullanılmadan dava açılması halinde mahkeme, idari merci tecavüzü kararı vermekte ve dosyayı ilgili idareye tevdi etmektedir⁶⁶⁹.

İdari yargılama hukukuna özgü bir müessese olan idari merci tecavüzünün mevzuatta bir tanımı bulunmamaktadır⁶⁷⁰. Doktrinde bu müessese, idari yargıda dava açılmadan önce

⁶⁶² Yıldırım, İdari Başvurular, s. 192-193.

⁶⁶³ Yıldırım, İdari Başvurular, s. 191; Zeyrek, İlker, “İdari Yargılama Usulü Kanunu Kapsamında Üst Makama Başvuru Şartları”, *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 1-3, 2020, ss. 3835-3861, s. 3836.

⁶⁶⁴ Danıştay 10. Dairesi, E. 2005/9100, K. 2007/1765, T. 10.04.2007, Danıştay Dergisi, S. 117, s. 290; Danıştay 12. Dairesi, E. 2004/3660, K. 2005/103, T. 28.01.2005, Danıştay Dergisi, S. 110, s. 344.

⁶⁶⁵ “Dava açma süresi geçirildikten sonra, dava konusu yönetmeliğin değiştirilmesi istemiyle davalı idareye yapılan başvuru, 2577 sayılı Kanunun 11. Maddesine göre dava açma süresini durdurmaz” Danıştay 5. Dairesi, E. 2003/3144, K. 2003/3551, T. 22.09.2003, UYAP.

⁶⁶⁶ Danıştay 12. Dairesi, E. 2024/1731, K. 2024/1699, T. 02.04.2024, UYAP.

⁶⁶⁷ Sezer/Bilgin, İdari Başvurular, s. 355.

⁶⁶⁸ Kağıtçıoğlu, Mutlu, “İdari İşlem Teorisi Çerçevesinde İdari Merci Tecavüzü Kavramının Değerlendirilmesi”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, C. 7, S. 30, 2017, ss. 237-271, (İdari Merci Tecavüzü), s. 265.

⁶⁶⁹ “2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 13’üncü maddesinde; idari eylemlerden hakları ihlal edilmiş olanların idari dava açmadan önce bu eylemleri yazılı bildirim üzerine veya başka suretle öğrendikleri tarihten itibaren bir yıl ve her halde eylem tarihinden itibaren beş yıl içinde ilgili idareye başvurmaları, bu isteklerin kısmen veya tamamen reddi halinde, bu konudaki işlemin tebliğini izleyen günden itibaren veya istek hakkında altmış gün içinde cevap verilmediği takdirde bu sürenin bittiği tarihten itibaren, dava süresi içinde dava açılabilirliği düzenlenmiştir. Kanun’un 14’üncü maddesine göre yapılan ilk inceleme neticesinde, idari merci tecavüzünün bulunduğu anlaşıldığı halde, dava dilekçesinin görevli idare merciine tevdi edileceği hususu da, Kanun’un 15’inci maddesinin 1. fıkrasının e bendinde düzenlenmiştir.” Danıştay 15. Dairesi, E. 2016/433, K. 2016/4607, T. 21.09.2016, UYAP.

⁶⁷⁰ Kağıtçıoğlu, İdari Merci Tecavüzü, s. 237.

kanunla idareye başvurunun zorunlu tutulduğu hallerde, bu başvuru yoluna gidilmeden dava açılması olarak tanımlanmaktadır⁶⁷¹.

Sınavlara dair ilgili mevzuat hükümlerinde tespit edebildiğimiz kadarıyla zorunlu bir idari başvuru yolu öngörülmemiştir⁶⁷². Ancak bazı sınavlar bakımından isteğe bağlı itiraz yolları öngörülmüştür. Örneğin, 6114 sayılı Kanun m. 8/4'te yer alan, “*Sınav sorularına ve sınav sonuçlarına itirazlar, 6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun ivedi yargılamaya ilişkin hükümleri saklı kalmak kaydıyla ilgili kılavuzlarda belirtilen süreler içinde doğrudan Başkanlığa yapılır. İtirazlarla ilgili işlemlerin ve saklanan bilgilerin tespit ve tevsikinde Başkanlık kayıtları esas alınır*” hükmü uyarınca ÖSYM sınav kılavuzlarında yer alan süreler içinde itiraz edilebilmektedir. Nitekim sınav kılavuzlarında, “*Sınav ve yerleştirme sonucunun incelenmesini isteyen adaylar, sonuçların ÖSYM tarafından elektronik ortamda açıklandıktan sonra 10 gün içinde (sonuçların açıklandığı tarihten bir gün sonra başlamak üzere) Genel Amaçlı Dilekçe örneğini kullanarak Merkezimize başvurmalıdır. Sınav sorularına ilişkin itirazlar ise sınav tarihinden itibaren 3 iş günü içerisinde (sınav tarihinden bir gün sonra başlamak üzere) aynı şekilde yapılmalıdır. Yapılacak her türlü itiraz, adayın dava açabilme hakkı için geçerli 10 günlük dava açma süresini durdurmaz*” şeklinde sınav sonuçlarına ve sorularına karşı itiraz prosedürü düzenlenmiştir⁶⁷³.

Yükseköğretim kurumlarında sınav sonuçlarına karşı “maddi hata itirazı” hakkı öngörülmüştür⁶⁷⁴. Ancak maddi hata itirazı, üniversite yönetmelikleriyle düzenlenmiş dar

⁶⁷¹ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, İdari Yargı, s. 265; Atay, İdari Yargı, s. 407; İşçi, Jülide, İdari Merci Tecavüzü, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 26; Kağtıcıoğlu, İdari Merci Tecavüzü, s. 239; Ulusoy, s. 775.

⁶⁷² Ancak özellikle kamuya alımlarda yapılan sözlü sınavlar bakımından önceki bölümde ifade ettiğimiz gibi Liyakat Koruma Kurulu gibi bir Kurul kurulması halinde ilgili kanunda bu Kurul’a karşı zorunlu idari başvuru şartı öngörülebilir. Böylece sözlü sınavlar konusunda idarelerin objektif davranma ihtimali artacağı gibi dava yükü de azalacaktır. Sarı, s. 94.

⁶⁷³ 2024 Yükseköğretim Kurumları Sınavı Kılavuzu, s. 47. Benzer şekilde ÖSYM’nin diğer sınavları için yayınlanan kılavuzlarda da aynı hükümler yer almaktadır. Örneğin bkz. 2025 Kamu Personel Seçme Sınavı Kılavuzu, s. 24. Yine ÖSYM’nin internet sitesinde de bu prosedür açıklanmaktadır. “*Sınav sorularının bilimsel açıdan doğru olup olmadığının incelenmesine ilişkin talepler, sınav tarihinden itibaren 3 iş günü içerisinde Genel Amaçlı Dilekçe Örneği ile yapılmalıdır. Her bir dilekçede sadece bir soruya yapılan itiraz belirtilmeli ve soru başına 75,00 TL itiraz ücreti ÖSYM’nin T.C. Halkbank Ankara Kurumsal Şubesi hesabına yatırılarak banka dekontu dilekçeye eklenmelidir.*” <https://www.osym.gov.tr/TR,29085/adaylar-tarafından-dilekce-gonderilmesi-ve-islem-ucretleri-03012024.html>, (erişim tarihi: 25.11.2024).

⁶⁷⁴ Örneğin Akdeniz Üniversitesi Ön Lisans ve Lisans Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği m.31’de “*Sınav Sonuçlarına İtiraz*” başlığı altında yer alan düzenleme: “(1) Öğrenciler sınav sonuçlarına, ilanından itibaren üç iş günü içinde ilgili birime dilekçe vererek maddi hata yönünden itiraz edebilir. Dekan veya müdür, sınav kağıdının incelenmesi için biri sınavı yapan öğretim elemanı olmak üzere sınavın ilgili olduğu anabilim/bilim dalından öğretim elemanları arasından üç kişilik bir komisyon kurar. Sınavın ilgili olduğu anabilim/bilim dalında tek öğretim elemanı varsa, bu komisyonun diğer üyeleri, sınava girilen dersin yakın olduğu derslerin öğretim elemanları arasından dekan veya müdür tarafından seçilir. Komisyon, en çok iki iş günü içinde itirazları kesin olarak sonuçlandırır. Sonuç yazılı olarak ilgili birime bildirilir. Bununla birlikte; a) Not değişikliğinin gerekmesi halinde değişiklik ancak ilgili yönetim kurulunun onayı ile yapılabilir. b) Bu şekilde yapılacak düzeltmelerde sınıfın hesaplanmış olan istatistiksel değerleri sabit kalır ve aynı sabit değerler üzerinden işlem yapılır. (2) İnceleme üzerine komisyon tarafından verilen kararlar kesindir.” Yine İstanbul Üniversitesi Ön Lisans ve Lisans Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği m. 27’de “*Sınav notlarına itiraz*” başlığı altında yer alan

kapsamlı bir prosedür olup, yalnızca sınav sonuçlarında yapılan toplama hatalarına karşı öğrencilerin başvurabileceği bir itiraz türüdür⁶⁷⁵. Maddi hata itirazında sınav değerlendirmesinin içeriğine ilişkin itiraz imkanı tanınmamaktadır. Aksi halde, düşük not alan her öğrenci değerlendirmeye itiraz hakkını kullanacağından, kağıtların ikinci defa okunması gerekecektir. Bu durum, öğretim üyesi bakımından zaman olarak imkansızdır⁶⁷⁶. Dolayısıyla sınav kağıdındaki puanların yanlış toplandığını düşünen bir öğrenci maddi hata itirazında bulunabilir. Maddi hata itirazı durumunda, ilgili dekan veya müdürlük, biri sınavı yapan öğretim üyesi olmak üzere ilgili anabilim dalından öğretim elemanları arasından bir komisyon kurar. Komisyon, sınav kâğıdındaki puanlama ile ilan edilen notun karşılaştırmasını yaparak yalnızca toplama hatası olup olmadığını inceler. Bu başvuru reddedildiğinde, öğrenci İYUK m. 11'e dayanarak idareye yeniden başvuruda bulunabilir ya da doğrudan dava açabilir.

Sınav sonucunun geri alınması, değiştirilmesi veya yeni bir işlem tesis edilmesi talebiyle, yine İYUK m. 11 uyarınca genel idari başvuru yolu kullanılabilir. Örneğin, notunu yeterli bulmayan bir öğrenci, bağlı olduğu kuruma (ilkokul/lise müdürlüğü, yüksekokul müdürlüğü, fakülte dekanlığı vb.) sınav notunun değiştirilmesi yönünde başvuruda bulunabilir. İdarenin, bu başvuruya otuz gün içinde cevap vermesi beklenir. Süre içinde cevap verilmemesi hâlinde, başvuru zımnen reddedilmiş sayılır ve durmuş olan dava açma süresi kaldığı yerden işlemeye devam eder⁶⁷⁷. Üst makama başvurulmuş olsa dahi, ilgilinin cevabı beklemeden dava

düzenleme: “(1) Öğrenciler, ara sınav sonuçlarının ve 100 üzerinden değerlendirilerek belirlenen yarıyıl/yıl sonu sınav notunun ilan edilmesinden itibaren üç iş günü içinde, ilgili birimin öğrenci bürosuna bir dilekçe ile başvurarak sınav kağıdının yeniden incelenmesini isteyebilir. Dekan veya müdür sınav kağıdının incelenmesi için, biri sınavı yapan öğretim üyesi olmak üzere ilgili öğretim üyeleri veya öğretim görevlileri arasından üç kişilik bir komisyon kurar. Sınavın ilgili olduğu anabilim/bilim dalında tek öğretim üyesi varsa, bu komisyonun diğer üyeleri, sınava girilen dersin yakın olduğu derslerin öğretim üyeleri arasından dekan veya müdür tarafından seçilir. (2) Komisyon, en çok üç iş günü içinde itirazları kesin olarak sonuçlandırır. (3) Harfli olarak ilan edilen başarı notları ilan edildikten sonra, herhangi bir nedenle yapılan değişiklikler, o dersin daha önce yapılmış olan istatistiksel dağılımına yansıtılmaz.” Yine Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Ön Lisans-Lisans Eğitim-Öğretim Ve Sınav Yönetmeliği'nin 22. maddesinde “Sınav sonucuna itiraz ve maddi hata” başlığı; “Öğrenci, sınav sonuçlarının ÖİBS'de ilanından itibaren yedi gün içinde ilgili birime dilekçe ile başvurarak sınav kâğıdında maddi hata bulunup bulunmadığının incelenmesini isteyebilir. Süresi içinde yapılmayan itirazlar dikkate alınmaz. Sınav kâğıdı, maddi hata bulunup bulunmadığının belirlenmesi için ilgili birim tarafından belirlenen usule göre on beş gün içinde incelenir. Yapılan incelemenin sonucu öğrenciye bildirilir. (2) ÖİBS'de açıklanan sınav sonucuyla ilgili maddi bir hata yapıldığının re'sen veya itiraz üzerine tespit edilmesi halinde sonuç, ilgili birim yönetim kurulu kararıyla ÖİDB'ye bildirilir. Gerekli düzeltmeler ÖİDB tarafından yapılır.”

⁶⁷⁵ Ankara BİM, 4. İdari Dava Dairesi, E. 2020/1736, K. 2020/2771, T. 12.11.2020, UYAP.

⁶⁷⁶ Ancak Gözler'e göre, bir sınav dönemi için her öğrenciye sadece bir derse ilişkin değerlendirmeye itiraz hakkı tanınabilir. Ancak öncesinde mutlaka cevap anahtarı ilan edilmeli ve öğrenciler neden düşük not aldığını kontrol etmelidir. Böylelikle itiraz sayısı önemli ölçüde düşecektir. Aksi halde bütün öğrenciler değerlendirmeye itiraz edeceğinden itiraz mekanizması bloke olacaktır. Ayrıca, öğretim üyesi itiraz eden öğrencinin kağıdını bizzat öğrenciyle beraber okumalı ve değerlendirilmelidir **Gözler**, Hukuk Eğitiminde Sınavlar, s. 50.

⁶⁷⁷ Çalışmanın devamında ayrıntılarıyla değinileceği üzere MEB veya ÖSYM tarafından yapılan merkezi ve ortak sınavlara karşı açılan davalarda m. 11 başvurusu dava açma süresini durdurmamaktadır. Bu kapsam dışında kalan sınavlar bakımından bu kural geçerlidir.

açmasında bir engel yoktur⁶⁷⁸. Dava açıldıktan sonra idare, öğrencinin başvurusunu kabul ederek not düzeltmesi yaparsa; öğrenci davasından feragat edebilir veya mahkeme dava konusu kalmadığı gerekçesiyle “karar verilmesine yer olmadığına” hükmedebilir⁶⁷⁹.

3.1.3. Ehliyet

İdari yargıda ehliyet, davacının dava açmaya yetkili olup olmadığını ifade etmektedir. İYUK m. 2’ye göre iptal davaları, idari işlemler nedeniyle menfaatleri ihlal edilen kişiler tarafından açılabilir. Bu nedenle davacının, genel dava ehliyetine sahip olmasının yanı sıra, özel dava ehliyeti olan menfaat ihlaline de sahip olması gerekir.

Mevzuatta “menfaat” kavramı açıkça tanımlanmamış olup, bu hususun belirlenmesinde yargıya takdir yetkisi tanınmıştır⁶⁸⁰. Yargı kararları ve doktrine göre menfaat, davacının dava konusu işlemle meşru, güncel ve kişisel bir bağının ihlal edilmiş olmasıdır⁶⁸¹. Menfaatin hukuk düzeni tarafından korunması meşru olmasını, ihlal edilen menfaatin davacıya ait olması kişisel olmasını, menfaatin davanın açıldığı anda mevcudiyeti güncel olmasını ifade etmektedir⁶⁸². Baro tarafından ÖSYM Yönetim Kurulu’nun 2014 YGS’de sorulan soruların belli kısmının yayımlanmamasına ilişkin kararının hak arama özgürlüğünü ve mahkemeye başvurma hakkını etkilediği gerekçesiyle açılan davada, mahkeme, baronun dava açma ehliyetinin bulunduğu karar vermiştir⁶⁸³.

Sınav sonucuna karşı açılan davalarda davacı taraf, sınav sonucunun başarısız veya düşük olmasından dolayı menfaati ihlal edilen kişidir. Ancak on sekiz yaşını doldurmamış ilk ve ortaöğretim dönemindeki öğrenciler ile yükseköğretimdeki bazı öğrenciler, dava açabilme ehliyetine sahip değildir. On sekiz yaşını doldurmamış bir öğrenci dava açma ehliyetine sahip

⁶⁷⁸ Yani isteğe bağlı idari başvuru yapan kişiler dava açabilmek için idarenin yanıtını beklemek zorunda değildir. Nitekim Danıştay bir kararında bu durumu ifade etmiştir. “Yükseköğretim Kurumları Yönetici, Öğretim Elemanı ve Memurları Disiplin Yönetmeliğinin 47. maddesinde belirtilen itiraz yoluna başvurulması zorunlu bir idari prosedür olmadığından bu yola başvurulmasının idari işlemin kesinlik kazanmasını engellemeyeceği, itiraz yoluna başvuran ilgilinin aynı zamanda dava açma hakkını da kullanabileceği açık olup buna göre davacının iki yıl kademe ilerlemesinin durdurulması cezası ile cezalandırılması ve bu cezanın aylığından 1/4 oranında kesinti yapılması suretiyle uygulanması yolundaki dava konusu işlemin hukuki sonuçları gözönüne alındığında bu işlemin kesin bir işlem olduğu ve dolayısıyla iptal davasına konu edilebileceği anlaşıldığından, idare mahkemesince davanın esası incelenerek karar verilmesi gerekirken, dava konusu işlemin kesin bir işlem olmadığından bahisle davanın reddine karar verilmesinde hukuki isabet görülmemiştir” Danıştay 12. Dairesi, E. 2003/380, K. 2003/2077, Danıştay Kararlar Dergisi, S. 3, 2004, s. 342.

⁶⁷⁹ Aküzüm, s. 111; Bilgin ve Sezer, Not Tespit Davaları, s. 8.

⁶⁸⁰ Akylmaz/Sezginer/Kaya, İdari Yargı, s. 287.

⁶⁸¹ Yıldırım/Fiş Üstün, s. 24; Günday, İdari Yargı, s. 261; Akylmaz/Sezginer/Kaya, İdari Yargı, s. 288.

⁶⁸² Aslan, İdari Yargı, s. 65; Candan, s. 174-181.

⁶⁸³ Danıştay 8. Dairesi, E. 2014/8893, K. 2015/3715, T. 30.04.2015, LİBB. “Davacıya uygulandığı yönünde herhangi bir tespit bulunmayan ancak adayların sınav binalarına giriş koşullarını düzenleyen dava konusu yönetmeliğe, sınava giren davacının da tabi olması sebebiyle kişisel ve güncel menfaat ihlal şartının gerçekleştiğinin ve davacının dava açma ehliyetinin bulunduğu kabulü gerektiği...” DİDDK, E. 2019/1964, K. 2019/6154, T. 04.12.2019, DKD, S. 3, 2019, s. 479.

olmadığından davayı yasal temsilcisinin açması gerekmektedir. Zira Türk Medeni Kanunu'nun (TMK) 16. maddesine⁶⁸⁴ göre, ayırt etme gücüne sahip küçükler yani ergin olmayanlar kural olarak dava ehliyetine sahip değildir. Bu nedenle açacakları davada kanuni temsilcileri tarafından temsil edilirler. Evliliğin devamı boyunca çocukların yasal temsili anne ve baba tarafından birlikte yapılır. Ergin olan bir kimsenin yerine ise anne veya babası dava açamaz. Öğrencinin dava açma tarihi itibarıyla on sekiz yaşını doldurmuş olması durumunda, anne baba çocuk adına dava açamayacaktır. Aksi halde açılan dava ehliyet yönünden ilk inceleme aşamasında reddedilecektir⁶⁸⁵.

Ayırt etme gücüne haiz küçükler, bazı istisnai hallerde dava ehliyetine sahiptir ve bunlardan biri de kişiye sıkı sıkıya bağlı hakların kullanılmasıdır. Yani bu kişiler, kişiye sıkı sıkıya bağlı olan hakların kullanılmasında kanuni temsilcilerinin rızasına ihtiyaç duymamaktadır⁶⁸⁶. Ancak kişiye sıkı sıkıya bağlı olan hakların neler olduğu mevzuatta ifade edilmemiştir. Bu sebeple, bir hakkın bu niteliğe sahip olup olmadığı doktrin ve yargı kararları çerçevesinde belirlenmektedir. Kişiye sıkı sıkıya bağlı haklar, kişiden ayrılamayan, hakkın kullanılması konusundaki kararın bizzat hak sahibi tarafından alınmasını gerektiren, başkalarına devredilemeyen, mirasa konu olmayan kişi varlığı hakları⁶⁸⁷ olarak ifade edilmektedir⁶⁸⁸. Bu hakkın iki önemli özelliği ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki, kişiye kişiliği dolayısıyla yani o kişi olduğu için tanınmış olmasıdır. İkincisi ise, bu hakkın bizzat hak sahibi tarafından kullanılmasının zorunlu olması ve böylece kişinin kendisiyle ilgili konularda ayırt etme gücüne sahip olduğu sürece karar verme özgürlüğünü kullanabilmesidir⁶⁸⁹.

Sınav notlarına karşı açılacak davalar kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardan kabul edilmeli midir? Eğer bu soruya evet cevabı verecek olursak, on sekiz yaşını doldurmamış bir öğrenci

⁶⁸⁴ “Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar, yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça, kendi işlemleriyle borç altına giremezler. Karşılıksız kazanmada ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullanmada bu rıza gerekli değildir. Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar haksız fiillerinden sorumludurlar.”

⁶⁸⁵ Bilgin ve Sezer’e göre böyle bir durumda davanın ehliyet yönünden reddine değil, İYUK m.15/3 uyarınca dilekçe ret kararı verilerek, 30 günlük süre içinde dava dilekçesinin bizzat on sekiz yaşını dolduran çocuk tarafından yenilenmesi istenilmelidir. Zira dava ehliyet yönünden reddedilirse, davacı öğrenci kendisi sonradan gelip dava açtığında, 60 günlük dava açma süresi dolduğu için süreden reddedilme tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır. Bu nedenle, ehliyetten dava ret yerine dilekçe ret kararı verilmesi halinde dava açma süresini dolan öğrencinin yeniden ayrı bir dava açarak bu davasının süreden reddedilmesi ve hak kaybına uğramasını engelleyecektir. **Bilgin ve Sezer**, Not Tespit Davaları, s. 5.

⁶⁸⁶ Bu nedenle bu kişilere sınırlı dava ehliyetine sahip kişiler veya sınırlı ehliyetsizler denilmektedir. Kuru, Baki, **Medeni Usul Hukuku**, C. I, Yetki Yayınları, Ankara, 2020, s. 323; Pekcanitez, Hakan/ Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet, **Medeni Usul Hukuku**, 10. Bası, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2022, s. 152; **Candan**, s. 1064.

⁶⁸⁷ Kişiye sıkı sıkıya bağlı haklar parasal bir değere sahip olmadıklarından dolayı devredilemez, miras yoluyla intikal etmez, hak sahibinin sorumluluğu kapsamına dahil edilemezler. Karakaş, Fatma Tülay, **Kişiye Sıkı Sıkıya Bağlı Haklar**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015, s. 33.

⁶⁸⁸ Helvacı, Serap, “**Kişilik İşlemi Hakları (Münhasıran Şahsa Bağlı Haklar)**” Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1993, s. 39; **Karakaş**, s. 32; Azak, Kerim, “İdari Yargıda Sınırlı Ehliyetsizlerin Genel (Objektif) Dava Ehliyeti”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 72, S. 1, 2023, ss. 183-212, s. 193.

⁶⁸⁹ **Karakaş**, s. 32.

dava açabilecektir. Bu konuda Danıştay'ın ehliyeteye ilişkin kararlarına baktığımızda, kişiye sıkı sıkıya bağlı hak kavramına dair bir değerlendirmeye pek rastlanmamaktadır⁶⁹⁰. Eski tarihli bir kararında, “*Medeni Kanun'un 16. maddesinde, mümeyyiz (ayırt etme gücüne sahip) küçüklerin münhasıran şahsa bağlı hakları kullanabilecekleri belirtildiğinden, öğrencinin sınıf geçmesi ve istikbal ile ilgili bulunan işbu davada ehliyeti bulunduğuna*” şeklinde eğitim hakkının kişiye sıkı sıkıya bağlı olduğunu belirtmiştir⁶⁹¹. Ancak daha sonra verdiği bir kararında, ergin olmamış öğrenciler adına açılacak davaların velileri tarafından açılabileceğini ifade etmiştir⁶⁹². Yine, on sekiz yaşını doldurmamış bir öğrencinin başarısız olduğu bir sınava karşı açacağı dava için çocuğun velayetine sahip olan hem anne hem de babanın rızası mı aranacaktır yoksa anne babadan sadece birinin rızası yeterli midir? TMK m. 336 uyarınca, evlilik birliği sürdüğü sürece ana baba velayeti birlikte kullanırlar. Eşlerden birinin ölümü halinde velayet hakkı sağ kalana, boşanmada ise çocuk kendisine bırakılan tarafa aittir. Belirtilen maddede, velayeti kullanma yetkisine sahip hem anne hem de babanın ikisinin de izninin alınarak çocuk adına dava açılacağı ifade edilmiştir. Bir başka deyişle, velayet hakkına sahip kişilerden biri tarafından çocuk adına açılan davalarda diğer velinin de onayı alınması gerekmektedir⁶⁹³. Ancak uygulamada bu durum bazı problemler oluşturabilecektir. Örneğin, anne veya babadan birinden sınıfta kaldığını gizleyen öğrencilerin diğer velisiyle birlikte sınav notuna karşı iptal davası açması söz konusu olabilmektedir. Ancak diğer velinin onay vermediği veya kendisine ulaşılmadığı durumlarda süreçimi sebebiyle öğrenci dava açma hakkından mahrum kalabilecektir. Doktrinde bir görüş, eğitim hakkı ve mahkemeye erişim hakkının zedelenmemesi bakımından

⁶⁹⁰ Ancak Danıştay'ın kişiye sıkı sıkıya bağlı hak kavramını, İYUK m. 26'da düzenlenen tarafların nitelik veya kişiliğinde değişiklik bağlamında açıkladığı kararları bulunmaktadır. Danıştay'a göre İYUK m. 26/2'de düzenlenen “*yalnız öleni ilgilendiren davalar*” tabiri ile kastedilen “*münhasıran ölenin şahsına sıkı sıkıya bağlı olan, başkalarına devir ve temlik veya miras yoluyla intikali mümkün olmayan haklarla ilgili davalardır*” DİDDK, E. 2021/3633, K. 2022/379, T. 09.02.2022, KİBB; Aynı yönde bkz. Danıştay 10. Dairesi, E. 2020/503, K. 2021/577, T. 17.02.2021, KİBB.

⁶⁹¹ Danıştay 12. Dairesi, E. 1966/84, K. 1966/695, T. 26.04.1966, akt. Gözübüyük, Şeref/Dinçer, Güven, **İdari Yargılama Usulü**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1996, s. 356.

⁶⁹² DİDDK, E. 2021/348, K. 2021/1994, T. 25.10.2021, KİBB.

⁶⁹³ “*Türk Medeni Kanununun 336 ncı maddesinde, (eşlerden herhangi birisine öncelik veya üstünlük tanınmadan) evlilik devam ettiği sürece ana ve babanın, velayeti birlikte kullanacağı öngörülmüş ve 342 nci maddesinde de anne ve babanın çocuğu velayetleri çerçevesinde temsil edecekleri ilkesi yine ayırım yapılmadan getirilmiştir. Emredici nitelikteki bu yasa kuralı evlilik birliği içerisinde velayetin kullanılması kapsamında ana ve baba tarafından çocuk adına açılacak tüm davalar yönünden de geçerlidir. Buna göre, asıl olan eşlerin birlikte dava açmaları ise de, bunlardan birisi tarafından açılacak davaya diğer eşin sonradan icazetini bildirip olumlu iradesini ortaya koyması ile velayetin birlikte kullanılması gerçekleşmiş olacağından yeterlidir. Diğer eşin katılımının veya rızasının sağlanamadığı davanın ise reddi gerekir. Bu bakımdan mahkemece davacıya, eşinin davaya katılmak ya da duruşmada hazır bulunmak suretiyle icazetini bildirmesi veya icazetini gösteren imzası noterden onaylı belge ibraz etmesi için mehil verilip, bunun sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, eşlerden birisinin istemi yeterli bulunarak davanın esası hakkında hüküm kurulmuş olması doğru görülmemiştir.*” Yargıtay 18. Hukuk Dairesi, E. 2008/1995, K. 2008/3262, T. 20.03.2008, KİBB. Aynı yönde bkz. Yargıtay 18. Hukuk Dairesi, E. 2007/8860, K. 2007/9468, T. 08.11.2007, KİBB.

böyle durumlarda hâkimin TMK 128. maddesi⁶⁹⁴ hükmünü kıyasen uygulayarak küçük adına açılan davayı kabul etmesi gerektiğini ifade etmiştir⁶⁹⁵.

Kanaatimizce, çocuk adına açılacak davalarda her iki velinin rızasının aranması kuralı mutlak şekilde uygulanmamalıdır. Özellikle sınavlara ilişkin uyuşmazlıklarda, dava açma süresinin kısa olması ve eğitim sürecinin devamlılık arz etmesi gibi faktörler göz önünde bulundurulduğunda, şekli eksiklikler nedeniyle çocuğun mahkemeye erişim hakkından mahrum kalması kabul edilemez bir sonuç doğuracaktır. Velayet hakkını birlikte kullanan anne ve babadan sadece biri tarafından, çocuğun yararını gözeterek açılan bir davanın, sırf diğer eşin rızası alınmadığı gerekçesiyle reddedilmesi, çocuğun yüksek yararı ilkesine aykırıdır. Zira çocuğun yüksek yararı, sadece mevcut velayet rejimi çerçevesinde değil, çocuğun gelişimini, psikolojik durumunu ve eğitim hakkını da kapsayacak şekilde bütüncül olarak değerlendirilmelidir. Çocuğun eğitim hakkının etkin biçimde korunabilmesi ve adalete erişiminin engellenmemesi adına, uygulamada hâkimin somut olayın özelliklerine göre değerlendirme yaparak, dava dilekçesinin içeriği, zamanlaması ve çocuğun yararına olup olmadığı gibi hususları göz önünde bulundurmak suretiyle davayı şekil yönünden reddetmemesi gerektiği kanaatindeyiz.

3.1.4. İdari Davaya Konu Olacak Kesin ve Yürütülmesi Gereken Bir İşlem

İdari işlemlerin iptal davasına konu olabilmesi için ortada dava konusu edilebilir kesin ve yürütülebilir bir işlem bulunmalıdır⁶⁹⁶. Bir idari işlemin kesin olması, işlemin idari yargı kararına konu olabilecek son aşamaya ulaşması ve herhangi bir idari onay şartına bağlı olmaksızın kendi başına hukuki sonuç meydana getirebilmesidir⁶⁹⁷. Yürütülebilir olması ise

⁶⁹⁴ “Hâkim, haklı sebep olmaksızın evlenmeye izin vermeyen yasal temsilciyi dinledikten sonra, bu konuda başvuran küçük veya kısıtlının evlenmesine izin verebilir.”

⁶⁹⁵ Bilgin ve Sezer, Not Tespit Davaları, s. 4.

⁶⁹⁶ “Kesin ve yürütülebilir işlem kavramı; işlemin tamamlanmasına yönelik idarî usûl kuralları uygulanarak yetkili kamu görevlisi veya görevlileri tarafından imzalanıp bu durumuyla uygulamaya konulan ve kendi başına hukukî sonuçlar doğurarak idarenin tek taraflı ve emredici gücüne dayanan işlem anlamına gelmekte olup...” Danıştay 2. Dairesi, E. 2008/849, K. 2010/255, T. 29.01.2010, KİBB.

⁶⁹⁷ Candan, s. 108; Günday, İdari Yargı, s. 132; Gözler, C. I, s. 805; Karahanoğulları, Onur, İdari Yargı İdarenin Hukuka Zorlanması (Yargı Kararlarına Dayalı Bir İnceleme), Turhan Kitabevi, Ankara, 2019, (İdari Yargı), s. 302; Kalabalık, Halil, İdari Yargılama Usulü Hukuku, Seçkin Yayınevi, 18. Baskı, Ankara, 2025, (İdari Yargılama), s. 187. Hazırlık işlemleri, iç düzen işlemleri, açıklayıcı ve bildirici işlemler, uyarı işlemleri gibi hukuki durumda değişiklik yaratmayan işlemler icrai nitelikte değildir. Örneğin, idarenin sınava girecekler belli tarih ve yerde bulunmalarına ilişkin yaptığı duyuru icrai nitelikte değildir. Yayla/Özkardeş, s. 130. “Sözlü sınava girmeye hak kazanan kimselerden aday numarası 1-45 arası olanların 2 Mayıs 2019, aday numarası 46-71 arası olanların ise 3 Mayıs 2019 tarihinde saat 08.45’de nüfus cüzdanı ile birlikte Gelir İdaresi Başkanlığı Eğitim Merkezinde hazır bulunmalarının duyurulmasına ilişkin ilanının, davalı Baro Başkanlığının üyelerinin hukuki durumunda doğrudan doğruya değişiklik meydana getirebilecek niteliği haiz olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Yukarıda belirtilen gerekçelerle, icrai bir işlem niteliğini haiz olmadığı sonucuna varılan dava konusu işlemin esasının incelenmesine hukuki imkan bulunmamaktadır.” Danıştay 12. Dairesi, E. 2019/2126, K. 2019/6639, T. 25.09.2019, DJİBB.

işlemin yapıldığı andan itibaren üçüncü kişiler üzerinde hukuki sonuçlar doğurması ve hukuk düzeninde değişiklik yapmasıdır⁶⁹⁸. Dolayısıyla idarenin kamu gücünü kullanarak tek yanlı yaptığı işlem, kişinin menfaatlerini ihlal ediyor ve hukukunu etkileyen sonuçlar doğruyorsa, bu işleme karşı iptal davası açılabilir⁶⁹⁹.

İdari işlem teorisinde zincir işlem olarak nitelendirilen idari işlemler, belirli bir sonuca ulaşmak amacıyla birbirini tamamlayan ve ardışık olarak gerçekleşen işlemler bütünüdür. Bu süreçte her bir işlem, bir sonrakinin hukuki temelini oluşturmakta ve nihai işleme kadar süreklilik göstermektedir. Dolayısıyla nihai işlem öncesindeki aşamalar bağımsız şekilde iptal davasına konu edilememekte; yalnızca nihai işleme karşı açılan davada bu işlemlerin hukuka aykırılıkları ileri sürülebilmektedir⁷⁰⁰. Ancak bu kuralın istisnası, Fransız idare hukukunda geliştirilen “*ayrılabilir işlem kuramı*”dır. Bu kurama göre, bir işlem zincirin diğer halkalarından bağımsız olarak hukuki sonuç doğuruyor ve icrai nitelik taşıyorsa, tek başına dava konusu yapılabilecektir. Böylece idari süreçteki bazı işlemler, kendi başlarına hukuki etki yaratmaları halinde sürecin tamamı beklenmeden yargısal denetime konu olabilecektir⁷⁰¹. Ayrılabilir işlem kuramının ilk kez uygulandığı “*Perrens*” kararında, daha önce zincir işlem kapsamında değerlendirilerek iptal davasına konu olamayacağı belirtilen sınav prosedürünün bir halkasını oluşturan “*yarışma sınavına katılmaya hak kazanan aday listesi*”nin, sınav işleminden bağımsız olarak dava konusu yapılabileceğine hükmedilmiştir. Fransız Danıştay’ı bu kararın ardından “*açık olan kadro sayılarının ilanı*” ve “*sınav jürisinin oluşturulması*” konularındaki işlemlerin sınav sürecinden bağımsız şekilde iptal davalarına konu olabileceği sonucuna varmıştır⁷⁰².

⁶⁹⁸ **Candan**, s. 110; **Aslan**, İdari Yargı, s. 47; Yayla, Ahmet/Özkardeş, Nihal, **Şematik İdare Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024, s. 130. İcraîlik kavramı hakkında detaylı bilgi için bkz. **Yılmaz, Dilşat**, İdari İşlemin İcraîlik Özelliği, Astana Yayınları, Ankara, 2014. “*İdari işlemin icrai kabul edilebilmesi için söz konusu işlemin tesis edilmesi ile birlikte kamu gücü ve kudretinin, ayrıca bir başka işlemin varlığına gerek duyulmaksızın, ilgililerin hukuksal durumunda değişiklikler meydana getirebilmesi gerekmektedir.*” Danıştay 12. Dairesi, E. 2019/2126, K. 2019/6639, T. 25.09.2019, DJİBB.

⁶⁹⁹ **Yıldırım/Fiş Üstün**, s. 20; **Erkut**’a göre, “*Kamu gücü ve kudretinin, üçüncü kişiler üzerinde, ayrıca bir başka işlemin varlığına gerek olmaksızın, doğrudan doğruya çeşitli hukuki sonuçlar doğurmak suretiyle etkisini gösterdiği işlemler (...)*” icrai niteliktedir. **Erkut**, s. 144.

⁷⁰⁰ “*Belirli ve nihaî bir sonucu doğurmak amacıyla birbirini takip eden ve tamamlayıcı bir dizi işlem olarak tanımlanan zincir işlemlerin bir parçası durumunda bulunan işlemler, nihaî işlem gerçekleşene kadar bir süreklilik içinde birbirlerini izlerler. Yapılmış bulunan her işlem, bir sonraki işlemin hukukî dayanağını oluşturur. Bu yönüyle de işlemler arasında aynı zamanda hukukî bir bağ vardır. Bu hukukî bağ da doğrudan ve zorunlu bir bağdır. Zincir işlemler müessesesinin en önemli sonucu, birbirine böylesine katı bir hukukî bağ ile bağlı bulunan işlemlerin bütünlük arz etmesidir. Böylece, nihaî işlem öncesindeki tüm işlemler bağımsız olarak iptal davasına konu olamayacak; ancak nihaî işleme karşı açılan bir davada hukuka aykırılıkları ileri sürülebilecektir.*” Danıştay 13. Dairesi, E. 2020/696, K. 2020/2049, T. 14.09.2020, KİBB.

⁷⁰¹ Sezginer, Murat, **İptal Davasının Uygulama Alanı Bakımından Ayrılabilir İşlem Kuramı**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2000, s. 59; **Erkut**, s. 130; **Sancakdar/Önüt/Us Doğan/Kasapoğlu Turhan/Seyhan**, s. 375.

⁷⁰² **Erkut**, s. 129.

Belirtilen yaklaşım, Türk idare hukukunda, özellikle sınav işlemleri bakımından anlam kazanmaktadır. Zira eğitim kurumlarında öğrencilerin ders başarıları; ara sınavlar, mazeret sınavları, ödev performansları ve final sınavlarının belirli oranlarda değerlendirilmesiyle oluşan çok aşamalı bir sürecin sonucudur. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin eski tarihli bir kararında, yıl içi sınavların tek başına iptal davasına konu edilemeyeceği, ancak yıl sonu başarısız sayılma işlemine karşı açılan davada bu işlemlerin hukuka uygunluğunun incelenebileceği belirtilmiştir⁷⁰³. Güncel içtihatlarda ise her bir sınav türüne (ara sınav, mazeret sınavı, bütünleme, final vb.) karşı iptal davası açılabilirdiği görülmektedir⁷⁰⁴. Zira bu işlemler, öğrencinin geçip geçmeyeceği yönünde doğrudan hukuki sonuç doğurmakta ve icrai nitelik taşımaktadır. Ara aşamalarda tesis edilen işlemlerin her biri, ayrılabilir işlem kuramı kapsamında tek başına iptal davasına konu olabilmektedir.

3.1.5. Süre aşımı

İdari yargıda dava açma süreleri, İYUK'un 7. ve 8. maddelerinde düzenlenmektedir. Buna göre, kanunda özel bir dava açma süresi öngörülmemişse idari yargıda genel dava açma süresi altmış gündür. Ancak İYUK m. 20/B hükmü ile merkezi ve ortak sınavlar bakımından özel bir dava açma süresi öngörülmüş olup, ÖSYM veya MEB tarafından yapılan merkezi sınavlara ilişkin açılacak davalarda dava açma süresi on gün olarak belirlenmiştir. Bunun dışında kalan sınavlar bakımından ise altmış günlük genel dava açma süresi geçerlidir.

Merkezi ve ortak sınavlara ilişkin dava açma süresinin on gün olarak öngörülmesi, kamu hizmetinin sürekliliği ve sınav süreçlerinin hızlı bir şekilde neticelendirilmesi bakımından isabetli bir düzenlemedir. Zira bu tür sınavların çok sayıda adayı ilgilendirmesi, yargılamanın da hızlı sonuçlanmasını gerekli kılmaktadır. Yoğun başvuru potansiyeli olan bu sınavlardaki belirsizlikleri hızlı bir şekilde gidermek ve eğitim kamu hizmetinde sürekliliği sağlamak amacıyla süre on günle sınırlandırılmıştır. Ancak on günlük sürenin uygulanabilmesi için sınavın İYUK m. 20/B kapsamında “merkezi ve ortak sınav” niteliği taşıması gerekmektedir.

⁷⁰³ “...ders yılı devam ederken yapılan her yazılı sınavın tek başına o dönemin kanaat dönemi notuna ve bunun sonucunda, ders yılı sonunda o dersten başarılı sayılma ne derece etkili olacağı bilinmemektedir... ders yılı sonunda herhangi bir dersten başarısız olanın o dersten bütünlemeye kalması, öğrencinin değerlendirilmesinde idarece yapılan kesin nitelikli ilk irade açıklaması ilk idari işlemdir” Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesi, E. 1987/20, K. 1987/26, T. 18.02.1987, akt. Tan, Turgut, “Sınav ve Jüri Değerlendirmelerinin Yargısal Denetimi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C. 51, S. 1, 1996, ss. 409-423, s. 410. Alman hukukçu Pauly'e göre de, “Öğrencilerin notlarına gelince, tek tek notlara itiraz edilmesi diye bir şey söz konusu olamaz. Ancak, geçme notu veya geçme diplomasına karşı, geçme karnesine karşı bir itirazda bulunur ki, bu itiraza içindeki notlar da dahil olmaktadır. Ama tek tek notlara itiraz edilemez. Öğrencinin yıl sonuna kadar beklemesi gerekiyor. Yıl sonunda aldığı notlara itiraz edebilir” İdari Yargının Dünyada Bugünkü Yeri, II. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, Ankara, 1993, s. 81.

⁷⁰⁴ Antalya 4. İdare Mahkemesi, E. 2016/533, K. 2017/37, T. 12.01.2017, UYAP; Antalya 4. İdare Mahkemesi, E. 2017/432, K. 2018/344, T. 31.05.2018, UYAP.

Aksi halde, genel dava açma süresi olan altmış gün uygulama alanı bulacaktır. Dolayısıyla sınavın türünün ve hukuki niteliğinin doğru tespiti, dava süresinin belirlenmesi açısından kritik öneme sahiptir. Zira idari yargıda dava açma süreleri kamu düzenini ilgilendirdiğinden hak düşürücü nitelikte kabul edilmektedir⁷⁰⁵. Bu nedenle, dava süresinin geçirildiği iddiası, yargılama sürecinin her aşamasında ileri sürülebileceği gibi mahkeme tarafından da bu durum davanın her aşamasında dikkate alınacaktır⁷⁰⁶.

Dava açma süresinin başlangıcı, İYUK m. 7 uyarınca yazılı bildirimin yapıldığı tarihi takip eden günden itibaren başlamaktadır. Dava açma süresinin başlangıcında temel olan bildirimin yazılı bir şekilde tebliğ edilmesidir⁷⁰⁷. Yapılan yazılı bildirim, tam ve eksiksiz olmalıdır⁷⁰⁸. Ancak idari işlemin ilgililerinin çok sayıda olması halinde genel olarak bildirim tebliğ yoluyla değil ilan yoluyla yapılmaktadır⁷⁰⁹. Örneğin, sınav sonuçlarının internet

⁷⁰⁵ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, İdari Yargı, s. 346; Kaplan, Gürsel, İdari Yargıda Dava Açma Süreleri, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007, s. 36-50. Ancak Günday dava açma süresini hak düşürücü olarak değil, sui generis nitelikte kabul etmektedir. Günday, İdari Yargı, s. 295.

⁷⁰⁶ “İdari yargılamada dava açma ve kanun yollarına başvurma süreleri kendine özgü hak düşürücü süreler olup, kamu düzenini ilgilendirdiğinden taraflarca ileri sürülmesi bile davanın her aşamasında ilgili yargı mercii tarafından re’sen dikkate alınması gereken bir husus olduğu gibi bu sürelerin durması veya kesilmesini gerektiren durumlar ancak yasal bir düzenlemeyle yapılabilir.” Danıştay 3. Dairesi, E. 2015/11248, K. 2015/8282, T. 18.11.2015, KİBB. İdari yargıda dava açma süreleri hak düşürücü nitelik taşımakla birlikte, mahkemeye erişim hakkını ortadan kaldıracak şekilde katı bir yoruma tabi tutulmamalıdır. Özellikle iptal davalarında, salt dava süresinin geçmiş olması gerekçesiyle esastan inceleme yapılmaması, hukuka aykırı idari işlemlerin yargısal denetimini önemli ölçüde sınırlandıracaktır. Nitekim somut olayın özellikleri dikkate alınarak hak düşürücü sürelerin esnek uygulandığı ve bireylerin lehine geniş yorumlandığı örnek kararlar mevcuttur. Örneğin bkz. AYM, Polat Albay Başvurusu, Başvuru No: 2014/7970, T. 22.03.2018, RG. 12.04.2018/30389; Hamza Küçük Başvurusu, Başvuru No: 2013/7400, T. 05.11.2015, RG. 15.01.2016/29594.

⁷⁰⁷ Kanlıgöz, Cihan, “İdari İşlemlerde Yazılı Bildirim”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 40, S. 1-4, 1988, ss. 173-192, s. 174; “İdari işlemlere karşı açılacak davalarda sürenin, yazılı bildirim tarihinden başlayacağı kuralı, idari işlemlerin idare tarafından ilgililere açık ve anlaşılır bir biçimde duyurulması ve bu işlemlere karşı idari yollara veya dava yoluna başvurmalarına olanak sağlama amacını taşımaktadır. Bununla birlikte, idari işlemin niteliğinin ve hukuki sonuçlarının davacı tarafından bütünüyle öğrenildiği kimi davalarda, bilgi edinmenin (ittulanın) yazılı bildirimin sonuçlarını doğuracağı ve dava açma süresine başlangıç alınacağı Danıştay içtihatlarıyla kabul edilmiştir. Ancak bu istisnai durumun kabulü, bilgi edinmenin dava açma süresine başlangıç alınması da, idari işlemin niteliği ve doğurduğu hukuki sonuç itibarıyla davacılar tarafından öğrenildiğinin kanıtlanması koşuluna bağlı olup; bu koşulun gerçekleşip gerçekleşmediği açılan idari davada ancak idari yargı merciince karara bağlanabilir. Bir başka deyişle, her tür bilgi edinmenin (ittulanın) idari dava açma süresine başlangıç alınacağı şeklindeki genel bir kabul, Anayasa’nın 125. maddesi ve 2577 Sayılı Yasayla bağdaşmayacaktır.” DİDD, E. 2014/5776, K. 2015/3204, T. 05.10.2015, KİBB. “Jüri başkanının sözlü bildirimini yazılı bildirim yerine geçerli saymak mümkün olmadığından, bu nedenle davayı süre aşımı gerekçesiyle reddetmek hukuka uygun görülmemiştir” DİDDGK, E.1191/10, K.1992/68, T. 20.03.1992, Danıştay Dergisi, S. 86, s. 116. Aksi yönde karar için bkz. “doçentlik bilim sınavında davacı başarısız olmuş, başarılı olmadığı dava dilekçesinde de açıkça belirtildiği gibi aynı gün kendisine sözlü olarak duyurulmuştur. Doçentlik Sınav Yönetmeliğinin eserlerin incelenmesi başlıklı 8. maddesine göre adayın eserlerini inceleyen bilim jürisi eserlerin bilimsel araştırma ve yayın niteliğinde olup olmadığına oy çokluğu ile karar verip bir tutanakta tutmakta ve verilen karar adaya sözlü olarak bildirilmektedir. Jüri kararı olumsuz ise bunu belirleyen tutanak jüri üyelerinin kişisel raporları, doçentlik sınav komisyonuna gönderilmesi için ilgili rektörlüğe teslim edilmektedir. Sınav sonuçlarının kurula gönderilmesi sonucun bu kurulca belli edileceği anlamında değildir. Asıl olan jüri görüşü ve bunun ilgililere duyurulmasıdır. Bu duyurmada yukarıda açıklandığı gibi sınav sonunda adaya jüri tarafından sözlü olarak yapılmaktadır.” Danıştay 8. Dairesi, E. 1990/1348, K. 1990/873, T. 11.09.1990, Danıştay Dergisi, S. 82-83, s. 710.

⁷⁰⁸ Çağlayan, Ramazan, “İdârî Yargılama Usûlünde Dâvâ Açma Süresine İlişkin Güncel Kararlar Üzerine Bâzı Mülâhazalar”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 26, S. 4, ss. 207-245, s. 220.

⁷⁰⁹ Atay, Ender Ethem, İdare Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, 2022, (İdare Hukuku), s. 284.

sayfasında ilan edilmesi halinde bu ilan tebliğ hükmünde sayılmaktadır. Nitekim 6114 sayılı Kanun m. 7/5'e göre, *“Sınavlarla ilgili her türlü açıklama, başvuru ve sınav sonuçlarının adaylara duyurulması, Başkanlığın internet sayfasında yapılır. İnternet sayfasındaki duyurular adaylara tebliğ hükmündedir”*. Dolayısıyla dava açma süresi buna göre hesaplanacaktır⁷¹⁰. Ancak bu durum sınav ilanında veya sınav kitapçığının açıklamalar kısmında mutlaka ilgililere bildirilmelidir.

Sınavlara ilişkin iş ve işlemler çok farklı şekillerde tezahür edebileceğinden dava açma süresinin başlangıç tarihi de değişebilecektir. Örneğin, sınav sonuçlarına ilişkin açılacak davalarda süre, sınav sonuçlarının açıklanmasından itibaren başlamaktadır; soru iptaline yönelik açılacak davada süre, soruların ve cevapların yayınlandığı tarihten itibaren başlayacaktır. Yine sınav yerleştirme işlemlerine ilişkin davalarda süre, yerleştirme sonuçlarının açıklanmasından itibaren başlayacaktır. Sınavın yapılışında bir usulsüzlük iddiası mevcutsa sınav bitiminden sonra dava açma süresi başlayacaktır. Nitekim mahkeme kararlarında da sınavlara ilişkin işlemlere karşı açılacak davalarda, süre bakımından belirtilen ayrımlara dikkat edilmektedir⁷¹¹.

Dava açma süresinin başlangıcında dikkate alınması gereken hususlardan biri de Anayasa'nın 40. maddesinin 2. fıkrasında yer alan; *“Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.”* hükmüdür. İdarenin bu yükümlülüğüne özellikle kanunda özel bir dava açma süresi öngörülen konularda dikkat etmesi gerekmektedir. Nitekim idarenin özel dava açma süresini göstermediği işlemlere karşı açılan davalarda Danıştay farklı yönde kararlar vermiştir. Örneğin, idarenin özel dava açma süresini taraflara bildirmediği bazı davalarda genel dava açma süresinin geçerli olacağını belirtmiştir⁷¹². ÖSYM tarafından yapılan Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş (TEOG)

⁷¹⁰ “Dava; 16.10.2016 tarihinde gerçekleştirilen Kamu Personeli Seçme Sınavına (KPSS-Önlisans) katılan davacının, kuraldışı davranışta bulunduğundan bahisle sınavının geçersiz sayılmasına ilişkin ÖSYM Yönetim Kurulunun 31.10.2016 tarihli ve 2016/21.04 sayılı işleminin iptaline karar verilmesi istemiyle açılmıştır... 16.10.2016 tarihinde yapılan 2016 Kamu Personeli Seçme Sınavı (KPSS-Önlisans) sonuçları 08.11.2016 tarihinde ÖSYM sonuç açıklama sisteminden açıklanmıştır... Uyuşmazlıkta; dava konusu işlemin davacı tarafından sonuçların açıklandığı 08.11.2016 tarihinde öğrenildiği, ... dava konusu işlemin iptali istemiyle on günlük süre içerisinde yani en son 18.11.2016 tarihine kadar dava açılması gerekirken; 21.12.2016 tarihinde açılan davanın, süreaşımı nedeniyle esasının inceleme olanağı bulunmamaktadır” Danıştay 12. Dairesi, E. 2017/2130, K. 2017/3656, T. 13.09.2017, Danıştay Dergisi, S. 146, s. 354-356.

⁷¹¹ Danıştay 8. Dairesi, E. 2018/3852, K. 2018/4062, T. 11.07.2018, UYAP.

⁷¹² “İdari işlemlerin nitelikleri gereği özel yasalarda, genel dava açma süreleri dışında ayrı dava açma sürelerinin öngörülmüş olması hâlinde, idare tarafından idari işlemlerin nitelikleri ve tâbi oldukları dava açma süreleri gösterilmedikçe özel dava açma sürelerinin işletilmesine olanak bulunmadığından, Anayasa'nın 40. maddesi hükmü uyarınca, özel dava açma süresine tâbi olmasına rağmen, bu hususun idari işlemde açıklanmaması hâlinde, dava konusu idari işlemin tebliği tarihinden itibaren, özel dava açma süresinin değil, 60 günlük genel dava açma süresinin uygulanması gerektiği sonucuna varılmaktadır”, DİDDK, E. 2017/2905, K. 2019/857, T. 04.03.2019, UYAP. Aynı doğrultuda kararlar için bkz. Danıştay 2. Dairesi, E. 2015/3801, K. 2015/10789, T. 23.12.2015, KİBB; Danıştay 10. Dairesi, E. 2006/2232, K. 2007/6691, T. 31.12.2007, KİBB; DİDDK, E. 2012/1402, K. 2014/2629, T. 11.06.2014, UYAP.

sınavının bazı sorularına yapılan itirazın reddi üzerine açılan davada, ilk derece mahkemesi, merkezi ve ortak sınavlar için dava açma süresi on gün olmasına karşın davanın bu süre geçtikten sonra açıldığı gerekçesiyle davayı süre aşımından reddetmiştir. Ancak Danıştay, olayda özel bir süre öngörülse bile bu süreyi idarenin taraflara bildirmemesinden dolayı genel dava açma süresi içinde açılan davayı hukuka uygun bulmuştur. Mahkeme sınav kılavuzunda, sınav sorularına yönelik itiraz süresinin yayım tarihinden itibaren en geç beş gün olduğu belirtilmesine rağmen dava açma süresinin on gün olduğu ve itirazın bu süreyi durdurmayaacağı hususunun açıklanmamış olmasının sorumluluğunun davacıya yüklenemeyeceğini belirtmiştir⁷¹³. Bazı kararlarında ise idari işlemin tebliğinde özel dava açma süresi belirtilmemişse, dava açma süresinin hiç başlamayacağına hükmetmiştir⁷¹⁴.

Tüm bu farklılıkların giderilmesi amacıyla 2022 yılında Danıştay, içtihadı birleştirme kararı vermiştir. Mahkeme, yazılı tebligatta özel dava açma süresinin gösterilmediği durumlarda idari işlem bakımından özel dava açma süresinin yerine genel dava açma süresinin uygulanması gerektiğine hükmetmiştir⁷¹⁵. Bu kapsamda, idarenin sınav sonuçlarına yönelik işlemlerde açıkça dava süresini belirtmesi gerekmektedir. İdarenin bu yükümlülüğüne uymaması sonucu özel süre kaçırılarak dava açılması halinde genel dava açma süresi olan altmış gün uygulanmalıdır.

⁷¹³ “Kılavuzda, soruların yayımlandığı tarihten itibaren en geç beş gün içinde sorulara itiraz edilebileceğinin ifade edilmesine karşın, dava açma süresinin on gün olduğu ve sorulara itirazın dava açma süresini durdurmayaacağı belirtilmemesi karşısında, işleme karşı doğrudan dava açma hakkını kullanmayıp itirazın reddi üzerine dava açma yolunu tercih eden davacının bu hususta yanıtıldığı açıktır. Bu durumda, söz konusu Kılavuzda kanun yolu ve dava açma süresi gösterilmediğinden, soru ve cevapların yayımlandığı 27.11.2014 tarihinden itibaren 2577 sayılı Kanun’un 7. maddesinde yer alan genel dava süresi olan 60 gün içerisinde davanın açılması gerekmekte olup, 28.11.2014 tarihinden itibaren işlemeye başlayan dava açma süresinin 21. günü olan 18.12.2014 tarihinde açılan işbu davanın süresinde olduğunun kabulü gerekmektedir” Danıştay 8. Dairesi, E. 2015/6718, K. 2015/6686, T. 09.07.2015, UYAP; Aynı yönde bkz. Danıştay 12. Dairesi, E. 2017/428, K. 2017/816, T. 16.3.2017, UYAP.

⁷¹⁴ “Her ne kadar Anayasa’nın 125. maddesinde, idârî işlemlere karşı açılacak dâvâlarda sürenin, yazılı bildirim târihinden başlayacağı belirtilmiş ise de, söz konusu düzenleme Anayasa’nın 40. maddesinin ikinci fıkrasındaki düzenleme ile birlikte değerlendirildiğinde; kişilere bildirilen idârî işlemlerde, bu işlemlere karşı başvuru süresi ve başvuru yerinin gösterilmesi gerektiği, dâvâ açma süresini başlatacak olan bildirimin, başvuru mercii ve süresini de gösteren yazılı bildirim olduğu, bunun dışındaki yazılı bildirimlerin, Anayasa’nın 40. maddesinin ikinci fıkrasının amir hükmüne uygun olmadığından, dâvâ açma süresini işlemeye başlatmayacağı sonucuna varılmaktadır”, Danıştay 5. Dairesi, E. 2019/6328, K. 2021/486, T. 03.03.2021, UYAP; Aynı yönde bkz. Danıştay 13. Dairesi, E. 2014/5222, K. 2015/2008, T. 28.05.2015, UYAP.

⁷¹⁵ “Anayasa’nın 40. maddesi hükmü uyarınca, özel dava açma süresine tâbi olmasına rağmen, bu hususun işlemde ya da yazılı bildirimde açıklanmaması hâlinde, dava konusu işlemin tebliğ tarihinden itibaren özel dava açma süresinin değil, genel dava açma süresinin uygulanması gerektiği yorumunun, hukuki güvenlik ve idari istikrar ilkesi ile mahkemeye erişim hakkı arasındaki hassas dengeyi sağlayan bir özellik taşıdığı; ilgililere aşırı bir külfet yüklediği, vergi mahkemelerinde 30 gün, Danıştayda ve idare mahkemelerinde 60 gün olan genel dava açma süresinin ilgilinin dava açmak için gerekli araştırma ve hazırlıklarını yapmasına, gerekiyorsa hukuki ve teknik yardım almasına yetecek düzeyde olduğu; açık, anlaşılabilir ve ulaşılabilir olan genel dava açma sürelerinin mahkemeye erişimi zorlaştıran ya da engelleyen kısa süreler olarak nitelendirilemeyeceği, özel dava açma süresi yerine genel dava açma süresinin uygulanması sayesinde ilgilinin, işlemde başvuru yolu ve süresinin gösterilmemesinden dolayı uğradığı mağduriyetin, mahkemeye erişim hakkının özüne zarar verecek seviyeye ulaşmadan önleneyeceği değerlendirilmiştir.” Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu, E. 2021/2, K. 2022/1, T. 15.03.2022, DJİBB.

3.1.6. Husumet

İdari yargıda husumet, hasım olan karşı tarafı yani davalı idareyi ifade etmektedir⁷¹⁶. İptal davalarında husumetin yöneltileceği merci, işlemi yapan idaredir. İdareye karşı açılacak davalarda idarenin temsili, 26.09.2011 tarih ve 659 sayılı Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu İdareleri ve Özel Bütçeli İdarelerde Hukuk Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin KHK’de düzenlenmiştir⁷¹⁷. Bu kapsamda, devlet tüzel kişiliğini temsil etmeye yetkili kişiler hasım olarak gösterilmelidir. Ancak davanın yanlış davalıya karşı açılması halinde dilekçe reddedilmemekte, mahkeme tarafından doğru hasma dava dilekçesi gönderilerek dosya tekemmül ettirilmektedir. Mahkeme doğru hasmı belirlemekle yükümlü olup, dava dilekçesinin tespit edilecek gerçek hasma tebliğine karar verilecektir (İYUK m. 15/1-c).

Sınavlara ilişkin idari işlemlere karşı açılacak davalarda, hasım olarak gösterilecek idari merci, ilgili işlemi tesis eden idare olmalıdır. Bu noktada, dava konusu sınav işleminin türüne ve davacının konumuna göre hasım olacak idarenin tespiti önem arz eder. Davacı bir mesleğe giriş sınavına katılan aday ise davalı idare sınavı gerçekleştiren kurum; bir öğrenci ise, eğitim gördüğü kademeye bağlı olarak ilgili kamu idaresi olacaktır. Örneğin, ilköğretim ve ortaöğretim öğrencileri tarafından açılan davalarda, öğrencinin okulu ilçe sınırları içerisinde yer alıyorsa hasım kaymakamlık; okul il merkezinde ise hasım valilik olacaktır. Bu bağlamda, bu düzeydeki sınavlara ilişkin işlemlerde sadece kaymakamlık ve valilik hasım ehliyetine sahiptir. Yükseköğretim öğrencileri tarafından, özellikle not tespitine ilişkin açılan davalarda ise davalı idare, yalnızca ilgili üniversitenin rektörlüğü olmalıdır. Uygulamada ise çoğunlukla yüksekokul müdürlüğü, fakülte dekanlığı veya enstitü müdürlüğü hasım olarak gösterilmektedir⁷¹⁸. Ancak bu birimler, dava konusu işlemi yapma yetkisini doğrudan taşımadıkları için davada tek başına hasım olarak gösterilemezler. Bu durumda, mahkeme tarafından re’sen yapılacak hasım düzeltmesiyle doğru idari merci olan üniversite rektörlüğü davalı olarak belirlenmelidir.

İdari yargıda husumet konusu dava şartı olduğundan kamu düzenine ilişkindir. Taraflar ileri süremese bile mahkeme tarafından kendiliğinden ve ilk inceleme başta olmak üzere davanın her aşamasında dikkate alınmaktadır⁷¹⁹. Ancak bu davalarda davacının, notu veren öğretmen veya öğretim üyesini davalı olarak göstermesi durumunda mahkeme re’sen doğru

⁷¹⁶ Atay, İdari Yargı, s. 415.

⁷¹⁷ İşbir, Begüm, **Kamu Tüzel Kişiliği**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2017, s. 504.

⁷¹⁸ Işıklar, Celal, “659 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname Sonrası İdari Yargıda Husumete İlişkin Esâslar”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, C. 3, S. 10, 2012, ss. 381-420, s. 401. Uygulamada mahkemeler, aradaki yazışma sürecinin zaman kaybı yaşatmaması açısından naip üye veya başkanlık yazısı aracılığıyla sınav evraklarını kaymakamlık, valilik veya rektörlükten değil, doğrudan öğrencinin okuduğu okul, yüksekokul veya fakülteden isteyebilmektedir. **Bilgin/Sezer**, Not Tespit Davaları, s. 7.

⁷¹⁹ **Işıklar**, s. 384; Kaplan, Gürsel, “Danıştay Kararları ve İlgili Özel Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde İdari Yargıda Ehliyet ve Husumet”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 69, S. 1-2, 2011, ss. 349-390, s. 350.

hasma tebliğ yetkisini kullanamayacaktır. Zira idari yargıda dava konusu işlemi yapan kamu görevlileri veya özel hukuk tüzel kişileri davalı olarak gösterilememektedir. *Gözübüyük/Tan* ve *Atay*'a göre, kişilere karşı açılan davalar idari yargının görev alanına girmeyeceğinden, böyle bir durumda davayı görev yönünden reddetmek gerekmektedir⁷²⁰. *Akyılmaz/Sezginer/Kaya*'ya göre ise, idari yargının görevine giren ancak özel hukuk kişinin davalı olarak gösterilmesi halinde, usul ekonomisi de göz önüne alınarak hemen davanın görev yönünden reddine karar verilmemeli, davacının gerçek iradesinin ne olduğunun tespit edilebilmesi amacıyla önce dilekçe ret kararı verilmelidir. Ancak yenilenen dilekçede de kamu görevlisi veya özel hukuk tüzel kişisi davalı olarak gösterilmişse o takdirde davanın görev yönünden reddine karar verilmelidir⁷²¹.

3.1.7. İYUK m. 3 ve 5'e Uygunluk

İdari yargıda dava dilekçesinde bulunması gereken hususlar İYUK m. 3'te⁷²² düzenlenmiştir. Buna göre, dava açmak isteyen kişinin öncelikle idare mahkemesine hitaben imzalı bir dilekçe yazması gerekir. Dava dilekçesinde belli bir şekil şartı öngörülmemiş, mezkûr maddede belirtilen hususların bulunması yeterli görülmüştür. Bu kapsamda dava dilekçesinde davacının adı, soyadı, adresi ve T.C. kimlik numarası, imzası ile davalı idarenin adı ve adresi yazılmalıdır. Dava vekil tarafından açılacaksa, dilekçe ekinde vekaletnamenin de sunulması gerekmektedir. Dava dilekçesinde işlemin konusu ve talep kısmı, tereddüde yer vermeyecek şekilde açık ve net belirtilmelidir⁷²³. Örneğin, dava okul sınav notunun iptaline karşı açılacaksa dersin adı, sınavın yapıldığı ve sonuçlarının tebliğ edildiği tarih, sınav notuna itiraz olunup

⁷²⁰ *Gözübüyük/Tan*, s. 777; *Atay*, İdari Yargı, s. 415.

⁷²¹ Akyılmaz, Bahtiyar/ Sezginer, Murat/Kaya, Cemil, *Açıklamalı İçtihatlı Türk İdari Yargılama Hukuku*, Savaş Yayınları, Ankara 2019, (Açıklamalı İçtihatlı İdari Yargı), s. 898. Danıştay bir kararında, “Böyle bir durumda, gerçek kişi hasım gösterilerek açılan davalarda, gerçek kişinin hasım mevkiinden çıkarılarak onun yerine, mahkemece tespit edilen idarenin davalı konumuna alınması mümkün olmamakla birlikte; hasım olarak gösterilen gerçek kişinin yanında idarenin de hasım konumuna alınması suretiyle uyumsuzluğun çözümlenmesi yoluna gidilmelidir. İdari yargı yerinin, gerçek kişi yönünden davayı görev yönünden reddetmesi, davalı konumuna alınan idare yönünden ise, yukarıda aktarılan açıklamalar doğrultusunda tazmin sorumluluğunun bulunup bulunmadığını inceleyerek uyumsuzluğun esasını çözümlemesi gerekmektedir.” şeklinde idarenin hasım mevkiine alınmasının uygun olduğunu ifade etmiştir. Danıştay 10. Dairesi, E. 2006/7165, K. 2008/8312, T. 26.11.2008, KİBB.

⁷²² “İdari davalar, Danıştay, idare mahkemesi ve vergi mahkemesi başkanlıklarına hitaben yazılmış imzalı dilekçelerle açılır. 2. Dilekçelerde; a) Tarafların ve varsa vekillerinin veya temsilcilerinin ad ve soyadları veya unvanları ve adresleri ile gerçek kişilere ait Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası, b) Davanın konu ve sebepleri ile dayandığı deliller, c) Davaya konu olan idari işlemin yazılı bildirim tarihi, d) Vergi, resim, harç, benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezalarına ilişkin davalarla tam yargı davalarında uyumsuzluk konusu miktar, e) Vergi davalarında davanın ilgili bulunduğu verginin veya vergi cezasının nevi ve yılı, tebliğ edilen ihbarnamenin tarihi ve numarası ve varsa mükellef hesap numarası, Gösterilir. 3. Dava konusu kararın ve belgelerin asılları veya örnekleri dava dilekçesine eklenir. Dilekçeler ile bunlara ekli evrakın örnekleri karşı taraf sayısından bir fazla olur.”

⁷²³ Çınarlı, Serkan/Bilgin, Hüseyin/Özel, Kadir Can, “Yargı Kararları Işığında İdari Yargıda Şekle Aykırılık Sebebiyle Dava Dilekçesinin Reddi -İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 3. ve 5. Maddesi Bağlamında Değerlendirmeler-” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 25, S. 2, 2023, ss. 477-542, s. 502.

olunmadığı, alınan notun kaç olduğu, bu notun niçin iptali istendiği gibi hususlar açık bir şekilde dava dilekçesinde belirtilmelidir. Nitekim sözlü sınavın iptali için açılan bir davada mahkeme, dava dilekçesinin sonuç ve talep kısmının anlaşılmasız olduğu gerekçesiyle dilekçenin reddine karar vermiştir⁷²⁴. Ayrıca idari yargı mercileri, yalnızca idari işlemlerin hukuka uygunluğunu denetlemekle yetkili olup, idareye yönelik yeni bir işlem niteliğinde karar alma yetkisine sahip olmadığından dava dilekçelerinde idari yargıdan idare adına yeni bir işlem tesis etmesi talep edilemeyecektir⁷²⁵. Sözlü sınavda başarısız sayılan bir adayın açtığı davada mahkeme, davacının dilekçesinde başarılı sayılma kararı verilmesinin talep etmesi nedeniyle dilekçenin reddine karar vermiştir⁷²⁶. Yine İYUK m. 3 gereği dava konusu belgelerin asılları veya örnekleri dava dilekçesine eklenmelidir. Bu kapsamda idareden alınan sınav sonucu ile ilgili belgeler ve varsa idareye başvuru ve bu başvuruya verilen cevaplar gibi ilgili tüm evraklar dava dilekçesine eklenmelidir. Dava dilekçesinde kanunun aradığı bu unsurların eksik olması durumunda, mahkemece otuz gün içinde yeniden düzenlenmesi için dilekçenin reddine karar verilir (İYUK m. 15/1-d). Davanın reddi anlamına gelmeyen dilekçe ret kararı üzerine davacının eksiklikleri süresi içinde tamamlayarak mahkemeye yeni bir dilekçe sunması gerekmektedir. Ancak sunulan yeni dilekçede de aynı yanlışlıklar yapılmışsa dava reddedilecektir (İYUK m. 15/5). Dava dilekçesini hazırlayan davacı, İYUK m. 4 uyarınca bu dilekçeyi doğrudan yetkili idare mahkemesine verebileceği gibi yetkili mahkemeye gönderilmek üzere idare veya vergi mahkemesi başkanlıklarına, idare veya vergi mahkemesi bulunmayan yerlerde ise asliye hukuk mahkemesine iletebilecektir⁷²⁷. Bu durumda dava, dilekçenin bu mahkemelerin kaydına girdiği tarihte açılmış sayılacaktır⁷²⁸.

Öte yandan, idari yargıda temel olan her idari işlem aleyhine ayrı dilekçe ile dava açılmasıdır. Ancak usul ekonomisi ilkesi gereği bazı hallerde tek bir dilekçe ile dava açma

⁷²⁴ “Sonuç ve talep” bölümünde Sosyal Güvenlik Kurumu Personeli Görevde Yükselme ve Unvan Değişikliği Yönetmeliğine göre yapılan 11/12/2020 tarihli sınav duyurusu ile ilan edilen 24/05/2021 tarihli unvan değişikliği sözlü sınavının iptalinin istenildiği, bu durumda dava konusu edilen işlemin davacının katılarak başarısız olduğu sınavın mı, başka bir ifadeyle anılan sınavın sadece davacıya ilişkin kısmının mı iptalinin istenildiği, yoksa davalı idarece 24/05/2021 tarihinde yapılan sözlü sınavın tamamının mı iptalinin talep edildiği hususunun açık ve net olarak ortaya konulmadığı, idari yargı mercilerinde açılacak davalarda dava konusu edilen işlemin tereddüte meydan vermeyecek şekilde tarih ve sayısı belirtilerek açıklanması gerektiği anlaşıldığından dava dilekçesinin bu haliyle 2577 sayılı yasanın 3. maddesine uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.” Ankara 17. İdare Mahkemesi, E. 2021/1353, K. 2021/1103, T. 11.08.2021, UYAP.

⁷²⁵ Örneğin bkz. Danıştay 8. Dairesi, E. 2022/4244, K. 2024/886, T. 23.02.2024, UYAP.

⁷²⁶ Ankara 17. İdare Mahkemesi, E. 2022/2012, K. 2022/1953, T. 06.10.2022, UYAP.

⁷²⁷ Ancak doğrudan idare mahkemesine başvuru yapmayan öğrencilerin, dava açacakları idare mahkemesi kalemine ulaşarak, sınav kağıtları üzerinde yapılacak bilirkişi incelemesi için yatırımları gereken harç ve bilirkişi ücretlerini tam olarak öğrenerek bunları eksiksiz bir şekilde yatırmalıdır. Zira harç ve posta ücretlerinin sonradan mahkeme tarafından tamamlattırılması veya bilirkişi ücretinin istenilmesi zaman almaktadır ve bu durum öğrencinin hak kaybı yaşamasına neden olmaktadır. Nitekim uygulamada doğrudan idare mahkemesine gidilerek açılan davalarda, bilirkişi ücretleri hemen yatırılarak zaman kaybı yaşanmadan sürecin yönetimi sağlanmaktadır. **Bilgin/Sezer**, Not Tespit Davaları, s. 9.

⁷²⁸ AYM, Nermin Aslan Başvurusu, No: 2018/7666, T. 21.10.2020, RG. 04.12.2020/31324.

imkanı öngörülmüştür⁷²⁹. İYUK m. 5'e göre, bir kişinin birden fazla idari işleme karşı aynı dilekçe ile dava açabilmesi veya birden fazla kişinin aynı dilekçe ile dava açması mümkündür. Birden fazla kişinin tek bir dilekçeyle dava açabilmesi için davacıların aynı idari işlemde etkilenen ortak hak ve menfaatlerinin bulunması (örneğin aynı sınavda başarısız sayılan adaylar) ve davaya konu olan maddi olayların veya hukuki sebeplerin tamamen aynı nitelikte olması zorunludur. Örneğin, lisans eğitimi sınav yönetmeliğinin değişmesi nedeniyle ders geçme notunun yükseltilmesi halinde o eğitim kurumunda okuyan öğrencilerin ortak menfaati bulunduğundan, tüm öğrencilerin aynı dilekçe ile yönetmelik hükmünün iptalini isteme hakkı bulunmaktadır.

Bir kişinin birden fazla işleme karşı tek bir dilekçe ile dava açabilmesi için ise işlemler arasında maddi yahut hukuki yönden bağıllık veya sebep sonuç ilişkisi bulunmalıdır. Örneğin, bir öğrencinin aynı yıl içerisinde başarısız olduğu birden çok derse karşı tek bir dilekçe ile dava açabileceği kabul edilmektedir⁷³⁰. Benzer şekilde, sınav iptaline bağlı olarak doğan zararların giderimi amacıyla açılacak tam yargı davası ile iptal davası arasında da sebep-sonuç ilişkisi kurulabildiği durumlarda birlikte açılmaları mümkündür. Ayrıca, tek dilekçe ile dava açılacak işlemlerin yargılamaya ilişkin usul kurallarının uygun olması gerekmektedir. Dava açılacak işlemler, aynı mahkemenin görev alanına ve yargılama usulüne tabi olmalıdır⁷³¹.

3.2. Esas Bakımından Denetim

İdari yargıda ilk inceleme aşamasının tamamlanmasının ardından dosyanın tekemmül süreci başlamaktadır. Tarafların savunma ve cevap dilekçelerinin tebliğ edilmesiyle birlikte

⁷²⁹ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, İdari Yargı, s. 158. Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Derdiman, R. Cengiz, "İdari Yargıda Birden Fazla Davanın Tek Dilekçe ile Açılması: Türk İdari Yargılama Usulü Kanununun 5. Maddesinin Anlamı ve Kapsamı Üzerinde Değerlendirmeler", *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 2, 2020, ss. 249-295; Sancakdar, Oğuz, "İdari Yargıda 'Tek Dilekçe ile Dava Açma' (Karşılaştırmalı Hukuk Analizi)", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 9, S. 2, 2007, ss. 223-269; Üstün, Gül, *2577 Sayılı Kanun'da Bağlantılı Davalar ve Aynı Dilekçeyle Dava Açılacak Haller*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018.

⁷³⁰ Bilgin ve Sezer, Not Tespit Davaları, s. 10.

⁷³¹ Yıldırım/Fiş Üstün, s. 123-124; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, İdari Yargı, s. 161-164. "Bakılan uyumsuzlukta, davacı sendika tarafından iş bu davaya konu edilen Posta Telgraf ... Teşkilatı Anonim Şirketine Çalıştırılacak İdari Hizmet Sözleşmeli Personel Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliğin 1. ve 2. maddelerinin kamu görevine alınma koşulları kapsamında sözlü sınava dair düzenleme içerdiği ve bu haliyle de görüş ve çözümünün Dairemiz görevinde bulunduğu, anılan Yönetmeliğin eksik düzenleme iddiasıyla iptali istenilen 4. maddesinin ise, mevcut personelin yönetici kadrosuna atanma koşullarına dair hüküm içerdiği ve bu haliyle de söz konusu maddenin Dairemiz görevinde bulunmayan bir hususa dair olduğu görülmektedir. Bu durumda, aralarında yukarıda yer verilen mevzuat hükmünün aradığı şekilde maddi veya hukuki yönden bağıllık ya da sebep-sonuç ilişkisi bulunmayan davaya konu 1. ve 2. maddelerde yer alan düzenlemelere karşı ayrı, 4. maddede yer alan düzenlemeye karşı Daire görevlerine dair düzenlemede dikkate alınarak ayrı dava açılması gerekirken, tek dilekçeyle dava açılmasında 2577 Sayılı Kanun'un 5. maddesi hükmüne uyarlık görülmemiştir" Danıştay 12. Dairesi, E. 2016/1719, K. 2016/1741, T. 30.03.2016, KİBB.

yasal sürelerin dolması durumunda, dosyanın artık tekemmül ettiği kabul edilmekte ve esas denetim sürecine geçilmektedir.

İptal davalarının esas bakımından denetiminde, idari işlemin unsurlarının hukuka uygunluğu incelenmektedir⁷³². Bu denetim; yetki, şekil, sebep, konu ve maksat olmak üzere beş unsur üzerinden gerçekleştirilmektedir⁷³³. İdari işlemin hangi unsurunda hukuka aykırılık bulunduğu belirlenmesi, idarenin yeniden işlem tesis edip edemeyeceğinin tespiti bakımından önem arz etmektedir. Yani beş unsurdan herhangi birinde ortaya çıkan hukuka aykırılık, verilecek hüküm bakımından farklı etkilere neden olmaktadır. Fransız hukukunda bu etki, iç kanunilik ve dış kanunilik olmak üzere iki başlık altında sınıflandırılmaktadır⁷³⁴. İç kanunilik; sebep, konu ve maksat unsurlarını kapsarken; dış kanunilik ise yetki ve şekil unsurlarını içermektedir⁷³⁵. Dış kanunilik unsurlarında hukuka aykırılık bulunması hâlinde, iptal kararından sonra idare ilgili eksiklikleri gidererek yeniden işlem tesis edebilmektedir. Ancak iç kanunilik unsurlarında gerçekleşen hukuka aykırılıkların her zaman düzeltilmesi mümkün olmamaktadır⁷³⁶.

İdari işlemlerin hukuka uygunluk denetimi, sınav işlemleri bakımından da geçerlidir. Ancak sınavlar, idarenin teknik ve bilimsel özerkliğine dayanan değerlendirme işlemleri olduklarından, bu işlemlerdeki takdir yetkisinin sınırları ayrıca ele alınmalıdır. Bu nedenle, sınavların esas bakımından hukuka uygunluk denetimine geçilmeden önce, bu tür kararların takdir yetkisi kapsamında nasıl bir nitelik taşıdığı açıklanmalıdır. Sınavlar ve diğer değerlendirme işlemleri, idarenin takdir yetkisinin oldukça geniş olduğu alanlardır. Takdir yetkisi kavramı, sınavların yargısal denetiminin sınırlarını belirleyen kritik bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple, öncelikle takdir yetkisi ve değerlendirme alanı kavramları açıklanacak; ardından sınav türlerine göre (yazılı, sözlü veya performans dayalı sınavlar) hukuka uygunluk denetimi ayrı ayrı incelenecektir. Böylesi bir ayırım yapılmasının nedeni, her

⁷³² **Akılmaz/Sezginer/Kaya**, İdari Yargı, s. 465.

⁷³³ Bu unsurların denetiminin Kanun'da belirtildiği şekliyle sırasıyla mı yapılacağı konusunda mevzuatta açık bir hüküm bulunmamaktadır. 2008 yılında Danıştay bir kararında, bu unsurların sırasıyla ele alınması gerektiğini belirtmiştir. “*İYUK'un 2. maddesinde, iptal davaları; idari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan davalar olarak tanımlanmıştır. Bu tanım karşısında, idari yargı yerleri, dava konusu edilen idari işlemleri, maddede belirtilen sıra dâhilinde inceleyip karar vereceklerdir. Başka bir anlatımla, işlem önce yetki unsuru yönünden incelenip, bu yönde bir hukuka aykırılık saptanmadığı takdirde şekil unsuruna geçilecek ve bu zincir takip edilecektir. Aksi durumda, yetkisiz bir merci tarafından tesis edilen işlemin şekil açısından hukuka uygunluğunun denetlenmesi gibi hukukun genel ilkeleriyle çelişecek bir durum ortaya çıkacaktır.*” Danıştay 7. Dairesi, E. 2007/3245, K. 2008/1256, T. 27.02.2008, KİBB. Fransa'da bu denetim yetki, şekil, kanunun ihlali ve yetki saptırması olarak sayılan dört unsur bakımından yapılmaktadır. Kanunun ihlali ile sebep ve konu unsuru, yetki saptırması ile ise amaç unsuru kastedilmektedir. **Oytan**, s. 33.

⁷³⁴ Ulu, Güher, **İdari İşlemin Yetki Unsuru**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012, s. 102-103.

⁷³⁵ **Ulu**, s. 101; Keskin, Züleyha, **İdari Yargı Denetiminin Yoğunluğu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, (İdari Yargı Denetiminin Yoğunluğu), s. 119.

⁷³⁶ **Ulu**, s. 103; **Keskin**, İdari Yargı Denetiminin Yoğunluğu, s. 122.

bir sınav yönteminin denetim ölçütleri ve idarenin takdir yetkisi bakımından farklı özellikler taşımasıdır. Örneğin, sözlü sınavlar ve jüri değerlendirmelerinde idarenin takdir yetkisi, yazılı sınavlara kıyasla daha geniştir. Bu durum, yargısal denetimde farklı zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Son olarak, akademik yükselme ve atamalarda oluşturulan jürilerin değerlendirmeleri de hukuka uygunluk denetimi bağlamında ayrı bir başlık altında ele alınacaktır. Zira akademik yükselme ve atama süreçlerinde oluşturulan jüriler tarafından yapılan değerlendirme işlemleri de sınav kavramı ile doğrudan olmasa da bağlantılıdır ve benzer takdir yetkisi sorunlarını gündeme getirmektedir. Söz konusu işlemler, sınav olarak nitelendirilmemekle birlikte, kamu görevine girişte belirleyici etkileri ve idari işlem niteliği taşımaları nedeniyle bu bölümde sınavlarla birlikte değerlendirilecektir.

3.2.1. Takdir Yetkisi ve Değerlendirme Alanı

Anayasa'nın 123. maddesinde yer alan kanunilik ilkesi gereği, idarenin görev ve faaliyetlerinin kanunla belirlenmesi zorunludur. Ancak idarenin faaliyet alanının genişliği ve kapsamı dikkate alındığında, kanun koyucunun sonradan ortaya çıkabilecek her ihtimali önceden öngörmesi mümkün değildir⁷³⁷. Zamanla gelişen teknoloji ve bilimsel faaliyetler, idari faaliyet alanlarının artmasına yol açmakta ve bu alanların tüm ayrıntılarıyla düzenlenmesi fiilen imkânsız hâle gelmektedir. Bu nedenle idareye, belirli sınırlar içinde bir hareket serbestliği tanınması gerekir ki, bu serbesti takdir yetkisi olarak adlandırılmaktadır⁷³⁸.

⁷³⁷ **Onar**, C. I, s. 420; Akyılmaz, Bahtiyar, "Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi**, S. 1, 1998, ss. 23-55, s. 23; Çağlayan, Ramazan, "Türk Hukukunda İdarenin Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi", **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 7, S. 3-4, 2003, ss. 171-208, (Takdir Yetkisi), s. 174; Seçkin, Sinan/Üstün, Gül, "İdari İşlemlerde Takdir Yetkisi ve Gereke İlkesi", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Mehmet Akif Aydın'a Armağan, C. 21 S. 2, 2015, ss. 509-534, s. 513-514.

⁷³⁸ "İdarelerin, kanunlarla verilen görevleri yerine getirirken ne tür kararlar almaları gerektiğinin, her türlü olay ve olgu göz önünde bulundurularak önceden hukuk kurallarıyla belirlenmesi mümkün olmadığı gibi, kamu hizmetlerinin ve toplumsal ihtiyaçların değişkenliği dikkate alındığında uygun bir yöntem de değildir. Bu nedenle, idarelerin karşılaştıkları farklı durumlar karşısında en uygun çözümü üretebilmeleri için takdir yetkisiyle donatılmaları zorunludur..." AYM, E. 2012/102, K. 2012/207, T. 27.12.2012. Onar, takdir yetkisi konusunda şunları söylemektedir: "Sayısız ve çok çeşitli ihtiyaçlara muhtelif faaliyetlerle cevap vermek mecburiyetinde bulunan idareye bazı hallerde tasarrufun sebebini veya mevzuunu veyahut icra zaman ve mekânını tayin hususunda bir serbesti, bir takdir kudret ve salahiyeti tanınabilir. İşte bazı hallerde kanunların hükümler sevk etmeyerek idareye bırakmış oldukları bu serbest saha, takdir salahiyetinin sahasını ve idarenin böyle hallerde muhtelif ihtimallerden ve şıklardan birini tercih edebilmesi de takdir kudret ve salahiyetini teşkil eder: İdare bu salahiyetine dayanarak kabil olan muhtelif hal tarzlarından birini seçer veyahut herhangi bir kararı alıp almamak şıklarından birini tercih eyler; hülasa kanunun sükut ettiği yerlerde kendi kanaat ve düşüncelerine göre hareket eder" **Onar**, C. I, s. 420-421. Kaya, takdir yetkisini, "dış çerçevesi mevzuatta çizilmiş fakat içi birtakım imkânsızlıklarla doldurulmamış bir idari usulün varlığı halinde, idareye bu idari usulün doldurulması konusunda tanınan belli bir kararı alıp almama, değişik ihtimaller arasında bir seçim yapıp yapmama, yani yetkinin kullanılıp kullanılmamasını belirleme yetkisi" olarak tanımlamaktadır. **Kaya**, Takdir Yetkisi, s. 26. Akyılmaz, takdir yetkisini "çerçevesi mevzuatta öngörülmüş fakat içi birtakım imkânsızlıklarla bilinçli olarak doldurulmuş bir idari usulün varlığı durumunda, idareye bu idari usulün doldurulması konusunda tanınan belli bir kararı alıp almama, değişik çözümler arasında bir seçim yapma, yani yetkinin kullanış usulünü belirleme yetkisi" olarak tanımlamaktadır. **Akyılmaz**, Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi, s. 25. Akyıldız ise, "Takdir yetkisi, idareye görevlerini yerine

Hukuk sözlüğünde takdir yetkisi, “*idarenin karar alırken, (bağlı yetkinin aksine) hareket serbestliği içerisinde olması*” şeklinde tanımlanmaktadır⁷³⁹. Bu yetkinin verilmesi hem mantıki hem de teknik açıdan bir zorunluluk arz eder⁷⁴⁰. Ancak bu durum, takdir yetkisinin ayrı bir güç olduğu anlamına gelmemektedir; aksine bu yetki, mevcut karar alma gücünün bir niteliğidir⁷⁴¹. Takdir yetkisi sayesinde somut olay adaletinin sağlanması amaçlanmaktadır. Zira kanun koyucunun her duruma özgü ayrıntıları öngörmesi ve tüm menfaatleri hakkaniyetle gözetmesi her zaman mümkün değildir⁷⁴². Örneğin, bir sınavda hangi soruların sorulacağı, hangi kriterlerle kaç puan verileceği ve adayın yeterli performansı gösterip göstermediği gibi hususların tamamı önceden nesnel kurallarla belirlenemez. Bu nedenle bu tür konular, sınavı yapan idarenin takdirine bırakılmıştır.

İdareye tanınan bu takdir yetkisi mutlak ve sınırsız değildir. İdare, bu yetkisini mevzuatın çizdiği sınırlar içerisinde kullanmakla yükümlüdür⁷⁴³. Anayasa ve diğer pozitif hukuk metinlerinde takdir yetkisinin yargısal denetime tabi olup olmayacağına dair açık bir hüküm bulunmamakla birlikte, bu yetkinin yargı denetimine açık olduğu hem doktrinde hem de yargı kararlarında kabul görmektedir⁷⁴⁴. Buna karşın *Gözler*, takdir yetkisinin idari işlemin

getirirken yasalarla ya da diğer üst hukuk normlarıyla belli ölçüde tanınan hareket serbestisidir” şeklinde tanımlamaktadır. Akyıldız, Ali, “İdarenin Takdir Yetkisi ve Yargısal Denetimi”, **T.C. Danıştay Başkanlığı 151. Yıl Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu**, Danıştay Yayınları No: 106, Ankara, 2019, ss. 57-133, s. 57.

⁷³⁹ Yılmaz, Ejder, **Hukuk Sözlüğü**, Yetkin Yayıncılık, 8. Baskı, Ankara, 2004, s. 1172.

⁷⁴⁰ Sancakdar, Oğuz/Önüt, Lale Burcu, **İdari Yargılama Hukuku-Genel Esaslar-**, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara, 2024, s. 65; **Akyılmaz**, Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi, s. 24.

⁷⁴¹ Karahanoğulları, Onur, “İdarenin Yargısal Denetimine Yönelik Anayasa Değişiklikleri ve Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi”, **Mülkiye Dergisi**, C. 35, S. 270, 2011, ss. 43-64, (Takdir Yetkisi), s. 56. Bu yetkinin idare tarafından keyfi olarak kullanımı, hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmaz.

⁷⁴² Thorsten, Siegel, “E-Government und das Verwaltungsverfahrensgesetz”, **Das Deutsche Verwaltungsblatt**, 2020, s. 556.

⁷⁴³ **Akyılmaz/Sezginer/Kaya**, İdari Yargı, s. 105; **Karahanoğulları**, İdari Yargı, s. 190.

⁷⁴⁴ Maurer, Hartmut/Waldhoff, Christian, **Allgemeines Verwaltungsrecht**, 19. Auflage, C.H.Beck, München, 2017, s. 152; **Kaya**, Takdir Yetkisi, s. 118; **Aslan**, İdari Yargı, s. 127; **Günday**, İdari Yargı, s. 84; **Yıldırım/Fiş Üstün**, s. 58; **Gözübüyük/Tan**, s. 502; **Çağlayan**, Takdir Yetkisi, s. 180; Yayla, Yıldızhan, “İdarenin Takdir Yetkisi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C.30, S.1-1, 1964, ss. 201- 211, s. 205; Yılmaz, Mustafa, Karşılaştırmalı Hukukta İdarenin Değerlendirme Yetkisi (Marjı) ve Yargısal Denetimi, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 18, S. 214, 2023, ss. 627-678, s. 651; “*idarenin takdir yetkisi kullanarak yaptığı bir işlemin yargı denetimi dışında kalmasını ileri sürebilmek için, idarenin şaşmaz, yanılmaz biçimde kamu yararı amacıyla hareket ettiğini ve kamu yararını gerçekleştirdiğini de kabul etmek gerekmektedir. İdari işlemlerin şaşmaz ve yanılmaz biçimde kamu yararını gerçekleştirdiği söylenemeyeceğine göre, kişi hak ve hürriyetlerinin korunması bakımından bu işlemlerin yargı denetimine tabi olması vazgeçilmez bir güvencedir.*” Yıldırım, Turan, **İdari Yargı**, 2. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2010, s. 141. “*Bir kamu görevine açıktan veya yeniden atama yapma konusunda idarelere takdir yetkisinin tanınmış bulunduğu, idarenin bu konuda yargı kararıyla zorlanamayacağı, diğer bir ifade ile idari işlem niteliğinde yargı kararı verilemeyeceği, ancak bu takdir yetkisinin de mutlak olmayıp, kamu yararı ve hizmet gerekleriyle sınırlı bulunduğu, takdire dayalı işlemlerin sebep ve maksat bakımından yargı denetimine tabi bulunduğu hususu, idare hukukunun bilinen ilkelerindendir. Bir başka ifade ile, bu takdir yetkisi, açıktan atamaya ilişkin bir işlemde kullanılmış ise, bunun kadro, ihtiyaç, hizmet gerekleri ve atama isteminde bulunan kişinin kişisel konumu gibi durumlar dikkate alınarak, kullanılıp kullanılmadığının yargı merciince incelenmesi idari eylem ve işlem niteliğinde karar vermeyi değil, idari işlemin sebep ve maksat yönlerinden yargı denetiminin işlevini sağlamak olarak kabulü gerekir*” Danıştay 12. Dairesi, E. 1995/2686, K. 1996/3433, T. 04.11.1996, KİBB; “*takdir yetkisinin de mutlak olmayıp kamu yararı ve hizmet gerekleriyle sınırlı olduğu ve takdire dayanan işlemlerin sebep ve maksat yönünden yargı denetimine tabi*

yerindeliği ile ilgili olmasından dolayı bu yetkinin “açık takdir hatası”⁷⁴⁵ ve “ölçülülük denetimi”⁷⁴⁶ istisnaları dışında yargısal olarak denetlenemeyeceği görüşündedir⁷⁴⁷. Gerçekten de hukuka uygunluk denetimi ile yerindelik denetiminin ayrımını yapmak, aralarındaki sınırı belirlemek oldukça güçtür⁷⁴⁸. Danıştay da bu ayrıma dikkat çekmiş ve “hukuka uygunluk denetiminin, işlemin dayanağı Kanuna uygun olarak tesis edilip edilmediği ile sınırlı olduğu”nu belirterek, aksi yöndeki yaklaşımın yerindelik denetimi anlamına geleceğini ifade etmiştir⁷⁴⁹. Yerindelik, idari işlemin yapılmasında yer, zaman ve şartlar bakımından en uygun şekilde hareket etmek olup, takdir yetkisinin hukuka uygunluk denetiminin dışında kalan kısmını oluşturmaktadır⁷⁵⁰.

Bu bağlamda *Akyılmaz*, idarenin takdir yetkisi içinde yer alan “takdir hakkı” kavramından bahsetmektedir. Yazar bu hakkı; idarenin takdir yetkisinin söz konusu olduğu durumlarda, yetkiyi kullanacak kamu görevlilerinin, mevzuatın belirlediği sınırlar içinde kalarak, mesleki bilgi ve deneyimleri ve vicdani kanaatleri çerçevesinde karar alması durumu olarak ifade etmiştir. Yani, kamu görevlisinin mevzuatın çizdiği sınırlar içinde kalarak, mesleki bilgi, tecrübe ve vicdani kanaatine dayalı olarak en uygun kararı verme yetkisi “takdir hakkı” olarak tanımlanmıştır⁷⁵¹. Yargı kararlarında takdir yetkisinin kullanımında idarenin anayasal sınırlara başta eşitlik ilkesi olmak üzere sosyal devlet ilkesi, aile birliğinin korunması,

bulunduğu hususları idare hukukunun bilinen ilkelerindendir.” Danıştay 12. Dairesi, E. 2010/6880, K. 2011/394, T. 31.01.201, KİBB.

⁷⁴⁵ Açık takdir hatası, yanlış bir işlem olduğunu anlamak için uzmanlık gerektirmeyen, sıradan bir kişinin bile yanlış olduğunu anlayabileceği çok ağır nitelikli hatalardır. Fransız hukukunda hakimın açık takdir hatasına dayanarak yaptığı denetim, “minimum denetim” veya “sınırlı denetim” olarak ifade edilmektedir. **Gözler**, İdare Hukuku, C. I, s. 1084.

⁷⁴⁶ Ölçülülük denetimi, idarenin takdir yetkisini ölçülülük ilkesine uygun bir şekilde kullanması gerektiğine aksi halde mahkemenin idarenin takdir yetkisini bu ilkeye uygun kullanıp kullanmadığını denetleyebileceği esasına dayanmaktadır. Bu kapsamda, idari işlemin sebebi ile konusu arasında bir oransızlık bulunmamalıdır. Fransız hukukunda idari yargının bu denetimine “oranlılık denetimi” veya “kararın olaylara uygunluğunun denetimi” denilmektedir. **Gözler**, İdare Hukuku, C. I, s. 1087-1088.

⁷⁴⁷ “İdari yargı organları idarenin takdir yetkisini denetleyemezler. Çünkü, ... takdir yetkisi, idari işlemin ‘hukukiliği (légalité)’ ile değil, ‘yerindeliği (opportunité)’ ile ilgilidir. İdare, takdir yetkisiyle, idari işlemin hukukiliğini değil, yerindeliğini ‘takdir’ ettiğine göre, idari işlemlerin hukukiliğini inceleyen idari yargı organları, mahiyeti gereği, idari işlemlerin yerindeliğini araştıramaz; dolayısıyla da idarenin takdir yetkisini denetleyemezler. Bu hukuk mantığından çıkan genel bir sonuçtur. ... Bir işlemin hukuka uygunluğunun değerlendirilmesinde Anayasa, kanun, tüzük, yönetmelik gibi ölçü normlar vardır. Bir işlemin hukukiliğinin değerlendirilmesi, o işlem ile bu ölçü normlar arasında yapılan bir karşılaştırma faaliyetinden ibarettir. Oysa bir işlemin yerindeliğinin değerlendirilmesinde ölçü normlar yoktur.” **Gözler**, İdare Hukuku, C. I, s. 1070-1071.

⁷⁴⁸ **Kaya**, Takdir Yetkisi, s. 179; **Tetik**, s. 264. Birbiri ile iç içe geçmiş bu iki kavram bazen birbirinin yerine dahi kullanılabilir. **Karatepe**, s. 85.

⁷⁴⁹ Danıştay 12. Dairesi, E. 2020/5428, K. 2023/5534, T. 02.11.2023, KİBB. Yargı mercilerince yargısal emir niteliğinde karar verilmesi de yerindelik denetimi oluşturacaktır. **Kaya**, Takdir Yetkisi, s. 181. Yargısal emir kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yaşar, Hasan Nuri, **İdari Yargı Kararlarının Etkinleştirilmesi Arayışında İdari Yargı İdari Yargıç Yargısal Emir**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2013.

⁷⁵⁰ Oytan, Muammer, “Türkiye’de İdari Yargı Denetiminin Sınırları”, **Türk İdare Dergisi**, S. 366, 1985, s. 45; **Yıldırım/Fiş Üstün**, s. 43. Yerindelik, idarenin bir sorun hakkında ihtiyaca en uygun kararı almasıdır. **Gözler**, İdare Hukuku, C. I, s. 1069.

⁷⁵¹ **Akyılmaz**, Doçentlik Değerlendirme, s. 160.

hakkaniyet, kamu yararı ve kamu hizmetinin gereklilikleri, hukuk devleti, öngörülebilirlik, ölçülülük⁷⁵², kazanılmış statülerin ve haklı beklentilerin korunması gibi bazı ilkelere riayet etmesi aranmaktadır⁷⁵³. Örneğin, dört yanlışın bir doğru cevabı götürmesi gibi sınavın değerlendirilmesi yöntemi ve usulü hakkında idarenin takdir yetkisi olmakla birlikte bu sistemin sınava katılan tüm herkese eşit şekilde uygulanmaması halinde takdir yetkisi eşitlik ilkesine aykırı bir şekilde keyfi⁷⁵⁴ olarak kullanılmış olacaktır⁷⁵⁵. İdarenin bu temel ilkelere riayet etmesi halinde, kamu görevlisinin sahip olduğu takdir hakkı, yargısal denetimin dışında kalacaktır. Zira bu hak, işlemin yerindeliği ile ilgilidir⁷⁵⁶. Sonuç olarak *Akyılmaz*, idarenin takdir yetkisinin hukuka uygunluk açısından denetlenebileceğini; ancak bu yetki kapsamında kalan kamu görevlisinin takdir hakkının ise yargı denetimine kapalı olduğunu belirtmektedir⁷⁵⁷.

Gözler ise bu konuda “*değerlendirme marjı*” ve takdir yetkisi ayırımı yapmaktadır. Yazara göre, mevzuatta idari işlemin sebep unsuru belirsiz ve yorum gerektiren kavramlarla ifade edildiğinde, idarenin bu sebebi belirleme konusundaki yetkisi takdir yetkisi değil, Alman

⁷⁵² Ölçülülük ilkesi Alman yargı kararlarında denetim kriteri olarak sıkça başvurulmuş bir ilkedir. BVerfGE 16 147 183, BVerfGE 39 210 230; BVerfGE 53 135 146, BVerfGE 47 280, Beck- Online. Yine Anglosakson hukukunda da ölçülülük ilkesine kararlarda çokça rastlanılmaktadır. Şen, Mahmut, “İdarenin Yargısal Denetiminin Sınırlarına İlişkin Modeller”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 17, S. 2, 2013, ss. 1623-1642, s. 1634.

⁷⁵³ Danıştay 8. Dairesi, E. 2020/3447, K. 2020/3249, T. 08.07.2020, UYAP; Danıştay 6. Dairesi, E. 2013/2811, K. 2016/115, T. 25.01.2016, Danıştay Dergisi, S. 142, s. 134; Danıştay 6. Dairesi, E. 2014/5567, K. 2017/3056, T. 02.05.2017, Danıştay Dergisi, S. 147, s. 73. “*Danıştay’ın takdiri yetkiye ilişkin içtihadından şu temel ilkeler çıkmaktadır... Buna göre, 1. Mutlak bir serbestlik değildir. 2. Sınırsız değildir. 3. Kamu yararıyla sınırlıdır. 4. Hizmet gerekleriyle sınırlıdır. 5. Keyfi kullanılamaz. 6. Amacı dışında kullanılarak yetki saptırılamaz. 7. Geçeli nedenlere dayanmak zorundadır. 8. Gösterilen nedenlerin idarenin takdir ettiği sonuç için yeterli olması gerekir. 9. Nedenlerin incelenen olayda gerçekleşmiş/mevcut olması gerekir. 10. Bu koşullar yönünden yargı denetimine tabidir. Danıştay bu temel ilkeleri kullanarak etkili bir denetim gerçekleştirmektedir.*” **Karahanogulları**, Takdir Yetkisi, s. 61-62. **Kaya**, takdir yetkisinin hukuka uygunluk denetim ölçütlerini; anayasal kurallara uygunluk (sosyal devlet ilkesi, aile birliğinin korunması ilkesi, eşitlik ilkesi, idarenin bütünlüğü ilkesi, savunma hakkı ilkesi, düşünce ve kanaat hürriyeti, çalışma ve sözleşme hürriyeti, ölçülülük ilkesi, çevrenin korunması ilkesi), kamu hizmetinin gerekleri ve kamu yararı, kanuna uygunluk, gerekçe ilkesi olarak belirtmektedir. **Kaya**, Takdir Yetkisi, s. 129-170. Takdir yetkisinin denetiminde kullanılacak ölçütler konusunda bkz. **Çağlayan**, Takdir Yetkisi, s. 183 vd.; **Akyılmaz**, Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi, s. 34 vd.; **Akyıldız**, s. 97 vd.

⁷⁵⁴ Amerikan hukukunda takdir yetkisinin yargısal denetiminde “keyfilik” ilkesine sıkça başvurulmaktadır. **Falcioğlu**, s. 239.

⁷⁵⁵ Danıştay 8. Dairesi, E. 1991/324, K. 1991/1653, T. 17.10.1991, Danıştay Dergisi, Y. 1992, S. 84-85, s. 586-587. Danıştay, yükseköğretim kurumunda okuyan öğrencinin orta öğretim başarı puanının 0.35, henüz bir yükseköğretim kurumunda okumayan öğrencinin orta öğretim başarı puanının ise 0.7 ile çarpılarak bulunacak değerin Yükseköğretime Geçiş Sınav puanına ekleneceğine ilişkin hükmün iptali istemiyle açılan davayı, “*Bir yükseköğretim kurumuna yerleşmiş olan adayların sınav deneyimleri ve okudukları bölüme göre başarı oranları dala fazla olduğundan bu eşitsizliği gidermek, program tercihlerinin gerçekçi olmasını ve programlarda boşluk olmamasını sağlamak amacı ile bir yükseköğretim kurumunda okuyan bir öğrencinin orta öğretim başarı puanının diğer öğrencilere göre eksik hesaplanarak sınav puanına katılmasında hak, nesafet ve eşitlik ilkelerine ve üst hukuk kurallarına aykırılık bulunmadığı*” gerekçesiyle reddetmiştir. Danıştay 8. Dairesi, E. 1985/633, K. 1986/246, T. 13.05.1986, Danıştay Dergisi, 1987, S. 64-65, s. 339. Yine doçentlik yabancı dil sınavında başarısız olan kişinin, sınav süresinin kısa olması sebebiyle bu işlemin iptali istemiyle açtığı davada Danıştay, sınav süresinin bütün adaylara eşit şekilde uygulanmış olmasından dolayı idarenin takdir yetkisinin eşitlik ilkesine uygun kullanıldığına karar vermiştir. Danıştay 8. Dairesi, E. 1990/851, K. 1991/1084, T. 04.06.1991, KİBB.

⁷⁵⁶ **Akyılmaz**, Doçentlik Değerlendirme, s. 161.

⁷⁵⁷ **Akyılmaz**, Doçentlik Değerlendirme, s. 161.

idare hukukundaki yaklaşıma benzer şekilde “*değerlendirme marjı*” olarak değerlendirilmelidir⁷⁵⁸. Yazara göre, değerlendirme marjı idari işlemin sebep unsuru ile ilişki olup, idari işlemin hukukiliği ile ilgilidir. Takdir yetkisi ise idari işlemin konu unsurunda söz konusu olup, idari işlemin yerindeliği ile ilgilidir. Dolayısıyla takdir yetkisi yargısal denetime tabi değildir ancak değerlendirme marjı yargısal denetime tabidir⁷⁵⁹.

Türk idare hukuku doktrininde, idarenin sebep unsuruna ilişkin bu tür değerlendirmeleri genellikle takdir yetkisi kapsamında değerlendirilmektedir⁷⁶⁰. Nitekim *Zabunoğlu*, “değerlendirme marjı” kavramının bağlı yetki ile takdir yetkisi arasına sıkıştırılmış yeni veya yardımcı bir kavram olarak sunulmasının isabetsiz olduğunu belirtmekte; bu kavramın, takdir yetkisine yakın olmakla birlikte yalnızca işlemin yargısal denetime tabi olup olmayacağına ilişkin sınırlı bir işlev gördüğünü ifade etmektedir. *Zabunoğlu*’na göre, bu kavrama özel bir anlam yükleyerek dolaylı bir kavramsallaştırma yapılmasına gerek yoktur⁷⁶¹.

Karatepe ise “değerlendirme alanı” ya da “değerlendirme yetkisi” gibi kavramları, idarenin teknik bilgi ve uzmanlık gerektiren konularda yaptığı değerlendirmeler olarak tanımlamaktadır⁷⁶². Bu tür değerlendirmelerde idarenin takdir yetkisi bulunmamaktadır; zira karar, nesnel esaslara dayanmalı ve bilimsel ölçütlere göre şekillenmelidir⁷⁶³. Örneğin, Kamulaştırma Kanunu m. 8 uyarınca kıymet takdir komisyonunun taşınmaz değerini belirlemesi, bir memurun malulen emekli olup olamayacağına ilişkin sağlık raporunun düzenlenmesi, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nun koruma alanı belirleyen kararları ya da İmar Kanunu m. 39 uyarınca bir yapının yıkılacak derecede tehlikeli olup olmadığını tespit eden rapor gibi işlemler teknik değerlendirmelere dayandıkları için genellikle bağlı yetki kapsamında kabul edilmektedir. Bu şekilde yapılan değerlendirmelerde idarenin, objektif esaslara dayanan uzman raporları doğrultusunda karar alması gerektiğinden bir nevi bağlı yetki içinde olduğu belirtilmektedir⁷⁶⁴. Ancak idarenin sübjektif değerlendirme yaptığı, teknik verilerle sınırlı olmayan hâllerde takdir yetkisi bulunduğu kabul edilmektedir⁷⁶⁵. Örneğin, DMK m. 56 kapsamında aday memurun adaylık süresi içinde görevine son verilmesine ilişkin kararda idareye takdir yetkisi tanınmaktadır⁷⁶⁶. Yine bir öğretim elemanının sınav değerlendirmesinde bir öğrenciye not verilmesi veya jüri tarafından başarılı ya da

⁷⁵⁸ **Gözler**, İdare Hukuku, C. I, s. 1017.

⁷⁵⁹ **Gözler**, İdare Hukuku, C. I, s. 1063.

⁷⁶⁰ **Akılmaz/Sezginer/Kaya**, Açıklamalı İçtihatlı İdari Yargı, s. 1092; **Kaya**, Takdir Yetkisi, s. 210; **Balta**, s. 136.

⁷⁶¹ **Zabunoğlu**, Yahya, **İdare Hukuku Ders Notları**, Çankaya Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2006, s. 156.

⁷⁶² **Karatepe**, s. 75; **Çağlayan**, Takdir Yetkisi, s. 179.

⁷⁶³ **Balta**, s. 88; **Kaya**, Takdir Yetkisi, s. 54; **Karatepe**, s. 75.

⁷⁶⁴ **Karatepe**, s. 75; Güneş, Felemez, **İdari Yargı Yetkisinin Sınırı**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2022, s. 142.

⁷⁶⁵ **Balta**, s. 88; **Karatepe**, s. 75-76.

⁷⁶⁶ **Kaya**, Takdir Yetkisi, s. 55.

başarısız bulunması gibi durumlar, idarenin sübjektif değerlendirmesine dayandığı için takdir yetkisi kapsamında değerlendirilmektedir⁷⁶⁷.

Değerlendirme yetkisi veya değerlendirme marjı kavramı ilk kez Alman hukuk doktrininde ortaya atılmış ve zamanla Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde de kabul görmüştür⁷⁶⁸. Bu kavramın doğuşu, II. Dünya Savaşı sonrasında Almanya’da benimsenen yeni hukuk devleti anlayışıyla yakından ilişkilidir. Nazi dönemi uygulamalarında, idarenin takdir yetkisi oldukça genişti ve bu yetki yargı denetimine kapalıydı. Savaş sonrası dönemde ise hukuk devleti ilkesi, insan hakları anlayışı ve etkin yargısal denetim ön plana çıkmış; yargı denetimi dışında bırakılan idari işlem alanlarının daraltılması hedeflenmiştir. Bu anlayış çerçevesinde, idari işlemin sebep unsurunun belirsiz ya da muğlak olduğu durumlarda idarenin sahip olduğu değerlendirme yetkisinin de yargısal denetime açık olması gerektiği görüşü gelişmiştir⁷⁶⁹.

Bu bağlamda, “değerlendirme alanı” kavramı ilk defa sınav işlemlerine ilişkin yargı denetiminde ileri sürülmüştür⁷⁷⁰. İdarenin idari işlemin konu unsuru üzerinde sahip olduğu yetki “takdir yetkisi (*Ermessen*)”, sebep unsuru üzerinde sahip olduğu yetki ise “değerlendirme alanı (*Beurteilungsspielraum*)” olarak kabul edilmiştir⁷⁷¹. İdarenin değerlendirme alanının olduğu işlem türüne genel olarak sınav işlemleri örnek gösterilmekte ve idarenin sınavlar alanında değerlendirme yetkisinin olduğu kabul edilmektedir⁷⁷².

Almanya’da takdir yetkisinin yargısal denetimiyle ilgili temel düzenleme, Alman İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun (Verwaltungsgerichtsordnung - VwGO) 114. maddesinde yer almaktadır. Bu hükme göre, mahkeme idarenin takdir yetkisini kullanırken yasal sınırları aşp aşmadığını ve yetkinin amacına uygun kullanılıp kullanılmadığını denetleyecektir⁷⁷³. Ayrıca, Alman İdari Usul Kanunu’nun (Verwaltungsverfahrensgesetz - VwVfG) 40. maddesi de idarenin takdir yetkisini hukuka ve yetkinin amacına uygun biçimde kullanması gerektiğini

⁷⁶⁷ Kaya, Takdir Yetkisi, s. 55; Güneş, s. 142.

⁷⁶⁸ Falcıoğlu, s. 195.

⁷⁶⁹ Erdem, Jülide Gül, “Türk ve Alman İdare Hukuku Öğretilerinde Belirsiz Hukuki Kavramlar”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 1, 2019, ss. 61-72, s. 64.

⁷⁷⁰ Maurer/Waldhoff, s. 164; Falcıoğlu, s. 197; Erdem, s. 66. Alman hukukunda değerlendirme yetkisi hakkında detaylı bilgi için bkz. Ipsen, Jörn, *Allgemeines Verwaltungsrecht*, 4. Auflage, 2005, s. 144-152.

⁷⁷¹ Falcıoğlu, Egemen, Düzenleyici ve Denetleyici Kurulların İdari İşlemlerinde Yargısal Denetiminin Kapsamı ve Etkinliği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018, s. 196; Yılmaz, Not İşlemlerinin Yargısal Denetimi, s. 1025. Alman hukukundaki takdir yetkisi ve değerlendirme alanı hakkında detaylı bilgiler için bkz. Detterbeck s. 93-120.

⁷⁷² Detterbeck, s. 109. Alman hukukunda idarenin sınavlar dışında değerlendirme yetkisinin olduğu alanlar olarak; memur hukukuna ilişkin sicil notu verilmesi gibi işlemler, uzmanlık ve teknik bilgi gerektiren sanatsal, kültürel, çevre gibi konularda kurulların değerlendirmeye ilişkin kararları, tahmin ve risk değerlendirmesine ilişkin kararlar olarak sayılmaktadır. Maurer/Waldhoff, s. 162-163.

⁷⁷³ <https://www.gesetze-im-internet.de/vwgo/VwGO.pdf>, (erişim tarihi: 26.08.2024). Alman hukukunda idarenin takdir yetkisinin denetimi için bkz. Yılmaz, Dilşat, “Alman İdare Hukuku’nda İdarenin Takdir Yetkisi ve Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 69, S. 1-2, 2011, ss. 1017-1030, (İdarenin Takdir Yetkisi), s. 1019-1032; Maurer/Waldhoff, s. 144-174.

belirtmektedir⁷⁷⁴. Ancak işlemin sebep unsurunun belirsiz kavramlara dayandığı ve bu nedenle idarenin değerlendirme yetkisi kapsamında kaldığı durumlara özgü ayrı bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Bu boşluk, doktrinde farklı teorilerle doldurulmaya çalışılmıştır⁷⁷⁵.

Bu teorilerden en önemlisi, 1955 yılında Bachoff tarafından ortaya atılan ve “*idarenin değerlendirme alanı (beurteilungsspielraum)*” olarak adlandırılan yaklaşımdır. Bu görüş, yasa koyucunun bazı durumlarda belirsiz hukuki kavramlar kullanarak idareye belli bir değerlendirme alanı tanıdığı varsayımına dayanır. Dolayısıyla idarenin uzmanlık ve deneyime dayalı değerlendirmesinin yargısal denetimi sınırlı olmalıdır⁷⁷⁶. Ancak günümüzde Alman doktrini ve yargısı, bu konuda daha farklı bir noktaya evrilmiş ve belirsiz kavramlara dayalı idari işlemlerin de kapsamlı bir yargı denetimine tabi tutulması gerektiği görüşü ağırlık kazanmıştır⁷⁷⁷. Bu işlemlerde kural olarak geniş bir yargı denetimi benimsenmiş olmakla beraber, “*sınav kararları, sınav kararlarına benzeyen bilimsel değerlendirmeye gerek duyulan kararlar, kamu görevlilerinin gördükleri hizmetlere ilişkin üstleri tarafından alınan kararlar, özellikle çevre ve ekonomi hukuku alanında risk değerlendirmesi ve tahmin gerektiren kararlar gibi kararlarda belirsiz hukuki kavramlar konusunda idarenin takdir yetkisinin geniş olduğu ve mahkemelerin yargılama yetkisinin sınırlılığı kabul edilmektedir*”⁷⁷⁸. Bu sınırın ne olacağı konusunda ise mahkemeler, eşitlik ilkesine uyulması, keyfi davranılmaması, yeterli gerekçenin bulunması gibi farklı ölçütler geliştirmiştir⁷⁷⁹.

Sınav yargısı özelinde baktığımızda, Alman hukukunda sınav işlemlerinin yargısal denetimi başlangıçta oldukça sınırlı tutulmuştur. İlk dönemlerde mahkemeler, yalnızca usul hatalarını denetime tabi tutmuş; sınav performansının içeriğine dair idarenin sübjektif değerlendirmesi yargı denetimi dışında bırakılmıştır. Bu yaklaşımın gerekçesi, sınav sonucunun doğrudan idarenin bilimsel ve pedagojik değerlendirmesine dayanması ve mahkemenin bu tür sübjektif değerlendirmeleri objektif şekilde incelemesinin mümkün olmamasıdır. Ayrıca yargılamada yalnızca davacının sınav durumu inceleneceğinden, sınavın geneliyle ilgili kapsamlı bir denetim yapılamayacağı kabul edilmiştir⁷⁸⁰. Bu nedenle Alman yargısı, sınav işlemlerinin denetimini; maddi vakıaların hatalı tespiti, konu dışı unsurların dikkate alınması ve değerlendirme ilkelerine aykırılık gibi belirli hususlarla sınırlamıştır⁷⁸¹. Bu kapsamda sınavı yapan idarenin değerlendirme yetkisini, genel değerlendirme ilkelerine ve usul kurallarına

⁷⁷⁴ https://www.gesetze-im-internet.de/vwvfg/_40.html, (erişim Tarihi: 26.08.2024)

⁷⁷⁵ **Yılmaz**, İdarenin Takdir Yetkisi, s. 1026.

⁷⁷⁶ **Yılmaz**, İdarenin Takdir Yetkisi, s. 1027.

⁷⁷⁷ **Yılmaz**, İdarenin Takdir Yetkisi, s. 1028.

⁷⁷⁸ **Yılmaz**, İdarenin Takdir Yetkisi, s. 1028.

⁷⁷⁹ **Detterbeck**, s. 110; **Akyılmaz**, Doçentlik Değerlendirme, s. 163.

⁷⁸⁰ BVerwGE 12, 359; BVerwGE 75, 275, Beck-online.

⁷⁸¹ **Falcioğlu**, s. 198.

uygun bir şekilde kullanması açısından denetlemiştir⁷⁸². Örneğin; sözlü sınavların tutanağa bağlanmaması, sınavın uygun olmayan fiziksel koşullarda yapılması, jüri sayısının eksik olması gibi usule aykırılıklar denetime tabi sayılmıştır⁷⁸³. Yine değerlendirme yapılırken keyfilikten kaçınılması, eşitlik ilkesine uyulması ve gerekçelendirmenin yapılması gibi temel esaslara riayet edilip edilmediği de mahkemelerce incelenmiştir⁷⁸⁴. Bu kapsamda, sınavda kullanılan kriterlerin yerindeliği değil, bu kriterlere uyulup uyulmadığı, konu dışına çıkılıp çıkılmadığı, somut olgulara dayanılıp dayanılmadığı gibi hususlar denetimin konusu olmuştur⁷⁸⁵. Alman Federal İdare Mahkemesi (Bundesverwaltungsgericht-BVerwG), bu çerçevede verdiği bir kararında, mahkemelerin idarenin bilimsel değerlendirme alanına müdahale edemeyeceğini, yalnızca sınav görevlilerinin değerlendirme sınırlarını aşıp aşmadığını denetleyebileceğini ifade etmiştir⁷⁸⁶. Ancak bu sınırlı denetim yaklaşımı zamanla değişmiştir. Özellikle 17.04.1991 tarihli Alman Anayasa Mahkemesi (Bundesverfassungsgericht- BVerfG) kararı, sınav işlemleri açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur⁷⁸⁷. Özellikle bireysel başvuru kararlarında sınavların yargısal denetiminin kapsamını genişletici yorumda bulunmuş ve hak arama hürriyetine öncelik vermiştir⁷⁸⁸. İdare mahkemesinin sınırlı denetimle reddettiği bir davada, öğrenci hak arama özgürlüğünün ihlal edildiğini ileri sürerek bireysel başvuru yoluna gitmiştir. Anayasa Mahkemesi, mahkemeye erişim hakkının ve hak arama özgürlüğünün etkin bir şekilde kullanılabilmesi için yargısal denetimin daha geniş kapsamda yapılması gerektiğini vurgulamıştır⁷⁸⁹. Hukuk, tıp sınavları gibi bilimsel yeterliliğin ölçüldüğü sınavlarda idarenin takdir yetkisinin olmadığı ve mahkemelerin bilirkişi yoluyla sınav sonuçlarını kapsamlı şekilde denetleyebileceği ifade edilmiştir⁷⁹⁰. Mahkemenin denetimde, davacının cevaplarının bilimsel olup olmadığı, bilimsel inceleme yöntemlerine uygunluğu, doktrindeki görüşleri aktarmadaki başarısı gibi hususlar bakımından bir değerlendirme yapılması gerektiği belirtilmiştir⁷⁹¹. Bu nedenle günümüzde idari yargı yerlerinin denetim yetkisi, yalnızca bilimsel konularla sınırlı değildir. Sınavın yapısı ve görev tanımına göre hangi tartışmaların yapılması gerektiği gibi farklı hususları da içeren şekilde geniş kapsamlıdır.

⁷⁸² Ipsen, s. 147-148; Detterbeck, s. 110-111.

⁷⁸³ Detterbeck, s. 110; Yılmaz, Not İşlemlerinin Yargısal Denetimi, s. 1029; Yıldız, Yükümlülük Davası, s. 59.

⁷⁸⁴ Detterbeck, s. 110.

⁷⁸⁵ Ipsen, s. 147-148; Yıldız, Yükümlülük Davası, s. 59; Yılmaz, Not İşlemlerinin Yargısal Denetimi, s. 1030.

⁷⁸⁶ Bundesverwaltungsgericht, BVerwG, Beschluss vom 13.05.2004- 6 B 25.04, (erişim tarihi: 05.05.2024).

⁷⁸⁷ BVerfGE BVerfG, 17 Nisan 1991 - 1 BvR 419/81, 1 BvR 213/83, akt. Akyılmaz, Doçentlik Değerlendirme, s. 163.

⁷⁸⁸ BVerfGE 84 59; BVerfGE 99, 74, Beck-Online; Yıldız, Yükümlülük Davası, s. 60.

⁷⁸⁹ BVerfGE 84 59, Beck-online.

⁷⁹⁰ Yıldız, Yükümlülük Davası, s. 60.

⁷⁹¹ Yıldız, Yükümlülük Davası, s. 60.

Alman Federal İdare Mahkemesi de kararlarında, değerlendirme yetkisinin olduğu hallerde de bazı istisnalar hariç olmak üzere sınırsız şekilde yargısal denetim yapılacağını kabul etmiştir⁷⁹². Nitekim sözlü sınavlara ilişkin bir kararında, idarenin değerlendirme yetkisi çerçevesinde adaylara tartışmalı sorular yöneltmesinin mümkün olduğu; ancak adayın bu sorulara farklı çözüm yolları sunarak tutarlı ve yeterli açıklamalarla cevap vermesi hâlinde, cevabın yanlış olarak kabul edilemeyeceği belirtilmiştir⁷⁹³. Böylece sınavın sadece nesnel doğruluğu değil, mantıksal ve bilimsel tutarlılığı da denetimin kapsamına dâhil edilmiştir.

Öte yandan, Alman hukukunda halen yargısal denetim dışında bırakılan belirli sınav alanları mevcuttur. Bunlar; sınavın zorluk derecesi, bölümlerin sınav sonucuna etkisi, eksik veya güçlü yönlerin genel değerlendirme içindeki ağırlığı gibi, esasen pedagojik ve ölçme değerlendirme niteliği taşıyan unsurlardır. Bu tür değerlendirmeler, idarenin takdir hakkı kapsamında kabul edilmekte ve mahkemelerce denetlenebilir işlem niteliğinde görülmemektedir⁷⁹⁴.

Alman hukukunda zamanla gelişen yargısal denetim anlayışına karşın, Fransız hukukunda sınav işlemleri konusundaki yaklaşım daha mesafeli bir çizgidedir. Fransız yargısı, sınavlar gibi teknik bilgi ve uzmanlık gerektiren alanlarda idarenin yaptığı değerlendirmeyi tartışmaktan ve kendi değerlendirmesini onun yerine koymaktan özenle kaçınmaktadır⁷⁹⁵. Bu yaklaşım, yargı organlarının yerindelik denetimine girmemesi ilkesine dayanmaktadır. Sınavlara ilişkin hususların yoğun bir uzmanlık gerektirmesi ve bu durumun yerindelik denetimine yol açmaması için yargı organları yalnızca formalite niteliğinde “*minimum altı denetim*” yapmaktadır⁷⁹⁶.

Amerikan hukukunda ise sınav işlemlerinin yargısal denetimi daha sınırlıdır. Özellikle mesleğe giriş veya mezuniyet sınavları gibi merkezi sınavlar dışındaki değerlendirmelerde, yargı organları genellikle öğretim elemanlarının notlandırma kararlarına müdahale etmemektedir. Bu tür işlemler, eğitim öğretim faaliyetlerinin bir parçası olarak değerlendirilmekte ve ancak açık bir değerlendirme hatası, keyfilik ya da ayrımcılık gibi durumların varlığı halinde yargı denetimi gündeme gelmektedir. Aksi halde, öğretim üyelerinin takdirine dayalı notlandırmalarına karşı açılan davalar reddedilmektedir⁷⁹⁷. Ancak idarenin bu

⁷⁹² Yılmaz, İdarenin Takdir Yetkisi, s. 1028.

⁷⁹³ Maurer/Waldhoff, s. 165.

⁷⁹⁴ Akyılmaz, Doçentlik Değerlendirme, s. 164.

⁷⁹⁵ Gözübüyük/Tan, s. 522; Gözler, İdare Hukuku, C. I, s. 1086; Akyılmaz, Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi, s. 30.

⁷⁹⁶ Gözler, İdare Hukuku, C. I, s. 1086; Şen, İdarenin Yargısal Denetiminin Sınırlarına İlişkin Modeller, s. 1632.

⁷⁹⁷ Hogan, s. 337; Bingöl Schrijer, Sınav Hukukunun Kuramsal Temelleri, s. 425.

takdir yetkisini sübjektif veya keyfi şekilde kötüye kullanması durumunda, ilgili işlemin iptali söz konusu olabilmektedir⁷⁹⁸.

Hukukumuzda sınav değerlendirmeleri genel itibariyle idarenin takdir yetkisi kapsamında ele alınmaktadır⁷⁹⁹. Her ne kadar doktrinde bu konuda farklı görüşler bulunsun da yargı kararlarında sınav değerlendirmelerine ilişkin özel bir sınırlama ya da ayırma yer verilmemektedir. Sınav notları, değerlendirme hallerinden biri olarak ifade edilse de⁸⁰⁰, genel itibariyle idarenin takdir yetkisinin mevcudiyetini kabul etmektedir⁸⁰¹.

Bu çalışmada biz de ağırlıklı görüşü benimseyerek, sınav değerlendirmelerini idarenin takdir yetkisinin bir görünümü olarak değerlendirmekteyiz. Sınav değerlendirmelerinin, ister “takdir yetkisi” ister “değerlendirme marjı” olarak ele alınsın, belirli ölçütler temelinde yargısal denetime açık olması gerektiğini savunmaktayız. Zira sınavlarda not verme işlemi veya bir çalışmanın başarılı olup olmadığının değerlendirilmesi, objektif ve nesnel ölçütler esas alınarak takdir edilmektedir. Hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak, idarenin gerçekleştirdiği her işlem gibi sınavlara ilişkin işlemler de hukuka uygunluk denetimine tabi tutulmalıdır. Çünkü idarenin diğer idari işlemlerinde olduğu gibi, sınavların da hukuka aykırı şekilde düzenlenmesi ve bu durumun menfaat ihlallerine yol açması mümkündür. İdarenin objektif ölçütlere dayanarak yaptığı değerlendirmenin gerekçesini göstermesi gerekir.

Uygulamada sınav sonuçlarına ilişkin olarak açılan davaların sayısının oldukça fazla olması, bu işlemlerin hak arama özgürlüğü bakımından ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda üzerinde durulması gereken asıl husus, sınav değerlendirmelerinin yargısal denetiminin yoğunluğudur. Yani, idare tarafından yapılan değerlendirmenin yerine yargı makamlarının -ve dolayısıyla bilirkişilerin-bir değerlendirme koyup koyamayacağı, denetimin kapsam ve sınırlarının ne olacağı halen tartışmalıdır⁸⁰². Doktrinde ve yargı kararlarında, bu konuda kesin bir birliktelik bulunmamaktadır. Sınavın niteliğine göre denetimin kapsamı da değişiklik göstermektedir. Sınav ve jüri değerlendirmelerinin, o konuda bilgi ve değerlendirme sahibi olan idarenin anlayışına

⁷⁹⁸ Şen, İdarenin Yargısal Denetiminin Sınırlarına İlişkin Modeller, s. 1636.

⁷⁹⁹ Akylmaz/Sezginer/Kaya, Açıklamalı İçtihatlı İdari Yargı, s. 1092; Kaya, Takdir Yetkisi, s. 210; Balta, s. 136.

⁸⁰⁰ Kaya, Takdir Yetkisi, s. 53; Karatepe, s. 75; İdarenin değerlendirme yetkisinin kabul edildiği sınavlar vb. işlemler, tam otomatik sistemler yoluyla tesis edilebilir. Çelik, s. 437.

⁸⁰¹ Balta, s. 138; Gözübüyük, A. Şeref, Yönetim Hukuku, Turhan Kitabevi, 25. Baskı, Ankara, 2007, s. 331; Karatepe, s. 76, Yılmaz, Not İşlemlerinin Yargısal Denetimi, s. 1047. İdarenin ölçme işlemi olarak sınavlar ve sınav değerlendirmelerinde sebep unsuru bakımından takdir yetkisi bulunmaktadır. Yıldız, Yükümlülük Davası, s. 59.

⁸⁰² Tan, Turgut, Sınav Notları ve Yargısal Denetimi, Danıştay Dergisi, S. 18-19, 1975, ss. 188-192, s. 188; Yenice, Kazım, Not Takdiri ve Denetimi, Danıştay Dergisi, S. 42-43, 1980, ss. 15-17, s. 17.

bırakılması gerekti ifade edildiği gibi⁸⁰³, bu değerlendirmenin esasında teknik bir tespit olduğunu ve teknik konularda idarenin takdirinin olamayacağı da ifade edilmektedir⁸⁰⁴.

Türk idari yargısı, her idari işlem gibi sınav ve değerlendirme işlemlerinin de hukuka uygunluk yönünden denetime tabi olduğunu kabul etmektedir. Uygulamada, sınav işlemlerine karşı açılan iptal davalarında bilirkişi incelemesi yoluyla yeniden değerlendirme yapılmakta ve yargı mercileri bu raporlar çerçevesinde karar vermektedir. Bununla birlikte, sınavların türüne göre yargısal denetimin kapsamı ve yoğunluğu değişiklik arz etmektedir. Aşağıda sözlü, yazılı ve uygulamalı sınavlar ile akademik jüri değerlendirmelerine ilişkin bu farklılıklar ayrı başlıklar altında ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

3.2.2. Sözlü Sınavların Denetimi

İdari işlem niteliğindeki sözlü sınavların yargısal denetiminde mahkemelerin, idari işlemin beş unsuru üzerinden hukuka uygunluk denetimi yapması gerekir. Ancak uygulamada, mahkemeler çoğu zaman sözlü sınavda hukuka aykırılık bulunduğuna kanaat getirirler bile yalnızca genel bir değerlendirme yapmakta; bu aykırılığı, idari işlemin unsurları bağlamında derinlemesine ele almamaktadır. Denetim, çoğunlukla yalnızca yetki ve şekil unsurlarıyla sınırlı tutulmakta; sebep ve konu unsurlarına yönelik incelemeler ise göz ardı edilmektedir⁸⁰⁵. Nitekim idari yargı mercileri uzunca bir süre sözlü sınavları sadece idari işlemin yetki ve şekil unsurları bakımından denetlemiş, takdir yetkisinin devreye girdiği sebep ve konu unsuru yönünden hukuka uygunluk denetimini yapmaktan kaçınmıştır⁸⁰⁶. Bu yaklaşımın temelinde, sözlü sınavların niteliği gereği sebep ve konu unsurlarında idarenin takdir yetkisine sahip olduğu ve mahkemelerin bu yetkiyi denetlemesinin mümkün olmadığı düşüncesi yatmaktadır. Oysa sözlü sınavlarda yalnızca yetki ve şekil unsurlarındaki sakatlıkların incelendiği sınırlı bir

⁸⁰³ Balta, s. 136.

⁸⁰⁴ Tuncay'a göre, sınavlarda not verme işlemi uzmanlık gerektiren bir konuda yapılan değerlendirme niteliğindedir ve idarenin takdir yetkisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla sınav notlarına karşı açılan davalarda bilirkişinin görevi yalnızca sınav notunda maddi hata bulunup bulunmadığını araştırmaktan ibarettir. "Sınav kağıtlarına 5, 6 veya 3 not takdiri çeşitli çözüm yollarından birinin tercihi anlamına gelmektedir ve bilirkişi tetkikatından beklenen sonuç da bu gibi işlemlerde maddi bir hatanın mevcut olmadığını saptamaktan ibaret bulunmaktadır. Binaenaleyh buradaki hatanın, takdir hakkının kullanılmasındaki hata şeklinde telakkisi mümkün değildir ... Bu gibi hallerde hizmet icaplarını takdir söz konusu olmayıp, bir değerlendirmeden bahsedilir. Daha açık bir ifade ile: Takdir hakkının hizmetin icapları üzerinde cereyan edeceğini, halbuki not takdirlerinin böyle bir gereklilikle ilgisi bulunmadığını çeşitli notlar- dan birinin takdiri ise, mevcut muhtelif çözüm yollarından birinin seçilmesi anlamına gelmeyip bunların değerlendirmede kullanılacak ölçütlerden ibaret bulunduğunu ve nihayet burada yine ihtiyari bir seçim değil, tespite mütenazar bir halin mevcudiyetini söylemek yerinde olur kanaatindeyiz" Tuncay, Aydın H., **İdare Hukuku ve İdari Yargının Bazı Sorunları**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1972, s. 156.

⁸⁰⁵ Örneğin bkz. Danıştay 2. Dairesi, E. 2004/840, K. 2007/1042, T. 14.03.2007, UYAP. Tekrara düşmemek adına eklenmemekle birlikte, çalışmamızda ifade edilen kararların birçoğu bu şekildedir.

⁸⁰⁶ Tahtalı, Murat Buğra, "İdari Yargı Kararları Çerçevesinde İdarece Yapılan Mülakatlarda Hukuka Aykırılıkların İspatı", **Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 5, S. 1, 2020, ss. 2969-2994, s. 2978; Yılmaz, Hâkim ve Savcı Adayı Alımında Mülakat, s. 45.

denetim, idarenin yargısal denetimi ve hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmamaktadır. Bir idari işlemin takdir yetkisine dayanması, onun tüm unsurlar bakımından denetlenemeyeceği anlamına gelmemektedir. Takdir yetkisi olsa dahi işlemin hukuka uygunluğu her unsur yönünden yargısal denetime açık olmalıdır⁸⁰⁷.

Doktrinde sözlü sınavların yargısal denetimi konusundaki Danıştay içtihatları, esas denetiminin yapılıp yapılmadığına göre üç döneme ayrılarak incelenmektedir⁸⁰⁸. İlk dönem, 2008 yılına kadar süren ve “*eksik denetim dönemi*” olarak adlandırılan evredir. Bu dönemde Danıştay, sözlü sınavlara ilişkin yeterli somut veri bulunmadığını, bu nedenle bilirkişi incelemesi yapılamayacağını ve dolayısıyla denetimin mümkün olmadığını savunmuştur⁸⁰⁹. İkinci dönem ise 2008-2013 yılları arasında yaşanan ve “*tam denetim dönemi*” olarak ifade edilen süreçtir⁸¹⁰. Bu dönemde Danıştay, sözlü sınavların içeriğinin de denetlenebileceğini kabul etmiş ve yargısal denetimin yalnızca yetki ve şekil unsurlarıyla sınırlı olamayacağını belirtmiştir⁸¹¹. Sözlü sınavda sorulan soruların ve verilen cevapların kayıt altına alınması gerektiği vurgulanmış; aksi hâlde denetimin imkânsız hâle geleceği ifade edilmiştir. Bu dönemde Danıştay, sözlü sınavın hukuka uygunluğunu ispat yükünü idareye yüklemiş ve gerekli kayıtları sağlamayan idarenin işleminin iptaline karar vermiştir. Böylece, hukuk devleti ilkesine uygun biçimde sözlü sınavların denetimi için asgari usul güvencelerinin sağlanması gerektiği yönünde içtihatlar geliştirilmiştir⁸¹².

⁸⁰⁷ **Yılmaz**, Hâkim ve Savcı Adayı Alımında Mülakat, s. 49.

⁸⁰⁸ **Şahin**, s. 87.

⁸⁰⁹ **Tan**, Sınav ve Jüri Değerlendirmelerinin Yargısal Denetimi, s. 411. Danıştay, hâkim adaylığı mülakatında başarısız sayılmasına ilişkin işlemin iptali için açılan davada “*mülakatta sorulan sorular ve bunlara verilen cevaplar tutanağa geçirilmediği için mülakatın idari yargı denetimine tabi tutulması mümkün olmadığı, davacı da mülakatta başarılı olduğuna dair iddiasını herhangi bir şekilde ispatlayamadığı*” sebebiyle davanın reddine karar vermiştir. Danıştay 5. Dairesi, E. 1982/1421, K. 1985/1858, T. 11.06.1985, KİBB. Yine benzer yönde başka kararlar için bkz. Danıştay 8. Dairesi, E. 2004/341, K. 2004/3332, T. 20.09.2004, UYAP; Danıştay 8. Dairesi, E. 1994/7743, K. 1996/3110, T. 13.11.1996, Danıştay Dergisi, S. 93.

⁸¹⁰ **Şahin**, s. 87.

⁸¹¹ “... mülakat kurulu tarafından 31. maddede öngörülen mülakat değerlendirilmesinin usul ve yöntemine göre yapılıp yapılmadığı, mülakat kurulunu oluşturun başkan ve üyelerinin herbiri tarafından ayrı ayrı verilen notlar ile bu notların aritmetik ortalamasının kaç puan olduğu ve bunun mülakat kurulunun başkan ve üyeleri tarafından imza altına alınan mülakat başarı listesinde kaç puan olarak yer aldığından tespitinden sonra dava konusu uyumsuzluk hakkında bir karar verilmesi gerekirken, mülakat sınavına ilişkin soru ve cevapların somut bilgilere dayanmaması nedeniyle yargısal denetiminin yapılması olanağının bulunmadığından bahisle davanın reddedilmesinde hukuki isabet görülmemiştir.” Danıştay 12. Dairesi, E. 1997/857, K. 1997/4259, T. 24.12.1997, Danıştay Dergisi, 1998, S. 96, s. 668-672; Danıştay 8. Dairesi, E. 2007/9814, K. 2008/6493, T. 24.10.2008, UYAP.

⁸¹² **Tahtalı**, s. 2984. İptal davalarında ispat yükü, idari işlemlerin hukuka uygunluğu karinesi kapsamında idari işlemin hukuka aykırı olduğunu iddia eden davacı taraftadır. Ancak idarenin de hangi hukuk kuralınca bu işlemi yaptığını, işlem ve eyleminde hangi hukuk kuralına dayandığını sebeple bağlılık ilkesi gereği ortaya koyması gerekmektedir. Dolayısıyla iptal davalarında, başlangıçta davacının idari işlemin hukuka aykırı olduğu konusunda ispat yükü bulunmakta iken, bu iddiaların geçersiz olduğunu ve işlemin hangi sebebe bağlı olarak yapıldığını ispat yükü idarededir. **Tahtalı**, s. 2973.

Ancak 2013 sonrasında yeniden “*eksik denetim dönemine*” geçilmiştir⁸¹³. Zira kanun koyucu, Danıştay’ın bu içtihatlarına karşı yasal düzenlemeler yaparak sözlü sınavların kayıt altına alınmasını yasaklamıştır⁸¹⁴. AYM de bu düzenlemeleri onaylamış ve böylece içerik denetimini imkânsızlaştıran bir çerçeve oluşmuştur. Danıştay, teorik olarak sözlü sınavların beş unsur yönünden denetlenebilir olduğunu ifade etmeye devam etse de uygulamada şekilsel denetimle yetinmektedir⁸¹⁵. Bu durum, yargı yolunu tamamen kapatmamakla birlikte onu büyük ölçüde işlevsiz kılmıştır.

Gelinen noktada, sözlü sınavların hukuka uygunluk denetimi yalnızca biçimsel yönleriyle sınırlı kalmakta; içerik yönünden etkin bir yargı denetimi yapılamamaktadır⁸¹⁶. Bu durum, idarenin takdir yetkisinin genişliğini kötüye kullanma ihtimalini artırmakta ve yargı denetiminin etkililiğini zayıflatmaktadır. Bu çerçevede, sözlü sınavların yargısal denetimini daha somut ve sistematik biçimde ele alabilmek için inceleme iki başlık altında yapılacaktır. İlk olarak, sınavların yetki ve şekil unsurları yönünden; ardından sebep, konu ve amaç unsurları yönünden yargısal denetimi ele alınacaktır.

3.2.2.1. Yetki ve Şekil Unsurları Yönünden Denetim

Türk idare hukukunda yetki unsuru, “*İdareye Anayasa ve kanunlarla tanınmış olan karar alma gücünü ifade etmektedir. Bu yönüyle idari işlemin en temel ögesini oluşturan "yetki", kanunla hangi makama verilmiş ise ancak onun tarafından kullanılabilir.*” şeklinde ifade edilmektedir⁸¹⁷. İdare, yetkilerini kamu gücüne dayanarak kullandığı için idare hukukunda “yetki” kavramı, hukuk düzeninde değişiklik yapma gücünü ifade eder⁸¹⁸. Bu nedenle, bir idari işlemin yetki unsuru yönünden hukuka uygun sayılabilmesi için işlem, idare adına kişi, yer, zaman ve konu bakımından yetkili kişi tarafından tesis edilmelidir⁸¹⁹. Zira idari işlemlerin, kanunun belirlediği organ, kişi veya makam tarafından yapılması zorunludur ve

⁸¹³ Şahin, s. 87.

⁸¹⁴ Yılmaz, Hâkim ve Savcı Adayı Alımında Mülakat, s. 50-51.

⁸¹⁵ “Dosyadaki bilgi ve belgelerde; mülakat komisyonunun usulüne uygun şekilde oluşturulduğu, davacının komisyon üyeleri tarafından; konu hakkında bilgi düzeyi, kendisinden istenileni kavrama, özgüveni, ifade etme yeteneği ve beden dilini kullanma becerisi yönünden değerlendirildiği ve yapılan değerlendirme neticesinde 46 puan aldığı, Yönetmelikte düzenlenen sözlü sınavdan başarılı sayılmak için gerekli olan en az 70 puan barajını aşmadığı görüldüğünden dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.” Danıştay 8. Dairesi, E. 2020/1325, K. 2023/3549, T. 05.07.2023, DJİBB.

⁸¹⁶ Şahin, s. 87.

⁸¹⁷ Danıştay 6. Dairesi, E. 2021/11036, K. 2023/3210, T. 30.03.2023, KİBB; Danıştay 6. Dairesi, E. 2022/8926, K. 2023/6337, T. 20.06.2023, KİBB; Danıştay 6. Dairesi, E. 2021/7143, K. 2023/1159, T. 26.01.2023, KİBB; DİDDGK, E. 2022/1679, K. 2022/2567, T. 22.09.2022, KİBB.

⁸¹⁸ Akyılmaz, Bahtiyar, *İdari Usul İlkeleri Işığında İdari İşlemin Yapılış Usulü*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2000, s. 101; Atay, *İdare Hukuku*, s. 244.

⁸¹⁹ Ulu, s. 137; Ülker, Gözde, *Türk İdare Hukukunda İdari İşlemin Yetki Unsuru*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 46; Candan, s. 230; Gözler, *İdare Hukuku*, C. I, s. 902; Kalabalık, *İdari Yargı*, s. 207.

yetki kamu düzenine ilişkindir⁸²⁰. İdari merciler, belirlenen hukuki çerçeveyi aştıkları takdirde yetkileri dışında hareket etmiş olacağından yapılan işlem hukuka aykırı olacaktır⁸²¹.

Şekil unsuru ise idari işlemi oluşturan iradeye ilişkin usulleri ve bu iradenin dış dünyaya yansıtılma biçimini ifade etmektedir⁸²². Şekil, bu yönüyle hem usul hem de biçim kavramlarını bünyesinde barındıran üst bir ifadedir⁸²³. Şekil, idari işlemi hem kamunun hem de devletin menfaatlerine uygunluğu sağlayan çok önemli bir araçtır⁸²⁴. Zira şekil kuralları idare bakımından düzen ve belirlilik sağlarken, kişiler için ispat bakımından güvence teşkil etmektedir⁸²⁵.

Hukukumuzda idari işlemlerin şekil ve usulünün nasıl olacağını düzenleyen genel bir idari usul kanunu bulunmamaktadır. Doktrinde şekil kuralları kendi içinde asli şekil kuralları ve tali şekil kuralları olarak ayrılarak incelenmektedir. Bu kapsamda, idari işlemin esasını etkileyen kurallar asli şekil kuralları olarak kabul edilmekte ve varlığı halinde idari işlem iptal edilmektedir. İşlemin sonucunu etkileyecek nitelikte olmayan, eksik olması halinde işlemin iptali gerekmeyen şekil kuralları ise tali şekil kuralları olarak ifade edilmektedir⁸²⁶. Örneğin, doçentlik sözlü sınav tutanağında kararın oy çokluğu ile mi yoksa oy birliği ile mi alındığının gösterilmemesi, sınavın sonucunu etkileyecek nitelikte bulunmamış ve tali bir şekil eksikliği kabul edilerek iptal sebebi görülmemiştir⁸²⁷. Buna karşın, sözlü sınav tutanağının sınav gününden sonra düzenlenmesi asli şekil sakatlığı kabul edilerek sınavın iptaline karar verilmiştir⁸²⁸. İdari işlemin sakatlığının derecelendirilmesinde kesin bir ölçü söz konusu

⁸²⁰ Ülker, s. 67; Ulu, s. 85; Kaya, Takdir Yetkisi, s. 197. Yetki unsurunda takdir yetkisinin bulunup bulunmadığı konusunda doktrinde genel görüş, yetkiler kanunla verildiğinden idarenin yetki unsurunda takdir yetkisinin bulunmadığı yönündedir. Onar, C. I, s. 425; Oytan, s. 34; Kaya, Takdir Yetkisi, s. 201; Karatepe, s. 94-95; Arat Özkaya, Nilay, *Türk İdare Hukuku'nda İdarenin Hukuk Sınırları İçinde Hareket Serbestisi "Takdir Yetkisi" ve Bunun Sınırları Üzerine Bir İnceleme*, Beta Yayınları, İstanbul, 2015, s. 101; Ulu, s. 111; Kalabalık, Halil, "İdarenin Takdir Yetkisinin Sınırları ve Yargısal Denetimi", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. I, S. 1, 1997, (Takdir Yetkisi), ss. 172-211; s. 178; Çağlayan, Takdir Yetkisi, s. 177; Özyörük, Mukbil, *İdare Hukuku İdari Yargı Ders Notları*, Ankara 1977, s. 177; Gözler, İdare Hukuku, C. I, s. 1061; Günday, İdari Yargı, s. 77.

⁸²¹ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, İdare Hukuku, s. 403.

⁸²² Akyılmaz/Sezginer/Kaya, İdare Hukuku, s. 422.

⁸²³ Akyılmaz, İdari Usul, s. 67.

⁸²⁴ Onar, C. I, s. 307.

⁸²⁵ Özay, s. 491. İdari işlemin şekil unsurunda takdir yetkisinin bulunup bulunmadığı konusunda doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı yazarlar şekil unsurunda idarenin takdir yetkisi bulunmadığını kabul etmektedir. Bkz. Gözler, İdare Hukuku, C. I, s. 1062; Günday, İdari Yargı, s. 77; Oytan, s. 34; Çağlayan, Takdir Yetkisi, s. 177. Bir kısım yazar ise şekil unsurunda idarenin takdir yetkisini kabul etmektedir. Onar, C. I, s. 425; Balta, s. 170; Karatepe, s. 95-96; Arat Özkaya, s. 104.

⁸²⁶ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, İdare Hukuku, s. 436-437; Kaya, Takdir Yetkisi, s. 202; Gözübüyük/Tan, İdari Yargılama Hukuku, s. 460; Candan, s. 236; Kalabalık, İdari Yargı, s. 221.

⁸²⁷ Danıştay 8. Dairesi, E. 2007/8943, K. 2009/881, T. 06.02.2009, UYAP.

⁸²⁸ "Davaya konu olayda, mülakat sınavının 23.9.1996 tarihi ile 3.10.1996 tarihleri arasında yapıldığı açık olmasına karşın, dosyada bulunan davacının mülakat sınavına ilişkin tutanağın 18.10.1996 tarihini taşıdığı görülmekte olup; Yönetmelik hükümleri uyarınca mülakat sınavının yapıldığı gün düzenlenmiş olması gereken bu tutanağın sınav tarihinden sonra düzenlenmiş olduğunun anlaşılması karşısında, anılan sınavın ve bu sınav sonucunda yapılan değerlendirmenin Yönetmelik maddelerinde öngörülen usule uygun olarak yapılmadığı

olmayıp, mahkeme her olay bakımından ayrı bir değerlendirme yapacaktır. Örneğin, sözlü sınava katılan bir adayın akrabasının sınav jürisinde bulunması, o adayın sınavda başarılı olamaması sınavın iptalini gerektirmeyecekken, adayın sınavda başarılı olması halinde bu durum asli şekil sakatlığı olacaktır⁸²⁹.

Mahkemeler sözlü sınavın usulüne ve bu sınavlarda görev alacak yetkili kişilere dair düzenleme varsa bu hususlar çerçevesinde hukuka uygunluk denetimi yapmaktadır. Ancak mevzuatımızda sözlü sınavların nasıl yapılacağına dair genel bir düzenleme bulunmamaktadır. Bazı kurumların kendi mevzuatında konuya ilişkin hükümler yer alsa da birçok kurum mevzuatında ya hiç düzenleme bulunmamakta veya oldukça eksik düzenlemeler yer almaktadır. Bu durum, sözlü sınavların denetimini diğer idari işlemlerin denetimine göre zorlaştırmaktadır. Bu sebeple, sözlü sınavların hukuka uygunluğu ile ilgili temel ilke ve esaslar büyük ölçüde yargı kararlarıyla şekillenmektedir. Aşağıda, yargı içtihatlarına da yansıyan bazı tipik yetki ve şekil sakatlığı halleri örneklerle birlikte değerlendirilecektir.

3.2.2.1.1. Sınav Komisyonunun Usulüne Uygun Oluşturulması

Sözlü sınavlar, tek bir kişi tarafından yapılabileceği gibi bir jüri veya komisyon aracılığıyla da gerçekleştirilebilir. Özellikle lise ve üniversite gibi eğitim kurumlarında başarı ölçme amaçlı sözlü sınavlar genellikle öğretmen veya öğretim elemanı tarafından yapılırken, kamu görevi alımlarında veya meslekte yükselmede yapılan sözlü sınavlar bir komisyon tarafından yürütülmektedir. İlgili mevzuatlarda, komisyon üyelerinin kimlerden oluşacağı, toplanma ve karar yeter sayıları açıkça düzenlenmiştir. Sözlü sınavların hukuka uygun olması için komisyonların mevzuatta öngörülen şekilde oluşturulması zorunludur. Aksi halde şekil unsuru yönünden hukuka aykırılık doğar ve sınav iptal edilir⁸³⁰.

Bazı görüşler ise sınav komisyonunun oluşumundaki sakatlıkların yetki unsuru kapsamında değerlendirilebileceğini kabul etmektedir⁸³¹. Örneğin, jürinin mevzuatta belirlenen

sonucuna varılmıştır. Bu durumda, mülakat sınavının usule aykırı olarak yapıldığının belirlenmesi nedeniyle, idarece yeniden ve usulüne uygun şekilde mülakat sınavı yapılmasının gerekli olması karşısında, davacının mülakat sınavında başarısız sayılması istemine yapmış olduğu itirazın kabulü gerekirken reddi hatalı olmuştur.” Danıştay 5. Dairesi, E. 1998/850, K. 2001/2530, T. 07.06.2001, KİBB.

⁸²⁹ **Kalabalık**, İdari Yargı, s. 221.

⁸³⁰ “Sınav komisyonunun mevzuat hükümlerine uygun olarak oluşturulduğu...” DİDDK, E. 2020/2932, K. 2021/529, T. 18.03.2021, DJİBB. Aynı yönde bkz. Danıştay 12. Dairesi, E. 2020/481, K. 2022/4258, T. 28.06.2022, DJİBB. Danıştay, yönetmeliğe göre sözlü sınav komisyon üyelerinin Genel Müdürlük ve Bakanlık yetkilileri arasından seçilmesi gerekirken, yönetmeliğe aykırı bir şekilde jürinin tamamının Genel Müdürlük içinden seçilmesini hukuka aykırı bulmuş ve sözlü sınavı iptal etmiştir. Danıştay 5. Dairesi, E. 1982/3050, K. 1984/882, T. 24.02.1984, KİBB. “2547 sayılı Yasanın 23. maddesine aykırı olarak oluşturulan, aralarında yardımcı doçentlik kadrosunun ilan edildiği birim yöneticisinin yer almadığı jüri üyelerince hazırlanan raporlar dikkate alınarak tesis edilen dava konusu işleminde ve bu işlemin iptali istemiyle açılan davayı reddeden İdare Mahkemesi kararında hukuki isabet görülmemiştir.” Danıştay 8. Dairesi, E. 2009/2916, K. 2009/6193, T. 30.10.2009, **Danıştay Dergisi**, Y. 40, S. 123, s. 321-323.

⁸³¹ **Gözler**, İdare Hukuku, C. I, s. 904; **Şahin**, s. 88.

şekilde oluşturulmaması veya yedek üye çağrılma imkânı varken eksik üye ile toplanması temel bir şekil eksikliğidir. Ancak bu durum aynı zamanda, idare adına irade açıklama yetkisi verilenlerden birinin yokluğunda karar verilmesi anlamına gelmektedir ve işlemin yetki unsurunu da sakatlamaktadır. Danıştay sınav komisyonunun mevzuata uygun oluşturulmamasını genellikle şekil unsuru bakımından hukuka aykırılık olarak kabul etmektedir⁸³². Örneğin, sözleşmeli öğretmen alımı için yapılan mülakat, hukuka aykırı şekilde oluşturulmuş sözlü sınav komisyonu tarafından tesis edildiği gerekçesiyle iptal edilmiştir⁸³³. Başka bir kararda ise, bir adayın tek bir komisyon tarafından sınava alınması gerekirken, on bir farklı komisyon tarafından değerlendirildikten sonra başarısız sayılması hukuka aykırı bulunmuştur⁸³⁴.

Komisyon veya jüri üyeleri alanında yetkin, uzman ve deneyim sahibi kişilerden oluşmalıdır⁸³⁵. Danıştay, Sözleşmeli Öğretmen İstihdamına İlişkin Yönetmeliğin 9/1. maddesinde yer alan “Sözlü sınav komisyonu; Bakan veya görevlendireceği birim amiri tarafından belirlenen kamu görevlilerinden oluşacak bir başkan, iki asıl ve ihtiyaç duyulduğunda değerlendirilmek üzere iki yedek üyeden oluşur” şeklindeki kuralı, “sözlü sınavı yapacak olan komisyon üyelerinin öğretmenlik mesleği ile ilgili belirli bir birikime sahip olması gerektiği; bu bağlamda Bakan veya görevlendireceği birim amiri tarafından belirlenecek sözlü sınav komisyonu başkan ve üyelerin niteliklerinin açık bir şekilde düzenlenmesi gerekirken, herhangi bir kamu görevlisinin görevlendirilmesine imkan veren düzenlemede hukuka ve hizmet gereklerine uyarlık bulunmadığı” gerekçesiyle iptal etmiştir ve bu karar DİDDK tarafından da onanmıştır⁸³⁶. Benzer şekilde, sınav kurulunun oluşumuna ilişkin Yönetmelik hükmünü değerlendirdiği başka bir kararında da Mahkeme, sınav kurulu üyelerinin nitelikleri ve uzmanlık alanlarının belirsiz bırakılmasının, objektif sınav yapılmasını tehlikeye atacağını

⁸³² “Jüri başkanının mülakata katılmadığının ve bir başka idari görevde olduğunun davalı idare savunmasıyla sabit olması, ilgili mevzuat gereği mülakat jürilerinin en az üç kişiden oluşması gerektiğinin açık olması ve dava konusu edilen mülakatı iki kişilik jürinin yapmış olması karşısında, ilgili mevzuatta aranan en az sayıdaki jüri üye sayısı sağlanmadan yapılan mülakatta ve değerlendirmede yasal düzenlemelere uyarlık bulunmamaktadır.” Danıştay 8. Dairesi, E. 2005/3311, K. 2006/4546, T. 22.11.2006, KİBB. Diğer kararlar için bkz. Danıştay 13. Dairesi, E. 2007/5204, K. 2010/2224, T. 15.03.2010, UYAP; Danıştay 2. Dairesi, E. 2020/2481, K. 2021/1704, T. 24.05.2021, UYAP; Danıştay 12. Dairesi, E. 2023/1816, K. 2024/1844, T. 16.04.2024, UYAP.

⁸³³ DİDDGK, E. 2020/2617, K. 2021/1196, T. 09.06.2021, KİBB.

⁸³⁴ Danıştay 2. Dairesi, E. 2018/4041, K. 2019/2042, T. 15.04.2019, KİBB.

⁸³⁵ “Sözlü sınavın, bilgi ölçmek amacıyla yapılan, ayrıca adayın bilgi yanında mesleki ehliyeteye yönelik diğer özel niteliklere de sahip olup olmadığı yönünden değerlendirmeye de tabi tutulacağı bir sınav olduğu, dolayısıyla sözlü sınavı yapacak olan komisyon üyelerinin öğretmenlik mesleği ile ilgili belirli bir birikime sahip olması gerektiği...” DİDDK, E. 2021/2617, K. 2021/1196, T. 09.06.2021, UYAP; Aynı yönde bkz. Danıştay 2. Dairesi, E. 2021/1107, K. 2022/2282, T. 26.04.2022, DJİBB.

⁸³⁶ DİDDK, E. 2019/3043, K. 2020/1764, T. 08.10.2020, UYAP.

belirtmiştir. Kararda, sınav kurullarında görev alacak kişilerin, sınav konularına ve mesleki uzmanlık alanlarına vakıf olmalarının kamu yararı açısından zorunlu olduğu vurgulanmıştır⁸³⁷.

Başka bir Danıştay kararı, doçentlik sözlü mülakat jürisinin dil psikolojisi alanında uzman öğretim üyelerinden oluşması gerektiğine hükmetmiştir⁸³⁸. Yine Danıştay, emniyet amiri olarak görev yapmakta iken emniyet müdürlüğüne terfi için girdiği rütbe terfi sözlü sınavında başarısız sayılmasına ilişkin işlemin ve Emniyet Hizmetleri Sınıfı Personeli Rütbe Terfileri ve Değerlendirme Kurullarının Çalışma Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmeliğe karşı açılan davada, sınav komisyonunun oluşumunu sınav güvenliği ve objektifliği bakımından incelemiş ve “*Sınav komisyonlarının, en üst polis amiri rütbesi olan emniyet müdürü başkanlığında, emniyet teşkilatının iç işleyişini ve mevzuatı bilen emniyet teşkilatı mensuplarından oluşturulduğu ve personelin yeterliliğinin tespiti amacıyla yapılacak sınavlarda yeteri kadar öğretim üyesinin sınav komisyonlarında görevlendirilmesine imkan sağlandığı*” gerekçesiyle komisyonun oluşumunu hukuka uygun bulmuştur⁸³⁹.

Sınav güvenliğinin sağlanması ve sınavın şaibeli hale gelmemesi adına komisyon üyelerinin objektif ve tarafsız kişilerden oluşmasına özen gösterilmelidir⁸⁴⁰. Komisyon üyeleri ile sınava giren aday arasında arkadaşlık, akrabalık ya da husumet gibi bağların bulunmaması önemlidir. Bu tür durumlarda, adayın iddiasının ciddiye alınması ve somut delillerle desteklenip desteklenmediğinin araştırılması gerekir. Aksi bir durum, idari işlemin şekil unsurunda sakatlık meydana getireceğinden işlem hukuka aykırı hale gelecektir⁸⁴¹. Ancak *Tahtalı*’ya göre, jüri üyesi ile aday arasında bir husumet bulunması halinde kamu yararı dışında saiklerle sınav değerlendirilmesinin yapılmış olacağı yönündeki kuşku sebebiyle amaç unsurundan sakatlık olduğu sonucuna ulaşılabilir⁸⁴². Danıştay kararlarında söz konusu haller, idari işlemin hangi unsurunda sakatlık olduğu belirtilmeden iptal sebebi olarak görülmüştür. Örneğin, Danıştay bir

⁸³⁷ “*Vergi müfettiş yardımcılarının görev ve yetki alanlarına giren yürürlükteki mevzuat ve bu mevzuatın uygulamasını; inceleme, teftiş ve soruşturma yöntemleri hakkındaki bilgilerini; mesleğin gerektirdiği diğer bilgi ve nitelikleri kazanıp kazanmadıklarını ölçmek üzere yapılan yeterlik sınavlarını gerçekleştiren sınav kurulunda, vergi başmüfettişi ve vergi müfettişi kadrolarında görev yapanlar dışında da sınav kurulu üyesi görevlendirme konusunda idarenin takdir yetkisi bulunduğu açık olmakla birlikte, bu kişilerin, vergi müfettişliği görev alanına ilişkin bilgi birikimine sahip olanlar arasından seçilmesi gerektiği açıktır. Bu itibarla; uzmanlık alanı belirtilmeksizin tüm öğretim üyelerinin ya da herhangi bir kamu görevlisinin, vergi müfettişliği yeterlik sınavında görevlendirilmesine imkan veren düzenlemede bu yönüyle de hukuka, kamu yararı ve hizmet gereklerine uyarlık bulunmamaktadır.*” Danıştay 2. Dairesi, E. 2020/1846, K. 2025/155, T. 13/01/2025, UYAP.

⁸³⁸ Danıştay 8. Dairesi, E. 2016/14655, K. 2020/4016, T. 01.10.2020, KİBB.

⁸³⁹ DİDDK, E. 2022/3499, K. 2023/2144, T. 30.10.2023, DJİBB.

⁸⁴⁰ “*Avrupa ülkelerinde görevde yükselmelerde politik etkilerin en az düzeye indirilmesi kamu görevlilerini yöneticilik kademeleri için olumlu yönde etkilemektedir. Yükselmelerin siyasi etkilerden arındırılması için yazılı, sözlü sınav ve değerlendirme komisyonlarında memur sendikalarından, örgütlerden ve üniversitelerden temsilciler bulunmaktadır*” Öztekin, Ali, “Türk Kamu Personel Yönetiminde Liyakat ve Kariyerden Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Türk İdare Dergisi*, C. 80, S. 459, ss. 13-36, s. 30.

⁸⁴¹ *Bilke*, s. 163; *Yılmaz*, Not İşlemlerinin Yargısal Denetimi, s. 1057.

⁸⁴² *Tahtalı*, s. 2982.

kararında, beş üyeli jüride görev yapan iki üyenin, kadroya atanan kişiyle birlikte ortak makale ve tebliğ çalışmaları yapmasını, jürinin usulüne uygun oluşturulmaması ve tarafsızlığının zedelenmesi açısından ciddi bir kanıt olarak kabul etmiştir⁸⁴³. Başka bir kararda ise doçentlik sınavında jüri üyelerinden birinin davacıyla çekişmeli olması nedeniyle jürinin hukuka aykırı olduğu tespit edilmiştir⁸⁴⁴. Gerçekten de jüri ile aday arasında olumlu ya da olumsuz bir ilişkinin varlığı durumunda ilgili üyenin kurulda yer almaması ve yerine yedek üyelerin görevlendirilmesi gerekmektedir. Sözlü sınavlara ilişkin temel ilkelerin yer aldığı genel bir düzenleme yapılarak, akrabalık bağlarının belli derecelerde kurul üyelerinin görev almasına engel teşkil edeceği açıkça belirtilmelidir. Her düzenlemede olmamakla beraber bazı düzenlemelerde jüri üyeleri ile aday arasında akrabalık ilişkisi olması hali, üyenin kuruldan çekilme nedeni olarak belirlenmiştir⁸⁴⁵. Kurul üyelerine yönelik bu minvalde hiçbir hüküm bulunmasa dahi akrabalık ilişkisinin olması halinde bu üye, üyelikten çekilmeli ve yerini yedek üyeye bırakmalıdır⁸⁴⁶.

Ülkemizde sınav değerlendirme komisyonlarının objektifliği meselesi, hakim ve savcılık mesleğinin yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı boyutu nedeniyle ayrı bir önem arz etmektedir. AYM, 1995 yılında verdiği bir kararla, hakimlik ve savcılık mesleğine kabul sınavlarının Bakanlıkça yapılmasına ilişkin düzenlemeyi iptal etmiştir. Mahkeme, yargı bağımsızlığının temel anayasal ilke olduğunu ve seçim sürecinin siyasi organların etkisinden tamamen bağımsız olması gerektiğini vurgulamıştır. Bakanlığın bu süreçte yetki

⁸⁴³ Danıştay 8. Dairesi, E. 2004/6289, K. 2006/735, T. 27.02.2006, UYAP.

⁸⁴⁴ “Olayda, davacının gerek ilk kez gerekse ikinci kez katıldığı sözlü sınavlarda aynı jüri üyelerinin görevlendirildiği, kendi okulunun Anabilim Dalı Başkanı olan Prof. Dr. ...’ın da bu jüride bulunduğu, davacının adı geçen bu jüri üyesiyle arasının sözlü sınavdan önce de açık olduğu, jüri üyesinin davacıya karşı davranışlarından soruşturma geçirdiği ve tanık beyanlarından da jüri üyesi olarak tarafsızlığı hususunda kuşku oluştuğu, anlaşılmaktadır. Aktarılan bu durum karşısında, davacıyla ilgili olarak yürütülen sınavın nesnellığı konusunda duraksama ve kuşku duyulabileceği açıktır. İlgilisinin bilimsel geleceğini belirleyecek olan sınav aşamalarının olumsuz değerlendirme ve yaklaşımlarından uzak bir görünüm taşıması gerektiğinde kuşku yoktur. Bu gelişim ve bilimsel gereklilikler karşısında, davacıyla çekişmesi olan bir öğretim üyesinin de katılımıyla jüri oluşturularak yapılan sözlü sınavda hukuka ve kamu görevi gereklerine uyarlık bulunmamaktadır.” Danıştay 8. Dairesi, E. 1999/526, K. 2000/8502, T. 21.12.2000, KİBB.

⁸⁴⁵ Örneğin İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanlığı Yönetmeliği m. 25/2: “Yeterlilik Sınavı Komisyonunun başkan ve üyeleri; boşanmış olsalar dahi eşlerinin, üçüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) kan ve kayın hısımlarının veya evlatlıklarının katıldığı sınavlarda görev alamaz.” Diyanet İşleri Başkanlığı Sınav Yönetmeliği m. 9: “Sınav komisyonu/kurulu başkan veya üyeleri, eşleri ile ikinci dereceye kadar (bu derece dâhil) kan ve kayın hısımlarının sınavına katılamazlar. Bu kişilerin sınavında yedek üye/üyeler görev alır.” Emniyet Genel Müdürlüğü Kadrolarına Polis Memuru Ve Komiser Yardımcısı Rütbelerine Aday Memur Olarak Atanacaklara Uygulanacak Sınav Yönetmeliği m. 7/6: “Sınav Komisyonu başkan ve üyeleri; boşanmış olsalar dahi eşlerinin, üçüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) kan ve ikinci dereceye kadar (bu derece dâhil) kayın hısımlarının veya evlatlıklarının katıldığı sınavda görev alamazlar.” Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Eğitim Kurumlarına Yönetici Seçme ve Görevlendirme Yönetmeliği m. 12/4: “Sözlü sınav komisyonu başkan ve üyeleri, boşanmış olsalar dahi eşlerinin, ikinci derece dâhil olmak üzere ikinci dereceye kadar kan ve kayın hısımlarının ve evlatlıklarının katıldığı sözlü sınavlarda görev alamaz.” Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğünde Sözleşmeli Olarak Görev Yapan Sanatkar Memur, Uygulamacı Uzman Memur ve Uzman Memurlar Hakkında Sınav Yönetmeliği’nin 10. maddesinde, akrabalığın yanında adayın meslek dersi öğreticiliğini yapmış olmak da kurul üyesi olmaya engel teşkil etmektedir.

⁸⁴⁶ Bilke, s. 167.

kullanamayacağına karar vermiştir. Bu karar, yargı bağımsızlığının sadece görev sırasında değil, mesleğe giriş aşamasında da korunması gerektiği ilkesini pekiştirmiştir⁸⁴⁷.

Ancak daha sonraki bir AYM kararı bu yaklaşımdan farklı bir tutum sergilemiş; hakim adaylarının tarafsızlığının adaylık döneminden itibaren değil, mesleğe kabul aşamasından sonra sağlanacağını belirtmiştir⁸⁴⁸. Kanaatimizce, hâkimin mesleki kimliği adaylık eğitimiyle şekillenir ve tarafsızlık ilkesi mesleğin temelidir. Bu nedenle, hâkimlik mesleğini icra edecek kişilerin idare karşısında bağımsız ve tarafsız davranabilmeleri için göreve kabul süreci de dahil olmak üzere siyasi ve bürokratik etkilerden arındırılması gerekir. Dolayısıyla mesleğe kabul sürecinin hiçbir aşamasında yürütme organından jüri üyesi yer almamalıdır.

3.2.2.1.2. Tutanakla ve Sesli/Görüntülü Şekilde Kayıt Altına Alınma

İdare hukukunda temel şekil kuralı, idari işlemlerin yazılı olmasıdır⁸⁴⁹. Bu sebeple, sözlü olsa da sınavların tutanağa bağlanması gerekmektedir. Ancak sözlü sınava dair ilgili mevzuat hükümlerinde tutanağa dair ayrıntılı hususlar yer almamaktadır. Öğretim Üyesi Dışındaki Öğretim Elemanı Kadrolarına Yapılacak Atamalarda Uygulanacak Merkezi Sınav ile Giriş Sınavlarına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 11. maddesinde, “*Sınav jürisi, yazılı ve sözlü sınavın nesnel, ölçülebilir ve denetlenebilir olmasını sağlar. Raportör olarak*

⁸⁴⁷ “Yasa’da belirlenen biçimde Bakanlıkça yapılacak bir yeterlik sınavı öncelikle hakimlik ve savcılık mesleğine alınacakların yürütme organına karşı bağımsızlığını gölgelemektedir. Ayrıca, mensubu olduğu partinin siyasi görüşünü gerçekleştirmek zorunda olan bir bakana hiyerarşik olarak bağlı olan bakanlık yöneticilerinin yaptıkları yeterlik sınavı sonucu mesleğe alınacak avukatların, kendilerini her türlü maddi ve manevi etkilerden uzak ve özgür hissetmeleri zorlaşacaktır. Onlar hakimliğin gerektirdiği her türlü yüksek nitelikleri taşıyabilirler bile kamu vicdanında daima tarafsızlıkları konusunda kuşku duyulacaktır. Bu durum ise, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatını düzenleyen Anayasa’nın 138., 139., 140. ve 159. maddelerine aykırılık oluşturur. Dava konusu “Bakanlıkça yapılacak yazılı yeterlik sınavı” sözcüklerinin iptali gerekir” AYM, E. 1995/19, K. 1995/64, T. 14.12.1995, RG. 29.07.1997/23064.

⁸⁴⁸ “2802 sayılı Yasa’nın 7. maddesine göre hâkim ve savcı adayları, Devlet Memurları Kanunu’ndaki Genel İdare Hizmetleri Sınıfında bulunup, hâkimlik ve savcılığın sınıf ve derecelerine dâhil değildirler ve haklarında, Devlet Memurları Kanunu’nun bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri uygulanır... Anayasa’da yer alan “mahkemelerin bağımsızlığı”, “hâkimlik ve savcılık teminatı” ve “hâkimlik ve savcılık mesleği”ne ilişkin ilkeler, hâkimlik ve savcılık mesleğine kabul edilen ve fiilen bu görevi yapan hâkim ve savcılar için öngörülmüştür... Mevcut düzenlemeler göz önünde bulundurulduğunda, adayların mesleğe kabulden önceki dönemde, adaylığa atama sürecinde Kurul tarafından hâkimlik ve savcılık mesleğine kabullerinin yapılmamış olması ve adaylık döneminde yargılama faaliyetinde de bulunmamaları nedeniyle hâkim ve savcı statüsünde sayılmaları mümkün değildir...” AYM, E. 2005/47, K. 2007/14, T. 07.02.2007. “Anayasa uyarınca mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kurulup, görev yapan Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nca mesleğe kabul etme işlemi ile mümkündür. Mevcut düzenlemeler göz önünde bulundurulduğunda, adayların mesleğe kabulden önceki dönemde, adaylığa atama sürecinde Kurul tarafından hakimlik ve savcılık mesleğine kabullerinin yapılmamış olması ve adaylık döneminde yargılama faaliyetinde de bulunmamaları nedeniyle hakim ve savcı statüsünde sayılmaları mümkün değildir.... Adayların, hakim ve savcı statüsünde olmamaları nedeniyle adaylığa atamada koşul olarak aranan yazılı yarışma sınavı ile mülakatın uygulanmasına ilişkin hususların, yönetmelikte düzenlenmesinde Anayasa’ya aykırı bir yön görülmemiştir... Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kural Anayasa’nın 2., 138., 139., 140. ve 159. maddelerine aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir.” AYM, E. 2006/162, K. 2007/15, T. 07.02.2007.

⁸⁴⁹ Akylmaz/Sezginer/Kaya, İdare Hukuku, s. 423; Gözler, İdare Hukuku, C. I, s. 938; Çağlayan, İdari Yargı, s. 535; Yıldırım, Turan/Yasin, Melikşah/Kaman, Nur/Özdemir, Eyüp/Üstün, Gül/Çakır, Hüseyin Melih/Okay Tekinsoy, Özge, İdare Hukuku, Ed. Yıldırım, Turan, 8. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 438.

belirlenen üye, yazılı ve sözlü sınavların soru ve cevaplarını tutanak altına alır.” şeklinde, sözlü sınavların soru ve cevaplarının belirlenen bir üye tarafından tutanak altına alınacağı belirtilmiştir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla belirtilen Yönetmelik dışındaki diğer düzenlemelerde, soru ve cevapları içerir biçimde ayrıntılı bir şekilde tutanak tutulmasına dair hüküm bulunmamaktadır. Örneğin Adalet Bakanlığı Memur Sınav, Atama ve Nakil Yönetmeliği’nin 14. maddesine göre, sözlü sınav sonucunda değerlendirmeler adalet komisyonu üyelerinin her biri tarafından ayrı ayrı Aday Değerlendirme Formuna işlenecektir. Sonrasında her bir üye tarafından düzenlenen bu değerlendirmeler, bir tutanak üzerinde birleştirilmekte, puanlar bir araya getirilerek aritmetik ortalaması adayın sınav sonucu olarak belirlenmektedir. Sözlü sınav hakkında dava açıldığında ise mahkemenin elinde sadece matematiksel verilerin yer aldığı bir çizelge olmaktadır. Ancak bu çizelgeye dayanarak içerik denetiminin yapılması mümkün değildir. Benzer şekilde İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanlığı Yönetmeliği m. 13/5⁸⁵⁰, Dahiliye Memurları Kanunu m. 2/A⁸⁵¹, Kamu İhale Kurumu Meslek Personeli Yönetmeliği m. 15/2⁸⁵², İçişleri Bakanlığı Personeli Görevde Yükselme ve Unvan Değişikliği Yönetmeliği m. 14/4⁸⁵³, Kamu Denetçiliği Uzmanlığı Yönetmeliği m. 14/3⁸⁵⁴, Gelir İdaresi Başkanlığı Gelir Uzmanlığı Yönetmeliği m. 14/6’da⁸⁵⁵ sadece verilen puanların tutanağa geçirileceği ifade edilmekte, tutanağa dair ayrıntılı bir hüküm düzenlenmemektedir. Hatta bu hükümlerde, mülakatlarda sesli veya görüntülü herhangi bir kayıt sisteminin kullanımı yasaklanmaktadır.

Sözlü sınavlarda ses ve görüntü kaydı veya tutanak gibi somut delillerin olmaması halinde bilirkişi incelemesi ve delil tespiti yapılması ve dolayısıyla yargısal denetimin gerçekleşmesi çok zor olacaktır. Bu nedenle Danıştay eski kararlarında sözlü sınavların denetlenemeyeceğini kabul etmekteydi⁸⁵⁶. Ancak 2008 yılından itibaren mahkemeler, sözlü

⁸⁵⁰ “Adaylar, Giriş Sınavı Komisyonu tarafından dördüncü fıkranın (a) bendi için elli puan, (b) ilâ (e) bentlerinde yazılı özelliklerin her biri için onar puan üzerinden değerlendirilir ve verilen puanlar ayrı ayrı tutanağa geçirilir. Bunun dışında sözlü sınavla ilgili herhangi bir kayıt sistemi kullanılmaz.”

⁸⁵¹ “Adaylar, komisyon başkan ve üyeleri tarafından ikinci fıkranın (a) ilâ (e) bentlerinde yazılı özelliklerin her biri için yirmişer puan üzerinden değerlendirilir, verilen puanlar ayrı ayrı tutanağa geçirilir. Bunun dışında mülakat ile ilgili herhangi bir kayıt sistemi kullanılmaz.”

⁸⁵² “Adaylar, sınav komisyonu tarafından birinci fıkranın (a) bendi için elli puan, (b) ilâ (e) bentlerinde yazılı özelliklerin her biri için onar puan üzerinden değerlendirilir ve verilen puanlar ayrı ayrı tutanağa geçirilir. Bunun dışında sözlü sınav ile ilgili herhangi bir kayıt sistemi kullanılmaz.”

⁸⁵³ “Sözlü sınavda, tutanak dışında herhangi bir kayıt sistemi kullanılmaz”

⁸⁵⁴ “Adaylar, komisyon tarafından üçüncü fıkranın (a) bendi için elli puan, (b) ilâ (e) bentlerinde yazılı özelliklerin her biri için onar puan üzerinden değerlendirilir ve verilen puanlar ayrı ayrı tutanağa geçirilir. Bunun dışında sözlü sınavla ilgili herhangi bir kayıt sistemi kullanılmaz.”

⁸⁵⁵ “Sınav kurulu sözlü sınav sonuçlarını bir tutanakla tespit eder ve bunun dışında sözlü sınav ile ilgili herhangi bir kayıt sistemi kullanılmaz.”

⁸⁵⁶ “Mülakatta sorulan sorular ve bunlara verilen cevaplar tutanağa geçirilmediği için mülakatin idari yargı denetimine tabi tutulması mümkün olmadığı, davacı da mülakatta başarılı olduğuna dair iddiasını herhangi bir şekilde ispatlayamadığı” sebebiyle davanın reddine karar vermiştir. Danıştay 5. Dairesi, E. 1982/1421, K. 1985/1858, T. 11.06.1985, KİBB. Yine benzer yönde başka kararlar için bkz. Danıştay 8. Dairesi, E. 2004/341, K.

sınavların denetimine dair içtihadında önemli değişiklikler yapmıştır⁸⁵⁷. İdarelerin sözlü sınav sorularını ve yanıt anahtarını önceden hazırlaması, komisyon üyelerince takdir edilen notun gerekçeleriyle belirtilmesi ve sınavın teknolojik imkanlardan yararlanarak sesli ve görüntülü kayıt altına alınması aranmış, eksik olması halinde şekil unsurunda sakatlık olduğu gerekçesiyle iptal sebebi kabul edilmiştir⁸⁵⁸. Örneğin, Mülkiye Müfettişi Seçme Sınavı ve Yetiştirilmesi Hakkında Yönetmelik'te yer alan mülakat sınavlarına ilişkin hükümlerin ve bu hükümlere istinaden tesis edilen “başarısız sayılma” işleminin iptali için açılan davada Danıştay, “*Sözlü sınavda verilen yanıtların, teknolojik imkanlardan yararlanılarak kayıt altına alınmak (elektronik ortamda görüntülü ve/veya sesli kayıt gibi) suretiyle, objektif nitelikte incelenip yargısal denetiminin yapılmasına imkan tanınmasının, hukuk devleti ilkesinin hayata geçirilmesi açısından önemli ve yerinde bir uygulama olacağı kuşkusuzdur*” şeklinde karar vermiştir⁸⁵⁹. Bu dönemde verilen kararlarda, mevzuatta sözlü sınavın kayıt altına alınması hususunda hüküm olmasa bile idare tarafından sesli görüntülü şekilde kayıt alınması aranmış, aksi halde idarenin sözlü sınavının denetlenmesini engellenme amacıyla olacağı kabul edilmiştir. Danıştay kararlarına yansıyan bu tutumun gerekçesi olarak, sözlü sınavlarda yaşanan keyfilik ve adaletsizliklerin artması ile özellikle kamuya girişlerde artan kayırmacılığı hukuk devleti ilkesi çerçevesinde engellemek olduğu ifade edilmektedir⁸⁶⁰.

Yakın tarihli bir kararda, yazılı sınavda Türkiye üçüncüsü olmasına rağmen sözlü sınavda başarısız sayılan adayın açtığı davada, görüntülü ve sesli kayıt üzerinde bilirkişi incelemesi yapılmadan uyuşmazlık hakkında karar verilmesi bozma sebebi olarak değerlendirilmiştir⁸⁶¹. Benzer şekilde, bankalar yeminli murakıplığı sınavına karşı açılan davada, “*Sözlü sınava ilişkin yapılan görüntülü ve sesli kayıt üzerinde bilirkişi incelemesi yaptırılmak suretiyle uyuşmazlık hakkında karar verilmesi gerekirken, bu yönde bir inceleme*

2004/3332, T. 20.09.2004, UYAP; Danıştay 8. Dairesi, E. 1994/7743, K. 1996/3110, T. 13.11.1996, Danıştay Dergisi, S. 93.

⁸⁵⁷ Şahin, s. 87; Yılmaz, Hâkim ve Savcı Adayı Alımında Mülakat, s. 50.

⁸⁵⁸ “*Sözlü sınavlarda, komisyon üyelerinin her biri tarafından değerlendirme yapılarak tutanağa bağlanmış soruların ve yanıtların neler olduğunun ortaya konulması, ayrıca verilen yanıtların teknolojik imkanlardan yararlanılarak sesli ve görüntülü kayıt altına alınması gerekir. Sözlü sınavda verilen yanıtların, teknolojik imkanlardan yararlanılarak sesli ve görüntülü kayıt altına alınmaması nedeniyle davacının sözlü sınavda başarısız sayılmasına ilişkin işlemde hukuka uyarlık bulunmamaktadır.*” Danıştay 2. Dairesi, E. 2009/183, K. 2009/3413, T. 07.10.2009, KİBB. Benzer yönde kararlar için bkz. DİDDGK, E. 2008/774, T.13.11.2008, KİBB; Danıştay 12. Dairesi, E. 2009/436, T. 15.07.2009, KİBB; Danıştay 5. Dairesi, E. 2008/6852, K. 2010/1546, T. 19.03.2010, KİBB; Danıştay 2. Dairesi, E. 2009/430, T. 17.09.2009, KİBB; Danıştay 12. Dairesi, E. 2008/7485, K. 2010/4338, T. 21.09.2010, KİBB.

⁸⁵⁹ Danıştay 5. Dairesi, E. 2007/1771, K. 2008/3008, T. 21.05.2008, KİBB.

⁸⁶⁰ Sezer/Bilgin, Sözlü Sınavların Yargısal Denetimi, s. 179.

⁸⁶¹ Danıştay 2. Dairesi, E. 2016/781, K. 2016/810, T. 18.02.2016, KİBB; Aynı yönde bkz. Danıştay 2. Dairesi, E. 2014/7928, K. 2016/685, T. 11/02/2016, KİBB; Danıştay 2. Dairesi, E. 2011/12141, K. 2012/3254, T. 04.06.2012, KİBB.

yapmaksızın davanın reddi yolunda verilen İdare Mahkemesi kararında hukuki isabet görülmemiştir.” şeklinde karar verilmiştir⁸⁶².

Yargının sözlü sınavlara ilişkin içtihatlarına karşı yasa koyucu harekete geçmiş ve sözlü sınavlarda herhangi bir kayıt sistemi kullanılmayacağına ilişkin hükümleri bazı personel mevzuatlarına eklemiştir. Örneğin, 1700 sayılı Dahiliye Memurları Kanunu’na 2009 yılında, “*Kaymakam adaylığı yazılı sınavı, mülakatı ve atama*” başlıklı 2/A maddesinin 4. fıkrasına, “*Bunun dışında mülakat ile ilgili herhangi bir kayıt sistemi kullanılmaz.*” hükmü getirilmiştir. Benzer şekilde, 6528 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 2. maddesinde “*Bunun dışında sözlü sınav ile ilgili herhangi bir kayıt sistemi kullanılmaz.*” hükmü yer almaktadır⁸⁶³.

Kayıt yasağı getiren yasal düzenlemelerle, sözlü sınavın esasına dair hiçbir bilgi içermeyen, toplama işleminden ibaret tutanaklar dışında mahkemenin elinde sınava ilişkin herhangi bir delil bırakılmamıştır. Böylece, mülakatların sesli ve görüntülü kayıt altına alınmasının şekil şartı olarak arandığı yargı kararlarının uygulanması hukuken olanaksız hale gelmiştir⁸⁶⁴. Danıştay da mevzuat hükümleri gereği bu içtihadından dönmek zorunda kalmıştır. Hatta bazı kararlarında, kayıt ile ilgili hüküm bulunmayan durumlarda, kayıt yasağı normlarını kıyasen uygulamıştır. Örneğin, büro görevlisi alımı için yapılan sözlü sınavda başarısız sayılma işlemi, ilk derece mahkemesi tarafından teknolojik imkânlardan faydalanarak kayıt altına alınmaması sebebiyle iptal edilmiştir. Temyiz incelemesinde ise Danıştay, olayda yasal bir düzenlemenin sesli görüntülü kaydı yasaklamamış olmasına rağmen, kaymakamlık ve uzman yardımcılığı gibi mesleklere girişteki kayıt yasağını kıyasen kullanmış ve kayıt altına almamanın hukuka aykırılık oluşturmadığına hükmetmiştir⁸⁶⁵.

Sözlü sınavlarla ilgili kayıt sistemi kullanılmayacağına ilişkin düzenlemelerin iptali için AYM’ye başvurular yapılmıştır⁸⁶⁶. Ancak AYM, idari yargı yolunu kapatan veya zorlaştıran bir hükme yer verilmediğini gerekçe göstererek, her başvuruyu benzer gerekçelerle Anayasa’ya uygun bulmuş ve iptal istemlerini reddetmiştir⁸⁶⁷. Kayıt yasağı ile herkes için geçerli ve genel

⁸⁶² Danıştay 2. Dairesi, E. 2018/4393, K. 2019/3328, T. 27.05.2019, KİBB.

⁸⁶³ Ayrıca, 6085 sayılı Sayıştay Kanunu m. 17. maddesinin 6. fıkrasında, “*Bunun dışında mülakat ile ilgili herhangi bir kayıt sistemi kullanılmaz*” ve DMK ek madde 41’de, “*Bunun dışında sözlü sınav ile ilgili herhangi bir kayıt sistemi kullanılmaz.*” hükmü bulunmaktadır.

⁸⁶⁴ Çokkaş, Yakup, “İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Aşamasında Ortaya Çıkan İmkânsızlık”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 70, S. 4, 2021, ss. 1313-1359, s. 1344.

⁸⁶⁵ Danıştay 12. Dairesi, E. 2015/2164, K. 2015/5684, T. 04.11.2015, KİBB; Danıştay 12. Dairesi, E. 2016/8961, K. 2017/719, T. 14.03.2017, KİBB.

⁸⁶⁶ Örneğin, 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun’un 27. maddesinin son cümlesi, 1700 sayılı Dâhiliye Memurları Kanunu m. 2/A.

⁸⁶⁷ “*Dava konusu kural, mülakat sırasında herhangi bir kayıt sistemi kullanılmayacağını hükme bağlamaktadır. Kimi yargı kararlarında yer alan mülakat veya sözlü sınavların kamerayla kayıt altına alınması ve böylece yargısal denetimin daha kolay bir şekilde yapılabilmesine imkân tanınması yönündeki değerlendirmelerin, anayasal denetimde bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Kuralda, idari yargı yolunu kapatan veya zorlaştıran bir*

hükümler konulduğunu dolayısıyla idarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolunun açık olduğu hükmüne aykırı bir yönü bulunmadığını ifade etmiştir.

AYM'nin bu konuda vermiş olduğu kararlara katılmak mümkün değildir. Sözlü sınavlarda kayıt alınmasını yasaklayan düzenlemelerin Anayasa'ya uygun bulunması, hukuk devleti ve idarenin tüm işlemlerinin yargısal denetime tabi olduğu ilkesine açıkça aykırıdır. Zira sözlü sınavların kayıt altına alınmaması halinde sınavın yapılışına dair hiçbir bilgi içermeyen toplama işleminden ibaret olan tutanaklar sınavla ilgili tek kayıt olmakta, idarenin adayı başarısız sayma işleminin gerçekten hukuka uygun olup olmadığının denetlenebilmesi imkansızlaşmaktadır. Hukuk devleti ilkesi, idarenin işlem ve eylemlerinin hukuka uygun gerçekleşmesini, aynı zamanda eylem ve işlemlerini objektif esaslara bağlayarak yargı denetimini gerektirir. Yasal düzenlemeler yoluyla şeffaflığı ve objektifliği sağlayacak ve herhangi bir uyuşmazlık çıkması halinde kanıt olabilecek bir kayıt sisteminin kullanılmasının engellenmesi, mahkemenin jürinin verdiği puanların hangi sebebe dayanarak verdiğini saptamasını zorlaştıracak ve idari işlemlerin yargısal denetim alanını daraltacaktır. Sözlü sınavın sesli görüntülü olarak kayıt altına alınması hususu şekil denetiminin içinde olsa da içerik denetimi bakımından da oldukça önemlidir. Zira mahkeme tarafından esas incelemesi yapılabilmesi için adaya yöneltilen sorular ve adayın verdiği cevapların belli olması gerekir. Bu veriler olmadan adaya verilen puanın sınavdaki performansıyla örtüşüp örtüşmediği, hukuka uygun olup olmadığı denetlenemeyecektir.

Mevzuatta kayıt zorunluluğu öngörülmemesi sebebiyle kayıt yapılmaması halinde şekil unsuru bakımından hukuka aykırılık olmamakla beraber, idare tesis ettiği işlemin gerekçesini ortaya koyamadığı için işlemin sebep unsuru yönünden sakatlığı gündeme gelebilecektir⁸⁶⁸. Kanun koyucunun bilakis sözlü sınavların denetimini kolaylaştıracak ve artıracak önlemler alması gerekirken, sözlü sınavlarda kayıt sistemi alınmasını yasaklaması hukuk devleti ilkesine ve hak arama özgürlüğüne aykırıdır. Söz konusu düzenlemeler, mahkemeye erişim hakkını ihlal eder niteliktedir. Zira mahkemeye erişim hakkı, yalnızca kişilerin iddialarını mahkeme önüne getirebilmesini değil, bu iddialarını kanıtlayabilmesini ve bu amaçla kanıtlara ulaşabilmesini de kapsamaktadır ve bu hak etkili bir şekilde uygulanmasını sağlayacak şekilde hayata geçirilmelidir⁸⁶⁹.

hükme yer verilmediğinden, Anayasa'nın 125. maddesine aykırı bir yön bulunmamaktadır." AYM, E. 2011/59, K. 2012/34, T. 01.03.2012, RG. 02.04.2013/28606, Mükerrer. Benzer yönde bkz. AYM, E. 2011/21, K. 2013/36, T. 28/2/2013, RG. 06.03.2014/28933; AYM, E. 2010/93, K. 2012/20, T. 09/02/2012, RG. 26.07.201/28719.

⁸⁶⁸ Bilke, s. 166.

⁸⁶⁹ Gözlüğü, Said Vakkas, **Avrupa İnsan Hakları Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2014, s. 215; Ekinci, Ahmet, "Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru Kararlarında Mahkemeye Erişim Hakkı", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 18, S. 3-4, 2014, ss. 821-848, s. 825; Gözübüyük, A. Şeref/Gölcüklü, Feyyaz, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve**

Gündelik hayatın her alanında kullanılan ve yaşamı kolaylaştıran teknolojik imkânlardan mülakatlarda faydalanmak hem çağın gereği hem de yargısal denetimin sağlanması bakımından elzemdir. Uygulamada, adayın kendisini tanıtmaya imkânı bile yok sayılan, birkaç dakika gibi kısa sürede sonuçlanan ve adayın yeterliliğini ölçme ve değerlendirmeden uzak sözlü sınavların gerçekleştirildiği görülmektedir. İşte, sözlü sınavların kamera ile kayıt altına alınması sayesinde bu tür sınavlar tespit edilebilecek ve mahkeme kayıtları kolaylıkla değerlendirebilecektir.

Kamu Denetçiliği Kurumu da tavsiye kararlarında sürekli bir şekilde, sözlü sınavların sesli ve görüntülü kayıt altına alınması ve adayların verdiği cevaplara hangi komisyon üyesince hangi notun takdir edildiğinin tutanakta gerekçeleriyle gösterilmesi gerektiği vurgulanmaktadır⁸⁷⁰. Sözlü sınav puanına itiraz üzerine vermiş olduğu bir kararda Kamu Denetçiliği Kurumu, “*sözlü sınavların iyi yönetim ilkelerinden olan “nesnellik”, “tarafsızlık”, “şeffaflık”, “hesap verilebilirlik” ilkelerine uygun yapılmasını teminen, İdarenin bundan sonra düzenleyeceği sözlü sınavlarda adaylara verilen puanların gerekçelerini ortaya koyacak tedbirleri alması, sınavların fotoğraf çekilmek suretiyle değil ses ve görüntü ile kayıt altına alınması gerektiği sonuç ve kanaatine varılarak*” ilgili idareye tavsiyede bulunmuştur⁸⁷¹. Ancak Kurum’un kendi mevzuatı olan Kamu Denetçiliği Uzmanlığı Yönetmeliği m. 14/4’de “*Sözlü sınavla ilgili herhangi bir kayıt sistemi kullanılmaz*” hükmü bulunmaktadır. Kurum’un ilginç bir şekilde idarelere verdiği tavsiyeye uymamasını ve tavsiyesinin karşısı yönetmelik çıkarmasını izah etmek imkansızdır.

Tüm bu gelişmeler ışığında, son yıllarda sözlü sınavların denetimine ilişkin idari yargı kararlarında mahkemelerin genellikle mevzuattaki hükümler çerçevesinde değerlendirme yaptığı görülmektedir. Mahkemeler, dava konusu sözlü sınavı düzenleyen mevzuat hükümleri

Yargılama Yöntemi), 11. Baskı, Ankara, 2016, s. 296; İnceoğlu, Sibel, **İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı**, Beta Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2013, s. 116.

⁸⁷⁰ “Hukuk, hakkaniyet ve iyi yönetim ilkeleri gereğince sınav komisyonunca her adayın verdiği cevapların kayda geçirilmesi ve sorulan sorulara adayların verdiği yanıtlara hangi komisyon üyesince, hangi notun takdir edildiğinin tutanakta ayrı ayrı gösterilmesi unsurlarının gerçekleşmediği görülmektedir.” S. 2024/4356-S. 24.6996 Başvuru No: 2024/1738, T. 30.04.2024. “Başvurana hangi soruların sorulduğunun kayıt altına alınmadığı, sorulan soruların ve sorulara ait cevap anahtarının önceden hazırlanmadığı, adayca verilen cevapların tutanağa bağlanmadığı, her bir kurul üyesi tarafından verilen puanın her bir kurul üyesince ayrı ayrı gerekçelendirilmediği birlikte değerlendirildiğinde adayın sözlü sınav sonucunda başarısız sayılması işleminin yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden yargısal denetime olanak tanıyacak derecede ortaya konulmadığı ve adayın sözlü sınavda objektif değerlendirmeye tâbi tutulmadığı sonucuna varılmaktadır.” S. 2023/14873-S. 23.23514, Başvuru No: 2023/7553, T. 21/11/2023. Kurum’un aynı yönde diğer kararları için bkz. S.2022/8556-S. 22.13058, Başvuru No: 2022/5814, T. 04/07/2022; Başvuru No: 2018/10981, T. 21.02.2019; Başvuru No: 2019/1167, T. 12.07.2019; S. 2022/10358-S.22.15974, Başvuru No: 2022/5673, T.16/08/2022; S. 2024/67-S. 24.99, Başvuru No: 2023/19068, T. 03/01/2024; S. 2024/2006-S. 24.3200, Başvuru No: 2023/17871, T. 20/02/2024; S. 2024/2006-S. 24.3200, Başvuru No: 2023/17871, T. 20/02/2024; S. 2024/3811-S. 24.6009, Başvuru No: 2023/17494, T. 04/04/2024, <https://kararlar.ombudsman.gov.tr/Arama>, (erişim tarihi: 24.05.2024).

⁸⁷¹ S. 2024/4040-S. 24.6400, Başvuru No: 2024/2902, T. 19/04/2024. <https://kararlar.ombudsman.gov.tr/Arama>, (erişim tarihi: 22.05.2024).

doğrultusunda inceleme yapmakta ve mevzuata uygun gerçekleşen sınavları hukuka uygun kabul etmektedir. Sözlü sınavın ilgili mevzuata uygun olması halinde, hukuka uygunluk denetimi bakımından sesli görüntülü kayıt alınması veya gerekçeli tutanak tutulması gibi ek koşullar aranmamaktadır. Örneğin, yakın tarihte verilen bir karar, “Yönetmelik hükümlerine uygun olarak sözlü sınavda davacıya verilen puanların sınav komisyonu üyeleri tarafından ayrı ayrı belirtilerek tutanağa bağlanması, üyelerin verdikleri notların aritmetik ortalamasının hesaplanması sonucunda davacının Yönetmelikte öngörülen başarı notunun altında puan aldığından anlaşılması karşısında davacının sözlü sınavda başarısız sayılmasına ilişkin dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmamakta olup, mevzuatta sözlü sınavlarında adaylara sorulan sorulara ve alınan cevaplara ilişkin herhangi bir tutanak tutulmasını, komisyon üyelerince takdir edilen notun gerekçeleriyle ortaya konulmasını zorunlu kılan herhangi bir hüküm mevcut olmaması nedeniyle de söz konusu hususların idarece yerine getirilmemiş olması, işlemi sakatlar nitelikte görülmediğinden, davanın reddi yolundaki İdare Mahkemesi kararında sonucu itibarıyla hukuka aykırılık bulunmamaktadır.” şeklindedir⁸⁷².

Yine 2023 yılında verilen başka bir kararda ise “Sınav komisyonunca sınavda sorulacak soruların önceden hazırlandığı ve tutanağa bağlandığı, her adaya sorulan soruların kayda geçirildiği ve adayların verdiği yanıtlara hangi komisyon üyesince, hangi notun takdir edildiğinin tutanakta ayrı ayrı gösterildiği görülen yeterlik sözlü sınavının objektif bir şekilde gerçekleştirilmediğine yönelik herhangi bir bilgi ve belgenin bulunmadığı anlaşıldığından, davacının, vergi müfettişliği yeterlik sınavının sözlü/mülakat aşamasında aldığı puan sonucuna göre yeterlik sınavında başarısız sayılmasına ilişkin işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı sonucuna varılmıştır.”⁸⁷³ denilmektedir.

Sonuç olarak, son yıllarda genel olarak Danıştay, sorulacak soruların önceden hazırlanmasını, sınav esnasında sorulan soruların tutanağa bağlanmasını ve sorulan sorulara adayların verdiği yanıtlara hangi komisyon üyesince, hangi notun takdir edildiğinin tutanakta ayrı ayrı gösterilmesini yeterli bulmakta; mevzuatta hüküm olmadıkça ses/görüntü kaydı

⁸⁷² Danıştay 2. Dairesi, E. 2016/9729, K. 2018/2281, T. 04.04.2018, KİBB. Aynı yönde kararlar için bkz. “Kanun ve Yönetmelik hükümleri incelendiğinde; sınav kurulu tarafından sınavda sorulacak soruların önceden hazırlanması ve tutanağa bağlanması, her adaya sorulan soruların ve verilen cevapların tespit edilmesi ve adayın verdiği yanıtlara hangi komisyon üyesince, hangi notun takdir edildiğinin gerekçeleriyle birlikte tutanakta ayrı ayrı gösterilmesine yönelik herhangi bir hüküm bulunmadığından, temyiz edilen karara dayanak yapılan gerekçede hukuki isabet bulunmamaktadır. Dosya içeriğindeki bilgi ve belgelere göre mevzuat hükümlerine aykırı biçimde yapılmadığı anlaşılan sözlü sınav sonucunda davacının başarısız sayılmasına ilişkin işlemde hukuka aykırılık, işlemin iptaline dair kararda hukuki isabet görülmemiştir” Danıştay 5. Dairesi, E. 2016/1274, K. 2016/1035, T. 01.03.2016, KİBB; “Uyuşmazlık konusu olayda, dosya içeriğindeki bilgi ve belgelere göre iptali istenilen sözlü sınavın yukarıda değinilen Yönetmelik hükümlerine uygun olarak gerçekleştirildiği ve sözlü sınavın tamamını sakatlayacak herhangi bir neden bulunmadığı anlaşıldığından, dava konusu işlemde hukuka aykırılık, dava konusu işlemin iptaline yönelik Mahkeme kararında ise hukuki isabet görülmemiştir.” Danıştay 2. Dairesi, E. 2019/524, K. 2019/2938, T. 14.05.2019, UYAP.

⁸⁷³ DİDDK, E. 2023/1568, K. 2023/1997, T. 25.10.2023, DJİBB.

tutulmasını veya notların gerekçesinin belirtilmesini aramamaktadır⁸⁷⁴. Ancak istisnai olarak, yargısal denetimin gerçekleşebilmesi ve hukuk devleti ilkesinin gereği olarak, mülakatlarda verilen jüri notların gerekçelendirilmesinin ve mülakatın kayıt altına alınmasının gerektiği yönünde kararları da bulunmaktadır⁸⁷⁵.

Sözlü sınavda kayıt altına alma, ayrıntılı tutanak tutma gibi konularda istinaf yolunda farklı yönde kararlarının olmasından dolayı DİDDK'na, Bölge İdare Mahkemesi kararları arasındaki aykırılığın giderilmesi isteminde bulunulmuştur⁸⁷⁶. Söz konusu kararlardan birinde

⁸⁷⁴ “Davacının girdiği sözlü sınav öncesinde, sınav komisyonunca sınavda sorulacak soruların önceden hazırlanması ve tutanağa bağlanması, her adaya sorulan soruların kayda geçirilmesi ve sorulan sorulara adayların verdiği yanıtlara hangi komisyon üyesince, hangi notun takdir edildiğinin tutanakta ayrı ayrı gösterilmesi, böylece sözlü sınavın nesnel olarak yapılması ve yargısal denetimin tüm unsurlarıyla gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.” Danıştay 12. Dairesi, E. 2015/1766, K. 2018/4378, T. 18.10.2018, KİBB. Aynı yönde bkz. DİDDK, E. 2023/1045, K. 2023/2173, T. 30.10.2023, DJİBB; Danıştay 2. Dairesi, E. 2017/373, K. 2018/3335, T. 17.05.2018, Danıştay Dergisi, S. 149, 2018, s. 128-130; Danıştay 2. Dairesi, E. 2017/3083, K. 2018/3611, T.30.05. 2018, KİBB; Danıştay 2. Dairesi, E. 2005/2471, K. 2007/1575, T. 9.4.2007, KİBB; Danıştay 12. Dairesi, E. 2019/803, K. 2019/2528, T. 08.04.2019, KİBB; DİDDGK, E. 2019/2513, K. 2019/7066, T. 27.12.2019, KİBB; Danıştay 12. Dairesi, E. 2013/11187, K. 2015/7260, T. 29.12.2015, KİBB; Danıştay 12. Dairesi, E. 2015/2334, K. 2019/2550, T. 09.04.2019, KİBB.

⁸⁷⁵ “İdari işlemin yetki ve şekil gibi salt usule ilişkin unsurlarıyla sınırlı olmak üzere yapılan bir yargısal denetimin, hukuk devleti ilkesinin sağladığı güvenceyi temin etmeyeceği açıktır. Nitekim 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 2’nci maddesinin (1/a) bendi gereğince iptal davalarında, idari işlemlerin yetki ve şekil, sebep, konu ve maksat unsurları yönünden yargısal denetime tabi tutulması zorunlu bulunmaktadır. Dolayısıyla sözlü sınavda başarısız sayılma işleminin yargısal denetimini sağlayacak alt yapının tüm unsurlarıyla oluşturulmasını sağlamak hukuka bağlı idarenin görevidir... Dosyanın incelenmesinden; 07/09/2013 tarihinde gerçekleştirilen vergi müfettiş yardımcılığı yazılı sınavında başarılı olan ve sözlü sınava girmeye hak kazanan davacının, komisyon üyeleri tarafından takdir edilen sözlü notu ortalamasının 65 puanın altında kalması nedeniyle sözlü sınavda başarısız olduğu, sınav komisyonu üyeleri tarafından 178 sayılı KHK’nın Ek 33’üncü maddesi uyarınca yapılan değerlendirmenin sonucunu içeren puanlama cetvelinde, beş komisyon üyesi tarafından her bir kriter için davacıya 50 puan verildiği, notların gerekçelerinin kayıt altına alınmadığı, sınavda sorulan soruların ve adaylarca verilen cevapların tutanağa bağlanmadığı anlaşılmaktadır. Bu durumda; davacının katıldığı, kariyer ve liyakat ilkeleri uyarınca kamu hizmetinin ehil kamu görevlileri eliyle yürütülmesi için yapılan sözlü sınavda, ölçme ve değerlendirme esaslarına uygun ve objektif bir değerlendirme yapılmadığı anlaşıldığından davacının vergi müfettiş yardımcılığı sözlü sınavında başarısız sayılmasına ilişkin işlemde hukuka uyarlık bulunmamaktadır.” Danıştay 2. Dairesi, E. 2016/7249, T. 27.03.2017, KİBB. “Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası uzman yardımcılığı sınavının üçüncü aşamasını oluşturan...sözlü sınav öncesinde, adaylara yöneltililebilecek soruların ve yanıtlarının hazırlanmamış olduğu, sınav sırasında adaylara hazırlanmış olan bu sorulardan kura yöntemiyle belirlenen soruların sorulmadığı, sözlü sınav komisyon üyelerinin her biri tarafından değerlendirme yapılarak tutanağa bağlanmış soruların ve yanıtlarının neler olduğunun, bu yanıtlara komisyon üyelerince takdir edilen notun gerekçeleriyle ortaya konulmadığı anlaşılmış olup...sözlü sınavın hizmet gerekleri ve nesnel ölçütler esas alınarak yapılmadığı sonucuna varılmaktadır” Danıştay, 12. Dairesi, E. 2009/8243, K. 2013/1824, T. 19.03.2013, LİBB. Danıştay başka bir kararında, “Sözlü sınavında her bir özellik için ayrı ayrı değerlendirme yapmak şartıyla, oluşan değerlendirmeye göre verdiği puanları tutanağa bağlamasının zorunlu olmasına karşın, davacıya ait sözlü sınav değerlendirme tutanağında, yönetmelikte belirtilen tüm özelliklerin tek bir haneye yazıldığı ve bu tüm özelliklere bir bütün olarak puan verilmesi” ni hukuka aykırı bulmuştur. Danıştay 5. Dairesi, E. 2016/280, T. 25.01.2016, KİBB.

⁸⁷⁶ 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun’un 3/C maddesinin 4. fıkrasına göre, bölge idare mahkemesi başkanlar kurulunun, “benzer olaylarda, bölge idare mahkemesi dairelerince verilen kesin nitelikteki kararlar arasında veya farklı bölge idare mahkemeleri dairelerince verilen kesin nitelikteki kararlar arasında aykırılık veya uyumsuzluk bulunması hâlinde; resen veya ilgili bölge idare mahkemesi dairelerinin ya da istinaf yoluna başvurma hakkı bulunanların bu aykırılığın veya uyumsuzluğun giderilmesini gerekçeli olarak istemeleri üzerine, istemin uygun görülmesi hâlinde kendi görüşlerini de ekleyerek Danıştaydan bu konuda karar verilmesini isteme” görevi bulunmaktadır. Bu konuda DİDDK’nin vermiş olduğu kararların kesin olduğu yine aynı maddede düzenlenmiştir. Ancak bu kararların, geleceğe dönük benzer uyumsuzluklarda içtihadın belirlenmesinde mahkemelere yardımcı olma işlevinin olduğu, mevcut uyumsuzluk üzerinde herhangi bir bağlayıcılığının olmadığı ve aykırılığa konu kararların kesin olma

olay, astsubaylıktan subaylığa geçiş sınavının sözlü sınav kısmında adaylara takdir edilen notların gerekçelendirilmesinin gerekip gerekmeyeceği ile adayların verdiği cevapların kayıt altına alınmasının gerekli olup olmadığı konusundadır⁸⁷⁷. İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 1. İdari Dava Dairesi , “*dava konusu mülakat sınavında idarenin somut olarak ortaya koyması gereken ve ilgiliye verilen puanı yine somut şekilde değerlendirmesi gereken (genel kültür, mevzuat bilgisi gibi) bir husus bulunmadığından ve mülakat heyetinin davacıya verdiği puanlar bariz şekilde farklılık arz etmediğinden değerlendirmeye dayalı dava konusu uyuşmazlıkta hukuka ve mevzuata aykırılık bulunmadığı*” sonucuna varırken, İzmir Bölge İdare Mahkemesi 5. İdari Dava Dairesi, “*astsubaylıktan subaylığa geçiş sınavının bir aşaması olan mülakat sınavında davacıya verilen puanın ne şekilde takdir edildiğinin davalı idarece ortaya konulmadığı, bu haliyle Anayasa'nın 125. maddesinde ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesinde belirtilen hukuki sınırlar içinde hukuki denetim yapılamayacağı görüldüğünden ve anılan sınavdaki nihai puan hesabında kullanılan mülakat puanının davacının sıralamasını değiştirebilecek nitelikte olduğu ve dolayısıyla kontenjana girip girmeyeceği hususunda belirleyici olacağından dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı*” yönünde karar vermiştir. Aynı konuda verilen farklı nitelikteki kararların kesinleşmesi üzerine oluşan aykırılık hakkında DİDDK, “*astsubaylıktan subaylığa geçiş sınavının mülakat aşamasında sınav komisyonunca yapılacak değerlendirmede, mülakat değerlendirme formunda belirlenen gözlem ve kanaate dayalı kriterler doğrultusunda hangi komisyon üyesince, hangi notun takdir edildiğinin tutanakta ayrı ayrı gösterilmesinin mülakatın nesnelliği ve yargısal denetimin gerçekleştirilmesini sağlamak için yeterli olduğu, bu prosedür yerine getirilerek yapılan sınavın mülakat aşamasının hukuka uygun olarak gerçekleştirilmiş olacağı, bunun dışında adaylara gözlem ve kanaate dayalı kriterler yönünden takdir edilen notların gerekçesine yer verilmemesi ve adaylarca verilen cevapların kayıt altına alınmamasının astsubaylıktan subaylığa geçiş mülakat sınavını hukuken sakatlamayacağı sonucuna varılmıştır.*” şeklinde karar vermiştir. Yine sözlü sınavla ilgili DİDDK tarafından verilen başka bir “*Bölge İdareleri Mahkemeleri Arasındaki Aykırılığın Giderilmesi İstemi Hakkında*” verilen kararda aynı yönde değerlendirmeler yapılmıştır. Adalet Komisyonu Başkanlıkları tarafından farklı tarihlerde yapılan zabıt kâtibî alım sözlü sınavlarına giren adayların başarısız sayılmalarına ilişkin işlemlere karşı açtıkları davalarda, Adana ve Konya Bölge İdare Mahkemeleri arasında ortaya çıkan farklı nitelikteki kararların kesinleşmesi

niteliğinde herhangi bir değişikliğe sebep olmadığı ifade edilmektedir. Çökelek, Mehmet, **Bölge İdare Mahkemelerinin Kesin Nitelikteki Kararları Arasında Aykırılığın Giderilmesi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024, s. 172, Bilgin, Hüseyin, **Bölge İdare Mahkemelerinin Kesin Kararları Arasındaki İçtihat Farklılığı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 183.

⁸⁷⁷ DİDDK, E. 2024/8, K. 2024/18, UYAP.

üzerine DİDDK başvurulmuştur. Kurul, sözlü sınavların hukuka uygun şekilde gerçekleşmesi için idarenin uyması gereken üç şartı saymıştır. Bunlar;

1. Sınavda sorulacak soruların önceden hazırlanması ve tutanağa bağlanması,
2. Her adaya sorulan soruların tutanakla kayda geçirilmesi,
3. Adayların verdiği yanıtlara hangi komisyon üyesince, hangi notun takdir edildiğinin, tutanakta ayrı ayrı gösterilmesidir⁸⁷⁸.

Bu prosedürler yerine getirilerek yapılan sözlü sınavların, hukuka uygun olarak gerçekleşeceği kabul edilmiştir. Adayların verdiği cevapların kayıt altına alınmasının gerekmediği, adayların sorulara verdiği yanıtların kayda alınmamasının sözlü sınav işlemini hukuken sakatlamayacağı sonucuna varılmıştır. DİDDK'nin bu kararlarına katılmak mümkün değildir. Zira mahkemenin saydığı kriterler, sözlü sınavların hukuka uygunluk denetiminin tüm unsurlarıyla gerçekleştirmeye imkân sağlamayacaktır. Sadece sorulan sorular ile verilen puanların yer aldığı bir tutanak ile gerçek anlamda sözlü sınavın hukuka uygunluk denetiminin gerçekleşmesi beklenemeyecektir. Adayın hangi yönlerden başarısız olduğu değerlendirme raporunda gerekçelendirilmeden, salt bir not takdiri ile idari işlemin sebep unsuru da ortaya konulamayacaktır. Hukuka uygunluk denetiminin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için adayların verdiği cevaplara hangi komisyon üyesince hangi notun takdir edildiğinin, özellikle düşük not takdirinin gerekçesinin tutanakta ayrı ayrı gösterilmesi ve adayların verdiği cevapların da kayıt altına alınması gerekmektedir⁸⁷⁹. Sözlü sınavın yer aldığı mevzuatta genel olarak adayın özgüveni, ikna kabiliyeti, inandırıcılığı gibi soyut ve ucu açık nitelikte kriterler belirlenmektedir. Bu kriterlerin nasıl değerlendirildiğinin açıklanması hem şeffaflığı sağlayacak hem de adayın kendini geliştirmesi ve eksikliklerini gidermesi için yol gösterici olacaktır. İdari işlem sebebiyle hakları ihlal edilen kişilerin işlemin gerekçesini bilmesi, yargısal denetime başvurulduğunda silahların eşitliği ilkesi bakımından da önemlidir⁸⁸⁰. Zira sözlü sınavlarda genellikle sesli ve görüntülü kayıt alınmadığı göz önüne alındığında, tutanakta üyelerin verdiği notların gerekçeleriyle ortaya konulması yargısal denetimin gerçekleşebilmesi

⁸⁷⁸ DİDDK, E. 2023/34, K. 2023/45, UYAP.

⁸⁷⁹ Alman Anayasa Mahkemesi sözlü sınavların değerlendirmesinin yazılı bir şekilde yapılması ve gerekçelendirilmesi gerekliliğini belirtmektedir. **Detterbeck**, s. 111. “*Her ne kadar davalı idare tarafından, sözlü sınava ilişkin olarak yargısal denetim aşamasında irdelenecek olan bazı unsurların tutanağa bağlanması ilgili yönetmelikte öngörülmediği bu nedenle bu şekilde bir tutanağın bulunmadığı, sadece adayların aldığı puanları gösterir toplu listenin olduğu ifade edilmekte ise de; ...hukuk devleti, hukuka bağlı ve saygılı idare anlayışı ve bunların yanı sıra sözlü sınavın niteliği gereği bir takım hususların tutanakla tespit edilmesi ve adayların başarısızlığına ya da yetersizliğine ilişkin tespitlerin açıkça ortaya konulması yargısal denetim açısından zorunludur. ...)*Yönetmelikte sözlü sınav konuları ve sözlü sınavda adayların hangi yönlerden değerlendirmeye tabi tutulacağı hususları düzenlenmiş olduğundan, sorulara verilen cevaplar ve belirtilen hususlar yönünden adaylara komisyon üyelerince takdir edilen puanların ayrı ayrı belirtilmesi zorunluluğu anılan düzenlemenin doğal bir hukuki sonucudur”. Danıştay 12. Dairesi, E. 2008/535, K. 2008/3422, T. 09.06.2008, KİBB.

⁸⁸⁰ **Şen**, İdarenin Yargısal Denetiminin Sınırlarına İlişkin Modeller, s. 1636.

bakımından zorunlu ve gereklidir. Mülakatlarda adayın genel görünüşü, psikolojik yapısı, özgüveni, mesleğe uygunluğu gibi soyut kriterler öngörülmüş olabilir. Jüri bu kriterler hakkındaki puanlamasının gerekçesini somut ve tam bir şekilde izah edemese de adayın genel görünüşünde ne tür noksanlığın bulunduğu, kendisinden istenileni hangi yönden kavrayamadığı, kendini ifade ederken yaşadığı zorluklar, beden dilini kullanıp kullanmadığı, mesleğe hangi yönlerden uygunsuz ve isteksiz olduğu gibi genel olarak tutanakta adaya verdiği notun gerekçesi hakkında bir değerlendirme yapmalıdır. Ayrıca sözlü sınavlarda adaylara sorulacak soruların tamamen önceden yazılı olarak belirlenmesi de bu sınav tipinin mantığı ile uyuşmayacağından yerinde değildir. Zira sözlü sınavın mahiyeti gereği, jüri üyeleri adayın gidişatına göre durumun gerektirdiği farklı sorular sorabilecektir. Sözlü sınavların esnek yapısı, soruların önceden hazırlanıp kayıt altına alınmasını gereksiz kılmaktadır. Zira adaylara sorulacak sorular, idarenin takdir hakkı dahilinde şekillendirilebilmelidir. Önemli olan soruların sınav öncesinde hazırlanması değil, sorulacak soruların adaylara yönelik öznel veya haksız bir değerlendirmeye sebebiyet vermemesidir⁸⁸¹. Bu nedenle sınav esnasında soru ve cevapların hem tutanak ile hem de sesli ve görüntülü bir şekilde kayıt altına alınması ve jüri değerlendirmesinin gerekçesinin tutanakta belirtilmesi, idarenin denetlenmesi ilkesinin uygulanabilmesini sağlayacaktır. Sınavda sorulacak soruların önceden hazırlanması ve tutanağa bağlanmasından ziyade sınav esnasının kayıt altına alınması ve tutanakta verilen puanların sebebinin açıklanması denetim açısından daha yerinde olacaktır. Adayın sözlü sınavının değerlendirilmesinde, hangi jüri üyesinin hangi gerekçeyle kaç puan verdiğinin gerekçeleriyle birlikte ortaya konulması, bu sınav çeşidine yönelik güvensizliği ortadan kaldıracak gibi yargısal denetimi de etkinleştirecektir. Hatta teknolojik gelişmelerin artmasıyla birlikte sözlü sınav süreçlerinde liyakati sağlamak ve denetimi artırabilmek adına yapay zekâ sistemlerinden faydalanılabilir. Örneğin, adayların cevaplarını metne dönüştüren yapay zekâ sistemleri veya adayın diksiyonu, hitabeti gibi sınavda aranılan özelliklerini analiz eden sistemler kullanılabilir. Bu konuda bilişim uzmanları, yazılım mühendisleri gibi teknik yeterliliklere sahip birimlerle iş birliği yapılarak sözlü sınavların değerlendirilmesine yönelik entegre bir yapay zekâ sistemi geliştirilebilir.

Son olarak, sınavların kayıt altına alınması konusunda incelenmesi gereken hususlardan birisi de mevzuatta açık bir ifade bulunmamasına rağmen idarelerin kendi inisiyatifleriyle sözlü sınav sürecini kaydedip kaydedemeyeceğidir. Zira bu kayıt işlemi kişisel veri niteliğindedir⁸⁸². Bu bağlamda, sözlü sınavın kayda alınmasında idarenin KVKK'nin kişisel verilere ilişkin

⁸⁸¹ Anten, s. 298; Sezer/Bilgin, Sözlü Sınavların Yargısal Denetimi, s. 178.

⁸⁸² Kişisel veriye dair detaylar "Dijitalleşme ve Sınavlar" başlığında anlatıldığı için burada tekrar edilmeyecektir.

düzenlemelerine titizlikle uyması gerekmektedir. KVKK'nın 5. maddesi uyarınca, kişisel verilerin işlenebilmesi için ya ilgilinin açık rızasının alınması ya da kanunun öngördüğü diğer meşru dayanaklardan birinin varlığının tespit edilmesi şarttır. İlgilinin açık rızası varsa zaten hiç sıkıntı olmayacaktır. Ancak ilgilinin açık rızası olmasa bile ses ve görüntü kayıtları, yargı sürecinde davacı tarafından ileri sürülebilecek asılsız iddialara karşı idareye savunma imkânı sağlayan delil niteliği taşımaktadır. Bu doğrultuda KVKK m. 5/2-f'te yer alan, "*İlgili kişinin temel hak ve özgürlüklerine zarar vermemek kaydıyla, veri sorumlusunun meşru menfaatleri için veri işlenmesinin zorunlu olması*" hükmü uyarınca sözlü sınavları kayıt altına alabilir⁸⁸³.

3.2.2.2. Sebep, Konu ve Amaç Unsurunun Denetimi

İdari işlemlerin sebep unsuru, idareyi o işlemi yapmaya sevk eden etken veya saik olarak tanımlanmaktadır⁸⁸⁴. Bu etken veya saik bir hukuk kuralı, hukuki bir işlem veya maddi bir olay olabilecektir⁸⁸⁵. İdare yaptığı işlemlerde mutlaka hukuka uygun bir sebebe dayanmalıdır ve gerektiğinde bu sebebi ortaya koymak zorundadır. Aksi halde işlem sebep unsuru bakımından hukuka aykırı olacaktır⁸⁸⁶. Mevzuatta idari işlemin sebebi açıkça veya dolaylı bir şekilde gösterilebilir yahut hiç gösterilmeyebilir. Ancak mevzuatta işlemin sebebi hakkında düzenleme bulunmasa bile idarenin mutlaka bir sebebe dayanması gerektiği kabul edilmektedir⁸⁸⁷. İdari işlemin hangi sebeple yapılacağıının mevzuatta hiç gösterilmediği veya soyut ifadelerle belirtildiği dolayısıyla takdir yetkisinin kullanılması gereken durumlarda idarenin işlemini haklı kılan sebebi ortaya koyması zorunludur⁸⁸⁸. Zira dava açıldığı zaman mahkemeler, İYUK'un 20.

⁸⁸³ Öztunç, s. 430.

⁸⁸⁴ Onar, C. I, s. 427; Candan, s. 260; Ulusoy, s. 429; Öztürk, Burak K., "İdari İşlemin Sebep Unsuru: Yeni Bir Tanım Denemesi", Prof. Dr. Metin Günday Armağanı, C. 2, Atılım Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2020, ss. 1033-1050, (Sebep Unsuru), s. 1033; Derdiman, Cengiz, **İdare Hukuku**, 2. Baskı, Alfa Aktüel Yayınları, Bursa, 2007, s. 530; Çağlayan, Ramazan, İdari Yargılama Hukukunda Yargı Yerinin Sebep İkame Yetkisi, **Danıştay Dergisi**, S. 141, Y. 2016, ss. 9-39, s. 9; Çağlayan, Takdir Yetkisi, s. 178; Danıştay 13. Dairesi, E. 2018/4015, K. 2019/408, T. 14.02.2019, KİBB.

⁸⁸⁵ Ulusoy, s. 429; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, İdare Hukuku, s. 442. "*İdari işlemlerin bir sebebe ve gerekçeyle dayalı olması hukukun genel ilkelerindendir. Bu ilke genel anlamda düzenleme veya işlem yapan idareyi uyguladığı ve düzenleme yaptığı yasayı kavramaya, doğru ve anlamlı olgular ortaya koymaya ve denetim yapmaya zorlar işlemlerde gösterilen sebep ve gerekçe, işlemin yasaya uygunluğu ve dayanağını değerlendirme, itiraz edip etmeme konusunda ilgililere yardımcı olmakla birlikte, idarenin saydamlığı, savunma hakları ve idareye güven ilkeleri ve hukuk devleti anlayışının oluşumu noktalarında da büyük öneme sahiptir.*" Danıştay 15. Dairesi, E. 2014/6132, K. 2018/2209, T. 06.03.2018, KİBB.

⁸⁸⁶ Çağlayan, Takdir Yetkisi, s. 184; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, İdare Hukuku, s. 443. İdari işlemlerin sebebinin belirtilmesi, idareye verilen takdir yetkisinin kontrol altına alarak daha iyi kararlar verilmesini sağlar. Cohen, Matilde, "Sincerity and Reason Giving: When May Legal Decision Makers Lie", **DePaul Law Review**, Article 3, Vol. 59, Iss. 4, 2010, s. 1095.

⁸⁸⁷ Onar, C. II, s. 298.

⁸⁸⁸ Öztürk, Sebep Unsuru, s. 1034. Ancak Danıştay bu konuda birbiriyle çelişen kararlar vermektedir. Örneğin yakın tarihli bir kararında idari işlemi haklı kılan somut bilgi ve hususların idare tarafından ortaya konulması gerektiği, aksi halde işlemin hukuka aykırı olacağı vurgulanmıştır.; "...davalı idareler tarafından dava konusu atama işleminin tesis edilmesine sebep olabilecek geçerli hiçbir somut gerekçe ve sebep ortaya konulmadığından, kamu yararı ile hizmet gereklerine aykırı olarak kullanılan takdir yetkisi uyarınca kurulan dava konusu işlemde hukuka aykırılık...görülmemiştir" Danıştay 2. Dairesi, E. 2017/4035, K. 2019/3216, T. 23.5.2019, KİBB. Aynı daire

maddesi gereğince idareden işlemin sebebini açıklamasını isteyecektir. İdarenin herhangi bir sebep göstermemesi veya gösterdiği sebebın gerçeğe uygun olmaması halinde idari işlem hukuka aykırı sayılacaktır⁸⁸⁹.

Adayın sözlü sınavda aranan kriterlere uygun bulunmaması veya sorulara doğru yanıtlar vermemesi, sözlü sınav sonucunda başarısız sayılma işleminin sebep unsurunu oluşturmaktadır⁸⁹⁰. Önceki bölümlerde belirtildiği üzere, sözlü sınavlarda adayların bilgisi kadar duruşu, konuşması, muhakemesi ve temsil yeteneği gibi özellikler de değerlendirilir. Bu kriterler, adayın mesleğe uygunluğunu belirlemede önemli bir rol oynar. Örneğin, doktor ve güvenlik görevlilerinden oluşan bir kurul, bir adayın ifade ve temsil yeteneğini yetersiz bularak polis okulu öğrenci adaylığına kabul edilmemesi yönünde bir karar almıştır. Bu kararın iptali için açılan davada mahkeme, ilgili kişinin anlatım ve temsil yeteneğini değerlendirmek amacıyla duruşma yapmıştır. Mahkeme, duruşma sırasında kişinin konuşmasını, görünümünü ve davranışlarını gözlemleyerek, adayın anlatım ve temsil yeteneğinde bir eksiklik bulunmadığına ve fiziksel açıdan da herhangi bir olumsuz durum olmadığına kanaat getirmiştir. Bu doğrultuda, idarenin işleminin iptaline karar vermiştir. Ancak Danıştay, ilk derece mahkemesinin bu yaklaşımını yerindelik denetimi kapsamında değerlendirmiştir⁸⁹¹. Danıştay’a göre, adayın bilgi dışındaki özelliklerine ilişkin değerlendirme, sınav komisyonu üyelerinin gözlem ve kanaatlerine dayalı olup, yargısal denetim sınırlarını aşmamalıdır⁸⁹².

Öte yandan, sınavda adayın bilgi düzeyine ilişkin yapılan değerlendirmelerde ise farklı bir yaklaşım benimsenmelidir. Kanaatimizce, adaya yalnızca tek bir soru yöneltilmesi ve bu cevap temel alınarak başarısız sayılması, işlemi sebep unsuru bakımından sakat hale getirmektedir. Özellikle kamu hizmetine girişte yapılan sözlü sınavların; temsil kabiliyeti, ikna gücü ve özgüven gibi çok boyutlu değerlendirme kriterlerine göre yapılması gerektiği düşünüldüğünde, tek bir soruya dayalı değerlendirmenin sınavın amacına ve mevzuatın

farklı bir kararında ise, idarenin haklı sebebi ortaya konması beklenmemiş, işlemin kamu yararına aykırı olduğunu kanıtlayan bir durumun olmaması sebebiyle işlem hukuka uygun kabul edilmiştir. “Uyuşmazlık konusu olayda, davalı idarece takdir yetkisinin kamu yararı ve hizmet gerekleri gözardı edilerek kullanıldığına dair herhangi bir somut bilgi ve belge bulunmadığı anlaşılmakta olup; genel müdürlük görevinin önem ve niteliği dikkate alınarak ve davacının durumu değerlendirilerek, yukarıda sözü edilen mevzuat hükümleri uyarınca memurların naklen atanmaları konusunda davalı idarelerin sahip oldukları takdir yetkisi doğrultusunda, kamu hizmetinin daha etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla tesis edilen dava konusu işlemlerde hukuka aykırılık, işlemlerin iptali yolundaki İdare Mahkemesi kararında ise hukuki isabet görülmemiştir.” Danıştay 2. Dairesi, E. 2016/6608, K. 2019/632, T. 18.02.2019, KİBB.

⁸⁸⁹ Onar, C. I, s. 295; Çağlayan, Takdir Yetkisi, s. 184; Danıştay 8. Dairesi, E. 2008/7089, K. 2008/7331, T. 11.11.2008, KİBB; DİDDK, E. 2007/1800, K. 2011/267, T. 21.04.2011, KİBB. Barel davasında Conseil d’Etat, davacıların komünist olmaları sebebiyle sınava alınmadıkları yönündeki iddialarına idarenin cevap vermemesini, iddiaların doğruluğu anlamına geldiği şeklinde yorumlayarak işlemi iptal etmiştir. Güneş, s. 183.

⁸⁹⁰ Yılmaz, Hâkim ve Savcı Adayı Alımında Mülâkat, s. 46; Şahin, s. 98; Bilke, s. 167; Tahtalı, s. 2983.

⁸⁹¹ Danıştay 8. Dairesi, E. 2000/3916, K. 2001/22, T. 11.01.2001, UYAP.

⁸⁹² Danıştay 2. Dairesi, E. 2017/447, K. 2019/3424, T. 29.05.2019, KİBB.

içeriğine aykırı olduğu açıktır. Bu durumda idari işlemin temelini oluşturan sebep; hukuki ve fiili olarak yetersiz kalmakta, işlem nesnel ve makul bir değerlendirmeye dayanmamaktadır. İdarenin işlemin gerekçesini doğrudan açıklama zorunluluğu bulunmasa da dava açılması durumunda mahkemeye bu gerekçeyi sunması zorunludur⁸⁹³. Bu bağlamda, sözlü sınav işleminin iptali istemiyle açılan davalarda, sınavda sorulan soruların ve adayın verdiği cevapların mahkemeye iletilmesi gerekir. Aksi halde, mahkemenin sözlü sınav işlemini sebep yönünden hukuka aykırı görmesi kaçınılmaz olacaktır. Nitekim Danıştay kararlarında, sözlü sınavda başarısız sayılma işleminde sebep verilerinin ortaya konulmamasını iptal nedeni saymış ve idarenin bu konudaki takdir yetkisini denetlemiştir⁸⁹⁴. İdarenin aday hakkında sözlü sınavların değerlendirilmesinde kullanılan objektif hususlardan hangisine hangi yönüyle uymadığı hususunda somut ve yeterli açıklamada bulunmaması, takdir yetkisinin hukuka uygun kullanılmaması olarak değerlendirilmiştir⁸⁹⁵. Doçentlik sözlü sınavında başarısız sayılmanın iptali istemiyle açılan davada da davacının hangi sebeple başarısız olduğu belirtilmeksizin, somut olarak kanaat ortaya konulmadan tutanağa sadece sınav sonucunun başarısız olarak kaydedilmesi hukuka aykırı bulunmuştur⁸⁹⁶.

İdari yargı sisteminde belge ve bilgilerin toplanması konusunda mahkemeye yetki veren re'sen araştırma ilkesi geçerlidir. Bu ilke İYUK m. 20'de "*Danıştay, bölge idare mahkemeleri ile idare ve vergi mahkemeleri, bakmakta oldukları davalara ait her türlü incelemeyi kendiliğinden yapar.*" şeklinde düzenlenmiştir. Re'sen araştırma ilkesi, davaya ait bilgi ve belgeler genellikle idarenin elinde olduğundan, taraflar arasındaki eşitsizliği bertaraf etmek amacıyla kabul edilmiştir⁸⁹⁷. Mezkûr maddenin devamında, mahkemenin gereken her türlü bilgi, belge veya evrakın teslimini taraflardan veya ilgili yerlerden belirli bir süre içinde

⁸⁹³ Akylmaz, İdari Usul İlkeleri Işığında İdari İşlemin Yapılış Usulü, s. 200; Tahtalı, s. 2973; Çağlayan, Takdir Yetkisi, s. 184.

⁸⁹⁴ Danıştay 2. Dairesi, E. 2014/8821, K. 2015/1537, T. 19.02.2015, KİBB; Danıştay 2. Dairesi, E. 2017/105, K. 2017/3381, T. 25/04/2017, KİBB; Danıştay 2. Dairesi, E. 2019/3383, K. 2020/2103, T. 07.07.2020, KİBB.

⁸⁹⁵ Danıştay 2. Dairesi, E. 2006/1330, K. 2008/1109, T. 10.03.2008, KİBB. Ancak yakın tarihli başka kararında mahkeme idarenin kararını gerekçelendirmesini aramamış, tam tersine davacının iddialarını somut olarak gerekçelendirmesi gerektiğini belirtmiştir. Danıştay 12. Dairesi, E. 2021/7112, K. 2023/3274, T. 08.06.2023, DJİBB.

⁸⁹⁶ "Olayda, adayın girmiş olduğu sözlü sınavda jüri üyelerince sorulan sorular ile bu sorulara verdiği cevapların ayrıntılı olarak tutanak altına alınmadığı, genel ifadeler yazılmakla yetinildiği, her bir jüri üyesi tarafından aday hakkında kişisel rapor hazırlanarak adayın neden başarısız sayıldığına ilişkin açıklamada bulunulmadığı görülmektedir. Eserleri bilimsel açıdan yeterli görülen ilgili hakkında dayanakları gösterilmek suretiyle somut bilimsel kanaat ortaya konulmadan sözlü sınavda başarısız sayılması, idari işlemlerin gerekçeli olması ilkesiyle de bağdaşmamaktadır." Danıştay 8. Dairesi, E. 2010/9731, K. 2014/182, T. 23.01.2014, UYAP. Aynı yönde kararlar için bkz. Danıştay 8. Dairesi, E. 2004/1367, K. 2004/3878, T. 19.10.2004; DİDDK, E. 2009/985, K. 2013/1530, T. 24.04.2013, KİBB. Doçentlik unvanına sahip öğretim üyesinin hiçbir gerekçe gösterilmeksizin doçentliğe atanmaması, hukuka aykırı bulunmuştur. Danıştay 8. Dairesi, E. 1994/5583, K. 1996/101, T. 18.01.1996, **Danıştay Dergisi**, Y. 27, S. 92, 1997, s. 639-641.

⁸⁹⁷ Türkoğlu Üstün, Kamile, **İdari Yargılama Usulüne Hakim Olan İlkeler**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 102.

isteyebileceği ve bu teslimin belirlenen süre içinde getirilmesinin zorunlu olduğu belirtilmiştir. Yine aynı maddenin ikinci fıkrasında, belirlenen süre zarfında tarafların, talep edilen belge veya bilgileri iletmemesi halinde bu durumun verilecek karar üzerindeki etkisinin mahkemece önceden belirleneceği ve taraflara yapılan tebligatta bu durumun ifade edileceği düzenlenmiştir⁸⁹⁸. Örneğin, mahkeme taraflardan belge istemine ilişkin tebligatında, istenen belgenin belirlenen sürede teslim edilmemesi halinde davacının beyanları çerçevesinde eldeki delillere göre karar verileceği belirtilmektedir⁸⁹⁹. Görsel sanatlar öğretmeni olan bir adayın performans değerlendirme puanının 73 olarak belirlenmesine ilişkin işlemin iptali istemiyle açtığı davada, mahkeme değerlendirme puanlarına ilişkin bilgi ve belgeleri idareden istemiştir. Ancak idare, düşük puan verilen kriterlere dair somut belge ve açıklamaları sunamamıştır. Mahkeme, objektif ve somut dayanaklardan yoksun bu değerlendirmeyi hukuka aykırı bularak işlemi iptal etmiştir⁹⁰⁰.

Belirtmek gerekir ki, sözlü sınavın sebep unsurundaki hukuka aykırılıkların tespiti, bu sürecin fiziksel olarak değerlendirilebilmesine bağlıdır. Bu nedenle sözlü sınavların esas yönünden denetlenebilmesi için teknolojik imkanlardan faydalanılarak kayıt altına alınması büyük önem taşımaktadır⁹⁰¹. Günümüz teknolojik gelişmeleri dikkate alındığında, sözlü sınavların kamera sistemi ile sesli ve görüntülü şekilde kayıt altına alınması bir zorunluluk haline gelmiştir. Zira adayın verdiği cevapların ortaya konulamaması durumunda, sınav performansı tam anlamıyla değerlendirilemeyecek, dolayısıyla işlemin sebep unsuru yargı mercilerince denetlenemeyecektir. Kamera kayıtları üzerinden yapılacak bilirkişi incelemeleri ile diğer adaylara yöneltilen soruların niteliklerinin eşit olup olmadığı, sınav koşullarının tüm adaylar açısından aynı şekilde uygulanıp uygulanmadığı gibi hususlar somut şekilde değerlendirilebilecektir. Uygulamada sözlü sınavların esas bakımından denetimini zorlaştıran en önemli engel, soruların ve cevapların idare tarafından ortaya konulamamasıdır. Bunun yerine

⁸⁹⁸ Talep edilen belgelerin belirlenen süre geçtikten sonra ibraz edilmesi halinde mahkemenin nasıl karar vereceği konusunda farklı görüşler olmakla birlikte, maddi gerçeğin ortaya çıkabilmesi ve re'sen araştırma ilkesi gereği dava sonuçlanana kadar delil sunulmasının kabul edilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Ceylan, Mahmut, "İdari Yargıda Delil Serbestisi ve Sınırları", **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 8, S. 16, 2018, ss. 325-342, s. 328.

⁸⁹⁹ Danıştay önüne gelen bir uyuşmazlıkta bu yönde karar vermiştir. "İki ara karara rağmen davalı vergi dairesince durumun açıklığa kavuşturulamayı ve yapılan işlemin kanuniliğini saptayan belgelerin mahkemece ibraz edilmemesi karşısında davacı iddialarının doğruluğunun kabulü gerekmektedir." Danıştay 6. Dairesi, E. 2004/359, K. 2004/1691, T. 19.03.2004, KİBB.

⁹⁰⁰ "Mahkemece bu puanların verilmesine dayanak alınan tüm bilgi ve belgelerin ara karar ile istenildiği, idare tarafından dava dosyasına belirtilen bu değerlendirmeleri haklı kılacak bilgi ve belgelerin sunulmadığı, bu haliyle değerlendirme formunda yer verilen 50 sorudan düşük puan verilenlere yönelik olarak değerlendirme kriterleri açısından somut verilere dayalı ve objektif değerlendirme yapılmadığı görülmektedir." İzmir BİM 2. İdari Dava Dairesi, E. 2017/8281, K. 2017/8086, T. 06.12.2017, DJİBB.

⁹⁰¹ Ayrıntılı tutanak tutulması da bir öneri olarak dile getirilmektedir. **Bilke**, s. 168.

çoğunlukla sadece jüri üyelerince verilen puanların gösterildiği tutanaklarla yetinildiği; bu tutanakların mevcut olması halinde davaların reddedildiği görülmektedir⁹⁰².

Bu doğrultuda, idarelerin sözlü sınavların şeffaflık ve denetimini sağlayan şekil şartlarını tam olarak yerine getirme yükümlülüğü; mahkemelerin ise bu konuda istikrarlı kararlar verme gerekliliği önem arz etmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi, 2008 yılı öncesinde Danıştay, sözlü sınavların kayıt altına alınmaması halinde denetim yapılamayacağından, sözlü sınavların iptali için açılan davaları reddetmekteydi⁹⁰³. Bu yaklaşım, denetimsizliği meşrulaştırdığı ve idareye yargı denetiminden muafiyet sağladığı için hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Zira sınavın kayıt altına alınmaması idarenin kusuru iken bu eksiklikten doğan yargısal denetim yapılamaması idare lehine yorumlanmamalıdır. Mahkemeler bu gibi durumlarda denetimin imkansızlığını gerekçe göstererek işlemi hukuka uygun saymak yerine, aksine, idarenin denetimi mümkün kılacak altyapıyı oluşturmamış olmasını işlemi sakatlayan bir unsur olarak değerlendirmelidir⁹⁰⁴.

2008 yılından itibaren Danıştay'ın içtihatlarında değişikliğe giderek, sözlü sınavların sesli ve görüntülü şekilde kayıt altına alınmasını şekli bir koşul olarak aramaya başlaması, sınavlara ilişkin esas denetimin yapılabilmesini mümkün kılmaya başlamıştır. Zira sözlü sınavın yapılma amacı ile işlemin sonucu olan konu unsurunun gerçekleşip gerçekleşmediği ancak bu kayıtların izlenmesiyle tespit edilebilmektedir. Bir başka ifadeyle, kayıt altına alınan sözlü sınavlar sayesinde, sebep unsuru olan soru ve cevaplar ile bu değerlendirme sonucunda oluşan başarısızlık işlemi arasında hukuka uygun bir bağ bulunup bulunmadığı anlaşılabilecektir. Böylelikle mahkemeler, adayın performansına dair doğrudan gözlem yaparak içeriğe dair daha sağlıklı bir denetim gerçekleştirme imkanına sahip olmaktadır.

Kanun koyucu, yargısal içtihatlardaki bu olumlu gelişmeye karşın yasal düzenlemelerle sınavların kayıt altına alınmasını yasaklayan hükümler getirmiştir⁹⁰⁵. Bu tür düzenlemeler,

⁹⁰² DİDDGK, E. 2020/1489, K. 2021/626, T. 29.03.2021, KİBB; DİDDGK, E. 2020/2932, K. 2021/529, T. 18.03.2021, KİBB. Ancak Danıştay'ın istisnai olarak bazı güncel kararlarında kayıtlar üzerinde bilirkişi incelemesi yapılarak bir karar verilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Danıştay 2. Dairesi, E. 2016/781, K. 2016/810, T. 18.02.2016, KİBB; Danıştay 2. Dairesi, E. 2021/14958, K. 2021/1537, T. 26.04.2021, KİBB.

⁹⁰³ “Sözlü sınavın doğası gereği, ilgilinin sınav sırasındaki performansının değerlendirilmesi söz konusudur. Ses, görüntü kaydı ya da detaylı tutanak tutulmadıktan sonra, ilgilinin sözlü sınav performansının sonradan değerlendirmesinin yapılamayacağı, bilirkişi incelemesine de konu edilemeyeceği de açıktır.” Danıştay 8. Dairesi, E. 2004/341, K. 2004/3332, T. 20.09.2004, KİBB. Doçentlik sözlü sınavında değerlendirmenin hukuka aykırı yapılması sebebiyle başarısız sayılan davacının açtığı bir davada Danıştay, “Sözlü yapılan sınavlarda sınavla ilgili yazılı bir kanıt bulunmaması nedeniyle, bu sınavda ilgilinin başarılı olup olmadığının bilirkişi incelemesi yaptırılarak yargı yolu ile denetlenmesi olanağı bulunmamaktadır.” şeklinde karar vermiştir. Danıştay 8. Dairesi, E. 1989/302, K. 1989/671, T. 13.09.1989, UYAP. Yine doçentlik sözlü sınavına karşı açılan başka bir davada verilen aynı yönde karar için bkz. Danıştay 8. Dairesi, E. 1984/74, K. 1984/1345, T. 05.11.1984, Danıştay Dergisi, No: 58-59, s. 300- 303.

⁹⁰⁴ Aynı yönde öneriler için bkz. **Yılmaz**, Hâkim ve Savcı Adayı Alımında Mülâkat, s. 46.

⁹⁰⁵ **Yılmaz**, Hâkim ve Savcı Adayı Alımında Mülâkat, s. 53.

sözlü sınavların yargısal denetimini esas yönüyle imkânsız hale getirmektedir⁹⁰⁶. Zira somut delillerin yetersizliği durumunda mahkemelerin elinde adayın sınav performansına dair veri bulunmamaktadır. Böylece, yargısal denetim yalnızca şekil ve yetki unsurlarıyla sınırlı kalmakta, içerik denetimi fiilen ortadan kalkmaktadır. Mevzuatta ve içtihatlarda belirlenen şekil koşullarının sağlanması, sınavın hukuka uygun sayılması için yeterli görülmektedir⁹⁰⁷. Örneğin, sınavın mevzuata uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi ve “*sübjektif değerlendirme yapıldığına dair herhangi bir kanıtın bulunmaması*” halinde, sözlü sınav hukuka uygun kabul edilmektedir⁹⁰⁸. Sonuç olarak, güncel Danıştay içtihatlarında sözlü sınavların hukuka uygunluğu açısından sınavda sorulacak soruların önceden hazırlanması ve tutanağa bağlanması, adaya sorulan soruların kayda geçirilmesi ve adayların verdiği yanıtlara hangi komisyon üyesince hangi notun takdir edildiğinin tutanakta ayrı ayrı gösterilmesi şeklinde sıralanacak üç temel unsur aranmaktadır⁹⁰⁹. Sayılan üç şekli unsurdan birinin eksik olması halinde mahkemeler sınav işlemini iptal etmekte; bu unsurların tam olarak sağlandığı durumlarda ise sınav hukuka uygun kabul edilmektedir. Danıştay her ne kadar bu şekli denetimin tüm işlem unsurlarını kapsadığını ileri sürse de uygulamada esas unsur olan sebep değerlendirmesi yapılamamaktadır. Zira adayın cevapları kayıt altına alınmadığı sürece işlemin gerekçesi

⁹⁰⁶ Şahin, s. 97.

⁹⁰⁷ “Uyuşmazlık konusu olayda, sınav kurulunca hazırlanan, sınav konularına ilişkin soru kağıtları ve cevap anahtarlarının sınav kurulunca imzalandığı; soru kağıtlarının kapalı zarfa konarak mühürlendiği; soru zarflarının sınav salonunda adayların huzurunda açıldığı; sınav tutanaklarının incelenmesi neticesinde “sınav konularına ilişkin alan bilgisi; bir konuyu kavrayıp özetleme, ifade yeteneği, muhakeme gücü; liyakati, temsil kabiliyeti, tutum ve davranışlarının göreve uygunluğu; özgüveni, ikna kabiliyeti ve inandırıcılığı; genel kültürü ve genel yeteneği; bilimsel teknolojik gelişmelere açıklığı” konularında her bir kurul üyesi tarafından verilen puanların ortalamasının 66,60 puan olduğu ve yönetmelikte belirtilen usule uygun olarak verilen puanların toplanarak ortalamasının alınması suretiyle verilen sözlü sınav puanında ölçme ve değerlendirme kriterlerine aykırılık bulunmadığı göz önüne alındığında, dava konusu işlemde hukuka aykırılık; dava konusu işlemin iptali yolunda verilen İdare Mahkemesi kararında ise hukuki isabet bulunmamaktadır.” Danıştay 2. Dairesi, E. 2016/2046, K. 2018/2475, T. 10.04.2018, KİBB. Aynı yönde bkz. “değerlendirmede dikkate alınan kriterlerin adayın tamamen mülakatta göstereceği performansla doğrudan ilişkili olduğu, sınav komisyonunca ayrımcılık yapıldığına dair hukukten kabul edilebilir somut bir delilin de mevcut olmadığı anlaşıldığından...” Danıştay 12. Dairesi, E. 2022/2894 K. 2023/6252 T. 30.11.2023, DJİBB; DİDDGK, E. 2019/658, K. 2020/708, T. 12/03/2020, KİBB; Danıştay 12. Dairesi, E. 2018/1174, K. 2019/4959, T. 17/06/2019, KİBB; Danıştay 12. Dairesi, E. 2020/481, K. 2022/4258, T. 28.06.2022, DJİBB; Danıştay 12. Dairesi, E. 2019/1339, K. 2019/4995, T. 18/06/2019, KİBB; Danıştay 12. Dairesi, E. 2021/2364, K. 2021/1586, T. 24/03/2021, KİBB.

⁹⁰⁸ Danıştay 12. Dairesi, E. 2019/1339, K. 2019/4995, T. 18/06/2019, KİBB; Danıştay 12. Dairesi, E. 2018/1174, K. 2019/4959, T. 17/06/2019, KİBB; DİDDGK, E. 2019/658, K. 2020/708, T. 12/03/2020, KİBB; Danıştay 12. Dairesi, E. 2010/341, K. 2013/1657, T. 13/03/2013, KİBB.

⁹⁰⁹ “Sözlü sınavların yargısal denetimine ilişkin olarak; Kurulumuzca, adayların girdiği sözlü sınav öncesinde, sınav komisyonunca sınavda sorulacak soruların önceden hazırlanması ve tutanağa bağlanması, her adaya sorulan soruların kayda geçirilmesi ve adayların verdiği yanıtlara hangi komisyon üyesince, hangi notun takdir edildiğinin tutanakta ayrı ayrı gösterilmesinin gerektiği, bu durumun sözlü sınavın nesnelliği ve yargısal denetimin gerçekleştirilmesini sağlayacağı içtihat olarak benimsenmektedir.” DİDDK, E. 2023/1568, K. 2023/1997, T. 25.10.2023, DJİBB; DİDDK, E. 2023/34, K. 2023/45, UYAP; DİDDK, E. 2024/8, K. 2024/18, UYAP; Danıştay 12. Dairesi, E. 2019/802, K. 2021/6726, T. 14.12.2021, KİBB; Danıştay 12. Dairesi, E. 2020/481, K. 2022/4258, T. 28.06.2022, DJİBB.

somutlaştıramamakta; bu durumda idare de verdiği puanı açıklamakla yükümlü olmadığından, işlemin sebep unsuru sakat hale gelmektedir⁹¹⁰.

İdari işlemin konu unsuru ise işlemin hukuki sonucu, hukuk alanında meydana getirdiği değişikliktir⁹¹¹. Konu unsuru, diğer unsurların gerçekleştirilmesiyle ortaya çıktığından, yetki, şekil, sebep ve maksat unsurlarındaki bir sakatlık, konu unsurunu da doğrudan etkilemektedir⁹¹². Sözlü sınav sonuçlarına karşı açılan iptal davalarında sözlü sınav işleminin konu unsurunu, adayın sınavdan başarısız sayılması işlemi oluşturmaktadır⁹¹³. Adayın başarılı veya başarısız sayılması, idarenin takdir yetkisinin kullanımının tezahürüdür. Dolayısıyla, sözlü sınavlarda başarısız sayma işlemi açısından sebep ve konu unsurlarının değerlendirilmesi, doğrudan takdir yetkisinin yargısal denetimiyle ilişkilidir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, yargısal denetimin idarenin takdir yetkisini ortadan kaldırmadan, denetimi yerindelik boyutuna taşımadan gerçekleştirilmesidir⁹¹⁴. Bu bağlamda sınavlara karşı açılan iptal davalarında, esas yönünden yapılan denetim; takdir yetkisinin eşitlik, ölçülülük, objektiflik ve liyakat ilkelerine uygun şekilde kullanılıp kullanılmadığını incelemeye yöneliktir⁹¹⁵. Adaylar arasında nesnel ve eşit bir değerlendirme yapılmamışsa veya değerlendirme kriterleri muğlak ya da adaletsiz şekilde uygulanmışsa, bu durum hukuka aykırılık oluşturur. İdarenin adaya tarafsız, dürüst ve objektif bir şekilde not vermesi gerekir. Takdir alanı bulunmakla birlikte, yazılı sınavda yüksek not almış bir adayın sözlü sınavda düşük puanla başarısız sayılması halinde, bu farklılık ciddi biçimde gerekçelendirilmelidir. Aksi takdirde, sözlü sınav işleminin sebep ve konu unsurları yönünden hukuka uygunluğundan söz edilemez⁹¹⁶. Danıştay bir kararında, müfettiş yardımcılığı yazılı sınavında kendi branşında birinci, diğer tüm branşlarda ise beşinci olarak yazılı sınavda başarılı olan davacının sözlü sınav kısmında başarısız sayılması işleminde idarenin sözlü sınavdaki takdir yetkisinin hukuka aykırı kullanıldığı sonucuna

⁹¹⁰ **Bilke**, s. 171.

⁹¹¹ **Onar**, C. I, s. 311; **Gözler**, İdare Hukuku, C. I, s. 1045; **Kaya**, Takdir Yetkisi, s. 220; **Çağlayan**, Takdir Yetkisi, s. 179; **Derdiman**, İdare Hukuku, s. 531. İdari işlemin konu unsuru hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Göçgün, Muhammed, **İdari İşlemin Konu Unsuru**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.

⁹¹² **Göçgün**, s. 24. Özellikle idari işlemin konu ve sebep unsuru arasında çok yakın bir ilişki hatta ayniyet bulunmaktadır. **Tuncay**, s. 151.

⁹¹³ **Yılmaz**, Hâkim ve Savcı Adayı Alımında Mülakat, s. 45; **Tahtalı**, s. 2983.

⁹¹⁴ “İdarelerin, yazılı sınavlardan farklı olarak sözlü sınavlarda takdir yetkisinin bulunduğu; ancak, bu yetkinin hukuk devleti ve eşitlik ilkesi ile objektif kurallara ve kamu yararına uygun olarak kullanılması gerektiği, mülakat sınavlarında bu yetkinin objektif olarak kullanıldığının göstergeleri arasında, mesleki bilgi düzeyi ve ifade yeteneği gibi birbiriyle bağlantılı veya birbiriyle sebep-sonuç ilişkisi içerisinde olan kriterler yönünden takdir edilen puanlar arasında çelişki bulunmaması veya işlem gerekçesi ile puanlar arasında tutarsızlık olmamasının sayılabileceği, takdir yetkisinin objektif olarak kullanılmadığı sonucuna varıldığından, davacının yapılan sözlü sınav sonunda başarısız sayılmasına ilişkin işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı gerekçesiyle dava konusu işlemin iptaline...” Danıştay 12. Dairesi, E. 2020/5074, K. 2021/3062, T. 25.05.2021, KİBB.

⁹¹⁵ **Kaya**, Takdir Yetkisi, s. 136.

⁹¹⁶ Danıştay 2. Dairesi, E. 2006/2843, K. 2007/2948, T. 29.06.2007, KİBB. Ancak Danıştay başka bir olayda, yazılı ve sözlü sınav arasındaki değerlendirme farklılığının tek başına hukuka aykırılık ifade etmeyeceği şeklinde tam tersi yönde karar vermiştir. Danıştay 8. Dairesi, E. 2004/341, K. 2004/3332, T. 20.09.2004, KİBB.

varmıştır⁹¹⁷. Danıştay bazı kararlarında, aday hakkında bütün komisyon üyeleri tarafından ayrı ayrı değerlendirme yapılmasına rağmen bütün komisyon üyelerinin aynı puanı takdir etmesini hayatın olağan akışına aykırı bulmuş ve idarece takdir yetkisinin objektif kullanılmadığından bahisle başarısız sayılma işlemini iptal etmiştir⁹¹⁸. Oysa komisyonla yürütülen sözlü sınavların amacı, adayların farklı açılardan değerlendirilmesini sağlamaktır.

Jüri üyelerinin verdiği puanlar arasında aşırı fark bulunması da yargı denetiminde dikkate alınmalıdır⁹¹⁹. Bu bağlamda bazı düzenlemelerde, komisyon üyelerinin verdiği en yüksek ve en düşük puanlar arasında belirli bir farkın aşılması gerektiği hükme bağlanmıştır. Örneğin, Dışişleri Bakanlığı Sınav Yönetmeliği'nin⁹²⁰ 10. maddesi, “*Sınav kurulu üyelerinin adaya her bir bölüm için verdikleri en yüksek puan ile en düşük puan arasındaki fark yirmiden fazla olamaz.*”, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Yönetmeliği'nin⁹²¹ 89. maddesi, “*Komisyon üyelerinin vereceği puanlar arasında en yüksek ve en düşük puan arasında 30 puandan fazla fark olduğunda, bu puanlar geçersiz sayılarak, geriye kalan puanların ortalaması geçerli puan olarak değerlendirilir.*” şeklinde, en düşük ve yüksek not arasındaki not farkının mevzuatta öngörülen baremi aşması halinde, bu puanlar değerlendirme dışında bırakılmıştır.

Sebeup ve konu unsurlarına ilişkin değerlendirmelerin ardından, işlemin dayanağını oluşturan niyet boyutuna yani amaç unsuruna değinmek gerekir. İdari işlemin amaç unsurundan kastedilen, işlem yapılırken ulaşılmak istenen maksat olup, işlemi gerçekleştiren kişinin zihninde oluşan niyettir⁹²². İdari işlemlerin yapılmasının genel ve nihai amacı kamu yararadır⁹²³. Ancak genel amacın yanında kanunda idari işlemin özel ve belirli amacı da söz konusu olabilir⁹²⁴. İdarenin kamu yararı dışında kişisel bir niyetle işlem tesis etmesi halinde idari işlem amaç unsuru bakımından sakat hale gelecektir. Ancak idarenin kamu yararı dışında bir niyetle işlem yaptığını ispat etmek zor olduğundan bu unsurdaki hukuka aykırılığı tespit edebilmek

⁹¹⁷ Danıştay 2. Dairesi, E. 2006/1330, K. 2008/1109, T. 10.03.2008, KİBB.

⁹¹⁸ DİDDK, E. 2023/1045, K. 2023/2173, T. 30.10.2023, DJİBB; Danıştay 12. Dairesi, E. 2020/1530, K. 2020/2791, T. 14.09.2020, KİBB; Danıştay 12. Dairesi, E. 2020/1903, K. 2021/119, T. 25.01.2021, KİBB; Danıştay 12. Dairesi, E. 2020/5064, K. 2021/1817, T. 31.03.2021, KİBB; Danıştay 12. Dairesi, E. 2020/3627, K. 2021/633, T. 11.02.2021, KİBB.

⁹¹⁹ “*Komisyon üyelerince davacıya takdir edilen notlar arasında çok büyük oranda değerlendirme farklılıkları olmadığı...*” Danıştay 12. Dairesi, E. 2021/7112, K. 2023/3274, T. 08.06.2023, DJİBB.

⁹²⁰ RG. 01.03.2024/32476.

⁹²¹ RG. 28.01.1970/13411.

⁹²² **Akılmaz/Sezginer/Kaya**, İdare Hukuku, s. 459; **Gözler**, İdare Hukuku, C. I, s. 1094; **Tuncay**, s. 152.

⁹²³ **Kaya**, Takdir Yetkisi, s. 225; **Çağlayan**, Takdir Yetkisi, s. 177.

⁹²⁴ Sezginer, Murat, İdari İşlemlerde Amaç Unsuru Bakımından Hukuka Aykırılık, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1991, s. 19; **Kaya**, Takdir Yetkisi, s. 225.

oldukça güçtür⁹²⁵. Nitekim 521 sayılı Danıştay Kanunu'ndan önceki dönemde⁹²⁶, amaç unsurunun bazı durumlarda sübjektif, bazı durumlarda ise objektif görünümü olması nedeniyle sebep ve amaç unsuru tek başlık olarak ele alınmaktaydı⁹²⁷.

Amaç unsurundaki hukuka aykırılığın ispatındaki zorluk, sözlü sınav işlemleri bakımından da benzer şekilde karşımıza çıkmaktadır. Sözlü sınavlarda en liyakatli kişiyi seçmek suretiyle kamu yararını gerçekleştirmek amaçlandığından, bu amaç dışında kişisel saiklerle yapılan her değerlendirme sözlü sınav işlemini hukuka aykırı hale getirecektir. Ancak bu durumun kanıtlanması oldukça zordur. Nitekim Danıştay kaymakamlık eğitimi sonunda yapılan sözlü sınavla ilgili bir kararında, “*sübjektif değerlendirme yapıldığına dair somut bir tespitin olmadığı*” hususunu göz önüne alarak sınavı hukuka uygun bulmuştur⁹²⁸. Başka bir kararında da “*değerlendirme yapılırken sübjektif nedenlerle hareket edildiğine dair herhangi bir emare ve kanıtın da söz konusu olmadığı anlaşıldığından, dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı*”na karar vermiştir⁹²⁹.

Amaç unsurundaki sakatlık, kimi zaman usul saptırması şeklinde de kendini gösterebilir⁹³⁰. Usul saptırması, idarenin belirli bir amaç için öngörülen yöntemi, başka bir amacı gerçekleştirmek için kullanmasıdır⁹³¹. Sözlü sınavlarda usul saptırması konusu, tespit edebildiğimiz kadarıyla yargı kararlarına konu olmamıştır. Ancak Şahin'e göre, kanunla sözlü sınavların sesli ve görüntülü kayıt altına alınmasının yasaklanması sonucu yargının bu sınavları sadece şekilsel olarak denetleyebilmesi, sözlü sınavların usul saptırması yoluyla güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması aracı haline gelmesine sebep olmuştur⁹³². Güvenlik soruşturması, kamu görevine girişte yalnızca belirli görevler açısından zorunlu tutulmuştur⁹³³.

⁹²⁵ Akylmaz/Sezginer/Kaya, İdare Hukuku, s. 461. Doktrinde idari işlemin amaç unsurunda takdir yetkisi olup olmayacağı tartışmalıdır. Bir görüş, idari işlemin tek amacı kamu yararı olabileceğinden idari işlemin amaç unsurunda takdir yetkisinin olmadığını kabul etmektedir. Onar, C. I, s. 426; Kalabalık, Takdir Yetkisi, s. 188; Karatepe, s. 98; Çağlayan, Takdir Yetkisi, s. 177; Özyörük, s. 176; Sezginer, İdari İşlemlerde Amaç Unsuru Bakımından Hukuka Aykırılık, s. 114. Bazı yazarlar ise idari işlemin amaç unsurunda takdir yetkisinin mevcut olduğunu dile getirmektedir. Kaya, Takdir Yetkisi, s. 232; Balta, s. 170; Tuncay, s. 152.

⁹²⁶ 24.12.1964 tarihinde yürürlüğe giren 521 sayılı Danıştay Kanunu (RG. 31.12.1964/11896), 06.01.1982 tarihli ve 2575 sayılı Danıştay Kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır (RG. 20.01.1982/17580).

⁹²⁷ Onar, C. I, s. 280.

⁹²⁸ Danıştay 12. Dairesi, E. 2018/2335, K. 2023/3839, T. 13.07.2023, KİBB.

⁹²⁹ DİDDGK, E. 2020/2932, K. 2021/529, T. 18.03.2021, KİBB. Aynı yönde bkz. DİDDGK, E. 2023/1568, K. 2023/1997, T. 25.10.2023, KİBB; DİDDGK, E. 2023/2239, K. 2023/2148, T. 30.10.2023, KİBB.

⁹³⁰ Onar, C. I, s. 322.

⁹³¹ Akylmaz/Sezginer/Kaya, İdare Hukuku, s. 469; Çağlayan, İdari Yargı, s. 575. Amaç unsurundaki bu sakatlığı Gözler, “*yetki saptırması*” olarak ifade etmektedir. Gözler, İdare Hukuku, C. I, s. 1095.

⁹³² Şahin, s. 104.

⁹³³ 7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu m. 3/2: “*Kurum ve kuruluşlarda, yetkili olmayan kişilerin bilgi sahibi olmaları hâlinde devlet güvenliğinin, ulusal varlığın ve bütünlüğün, iç ve dış menfaatlerin zarar görebileceği veya tehlikeye düşebileceği bilgi ve belgelerin bulunduğu gizlilik dereceli birimler ile Milli Savunma Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, jandarma, emniyet, sahil güvenlik ve istihbarat teşkilatlarında çalıştırılacak kamu personeli ile ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde çalışacak personel, kamu kurum ve kuruluşlarında çalışacak öğretmenler, üst kademe kamu yöneticileri, özel kanunları uyarınca güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasına tabi tutulan kişiler ile milli güvenlik açısından stratejik önemi haiz birim,*

Ancak güvenlik soruşturması yapılamayan görevler bakımından idarenin bu sınırı aşmak için sözlü sınavları araç olarak kullandığı; yine güvenlik soruşturmasının olumsuz sonuçlanmasını gerektirmeyen durumlarda, adayın elenmesini sağlamak amacıyla sözlü sınavın kullanıldığı görülmektedir⁹³⁴. Bu nedenle usul saptırmasını engellemek için sözlü sınavlar hem şekil hem içerik olarak yargısal denetime tabi olmalıdır.

3.2.3. Yazılı Sınavların Denetimi

Yazılı sınavlar, objektifliğin en kolay sağlanabildiği sınav türü olarak kabul edilmektedir. Bu sınavlarda her adaya aynı sorular yöneltilmekte ve verilen cevaplar somut, ölçülebilir kriterler doğrultusunda değerlendirilmektedir. Bu yönüyle yazılı sınavlar, sözlü sınavlara kıyasla daha az tartışmaya konu olmakta ve genellikle daha düşük oranlarda yargı mercileri önüne taşınmaktadır. Sınav sorularının içeriği, değerlendirme kriterlerinin uygulanışı, cevap anahtarındaki hatalar, sınav güvenliği ve eşitlik ilkesine aykırılık iddiaları yargının inceleme alanına girebilmektedir. Ancak yazılı sınavlara karşı açılan davaların çoğunluğu takdir yetkisinin büyük oranda söz konusu olduğu sınav sonucunda verilen notlara ilişkin olmaktadır⁹³⁵.

Yazılı sınavların yargısal denetiminde de sözlü sınavlarda olduğu gibi idari işlemin beş unsuru üzerinden hukuka uygunluk denetimi yapılmaktadır. Bu nedenle, yazılı sınavların yetki, şekil, sebep, konu ve amaç unsurları bakımından hukuka uygun olması gerekmektedir. Yazılı sınav sonuçlarına karşı açılan davalarda hukuka uygunluk denetimi, sınavın klasik şekilde veya çoktan seçmeli test şeklinde gerçekleştirilmesine göre farklılaşmaktadır. Ancak sınavın türü ne olursa olsun, yazılı sınavların yetki unsuru açısından hukuka uygun sayılabilmesi için sınavın, dersi fiilen yürüten öğretmen ya da öğretim üyesi tarafından yapılması esastır. Hastalık, ölüm gibi geçerli bir mazeret bulunmadıkça sınavların, dersi anlatan kişi tarafından gerçekleştirilmesi objektif değerlendirme ilkesi açısından önem taşımaktadır. Danıştay'ın bu yönde birçok kararı bulunmaktadır. Örneğin bir kararında, bir üniversite yönetmeliğinde yer alan “*Dekanlıkça gerek görülen durumlarda Fakülte Yönetim Kurulu sınavın bir başka öğretim üyesi veya öğretim görevlisi tarafından yapılmasına karar verebilir*” hükmü, kamu hizmetinin gereklerine ve eğitim öğretim ilkelerine aykırı bulunmuştur. Danıştay bu düzenlemeyi, “*Dekanlığa çok geniş ve belirsiz bir takdir yetkisi verilmiş olur ki, gerek görülen durumun yargı yerlerinde*

proje, tesis, hizmetlerde statüsü veya çalışma şekline bağlı olmaksızın istihdam edilenler hakkında güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması birlikte yapılır.” Ancak maddenin ilk fıkrasında arşiv araştırmasının, statüsü veya çalışma şekline bağlı olmaksızın ilk defa veya yeniden kamu görevine atanacak herkes hakkında yapılacağı öngörülmüştür.

⁹³⁴ Şahin, s. 104-105.

⁹³⁵ Bilgin, Hüseyin/Sezer, Yasin, “Not Tespit Davaları”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, C. 22, S. 81, 2009, ss. 1-36, s. 1-2.

saptanması ve denetlenmesi mümkün olamaz.” şeklinde değerlendirmiştir⁹³⁶. Yine başka bir kararında, sınavın, dersin sorumlusu öğretim üyesi yerine araştırma görevlisi tarafından yapılmasının hukuka uygun olmadığına hükmetmiştir⁹³⁷.

Klasik usulde yapılan yazılı sınavlara ilişkin notlara karşı açılan iptal davalarında mahkemeler, değerlendirme işleminin teknik ve özel bilgi gerektirmesi nedeniyle bilirkişi incelemesine başvurmaktadır⁹³⁸. Zira öğrencinin sınavdan aldığı puanın ölçme ve değerlendirme ilkeleri bakımından hukuka uygun olup olmadığının belirlenmesi, hakimin sahip olduğu hukuki bilgi ve tecrübenin ötesinde, özel uzmanlık gerektiren bir konudur⁹³⁹. Bu kapsamda mahkeme, yalnızca dava konusu sınav kağıdını değil, aynı sınavdan en düşük geçerli notu almış en az iki farklı sınav kağıdını ve cevap anahtarını da idareden talep etmektedir⁹⁴⁰.

⁹³⁶ “Bir sınavın, dersi veren öğretim üyesinden başkası tarafından yapılması dekanlıkça uygun görüldüğü zamanlarda değil, ancak zorunlu durumlarda olabilir. Bu zorunluluk halleride öğretim üyesinin sınavı yapmasını engelleyen hastalık, seyahat, ölüm, emeklilik vs hallerdir. Uygulamada ortaya çıkan mücbir sebepler nedeniyle sınavın ancak bir başka öğretim üyesi (veya görevlisi) tarafından yapılması olasıdır. Bu durumda dersi veren öğretim üyesinin geçerli ve Fakülte Yönetim Kurulunca kabul edilebilir bir özrünün varlığı halinde, sınavların bir başkası tarafından yapılabileceği yolunda bir düzenleme getirilebilir. Asıl öğretim üyesinin hiçbir mazereti bulunmaksızın Dekanlıkça gerek görülen durumlarda, sınavın bir başkası tarafından yapılmasına olanak tanıyan düzenleme, işin doğasına, kamu hizmetinin gereklerine, eğitim ve öğretim ilkelerine aykırılık oluşturur.” Danıştay 8. Dairesi, E. 1992/3429, K. 1993/4314, T. 21.12.1993, DJİBB.

⁹³⁷ Danıştay 8. Dairesi, E. 1991/232, K. 1991/800, T. 29.04.1991, Danıştay Dergisi, S. 82-83, 1992, s. 696-698.

⁹³⁸ **Gözler**, İdare Hukuku, C. I, s. 1073; **Kaya**, Takdir Yetkisi, s. 58. Yargı kararları için bkz. DİDDK, E. 2022/156, K. 2022/588, T. 23.02.2022, DJİBB; Danıştay 2. Dairesi, E. 2020/1846, K. 2025/155, T. 13/01/2025, UYAP; Danıştay 8. Dairesi, E. 2022/3286, K. 2022/3615, T. 31.05.2022, DJİBB; Danıştay 8. Dairesi, E. 2021/7093, K. 2021/5622, T. 24.11.2021, DJİBB; Antalya 4. İdare Mahkemesi, E. 2016/533, K. 2017/37, T. 12.01.2017, UYAP; Antalya 4. İdare Mahkemesi, E. 2017/432, K. 2018/344, T. 31.05.2018, UYAP.

⁹³⁹ Bilirkişilik kurumu İYUK m. 31’de, “Bu Kanunda hüküm bulunmayan hususlarda; hakim davaya bakmaktan memnuiyeti ve reddi, ehliyet, üçüncü şahısların davaya katılması, davanın ihbarı, tarafların vekilleri, dosyanın taraflar ve ilgililerce incelenmesi, feragat ve kabul, teminat, mukabil dava, bilirkişi, keşif, delillerin tespiti, yargılama giderleri, adli yardım hallerinde ve duruşma sırasında tarafların mahkemenin sükununu ve inzibatını bozacak hareketlerine karşı yapılacak işlemler, elektronik işlemler ile ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla duruşma icrasında Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanır. (Ek cümle: 5/4/1990- 3622/11 md.; Değişik: 10/6/1994-4001/14 md.) Ancak, davanın ihbarı Danıştay, mahkeme veya hakim tarafından re’sen yapılır. (Ek cümle: 3/11/2016-6754/22 md.) Bilirkişiler, bilirkişilik bölge kurulları tarafından hazırlanan listelerden seçilir ve bilirkişiler hakkında Bilirkişilik Kanunu ve 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun ilgili hükümleri uygulanır” şeklinde, Hukuk Muhakemeleri Kanununa atıf yapılan konulardan biri olarak yer almaktadır. Bilirkişi incelemesi yapıp yapılmayacağı veya hangi konularda bilirkişiye başvurulacağı hususu ara karar kapsamında verilmektedir. Kayılioğlu, Deniz, Türk İdari Yargılama Hukukunda Bilirkişilik, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019, s. 75. “Bilirkişiye, hakimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgi ile çözümlenmesi olanaklı konularda gidilemez (HUMK: md.275). Bu tür bir yargılama, idarenin hukuka uygunluğunun denetimini tarafsız bir yargıya teslim eden Anayasa ve İdari Yargılama Usulü kurallarına açıkça aykırıdır. Bu yüzden yargıcın kimi hukuk dallarında uzman olmadığına bakılarak, bu konularda uzman hukukçuların bilirkişi tayin edilebileceği kabul edilemez. Zira; hakimlik mesleğinin gerektirdiği hukuk nosyonu ve araştırma beceri ve alışkanlığı, hakime, uzmanı olmadığı hukuk dallarında da araştırma yaparak, gerekli hukuk bilgisini edinme olanağını sağlar. Yargıç, uyuşmazlığın çözümü için gerekli (özel) hukuk bilgisini, kendi araştırması ile edinmek ve uyuşmazlığa uygulamak zorundadır. Bu, onun, hukukçu kimliğinin olmazsa olmaz özelliğidir.” Danıştay 7. Dairesi, E. 2003/1463, K. 2004/3651, T. 30.12.2004, UYAP; Aynı yönde bkz. Danıştay 4. Dairesi, E. 2013/4330, K. 2017/5061, T. 31.05.2017, KİBB.

⁹⁴⁰ **Yenice**, s. 16; **Aküzüm**, s. 111; **Bilgin/Sezer**, Not Tespit Davaları, s. 10. “Bilirkişi incelemesi raporunun hükme esas alınabilecek niteliğe kavuşturulması aşamasında, sınav konuları açısından davacı ile aynı sınav konularına tabi olan en düşük geçer not alan kişilere ilişkin sınav kağıtlarının emsal kağıt olarak belirlenmesi, bilirkişi raporunda da emsal sınav kağıtları dikkate alınarak davacının sınav kağıtlarının değerlendirilmesi gerektiği de açıktır” Ankara BİM 3. İdare Dava Dairesi, E. 2019/1935, K. 2020/4, T. 03.01.2020, DJİBB.

İlgili belgelerin idare tarafından mahkemeye sunulmasının ardından, belgeler naip hâkim aracılığıyla, yargılama usulüne uygun olarak bilirkişiye iletilmektedir. Bilirkişiler, uyuşmazlık konusu alanda teknik bilgiye ve uzmanlığa sahip kişiler arasından seçilmelidir. Çünkü bilirkişi yalnızca verilen puanı değil, cevapların ifadesini, bilimsel tutarlılığı ve içerikteki anlam bütünlüğünü branşa özgü terminoloji ile birlikte değerlendirmektedir. Bu nedenle, örneğin tarih dersiyle ilgili bir sınav için coğrafya öğretmenine ya da istatistik dersiyle ilgili bir inceleme için muhasebe öğretim üyesine bilirkişilik yaptırılması uygun değildir. Bilirkişinin mutlaka ilgili alanda uzmanlığı bulunmalıdır⁹⁴¹. İlköğretim ve ortaöğretim düzeyine ilişkin sınav notu uyuşmazlıklarında, bazı durumlarda hâkimin cevap anahtarı ve emsal sınav kâğıtları ile birlikte doğrudan bir değerlendirme yapması mümkün olabilir. Ancak güzel sanatlar, mühendislik gibi daha teknik bilgi gerektiren yükseköğretim derslerinde bilirkişiye başvurulması gerekmektedir⁹⁴².

HMK m. 268/2 uyarınca bilirkişiler, bilirkişilik bölge kurulları tarafından hazırlanan listelerden seçilmektedir. Ancak, listede bilgisine başvurulacak uzmanlık alanında bilirkişi bulunmaması hâlinde, diğer bölge kurullarının listelerine başvurulur; burada da bulunamazsa, bilirkişilik için gerekli şartları taşıyan kişiler arasından, listelerin dışından görevlendirme yapılabilmektedir. Bu şekilde dışarıdan görevlendirilen bilirkişilerin bilgisi ilgili bölge kuruluna bildirilmektedir. Bu durum özellikle, üniversite öğrencileri tarafından açılan sınav notu iptali davalarında sıkça gündeme gelmektedir. Zira taşra şehirlerinde yer alan ve sadece bir üniversitenin bulunduğu yerleşim yerlerinde, her anabilim dalında ya da ilgili ders konusunda uzman öğretim elemanlarının sayısı sınırlı olabilmektedir. Dolayısıyla, belirli bir ders ya da konu başlığına özgü uzmanlığa sahip bilirkişiye ulaşmak her zaman mümkün olmamaktadır⁹⁴³.

Mahkeme, bilirkişi olarak yalnızca bir kişiyi görevlendirebileceği gibi gerekçesini açıkça belirtmek kaydıyla, tek sayıda birden fazla kişiden oluşan bilirkişi kurulu görevlendirilmesine de karar verebilmektedir (HMK m. 267). Uygulamada genellikle, okul sınav notlarına ilişkin davalarda tek bilirkişi atanmakta; ancak lisansüstü eğitime giriş sınavları

⁹⁴¹ Danıştay 8. Dairesi, E. 2017/5655, K. 2017/8046, T. 15.11.2017, KİBB; Danıştay 8. Dairesi, E. 2013/91, K. 2013/9297, T. 3.12.2013, KİBB; Danıştay 10. Dairesi, E. 2013/5859, K. 2014/636, T. 11.12.2014, KİBB.

⁹⁴² Kayıhoğlu, s. 76; Bilgin/Sezer, Not Tespit Davaları, s. 12.

⁹⁴³ “Bakılan davada; dava konusu tezin bilimsel yönden yeterli ve uygun olup olmadığı hususundaki uyuşmazlığın çözümü için lüzumlu görüldüğünden bilirkişi incelemesi yapılmasına ve Mahkememizin yargı çevresi içinde söz konusu eseri inceleyebilecek üç öğretim üyesi bulunamadığından bahisle Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesinde görevli ... tarafından gerekli incelemenin yapılması amacıyla dosyanın istinabe yoluyla Ankara İdare Mahkemesine gönderilmesine karar verilmesi...” Antalya 2. İdare Mahkemesi, E. 2020/734, K. 2021/210, T. 12.03.2021, UYAP.

gibi birden fazla jüri üyesinin sınav kağıdını değerlendirdiği durumlarda üç kişilik bilirkişi heyeti görevlendirilmektedir⁹⁴⁴.

Bilirkişi veya bilirkişi heyeti; dava konusu sınav kağıdını, cevap anahtarını ve başarılı kabul edilen diğer sınav kağıtlarını birlikte inceleyerek davacı öğrencinin alması gereken notu belirlemektedir⁹⁴⁵. Bu inceleme sonucunda takdir edilen notların ortalaması alınarak nihai puan oluşturulmakta ve rapor düzenlenmektedir⁹⁴⁶. Hazırlanan bilirkişi raporunda, sınav kağıdına dersin öğretmeni veya öğretim elemanının verdiğiinden daha yüksek bir not verilmişse mahkemeler işlemi hukuka aykırı bulmakta; daha düşük veya aynı not verilmişse işlemin esas yönünden hukuka uygun olduğu kabul edilmektedir⁹⁴⁷. Nitekim İcra Hukuku dersinin yaz okulu sınav notlarının iptali istemiyle açılan bir davada, idare mahkemesi dosyayı bilirkişiye göndermiş; bilirkişi, vize sınavında herhangi bir hata bulunmadığını, ancak final sınavında 5 puanlık bir artış yapılabileceğini belirtmiştir. Bunun üzerine mahkeme, öğrenciye eklenen

⁹⁴⁴ “...İdare Mahkemesince, sınav kağıtlarının değerlendirilmesi için Uludağ Üniversitesi Hukuk Fakültesi Devletler Hukuku Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. ...bilirkişi olarak seçilmiş ve düzenlediği rapor doğrultusunda karar verilmiş ise de, yukarıda belirtilen mevzuatta yükseköğretim kurumlarında giriş sınavı jürisinin ilgili yönetim kurulu tarafından seçilecek üç kişiden oluşacağının kurala bağlanması karşısında, uyuşmazlığın tarafsız, etkin ve verimli bir şekilde çözümlenebilmesi için, en az jüri üyesi yetkinliğinde birden fazla ve tek sayıdan oluşan bilirkişilerce inceleme yapılması ve buna göre karar verilmesi gerekmektedir. Bu durumda İdare Mahkemesince, tek kişilik bilirkişi raporu doğrultusunda karar verilmesinde hukuki isabet bulunmamaktadır.” Danıştay 8. Dairesi, E. 2014/5244, K. 2015/11945, KİBB.

⁹⁴⁵ “Mahkemece yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucunda bilirkişilerce düzenlenen raporun incelenmesinden, davacıya ait sınav kağıtlarının dersin öğretim elemanlarınca düzenlenen soru-yanıt anahtarı, not baremi ve aynı sınavda en az geçer not verilmek suretiyle başarılı sayılan öğrencilerin sınav kağıtları ile karşılaştırılması sonucunda Devre Analizi final sınav notunun (55) puan olarak takdir edildiği, bu notun davacının başarılı sayılmasına yeterli olduğunun anlaşıldığı” Danıştay 8. Dairesi, E. 1991/3359, K. 1993/135, T. 12.01.1993, KİBB; Danıştay 8. Dairesi, E. 1991/17, K. 1991/1217, T. 19.06.1991, KİBB. Tarafların raporu önceden okuyup varsa itirazlarını bildirmeleri için duruşma gününden önce raporun birer örneği taraflara tebliğ edilir (HMK m. 280). Taraflar, bilirkişi raporunun kendilerine tebliği tarihinden itibaren iki hafta içinde, raporda eksik gördükleri hususların bilirkişiye tamamlattırılmasını; belirsizlik gösteren hususlar hakkında ise bilirkişinin açıklama yapmasının sağlanmasını yahut yeni bilirkişi atanmasını mahkemeden isteyebilirler (HMK m. 281/1).

⁹⁴⁶ Yenice, s. 15-16.

⁹⁴⁷ “Bilirkişi raporu ve dosyada yer alan diğer bilgi ve belgelerden, Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü öğrencisi olan davacının, 21.01.2019 tarihinde yapılan ‘TDE115 kodlu Çağatay Türkçesi 1 Dersi’ toplu bütünleme sınavı notunun 70 puan olarak değerlendirilmesi gerekmekte iken, başarısız sayılmasına ilişkin tesis edilen işlemde hukuka uygunluk bulunmamaktadır.” Antalya 4. İdare Mahkemesi, E. 2019/339, K. 2019/787, T. 11.11.2019, UYAP. Bu kararın istinaf talebi de reddedilmiştir. Konya BİM 4. İdari Dava Dairesi, E. 2020/1016, K. 2020/1615, T. 13.10.2020, UYAP. “Dava konusu sınav kağıtları üzerinde, soru-cevap anahtarı ve emsal kağıtlar dikkate alınarak yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucunda düzenlenen bilirkişi raporuna göre davacıya Psikolojik Yaşlanma Teorileri Bütünleme Sınavından 19 puan takdir edildiği, Gerantolojiye Giriş Bütünleme Sınavından ise 30 puan takdir edildiği görülmekle öğrencinin başarı durumunda değişiklik olmadığı anlaşılmıştır. Bu durumda, Gerantolojiye Giriş ve Psikolojik Yaşlanma dersi bütünleme sınavında başarısız sayılmasına ilişkin işlemde eşitlik ilkesine, ölçme ve değerlendirme kurallarına aykırılık bulunmaktadır.” Antalya 4. İdare Mahkemesi, E. 2016/533, K. 2017/37, T. 12.01.2017, UYAP. “Psikolojik Yaşlanma Teorisi Dersi ara sınavdan 25 puan, final sınavından 25 puan verilmiş olan davacının bilirkişi raporlarına göre kanaat notu hariç notlarının ara sınavı için 45 final sınavı için 76 puan olduğu görülmekle objektif verilere uygun olarak yapılmayan notlandırma işlemlerine dayalı olarak davacının başarısız olduğu yönünde tesis edilen davalı idare işleminde hukuka uygunluk bulunmamaktadır...Açıklanan nedenlerle dava konusu işlemin iptaline...” Antalya 4. İdare Mahkemesi, E. 2015/718, K. 2016/1438, T. 23.12.2016, UYAP. Aynı yönde bkz. Antalya 4. İdare Mahkemesi, E. 2015/721, K. 2017/35, T. 12.01.2017, UYAP; Antalya 4. İdare Mahkemesi, E. 2017/432, K. 2018/344, T. 31.05.2018, UYAP; Antalya 4. İdare Mahkemesi, E. 2018/1107, K. 2019/620, T. 18.09.2019, UYAP; Konya 3. İdari Dava Dairesi, E. 2019/1516, K. 2020/305, T. 04.06.2020, UYAP.

puanın harf notunu değiştirmediği ve başarı durumunu etkilemediği gerekçesiyle davayı reddetmiřtir⁹⁴⁸. Ancak istinaf incelemesi sonucunda Konya BİM, “*Bakılan davanın, Uludağ Üniversitesi Hukuk Fakóltesi 4.sınıf öğrencisi olan davacı tarafından, yaz okulu öğrenimi sırasında Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakóltesinden aldığı İcra Hukuku dersinin vize ve final sınav notlarının iptali istemiyle açıldığı, bu nedenle mahkeme tarafından, sadece davacının vize ve final sınav notlarına münhasır olarak bir inceleme yapılarak hüküm kurulması gerekirken, davacının vize ve final notlarının başarı puanına katkısı dikkate alınarak davacının İcra Hukuku dersinden başarısız sayılmasına yönelik değerlendirme yapılarak hüküm kurulduğu anlaşılmaktadır... Açıklanan nedenlerle; ...istinaf başvurusuna konu kararın davacının final notuna yönelik kısmının kaldırılmasına, dava konusu final notunun iptaline, davacının vize notuna ilişkin istinaf başvurusunun ise reddine*” karar vermiřtir⁹⁴⁹.

Yine başka bir olayda, vergi müfettiş yardımcısı olarak görev yapan bir aday, 13-16 Ocak 2020 tarihlerinde yapılan yeterlik yazılı sınavında başarısız sayılmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle dava açmıştır. Davacı, sınavda aldığı puanların hatalı değerlendirmeye dayandığını, sınavın klasik sınav ilkelerine uygun biçimde puanlanmadığını ve aynı doğrulukta cevaplar veren adaylara farklı puanlar verildiğini ileri sürmüştür. Mahkemece, bu iddiaların teknik değerlendirme gerektirmesi nedeniyle dosya bilirkişilere tevdi edilmiş ve bilirkişi raporları neticesinde şu bulgular tespit edilmiştir:

- Bazı maddeli sorularda, her bir alt maddenin kaç puan değerinde olduğu açıkça belirtilmemiş; mikro düzeyde puanlama yapılmamıştır.
- Aynı sorulara benzer doğrulukta cevap veren adaylara farklı puanlar takdir edilmiştir.
- Cevap anahtarı ile verilen puanlar arasında uyumsuzluk bulunmuştur.

Danıştay da bilirkişi raporu ile belirtilen bu eksikliklerin, sınavın ölçme ve değerlendirme ilkelerine ve klasik sınav usullerine aykırı biçimde yapıldığını gösterdiğini belirterek işlemleri iptal etmiştir. Adayın başarısız sayılmasına neden olan yazılı sınav sonucu değerlendirme işleminin, eşitlik ve nesnellik ilkelerine aykırı biçimde tesis edildiğine hükmetmiřtir⁹⁵⁰.

⁹⁴⁸ Antalya 1. İdare Mahkemesi, E. 2017/1003, K. 2018/1248, T. 12.12.2018, UYAP.

⁹⁴⁹ Konya BİM 3. İdari Dava Dairesi, E. 2019/381, K. 2019/1467, T. 22.10.2019, UYAP.

⁹⁵⁰ “davacının katılmış olduğu sınavda sorulan sorulara verilen cevapların puanlaması yapılırken, ölçme ve değerlendirme ilkeleri bakımından eşitlik ilkesine uygun hareket edilip edilmediğini tereddüte mahal bırakmayacak şekilde tespit etme imkanının bulunmadığı, aynı soruya aynı doğru cevabı veren adaylara farklı puan takdir edilmesinin eşit değerlendirme yapılmadığı kanaatini doğurduğu, bu durumda, hem sorularda, hem cevap anahtarında, hem de cevap kağıtlarında soru (maddeli sorularda kendi içinde her bir madde) bazında puanlamanın açık olmaması dolayısıyla klasik sınav teamüllerine ve ölçme ve değerlendirme ilkelerine uyulmadan yapılan sınav değerlendirmesine dayalı olarak davacının başarısız sayılması yolunda tesis olunan işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.” Danıştay 2. Dairesi, E. 2020/1846, K. 2025/155, T. 13/01/2025, UYAP.

Bilirkişilerin raporları mahkeme kararına esas teşkil ettiğinden, bu raporların mutlaka gerekçeli olması gerekir⁹⁵¹. Bilirkişi raporları açık, anlaşılır ve hükme esas alınabilecek nitelikte olmalıdır⁹⁵². Ancak hakim, bilirkişi raporuna uymak zorunda değildir; görevinde bağımsızdır⁹⁵³. Bilirkişi raporları kesin ve bağlayıcı delil olmayıp⁹⁵⁴, mahkeme tarafından diğer delillerle birlikte serbestçe değerlendirilmektedir (HMK m. 282). Bu nedenle hakim, bilirkişi raporundaki özel veya teknik bilginin eksik ya da hatalı olduğunu düşünüyorsa, gerekçesini açıklayarak bu rapordan farklı yönde karar verebilir.

Bilirkişi raporunda, davaya konu olan nottan daha düşük bir puan verilmesi mümkündür. Ancak bu durumda, öğrencinin daha önce almış olduğu not “kazanılmış hak” olarak değerlendirilmektedir ve dava reddedilmektedir⁹⁵⁵. Birden fazla derse ilişkin not iptali

⁹⁵¹ Danıştay 8. Dairesi, E. 2015/4683, K. 2015/6126, T. 17.6.2015, Danıştay Dergisi, S. 139, 2015, s. 233-234; Danıştay 8. Dairesi, E. 2015/5090, K. 2015/5847, T. 10.6.2015, Danıştay Dergisi, S. 140, 2015, s. 137-140.

⁹⁵² Danıştay 6. Dairesi, E. 2017/856 K. 2021/4755 T. 30.3.2021, KİBB; Danıştay 8. Dairesi, E. 2017/549 K. 2022/553, T. 4.2.2022, KİBB.

⁹⁵³ Hâkim bilirkişi raporunu serbestçe takdir edecek olup, bu raporun aksine de karar verebilecektir. Bu durum hâkimin kendisini bilirkişi yerine koyması anlamına gelmeyecektir. Aslan, Zehreddin, “Türk İdari Yargı Sisteminde Re’sen Araştırma İlkesi”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S. 23-24, 2001, ss. 53-58, s. 56-57. “Bilirkişi müessesinin, hakime, önüne gelen bir uyuşmazlığı çözmek için gerekli olan özel ve teknik bilgiyi sağlamak amacı taşıdığı; hakim, bilirkişi raporunu serbestçe takdir ederek, bu raporun aksine karar vermesi, kendisini bilirkişi yerine koyması anlamına gelmediği; bilirkişi raporunun sonucu, davayı sona erdirecek nitelikte bir karar olmayıp, uyuşmazlığı çözen kararı verme görev ve yetkisinin sadece hakime ait olduğu hakkında” Danıştay 10. Dairesi, E. 2002/3573, K. 2005/367, T. 09.02.2005, Danıştay Dergisi, S. 109, s. 305; Aynı yönde bkz. Danıştay 10. Dairesi, E. 2010/10955, K. 2015/3710, T. 11.09.2015, KİBB.

⁹⁵⁴ “Somut uyuşmazlığın çözümlenebilmesi için bilirkişi deliline başvurulmasında ulaşılmak istenen sonuç; sınav sorularının mevzuata uygun olup olmadığının, cevap anahtarında hata bulunup bulunmadığının, davacı tarafından verilen cevapların cevap anahtarına uygunluğunun ve sınav komisyonunca, davacının cevap kağıtları ile emsal kağıtların değerlendirilmesinde eşit davranılıp davranılmadığının alanında uzman kişilerce tespit edilmesidir. Bunun için öncelikle, yargı yerince hazırlanacak bilirkişi soruları ile bilirkişinin yapacağı incelemenin sınırları çizilmelidir. Davacının katıldığı sınavın, 4 ayrı oturumdan oluştuğu dikkate alındığında; her bir oturum için ayrı olmak üzere, o oturumlara katılan ve en az geçer not alarak başarılı olan en az üç kişinin emsal kağıtları ile birlikte davacının cevap kağıtlarının karşılaştırma yapılmak suretiyle incelenmesi sağlanmalıdır. Nihayetinde, bilirkişilerce düzenlenen raporlara yapılan itirazların, dikkatlice değerlendirilmesi ve raporlarda eksiklik ya da hata bulunduğu görülmesi halinde ek bilirkişi veya yeni bir bilirkişi incelemesi yaptırılması gerekmektedir. Zira, yargı yerince, bilirkişi deliline başvurulmasındaki amaç; hukuka ve hakkaniyete uygun olan sonuca ulaşmak için, uzmanlık bilgisi gerektiren hususla ilgili gerçekliği, tereddüte mahal bırakmayacak açıklıkta ortaya çıkarmaktır. Bu itibarla, davacının katılmış olduğu sınavdaki her bir oturumdan, en az geçer not alarak başarılı olan en az üç kişiye ait emsal kağıtlar temin edilmeksizin yaptırılan ve böylelikle sınav kurulunun sınavın değerlendirmesinde eşit davranıp davranmadığını ortaya koyamayan bilirkişi incelemesine dayalı olarak verilen İdare Mahkemesi kararında isabet görülmemiştir.” Danıştay 2. Dairesi, E. 2018/3490, K. 2019/1519, T. 28.03.2019, KİBB.

⁹⁵⁵ “Uyuşmazlığın niteliği itibarıyla Mahkememizce verilen 14.09.2007 tarihli karar uyarınca naip üyece dava konusu sınav kağıtları üzerinde soru cevap anahtarı ve emsal kağıtlar dikkate alınarak yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucunda düzenlenen 09.10.2007 ve 10.10.2007 tarihli bilirkişi raporlarına göre ortalama yükseltme sınavında (42) not verilen coğrafya sınav kağıdına bilirkişilerce (36) not takdir edildiği, ortalama yükseltme sınavında (30) not verilen matematik sınav kağıdına bilirkişilerce (25) not takdir edildiği anlaşılmaktadır. Öte yandan bilirkişi raporunda bilirkişilerce Matematik ve Coğrafya derslerinin ortalama yükseltme sınavından daha düşük not takdir edildiği görülmekle birlikte öğrencinin ortalama yükseltme sınavlarında aldığı matematik dersi için (30) not ve coğrafya dersi için (42) not puanının davacı açısından kazanılmış hak teşkil edeceği düşünüldüğünde yapılan bilirkişi incelemesi sonucunda davacının ortalama yükseltme sınavında almış olduğu notun değişmediği ve yapılan işlemlerin hukuka uygun tesis edildiği sonucuna varılmıştır. Bu durumda, ortalama yükseltme sınavında coğrafya dersine (42) ve matematik dersine (30) olarak takdir edilen notlarda objektif ölçme

talebi içeren davalarda ise bilirkişi değerlendirmesi sonucunda bazı dersler için daha yüksek, bazıları için aynı veya daha düşük notlar verilebilmektedir. Bu tür durumlarda mahkemeler genellikle bilirkişi raporlarını esas alarak davayı kısmen kabul ve kısmen ret şeklinde karara bağlamaktadır⁹⁵⁶.

Doktrinde, sınavlara ilişkin bilirkişi uygulaması eleştirilmektedir. *Gözler*'e göre, notu veren öğretim üyesi veya öğretmen yanılabilir, hâkimin atadığı bilirkişi de yanılabilir. Dersin sorumlusunun değerlendirmesinden daha doğru olanın, bilirkişinin kanaati olduğu varsayımı isabetli değildir. Ayrıca, bilirkişi yoluyla sınav notunun esas yönünden denetlenmesi, yerindelik denetimi niteliği taşımakta olup, bu uygulamadan vazgeçilmesi gerektiği ifade edilmektedir. *Gözler*, Fransa ve Almanya örneklerine atıfla, sınav değerlendirmelerinin yargısal denetime konu olmaması gerektiği görüşündedir⁹⁵⁷. *Akıllıoğlu*, Fransa'daki uygulamaya benzer şekilde sınavlarda yalnızca “*minimum denetim*” yapılması gerektiğini ileri sürmektedir⁹⁵⁸. *Tan* ise bilirkişi uygulamasının yönteminin değiştirilmesini önermekte; bilirkişiden sınav kağıdını yeniden puanlamasını değil, açık bir değerlendirme hatasının bulunup bulunmadığını tespit etmesinin istenmesini savunmaktadır. Ayrıca benzer dersi veren öğretim üyeleri arasında bilirkişi tayin edilmesi uygulamasının da sona erdirilmesi gerektiğini belirtmektedir⁹⁵⁹.

Gerçekten de bilirkişilerin verdiği nota göre karar verilmesi, “bilirkişilerin sınıf geçirme yetkisi kullandığı” yönündeki algıya neden olmaktadır. Zira sınavda öğrencilerin nasıl yanıt vermeleri gerektiğini en iyi bilen kişi, o dersi veren öğretim elemanıdır. Dersin öğretim elemanının ölçme değerlendirme sistemi ile bilirkişinininki arasında ciddi farklar olabilir. Sosyal bilimler başta olmak üzere yorum gerektiren alanlarda, öğretim elemanının vurguladığı konular ile bilirkişinin değerlendirme ölçütleri birbirinden farklı olabilmekte ve bu da puanlamaya yansımaktadır. Aynı sınav kağıdı farklı öğretim üyeleri tarafından farklı şekillerde değerlendirilebilmektedir. Nitekim birden fazla bilirkişi tayin edildiğinde bilirkişiler arasındaki değerlendirme farklılıkları da ufak farkların normal olduğunu göstermektedir⁹⁶⁰. Bu bağlamda, dersin öğretim elemanının verdiği nota karşı açılan bir davada, başka bir akademisyenin farklı

ve değerlendirme kurallarına aykırılık bulunmamaktadır.” Afyon İdare Mahkemesi, E. 2007/576, K. 2007/693, T. 06.12.2007, akt. **Bilgin/Sezer**, Not Tespit Davaları, s. 14.

⁹⁵⁶ **Bilgin/Sezer**, Not Tespit Davaları, s. 18.

⁹⁵⁷ **Gözler**, İdare Hukuku, C. I, s. 1073-1074. Yazar sınavlara karşı dava açılabilirliğini ancak öğretim elemanının not değerlendirmesi dışındaki konuların yargısal incelemeye konu olmasını ifade etmektedir. Fransa ve Almanya’da yargının “açık değerlendirme hatası” olsa bile not değerlendirmelerini denetlemeyi reddettiğini belirtmektedir. **Gözler**, İdare Hukuku, C. I, s. 1074.

⁹⁵⁸ Bu denetimde, sadece açık değerlendirme hatası, maddi olguda gerçek dışılık, kişisel amaç güdülmesi ve hukuksal nitelendirme hatası konularında denetim yapılmaktadır. Dolayısıyla mahkeme bilirkişi atamadan, yalnızca bu noktalar üzerinden denetim gerçekleştirmektedir. Akıllıoğlu, Tekin, “Sınav Yargısı Nasıl Olmalı?”, Güneş Gazetesi, T. 24.01.1986, s. 7, akt. **Kaya**, Takdir Yetkisi, s. 58.

⁹⁵⁹ **Tan**, Sınav Notları ve Yargısal Denetimi, s. 189-190.

⁹⁶⁰ **Tan**, Sınav Notları ve Yargısal Denetimi, s. 190.

bir puan takdir etmesi kaçınılmazdır. Yazılı sınav cevapları çoğu zaman özgündür; bu da standart cevap anahtarıyla yapılan değerlendirmelerin eksik kalmasına neden olmaktadır. Özellikle yükseköğretimde öğretim üyelerinin not verme işlemleri, ifade özgürlüğünün bir yansıması olan “akademik özgürlük” kapsamında olduğundan öğretim üyelerinin takdir yetkisinin daha geniş ele alınması gerekmektedir. Anayasa’nın 130. maddesine göre, “Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler”⁹⁶¹. Bu kapsamda, yükseköğretim kurumlarında görevli öğretim elemanları anayasal sınırlara uymak kaydıyla her türlü bilimsel araştırma ve yayın faaliyetlerini serbest bir şekilde yerine getirebilir. “Akademik özgürlük” olarak nitelendirilen bu durum, 1988 tarihli Lima Bildirgesi’nde, “akademik çevre üyelerinin tek tek ya da toplu halde bilgiyi araştırma, inceleme, tartışma, belgeleme, üretme, yaratma, öğretme, anlatma ve yazma yoluyla edinmelerinde, geliştirmelerinde ve iletmelerindeki özgürlükler” şeklinde tanımlanmıştır⁹⁶².

Akademik özgürlük, akademisyenlere işlerini kaybetme endişesi taşımadan, mevcut bilgileri sorgulama ve farklı görüşleri savunma hakkına sahip olmalarını ve araştırmalarını yürütme konusunda bağımsız olmalarını gerektirmektedir⁹⁶³. Aynı zamanda, öğretim elemanlarının ders içeriklerini belirleme, değerlendirme yöntemini seçme ve öğrenci performanslarını kendi yöntemleriyle ölçme hakkını da kapsamaktadır. Üniversitelerde ders içeriklerinin katı bir merkezi müfredata bağlanmamasının temel gerekçesi akademik özgürlüktür. Akademik özgürlük ilkesi, dersin bilimsel çerçevesi içinde kalmak kaydıyla öğretim üyelerine, dersin içeriğini belirleme ve nasıl anlatılacağına karar verme serbestisi tanımaktadır. Rektör ya da dekan, dersin içeriği ya da ölçme yöntemine doğrudan müdahale edememektedir. Dersin içeriği, sunuş tarzı, ölçme yöntemini belirlemesi, değerlendirme süreci gibi çeşitli konular eğitim öğretim sürecinin bir parçası niteliğinde olup, akademisyenin takdir

⁹⁶¹ Maddenin devamında bu yetkinin yani bilimsel özerklik ve akademik özgürlüğün, devletin varlığı ve bağımsızlığı, milletin ve ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliğine uygun kullanılması gerektiği vurgulanmıştır. Madde gerekçesinde şöyle ifade edilmektedir: “Üniversitelerin bilimsel özerkliğe sahip kamu tüzelkişileri olarak Devlet eliyle ve kanunla kurulabileceği ilkesi getirilmiştir. Üniversiteleri, Devletin gözetim ve denetimi altında, kendi organları eliyle yönetilmesi, öğretim üye ve yardımcılarının göreve alınmaları, yükseltilmeleri ve görevlerine son verilmesinin kendi organları tarafından yürütülmesi de bilimsel özerkliğin bir gereği olarak belirtilmiştir. Üniversitelerde öğretim ve eğitimin özgürlük ve güvenlik içinde yürütülmesi, yurt düzeyinde yaygınlaşan üniversitelerin öğretim üye ihtiyaçlarının dengeli biçimde, ülke ihtiyaçları ve kalkınma planı gerekleri dikkate alınarak karşılanması konularının ve genel olarak Devletin üniversiteler üzerindeki gözetim ve denetim yetkilerinin düzenlenmesi konuları, bilimsel özerklik dikkate alınmak suretiyle kanun koyucuya bırakılmıştır. Getirilen düzenleme ile üniversiteler ve diğer yükseköğretim kurumları, Atatürk inkıpları ve ilkeleri doğrultusunda Türk Milletinin milli değerleri ile çağdaş bilim ve teknolojinin gereklerine uygun eğitim ve öğretime hizmet eden kurumlar olarak düşünülmekte; Türkiye Cumhuriyeti Devleti hizmetinde hür, bilimsel düşünme yeteneğine ve geniş dünya görüşüne sahip bir kuşak yetiştirilmesi amaçlanmaktadır”. https://www.anayasa.gov.tr/media/7465/gereceli_anayasa_2021.pdf, (erişim tarihi: 08.09.2024).

⁹⁶² Kükner, Bilgen, “Bir Hak Olarak Akademik Özgürlük”, **ViraVerita E-dergi**, S. 2, ss. 65-88, s. 71.

⁹⁶³ Kükner, s. 71.

yetkisi içindedir⁹⁶⁴. Keza yine dersin sorumlusu öğretim üyesi, takdir hakkı kapsamında sınav sonuçlarına puan eklemesi yapabilmektedir. Özellikle sınıf ortalamasının düşük olduğu sınavlarda, (herkese on puan eklenmesi gibi) öğretim üyesi insiyatif kullanabilmektedir. Yükseköğretimde sınav değerlendirmeleri öğretim elemanının takdir yetkisi çerçevesinde kaldığından, bu yetkinin yargı tarafından denetiminin eşitlik, hakkaniyet ve usuli kurallar ile sınırlı olması gerekir. Örneğin, tek bir öğrenciye özel olarak yapılan puan eklemeleri (hatır için puan artırımı, başarısız öğrencinin geçmesi için keyfi not yükseltme gibi), eşitlik ilkesine ve idarenin tarafsızlığına aykırıdır. Ancak sınıfın genel başarısızlığı veya sınavın zorluk seviyesi nedeniyle öğretim üyesinin tüm öğrencilere takdir yetkisi çerçevesinde eşit şekilde ek puan vermesi kanaatimizce hukuka uygundur. Sınavda en yüksek puanı alan adayın puanının 100 tam puan olarak kabul edildiği ve bütün adaylara en yüksek puanı alan adayın puanına eklenen miktar kadar puan ilave edildiği “öteleme metodu”na ilişkin açılan bir davada Mahkeme, bu yöntemin sınav öncesinde ilan edilmeyip sonradan, sınav uygulama duyurusunda belirtilen puan hesaplama yönteminden farklı olarak ek protokolle getirilmesini hukuki güvenlik ve belirlilik ilkelerine aykırı bulmuştur⁹⁶⁵.

Hukuk devleti ilkesinin tam olarak yerleşmediği ve keyfi uygulamaların yaygın olduğu ülkelerde sınavları tamamen yargı denetiminin dışında bırakmak da doğru değildir. Anayasa’nın 125. maddesi gereği, idarenin tüm işlem ve eylemleri yargı denetimine tabidir. Öğretim elemanları da insan olup, objektiflikten uzak veya önyargılı davranabilir. İdeolojik, siyasi, dini veya kişisel saiklerle bir öğrencinin notunu kasıtlı olarak düşük verme olasılığı göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle öğretim elemanının verdiği notun mutlak doğru kabul edilmesi, hukuk devleti ilkesine aykırıdır. Yargısal denetim mekanizması, bu tür keyfi durumlara karşı güvence sağlamaktadır. Öğrencilere bu denetim hakkının tanınması, idareye olan güveni pekiştirecek ve hukuk devleti ilkesini güçlendirecektir. Ancak bu denetim gerçekleştirilirken, öğretim elemanının sahip olduğu akademik takdir hakkı ile öğrencinin hak arama özgürlüğü arasındaki hassas denge mutlaka gözetilmelidir.

⁹⁶⁴ Atalay, Esra, “Bilim Özgürlüğü”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 68, S. 1-2, 2010, ss. 3-42, s. 20; Bilgili, Ali Sinan, “Üniversitelerde Bilimsel/Akademik Özerklik ve Özgürlük Hakkında Bir Değerlendirme”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 20, S. 1, 2016, ss. 1-15, s. 7-8; Gedikoğlu, Tokay, “Yükseköğretimde Akademik Özgürlük”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, S. 3, 2013, ss. 179-183, s. 181.

⁹⁶⁵ “Sınav öncesinde, puanların nasıl hesaplanacağına protokol ve sınav uygulama duyurusu ile belirlenmiş olmasına karşın, puan hesaplama yönteminin sonradan değiştirilmiş olmasının idare hukukuna hakim olan hukuki güvenlik, idari istikrar gibi ilkelere aykırı olduğu sonucuna varıldığından, sınav puanlarının hesaplanmasında öteleme metodunun kullanılmasında ve öteleme metodu kullanılarak hesaplanan puanlar esas alınarak yapılan atama işlemlerinde hukuka uyarlık, anılan kısımlar yönünden davanın reddi yolunda verilen Mahkeme kararında ise hukuki isabet görülmemiştir.” Danıştay 2. Dairesi, E. 2017/468, K. 2021/2257, T. 22.06.2021, DJİBB.

Alman Anayasa Mahkemesi (BVerfG) de kararlarında, sınav kağıtlarının yargısal denetiminde bilirkişi incelemesinden yararlanılması gerektiğini belirtmiştir⁹⁶⁶. Ancak Alman hukukunda, bilirkişi incelemesi yapılırken “fırsat eşitliği” ilkesi ile “hak arama hürriyeti” arasında bir dengenin gözetilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Zira sınavın idarece değerlendirilmesi sonucunda hakkı ihlal edilen kişinin hak arama özgürlüğü gereği yargı yoluna başvurabilmelidir. Ancak sınav değerlendirmeleri, idarenin bilgisine ve uzmanlığına dayanan takdir yetkisinin kullanıldığı bir işlem olduğundan yargısal denetimde bilirkişi raporuna göre karar verilmesi fırsat eşitliği ilkesini ihlal edebilmektedir. Zira fırsat eşitliği ilkesi, sınava giren herkesin eşit şekilde aynı kişi tarafından değerlendirilmesini ve eşit şartlarda yarışmayı gerektirmesine rağmen davacının kağıdı bakımından bilirkişinin değerlendirilmesinin esas alınması eşitsizlik oluşturabilmektedir. Bu noktada Mahkeme, sınava ilişkin uyuşmazlıklarda her iki ilkeyi dikkate alınarak, “*sınava özgü değerlendirme*” ile “*alana özgü doğruluk kontrolü*” ayırımına dikkat çekmiştir⁹⁶⁷. Sınava özgü değerlendirme; sınav yöntemi, değerlendirme ölçütü, puanlandırma sistemi ve konu dağılımı gibi hususları kapsamakta ve bu alanın idarenin takdir yetkisi içinde olduğu kabul edilmektedir. Bu bağlamda, sınava katılan herkesin aynı yöntemle değerlendirilmesi gerekmektedir. Mahkeme, bilirkişinin bu alanlara müdahale etmesinin fırsat eşitliğini bozacağı görüşündedir. Buna karşılık, alana özgü doğruluk kontrolü olarak tanımlanan alan; sınav sonucunun bireysel olarak hatalı veya haksız şekilde değerlendirildiğine yönelik iddiaları kapsamakta olup, idarenin mutlak takdir yetkisinde görülmemekte, yargısal denetime açık kabul edilmektedir. Bu nedenle, öğrencinin sınav değerlendirmesine ilişkin somut bir hakkının ihlal edildiği iddiası varsa, mahkemeler gerekirse bu alanda bilirkişiden yararlanarak denetim yapmalıdır⁹⁶⁸.

Yazılı sınavlara ilişkin olarak özellikle merkezi ve ortak yapılan çoktan seçmeli sınavlarda, soruların hatalı hazırlandığı, birden fazla doğru cevabın olduğu ya da soruların ölçme ve değerlendirme ilkelerine uygun olmadığı yönünde çeşitli iddialar ileri sürülerek dava açılabilir. Örneğin, zabıt katibi olarak görev yapan bir kişinin hizmet içi eğitim kapsamında girdiği yazılı sınava karşı açtığı davada Danıştay “*sınavda sorulan bazı soruların objektif esaslara göre hazırlanmadığı, bunların cevabının kişiden kişiye değişebildiği, cevap anahtarı hazırlanması durumunda bile sınava katılanların bilgi ve beceri düzeyinin ölçüldüğü sonucuna varılamayacağı*” gerekçesiyle işlemi hukuka aykırı bulmuştur⁹⁶⁹. İdari yargı mercileri, yazılı sınav sorularına karşı açılan davalarda da not tespit davalarında olduğu gibi

⁹⁶⁶ BVerfG 84, 34, 51; BVerfGE 21, 73, 79; BVerfGE 49, 89, 133, Beck-Online.

⁹⁶⁷ **Bingöl Schrijer**, Sınav Hukukunun Kuramsal Temelleri, s. 422.

⁹⁶⁸ **Bingöl Schrijer**, Sınav Hukukunun Kuramsal Temelleri, s. 423.

⁹⁶⁹ Danıştay 5. Dairesi, E. 2003/4102, K. 2006/1831, T. 05.04.2006, DJİBB.

bilirkişiye başvurmaktadır. HMK m. 267 gereği, mahkeme bilirkişi olarak bir kişiyi veya tek sayıda birden fazla kişiden oluşan bir heyeti görevlendirebilir. Ancak Danıştay, 2014-2015 eğitim yılına ait 8. sınıf Türkçe dersi ortak sınavında yer alan bir sorunun iptali istemiyle açılan davada, yalnızca bir bilirkişinin görevlendirilmesini yeterli görmemiş ve en az üç kişilik bilirkişi heyetinin inceleme yapması gerektiği sonucuna ulaşmıştır⁹⁷⁰.

Sınav kağıdının çalınması, kaybolması, yanması gibi nedenlerle bilirkişi incelemesi yapılamayacak hale gelmesi durumunda, yargısal denetimin nasıl sağlanacağı da tartışma konusudur. Örneğin, bir hukuk fakültesi öğrencisinin miras hukuku final sınavından 30 puan alarak başarısız sayılması üzerine sınav notuna karşı dava açması halinde, mahkemenin sınav kağıdını idareden istemesine rağmen öğretim elemanının kağıdı kaybetmiş olması durumunda nasıl bir yol izleneceği sorusu doğmaktadır. Danıştay, geçmiş yıllarda verdiği bir kararında, fiili imkansızlık nedeniyle denetimin yapılamayacağını ancak tam yargı davası kapsamında tazminat talebine konu olabileceğini ifade etmiştir. Bu kararda, sınav kağıdının idare tarafından imha edilmesi nedeniyle iptal talebi hakkında hüküm kurulamayacağı, ancak imhanın haklı bir gerekçeye dayanıp dayanmadığının tam yargı davasında değerlendirilebileceği belirtilmiştir⁹⁷¹. Mahkemenin bu tutumu pratik bir çözüm gibi görünse de öğrencinin sınav sonucuna ilişkin itiraz hakkını etkisizleştiren ve idareyi hukuki sonuçlardan kısmen muaf tutan bir yaklaşımdır. İdarenin belge saklama yükümlülüğünü ihlal etmesi nedeniyle ortaya çıkan haksızlığın yalnızca tazminatla telafi edilmesi, öğrencinin eğitim hakkı ihlalini ortadan kaldırmayacaktır. İdarenin ihmali sonucu oluşan fiili durum, bireylerin temel haklarını kullanmasını engellemektedir. Dolayısıyla sınav kağıtlarının korunmasına ilişkin idari tedbirlerin sıkılaştırılması ve kayıp hallerinde yargının denetim imkanını tamamen kaybetmemesi için özel yöntemler geliştirilmelidir. Örneğin, dijital arşivleme zorunluluğu getirilmesi veya kayıp durumunda ispat yükünün idareye aktarılması bu soruna dengeli bir çözüm olabilir. İdarenin elinde bulunması gereken belgeleri kaybetmesinin olumsuz sonuçlarından bireylerin değil, idarenin sorumlu tutulması daha adil bir yaklaşım olacaktır.

Klasik yazılı sınavlardan farklı olarak, çoktan seçmeli test sınavlarında değerlendirme süreci büyük oranda otomatik işlediğinden, bu sınavlara ilişkin yargısal denetim farklı özellikler taşımaktadır. Danıştay, sınava ilişkin mevzuatta hüküm bulunmaması halinde, belirli

⁹⁷⁰ “Ülke çapında yapılan ve bir milyondan fazla öğrencinin katıldığı sınavda sorulan bir soruya yönelik olarak en az üç kişiden oluşacak bilirkişi heyeti yerine yalnızca bir öğretim üyesinin bilirkişi olarak görevlendirildiği ve bilirkişi tarafından düzenlenen raporun eksik ve gerekçesiz olması nedeniyle hükme esas alınabilecek nitelikte ve yeterli açıklıkta bulunmadığı sonucuna varılarak...” Danıştay 8. Dairesi, E. 2015/4683, K. 2015/6126, T. 17.06.2015, DJİBB.

⁹⁷¹ Danıştay 5. Dairesi, E. 1981/758, K. 1985/2420, T. 06.11.1985, Danıştay Dergisi, S. 62-63, s. 205-206; Danıştay 5. Dairesi, E. 1981/759, K. 1986/355, T. 24.03.1986, Danıştay Dergisi, S. 64-65, s. 164-165.

sayıda yanlış cevabın doğru cevabı götürmesi yönteminin ölçme ve değerlendirme ilkelerine aykırı olmadığını ve bu uygulamanın öğretim elemanının takdir yetkisi kapsamında değerlendirilebileceğini kabul etmiştir⁹⁷². Ancak değerlendirme işlemi cevap anahtarına göre ve otomatik olarak yapıldığı için burada idarenin subjektif kanaati söz konusu olmamaktadır. Bir diğer ifadeyle, çoktan seçmeli test sınavları, cevap anahtarına göre optik okuyucularla otomatik olarak değerlendirildiğinden bu sınavlara ilişkin değerlendirme işlemlerinde idarenin takdir yetkisi bulunmamaktadır. Bu nedenle, Danıştay çoktan seçmeli sınavlara karşı açılan davalarda, cevap kağıtlarının optik okuyucular tarafından değerlendirilmesi nedeniyle takdir hatasının mümkün olmadığını, dolayısıyla bilirkişi incelemesine gerek bulunmadığını belirterek davaları reddetmektedir⁹⁷³.

3.2.4. Uygulamalı Sınavların Denetimi

Performansa dayalı ve özel yetenek gerektiren alanlardaki sınavlarda da diğer sınav türlerinde olduğu gibi idari işlemin beş unsuru olan yetki, şekil, sebep, konu ve amaç bakımından hukuka uygunluk aranmaktadır. Ancak bu sınavlarda idarenin takdir yetkisi oldukça geniştir, bu da yargısal denetimi sözlü sınavlarda olduğu gibi güçleştirmektedir. Nitekim, performans sınavlarına ilişkin birçok yargısal ilke ve içtihat, sözlü sınavlara dair belirlenen kurallarla örtüşmektedir. Bu nedenle tekrar niteliğinden kaçınmak adına burada yalnızca performans sınavlarına özgü hususlar üzerinde durulacaktır.

Uygulamalı sınavlarda da komisyonun mevzuata uygun biçimde, tarafsız ve alanında uzman kişilerden oluşturulması gereklidir. Aynı şekilde, sınav ortamı da fiziksel açıdan uygun olmalı; gürültü, ışık, sıcaklık ve dış müdahaleler gibi unsurlar adayın konsantrasyonunu bozmayacak şekilde düzenlenmelidir. Dicle Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Müdürlüğü futbol branşına öğrenci alımı için yapılan isabetli şut sınavı sırasında, bir adaya karşı izleyiciler tarafından olumsuz tezahüratta bulunulmuş ve aday sınav sonucunda başarısız kabul edilmiştir. Başarısız sayılma işleminin iptali için açılan davada Mahkeme, sınavı

⁹⁷² “Test yöntemiyle yapılan sınavlarda, sınav sonuçlarının değerlendirilmesi konusunda bir kuralın bulunmaması nedeniyle test yöntemiyle yapılan sınavda belirli sayıda yanlışın doğru cevabı götürmesinin ölçme ve değerlendirme ilkelerine aykırılık oluşturmadığına ve bu konunun öğretim üyesinin takdirinde olduğuna...”, Danıştay 8. Dairesi, E. 1991/324, K. 1991/1653, T. 17.10.1991, Danıştay Dergisi, S. 84-85, s. 586-587.

⁹⁷³ “Kılavuzda belirlenen formül uyarınca optik okuyucu tarafından hesaplanması ve optik okuyucunun takdir hatası yapması gibi bir durumun da söz konusu olmaması hususları birlikte değerlendirildiğinde; tesis edilen dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı...”, Danıştay 12. Dairesi, E. 2023/1519 K. 2023/6355 T. 05.12.2023, UYAP. Aynı yönde bkz. Danıştay 12. Dairesi, E. 2021/7728, K. 2021/7030, T. 22.12.2021, DJİBB; Danıştay 12. Dairesi, E. 2022/6192, K. 2022/7025, T. 28.12.2022, DJİBB; Danıştay 8. Dairesi, E. 2020/6704, K. 2020/4951, T. 05.11.2020, DJİBB; Danıştay 8. Dairesi, E. 2022/6999, K. 2022/6846, T. 24.11.2022, DJİBB; Danıştay 8. Dairesi, E. 2023/4930, K. 2023/3710, T. 12.09.2023, DJİBB; Danıştay 8. Dairesi, E. 2021/6727, K. 2021/5083, T. 04.11.2021, DJİBB; Danıştay 8. Dairesi, E. 1991/206, K. 1991/1434, T. 24.09.1991, Danıştay Dergisi, 1992, S. 84-85, s. 587; Danıştay 8. Dairesi, E. 1990/851, K. 1991/1084, T. 04.06.1991, Danıştay Dergisi, 1992, S. 84-85, s. 545; Danıştay 8. Dairesi, E. 1990/252, K. 1991/69, T. 15.01.1991, Danıştay Dergisi, 1992, S. 82-83, s. 709-710.

kayıtlardan izleyerek değerlendirme yapmış ve sınavın iptaline karar vermiştir. Mahkeme iptal gerekçesinde, sınav esnasında adayın konsantrasyonunu bozucu faktörlere karşı gerekli önlemlerin idarece alınmamasını hukuka aykırı görmüştür⁹⁷⁴.

Performans sınavlarının denetlenebilirliğini sağlamak adına, sözlü sınavlarda olduğu gibi görüntülü ve sesli kayıt sistemi kullanılmalıdır. Zira mahkeme sınav performansını doğrudan gözlemleyemeyeceği için objektif bir denetim yalnızca kayıtlarla mümkün olacaktır. Danıştay, bale dersinin sınavıyla ilgili açılan bir iptal davasında, *“Klasik Bale dersi sınavının uygulamalı olarak yapıldığından, bilirkişi incelemesi yaptırma olanağı bulunmadığı, öte yandan değerlendirme konusunun davacının sınavda gösterdiği performans olduğundan sonraki bir tarihte yeniden değerlendirilmesi olanağı bulunmadığından davanın reddine”*⁹⁷⁵ karar vermiştir. Aynı şekilde, yükseköğretim kurumlarındaki programlara öğrenci alımında uygulanan yetenek sınavına karşı açılan davada, *“Özel yetenek sınavları, nesnel değerlendirmeye olanak vermeyen sınavlardır. Bu sınavlarda verilen yanıtlar ve ortaya konan çalışmalarda matematiksel bir kesinlik söz konusu değildir. Yeteneğin değerlendirildiği özel yetenek sınavlarında bir soru-yanıt anahtarı olmadığı gibi, böyle bir şeyin bulunmasına da olanak yoktur. Esasen, sanatta herkes için geçerli değerlendirme yapılamayacağı da açıktır. Öğrenci alacak yükseköğretim kurumunun eğitim biçiminden ve özelliğinden doğan böyle bir sınav için bilirkişi incelemesi yapılması söz konusu olamaz. Öte yandan, özel yetenek gerektiren dallara öğrenci alımında idarenin takdir yetkisinin bulunduğunu kabul etmek gerekir”* şeklinde karar vermiştir⁹⁷⁶. Güncel içtihatlarda ise, dava konusu işlemlerin mevzuata uygun olduğu belirtilerek benzer sonuca daha sınırlı bir gerekçeyle ulaşılmakta; esasen uygulamalı sınavların denetlenemezliğine ilişkin tutum devam etmektedir⁹⁷⁷. Kanaatimizce, Danıştay’ın da

⁹⁷⁴ Danıştay 8. Dairesi, E. 2007/3454, K. 2008/4820, T. 27.06.2008, akt. **Sezer/Bilgin**, Sözlü Sınavlar, s. 174.

⁹⁷⁵ Danıştay 8. Dairesi, E. 2003/2058, K. 2003/5408, T. 10.12.2003. akt. **Sezer/Bilgin**, Sözlü Sınavlar, s. 180.

⁹⁷⁶ Danıştay 5. Dairesi, E. 1994/7743, K. 1996/3110, T. 13.11.1996, Danıştay Dergisi, 1997, S. 93, s. 436-437. Aynı doğrultuda bkz. Danıştay 12. Dairesi, E. 2018/2745, K. 2020/1866, T. 09.03.2020, KİBB; Danıştay 8. Dairesi, E. 1991/2, K. 1991/744, T. 10.04.1991, Danıştay Dergisi, 1992, S. 82-83, s. 665-666; Danıştay 11. Dairesi, E. 1974/1843, K. 1976/4386, T. 16.12.1976, Danıştay Dergisi, 1977, S. 26-27, s. 480-481.

⁹⁷⁷ “davacının, şınav, mekik, barfiks, bambu koşusu, 1500 metre koşusu ve 400 metre sürünme branşlarından 100 üzerinden 45,33 not ortalaması ile başarısız olup bütünlemeye kaldığı, bütünleme sınavında ise; aynı branşlardan 100 (yüz) üzerinden 50,67 not ortalaması ile bütünleme sınavında da başarısız olduğu, davacı tarafından tabi tutulduğu fiziki testlere ilişkin puanlamanın yanlış hesaplandığı, objektif bir değerlendirmenin yapılmadığı ileri sürülmekte ise de; dava konusu işleme esas Özel Kuvvetler İhtisas Kursu TBE/SBE Değerlendirme Testi ve Koşu Standartları Çizelgesinin TBE/SBE-2 kısmına ilişkin tablo ve 27/12/2019 tarihli ara kararına istinaden gönderilen bilgi ve belgeler incelendiğinde, esasa etki edebilecek bir yanlışlığın olmadığı, dava konusu işlemden hukuka ve mevzuata aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir.” Danıştay 12. Dairesi, E. 2021/7626, K. 2022/5681, T. 22.11.2022, KİBB. “davacının Türk Sanat Müziği Saz (Ney) Stajyer Sanatçı kadro unvanı için girdiği sözlü mülakat ve uygulamalı sınavında, komisyon üyelerince davacıya 50 puan takdir edildiği, davacı tarafından sınav sonucuna yapılan itirazın reddedildiği görülmekte olup, ihtilaf konusu sınavın mevzuat hükümlerinde belirtilen usul ve esaslara uygun olarak gerçekleştirildiği ve söz konusu sınav sonucunda davacının başarısız sayılmasına ilişkin işlemden hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine...” Danıştay 12. Dairesi, E. 2019/1392, K. 2023/3268, T. 08.06.2023, KİBB.

kararlarında belirttiği gibi sonradan bilirkişi incelemesi yapılamayacak olması, denetimi tamamen imkânsız kılmamalıdır. Tam aksine, bu durum, idareye sınav öncesinde önleyici tedbir alma yükümlülüğü yüklemelidir. Nitekim günümüzde teknik imkanlar, performans sınavlarının görsel işitsel kayıt altına alınmasına olanak tanımaktadır. Bu kayıtların, sınav sonuçlarına itiraz durumunda mahkemelerce izlenebilmesi hem idarenin tarafsızlığını sağlayacak hem de öğrencilerin hakkını güvence altına alacaktır.

Uygulamalı sınavlarda idarenin değerlendirme yetkisi sınırsız değildir. Danıştay, sanatsal ya da sportif alanlara özgü sınavlarda dahi idarenin, kamu yararı, eşitlik, ölçülülük ve hizmet gerekleri gibi anayasal ilkelere uygun hareket etmesi gerektiğini vurgulamıştır⁹⁷⁸. Özellikle sınav sonuçlarına yönelik açık değerlendirme hatası veya adaylar arasında bariz ayrımcılık söz konusuysa, işlem iptale konu edilebilmektedir. Nitekim Danıştay, uygulamalı sınavlara dair kararlarında sıkça bu sınavlarda nesnel değerlendirme kıstaslarının sınırlı olduğunu, ancak bu durumun idarenin takdir yetkisini mutlaklaştırmayacağını belirtmektedir⁹⁷⁹. Değerlendirmenin kişisel beğeni veya keyfi yorumlara dayanmaması, en azından sürecin gözlemlenebilir ve gerekçelendirilebilir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Bu nedenle, kamera kaydı gibi delillerin bulunması hem mahkeme açısından denetimi kolaylaştıracak hem de idarenin keyfi uygulamalarının önüne geçecektir.

3.2.5. Akademik Eser Değerlendirmelerinin Denetimi

Akademik atama ve yükseltme süreçlerinde adayların bilimsel çalışmalarını değerlendirmek üzere çeşitli jüriler oluşturulmaktadır. Jüriler tarafından yapılan değerlendirmeler, doğrudan atama ya da unvan verilmesi işlemleri üzerinde belirleyici olduğundan, jüri raporlarının hukuka uygunluğu büyük önem taşımaktadır. Akademik eser değerlendirmeleri ile sözlü sınavlarda yapılan jüri değerlendirmeleri arasında benzerlikler bulunsada önemli yapısal ve işlevsel farklar mevcuttur. Söz konusu değerlendirmelerin yargısal denetimi, sözlü sınavlardan farklı bir başlık altında ele alınmaktadır.

Sözlü sınavlarda jüri üyeleri ile aday doğrudan iletişim ve etkileşim halindedir. Oysa akademik eser değerlendirmelerinde jüri üyeleri, adayın çalışmalarını yalnızca dosya üzerinden

⁹⁷⁸ “idarenin de sınav değerlendirmeleri konusundaki takdir yetkisi, mutlak ve sınırsız bir yetki olmayıp kamu yararı, hizmet gerekleri, eşitlik, ölçülülük, açık hata ilkeleri göz önünde bulundurularak idari işlemin unsurlarına ve hukuka uygun bir şekilde bu yetkilerini kullanmaları gerekir.” Danıştay 12. Dairesi, E. 2016/9196, K. 2016/4879, T. 07.11.2016, Danıştay Dergisi, S. 144, s. 197.

⁹⁷⁹ “Ancak bazı eğitim kurumlarına, nesnel olarak değerlendirmeye olanak vermeyen yukarıda belirtildiği üzere merkezi özel yetenek sınavı ile öğrenci alınmaktadır. Bu sınavlarda verilen yanıtlar ve ortaya konulan çalışmalarda matematiksel bir kesinlik söz konusu değildir. Yeteneğin değerlendirildiği özel yetenek sınavlarında bir soru-yanıt anahtarı olmadığı gibi, böyle bir şeyin bulunmasına da olanak yoktur. Esasen, sanatta herkes için geçerli değerlendirme yapılamayacağı da açıktır” Danıştay 8. Dairesi, E. 1994/7743, K. 1996/3110, T. 13.11.1996, Danıştay Dergisi, S. 93, s. 436-437.

incelemekte, değerlendirme sürecinde adayla hiçbir temas kurmamaktadır. Ayrıca, sözlü sınavlarda jüri üyeleri kurul olarak birlikte hareket ederken; akademik atama ve yükseltmelerde her jüri üyesi bağımsız şekilde bireysel rapor hazırlamaktadır. Bu bakımdan, sözlü sınavlarda kolektif nitelikli bir idari işlem söz konusuysa, akademik jüri raporları yalnızca yetkili kurullara sunulan öneri niteliğindedir. Bu önerileri göz önüne alarak son kararı atamaya yetkili amir/kurullar vermektedir⁹⁸⁰. Dolayısıyla burada asıl işlem atama kararı veya atamama, unvan verme veya vermeme işlemleri olup; eser değerlendirme işlemleri hazırlık işlemi mahiyetindedir⁹⁸¹. Hazırlık işlemleri niteliği gereği tek başlarına dava konusu yapılamamaktadır. Bu nedenle aday, jüri raporuna karşı değil, atanmama ya da unvan verilmemesi yönündeki nihai işleme karşı dava açmalıdır⁹⁸². Örneğin, yardımcı doçent kadrosuna atanma başvurusuna olumsuz görüş bildiren jüri raporuna ve fakülte yönetim kurulu kararına karşı açılan davada mahkeme, söz konusu belgelerin icrai işlem niteliği taşıması nedeniyle davayı reddetmiştir⁹⁸³. Ancak her ne kadar jüri üyelerinin hazırladığı akademik eser değerlendirme raporları, hazırlık işlemi niteliğinde oldukları için doğrudan dava konusu edilemese de bu raporlar esas alınarak tesis edilen nihai idari işleme karşı açılan davalarda bu işlemler denetlenmektedir. Dolayısıyla hazırlık işlemi olan jüri raporları, doğrudan değil fakat ilişkili oldukları asıl işlem üzerinden, idari işlemin beş unsuru bakımından hukuka uygunluk denetimine tabi tutulmaktadır.

3.2.5.1. Yetki ve Şekil Unsurları Yönünden Denetim

Akademik jüri değerlendirmelerinin hukuka uygun olabilmesi için idari işlemin temel unsurlarından biri olan yetki ve şekil bakımından herhangi bir sakatlık içermemesi gerekmektedir. Bu çerçevede, jüri üyelerinin mevzuata uygun şekilde belirlenmesi ve tarafsızlığı şüpheli kişilerin jüride yer almaması gerekir. Sözlü sınavlarda jüri oluşumuna ilişkin olarak yapılan açıklamalar, akademik eser değerlendirme jürileri bakımından da geçerlidir.

Jüri değerlendirmelerinin yargısal denetiminde ilk olarak, jürinin usulüne uygun şekilde oluşturulup oluşturulmadığı araştırılmalıdır⁹⁸⁴. Jüri üyeleri, ilgili kanun ve yönetmeliklerde belirtilen sayıda ve nitelikte kişilerden oluşturulmalıdır. Aksi halde alınan kararlar ve işlemler

⁹⁸⁰ Tekinsoy/Mısır, s. 373-374.

⁹⁸¹ Gözler, İdare Hukuku, C. I, s. 810.

⁹⁸² “Davacının, 2547 sayılı Yüksek Öğretim yasasının ‘Yardımcı Doçentliğe Atama’ başlıklı 23. maddesi uyarınca öneri niteliğinde olan (...) Fakültesi Yönetim Kurulunun (...) kararı üzerine harekete geçtiği açık olup; ortada henüz davacının atanması veya atanmaması yönünde tesis edilmiş bir rektörlük kararı bulunmadığı anlaşıldığından; bu haliyle, dava konusu işlem idari davaya konu olabilecek kesin ve yürütülmesi gerekli işlem niteliğinde bulunmadığı...” Danıştay 8. Dairesi, E. 2010/5235, K. 2010/5843, T. 05.11.2010, UYAP.

⁹⁸³ Danıştay 8. Dairesi, E. 2020/5154, K. 2021/3416, T. 24.06.2021, DJİBB.

⁹⁸⁴ Tan, Sınav ve Jüri Değerlendirmelerinin Yargısal Denetimi, s. 415.

şekil yönünden sakatlanmaktadır⁹⁸⁵. Örneğin, doçentlik bilim jürisinin Doçentlik Sınav Yönetmeliği'ne aykırı şekilde oluşturulması nedeniyle, başarısız sayılma işlemine karşı açılan bir davada işlemin iptaline karar verilmiştir⁹⁸⁶.

Jüri üyeleri adayla aynı ana bilim ya da sanat dalından seçilmeli ve bu seçimin bilimsel yeterliliğe dayanması gereklidir⁹⁸⁷. Alt uzmanlık alanları da dikkate alınmalı; jüri üyeleri, ilgili bilim dalında uzmanlaşmış kişiler olmalıdır⁹⁸⁸. Ayrıca, jüri üyeleri ile aday arasında olumlu veya olumsuz kişisel ilişki bulunmamalıdır. Bilimsel tarafsızlığa zarar verecek her türlü ilişki (akrabalık, ortak yayın geçmişi, tez danışmanlığı vb.) jüri üyeliğine engel oluşturmali, idare bu hususta özenli davranmalıdır. Danıştay kararlarında, jüri üyelerinin tarafsızlığına büyük önem verildiği görülmektedir. Örneğin, adayla geçmişte tez danışmanlığı ilişkisi bulunan veya ortak yayın yapan bir jüri üyesinin bulunduğu atama işlemi, objektiflik ilkesine aykırılık gerekçesiyle iptal edilmiştir. Mahkeme, jüri üyelerinden birinin değerlendirmeye sunulan çalışmaların bir kısmında yer almasının, jürinin tarafsız ve objektif bir kanaate varabilmesi konusunda şüphe oluşturacağı kanaatine varmıştır⁹⁸⁹. Benzer şekilde, birim yöneticisiyle geçmişte ortak çalışması

⁹⁸⁵ Danıştay 8. Dairesi, E. 2009/2916, K. 2009/6193, T. 30.10.2009, Danıştay Dergisi, Y. 40, S. 123, s. 321-323. “mevzuat uyarınca dekanın kendisini jüri üyesi olarak belirlemesine olanak bulunmadığından, usule aykırı biçimde oluşturulan jüri tarafından yapılan değerlendirme esas alınarak davacının atanmasının uygun olmadığı ve anılan kadroya ...'in atanması yönünde tesis edilen ... tarih ve ... sayılı davalı idare işleminde hukuka uyarlık bulunmadığı...” Danıştay 8. Dairesi, E. 2016/9618, K. 2020/4502, T. 21.10.2020, DJİBB.

⁹⁸⁶ “...ancak usulüne uygun bir biçimde oluşturulan jüri tarafından verilen kararların, içerik itibarıyla ve esas yönden yargısal denetimleri yapılabileceğinden ve usulüne uygun oluşturulmayan bir jüri kararını yargısal yönden denetlerken, jürinin oluşum durumunu bir kenara bırakarak bu konuda bilirkişi incelemesi yaptırmak, bu yönüyle idari yargılama usulüne uygun görülmediğinden; bilirkişi incelemesi sonucunda verilen rapor da temyiz incelemesi sırasında bağlayıcı bulunmamıştır.” DİDDGK, E. 1991/208, K. 1992/69, T. 20.03.1992, KİBB.

⁹⁸⁷ “2547 sayılı Kanunun 3. maddesinin (k) bendinde de ‘Bölüm’lerin, amaç, kapsam ve nitelik yönünden bir bütün teşkil eden, birbirini tamamlayan veya birbirine yakın anabilim veya anasanat dallarından oluşan bilimsel araştırma ve uygulama birimi oldukları belirtilmekte olup; akademik örgütlenme içinde birbirine yakın ve birbirini tamamlayan anabilim dallarının yer aldığı bölümlerdeki anabilim veya anasanat dallarının ise ‘en yakın bilim alanı’ olacağına duraksamaya yer yoktur. Bakılan uyumsuzlukta ise, davacı hakkında rapor veren jüride görevlendirilen (...)un davacı ile aynı anabilim dalında olmaması nedeniyle jürinin usulüne uygun oluşturulmadığı anlaşıldığından ve bu durumda, davacının bilimsel yeterliğinin yasa ve yönetmeliğe uygun olarak saptandığından söz edilemeyeceği sonucuna varıldığından, jürinin olumsuz raporuna dayanılarak tesis edilen işlemlerde mevzuata uyarlık görülmemiştir.” DİDDK, E. 1991/453, K. 1992/38, T. 14.02.1992, KİBB. “Mevzuatta öngörüldüğü ve amaçlandığı şekilde, adayın bilimsel değerlendirmesini yapacak olan jürinin, adayın bilim alanıyla ilgili kişilerden oluşturulması esas olup, jüri değerlendirmesinin bir bütün olarak dikkate alınması gerekeceği de kuşkusuzdur. Olayda, diğer üniversitelerde Farmasötik Toksikoloji Anabilim dalında öğretim üyesi bulunup, bulunmadığı araştırılmaksızın, davacının başvurduğu profesörlük, kadrosunun bulunduğu bilim alanından çok ayrı bir bilim alanında, Analitik Kimya Anabilim dalında görevli bir öğretim üyesinin jüri üyeliğine seçilmiş olması itibarıyla, jürinin oluşum biçiminin mevzuata uyarlık taşımadığı açıktır. Bu durumda, usulüne uygun oluşturulmayan jüri değerlendirilmesine dayanılarak tesis edilen dava konusu işlemlerin hukuka uygun olduğunun kabulüne imkân bulunmamaktadır.” DİDDK, E. 1990/744, K. 1991/41, T. 11.10.1991, KİBB.

⁹⁸⁸ Tekinsoy/Mısır, s. 371.

⁹⁸⁹ “davaya konu kadroya atanan adayın, yüksek lisans ve doktora tez danışmanı olan, aynı zamanda pek çok ortak makale yayımladığı ve akademik çalışma yürüttüğü öğretim üyesinin, atama başvurusunu değerlendirmek üzere oluşturulan jüride yer alması olmasının, tarafsız ve objektif değerlendirme yapılması gerekliliğini ihlal ettiği anlaşıldığından, kadroya davacının atanmamasına, diğer adayın atamasının yapılmasına ilişkin işlemin, hukuka ve akademik hizmet gereklerine aykırı olduğu” Danıştay 8. Dairesi, E. 2022/3220, K. 2024/5098, T. 08.10.2024, DJİBB. Aynı yönde bkz. “İki jüri üyesi dışında jüri üyelerinin bilim alanlarının ilan edilen profesörlük kadrosunun bilim alanıyla ilgili olmadığı anlaşıldığından ve bir jüri üyesinin atanan kişi ile ortak yayınları olduğu tespit

olan bir jüri üyesinin değerlendirme yapmasının, sürecin tarafsızlığına gölge düşürdüğü ifade edilmiştir⁹⁹⁰. Ayrıca, daha önce aynı adayın atamasına ya da akademik yükselmesine olumsuz görüş bildiren bir öğretim üyesinin yeniden jüriye dahil edilmesi de değerlendirmeyi sakatlayacaktır. Danıştay, doçentlik sınavının ilk aşaması olan eser incelemesi esnasında olumsuz görüş bildiren öğretim üyesinin sınavın ikinci aşaması olan sözlü sınav kısmında da görevlendirilmesini, yapılacak değerlendirmenin objektifliğini zedeleyeceği gerekçesiyle hukuka aykırı bulmuştur⁹⁹¹. Hatta farklı bir kararda, kişinin iki kere başarısız kabul edildiği doçentlik sözlü sınavında yer alan jüri üyelerine, üçüncü kez yapılacak sözlü sınavda da yer verilmesini hukuka aykırı bulmuştur⁹⁹².

3.2.5.2. Sebep, Konu ve Amaç Unsurları Yönünden Denetim

Lisansüstü tez jüri değerlendirmeleri, doçentlik jüri değerlendirmeleri ve akademik atamalarda yapılan jüri değerlendirmeleri bilimsel çalışmalara ilişkin kanaat hürriyeti ve akademik özgürlük içerisinde yer almaktadır. Bu noktada, akademik değerlendirme süreçlerinin yargısal denetiminin mümkün olup olmadığı veya mümkünse derecesinin ağırlığının ne olacağı konusu gündeme gelmektedir. Jüri değerlendirmelerinin içerik yönünden denetimi, takdir yetkisinin denetimi anlamına geleceğinden bazı soru işaretlerine neden olmaktadır. Akademik

edildiğinden, oluşturulan jüri tarafından yapılan değerlendirmenin hukuken kabul edilebilir objektif bir değerlendirme olduğunun söylenemeyeceği ve kadroya başvuran adayların bilimsel yeterliklerinin tespitinin bilim alanına uygun olarak objektif bir jüri incelemesi gerektirdiğinden dava konusu işlemde hukuka uyarlık davanın reddi yolunda verilen kararda isabet görülmemiştir.” Danıştay 8. Dairesi, E. 2020/3171, K. 2022/2332, T. 01.04.2022, DJİBB; Danıştay 8. Dairesi, E. 2016/12236, K. 2021/1032, T. 18.02.2021, DJİBB.

⁹⁹⁰ “jüri üyelerinden Prof. Dr. ...’ın Yazılım Mühendisliği Anabilim Dalı Başkanı olduğu ve birim yöneticisi olarak jüri heyetinde görevlendirildiği, buna karşılık anılan jüri üyesinin Dr. ...ile geçmişte ortak çalışma yaptıkları ve yüksek lisans tez öğrencisi olduğu, bu durumun, adı geçen tarafından yapılan değerlendirme sonucunun her zaman tartışılmasına yol açabileceği, objektiflik yönüyle olumsuz intibalara sebebiyet verebileceği” Danıştay 8. Dairesi, E. 2021/8028, K. 2022/50, T. 18.01.2022, DJİBB.

⁹⁹¹ Danıştay 8. Dairesi, E. 1992/2742, K. 1993/2518, T. 28.06.1993, KİBB. Aynı yönde kararlar için bkz. “Olayda davacı ile jüri üyesi olarak belirlenen Prof. Dr....arasında karşılıklı pek çok şikayet dilekçeleri verildiği ve husumet nedeniyle anılan kişinin davacının doktora tez danışmanlığından azledildiği anlaşıldığından, davacı ile aralarında sürtüşme bulunan bir öğretim üyesinin davacının sınavına jüri üyesi olarak katılması ile tarafsız, bilimsel, objektif değerlendirme yapılması ilkeleri zedeleneceğinden, davacının doçentlik sınav jürisinde görevlendirilmesinde..... hukuka uyarlık bulunmamaktadır.” Danıştay 8. Dairesi, E. 2002/576, K. 2003/5915, UYAP; DİDDK, E. 1991/208, K. 1992/69, T. 20.03.1992, UYAP; DİDDK, E. 1991/254, K. 1993/530, T. 05.11.1993, UYAP.

⁹⁹² “Doçentlik Sınavı için başvurduğu Eğitim Bilimleri, Program Geliştirme Bilim Dalında Eserlerinin incelenmesi aşamasında oybirliği ile başarılı olduğu, daha sonraki aşama olan sözlü sınav aşamasında iki kez başarısız olduğu, bu iki sınavda da görev alan Prof. Dr. ... ve Prof. Dr. ...’ın kendisine karşı tarafsız davranmadıkları ve aralarında uyuşmazlık olduğundan bahisle 25.04.1994 günlü dilekçesi ile, adı geçen öğretim üyelerinin 13.10.1994 günü gireceği ve son hakkı olan sözlü sınav komisyonunda görevlendirilmeleri halinde objektif bir değerlendirme yapmayacakları savıyla sınav jürisinde görevlendirilmemelerini Üniversitelerarası Kurul Başkanlığından talep ettiği, ancak 13.10.1994 günü yapılacak sözlü sınavı için oluşturulan jüride adı geçen öğretim üyelerinin de yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu durumda, davacının talebi değerlendirilmeksizin son kez gireceği 13.10.1994 günü yapılacak sözlü sınav jürisinin oluşturulmasında hukuka uyarlık bulunmamaktadır.” Danıştay 8. Dairesi, E. 1994/4313, K. 1995/1314, T. 20.04.1995, KİBB. Yine bir kararda, aynı jüride karı koca öğretim üyesi olan çiftin yer almasının hukuka aykırı olacağını değerlendirmiştir. Danıştay 8. Dairesi, E. 1991/2026, K. 1992/1122, T. 01.06.1992, akt. **Tan**, Sınav ve Jüri Değerlendirmelerinin Yargısal Denetimi, s. 416.

özerklik çerçevesinde jürinin takdir yetkisinin sınırları ile yargısal denetim arasındaki dengenin nasıl kurulması gerektiği sorusunu doğurmaktadır. Akademik ve bilimsel özerkliği zedelediği gerekçesiyle akademik karar ve değerlendirmelerin yargısal denetim dışına çıkarılması gerektiği de ileri sürülmüştür⁹⁹³. Ancak akademik özerklik ilkesi, yargısal denetimden bağımsız olduğu anlamına gelmemektedir. Jüri değerlendirmeleri büyük ölçüde akademik ölçütlere dayanmakla birlikte, bu süreçlerde sübjektif unsurların da rol oynayabileceği ve değerlendirme kriterlerinin her zaman tam olarak nesnel olmayabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim uygulamada jüri değerlendirmeleri hukuka uygunluk bakımından incelenmektedir. Jüri değerlendirmelerinin içerik denetimi sınavlarda olduğu gibi bilirkişiler aracılığıyla yapılmaktadır.

Daha önce de bahsedildiği üzere, yüksek lisans ve doktora tez savunmaları, öğrenci ile jüri üyeleri arasında soru cevap şeklinde gerçekleşen bir sözlü sınav niteliği taşımaktadır. Ancak bu sınavlar, klasik sözlü sınavlardan farklı olarak, yazılı bir belge olan tez çalışmasının savunulmasına dayanmaktadır. Zira geleneksel sözlü sınavlarda genellikle yalnızca tutanak tutulmakta ve yazılı bir değerlendirme materyali bulunmamaktadır. Oysa tez savunmalarında adayın kapsamlı akademik çalışması jüri tarafından değerlendirilen somut bir belge olarak mevcuttur. Bu durum, tez savunmalarına ilişkin işlemlerin yargısal denetiminde daha somut ve incelenebilir bir dayanak oluşmasına imkân tanımaktadır. Nitekim, hukukumuzda tez savunmasında başarısız sayılan öğrencilere ilişkin açılan iptal davalarında, mahkemeler genellikle tezin değerlendirilmesi amacıyla bilirkişi heyeti görevlendirmektedir. Bu bilirkişi heyeti, yalnızca öğrencinin yazdığı tez metnini inceleyerek rapor hazırlamaktadır. Eğer tez çalışması bilirkişi raporunda başarılı bulunursa, mahkeme tarafından tezin reddine ilişkin idari işlem iptal edilmekte; aksi durumda ise dava reddedilmektedir⁹⁹⁴. Ancak bu uygulamada yalnızca yazılı tez metni esas alındığından, jüri ile öğrenci arasında gerçekleşen sözlü sunum ve soru cevap bölümü değerlendirme dışında kalmaktadır⁹⁹⁵. Oysa bu durum, tez savunmasının

⁹⁹³ Cin, Halil, Çağdaş Eğitim, Çağdaş Üniversite, (Rektörlerin Başbakan Süleyman Demirel'e verdiği brifing), T. C. Başbakanlık Yayını, Ankara 1992, s. 287, akt. **Avcı**, Doçentlik Sınavı, s. 14.

⁹⁹⁴ “Dava dosyasında yer alan bilgi ve belgeler ile 25.02.2021 kayıt tarihli bilirkişi raporunun birlikte değerlendirilmesinden...tezin reddedilmesine ilişkin dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Açıklanan nedenlerle, davanın reddine...” Antalya 2. İdare Mahkemesi, E. 2020/734, K. 2021/210, T. 12.03.2021, UYAP. Bu kararın istinaf başvurusu da reddedilmiştir. Konya 4. İdari Dava Dairesi, E. 2021/1212, K. 2022/913, T. 18.05.2022. “Bilirkişi raporundaki tespitlerden; davacının, jürinin formda ve tez üzerinde belirttiği düzeltmeleri yaptığı, sorulan sorulara cevap veremediğine ilişkin herhangi bir tutanak, bilgi yahut belgenin bulunmadığı dikkate alındığında, davacının tezinin ve tez savunmasının yeterli olduğu, davacının tez savunmasının yetersiz bulunmasına ve üniversite öğrencilik kaydını silinmesine ilişkin dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı...” Danıştay 8. Dairesi, E. 2022/4877, K. 2022/7806, T. 20.12.2022, DJİBB.

⁹⁹⁵ Yüksek lisans tez savunmasından 2. kez ret alarak programdan ilişkisi kesilen öğrencinin açtığı bir davada BİM isabetli bir şekilde sözlü sınav kısmını da değerlendirmeye almış ve bu kararın temyiz talebi reddedilmiştir. “davacının sorulan sorulara verdiği cevaplara ilişkin her bir jüri üyesi tarafından ayrı ayrı puanlama yapılmadığı, hangi soruya kaç puan verildiğinin ve hangi jüri üyesi tarafından hangi puanların verildiğinin belirsiz olduğu,

hem amacıyla hem de mevzuattaki düzenleniş biçimiyle örtüşmemektedir. Zira sözlü sınav, öğrencinin hazırladığı teze ne ölçüde hâkim olduğunu ortaya koymasına olanak tanımakta; jüri üyeleri de yazılı metinde açık olmayan veya eksik görünen hususları bu aşamada açıklığa kavuşturma imkânı bulmaktadır. Sözlü sunumun bilirkişi değerlendirmesi kapsamına dahil edilmemesi, hem öğrencinin savunma hakkını tam anlamıyla kullanamamasına hem de değerlendirme sürecinin eksik yürütülmesine yol açmaktadır. Belirtilen sorunun giderilebilmesi için bilirkişi incelemesinin yalnızca yazılı metinle sınırlı tutulmaması, sözlü savunma aşamasını da kapsayacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir. Böylece daha bütüncül, adil ve sağlıklı bir değerlendirme süreci tesis edilebilecektir. Bunun sağlanabilmesi adına, sözlü sınavların görüntülü veya sesli olarak kayıt altına alınması uygulamasının, ilgili enstitüler tarafından zorunlu hale getirilmesi önem arz etmektedir. Yargı mercilerince oluşturulan bilirkişi heyetleri, yalnızca yazılı tez metnini değil, aynı zamanda sözlü savunma kayıtlarını da inceleyerek daha kapsamlı bir değerlendirme yapabilecektir.

Akademik kariyerin ilerleyişinde önemli bir aşama olan doktora yeterlik sınavları da yazılı ve sözlü olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Bu sınavlara karşı açılan iptal davalarında, genellikle yazılı sınav aşaması için bilirkişi görevlendirilmekte ve bilirkişi raporu esas alınarak karar verilmektedir⁹⁹⁶. Sözlü sınavın yargısal denetiminde ise, önceki başlıklarda ayrıntılı olarak incelenen “Sözlü Sınavların Hukuka Uygunluk Denetimi”ne ilişkin ilkeler uygulanmaktadır. Bu aşamanın kayıt altına alınması, denetimin etkinliği bakımından kritik bir önem taşımaktadır. Zira kayıt altına alınması halinde, jüri üyelerinin taraflı davrandığı, aday üzerinde psikolojik baskı kurulduğu veya sınavın nesnel yürütülmediği gibi iddialar, somut verilere dayanarak değerlendirilebilecektir. Bu çerçevede mahkeme, yeterlik sınavının yazılı ve sözlü bölümlerini ayrı ayrı inceleyerek, her biri için farklı sonuçlara ulaşabilmektedir. Örneğin, yazılı sınav yönünden davanın reddine, sözlü sınav yönünden ise iptaline veya tam tersi yönde

jüri üyeleri tarafından salt çoğunluk esasına göre kabul/ret oylaması yapılmak suretiyle karar verildiği, dolayısıyla davacı hakkında objektif değerlendirme yapıldığı konusunda yeterli bilgi ve belge ortaya konulmadığı anlaşıldığından, söz konusu tez savunma sınavında davacının başarısız sayılmasına ilişkin işlemde.....hukuki isabet görülmediği gerekçesi ile istinaf isteminin kabulü ile dava konusu işlemlerin iptaline karar verilmiştir.” Danıştay 8. Dairesi, E. 2021/827, K. 2023/7289, T. 15.12.2023, DJİBB.

⁹⁹⁶ “*Bakılan uyumsuzlukta; uyumsuzluğun çözümü için Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü tarafından 28.08.2019 tarihinde yapılan Sanat ve Tasarım Programı Sanatta Yeterlilik Yazılı Sınavı’nda sınav sorularına ilişkin hazırlanan cevap anahtarının, doğru ve objektif ölçütlerle göre hazırlanan cevap anahtarı niteliğinde olup olmadığı, söz konusu cevap anahtarı 28.08.2019 tarihinde yapılan sınava katılan öğrencilerin notlarının tespitinde esas alınabilir nitelikte ise, idarece hazırlanan not baremi ve davacının cevap kâğıdının, cevap kâğıtları dava dosyasında yer alan ve davacı ile birlikte sınava giren diğer öğrencilerin cevap kâğıtları ile karşılaştırıldığında davacının puanının ne olduğu hususlarının tespiti amacıyla Mahkememizin 03.03.2020 tarihli kararı ile dosya üzerinden bilirkişi incelemesi yaptırılmasına karar verilmesi...*” Antalya 2. İdare Mahkemesi, E. 2019/1096, K. 2021/120, T. 19.02.2021, UYAP. “*Bilirkişi raporu uyarınca, davacının 20.06.2017 tarihinde girmiş olduğu Doktora Yeterlik Sınavında başarısız olduğuna ilişkin dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı sonucuna varılmıştır.*” Antalya 2. İdare Mahkemesi, E. 2017/918, K. 2018/640, T. 07.06.2018, UYAP.

bir karar verilmesi mümkündür. Bu duruma örnek teşkil eden bir olayda, Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Halı, Kilim ve Eski Kumaş Desenleri Ana Sanat Dalı'nda araştırma görevlisi olarak çalışan davacının katıldığı Sanat ve Tasarım Programı Sanatta Yeterlik Sınavı'nda başarısız sayılmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada, mahkeme yazılı sınav aşamasını bilirkişi raporuna dayanarak hukuka uygun bulmuştur. Ancak sözlü sınav yönünden, jüri üyeleri tarafından önceden hazırlanmış soru ve cevapların bulunmadığı, adaylara yöneltilen soruların puan değerlerinin net olarak belirlenmediği ve hangi jüri üyesinin hangi sorudan dolayı kaç puan verdiğinin açıklanmadığı gerekçeleriyle bu kısmın iptaline karar vermiştir⁹⁹⁷.

Akademik değerlendirme sistematığının bir başka boyutu ise doçentlik unvanına başvuru sürecinde ortaya çıkmaktadır. Doçentlik unvanına başvuru sürecinde jüri, öncelikle adayın başvuru dosyasını bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırılık olup olmadığı ve asgari başvuru şartlarının sağlanıp sağlanmadığı yönünden incelemektedir. Bu koşulların sağlandığı tespit edilirse, adayın akademik çalışmalarının niteliği ve bilim/sanat alanına katkısı esas alınarak değerlendirme yapılmaktadır.

Adayın çalışması, Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Komisyonu tarafından etik ihlali gerekçesiyle reddedilmişse, açılacak davada mahkeme, Üniversitelerarası Kurul Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi'ndeki⁹⁹⁸ esaslara dayanarak hukuka uygunluk denetimi gerçekleştirmektedir. Diğer yandan, adayın eser incelemesi aşamasında başarısız sayılması durumunda açılan davalarda ise mahkemeler, çoğunlukla bilirkişi incelemesi yoluna gitmektedir. Bilirkişi, adayın eserlerini detaylı biçimde inceleyerek bir rapor düzenlemekte, mahkeme de bu raporu esas alarak karar vermektedir⁹⁹⁹. Yargı mercileri, bilirkişi incelemesi yapılmadan verilen kararları eksik inceleme sonucu alınmış kararlar olarak kabul etmekte ve bilirkişiye başvuruyu zorunlu tutmaktadır¹⁰⁰⁰. Bu noktada bilirkişi heyetinin belirlenmesinde,

⁹⁹⁷ Antalya 2. İdare Mahkemesi, E. 2019/1096, K. 2021/120, T. 19.02.2021, UYAP. Söz konusu kararın istinaf talebi reddedilmiştir. Konya BİM 4. İdare Dava Dairesi, E. 2021/1065, K. 2022/918, T. 18.05.2022, UYAP. Yine BİM'in kararının temyiz talebi de reddedilerek karar onanmıştır. Danıştay 8. Dairesi, E. 2022/6252, K. 2023/8132, T. 29.12.2023, UYAP.

⁹⁹⁸ <https://www.uak.gov.tr/Documents/mevzuat/2021/%C3%9CN%C4%B0VERS%C4%B0TELERARASI%20KURUL%20B%C4%B0L%C4%B0MSEL%20ARA%C5%9ETIRMA%20VE%20YAYIN%20ET%C4%B0%C4%9E%C4%B0%20Y%C3%96NERGES%C4%B0-29012021.pdf>, (erişim tarihi: 06.04.2025).

⁹⁹⁹ “dava konusu ile ilgili olarak Mahkeme tarafından yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucunda düzenlenen raporda belirtilen değerlendirmeler dikkate alındığında...” Danıştay 8. Dairesi, E. 2016/14606, K. 2020/4217, T. 08.10.2020, DJİBB. “Davacının, dava dilekçesindeki, jüri üyelerinin kendisi hakkındaki incelemeyi bilimsel yöntemlerle ve objektif olarak gerçekleştirmedikleri, mesleki başarıları, bilimsel kimliği ve bilimsel inceleme ve yayınlarını ön yargılı olarak değerlendirdikleri iddiası göz önünde bulundurulduğunda, yukarıda anılan yasa maddesi hükmü gereği, konunun oluşturulacak bir bilirkişi kuruluna incelettirilmesinden sonra karar verilmesi zorunlu olmaktadır”, Danıştay 8. Dairesi, E. 2005/3432, K. 2006/768, T. 28.02.2006, KİBB. “Bu durumda, yukarıda aktarılan hükme esas alınabilecek nitelikteki bilirkişi raporunda...” Danıştay 8. Dairesi, E. 2018/749, K. 2022/3930, T. 08.06.2022, DJİBB.

¹⁰⁰⁰ Tekinsoy/Mısır, s. 376.

tarafsızlık ve uzmanlık ilkeleri büyük önem taşımaktadır¹⁰⁰¹. Ayrıca bilirkişilerin, davacının başvuru yaptığı akademik alanda uzman olması, sunacağı raporun güvenilirliği ve geçerliliği açısından temel bir gerekliliktir¹⁰⁰².

Mahkeme, bilirkişiden Doçentlik Yönetmeliği'nin 6. maddesine göre gerekçeli, ayrıntılı bir şekilde, adayın eserlerinin niteliği ve bilim alanına katkısını esas almak suretiyle bir rapor hazırlamasını istemektedir¹⁰⁰³. Danıştay'ın bu hususa dair verdiği bir kararda da “*Her ne kadar Mahkeme tarafından bilirkişi raporunun dayandığı teknik ve bilimsel veriler hükme esas alınabilecek nitelikte bulunmuş ise de; bilirkişi raporunun bahse konu nedenlerden dolayı uyumsuzluğu çözümleyebilecek nitelikte düzenlenmediği, davacının doçentlik başvurusunun eser incelemesi aşamasında neden başarısız bulunduğuna ilişkin yeterli ve ayrıntılı değerlendirmeleri içermediği açıktır. Bu durumda davacının doçentlik eser incelemesi aşamasında başarısız bulunduğuna ilişkin olarak tanzim olunan bilirkişi raporu uyumsuzluğu çözümleyebilecek yeterlilikte olmadığı anlaşıldığından konunun aydınlatılabilmesi maksadıyla, Mahkeme tarafından yeni bir bilirkişi heyeti oluşturulmak suretiyle hükme esas alınabilecek nitelikte davacının akademik çalışmalarının ayrıntılı ve gerekçeli değerlendirmelerini içeren bilirkişi incelemesi yaptırılması gerektiğinden...*”¹⁰⁰⁴ denilmiştir.

Doçentlik değerlendirme jürisinde yer alan öğretim üyeleri gibi, bilirkişi olarak görevlendirilen öğretim üyeleri de raporlarında adayın çalışmalarını, niteliği ve ilgili bilim alanına katkısı açısından değerlendirme yapmaktadır. Ancak bu kriterlerin yeterince belirgin olmaması, değerlendirmeye konu olan ölçütlerin belirsiz ve muğlak kalmasına yol açmakta ve öğretim üyelerine oldukça geniş bir takdir yetkisi tanımaktadır. Dolayısıyla bilirkişi öğretim üyesinin yapacağı değerlendirmede de kaçınılmaz biçimde kendi akademik görüşü ve tecrübesi etkili olmaktadır¹⁰⁰⁵.

Bilirkişi incelemesi sonucunda farklı ve çelişkili sonuçların ortaya çıkması mümkündür. Tan, bu durumu açıklarken bir Danıştay kararını referans alarak şu örneği sunmaktadır: “*doçentliğe yükseltilmek için başvuran adayın bilimsel araştırma ve yayınlarını değerlendiren (5) profesörden oluşan jürinin oybirliği ile ‘orijinal ve bilimsel araştırma ve yayınlar niteliğinde olmadığına’ karar vermesine karşın açılan dava üzerine Danıştay’ın oluşturduğu*

¹⁰⁰¹ “Uyumsuzluğa konu olayda davacının doçentlik sınav jürisinde görev alan ve davacının eserleri hakkında rapor düzenleyen Prof. Dr. ...’ün, Mahkemece oluşturulan bilirkişi heyetinde bulunmasının, bilirkişi heyetince oluşturulacak raporun objektifliğini ve tarafsızlığını etkileyeceği açık olup; Mahkemece oluşturulacak yeni bir bilirkişi heyetinden bilimsel görüş alınması gerekmektedir.” Danıştay 8. Dairesi, E. 2021/7675, K. 2023/429, T. 08.02.2023, DJİBB.

¹⁰⁰² Danıştay 8. Dairesi, E. 2016/10560, K. 2020/5521, T. 09.12.2020, DJİBB.

¹⁰⁰³ Akyılmaz, Doçentlik Değerlendirme, s. 166.

¹⁰⁰⁴ Danıştay 8. Dairesi, E. 2016/14971, K. 2020/3951, T. 30.09.2020, DJİBB.

¹⁰⁰⁵ Akyılmaz, Doçentlik Değerlendirme, s. 168.

(3) kişilik bilirkişinin oyçokluğu ile adayın eserlerinin Doçentlik Sınav Yönetmeliğinde aranan ‘özgün bilimsel araştırma ve yayınlar niteliğinde’ olduğunu bildirmesi nedeniyle ‘jüri kararında eşitliğe, ölçme ve değerlendirme kurallarına uyarlık bulunmadığı’ gerekçesiyle jüri kararı iptal edilmiştir. Bu son örnekte jüri üyesi 5 profesör ile bilirkişilerden 1 profesör toplam (6) profesör adayın araştırma ve yayınlarının orijinal olmadığını söylerken, bilirkişi 2 profesör aksi görüş bildirmiş ve Danıştay bu son görüşe dayanarak jüri kararının ölçme ve değerlendirme kurallarına aykırı olduğu gerekçesiyle iptali yoluna gitmiştir. Karardan 6 profesörün değerlendirmesinin neden ölçme ve değerlendirme kurallarına aykırı olduğunu veya 2 profesörünün neden uygun olduğunu anlamak olanaksızdır”¹⁰⁰⁶. Bu nedenle, jüri usulüne uygun oluşturulmuşsa ve tarafsız değerlendirmede bulunduğu dair bir iddia bulunmuyorsa, jüri değerlendirmelerinin bilirkişi incelemesine konu olmaması görüşündedir¹⁰⁰⁷.

Benzer şekilde, “Yapılan değerlendirmede başarısız olan adaylar, jüri üyesinin tarafsız davranmadığı, değerlendirmesinde maddi hata yaptığı, değerlendirmesinin dayandığı hukuki vakıaların gerçekleşmediği, gerekçeli ve ayrıntılı rapor hazırlamadığı gibi somut ve ispatlanabilir iddialar ortaya koymadan salt jüri değerlendirmesinin hukuka aykırılığı iddiası ile iptal davası açmışsa, böyle bir iddianın doğruluğunu tespit için bilirkişi incelemesine karar verilmesi, bilirkişinin de aynı esasları dikkate alarak ve aynı kişisel faktörlerle değerlendirme yapmasını gerektireceği için kesinlikle doğru değildir. Bu durum hem yerindelik yasağının hem de bir anlamda idari eylem ya da işlem niteliğinde yargı kararı verilmesi yasağının ihlali niteliğinde olacaktır. Kanaatimizce ispat edilebilir hukuka aykırılık iddiasında bulunulmadığı sürece salt jüri raporlarının hukuka aykırılığı iddiası ile açılan iptal davalarında bilirkişi incelemesi yapılmadan davanın reddi kararı verilmesi gerekir.” diyen Akyılmaz da ispatlanabilir hukuka aykırılık iddiası olmadıkça, jüri değerlendirmelerinin yargısal denetiminde bilirkişi incelemesi yapılmaması gerektiği kanaatindedir¹⁰⁰⁸.

Jüri değerlendirmelerinde objektif ve somut ölçütlerin bulunmaması, akademik ve kişisel görüşlerin değerlendirme sürecine etki etmesine zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle, değerlendirme sürecinde hata ya da önyargı riski her zaman mevcuttur. Adayların ise jüri üyelerinin tarafsız davranmadığı veya maddi hatalar yaptığı yönündeki iddialarını ispatlaması kolay değildir. Bilirkişi incelemesi, bu tür iddiaların doğruluğunu ortaya koyabilecek delillerin elde edilmesini kolaylaştırabilir. Bu nedenle, jüri değerlendirmelerinin mutlak biçimde dokunulmaz sayılması, idarenin keyfilğine yol açabileceği gibi adayların mağduriyetine de

¹⁰⁰⁶ Tan, Sınav ve Jüri Değerlendirmelerinin Yargısal Denetimi, s. 417-418.

¹⁰⁰⁷ Tan, Sınav ve Jüri Değerlendirmelerinin Yargısal Denetimi, s. 420.

¹⁰⁰⁸ Akyılmaz, Doçentlik Değerlendirme, s. 170.

neden olabilecektir. Dolayısıyla, jürinin hangi ölçütleri esas alarak değerlendirme yaptığı açıkça ortaya konulmalı; bilirkişi de bu ölçütlerin hukuka ve nesnelliğe uygun şekilde kullanılıp kullanılmadığını incelemelidir. Bu bağlamda, bilirkişi incelemesi jüri raporunun yerine geçen bir değerlendirme olarak değil, sınırlı kapsamda bir hukuka uygunluk denetimi aracı olarak görülmelidir.

Öğretim üyeliği kadrolarına atamalarda yapılan jüri değerlendirmelerinin yargısal denetiminde de benzer şekilde bilirkişi incelemesine başvurulmaktadır. Bu süreçte bilirkişinin öncelikle, adayın ilanda belirtilen asgari başvuru şartlarını sağlayıp sağlamadığını ve bu şartların jüri tarafından dikkate alınıp alınmadığını değerlendirmesi gerekir. Ayrıca, ilana özel şartlar konulmuşsa, bu şartların nesnel ve denetlenebilir nitelikte olup olmadığı ve jüri tarafından adaya bu bağlamda yapılan değerlendirmelerin uygun biçimde rapora yansıtılıp yansıtılmadığı incelenmelidir. Eğer jüri raporu bu açılardan tarafsız ve denetlenebilir bulunursa, bilirkişi raporun sonucunu değerlendirmeden yalnızca değerlendirme sürecinin nesnel ve hukuka uygun olduğunu belirtmekle yetinmelidir¹⁰⁰⁹. Tan bu durumu, “*Yargısal denetim sırasında araştırılabilecek olan idarenin vardığı sonuç ile o sonuca götüren değerlendirme arasındaki ilişki ve bunda bir açık hatanın varlığı olmak gerekir. Bir başka deyimle, idare vardığı sonucu kanıtlayacak yeterli gerekçeyi ortaya koymuşsa, yargıç artık bu gerekçeleri bir de ben değerlendireyim dememelidir.*”¹⁰¹⁰ şeklinde ifade etmektedir.

Ancak bilirkişi, jüri raporunun asgari veya özel şartlar bakımından hatalı tespitlerde bulunduğunu belirlerse, adayın dosyasını ilan şartlarına göre değerlendirecek; birden fazla aday bulunması hâlinde ise sıralama yapacaktır¹⁰¹¹. Tekinsoy/Mısır bu durumu, “*Bu aşamada bilirkişi raporunun açıkça jüri raporları yerine geçmesi söz konusuysa da iptal davasının konusunu jüri raporları değil, atama ya da atamama yönündeki nihai işlem oluşturduğundan böyle bir inceleme kaçınılmaz olmaktadır.*” şeklinde açıklamaktadır¹⁰¹².

Bu gibi durumlarda, bilirkişinin jüri raporunun objektiflikten ve mevzuata uygunluktan sapıp saptığını tespit etmesi yeterli olacak; yeniden değerlendirme yapmak yerine, raporun hukuka aykırı olduğunu belirtmekle yetinilmesi daha uygun olacaktır. Mahkeme iptal kararı verdikten sonra, ilgili üniversite yeni bir jüri oluşturarak başvuru hakkında yeniden değerlendirme yapmalıdır. Her ne kadar bu süreç atama işlemlerini geciktirecek ve bürokratik yükü artıracak olsa da yargı makamlarının yerindelik denetimi yapamayacağı ve idarenin takdir yetkisini ortadan kaldıracak nitelikte karar veremeyeceği unutulmamalıdır. Aynı şekilde,

¹⁰⁰⁹ Tekinsoy/Mısır, s. 377-378.

¹⁰¹⁰ Tan, Sınav ve Jüri Değerlendirmelerinin Yargısal Denetimi, s. 422.

¹⁰¹¹ Tekinsoy/Mısır, s. 378.

¹⁰¹² Tekinsoy/Mısır, s. 378.

bilirkişiler tarafından yapılacak değerlendirmeler de keyfi ve hukuka aykırı olabilir. Bu nedenle, bilirkişi ile jüri arasındaki fark yargı mercilerince açıkça ortaya konulmalı ve bilirkişilere, yalnızca jüri değerlendirmelerinin objektif ve hukuki kriterlere uygunluğunu denetlemekle görevli oldukları hatırlatılarak görevlendirme yapılmalıdır.

3.3. Merkezi ve Ortak Sınavlara İlişkin Yargılama Usulü

Türk idare hukukunda sınav işlemlerine karşı açılacak davalar, İYUK hükümleri çerçevesinde genel idari yargılama usulüne tabidir. Ancak 2014 yılında İYUK'a eklenen m. 20/B hükmü¹⁰¹³ ile MEB veya ÖSYM tarafından yapılan merkezi ve ortak sınavlar ile bu sınavlara ilişkin işlerden kaynaklanan uyuşmazlıkların hızlı bir şekilde sonuçlandırılması için özel bir yargılama usulü öngörülmüştür. Genel idari yargılama usulü ve İYUK m. 20/A'da öngörülen ivedi yargılama usulünden ayrıca düzenlenen bu özel yargılama usulünün temel amacı, temel eğitimden ortaöğretime geçiş sınavları gibi merkezi sınavlara ilişkin sonuçlara karşı açılan davalarda ortaya çıkan uygulama sorunlarını çözmektir. Zira uygulamada bu tür davalarda verilen yargı kararlarının uygulanması aşamasında önemli güçlükler yaşanmaktaydı. Sınav sonuçlarına yönelik açılan davaların sonuçlanması uzun süre aldığından öğrencilerin dava sürecinde eğitim hayatları sekteye uğramaktaydı. Dava sonucunda sınav başarı durumları değişen öğrencilerin, eğitim gördükleri okuldan ayrılması ve başka bir okula geçmesi gibi durumlar ortaya çıkabilmekteydi. Bu olumsuz durumların önüne geçmek amacıyla kanun koyucu tarafından ülke çapında uygulanan merkezi ve ortak sınavlara özgü özel bir yargılama usulü benimsenmiştir. Tıpkı ivedi yargılama usulünde olduğu gibi bu usulde de süreler önemli ölçüde kısaltılmış ve bazı kurallar değiştirilmiştir. Böylece, sınav sonuçlarına dayalı

¹⁰¹³ “1. Millî Eğitim Bakanlığı ile Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından yapılan merkezi ve ortak sınavlar, bu sınavlara ilişkin iş ve işlemler ile sınav sonuçları hakkında açılan davalara ilişkin yargılama usulünde: a) Dava açma süresi on gündür. b) Bu Kanunun 11 inci maddesi hükümleri uygulanmaz. c) Yedi gün içinde ilk inceleme yapılır ve dava dilekçesi ile ekleri tebliğe çıkarılır. ç) Savunma süresi dava dilekçesinin tebliğinden itibaren üç gün olup, bu süre bir defaya mahsus olmak üzere en fazla üç gün uzatılabilir. Savunmanın verilmesi veya savunma verme süresinin geçmesiyle dosya tekemmül etmiş sayılır. d) Yürütmenin durdurulması talebine ilişkin olarak verilecek kararlara itiraz edilemez. e) Bu davalar dosyanın tekemmülünden itibaren en geç on beş gün içinde karara bağlanır. Ara kararı verilmesi, keşif, bilirkişi incelemesi ya da duruşma yapılması gibi işlemler ivedilikle sonuçlandırılır. f) Verilen nihai kararlara karşı tebliğ tarihinden itibaren beş gün içinde temyiz yoluna başvurulabilir. g) Temyiz dilekçeleri üç gün içinde incelenir ve tebliğe çıkarılır. Bu Kanunun 48 inci maddesinin bu maddeye aykırı olmayan hükümleri kıyasen uygulanır. ğ) Temyiz dilekçelerine cevap verme süresi beş gündür. h) Danıştay evrak üzerinde yaptığı inceleme sonunda, maddi vakalar hakkında edinilen bilgiyi yeterli görürse veya temyiz sadece hukuki noktalara ilişkin ise yahut temyiz olunan karardaki maddi yanlışlıkların düzeltilmesi mümkün ise işin esası hakkında karar verir. Aksi hâlde gerekli inceleme ve tahkikatı kendisi yaparak esas hakkında yeniden karar verir. Ancak, ilk inceleme üzerine verilen kararlara karşı yapılan temyizi haklı bulduğu hâllerde kararı bozmakla birlikte dosyayı geri gönderir. Temyiz üzerine verilen kararlar kesindir. ı) Temyiz istemi en geç on beş gün içinde karara bağlanır. Karar en geç yedi gün içinde tebliğe çıkarılır. 2. Millî Eğitim Bakanlığı ile Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından yapılan merkezi ve ortak sınavlar, bu sınavlara ilişkin iş ve işlemler ile sınav sonuçları hakkında açılan davalarda verilen yürütmenin durdurulması ve iptal kararları, söz konusu sınava katılan kişilerin lehine sonuç doğuracak şekilde uygulanır.”

yerleştirmeler yapılmadan önce veya yerleştirmelerin üzerinden çok zaman geçmeden uyuşmazlıkların çözümlenmesi hedeflenmiřtir¹⁰¹⁴.

Merkezi ve ortak sınavlara özgü bu usulde; dava açma süresi, ilk inceleme süresi, temyiz süresi, yargılama süreleri, yürütmenin durdurulması, dilekçe evresi, mahkeme kararlarının sonuçları gibi konularda genel yargılama usulünden farklı uygulamalar öngörölmüştür. Özellikle bu usulde süreler, genel yargılama ve ivedi yargılama usulüne göre ciddi ölçüde kısaltıldığından bu usul, “çok ivedi yargılama usulü”¹⁰¹⁵ veya “daha ivedi yargılama usulü”¹⁰¹⁶ olarak da isimlendirilmektedir. Ancak bu usulün yalnızca merkezi ve ortak sınavlara ilişkin olup, diğeri sınav davalarında klasik yargılama usulündeki kurallar ve sürelerin geçerli olduğu unutulmamalıdır. Zira yargılama usulündeki bu ayırım, hak arama hürriyetini doğrudan etkilemektedir. Sınavın İYUK m. 20/B kapsamında olup olmadığının belirlenmesi, başvurunun dava yolunda hak kaybına uğramaması açısından kritik bir ayırım noktasıdır.

Bu kapsamda, öncelikle İYUK m. 20/B’nin kapsamı (hangi sınavların bu maddeye tabi olduğu), Danıştay içtihatları ve doktrindeki tartışmalar ışığında irdelenecektir. Akabinde, genel usulle karşılaştırmalı olarak merkezi ve ortak sınavlara özel belirlenen yargılama kuralları izah edilecektir. Sınavların yargısal denetimine ilişkin usul kuralları çalışmada genel olarak incelendiğinden bu kısımda doğrudan İYUK m. 20/B’nin özel düzenlemeleri üzerinde durulacaktır.

3.3.1. Merkezi ve Ortak Sınavlara İlişkin Yargılama Usulünün Kapsamı

Merkezi ve ortak sınavlara özel yargılama usulünün uygulanması için öncelikle uyuşmazlığın sınavlar ve sınav sonuçlarına ilişkin olması gerekmektedir. İYUK m. 20/B’nin ilk fıkrasında yer alan “merkezi ve ortak sınavlar, bu sınavlara ilişkin iş ve işlemler ile sınav sonuçları hakkında açılan davalar” ifadesi, sınavların tüm aşamalarının bu özel yargılama usulü kapsamında olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla sadece sınav sonuçlarına yönelik iptal talepleri değıl, sınav sürecine dair diğeri tüm işlemler de bu düzenleme çerçevesinde değılendirilmelidir. Bu kapsamda; sınavın ilanı¹⁰¹⁷, sınav kılavuzu¹⁰¹⁸, sınava kabul

¹⁰¹⁴ Yıldırım/ Fiş Üstün, s. 358. Ülkemizde İYUK m. 20/A hükmü başta olmak üzere ivedi yargılama usulü vasıtasıyla yargılamanın hızlandırılmasında, davaların makul sürede sonuçlanmasından ziyade ekonomik gerekçelerin ön planda olduğu yönünde değılendirmeler için bkz. Yeşilyurt, Nazile İrem, “İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması ve İvedi Yargılama: Hukuka Sermayeye Koşut Hız Ayarı”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Faköltesi Dergisi**, C. 70, S. 2, 2015, ss. 403-433, s. 405-406.

¹⁰¹⁵ Bilgin, Bölge İdare Mahkemelerinin Kesin Kararları Arasındaki İçtihat Farklılığı, s. 109.

¹⁰¹⁶ Günday, İdari Yargı, s. 599.

¹⁰¹⁷ Danıştay 12. Dairesi, E. 2014/7668, K. 2014/5994, T. 30.09.2014, UYAP.

¹⁰¹⁸ Danıştay 8. Dairesi, E. 2021/3122, K. 2021/2658, T. 25.05.2021, LİBB; DİDDK, E. 2021/2010, K. 2021/1631, T. 04.10.2021, UYAP. Ancak Danıştay bazı kararlarında, sınavlara ilişkin düzenleyici işlemlerin 20/B kapsamında olmadığını ifade etmiştir. Danıştay 2. Dairesi, E. 2016/10146, K. 2017/3704, T. 03/05/2017, UYAP; “sınavlar nedeniyle oluşacak bireysel mağduriyetlerin önüne geçilmesi amacıyla getirilen 2577 sayılı Yasa’nın 20/B

edilmeme¹⁰¹⁹, sınav soruları¹⁰²⁰, sınavın geçersiz sayılması¹⁰²¹, sınav sonucu¹⁰²² gibi işlemlerden doğan uyuşmazlıklar da bu usule tabidir¹⁰²³.

Danıştay, bu kapsamı uygulamada farklı örneklerle ortaya koymuştur. Örneğin, YDS sınav sonucunun hayatın olağan akışına aykırı olduğu gerekçesiyle ÖSYM tarafından eşdeğer sınava çağrılan adayın, önceki sınavının geçersiz sayılmasına ilişkin işlemin iptali talebiyle açtığı davada, 20/B maddesindeki özel usulü uygulamıştır¹⁰²⁴. Ancak pandemi dönemine ilişkin bir uyuşmazlıkta, Covid-19 testi negatif olmasına rağmen pozitif ya da temaslı adaylarla aynı salonda sınava gireceği için KPSS'ye katılmayan adayın eşdeğer sınav hakkı talebiyle açtığı davada genel idari yargılama usulü uygulanmıştır¹⁰²⁵.

Yerleştirme işlemlerine ilişkin uyuşmazlıklarda ise Danıştay daireleri arasında görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Bir kararda, yerleştirme işlemlerinin sınav sürecinin ayrılmaz bir parçası olduğu belirtilmiş ve İYUK 20/B maddesinin uygulanması gerektiği ifade edilmiştir¹⁰²⁶.

maddesi hükmünün düzenleyici işlemleri kapsamadığı..." Danıştay 16. Dairesi, E. 2015/13268, K. 2015/3837, T. 17.06.2015, LİBB.

¹⁰¹⁹ Danıştay 5. Dairesi, E. 2019/1760, K. 2019/3642, T. 14.05.2019, UYAP. Ancak Danıştay bir kararında, cezaevinde bulunan bir tutuklunun, idareye sınava giriş hakkının saklı tutulması talebiyle yaptığı başvurusunun reddedilmesi üzerine açtığı davayı İYUK m. 20/B kapsamında görmemiştir. "*Dava; terör örgütü üyeliği suçundan dolayı tutuklu bulunan davacının, başvurusunu yapıp harcını yatırdığı fakat 22.11.2016 tarih ve 29896 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 677 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kararname'nin "Sınavlara İlişkin Tedbirler" başlıklı 4. Maddesi ile getirilen "Terör örgütü üyeliği veya bu örgütlerin faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar sebebiyle tutuklu veya hükümlü olarak ceza infaz kurumunda bulunanlar, olağanüstü halin devamı ve kurumda barındırıldıkları süre zarfında, ülke genelinde uygulanan merkezi sınavlar ile örgün veya yaygın her türlü eğitim ve öğretim kurumları ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından ceza infaz kurumu içinde veya dışında yapılan ya da yaptırılan sınavlara giremezler."* hükmü gereğince giremediği 2016 sonbahar dönemi Akademik Personel ve Lisansüstü Eğitimi Giriş Sınavına (ALES) giriş hakkının saklı tutulması yolundaki başvurusunun reddine ilişkin Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı'nın 29.12.2016 tarih ve E. 47479 sayılı işleminin iptali istemiyle açılmıştır... Her ne kadar İdare Mahkemesince dava konusu işlem 2577 sayılı İYUK'un 5. maddesi 20/B maddesi kapsamında değerlendirilip dava dosyası bu maddede düzenlenen ivedi yargılama usulüne tabi tutularak hüküm kurulmuş ise de, davacının Akademik Personel ve Lisansüstü Eğitimi Giriş Sınavına giriş hakkının saklı tutulması isteminin reddi işleminden kaynaklanan dava konusu uyuşmazlığın, anılan Kanunun 20/B maddesinde yer alan, "Millî Eğitim Bakanlığı ile Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından yapılan merkezi ve ortak sınavlar, bu sınavlara ilişkin iş ve işlemler ile sınav sonuçları hakkında açılan davalar" kapsamında değerlendirilemeyeceği sonucuna ulaşıldığından, bakılan davada ivedi yargılama usulünün değil, genel idari yargılama usulü hükümlerinin uygulanması gerekmektedir." Danıştay 5. Dairesi, E. 2017/15511, K. 2017/23947, T. 07.12.2017, UYAP.

¹⁰²⁰ Danıştay 5. Dairesi, E. 2022/6127, K. 2022/5336, T. 24.06.2022, LİBB.

¹⁰²¹ Danıştay 12. Dairesi, E. 2019/2521, K. 2019/4124, T. 30.05.2019, UYAP.

¹⁰²² Danıştay 8. Dairesi, E. 2019/9868, K. 2019/95, T. 23.12.2019, UYAP.

¹⁰²³ Yıldırım/Fiş Üstün, 2020, s. 359-360. Hatta doktrinde, mevzuattaki "iş ve işlemler" vurgusundan dolayı idari eylemlerin de bu kapsamda ele alınabileceği ifade edilmiştir. Uçar, İsmail, **İdari Yargılama Hukukunda İvedi Yargılama Usulü: Fransa ve Türkiye Örneği**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024, s. 496.

¹⁰²⁴ Danıştay 8. Dairesi, E. 2021/5181, K. 2021/3776, T. 14.09.2021, UYAP; Danıştay 8. Dairesi, E. 2021/6485, K. 2021/4732, T. 14.09.2021, UYAP.

¹⁰²⁵ Danıştay 12. Dairesi, E. 2021/2903, K. 2021/1551, T. 23.03.2021, UYAP.

¹⁰²⁶ Danıştay 8. Dairesi, E. 2018/6957, K. 2019/144, T. 16.01.2019, UYAP; "Uyuşmazlıkta; davacının yaptığı yerleştirme başvurusu ile ilgili olarak, dava açma süresinin 10 gün olduğunun Başvuru Kılavuzunda belirtildiği, dolayısıyla davacının yerleştirme sonuçlarına yönelik açacağı davada, dava açma süresinin sonuçların ÖSYM'nin resmi internet sitesinde ilanı ile başlayacağı açık olup, 11/10/2018 tarihinde açıklanan yerleştirme sonucuna karşı, bu tarihi izleyen günden itibaren 10 gün içinde, 21/10/2018 tarihi hafta sonuna denk geldiği için en son 22/10/2018 tarihinde dava açılması gerekirken, bu süre geçirildikten sonra 06/11/2018 tarihinde açılan davanın, süre aşımı nedeniyle reddi gerekirken, davanın reddi yolundaki temyize konu Mahkeme kararında ise sonucu

Ancak başka bir kararda, ALES puanına dayalı yerleştirme başvurusunun reddine ilişkin işlemin yerleştirme işlemine ilişkin olduğu ve bu nedenle özel yargılama usulünün kapsamına girmediği değerlendirilmiştir¹⁰²⁷. Benzer şekilde, KPSS sonrası yapılan yerleştirme işlemleriyle ilgili başka bir kararda da İYUK 20/B maddesinin uygulanmayacağı belirtilmiştir¹⁰²⁸. Kanaatimizce, her somut olayda sınavla yerleştirme işlemi arasında doğrudan ve ayrılmaz bir bağ bulunup bulunmadığı dikkatle değerlendirilmeli, bu bağ kurulabildiği ölçüde özel usulün uygulanabilir olduğu kabul edilmelidir. Yerleştirme işlemleri, her somut olayda sınav süreciyle ne derece iç içe geçtiğine göre değerlendirilmelidir. İYUK m. 20/B hükmü, idari yargılama usulü açısından istisnai nitelik taşıyan özel bir düzenleme olduğundan, dar yorumlanması gereken bir hükümdür. Bu çerçevede, sınavlara ilişkin iş ve işlemler kapsamında değerlendirilecek uyuşmazlıkların, doğrudan sınavın icrası, değerlendirilmesi ve sonuçlandırılması süreçlerine ilişkin olması gerekmektedir. Yerleştirme işlemleri sınav sonucundan ayrılabilir bir nitelik taşıyorsa (ÖSYM tarafından ilan edilen sınav sonuçlarına göre başka bir kamu kurumu tarafından yapılan yerleştirmelerde olduğu gibi) bu tür işlemlerin yargısal denetiminde İYUK m. 20/B hükmünün uygulanmaması isabetli olacaktır. Ancak sınav sonucu ile yerleştirme işlemi arasında doğrudan ve ayrılmaz bir bağ mevcutsa ve bu işlemler aynı dilekçeyle birlikte dava konusu ediliyorsa, bu takdirde özel yargılama usulünün uygulanmalıdır¹⁰²⁹. Dolayısıyla, yerleştirme işlemlerinin İYUK m. 20/B kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği her somut olayın koşulları çerçevesinde ele alınmalıdır.

Merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulünün uygulanabilmesi için bir diğer koşul, uyuşmazlık konusu sınavın MEB veya ÖSYM tarafından gerçekleştirilmesi ve sınavın “merkezi ve ortak” nitelik taşımasıdır. Dolayısıyla, bu iki idare tarafından doğrudan yürütülen sınavlar ile bunlara ilişkin işlemler ve sonuçlara karşı açılan davalarda özel yargılama usulü

itibarıyla hukukî isabetsizlik bulunmamaktadır.” Danıştay 8. Dairesi, E. 2020/3835, K. 2020/5644, T. 16.12.2020, LİBB; “*Olayda, davacı tarafından, 17.08.2012 günü yayımlanan Ortaöğretim Kurumlarına Geçiş Sınavı yerleştirme sonucuna göre yedekte olduğu okulların yanlış belirlendiğinden bahisle yedek sıralamasının belirlenmesine ilişkin işlem hakkında açılan işbu davanın yukarıya alıntısı yapılan Yasa hükmü uyarınca özel bir yargılama usulüne tabi olduğu anlaşılmakla...*” Danıştay 8. Dairesi, E. 2015/4500, K. 2015/3670, T. 29.04.2015, LİBB.

¹⁰²⁷ DİDDK, E. 2015/1799, K. 2015/1816, T. 14.05.2015, LİBB.

¹⁰²⁸ Danıştay 12. Dairesi, E. 2022/4847, K. 2022/5238, T. 08.11.2022, LİBB. “*ÖSYM Aday İşlemleri alanında yer alan ‘Hâlihazırda kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapmıyorum.’ seçeneğinin işaretlenmemesi nedeniyle KPSS-2020/7 yerleştirme işlemleri kapsamında, davacının tercihte bulunmasının sistem tarafından engellenmesine ilişkin dava konusu işlemin, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 20/B maddesinde yer alan, Milli Eğitim Bakanlığı ile Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından yapılan merkezi ve ortak sınavlar, bu sınavlara ilişkin iş ve işlemler ile sınav sonuçları hakkında açılan davalar kapsamında değerlendirilemeyeceği açık olduğundan, bakılan davada genel idari yargılama usulü hükümlerinin uygulanması gerektiği sonucuna varılmıştır.*” Danıştay 2. Dairesi, E. 2021/15857, K. 2021/1180, T. 08.04.2021, KİBB; Aynı yönde bkz. DİDDK, E. 2019/159, K. 2019/1217, T. 21.03.2019, UYAP; Danıştay 2. Dairesi, E. 2021/18879, K. 2022/78, T. 19.01.2022, LİBB.

¹⁰²⁹ Güzel, Oğuzhan, “Türk İdari Yargılama Hukukunda Temyiz”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024, s. 179.

uygulanacaktır. KPSS, YKS, ALES, YDS gibi ÖSYM sınavları bu kapsamdadır. Buna karşılık, başka kamu kurumlarının yaptığı sınavlar klasik yargılama usulüne tabidir. Örneğin, Adalet Bakanlığı adına Hacı Bayram Veli Üniversitesi tarafından yapılan Arabuluculuk Sınavı bu özel usul kapsamına girmemektedir.

İYUK m. 20/B’de yer alan “merkezi ve ortak sınav” ifadesinde kullanılan “ve” bağlacı nedeniyle, sınavın her iki niteliği de taşıması gerekmektedir. Peki, merkezi ve ortak sınavlardan kastedilen nedir? MEB ve ÖSYM tarafından yapılan merkezi ve ortak olmayan sınav var mıdır? Kanun koyucu, sınavın “merkezi ve ortak” niteliklerini şart koşmakla birlikte, bu kavramların ne anlama geldiğini belirtmemiştir. *Çağlayan*’a göre bu ifadelerle, toplumun geniş bir kesimini ilgilendiren, ülke genelinde standart uygulanan sınavlar kastedilmektedir¹⁰³⁰. Nitekim TYT, AYT, KPSS, ALES, YDS ve TUS gibi ÖSYM sınavlarının bu kapsamda olduğu konusunda tereddüt bulunmamaktadır¹⁰³¹. Ancak belirli bir meslek grubuna ya da kuruma özgü sınavların bu kapsamda değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışmalıdır.

Danıştay bazı kararlarında, Hâkim Adaylığı, Görevde Yükselme ve Kaymakam Adaylığı gibi sınavları merkezi ve ortak sınav saymamış; bu sınavların kurumsal niteliği ve sınırlı bir kesimi ilgilendirmesi nedeniyle özel yargılama usulünün uygulanamayacağını belirtmiştir. Buna karşılık, ALES, YDS ve üniversite giriş sınavları gibi tüm adaylara açık, ülke genelinde standart şekilde uygulanan ve geniş kitleleri ilgilendiren sınavları ise merkezi ve ortak sınav olarak kabul etmiştir. Bu tür sınavlara ilişkin uyuşmazlıklarda ilgili kanun maddesinde öngörülen özel usul kurallarının uygulanması gerektiğini belirtmiştir¹⁰³².

DİDDGK, daha geniş bir yorum benimsemiş ve Hâkim Adaylığı Sınavı’nın, ÖSYM tarafından yürütülen, ülke çapında uygulanan, başvuru şartlarını taşıyan herkesin katılımına açık bir sınav olduğunu belirterek, bu sınavın merkezi ve ortak nitelikte olduğunu kabul etmiştir¹⁰³³.

EKPSS’ye hesap makinesiyle giren engelli adayın sınavının iptal edilmesine ilişkin uyuşmazlıkta Danıştay önce bu usulün uygulanmayacağına karar vermiş¹⁰³⁴; ancak benzer bir olayda, sınavda okuyucu ve işaretleyici personelden yardım alan adayın sınavının iptali üzerine

¹⁰³⁰ *Çağlayan*, İdari Yargı, s. 466.

¹⁰³¹ Danıştay 12. Dairesi, E. 2016/3039, K. 2016/2064, T. 12.04.2016, UYAP; Danıştay 8. Dairesi, E. 2017/759, K. 2017/3169, T. 20.04.2017, UYAP.

¹⁰³² Danıştay 16. Dairesi, E. 2015/13268, K. 2015/3837, T. 17.06.2015, KİBB; Danıştay 16. Dairesi, E. 2015/26565, K. 2016/3684, T. 25/05/2016, KİBB; Danıştay 2. Dairesi, E. 2020/524, K. 2020/3192, T. 04.11.2020, KİBB.

¹⁰³³ “Söz konusu sınavlara Hakimler ve Savcılar Kanunu’nda hakim ve savcı adaylığı kadrolarına atanabilmek için öngörülen şartları taşıyan ülke genelindeki herkesin katılabileceği dikkate alındığında, belli bir gruba münhasır olarak yapılan, başvuranlar açısından dar kapsamlı bir sınav olduğunun kabulüne olanak bulunmadığından, adli yargı ve idari yargı hakim adaylığı yazılı sınavının merkezi ve ortak sınav niteliğinde olduğu sonucuna varılmaktadır.” DİDDGK, E. 2016/1348, K. 2016/1557, T. 14.04.20016, KİBB.

¹⁰³⁴ Danıştay 12. Dairesi, E. 2016/10030, K. 2017/290, T. 14.02.2017, LİBB.

açılan davada bu defa özel yargılama usulünün uygulanmasına karar vermiştir¹⁰³⁵. Görevde yükselme sınavına ilişkin bir diğer kararında ise Danıştay, dava açma süresinin hangi usule tabi olduğunun yorum gerektirdiğini ve bu yorumun davacıdan beklenemeyeceğini ifade ederek genel dava açma süresinin uygulanması gerektiğine hükmetmiştir¹⁰³⁶. Ancak sonraki bir kararında, görevde yükselme sınavlarının da İYUK m. 20/B kapsamında değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varmıştır¹⁰³⁷.

Kanaatimizce, bu tür karışıklıkların ve içtihat farklılıklarının önlenmesi için, İYUK m. 20/B hükmünün kapsamı yalnızca “merkezi ve ortak” nitelikteki sınavlarla sınırlı tutulmamalı, MEB ve ÖSYM tarafından yapılan tüm sınavlara bu özel usulün uygulanacağı açıkça kabul edilmelidir. Bu yaklaşım, mahkeme içtihatlarıyla netleştirilebileceği gibi doğrudan kanun koyucu tarafından da hüküm altına alınabilir. Zira merkezi ve ortak sınav kavramının sınırlarının belirsizliği, dava açma sürelerinin kişiden kişiye veya olaydan olaya farklı yorumlanmasına neden olmakta; bu durum, bireylerin hukuki öngörülebilirliğini zedelemekte ve hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmamaktadır.

Kapsam yönünden dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, bu özel yargılama usulünün hangi dava türlerinde ve sınav çeşitlerinde uygulanabileceğidir. Kanun koyucu bu konuda açık bir ayırım yapmamıştır. Uygulamada bu usulün genellikle iptal davalarına konu olan uyuşmazlıklarda kullanıldığı gözlemlenmekle birlikte doktrinde bu usulün tam yargı davalarında da geçerli olduğu kabul edilmektedir¹⁰³⁸. Ayrıca, söz konusu hükümde sınav türüne ilişkin herhangi bir istisna getirilmediği için yazılı, sözlü veya uygulamalı tüm sınav çeşitlerinin bu kapsamda olduğu kabul edilmelidir. Örneğin, ÖSYM’nin güzel sanatlar fakültelerine

¹⁰³⁵ “üyeler K2 ve K3’nun; ‘bu maddenin amacının, merkezi olan ve toplumun büyük bir kesimini etkileyen sınavların yargılama sürecinin uzamasının önlenmesi ve böylelikle bu sınavlara giren tüm kişilerin ileride ortaya çıkacak olumsuz durumlardan etkilenmesinin önlenmesi olduğu, kanunun bu amacı dikkate alındığında sınav ile ilgili sonradan tespit edilen kural dışı davranışlar sebebiyle sınavın genelini etkilemeyen ve sadece kural dışı davranış sebebiyle sınavı iptal edilen kişiyi ilgilendiren davaların merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulüne tabi tutulmasının hukuka ve kanun koyucunun iradesine uygun olmayacağı’ yolundaki görüşlerine karşın, davacının kural dışı davranışından kaynaklı ve sınav esnasındaki eylemleri nedeniyle sınavının geçersiz sayılmasına ilişkin işleme karşı açılan davada Kanun’un 20/B hükümlerinin uygulanması gerektiğine oyçokluğu ile karar verilerek işin esasına geçildi” Danıştay 12. Dairesi, E. 2017/321, K. 2017/743, T. 14.03.2017, LİBB.

¹⁰³⁶ Danıştay 2. Dairesi, E. 2015/5675, K. 2015/7564, T. 30.09.2015, UYAP; DİDDK, E. 2016/90, K. 2016/156, T. 04.02.2016, UYAP.

¹⁰³⁷ Danıştay 2. Dairesi, E. 2016/1365, K. 2016/2720, T. 31.05.2016, UYAP.

¹⁰³⁸ Yıldırım/Fiş Üstün, s. 359; Uçar, s. 497. Ancak Danıştay, “Her ne kadar, Mahkemece dava konusu işlem 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun ‘Merkezi ve Ortak Sınavlara İlişkin Yargılama Usulü’ başlıklı 20/B maddesi kapsamında değerlendirilerek hüküm kurulmuş ise de, davacının farklı müfredat kapsamında sınava tabi tutulduğu belirtilerek talep edilen tazminat isteminin, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’na, 11/09/2014 tarihli 29116 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 6552 sayılı Kanun’un 96. maddesiyle eklenen 20/B maddesinde yer alan, Milli Eğitim Bakanlığı ile Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından yapılan merkezi ve ortak sınavlar, bu sınavlara ilişkin iş ve işlemler ile sınav sonuçları hakkında açılan davalar kapsamında değerlendirilemeyeceği açık olduğundan, bakılan davada genel idari yargılama usulü hükümlerinin uygulanması gerektiği sonucuna varılmıştır” şeklinde aksi yönde düşünmektedir. Danıştay 12. Dairesi, E. 2021/3994, K. 2021/1909, T. 19.04.2021, KİBB.

yönelik özel yetenek sınavlarında ortaya çıkan uyuşmazlıkların da İYUK 20/B maddesi uyarınca değerlendirilmesi gerekir¹⁰³⁹.

İptal ve tam yargı davasının aynı dilekçeyle açıldığı ya da düzenleyici işlem ile bireysel işlemin birlikte iptalinin talep edildiği davalarda da uyuşmazlık, merkezi ve ortak sınava ilişkinse özel yargılama usulü uygulanmalıdır¹⁰⁴⁰. Danıştay içtihatları da bu görüşü desteklemektedir¹⁰⁴¹.

3.3.2. Merkezi ve Ortak Sınavlara İlişkin Yargılamada Öngörülen Usul Kuralları

Merkezi ve ortak sınavlara özgü yargılama usulü, genel idari yargılama usulüne kıyasla önemli farklılıklar içermektedir. Bu özel usulde, yargılamanın hızlı bir şekilde sonuçlandırılması amacıyla bazı süreler kısaltılmış, belirli usul işlemleri ise tamamen devre dışı bırakılmıştır. İYUK m. 20/B hükmünde ayrıntılı biçimde düzenlenen bu kurallar, ülke genelinde uygulanan merkezi sınavlara ilişkin uyuşmazlıkların diğer idari davalara nazaran daha ivedi biçimde karara bağlanmasını hedeflemektedir.

Öncelikle, İYUK m. 20/B kapsamında açılacak davalarda dava açma süresi on gün olarak belirlenmiştir. Oysa genel idari yargılamada bu süre altmış gündür. Aynı şekilde, davalı idareye tanınan savunma süresi de üç gün olup, yalnızca bir defaya mahsus olmak üzere en fazla üç gün daha uzatılabilmektedir. Bu sürelerin kısa olması nedeniyle, özellikle savunma hazırlamak için yeterli zaman tanınmadığı, bunun kamu yararıyla bağdaşmadığı ve etkili savunma hakkını zedelediği yönünde eleştiriler yapılmıştır¹⁰⁴². Hatta bu düzenlemenin Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla AYM'ye dava açılmıştır. Ancak Mahkeme, merkezi ve ortak sınavların geniş kitleleri etkileyen sonuçları olduğuna ve yargılamanın uzaması halinde bu sınavlara güvenin zedeleneyeceğine işaret ederek düzenlemeyi Anayasa'ya uygun bulmuştur. Ayrıca Mahkeme, sınavları düzenleyen idarelerin tüm belge ve verilere zaten sahip olduğunu, bünyelerinde görev yapan hukukçular aracılığıyla bu belgelerden yola çıkarak kısa sürede savunma hazırlanabileceğini, bu nedenle öngörülen sürenin kamu yararına uygun olduğunu vurgulamıştır¹⁰⁴³. Mahkemenin bu kararı, yargısal sürecin hızlanması ile adil yargılanma hakkı

¹⁰³⁹ “davacının sözlü sınav sonucunun iptali istemiyle açılan davanın, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 20/B maddesinde belirtilen "Milli Eğitim Bakanlığı ile Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından yapılan merkezi ve ortak sınavlar, bu sınavlara ilişkin iş ve işlemler ile sınav sonuçları hakkında davalar" kapsamında bulunduğu” DİDDK, E. 2016/1611, K. 2016/2387, T. 06.06.2016, UYAP.

¹⁰⁴⁰ Yılmaz, Halit, “Düzenleyici İşlemlere Karşı Açılan İptal Davasının İvedi Yargılama Usulüne Tabi Olması”, **Uluslararası Antalya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 4, S. 8, 2016, ss. 13-24, s. 22.

¹⁰⁴¹ Danıştay 12. Dairesi, E. 2022/3916, K. 2022/4795, T. 12.10.2022, LİBB; DİDDK, E. 2017/2663, K. 2017/3649, T. 13.11.2017, LİBB; Danıştay 8. Dairesi, E. 2022/7541, K. 2023/83, T. 20.01.2023, LİBB.

¹⁰⁴² Kasapoğlu Turhan, Mine, “İdari Yargıda İvedi Yargılama Usulü”, **Ankara Barosu Dergisi**, S. 3, 2015, ss. 183-219, s. 212.

¹⁰⁴³ “MEB ile ÖSYM tarafından yapılan merkezi ve ortak sınavlar sonuçları itibarıyla toplumun büyük kesimini ilgilendirmektedir. Bu sınavlara karşı açılan davalarda yargılama sürecinin uzaması ve neticede sınavların iptal

arasındaki dengeyi kamu yararı lehine çözüme eğilimini yansıtmaktadır. Ancak, savunma hakkının etkili kullanımı açısından bu kadar kısa sürelerin yeterli olup olmadığı tartışmaya açıktır. Özellikle, idarenin elindeki verilere erişimi ve hukuki birikimi ne olursa olsun, somut olayın karmaşıklığı veya yeni delillerin ortaya çıkması durumunda üç günlük sürenin adil bir savunma için yetersiz kalabileceği göz ardı edilmemelidir. Sınav süreçlerine duyulan güvenin korunması, bireylerin temel haklarının gerektirdiği adil yargılanma garantisiyle dengelenmelidir.

Bu usulde dosya, savunma süresinin sona ermesiyle birlikte tekemmül etmiş sayılmaktadır. Yani genel yargılama usulünde olduğu gibi ikinci dilekçeler aşamasına (cevaba cevap ve ikinci savunma) yer verilmemektedir. Oysa genel usulde İYUK m. 16 gereğince tarafların ikinci beyan hakkı bulunmaktadır. Bu fark, eşitlik ilkesi ve hak arama özgürlüğü açısından eleştirilmiş¹⁰⁴⁴ olsa da AYM, bu yöndeki düzenlemenin de Anayasa'ya aykırılık teşkil etmediğine karar vermiştir¹⁰⁴⁵. AYM'nin bu konudaki yaklaşımı, sınav süreçlerinin istikrarına dayandırılmış olsa da, bireylerin temel haklarının korunması açısından eleştirilebilir niteliktedir. Zira genel usulde taraflara tanınan ikinci beyan hakkı, yargılamanın sağlıklı işlemesi ve tarafların iddialarını tam olarak ortaya koyabilmesi açısından kritik bir işleve sahiptir. Özellikle sınav iptali davaları gibi teknik ve hukuki açıdan karmaşık uyuşmazlıklarda, idarenin tek taraflı savunmasına karşı davacıların ek argüman sunamaması, davacıların iddialarını detaylandırma ve idarenin savunmasına karşı ek argüman geliştirme imkanını

edilmesi kazanılmış haklar bakımından mağduriyetlere neden olabilmektedir. Kanun koyucu bu durumu gözeterek anılan sınavlara karşı açılan davalarda yargılama sürecini hızlandırmak amacıyla özel bir yargılama usulü getirmiştir. Bu bağlamda, itiraz konusu kuralla savunma dilekçesi verme süresinin üç güne sınırlandırıldığı anlaşılmaktadır. Merkezî ve ortak sınavları yapan kurumlar, bu sınavlara ait her türlü bilgi ve belgeye sahip oldukları gibi bu sınavlara karşı açılacak davalarda savunma hazırlayacak uzman personel de istihdam etmeleri gerektiği açıktır. Sözü edilen kurumların, merkezî ve ortak sınavlara karşı açılan davalardan çözümünde gerekli bilgi ve belgeleri bünyelerinde barındırmaları ve bu bilgileri hukuki yönden savunmaya dönüştürecek uzman personele de sahip olmaları gerektiği gözetildiğinde anılan kurumlara savunma yapabilmeleri için öngörülen üç günlük sürenin yetersiz ve makul olmadığı söylenemez. Ayrıca davanın niteliğine göre sürenin yetersiz kalması durumunda savunma yapma süresi üç gün süreyle uzatılabilmektedir. Kaldı ki, idari yargı mercileri, savunma dilekçesinde ileri sürülen hususlarla bağlı olmayıp resen araştırma ilkesi uyarınca uyuşmazlığın çözümünü için gerekli gördüğü her türlü incelemeyi kendiliğinden yapma yetkisine de sahiptir. Bu itibarla, ÖSYM ve MEB tarafından yapılan merkezî ve ortak sınavlar hakkında açılan davalardan bir an evvel sonuçlandırılması amacıyla kamu yararı gözetilerek savunma yapma süresinin üç güne sınırlandırılması kanun koyucunun takdir yetkisinde olup kuralda hukuk devleti ilkesi ile çelişen bir yön bulunmamaktadır.” AYM, E. 2014/189, K. 2015/32, T. 19.03.2015, RG. 21.05.2015/29362.

¹⁰⁴⁴ Candan, s. 880; Kasapoğlu Turhan, s. 214.

¹⁰⁴⁵ “...merkezî ve ortak sınavlara karşı açılan davalarda yargılama sürecinin hızlandırılması amacıyla cevaba cevap ve ikinci cevap safhalarının kaldırılarak taraflara birer dilekçe ile iddia ve savunma hakkı tanınması kanun koyucunun takdir yetkisi kapsamındadır. İtiraz konusu kuralla, davacının cevaba cevap hakkı ortadan kaldırılmakla birlikte, idari yargılama usulünde uygulanan resen araştırma ilkesi uyarınca mahkemeler uyuşmazlığın çözümüne etki edecek her türlü bilgi ve belgeyi taraflardan veya üçüncü kişilerden isteme yetkisini haizdir. Bu duruma bağlı olarak, MEB ve ÖSYM tarafından yapılan merkezî ve ortak sınavlara karşı açılan davalarda yargılamanın hızlandırılması amacıyla kamu yararı gözetilerek cevaba cevap hakkı tanınmaması, davacının hak arama özgürlüğünü imkânsız kılacak veya büyük ölçüde güçleştirecek nitelikte değildir.” AYM, E. 2014/189, K. 2015/32, T. 19.03.2015, RG. 21.05.2015/29362.

ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca, idarenin hukuki ve teknik kapasitesinin yüksek olduğu varsayımı, her somut olayda geçerli olmayabilir. Örneğin, sınav sorularının bilimsel hatalarını veya usulsüzlük iddialarını çürütmek, detaylı raporlar ve uzman görüşleri gerektirebilir. Üç günlük savunma süresi veya ikinci dilekçe hakkının olmaması, bu tür durumlarda idarenin bile haksızlığa uğramasına yol açabilir.

Yine bu özel usulde, ilk inceleme süresi yedi gün, karar süresi ise dosyanın tekemmülünden itibaren en geç on beş gün olarak belirlenmiştir. Ayrıca, ara kararı verilmesi, keşif yapılması, bilirkişi atanması veya duruşma yapılması gibi işlemlerin de mümkün olan en kısa sürede gerçekleştirilmesi esası benimsenmiştir.

İYUK m. 20/B'nin b bendinde yer alan hükme göre, bu usule tabi davalarda İYUK m. 11 hükmünün uygulanmayacağı düzenlenmiştir. Ancak bu durum, ilgililerin idareye başvuru hakkının tamamen ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. Bu tür bir başvuru hâlinde yalnızca dava açma süresi durmaz¹⁰⁴⁶. Oysa genel idari yargılama usulünde İYUK m. 11 gereği yapılan başvuru dava açma süresini durdurmaktadır. Sürenin durmaması durumu, eşitlik ilkesine aykırılık iddialarına konu olsa da¹⁰⁴⁷, kanaatimizce özel yargılama usulünün amacı ve niteliği gözetildiğinde bu farklılık makul bir istisna olarak kabul edilmelidir.

Merkezi ve ortak sınavlara özgü usulün diğer önemli yönleri arasında yürütmenin durdurulması kararları, kanun yollarına başvuru ve mahkeme kararlarının uygulanmasına ilişkin özel hükümler yer almaktadır. İYUK m. 20/B'de bu hususlara dair getirilen istisnai düzenlemeler, yargılamanın süratle ve kesin biçimde sonuçlandırılmasını sağlama amacını taşımaktadır. Özellikle, yürütmenin durdurulması kararlarına karşı itiraz yolunun kapalı olması, kanun yollarında sürelerin farklılaştırılması, genel idari yargılama usulünden ayrılan temel noktalardandır. Bu konulara ilişkin detaylı açıklamalar, aşağıdaki başlıklarda ele alınacağından burada ayrıca tekrarlanmayacaktır.

3.4. Yürütmenin Durdurulması

İdari işlemler, tesis edildikleri andan itibaren icrai nitelikte olup, hukuka uygunluk karinesinden yararlanmaktadır. Bu nedenle, idari işlemlere karşı iptal davası açılması, bu işlemlerin icra edilmesini durdurmamaktadır¹⁰⁴⁸. Davacıların hukuki korunmasını sağlamak amacıyla, iptal davalarına özgü bir tedbir olarak yürütmenin durdurulması kurumu

¹⁰⁴⁶ Yıldırım/ Fiş Üstün, s. 360. Danıştay 12. Dairesi, E. 2017/2130, K. 2017/3656, T. 13.09.2017, Danıştay Dergisi, S. 146, 2017, s. 353.

¹⁰⁴⁷ Kasapoğlu Turhan, s. 212.

¹⁰⁴⁸ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, İdari Yargı, s. 444-445; Aslan, Zehreddin, İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, (Yürütmenin Durdurulması), s. 34.

öngörülmüştür¹⁰⁴⁹. Bu kuruma ilişkin esaslar Anayasa'nın 125. maddesinin beşinci fıkrasında¹⁰⁵⁰ ve İYUK'un 27. maddesinde¹⁰⁵¹ yer almaktadır. Buna göre, bir idari işlemin uygulanması halinde telafisi güç ve imkansız zararlar doğacaksa ve bu işlem açıkça hukuka aykırı¹⁰⁵² ise davacının talebinin olması halinde mahkeme tarafından bu işlemin yürütmesi durdurulabilir. Dava sayısının çokluğu sebebiyle davaların sonuçlanmasının uzun zaman alması, özellikle eğitim gibi hassas alanlarda iptal davalarını anlamsız hale getirebilmektedir. Örneğin, not işlemine karşı açılan bir iptal davası, öğrencinin mezuniyetinden sonra sonuçlanırsa, iptal kararı anlamını yitirebilir ve öğrenci işlemin tüm olumsuz sonuçlarına katlanmak zorunda kalabilir.

¹⁰⁴⁹ Yıldırım/ Fiş Üstün, s. 397. Ülkemizde yürütmenin durdurulması kurumunun tarihçesi hakkında bilgi almak için bkz. Torun, Fatih, **İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 104 vd.

¹⁰⁵⁰ “İdari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkansız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir.”

¹⁰⁵¹ “1. Danıştayda veya idari mahkemelerde dava açılması dava edilen idari işlemin yürütülmesini durdurmaz. 2. Danıştay veya idari mahkemeler, idari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda, davalı idarenin savunması alındıktan veya savunma süresi geçtikten sonra gerekçe göstererek yürütmenin durdurulmasına karar verebilirler. Uygulanmakla etkisi tükenecek olan idari işlemlerin yürütülmesi, savunma alındıktan sonra yeniden karar verilmek üzere, idarenin savunması alınmaksızın da durdurulabilir. Ancak, kamu görevlileri hakkında tesis edilen atama, naklen atama, görev ve unvan değişikliği, geçici veya sürekli görevlendirmelere ilişkin idari işlemler, uygulanmakla etkisi tükenecek olan idari işlemlerden sayılmaz. Yürütmenin durdurulması kararlarında idari işlemin hangi gerekçelerle hukuka açıkça aykırı olduğu ve işlemin uygulanması halinde doğacak telafisi güç veya imkânsız zararların neler olduğunun belirtilmesi zorunludur. Sadece ilgili kanun veya Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi hükmünün iptali istemiyle Anayasa Mahkemesine başvurulduğu gerekçesiyle yürütmenin durdurulması kararı verilemez. 3. Dava dilekçesi ve eklerinden yürütmenin durdurulması isteminin yerinde olmadığı anlaşılırsa, davalı idarenin savunması alınmaksızın istem reddedilebilir. 4. Vergi mahkemelerinde, vergi uyuşmazlıklarından doğan davaların açılması, tarh edilen vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümlerin ve bunların zam ve cezalarının dava konusu edilen bölümünün tahsil işlemlerini durdurur. Ancak, 26 ncı maddenin 3 üncü fıkrasına göre işlemde kaldırılan vergi davası dosyalarının tahsil işlemi devam eder. Bu şekilde işlemde kaldırılan dosyanın yeniden işleme konulması ile ihtirazi kayıtlı verilen beyannameler üzerine yapılan işlemlerle tahsilat işlemlerinden dolayı açılan davalar, tahsil işlemini durdurmaz. Bunlar hakkında yürütmenin durdurulması istenebilir. 5. Yürütmenin durdurulması istemli davalarda 16 ncı maddede yazılı süreler kısaltılabileceği gibi, tebliğin memur eliyle yapılmasına da karar verilebilir. 6. Yürütmenin durdurulması kararları teminat karşılığında verilir; ancak, durumun gereklerine göre teminat aranmayabilir. Taraflar arasında teminata ilişkin olarak çıkan anlaşmazlıklar, yürütmenin durdurulması hakkında karar veren daire, mahkeme veya hakim tarafından çözümlenir. İdareden ve adli yardımdan faydalanan kimselerden teminat alınmaz. 7. Yürütmenin durdurulması istemleri hakkında verilen kararlar; Danıştay dava dairelerince verilmişse konusuna göre İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurullarına, bölge idare mahkemesi kararlarına karşı en yakın bölge idare mahkemesine, idare ve vergi mahkemeleri ile tek hakim tarafından verilen kararlara karşı bölge idare mahkemesine kararın tebliğini izleyen günden itibaren yedi gün içinde bir defaya mahsus olmak üzere itiraz edilebilir. İtiraz edilen merciler, dosyanın kendisine gelişinden itibaren yedi gün içinde karar vermek zorundadır. İtiraz üzerine verilen kararlar kesindir. 8. Yürütmenin durdurulması kararı verilen dava dosyaları öncelikle incelenir ve karara bağlanır. 9. Yürütmenin durdurulmasına dair verilen kararlar onbeş gün içinde yazılır ve imzalanır. 10. Aynı sebeplere dayanarak ikinci kez yürütmenin durdurulması isteminde bulunulamaz.”

¹⁰⁵² Açık hukuka aykırılık şartı, haklı bir şekilde doktrinde eleştirilmektedir. Zira mahkeme tarafından açıkça hukuka aykırı olduğu saptanan bir işlemin durdurulması yerine iptal edilmesi gerekmekte olup, davayı boş yere uzatmanın mantıklı bir yanı bulunmamaktadır. Bu nedenle hâkimin karar hakkındaki görüşünü önceden açıklamasına yol açan bu şartın kaldırılması gerektiği ifade edilmektedir. Nitekim uygulamada da mahkemeler, bu şartı Kanun'da ifade edildiği şekliyle uygulamamaktadır. Mahkemeler, idari işlemin hukuka aykırılığı konusunda belirtiler olması veya işlemin muhatabı bakımından ağır sonuçlar doğurucu nitelikte olması halinde yürütmenin durdurulması kararı vermektedir. Yıldırım/Fiş Üstün, s. 399-400.

Yürütmenin durdurulması kararı verilmesi bu yönde bir istem olmasına bağlıdır. Davacının talebi olmadan mahkeme kendiliğinden yürütmenin durdurulması kararı verememektedir¹⁰⁵³. Yürütmenin durdurulması kararı, dava konusu idari işlemin iptali anlamına gelmemekte olup, sadece nihai karar verinceye kadar dava konusu idari işlemin icra edilmesinin askıya alınmasıdır. Bir başka deyişle, yürütmenin durdurulması kararları, mahkemenin idari işlemin uygulanmasını dava sonuna kadar ertelemesidir¹⁰⁵⁴.

Sınav sonuçlarına karşı açılan davalarda da yürütmenin durdurulması kararı verilebilir. Özellikle mezuniyet aşamasında ya da dersi geçme sınırında olan öğrenciler bakımından yürütmenin durdurulması kararı alabilmek oldukça önem arz etmektedir. Sınav notunun uygulanması telafisi güç veya imkansız zararların ortaya çıkmasına sebebiyet verecek ve de sınav notunun açıkça hukuka aykırı olması halinde sınav notunun uygulanması mahkemece durdurulabilecektir. Öğrenci başarısız olduğu sınav notunda sanki geçer not almış gibi dava edilen sınavdan geçmektedir. Ancak bu durum mahkemede görülen davanın sonuçlanmasına kadar devam etmektedir. Dava sonucunda sınav notunun iptaline karar verilirse mahkemece tespit ettirilen not uygulanmaktadır. Ancak idari işlemin iptaline yönelik dava reddedilirse, bu durumda yürütmenin durdurulması kararı kalkmaktadır. Örneğin, sınavdan 100 puan üzerinden 40 puan alan bir öğrenci, notun açıkça hukuka aykırı olduğunu ve uygulanması hâlinde telafisi güç zarar doğacağını ileri sürerek yürütmenin durdurulmasını talep edebilir. Bu durumda mahkemece, davacının ve aynı sınava giren diğer öğrencilerin sınav kâğıtları bilirkişiye gönderilir ve değerlendirme yapılır. Eğer bilirkişi, öğrencinin notunun artırılması gerektiğini belirtirse yürütmenin durdurulmasına karar verilir; ancak notun değişmediği veya düşmesi gerektiği tespiti hâlinde talep reddedilir. Ancak bilirkişi raporuna göre, davacının aldığı not değişmemiş veya aldığı nottan daha düşük bir not takdir edilmişse yürütmeyi durdurma talebi reddedilecektir¹⁰⁵⁵.

¹⁰⁵³ Aslan, Yürütmenin Durdurulması, s. 82.

¹⁰⁵⁴ Günday, İdari Yargı, s. 418. “İdarî yargıda yürütmenin durdurulması kararlarını, bir idarî davada, davacının istemi üzerine, yargı yerinin bir idarî işlem ya da yargı kararının uygulanmasını dava sonuna kadar ertelemesi olarak tanımlayabiliriz. Görüldüğü gibi, yürütmenin durdurulması kararları ile iptal kararları arasında nitelik farkı vardır. İptal kararları uyuşmazlığı çözen, kesin hüküm olabilen, işlemi ortadan kaldıran kararlar iken; yürütmenin durdurulması kararları işlemin uygulanmasını erteleyen koruyucu tedbir niteliğinde ara kararlardır. Ancak, iptal ve yürütmenin durdurulması kararları, özellikle etkileri bakımından tam bir benzerlik gösterirler.” Uler, Yıldırım, İdari Yargıda İptal Kararlarının Sonuçları, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970, s. 4.

¹⁰⁵⁵ “Dava dosyasının incelenmesinden; Dicle Üniversitesi Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi 3. sınıf ve 03352017 nolu öğrencisi olan davacının, 2005 – 2006 Eğitim yılında güz döneminde almış olduğu MİM – 202 kodlu “karma konut projesi”nin bütünleme notunun 40 olarak ilan edilmesi üzerine, kağıdının tekrar değerlendirilmesi istemiyle idareye yaptığı başvurunun reddine ilişkin işlemin iptali istemiyle, bakılan davanın açıldığı anlaşılmaktadır. Mahkememizce, dava konusu edilen davacıya ait ara sınav ve bütünleme sınav kâğıtları üzerinde bilirkişi incelemesi yaptırılması için dosyanın İstanbul İdare Mahkemesi’ne gönderildiği, Yıldız Teknik Üniversitesi’nin 3 adet öğretim üyesi tarafından, davacı ile en yüksek ve en düşük not alan diğer iki öğrencinin sınav kâğıtları üzerinde yapılan mukayeseli inceleme sonucunda, bilirkişiler tarafından davacının 40 puan verilen çalışmasına not artırımı uygun görülerek oybirliği ile 50 puan verildiği görülmektedir. Mahkememizce, taraflara tebliğ edilen

Yürütmenin durdurulması talebi reddedildiğinde, davacı bu karara karşı tebliğden itibaren yedi gün içinde bir defaya mahsus olmak üzere bölge idare mahkemesine itiraz edebilir. Mahkeme, dosyanın kendisine gelişinden itibaren yedi gün içinde kesin karar vermek zorundadır (İYUK m. 27/7). Ancak merkezi ve ortak sınavlara ilişkin özel yargılama usulünde, yürütmenin durdurulması kararlarına karşı itiraz yolu kapalıdır. Dolayısıyla bu usul kapsamında açılan davalarda yürütmeyi durdurma kararlarına karşı itiraz imkanı bulunmamaktadır. Bu düzenlemenin hak arama özgürlüğünü kısıtladığı iddiasıyla yapılan başvuruda AYM, Anayasa’da yürütmenin durdurulması kararlarına itiraz yolunu zorunlu kılan bir hükmün olmadığını, söz konusu kararların ara karar niteliği taşımakta olduğunu belirtmiştir. Bu düzenlemenin adil yargılanma hakkını ihlal edici bir yönü bulunmadığını ve kanun koyucunun takdir yetkisi dahilinde olduğunu ifade etmiştir¹⁰⁵⁶. Kanaatimizce, merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılamalarda yürütmenin durdurulması kararlarına itiraz yolunun kapatılması, bu özel usulün amacına ve sistematığına uygundur. Zira söz konusu sınavlar, büyük ölçekte uygulanan ve çok sayıda kişiyi etkileyen işlemler olduğundan, yargılama süreçlerinde hız ve kesinlik ilkesi ön plandadır. Yürütmenin durdurulmasına yönelik itiraz süreçleri, zaten kısa tutulmuş olan yargılama takvimini daha da uzatmakta, sınav sonuçlarına duyulan güveni ve sistemin istikrarını zedeleyebilmektedir. Özellikle sınav sonuçlarına dayalı atama, yerleştirme, mezuniyet gibi işlemlerin gecikmesi durumunda, sadece bireysel değil, toplumsal düzeyde mağduriyetler ortaya çıkabilmektedir.

Yürütmenin durdurulması talebi hakkında karar verilebilmesi için kural olarak davalı idarenin savunması alınmalı ya da savunma süresi geçmiş olmalıdır (İYUK m. 27/2). Ancak savunma alınması, bilirkişi incelemesi, evrak tebligatı gibi süreçler karar verilmesini geciktirebilir. Bu da işlemin uygulanması hâlinde ortaya çıkacak zararların önlenmesini imkânsız kılabilir. Örneğin, sınav sonucuna dayalı olarak yükseköğretim kurumuna kayıt hakkı kazanan bir lise öğrencisi, süreç içinde kayıt süresini kaçırabilir. Bu nedenle, İYUK m. 27/2’de yer alan “*Uygulanmakla etkisi tükenecek olan idari işlemlerin yürütülmesi, savunma alındıktan sonra yeniden karar verilmek üzere, idarenin savunması alınmaksızın da durdurulabilir*”

ve itiraz olunmayan bilirkişi raporu karara esas alınabilecek nitelikte görüldüğünden, Karma Konut projesinden başarılı sayılması için Dicle Üniversitesi’nin yukarıda yer verilen Yönetmeliğine göre yapılacak hesaplamada, davacının bütünleme sınav notunun 50 olarak değerlendirilmek suretiyle, varsa diğer ara sınav ve/veya sınavlarının yine aynı Yönetmelikte belirtilen oran üzerinden hesaplanacak ortalaması eklenmek suretiyle bulunacak toplam ortalamaya göre, davacının karma konut projesinden başarılı olup olmadığının idarece tespiti gerekecektir. Bu durumda, davacının sözü edilen dersten 40 puan almasına ilişkin işlemde hukuka uyarlık bulunmamaktadır...dava konusu işlemin yürütmesinin durdurulmasına” Diyarbakır 1. İdare Mahkemesi, YD. K. 2006/552, T. 29.03.2007, akt. **Bilgin/Sezer**, Not Tespit Davaları, s. 15.

¹⁰⁵⁶ AYM, E. 2014/149, K. 2015/31, T. 19/03/2015, RG. 13.06.2015/29385.

hükmü uyarınca, bu tür durumlarda idarenin savunması beklenmeden karar verilmesi gereklidir¹⁰⁵⁷.

Davada esasa ilişkin karar verildiğinde, yürütmenin durdurulması kararı da buna bağlı olarak sona erer. Örneğin, görevden çıkarma işlemine karşı yürütmenin durdurulması kararı verilmiş ve kişi görevine dönmüşse, davanın reddiyle birlikte karar hükümsüz hale gelir ve kişi yeniden görevden ayrılmak zorunda kalır. Görevde kalmak onun için kazanılmış hak doğurmayacaktır¹⁰⁵⁸. Ancak sınav işlemlerine ilişkin davalarda durum daha karmaşıktır. Zira yürütmenin durdurulması kararının etkisiyle öğrenci mezun olabilir, üst sınıfa geçebilir veya üniversiteye kaydolabilir. Bu durumda esas hakkında ret kararı verildiğinde, öğrencinin kazanmış olduğu hakların geri alınıp alınamayacağı tartışmalıdır. Bu konuda *Çağlayan*, yürütmenin durdurulması kararlarının ilgililere kazanılmış hak sağlamayacağını, ancak kararın uygulanması sonucu doğan durumlara da geçmişe etkili müdahale edilemeyeceğini belirtmektedir¹⁰⁵⁹. Danıştay da bu doğrultuda verdiği bir kararda, bütünlemeye kalan ve yürütmenin durdurulması kararı ile üst sınıfa geçirilen bir öğrencinin, dava reddedildiği halde önceki sınıfa geri döndürülmesinin “*hukukun genel ilkeleri ve nesafet kurallarına aykırı*” olduğunu ifade etmiştir¹⁰⁶⁰.

3.5. Kanun Yollarına Başvuru

2014 yılında 6545 sayılı Kanun¹⁰⁶¹ ile İYUK'ta yapılan değişiklik sonucunda idari yargı sisteminde istinaf ve temyiz olmak üzere iki tür olağan kanun yolu öngörülmüştür. Bu kapsamda istinaf, genel nitelikli bir kanun yolu iken; temyiz, yalnızca Kanun'da açıkça belirtilen sınırlı sayıdaki uyuşmazlıklar için başvurulabilen istisnai bir kanun yoludur¹⁰⁶². İstinaf kanun yolu, uyuşmazlığın maddi vakıalar yönünden yeniden değerlendirilmesini ve yeni

¹⁰⁵⁷ Danıştay uygulanmakla etkisi tükenecek işlemi, “*uygulanmakla tamamlanan, uygulandıkları takdirde geri döndürülemez sonuçlara yol açan ya da yol açma olasılığı bulunan, bu özellikleri itibarıyla da haklarında acil olarak karar verilmesi gereken işlemler*” olarak tanımlamaktadır. Danıştay 15. Dairesi, E. 2015/665, T. 20.03.2015, KİBB; Danıştay 15. Dairesi, E. 2016/1583, T. 18.03.2016, KİBB; *Bağrıaçık*'a göre, uygulanmakla etkisi tükenecek işlem kavramı belirsiz ve muğlak olması sebebiyle kanun metninden çıkarılmalıdır. Bağrıaçık, Ahmet, “Yürütmenin Durdurulması Kurumunda Uygulanmakla Etkisi Tükenecek İşlem Sorunsalı”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 29, S. 1, ss. 695-723, s. 721.

¹⁰⁵⁸ “*İdari yargı bir işlemin yürütülmesinin durdurulmasına karar verdikten sonra... işlemde bir sakatlık tespit edemeyerek davayı reddedebilir. Bu halde yürütmenin durdurulması kararı kendiliğinden ortadan kalkmış olur., dolayısıyla evvelce tesis edilmiş ve ...yürütülmesi durdurulmuş olan işlem tekrar hukuki bakımdan hayatiyet kazanarak, idarece yürütülmesi mümkün hale gelir. Yürütmenin durdurulması kararından önceki durum avdet eder. Hukukiliği ve kanuniliği saptanmış işlem kaldığı yerden yürütülür.*” Danıştay 3. Dairesi, E. 1978/151, K. 1978/199, T. 09.03.1978, Danıştay Dergisi, S. 32-33, s. 207.

¹⁰⁵⁹ Çağlayan, Ramazan, *İdari Yargı Kararlarının Sonuçları ve Uygulanması*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2001, s. 216.

¹⁰⁶⁰ Danıştay 8. Dairesi, E. 1971/1678, K. 1972/2522, T. 04.07.1972, Danıştay Dergisi, S. 9-10, s. 329.

¹⁰⁶¹ RG. 28.06.2014/29044.

¹⁰⁶² *Akyılmaz/Sezginer/Kaya*, İdari Yargı, s. 798; *Atay*, İdari Yargı, s. 448.

bir hükmün tesis edilmesini sağlayan ikinci bir yargılama sürecidir¹⁰⁶³. Temyiz kanun yolu ise mahkeme kararlarının hukuka uygunluk denetimini içermekte olup, temyiz mercii yalnızca mahkeme kararının usul ve esas yönünden hukuka uygun olup olmadığını kontrol etmektedir¹⁰⁶⁴.

İYUK m. 45'e göre, iptal davalarına ilişkin ilk derece mahkemesi kararları kural olarak istinafa tabidir. Ancak ivedi yargılama usulüne tabi davalar, bu kuralın istisnasını oluşturmaktadır. Nitekim İYUK m. 20/B kapsamında merkezi ve ortak sınavlara ilişkin davalarda istinaf yolu kapalı tutulmuş, bu davalara karşı doğrudan temyiz yoluna başvuru öngörülmüştür. Buna karşılık, merkezi ve ortak sınavlar dışında kalan sınavlara ilişkin davalarda kararın davacı aleyhine olması halinde istinaf kanun yolu açıktır. Başvuru süresi, kararın tebliğinden itibaren otuz gündür. Başvurular kararı veren ilk derece mahkemesinin yargı çevresindeki bölge idare mahkemesine yapılır. İstinaf mahkemeleri temyizden farklı olarak olayın esasını inceler. İlk derece mahkemesinin verdiği kararı hukuka uygun bulursa, istinaf başvurusunun reddine karar verir. Ancak verilen kararı hukuka aykırı bulursa, kararı bozarak yeni baştan bir karar verir. İstinaf aşamasında da bilirkişilik kurumu aynı şekilde işlemektedir. İstinafa başvurulmuş olması, ilk derece mahkemesi kararının uygulanmasını durdurmamaktadır (İYUK m. 52/1).

İdari yargıda diğer olağan kanun yolu ise temyizdir. İYUK m. 46'da¹⁰⁶⁵ sayılan konulara ilişkin temyiz kanun yoluna gidilebilmektedir. Nihai kararların tebliğini izleyen otuz gün içinde

¹⁰⁶³ **Atay**, İdari Yargı, s. 449; **Kalabalık**, İdari Yargı, s. 431. İstinaf kanun yolu hakkında geniş bilgi için bkz. Çınarlı, Serkan, **İdari Yargılamada İstinaf ve Bölge İdare Mahkemeleri**, Seçkin Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2020.

¹⁰⁶⁴ **Atay**, İdari Yargı, s. 463; **Kalabalık**, İdari Yargı, s. 431.

¹⁰⁶⁵ M. 46: “*Danıştay dava dairelerinin nihai kararları ile bölge idare mahkemelerinin aşağıda sayılan davalar hakkında verdikleri kararlar, başka kanunlarda aksine hüküm bulursa dahi Danıştayda, kararın tebliğinden itibaren otuz gün içinde temyiz edilebilir: a) Düzenleyici işlemlere karşı açılan iptal davaları. b) Konusu yüz bin Türk lirasını aşan vergi davaları, tam yargı davaları ve idari işlemler hakkında açılan davalar. c) Belli bir meslekten, kamu görevinden veya öğrencilik statüsünden çıkarılma sonucunu doğuran işlemlere karşı açılan iptal davaları. d) Belli bir ticari faaliyetin icrasını süresiz veya otuz gün yahut daha uzun süreyle engelleyen işlemlere karşı açılan iptal davaları. e) Müşterek kararnameyle yapılan atama, naklen atama ve görevden alma işlemleri ile daire başkanı ve daha üst düzey kamu görevlilerinin atama, naklen atama ve görevden alma işlemleri hakkında açılan iptal davaları. f) İmar planları, parselasyon işlemlerinden kaynaklanan davalar. g) Tabiat Varlıklarını Koruma Merkez Komisyonu ve Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunca itiraz üzerine verilen kararlar ile 18/11/1983 tarihli ve 2960 sayılı Boğaziçi Kanununun uygulanmasından doğan davalar. h) Maden, taşocakları, orman, jeotermal kaynaklar ve doğal mineralli sular ile ilgili mevzuatın uygulanmasına ilişkin işlemlere karşı açılan davalar. ı) Ülke çapında uygulanan öğrenim ya da bir meslek veya sanatın icrası veyahut kamu hizmetine giriş amacıyla yapılan sınavlar hakkında açılan davalar. i) Liman, kruvaziyer limanı, yat limanı, marina, iskele, rıhtım, akaryakıt ve sıvılaştırılmış petrol gazı boru hattı gibi kıyı tesislerine işletme izni verilmesine ilişkin mevzuatın uygulanmasından doğan davalar. j) 8/6/1994 tarihli ve 3996 sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yapıtırılması Hakkında Kanunun uygulanmasından ve 16/7/1997 tarihli ve 4283 sayılı Yap-İşlet Modeli ile Elektrik Enerjisi Üretim Tesislerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışının Düzenlenmesi Hakkında Kanunun uygulanmasından doğan davalar. k) 6/6/1985 tarihli ve 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanununun uygulanmasından doğan davalar. l) 3/7/2005 tarihli ve 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununun uygulanmasından doğan davalar. m) Düzenleyici ve denetleyici kurullar tarafından görevli oldukları piyasa veya sektöre ilgili olarak alınan kararlara karşı açılan davalar.”*

yapılan temyiz başvurularını incelemekle görevli Danıştay, bu kararları yalnızca hukuka uygunluk bakımından denetlemekle görevlidir.

Sınavlara ilişkin kararlar genellikle istinafta kesinleşmekle birlikte eğer sınav işlemi m. 46/1-i bendinde yer alan “*ülke çapında uygulanan öğrenim ya da bir meslek veya sanatın icrası veyahut kamu hizmetine giriş amacıyla yapılan sınavlar hakkında açılan davalar*” kapsamında ise temyize tabidir. Aşağıda ifade edileceği üzere İYUK m. 20/B uyarınca, merkezi ve ortak sınavlara ilişkin davalarda istinaf yolu öngörülmeyp doğrudan temyiz yoluna başvurulacağı belirtildiğinden, bu usule tabi davalar m. 46/1-i hükmü kapsamı dışındadır. Diğer bir deyişle, İYUK m. 20/B kapsamına giren sınavlar hakkında açılan davalara karşı doğrudan temyiz yoluna başvurulduğundan söz konusu davalarda istinaf kararı bulunmamaktadır. Dolayısıyla merkezi ve ortak sınavlara ilişkin davalar, İYUK m. 46/1-i kapsamına girmemektedir. Örneğin, ülke çapında kamu hizmetine giriş amacıyla uygulanan KPSS, İYUK m. 20/B kapsamında merkezi ve ortak bir sınav olduğundan, İYUK m. 46/1-i çerçevesinde değerlendirilemeyecektir. Ancak MEB veya ÖSYM dışında kurumlar tarafından “*ülke çapında uygulanan öğrenim ya da bir meslek veya sanatın icrası veyahut kamu hizmetine giriş amacıyla yapılan sınavlar*” bu kapsamda temyize tabidir. Örneğin Danıştay, Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odalar Birliği tarafından yapılan Yeminli Mali Müşavirlik Mesleki Yeterlilik sınavının Revizyon dersinden 41 puan alarak başarısız sayılması işlemine karşı açılan davayı, İYUK m. 46/1-i uyarınca temyizen incelemiştir¹⁰⁶⁶. Yine Gümrük Müşavirliği Mesleki Yeterlilik Sınavlarına karşı açılan davaların istinaflar kararları temyiz yolunda değerlendirilmiştir¹⁰⁶⁷.

İYUK m. 46/1-i hükmü uyarınca sınavın; bir öğrenim, bir meslek veya sanatın icrasına ya da kamu hizmetine giriş amacıyla ülke çapında yapılması gerekmektedir. Görüldüğü üzere düzenlemede “*kamu hizmeti*” ifadesinin yanı sıra “*meslek*” ve “*sanat*” kavramlarına da yer verildiğinden, bu hüküm yalnızca kamu hizmetine giriş sınavlarını değil, aynı zamanda ülke genelinde düzenlenen bir meslek veya sanatın icrasına yönelik sınavları da kapsamaktadır. Dolayısıyla, kamu hizmeti kapsamında olmayan ancak mesleki ve sanatsal nitelik taşıyan sınavlara ilişkin istinaf kararları da temyiz edilebilir niteliktedir. Buna karşın, sınavların ülke çapında uygulanması ve giriş niteliğinde olmasının aranması, birçok istinaf kararını temyize kapalı hale getirmektedir. Nitekim Danıştay Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından yapılan Devlet Gelir Uzmanlığı Yeterlik Sınavı’nı¹⁰⁶⁸, İl Özel İdaresince düzenlenen Görevde Yükselme ve

¹⁰⁶⁶ Danıştay 8. Dairesi, E. 2019/3422, K. 2021/2493, T. 22.04.2021, DJİBB.

¹⁰⁶⁷ Danıştay 15. Dairesi, E. 2018/4060, K. 2019/174, T. 17.01.2019, DJİBB; Danıştay 10. Dairesi, E. 2019/8565, K. 2019/8957, T. 28.11.2019, LİBB; Danıştay 15. Dairesi, E. 2018/4021, K. 2019/410, T. 06.02.2019, LİBB.

¹⁰⁶⁸ Danıştay 2. Dairesi, E. 2018/2954, K. 2020/3346, T. 11.11.2020, LİBB.

Unvan Değişikliği Sınavı'nı¹⁰⁶⁹ İYUK m. 46/1-i kapsamında görmemiştir. Başka bir kararında Danıştay, Polis Akademisi Başkanlığı tarafından düzenlenen ve Polis Meslek Eğitim Merkezleri'ne giriş amacı taşıyan mülakat sınavına ilişkin iptal davalarında verilen istinaf kararlarının, İYUK m. 46/1-i kapsamında temyiz edilemez olduğuna hükmetmiştir¹⁰⁷⁰. Polislik mesleğine giriş açısından uygulanan mülakatın bu kapsamda değerlendirilmemesi isabetli değildir. Zira bu mülakat, kamu hizmetine girişte öngörülen ve ülke genelinde uygulanan sınav niteliğindedir. Yine Danıştay, “aday meslek” mensubu olmak için zorunlu olan sınavlara yönelik bir başka davaya konu olayı da temyize açık bulmamıştır. Olayda Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Staja Giriş Sınavına katılmasına izin verilmeyen bir kişinin bu işlemin iptaline ilişkin davasında istinaf kararının İYUK m. 46/1-i hükmü kapsamında olmadığı yönünde sonuca varmıştır¹⁰⁷¹.

Sınavlara ilişkin istinaf kararlarından temyize açık bir diğer durum, İYUK m. 46/1-d kapsamında, “*Belli bir meslekten, kamu görevinden veya öğrencilik statüsünden çıkarılma sonucunu doğuran işlemlere karşı açılan iptal davaları*”dır. Bu bağlamda,

- Öğrenciliği sona erdiren sınav sonuçları,
- Atama için yapılan sınavda başarısız sayılarak kamu görevinden ilişkinin kesilmesi gibi işlemler hakkında verilen istinaf kararları temyize götürülebilmektedir¹⁰⁷².

Ancak belirtelim ki bu düzenleme, söz konusu statülerden yalnızca süresiz çıkarılma işlemlerini temyize açık tutmuştur. Geçici bir süreyle bir meslek, kamu görevi veya öğrencilik statüsünden çıkarılma sonucu doğuran işlemler hakkındaki istinaf kararları temyize kapalıdır¹⁰⁷³. Bu hüküm kapsamında “öğrenci” statüsü, MEB’e bağlı okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve açık öğretim kurumlarındaki öğrenciler ile hem devlet hem de vakıf yükseköğretim kurumlarındaki öğrencileri (açık öğretim fakülteleri dahil) kapsamaktadır. Ancak, idare tarafından

¹⁰⁶⁹ Danıştay 2. Dairesi, E. 2020/420, K. 2020/1528, T. 12.03.2020, LİBB. Aynı yönde bkz. Danıştay 2. Dairesi, E. 2020/507, K.2020/1591, T. 21.04.2020, KİBB; Danıştay 2. Dairesi, E. 2018/2674, K. 2020/3428, T. 18.11.2020, KİBB.

¹⁰⁷⁰ Danıştay 8. Dairesi, E. 2022/2260, K. 2022/2597, T. 08.04.2022, KİBB.

¹⁰⁷¹ “staja giriş sınavının (...) kişinin aday meslek mensubu statüsü kazanabilmesi ve staja başlayabilmesi için bir ön şart niteliğinde olduğu, staja giriş sınavından başarılı olanların bu aşamada bir meslek veya sanatı icra etme hakkı elde etmediği, bu yönüyle staja giriş sınavının 3568 sayılı Kanunun992 kararının İYUK m.46/1-ı hükmü 7. maddesinde belirtilen mesleki yeterlilik sınavından ayrıştığı...” Danıştay 8. Dairesi, E. 2023/579, K. 2023/453, T. 08.02.2023, LİBB.

¹⁰⁷² Danıştay 8. Dairesi, E. 2022/6252, K. 2023/8132, T. 29.12.2023, UYAP.

¹⁰⁷³ Boz, Selman Sacit/Tetik, Ahmet Talha/Bölükbaşı, Mustafa Oğuzhan/Nacak, Mehmet, **Türk İdari Yargılama Hukukunda Temyiz**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 98. “Olayda, davacı hakkında tesis edilen ‘1 ay süreyle geçici olarak meslekten men’ cezasına karşı açılan davanın, 2577 sayılı Kanun’un 46/1-(c) bendinde yer alan ‘belli bir meslekten, kamu görevinden veya öğrencilik statüsünden çıkarılma sonucunu doğuran işlemlere karşı açılan iptal davası’ olarak nitelendirilemeyeceği anlaşılmaktadır.” Danıştay 8. Dairesi, E. 2022/2470, K. 2022/2543, T. 07.04.2022, LİBB. Aynı yönde bkz. Danıştay 8. Dairesi, E. 2022/583, K. 2022/723, T. 10.02.2022, LİBB; Danıştay 8. Dairesi, E. 2018/6173, K. 2020/1589, T. 05.03.2020 LİBB; Danıştay 8. Dairesi, E. 2020/5862, K. 2022/4696, T. 04.09.2022, LİBB.

veya idarenin denetiminde yürütülen çeşitli kurslardaki kursiyerler bu kapsamda değerlendirilmemelidir. Özellikle 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun¹⁰⁷⁴ 2. maddesinde sayılan; özel öğretim kursları, motorlu taşıt sürücüler kursları, hizmet içi eğitim merkezleri, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri, mesleki eğitim merkezleri gibi kurumlardaki kursiyerler ile hayat boyu öğrenme kurumlarındaki katılımcılar, İYUK m. 46/1-d anlamında "öğrenci" statüsünde sayılmamaktadır. Aynı şekilde, kamu kurumlarında düzenlenen hizmet içi eğitim programlarına katılanlar da bu kapsamda öğrenci olarak kabul edilmemektedir. Dolayısıyla okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve özel eğitim okulları dışında kalan kursiyer ve katılımcıların ilişik kesilme işlemlerine karşı temyiz yolu kapalıdır¹⁰⁷⁵.

Kamu görevlilerinin kurum içinde görev değişikliği veya daha üst bir pozisyona atanmak amacıyla girdiği sınavlarda başarısız olmasına ilişkin işlemler hakkında verilen istinaf kararlarının temyiz edilebilirliği konusunda farklı Danıştay kararları bulunmaktadır. Danıştay bir kararında, atanmak için girdiği sınavda başarı gösteremeyen aday memurun kamu görevinden ilişkisinin kesilmesi üzerine açtığı iptal davası hakkındaki istinaf kararının temyize açık olduğuna hükmetmiştir¹⁰⁷⁶. Ancak Danıştay, vergi müfettiş yardımcıları için düzenlenen vergi müfettişliği yeterlilik sınavında başarısız sayılma işlemlerine karşı açılan iptal davalarında, istinaf kararlarına yönelik temyiz yolunun kapalı olduğuna karar vermiştir¹⁰⁷⁷. Ancak Vergi Denetim Kurulu

¹⁰⁷⁴ RG. 14.02.2007/26434.

¹⁰⁷⁵ "Dava; Selçuk Dini Yüksek İhtisas Merkezi Müdürlüğü kursiyeri olan davacı tarafından; 27/11/2018 tarihinde yapılan Tefsir Tarihi ve Usulü dönem sonu sınavında kopya çektiği gerekçesiyle Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmet İçi Eğitim Yönetmeliği'nin 29. maddesi uyarınca ihtisas kursundan ilişkisinin kesilmesine ilişkin Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ... günlü, ... sayılı işleminin iptali istemiyle açılmıştır....Bölge İdare Mahkemesi ... İdari Dava Dairesi'nce temyiz istemine esas teşkil eden kararın, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 46. maddesi kapsamında sayılan işlemlerden olmadığı ve temyiz yolu açık olmayan 'kesin' kararlardan olduğu anlaşıldığından, temyiz isteminin incelenmesine yasal olanak bulunmamaktadır." Danıştay 2. Dairesi, E. 2020/2361, K. 2020/3528, T. 16.12.2020, LİBB.

¹⁰⁷⁶ "Dava konusu istem: Şırnak Valiliği tarafından yapılan çarşı ve mahalle bekçiliği sınavı sonucunda aday memur olarak göreve başlayan davacı tarafından, adaylık süresi sonunda yapılan yazılı ve sözlü sınavlar sonucunda başarısız sayılmasına ilişkin işlemin ve bu işlem nedeniyle ilişkisinin kesilmesine ilişkin işlemin iptali ile yoksun kalınan parasal ve özlük haklarının yasal faiziyle ödenmesine karar verilmesi istenilmiştir...2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 'Temyiz' başlıklı 46. maddesinde... (c) bendinde; 'Belli bir meslekten, kamu görevinden veya öğrencilik statüsünden çıkarılma sonucunu doğuran işlemlere karşı açılan iptal davaları'nın, temyize tabi kararlar arasında sayıldığı, dosyanın incelenmesinden uyumsuzluğun Şırnak İlinde aday mahalle bekçisi olarak görev yapan davacının, hizmet içi eğitim sonunda yapılan yazılı ve sözlü sınavlarda başarısız sayılarak ilişkisinin kesilmesine ilişkin işlemin tesis edildiği, dolayısıyla kamu görevinden çıkarılma sonucu doğuran dava konusu işlemin iptali istemiyle açılan davanın temyize tabi kararlar arasında olduğu, ancak istinaf incelemesi sonunda Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi 1. İdari Dava Dairesince verilen istinaf isteminin kısmen kabulü, kısmen reddine ilişkin kararın anılan Kanun hükmünün aksine kesin olarak verildiği anlaşılmıştır. Bu itibarla, temyiz isteminin reddi yönündeki temyize konu Bölge İdare Mahkemesi kararında hukuki isabet bulunmamaktadır." Danıştay 12. Dairesi, E. 2019/1151, K. 2019/2142, T. 20.03.2019, LİBB.

¹⁰⁷⁷ "Dava; Maliye Bakanlığı Vergi Denetim Kurulunun 20-21-22-23 Temmuz 2015 tarihlerinde gerçekleştirdiği Vergi Müfettişliği Yeterlilik Yazılı Sınavında başarısız sayılan davacı tarafından, 18/09/2015 tarihli itirazının reddine ilişkin ... günlü, ... sayılı işlemin iptali istemiyle açılmıştır....Bölge İdare Mahkemesi, ... İdari Dava Dairesi'nce her ne kadar Danıştaya temyiz yolu açık olmak üzere karar verilmişse de, temyiz istemine esas teşkil eden kararın, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 46. maddesi, (e) bendi kapsamında olmadığı ve temyiz yolu açık olmayan 'kesin' kararlardan olduğu anlaşıldığından, temyiz isteminin incelenmesine yasal olanak bulunmamaktadır." Danıştay 2. Dairesi, E. 2018/4329, K. 2020/3338, T. 11.11.2020, LİBB. Aynı yönde bkz.

Yönetmeliği'nin¹⁰⁷⁸ 33. maddesinin ilk fıkrasında, vergi müfettişliği yeterlilik sınavında başarısız olanların memur kadrolarına atanacağına düzenlendiği göz önüne alındığında, vergi müfettişliği yeterlilik sınavında başarısız sayılma işleminin belirli bir mesleki unvanın kaybına yol açtığı ve bu tür işlemlerin İYUK m. 46/1-d kapsamında değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülebilir. Danıştay'a göre, çalıştığı kurumda açılan bir kadroya atanmak üzere girdiği sınav veya değerlendirmede başarısız olan kamu görevlisi mevcut görevini sürdürebiliyorsa, bu olumsuz nitelikteki işlemler İYUK m. 46/1-d kapsamında değerlendirilemez¹⁰⁷⁹. Kanaatimizce, görevde yükselme veya unvan kazanmaya yönelik sınavlar veya değerlendirmeler sonucunda başarısız olunması halinde, bu işleme karşı temyiz yolu açık olmalıdır. Zira amaçlanan unvanların elde edilememesi, ilgili mesleğin kamu hizmetinde icra edilememesi sonucunu doğurmaktadır¹⁰⁸⁰.

Kural olarak temyiz başvuru süresi, kararın tebliğinden itibaren otuz gündür (İYUK m. 46/1). Temyiz dilekçeleri incelemeyi yapacak merci olan Danıştay'a sunulmak üzere, ilgisine göre kararı veren bölge idare mahkemesine veya ilk derece mahkemesi olarak Danıştay'da görülen davalarda Danıştay'a verilir. Ayrıca dilekçenin, kararı veren mahkemeye gönderilmek üzere İYUK m. 4'te belirtilen makamlara verilmesi mümkündür. Bu makamlar; idare veya vergi mahkemesi başkanlıkları, idare veya vergi mahkemesinin bulunmadığı yerlerde asliye hukuk hâkimlikleri, yabancı memleketlerde Türk konsolosluklarıdır. Bu yerlerce alınan temyiz dilekçesinin kaydı yapılarak, kararı veren mahkemeye gönderilir. Akabinde dilekçe, kararı

Danıştay 2. Dairesi, E. 2020/91, K. 2020/480, T. 16.01.2020, LİBB; Danıştay 2. Dairesi, E. 2019/1341, K. 2019/3480, T. 30.05.2019, LİBB; Danıştay 2. Dairesi, E. 2020/907, K. 2020/1615, T. 02.06.2020, LİBB; Danıştay 2. Dairesi, E. 2020/224, K. 2020/633, T. 06.02.2020, LİBB.

¹⁰⁷⁸ RG. 07.04.2021/31447.

¹⁰⁷⁹ “Davacının davalı idarede doktor öğretim üyesi olarak çalıştığı, Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı'nın ... tarih ve ... sayılı kararı uyarınca davacının doçent unvanı aldığı, davalı idarenin ... Devlet Konservatuarı Sahne Sanatları Bölümü Çağdaş Dans Anasanat Dalı için doçent unvanlı 1 adet kadro için ilan vermesi üzerine davacının 25/07/2018 tarihinde davalı idareye başvurduğu, (...) jüri üyeleri tarafından davacı hakkında yapılan değerlendirme sonucunda Prof.Dr.... 'ün olumlu, diğer jüri üyeleri olan Prof.Dr. ... ve Prof.Dr.... 'nın davacı hakkında olumsuz değerlendirmede bulunduğu, jüri üyeleri tarafından hazırlanan raporlar dikkate alınmak suretiyle davacının Çağdaş Dans Anasanat Dalı için açılan doçent kadrosuna atanmamasına ilişkin ... tarih ve ... sayılı Üniversite Yönetim Kurulu Kararının alınması üzerine anılan kararın iptali istemiyle bakılan davanın açıldığı anlaşılmaktadır. Bu durumda, temyiz istemine esas teşkil eden kararın 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 46. maddesinde tahdidi olarak sayılan davalardan hiçbirine uymadığı, Bölge İdare Mahkemesinin temyiz yolu açık olmayan 'kesin' kararlarından olduğu anlaşıldığından, temyiz isteminin incelenmesine yasal olarak bulunmamaktadır.” Danıştay 8. Dairesi, E. 2022/5330, K. 2022/4805, T. 15.09.2022, LİBB; “Uyuşmazlıkta, ‘... Üniversitesi Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi ... Mühendisliği Bölümünde öğretim görevlisi olarak görev yapan davacı tarafından, 1416 sayılı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun'un 21/6. maddesi uyarınca doktor öğretim üyeliği kadrosuna atanması istemiyle yapılan başvurunun reddine ilişkin ... tarih ve ... sayılı işlemin iptali ve bu süreçte oluşan maaş farkının yasal faiziyle birlikte tadesine karar verilmesi’ istemiyle açılan davanın, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun temyiz kanun yoluna başvurulabilecek davaların tahdidi olarak sayıldığı 46. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendinde yer alan ‘belli bir meslekten, kamu görevinden veya öğrencilik statüsünden çıkarılma sonucunu doğuran işlemlere karşı açılan iptal davası’ olarak nitelendirilemeyeceğinden, bakılan davanın, 2577 sayılı Kanunun 46. maddesinin 1. fıkrasının (d) bendi kapsamında da bulunmadığı anlaşılmaktadır.” Danıştay 8. Dairesi, E. 2022/7462, K. 2023/12, T. 17.01.2023, LİBB.

¹⁰⁸⁰ Nitekim Danıştay'ın bir kararında, karşı oyda benzer yönde görüşler dile getirilmiştir. Danıştay 2. Dairesi, E. 2018/2954, K. 2020/3346, T. 11.11.2020, LİBB.

veren bölge idare mahkemesi veya Danıştay tarafından karşı tarafa tebliğ edilir. Karşı taraf tebliğ tarihini izleyen otuz gün içinde cevap verebilir (İYUK m. 48).

Temyiz incelemesi sonunda Danıştay, kararı hukuka uygun bulursa onar ve temyiz konusu karar kesinleşmiş olur. Temyiz merciinin bu kararına karşı başvurulabilecek bir yol bulunmamaktadır. Danıştay, kararın sonucunu hukuka aykırı bulmamakla birlikte gerekçe konusunda bir yanlışlık ya da eksiklik olduğu kanaatine varırsa kararın gerekçesini değiştirerek onar¹⁰⁸¹. Ayrıca kararda yeniden yargılama yapılmasına ihtiyaç duyulmayan maddi hatalar ile düzeltilmesi mümkün eksiklik veya yanlışlıklar varsa kararı düzelterek onar (İYUK m. 49). Onamaya ilişkin karar, dosyayla birlikte kararı veren ilk derece mahkemesine, kararın bir örneği de bölge idare mahkemesine gönderilir. Bu kararlar, dosyanın geldiği tarihten itibaren yedi gün içinde taraflara tebliğe çıkarılır (İYUK m. 50).

Temyiz incelemesi sonucunda Danıştay; 1) Görev ve yetki dışında bir işe bakılmış olması, 2) Hukuka aykırı karar verilmiş olması, 3) Usul hükümlerinin uygulanmasında kararı etkileyebilecek nitelikte hata veya eksikliklerin bulunması durumlarında incelenen kararı bozar (İYUK m. 49/2). Temyiz incelemesi sonucunda verilen bozma kararı, dosyayla birlikte kararı veren mercie gönderilir. Bozma kararı üzerine dosyanın gönderileceği karar merci; istinaftan sonra yapılan temyizler bakımından bölge idare mahkemesi¹⁰⁸², Danıştay'ın ilk derece mahkemesi olarak verdiği kararların temyizi bakımından Danıştay dava dairesidir. Temyiz incelemesi sonucunda verilen bozma kararı üzerine ilgili merci, dosyayı öncelikle inceler ve varsa gerekli tahkik işlemlerini tamamlayarak yeniden karar verir. Bölge idare mahkemesi, Danıştay tarafından verilen bozma kararına uyabileceği gibi kararında ısrar da edebilir (İYUK m. 50). Danıştay dava dairesi ise bozma kararına uymak zorunda olup, bu karara karşı kendi kararında ısrar edemez (İYUK m. 49/4).

MEB ve ÖSYM'nin yaptığı merkezi ve ortak sınavlar, bu sınavlara ilişkin iş ve işlemler ile sınav sonuçları hakkında açılan davalarla ilgili olarak istinaf yoluna başvuru mümkün değildir. Bu davalarda doğrudan temyiz kanun yolu öngörülmüştür. (İYUK m.20/B/1-f). Burada temyiz başvuru süresi beş gün olarak belirlenmiştir. Sınava ilişkin dava açmak isteyen

¹⁰⁸¹ “Değişik gerekçe ile onama, yargılama faaliyetini hızlandırmak suretiyle adil yargılanmanın gerçekleşmesine hizmet eden ... bir usul hukuku müessesesidir.” Akbulut, Emre, “Yargılamanın Yasallığı ve Danıştay’ca Verilen “Değişik Gerekçe ile Onama” Kararları”, **İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi**, C. 15, S. 1, 2012, ss. 233-259, s. 257.

¹⁰⁸² Ancak bu düzenleme 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda olduğu gibi, bölge idare mahkemesinin kararının niteliği dikkate alınarak (istinaf başvurusunun reddi veya kaldırarak yeni karar verme), bozma kararının gönderileceği merciinin belirlenmesi gerektiği gerekçesiyle eleştirilmektedir. Buna göre, bölge idare mahkemesi istinaf başvurusunun reddine karar vermişse, dosya kararı veren ilk derece mahkemesine gönderilmelidir. Çünkü bu durumda kararı bozulan aslında ilk derece mahkemesidir. Ancak bölge idare mahkemesi, ilk derece mahkemesi kararını kaldırarak esas hakkında yeniden bir karar vermişse bozma kararı bölge idare mahkemesine gönderilmelidir. Çünkü bu halde kararı bozulan ilk derece mahkemesi değil, bölge idare mahkemesidir. **Akılmaz/Sezginer/Kaya**, İdari Yargı, s. 817.

kişi, kararın tebliğinden itibaren beş gün içinde temyiz için başvuru yapabilir. Mahkeme, temyiz dilekçesinin kendisine ulaştığı tarihten itibaren üç gün içerisinde İYUK'un 48. maddesi hükümlerine uygun olarak inceleme yapacak ve akabinde dilekçeyi tebligata çıkaracaktır. Tebligatı yapılan temyiz dilekçesine karşı tarafın, tebliğ tarihinden itibaren beş gün içinde savunma sunması zorunludur. Bu süre, kesin süre niteliğinde olup, mahkeme veya Danıştay tarafından uzatılamaz. Karşı tarafın beş iş günlük süre içinde savunma vermemesi halinde, savunma yapılmadığı varsayılarak dosya evrakları dizi pusulasına eklenip Danıştay'ın ilgili dairesine sevk edilir. İlgili dairenin dava dosyasını temyiz yönünden inceleyerek on beş gün içinde karar vermesi gerekir. Normal yargılama usulünde Danıştay için belirlenmiş bir temyiz inceleme süresi bulunmamakla birlikte, 20/B maddesi kapsamındaki uyuşmazlıklarda bu süre on beş gün ile sınırlandırılmıştır.

Merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulüne tabi davalarda, genel kuraldan farklı olarak temyiz merciine dosyanın esası hakkında karar verme yetkisi tanınmıştır. Genel yargılama usulünde temyiz incelemesinde Danıştay, yalnızca hukukilik denetimi yapmakta olup, maddi olay incelemesine girmemektedir. Hukuka aykırılık tespit ettiği durumlarda kararları bozarak dosyayı ilgili mahkemeye iade etmektedir. Bununla birlikte İYUK m. 20/B, genel idari yargılama usulünden farklı bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Bu madde uyarınca Danıştay, temyiz incelemesi sırasında gerekli gördüğü takdirde dosyayı kararı veren mahkemeye göndermeksizin esasa ilişkin inceleme yapabilmekte ve tahkikat sonucunda dosya hakkında nihai karar verebilmektedir. Ancak bu özel usulde dahi Danıştay, ilk inceleme aşamasında verilen kararlara yönelik temyiz başvurularını hukuka uygun bulması halinde, bozma ve gönderme kararı vermektedir. Bu durumda dosyanın esas incelemesi, gönderilen mahkeme tarafından yapılmaktadır. Bu konular hakkında istinaf yolu kapalı olup doğrudan temyiz yolu açık olduğundan, Danıştay'a bir nevi istinaf incelemesi yetkisi verilmiştir¹⁰⁸³. Danıştay'ın bu şekilde temyiz üzerine esastan vermiş olduğu kararlar kesin olup, başka bir merci önüne götürülememektedir (İYUK m. 20/B/1-h).

3.6. Mahkeme Kararlarının Uygulanması

İptal davalarında verilen yargı kararları, dava konusu idari işlemi yapıldığı andan itibaren hükümsüz kılmaktadır¹⁰⁸⁴. İptal kararı ile bazı durumlarda iptal kararı kendiliğinden

¹⁰⁸³ Candan, s. 882; Günday, İdari Yargı, s. 612.

¹⁰⁸⁴ "İdare Hukuku ilkelerine göre, iptal davaları incelenirken, iptali istenilen işlemin tesis edildiği andaki durum yargılanır ve iptal kararı, idari işlemi tesis edildiği tarihten itibaren ortadan kaldırır. Çünkü sakat bir idari işlemin hukuk düzenine girmesi ile hukuka aykırı bir durum doğar. Bu durumun giderilebilmesi için iptal kararı hukuken sakat idari işlemi geriye yürütür bir biçimde ortada kaldırır ve hukuka aykırı işlem yapılmasından önceki duruma dönülür." DİDDGK, E. 1993/247, K. 1994/559, T. 30.09.1994, UYAP.

ortadan kalkmakta iken bazı durumlarda idarenin iptal kararına uygun yeni bir işlem tesis etmesi gerekmektedir¹⁰⁸⁵. Ancak genel olarak iptal kararının uygulanması idareye ait bir görevdir. İdare, dava konusu işlemi hiç yapılmamış gibi tüm sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırmakla yükümlüdür¹⁰⁸⁶. Anayasa'nın 138/4. maddesi¹⁰⁸⁷ ve İYUK'un 28/1. maddesi¹⁰⁸⁸ hükümleri, idari yargı tarafından verilen iptal veya yürütmenin durdurulması kararlarının aynen ve gecikmeksizin idare tarafından uygulanmasını zorunlu kılmıştır. Karara karşı kanun yoluna başvurulmuş olması, idarenin mahkeme kararını yerine getirilmesine engel teşkil etmemektedir.

Bu bağlamda, sınav işlemlerinin mahkeme tarafından iptal edilmesi halinde idarenin bu kararı derhal yerine getirmesi gerekmektedir. Ancak uygulamada, sınavlara ilişkin iptal veya yürütmenin durdurulması kararlarının nasıl uygulanacağı konusunda çeşitli tereddütler ortaya çıkmaktadır. Örneğin, sözlü sınavda başarısız sayılan bir adayın bu işlemi iptal edildiğinde, aday doğrudan başarılı mı sayılacaktır? Not takdiri veya akademik bir eserin başarısız bulunması işlemi iptal edilirse, idare hangi adımları atacaktır? Yine sınavın iptali hâlinde, bu sınav sonucuna dayanarak ataması yapılan kişilerin durumu ne olacaktır? Örneğin, 2010 yılında gerçekleştirilen KPSS Eğitim Bilimleri ve Genel Kültür Sınavı, usulsüzlük iddiaları ve kopya eylemleri sebebiyle Ankara 1. İdare Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Bu durumda sınavda kopya çekmeyen ve başarılı olarak memuriyete hak kazanan kişilerin durumu nasıl olacaktır? *Gülen*'a göre, sınavda hile yaptığı somut delillerle ispat edilen kişilerin memuriyetleri iptal edilmelidir. Buna karşılık, hakkında somut ve kişisel bir tespit bulunmayan adayların statüsü korunmalıdır. Aksi ispat edilmediği sürece, kişinin sınavı kendi başarısıyla kazandığı karinesi geçerlidir. Bu nedenle sınavın bir kısmının iptali, bu karineyi tek başına ortadan kaldırmaz¹⁰⁸⁹. Burada, kopya çekerek haksız yere statü kazanan adaylara uygulanacak müeyyideler ile iyi

¹⁰⁸⁵ "... geri dönüşün ne zaman kendiliğinden olabileceği ve ne zaman idarenin karışması ile iptalden beklenen sonucun gerçekleşeceği konusunda kesin kural koyma olanağı yoktur. Çok genel bir biçimde, idarenin yalnızca hareketsiz kalmasının yeterli olduğu durumlarda önceki duruma dönüş kendiliğindendir; denilebilir... Her özel durumu kendi koşulları içinde ele alarak değerlendirmek gerekir." *Uler*, s. 27.

¹⁰⁸⁶ Kaya, Cemil, *İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Konusuna Danıştay'ın Yaklaşımı*, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 34; *Günday*, İdari Yargı, s. 502; *Akyılmaz/Sezginer/Kaya*, İdari Yargı, s. 640; *Yıldırım/Fiş Üstün*, s. 418-419. Hukuka aykırı işlemleri iptal eden mahkeme kararları, idareyi karara uygun bir işlem yapmaya zorlamasından ötürü idari bir işlem gibi algılanmaktadır. *Yaşar*, Yargısal Emir, s. 177. "...mahkeme kararlarına "uymak" "Hukuk Devleti'nin" olmazsa olmaz koşuludur. Demokratik bir hukuk devletinde, hukuki güvenlik ve istikrarın teminatı olan bağımsız ve tarafsız mahkemelerin kararlarının uygulanmasının, davanın tarafı olan idarelerin takdirine bırakamayacağı kuşkusuzdur. Dolayısıyla hukuk devleti ilkesinin gereği olarak, hukuka saygılı bir idarenin, hukuka aykırılığı ve sebepleri bir yargı kararında belirtilen işlemi ortadan kaldırması ve sonuçlarını silmesi "hukuka uygun davranma yükümlülüğünden" doğan bir zorunluluktur..." Danıştay 13. Dairesi, E. 2014/4872, K. 2015/539, T. 16.02.2015, KİBB.

¹⁰⁸⁷ "Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez."

¹⁰⁸⁸ "Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemelerinin esasa ve yürütmenin durdurulmasına ilişkin kararlarının icaplarına göre idare, gecikmeksizin işlem tesis etmeye veya eylemde bulunmaya mecburdur. Bu süre hiçbir şekilde kararın idareye tebliğinden başlayarak otuz günü geçemez."

¹⁰⁸⁹ <https://www.cnnturk.com/turkiye/iptal-edilen-2010-kpss-ile-memur-olanlar-ne-olacak>, (erişim tarihi: 03.03.2023).

niyetli kişilerin haklı beklentileri arasındaki hassas dengenin, hukuki belirlilik ilkesi çerçevesinde gözetilmesi gerekir¹⁰⁹⁰.

Bu tür belirsizliklerin önüne geçmek amacıyla, İYUK'un 20/B maddesine eklenen, “*Merkezî ve ortak sınavlar, bu sınavlara ilişkin iş ve işlemler ile sınav sonuçları hakkında açılan davalarda verilen yürütmenin durdurulması ve iptal kararları, söz konusu sınava katılan kişilerin lehine sonuç doğuracak şekilde uygulanır.*” hükmü ile merkezi ve ortak sınavlar bakımından bu durum ortadan kalkmıştır. Anlaşılması zor olan bu düzenleme ile sınavın veya sınav sorularının iptal edilmesi nedeniyle sınava girip başarılı olan adayların sonradan başarısız sayılarak mağdur edilmesinin önüne geçmek ve kazanılmış haklarını korumak hedeflenmiştir¹⁰⁹¹. Örneğin, bir sorunun iptal edilmesi durumunda, o soru puanlamaya dahil edilmez ve kalan geçerli soruların puan değerleri yeniden hesaplanarak sınav sonuçları belirlenir¹⁰⁹². Bu düzenleme gereği, iptal nedeniyle puanı artan adaylar lehine mahkeme kararı uygulanırken, puanı düşen adaylar aleyhine sonuç doğuracak şekilde bir düzeltme yapılmayacaktır. Başka bir deyişle, bir öğrenci üniversite giriş sınav sonucuna itiraz ederek dava açtığında, mahkeme sınav puanının daha yüksek olduğuna karar verirse ve bu durum öğrencinin daha üst bir üniversiteye yerleşmesine yol açarsa, yerleştiği üniversitenin son sırasındaki öğrencinin hakkı da korunacaktır. Aslında bir alt sıradaki üniversiteye yerleşmesi gereken öğrenci için yargı kararı lehine işletilecek ve öğrenci, mevcut üniversitesinde eğitimine devam edebilecektir¹⁰⁹³. Nitekim, ÖSYM tarafından yapılan üniversiteye giriş sınavına girme başvurusunun reddi işlemine karşı açılan bir davada, yürütmenin durdurulması kararı verilmiş ve öğrenci LYS’ye girerek tıp fakültesini kazanmıştır. Mahkeme esas incelemesinde İYUK m. 20/B-2 hükmüne istinaden, “*anılan Kanun hükmü uyarınca sınava katılan kişi lehine yargı kararının uygulanacağı tabiidir*” şeklinde, öğrencinin kazanılmış hakkının korunmasını öngörmüştür¹⁰⁹⁴. Ancak bu durumun, yargı kararlarının aynen ve gecikmeksizin uygulanmasını emreden Anayasa m. 138/4 ile İYUK m. 28/1 hükümlerine aykırı olduğu ve iptal kararlarının objektif niteliği ile bağdaşmadığı ifade edilmektedir¹⁰⁹⁵. Zira yargı kararlarının bağlayıcılığı gereği, idarenin iptal veya yürütmenin durdurulması kararlarını değiştirmeden aynen

¹⁰⁹⁰ Aküzüm, s. 98.

¹⁰⁹¹ Avcı, Mustafa, “6545 ve 6552 sayılı Kanunlar ile İdari Yargıya İlişkin Kanunlarda Değişiklikler Üzerine Bir İnceleme”, *Legal Hukuk Dergisi*, C. 13, S. 152, 2015, ss. 35-106, s. 82.

¹⁰⁹² Örneğin, A Sınıfı İş Güvenliği Uzmanlığı Sınavı’nda yer alan bazı soruların iptali ve davacının başarısız sayılmasına ilişkin işlemin iptali talebiyle açılan davada Danıştay, sınavda hatalı olduğu tespit edilen soruların değerlendirme dışı bırakılması gerektiğine karar vermiştir. Bu kapsamda Yüksek Mahkeme, 100 tam puanın sınavdaki geçerli soru sayısına bölünmesi suretiyle her bir sorunun puan değerinin belirlenmesini ve bu değerinin davacının doğru cevapladığı soru sayısı ile çarpılarak nihai puanın hesaplanmasını hükme bağlamıştır. Danıştay 10. Dairesi, E. 2015/4393, K. 2015/4731, T. 02.11.2015, UYAP.

¹⁰⁹³ Yıldırım/Fiş Üstün, s. 359; Günday, İdari Yargı, s. 613.

¹⁰⁹⁴ Danıştay 8. Dairesi, E. 2015/5656, K. 2015/6264, T. 19.06.2015, UYAP.

¹⁰⁹⁵ Candan, s. 883; Kasapoğlu Turhan, s. 215; Ulusoy, s. 841.

uygulanması zorunludur. Oysa ki, merkezi ve ortak sınavlarla ilgili işlemlere karşı açılan davalarda verilen yürütmenin durdurulması ya da iptal kararları sınavı kazananlar aleyhine bir etki yaratmayacak şekilde uygulandığında, bu kararlar ilgili kişiler hakkında önceden alınmış diğer idari işlemlerin ya uygulanmasını durdurmayacak ya da dayanağı ortadan kalkmış olsa bile geçersiz sayılmasına yol açmayacaktır. Dolayısıyla söz konusu işlemler hukuki geçerliliğini sürdürecektir.

Kısacası, merkezi ve ortak sınavlara ilişkin olarak verilen iptal kararları, sınavın yeniden yapılmasını gerektirse dahi bu karar, sınavı başarıyla geçen adaylar hakkında daha önce alınan kabul, yerleştirme ve benzeri işlemlerin geçerliliğini etkilemeyecektir. Bu da yargı kararlarının eksik uygulanması anlamına gelmektedir. Oysa mahkeme kararlarının eksik veya değiştirilerek uygulanması, Anayasa'nın 138. maddesinin 4. fıkrası uyarınca hukuken mümkün değildir. Ayrıca bu durumu, kazanılmış hakların korunması ilkesiyle haklı göstermek de isabetli değildir. Çünkü hukuka aykırılığı mahkeme kararıyla tespit edilmiş bir işlemin kazanılmış hak doğurması mümkün değildir. Sınavın üzerinden makul süre geçmemişse, adayların yanlış puanlama veya sıralama nedeniyle kazanılmış hak iddiasında bulunmaları hukuken kabul edilemeyecektir¹⁰⁹⁶.

Sözlü sınava ilişkin mahkemenin vermiş olduğu iptal veya yürütmenin durdurulması kararlarının sonucu, adayın sınavı kazanması veya kadroya atanması anlamına gelmemektedir. Bu durumun hukuki sonucu, kararda belirtilen hukuka aykırılıkları dikkate alarak idarenin yeni bir sözlü sınav tesis etmesidir¹⁰⁹⁷. Ancak *Şahin*'e göre, bazı iptal kararlarının sonucu idarenin adayı doğrudan başarılı sayması gerektiği kabul edilebilecektir. Örneğin, kamera ile kayıt altına alınan bir sözlü sınavın denetiminde, bilirkişinin adayın performansı ile puanı arasında açık bir uyumsuzluk olduğunu ve daha yüksek bir puanın hakkedildiğini saptaması sebebiyle iptal kararı verilmesi halinde idare yeni bir sınav yapmak yerine adayı doğrudan başarılı

¹⁰⁹⁶ **Ulusoy**, s. 841; **Günday**, İdari Yargı, s. 614. ÖSYM tarafından yapılan bir duyuruda, yargı süreci devam eden sınavlara ilişkin sonuçların açıklanmasının ertelendiği ifade edilmiştir. 15 Mayıs 2025 tarihli duyuruda, 2025-DUS 1. Dönem Sınavı ile 2025-STs Diş Hekimliği 1. Dönem Sınavı'nda yer alan bazı sorulara iptal davası açılmış olması nedeniyle sınav sonuçlarının, daha önceden ilan edilen tarihte değil, yargı kararı sonrasında açıklanacağı belirtilmiştir. <https://www.osym.gov.tr/TR,33219/2025-dus-1-donem-sinavi-ile-2025-sts-dis-hekimligi-1-donem-sinavi-sinav-sonuclari-hakkinda-aciklama-15052025.html>, (erişim tarihi: 28.06.2025).

¹⁰⁹⁷ **Tan**, Sınav Notları ve Yargısal Denetimi, s. 191; **Sezer/Bilgin**, Sözlü Sınavlar, s. 185. “İlgilinin sözlü sınavda başarısız sayılmasına ilişkin işlemlerde hukuka uyarlık görülmediği gerekçesiyle dava konusu işlemin iptal edildiği, söz konusu yargı kararının yerine getirilmesi amacıyla 23/01/2012 tarihinde yeniden yapılan yeterlik sınavı sözlü aşamasında...” DİDDK, E. 2020/2932, K. 2021/529, T. 18.03.2021, DJİBB; “Bu durumun davacının sözlü sınavı kazandığı sonucunu doğurmayacağı, idare tarafından yukarıda belirtilen usule uyulmak suretiyle davacının yeniden sözlü sınava tabi tutulacağı açıktır.” Danıştay 12. Dairesi, E. 2017/30, K. 2019/10590, T. 24.12.2019, DJİBB; “Kararımızın davacının sözlü sınavı kazandığı sonucunu doğurmayacağı, bu karar üzerine davacının yeniden sözlü sınava alınacağı tabiidir” Danıştay 12. Dairesi, E. 2009/436, YD. T. 15.07.2009, KİBB; Aynı yönde bkz. Danıştay 12. Dairesi, E. 2013/11187, K. 2015/7260, T. 29/12/2015, KİBB; Danıştay 5. Dairesi, E. 2007/1771, K. 2008/3008, T. 21.05.2008, KİBB; Danıştay 12. Dairesi, E. 2015/2334, K. 2019/2550, T. 09/04/2019, KİBB.

saymalıdır¹⁰⁹⁸. Ancak bu görüşe katılmak mümkün değildir. Zira bilirkişinin görevi, adayın performansının aldığı notla uyumlu olup olmadığını ve sürecin eşitlik, ölçülülük, tarafsızlık gibi ilkelere uygunluğunu değerlendirmektir. Mahkeme, idarenin takdir yetkisini ölçsüz veya objektiflikten uzak kullandığını saptasa bile, adaya doğrudan puan takdir edemez. Çünkü mahkemenin adaya somut bir puan takdir etmesi, idare yerine geçerek idari işlem niteliğinde karar vermesi anlamına gelecektir. Dolayısıyla mahkemenin vermiş olduğu iptal veya yürütmenin durdurulması kararı üzerine idarenin yapması gereken, kararda belirtilen şekli veya esasa yönelik eksiklikleri ortadan kaldırarak ivedilikle yeniden sınav gerçekleştirmektir. İdarenin mahkeme kararını uygulamak için yapmış olduğu yeni sözlü sınav işlemi sonucunda aday başarısız olmuşsa, bu sonuca karşı da tekrar iptal davası açma hakkına sahiptir. Zira ortada farklı bir idari işlem bulunmaktadır.

Doçentlik başvurularının yargısal denetimi sonucunda verilen iptal kararlarının uygulanması aşamasında da bazı hukuki sorunlar gündeme gelmektedir. Örneğin, jüri üyeleri adayın dosyasını bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı bularak etik komisyonuna gönderebilir. Komisyonun etik ihlal kararı vermesi durumunda adayın başvurusu iptal edilebilir. Benzer şekilde, adayın asgari başvuru şartlarını sağlamadığı yönündeki jüri raporu doğrultusunda başvurunun iptali de mümkündür. Bu işlemlerin iptali yönünde bir yargı kararı verilirse, doçentlik süreci yeniden başlatılır. Ancak bu durumda, adayın doçentlik unvanının hangi tarihten itibaren kazanılmış sayılacağı tartışmalıdır¹⁰⁹⁹. Zira bu tarih, profesörlük için gereken beş yıllık sürenin başlangıcını belirlediği gibi doçentlik kadrosuna atanma ve bu unvana bağlı haklar bakımından da önemlidir¹¹⁰⁰. Ankara Bölge İdare Mahkemesi'nin içtihadına göre, adayın başvurusunun iptal edildiği tarihte en az üç jüri üyesi tarafından adayın başarılı bulunduğu rapor mevcutsa, doçentlik unvanının o tarih itibarıyla verilmesi gerekir¹¹⁰¹. ÜAK da kararlarını bu doğrultuda vermektedir¹¹⁰².

Mahkeme kararlarının uygulanması yalnızca işlemin ortadan kaldırılmasıyla sınırlı olmayıp, bu işlemin yol açtığı zararların tazmini bağlamında idarenin sorumluluğunu gündeme getirebilmektedir. Bu kapsamda, sınav işlemlerinin veya sonuçlarının mahkemece iptal edilmesi, idarenin hizmet kusuru işlediği anlamına gelir mi? Başka bir ifadeyle, sınav

¹⁰⁹⁸ Şahin, s. 106.

¹⁰⁹⁹ Akyılmaz, Doçentlik Değerlendirme, s. 156.

¹¹⁰⁰ Danıştay bir kararında, doçentlik unvanının elde edilmesi ile ilgili doğacak mali hakları uzun uzadıya sıralamıştır. Karara göre bu haklar; döner sermaye katkı payı, ek ders ücreti, üniversite ödeneği, geliştirme ödeneği, eğitim öğretim ödeneği, makam tazminatı olarak belirtilmiştir. Danıştay 8. Dairesi, E. 2012/8511, K. 2013/6942, T. 03.10.2013, KİBB.

¹¹⁰¹ Ankara BİM, E. 2023/586, K. 2023/980, T. 22.03.2023, UYAP.

¹¹⁰² Akyılmaz, Doçentlik Değerlendirme, s. 157.

kağıtlarının hatalı değerlendirilmesi idarenin takdir yetkisini kötüye kullanması sonucu tazminat sorumluluğunu doğurur mu?

Danıştay, sınav kağıdının hatalı değerlendirilmesi sebebiyle bir yıllık zaman kaybına uğrayan adayın açtığı tazminat davasında, bu hatayı idarenin sıradan ve kaçınılmaz olmayan bir değerlendirme hatası olarak nitelendirmiştir. Bu nedenle hizmet kusuru sayılmamış ve tazminat talebi reddedilmiştir. Danıştay, ilmi takdir sonucu verilen notun yanlış olmasını “olağan değerlendirme hatası” olarak kabul etmiş, idareye yüklenebilecek bir kusur bulunmadığına hükmetmiştir¹¹⁰³. Benzer şekilde, Bölge İdare Mahkemesi de Polis Meslek Yüksekokulu mülakatının sağlık kontrolü aşamasında davacının renk körü olduğu gerekçesiyle elenmesi işleminin iptal edilmesinden sonra açılan tam yargı davasında, davacının yeniden girdiği sınavda yazılı aşamadan başarısız olmasını dikkate alarak idarenin hizmet kusuru olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu yaklaşımda, idarenin sorumluluğu, hukuka aykırı işlem sonrasında girilen sınavdan elde edilecek başarıya bağlanmış; sınava alınmama işleminin iptali tek başına mali sorumluluk için yeterli görülmemiştir. Kötü niyet veya kasıt unsuru bulunmayan idarenin hatası, basit hata kapsamında değerlendirilmiştir¹¹⁰⁴. Buna karşılık, Danıştay başka bir kararında, hukuka aykırı bulunan sözlü sınavın iptali üzerine yapılan yeni sınav sonucunda müfettiş kadrosuna geç atanmak zorunda kalan adayın zararını, idarenin hizmet kusuru olarak değerlendirmiş ve tazminat ödenmesine hükmetmiştir¹¹⁰⁵.

¹¹⁰³ “Olayda, dava konusu edilen sınav kağıdına hatalı not verilmesine ilişkin işlem, ilmi bir takdirin sonucu olup, ortada idareye yüklenebilecek bir hizmet kusuru bulunmadığından davacı tarafından, bu işlem nedeniyle duyulduğu ileri sürülen acı ve ıstırapın da manevi açıdan tazmin edilmesini gerektirecek bir nitelik taşımadığı anlaşıldığından ...” Danıştay 8. Dairesi, E. 2004/1274, K. 2004/4987, T. 20.12.2004, KİBB. “Bir idari işlemin yasalara ve hukuka aykırılığı kural olarak hizmet kusuru sayılmakta ise de her aykırılığın tazminat sorumluluğuna yol açmayacağı da idare hukukunun ilkelerindendir. Bir işlemin herhangi bir yönden yasalara ve hukuk kurallarına aykırı görülerek iptal edilmiş olması, hizmet kusurunun varlığını kabule yetmez. Bir başka anlatımla, işlemin iptalini gerektiren her hukuki yanlışlığı ve aykırılığı, kendiliğinden hizmet kusuru olarak niteleme olanağı yoktur. İdare işleminin yapılması ve uygulanması- da hizmet kusuru işlemiştir diyebilmek için saptanan hukuki sakatlığın bir dereceye kadar ağır ve önemli olması gerekir. Her idarenin işleyeceği türden olağan nitelikteki hukuki yanlışlık ve aykırılıklar hizmet kusuruna yol açmaz. Dava dosyasının incelenmesinden, davacının sınav kâğıdına düşük not verilerek başarısız sayılmasına ilişkin işlemin, idare mahkemesince sınav kâğıdı üzerinde yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucu, bilirkişilerce sınav kâğıdına geçer not takdir edilerek iptal edilmesi üzerine, okulun bir yıl geç bitirilmesi nedeniyle uğranıldığı öne sürülen maddi ve manevi zararın tazmini istemiyle bu davanın açıldığı anlaşılmaktadır. Dava konusu edilen hatalı not takdirine ilişkin işlem, ilmi bir takdirin sonucu olup, ortada idareye yüklenebilecek bir hizmet kusuru bulunmamaktadır” Danıştay 8. Dairesi, E. 1992/848, K. 1993/1389, T. 16.03.1993, Danıştay Dergisi, 1994, S. 88, Y. 24, s. 377-378; Aynı yönde bkz. Danıştay 8. Dairesi, E. 1986/605, K. 1988/235, T. 23.08.1988, Danıştay Dergisi, S. 72-73, s. 501-502; Danıştay 8. Dairesi, E. 1991/1132, K. 1991/1989, T. 16.12.1991, Danıştay Dergisi, Y. 22, S. 84-85, 1992, s. 603-604.

¹¹⁰⁴ Samsun BİM, E. 2018/1353, K. 2019/759, T. 24.05.2019, UYAP.

¹¹⁰⁵ “Davacının başarısız sayıldığı sözlü sınavdaki usule aykırılığın Dairemiz kararıyla saptanmış olması ve yargı kararı uyarınca yeniden yapılan sözlü sınav sonucunda başarılı olup 13.11.1997 tarihinde müfettişliğe atanması karşısında, ilgilinin usulüne uygun yapılmayan sözlü sınav nedeniyle müfettişliğe geç atanmasının idarenin hizmet kusurunu oluşturduğu açık olup; geç atandığı dönem için iş müfettiş yardımcılığı ile müfettişlik arasındaki maaş farklarının idarece tazmini gerekir.” Danıştay 5. Dairesi, E. 1999/2771, K. 2002/2723, T. 10.06.2002, KİBB.

Hukuk devleti ilkesi, idarenin eylem ve işlemlerinden doğan zararları tazmin yükümlülüğü, adalet ve hakkaniyet ilkesi ile hak arama hürriyetinin korunması gibi temel gerekçeler karşısında basit veya ilmi hata gibi sebepler idareyi tazmin sorumluluğundan kurtarmamalıdır. Hukuka aykırılıkların “basit” olarak nitelendirilip mazur görülmesi, idarenin hukuka aykırı işlem tesis etme konusunda cesaretlenmesine, bu tür hukuka aykırılıkları doktrin veya içtihat desteğiyle meşrulaştırmasına yol açabilir. Hangi hataların mazur görülüp hangilerinin görülmeyeceğinin objektif ölçütlerle belirlenmesi çoğu zaman mümkün olmadığından, hukuka aykırılığın basitliği kusurun yokluğu anlamına gelmemelidir. Zira idarenin tasarrufunu hukuka aykırı hale getiren her hata, kural olarak kusurun varlığına işaret etmektedir¹¹⁰⁶. Dolayısıyla idarenin hukuka aykırı işlemlerini basit, hafif, önemsiz gibi nitelendirerek, idareyi sorumsuz kabul etmek hukuka uygun bir yaklaşım değildir. Kaldı ki, idarenin açık bir kusuru olmasa bile bazı durumlarda kusursuz sorumluluk ilkesi uyarınca tazminat yükümlülüğü doğmaktadır. Bu nedenle, sınav kağıdının açık bir hata sonucu yanlış değerlendirilmesi nedeniyle öğrencinin bir yıl daha okula devam etmek zorunda kalması ya da üniversiteye giriş sınavında kazanmasına rağmen kayıt yaptıramaması gibi durumlarda, adayın uğradığı zarar tazmin edilmelidir. Aday, iptal edilen sözlü sınavın ardından yapılan yeni sınavda başarılı olmuş ve bir kamu görevine atanmışsa, geçmişe dönük zararı için tam yargı davası açabilir. Zira yeni sınavda başarılı olması, ilk sınavın hukuka aykırılığı nedeniyle uğradığı zararları ortadan kaldırmaz. Bu kapsamda, adayın ilk sınavda başarılı olması hâlinde atanacağı tarih ile fiilen atandığı tarih arasındaki maddi kayıpları idare tarafından karşılanmalıdır. Tazminat ödenmesine karar verilmesi durumunda, idarenin kusuru oranında sınavı yapan kişilere karşı rücu hakkı saklıdır.

¹¹⁰⁶ Boz, Selman Sacit/Tetik, Ahmet Talha, “Basit Hukuka Aykırılık İdarenin Sorumluluğu Kaldıran Hallerden Biri Olarak Kabul Edilebilir mi?” 4. Uluslararası Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Kongresi, **Tam Metin Bildiri Kitabı**, 2024, ss. 311-337, s. 333-334.

SONUÇ

Çalışmamızda, Türk idare hukukunda sınavların konumu ve sınav işlemlerinin yargısal denetimi hususu kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Sınavlar, yalnızca bireylerin eğitim ve meslek hayatını belirleyen teknik araçlar değil, aynı zamanda kamu hizmetine girişte anayasal ilkelerle doğrudan ilişkili olan idari işlemlerdir. Bu doğrultuda çalışmada, sınavlar hem idare hukuku bağlamında bir kamu gücü işlemi olarak değerlendirilmiş hem de yargısal denetim ekseninde bu işlemlere karşı açılan davalarda uygulanan hukuki ölçütler, usuli güvenceler ve içtihatlar ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Sınavın türü, yapılış yöntemi ve idarenin takdir yetkisi gibi unsurların yargısal denetimin kapsamını doğrudan etkilediği gösterilerek, hukuk devleti ilkesinin gereği olarak sınav işlemlerinin denetlenebilirliği üzerinde önemle durulmuştur.

Sınavlar, hem bireylerin kamu görevine girme hakkını sınırlandıran hem de kamu görevlilerinin statüsünü belirleyen işlemler olması nedeniyle kanunilik ilkesinin doğrudan uygulama alanına girmektedir. Bu bağlamda, kamu hizmetine girişte uygulanacak sınavlara ilişkin temel kuralların mutlaka kanunla düzenlenmesi gerekmektedir. Sınavlara ilişkin temel ilkelerin ve esasların idarenin düzenleyici işlemlerinde yer alması, Anayasa'nın 70. ve 128. maddelerine aykırılık teşkil etmektedir. Kamu personel sınavlarının kapsamı, şekli, yöntemi ve denetimine dair ilkeler açık ve somut bir biçimde yasayla belirlenmeli; idare keyfi düzenlemelerle anayasal hakları sınırlandıracak bir takdir alanına sahip olmamalıdır.

2014 yılında İYUK'a eklenen 20/B maddesiyle merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulünün özel olarak düzenlenmesi, sınav hukukunun kurumsallaşması yönünde önemli bir adım olmuştur. Ancak ülkemizde halen sınav hukukuna ilişkin bütünsel bir kanuni düzenlemenin eksikliği hissedilmektedir. Sınavlara ilişkin temel ilke ve usullerin yer aldığı temel bir kanun olması, yargısal denetimde aranacak ölçütleri netleştirecektir. Örneğin, kamuya girişlerde yapılacak sözlü sınavlarda kamera kaydı alınması ve gerekçeli tutanak tutulması gibi kuralların kanunda yer alması halinde bu kurallara uyulmadan yapılan sınavlar hukuka aykırı hale gelecektir. Yasal zeminde yer alan bu kurallara dayanılarak yapılan yargısal denetimin yerindelik mi yoksa hukuka uygunluk denetimi mi olduğu tartışılmayacaktır. Her meslek için gerçekleştirilecek sınavlara dair özel bir düzenlemenin bulunması zorunlu olsa da kamuya yapılan alımlarda eşitlik ve liyakat ilkelerini güvence altına alacak temel ilkelerin yer aldığı genel bir düzenlemeye ihtiyaç vardır. Böylece kurumlar çıkartacakları yönetmeliklerde ve yapacakları sınavlarda çerçeve düzenleme ile getirilen kurallara uymak zorunda kalacaklardır. Özellikle kamuya alımlarda öngörülen sözlü sınavlara ilişkin açık bir yasal düzenlemenin

eksikliği, hem idarenin sınav süreçlerinde öngörülebilirlik ve istikrarla hareket etmesini zorlaştırmakta hem de yargısal denetimi işlevsiz kılmaktadır. Sözlü sınavların temel ilke ve esaslarının bir çerçeve kanun ile düzenlenmesi gerekmektedir. Böyle bir düzenleme, kamuya girişte uygulanacak sözlü sınavlara dair asgari standartları (puanlama kriterleri, sınav komisyonlarının oluşumu, değerlendirme usulleri) belirleyecektir. Kamu hizmetine girme, Anayasa ile güvence altına alınmış temel bir hak olduğundan, bu süreçte kullanılan yöntemlerin de anayasal ilkelerle uyumlu ve denetlenebilir olması gerekmektedir.

İdarenin sınavlara ilişkin düzenleme ve uygulamaları geniş bir takdir yetkisine dayanmakla birlikte bu yetki hukuk devleti ilkesinin gereği olarak yargı denetimine tabidir. Takdir yetkisi, sınırsız ve keyfi bir yetki olmayıp; eşitlik, ölçülülük, tarafsızlık, kamu yararı gibi idare hukukunun temel ilkeleriyle sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda, sınav işlemlerinin, özellikle de sözlü ve uygulamalı sınavların yargısal denetimi hem idarenin hukuka bağlılığını sağlamak hem de bireylerin kamu hizmetine erişiminde eşitlik ve liyakati korumak açısından kritik bir önem taşımaktadır. Sınav işlemlerinin hukuka uygun biçimde gerçekleştirilmesi ve yargısal denetimin etkin şekilde işletilmesi yalnızca bireysel hakların korunması açısından değil, hukuk devleti ilkesinin yaşatılması bakımından da zorunludur. Ancak Danıştay'ın son yıllarda özellikle sözlü sınavların yargısal denetimine ilişkin benimsediği yaklaşım, sınavda sorulacak soruların önceden hazırlanması, soruların ve verilen notların tutanakta gösterilmesiyle yetinilmesi yönündedir. Güncel içtihatlarda sözlü sınavların hukuka uygunluğu açısından üç temel unsurun varlığı aranmaktadır: (1) Sınav komisyonunca sorulacak soruların önceden hazırlanarak tutanağa bağlanması, (2) Her adaya sorulan soruların tutanakla kayda geçirilmesi ve (3) Adayların verdiği yanıtlara hangi komisyon üyesince hangi notun takdir edildiğinin tutanakta ayrı ayrı gösterilmesi. Yargı mercileri, bu üç şekli unsurdan herhangi birinin eksik olması halinde sınav işlemini iptal etmekte; tüm unsurlar sağlandığında ise işlemi hukuka uygun kabul etmektedir. Ancak bu yaklaşım yalnızca şekli bir kontrol mekanizması sunmakta, sınavların esasen en tartışmalı boyutu olan “sebebe” unsurunun denetimini büyük ölçüde göz ardı etmektedir. Adayın sınavda verdiği cevaplar ayrıntılı olarak kayıt altına alınmadıkça ve komisyon üyeleri verdikleri notların gerekçesini açıkça ortaya koymadıkça, idari işlemin şeffaf ve denetlenebilir bir şekilde gerçekleştiğinden söz etmek mümkün değildir. Sadece soruların ve notların yer aldığı bir tutanak, idarenin takdir yetkisinin kötüye kullanılmasını önlemeye yetmeyeceği gibi adaylar açısından da telafisi güç hak kayıplarına yol açmaktadır. Sınavın gerekçesinin somutlaştırılmadığı ve adayın hangi nedenle başarısız sayıldığının açıklanmadığı bir sistemde, sözlü sınavların hukuka uygunluğunun sağlandığını ileri sürmek mümkün değildir. Gerçek anlamda objektif, şeffaf ve denetlenebilir bir sınav sistemi için adayların

cevaplarının ve komisyonun değerlendirme gerekçelerinin mutlaka ayrıntılı olarak kayda geçirilmesi zorunludur.

Çalışmada ulaşılan tespitler çerçevesinde, sınav sisteminin adil ve denetlenebilir hale gelmesi için genel itibariyle şu öneriler getirilmiştir:

- Öncelikle sınav jüri üyelerinin tarafsızlığı sağlayacak şekilde oluşturulması gerekmektedir. Kurulda bağımsızlığı zedeleyecek bir üyeye kesinlikle yer verilmemelidir. Ayrıca sınav yoluyla ölçme ve değerlendirme yapacak kişilerin objektif sınav yapma, ölçme değerlendirme ilkeleri konusunda eğitim sahibi olmasına dikkat edilmelidir ve bu kişilere belirtilen konularda ara eğitimler verilmelidir.
- Sözlü sınavlarda sorular önceden hazırlanmalı ve güvenli şekilde oluşturulmuş bir soru havuzu kullanılmalıdır. Sınav sırasında adayların bu havuzdan rastgele soru seçmesi, sınavın eşitlik ve tarafsızlık ilkesine uygun şekilde gerçekleştirilmesini sağlayacaktır. Bu yöntem, komisyonun subjektif müdahalesini azaltacak; aynı zamanda sınavın şeffaflık ve denetlenebilirlik düzeyini artıracaktır.
- Sözlü sınavların sesli ve görüntülü olarak kayıt altına alınması, asli bir şekil şartı olarak mevzuatta açıkça düzenlenmelidir. Zira kayıt bulunmadığı durumlarda adayların sınavın hukuka aykırı yapıldığını ispat etmesi neredeyse imkansız hâle gelmektedir. Bazı özel düzenlemelerde halen kamera kaydını yasaklayan hükümlerin bulunması, denetimi güçleştirmekte ve keyfi uygulamalara zemin hazırlamaktadır. Bu tür hükümler yürürlükten kaldırılmalı; kayıt altına alma uygulaması yasal bir güvenceye dönüştürülmelidir. Ayrıca, sözlü sınavların sesli/görüntülü kayıt altına alınması konusunda, KVKK'ye uygun davranılmalıdır. KVKK m. 5/2-f hükmü gereğince, ilgilinin temel hak ve özgürlüklerine zarar vermemek kaydıyla, idarenin meşru menfaati çerçevesinde sınavın kayıt altına alınması mümkündür. Bu kayıtlar, olası yargı süreçlerinde idarenin kendisini savunmasına ve işlemin hukuka uygunluğunun denetlenmesine hizmet edecektir.
- Sözlü sınavlarda ayrıntılı bir tutanak hazırlanması ve komisyon üyelerinin verdikleri puanları gerekçelendirmesi zorunlu hale getirilmelidir. Özellikle düşük puanlar yönünden hangi gerekçeyle bu sonuca varıldığına dair somut değerlendirmelerin tutanakta yer alması gerekmektedir. Gereksiz puanlama, sınavın objektifliğini zayıflatmakta ve yargısal denetimi işlevsiz kılmaktadır. Tutanağın detaylı tutulması ve her puanın dayanaklarının açıkça yazılması hem komisyonun keyfilikliğini engelleyecek hem de denetim mercilerine somut değerlendirme imkanı sunacaktır.

- Sözlü sınavlar yalnızca mesleğin doğası gereği zorunlu olduğu durumlarda ve sınırlı başvuru sayısı öngörülen görevlerde kullanılmalı; bilgiye dayalı ve kitlesel başvuruların yapıldığı alanlarda yalnızca yazılı sınav esas alınmalıdır. Sözlü sınavlar, yazılı sınavı tamamlayıcı nitelikte öngörülmeli, tek başına belirleyici ölçme aracı olarak kullanılmamalıdır. Sözlü sınavların genel puanlamaya etkisi sınırlandırılmalı, etki oranı yüzde on beş veya yirmi gibi minimum etkide tutulmalıdır. Yine sözlü sınavlarda asgari puan alma şartı da kaldırılmalıdır.
- Sınav notlarına yönelik itirazların en kısa süre içerisinde karara bağlanabilmesi ve yargıya alternatif çözüm yolları oluşturulabilmesi amacıyla bağımsız ve şeffaf komisyonlar kurulmalıdır. Örneğin, ilk ve ortaöğretim sınavlarına karşı MEB bünyesinde, yükseköğretim sürecindeki sınavlar bakımından ise üniversiteler nezdinde oluşturulacak komisyonlara zorunlu itiraz yolu öngörülmelidir. Bu tür alternatif mekanizmalar, idareye olan güveni artırdığı gibi yargının iş yükünü de azaltacaktır.
- Teknolojik gelişmeler sayesinde sınavlarda liyakati sağlamak ve denetimi artırmak için sözlü sınavların değerlendirilmesinde yapay zeka sistemlerinden yararlanılabilir. Adayların cevaplarını metne dönüştüren, diksiyon ve hitabet gibi özelliklerini analiz eden entegre bir yapay zeka sistemi teknik uzmanlarla iş birliği içinde geliştirilebilir. Dijitalleşme ve yapay zeka uygulamalarının sınav süreçlerine entegrasyonu, yeni hukuki düzenlemeleri gerektirmektedir. Zira dijital sınavlar ve yapay zeka uygulamaları, kişisel veri güvenliği gibi yeni denetim sorunlarını beraberinde getirmektedir. Aday cevaplarının metne dönüştürülerek analiz edilmesi, jüri değerlendirmesinin nesnel ve şeffaf bir şekilde yürütülmesi bakımından faydalı olacaktır. Bu, sınavlarda liyakatin sağlanması ve yargısal denetimin etkinleştirilmesi açısından da önemli bir adım olabilir.
- Her ne kadar doktrinde bazı görüşler, özellikle akademik alanlarda sınav değerlendirmelerinin öğretim elemanlarının takdir yetkisi kapsamında kaldığını ve bu nedenle yargı denetimine kapalı olması gerektiğini savunsa da sınav sonuçlarının mutlak bir takdir yetkisine dayandırılarak yargı denetimi dışına çıkarılması, Anayasa'nın 10. maddesinde güvence altına alınan eşitlik ilkesiyle bağdaşmayacağı gibi kamu hizmetine girişte liyakat ve adaletin tesisini de zedeleyebilecektir. Dolayısıyla, sınav işlemlerinin gerekirse bilirkişi incelemesi yoluyla da olsa yargısal denetime tabi tutulması, hukuk devleti ilkesinin ve idarenin hesap verebilirliğinin bir gereği olarak kabul edilmelidir. Ancak sınav ve jüri değerlendirmelerine karşı açılan davalarda

bilirkişi incelemesi, yalnızca sürecin hukuka uygunluğu ve ölçme değerlendirme ilkelerine bağlı kalınıp kalınmadığıyla sınırlı tutulmalıdır. Bilirkişiler, jüri yerine geçerek yeniden değerlendirme yapmamalı; yalnızca değerlendirmenin objektif, gerekçeli ve mevzuata uygun olup olmadığını denetlemelidir. Fransa ve Almanya gibi ülkelerde olduğu gibi sınav değerlendirmelerinin yargısal denetiminin sınırlı tutulması, öğretim üyelerinin akademik özgürlüğünün korunması açısından oldukça önemlidir. Özellikle akademik jüri değerlendirmelerinde bilirkişi incelemesi süreci, bilimsel özerklik ile yargısal denetim arasındaki dengeyi zedelemeyecek şekilde kurgulanmalı; mahkemeler içerik yerine sürecin hukuka uygunluğuna odaklanmalıdır. Ancak, öğretim elemanlarının not verme sürecinde keyfi davranma ihtimali göz önünde bulundurularak, denetim mekanizmasının tamamen ortadan kaldırılması da doğru değildir. Bu noktada, bilirkişi incelemesinin kapsamının daraltılması ve yalnızca açık bir değerlendirme hatası, eşitlik ilkesinin ihlali veya usuli eksikliklerin olması gibi sınırlı durumlarda müdahale edilmesi, akademik özgürlük ile yargısal denetim arasında dengeli bir çözüm sunacaktır.

- Lisansüstü eğitimde ölçme ve değerlendirme süreçlerine ilişkin açık standartların bulunmaması ciddi belirsizliklere yol açmaktadır. Özellikle tez savunması, yeterlilik sınavı ve jüri değerlendirmeleri gibi aşamalarda uygulanacak ölçütlerin netleştirilmesi hem adaylar açısından hukuki güvenliği sağlayacak hem de yargısal denetimin etkinliğini artıracaktır. Bu nedenle, lisansüstü eğitime ilişkin düzenlemeler gözden geçirilmeli ve ölçme değerlendirme standartları açıkça tanımlanmalıdır. Lisansüstü eğitim süreçlerinde somut ve açık hükümlerin öngörülmesi hukuki güvenlik ve belirlilik ilkeleri açısından zorunludur. Zira belirsiz veya yoruma açık düzenlemeler, hem adayların hak kayıplarına yol açmakta hem de idarenin keyfi uygulamalarına zemin hazırlamaktadır. Açık ve net ölçütlerin belirlenmesi, hem adayların beklentilerini ve yükümlülüklerini önceden bilmelerini sağlayacak hem de sınav ve değerlendirme işlemlerinin nesnel biçimde denetlenmesine imkan tanıyacaktır. Böylece, gerek adaylar açısından öngörülebilir ve adil bir süreç yürütülmesi, gerekse idarenin işlemlerinin yargı denetimine tam anlamıyla açık hale gelmesi mümkün olacaktır.
- Yükseköğretim sistemimizde, farklı üniversitelerde benzer programlarda öğrenim gören öğrenciler arasında ölçme ve değerlendirme bakımından ciddi farklılıklar bulunduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, Anayasa'nın 10. maddesinde güvence altına alınan eşitlik ilkesini zedelemekte; eğitimde fırsat eşitliğini yalnızca erişim boyutuyla sınırlı görmenin yetersizliğini ortaya koymaktadır. Ölçme ve değerlendirme süreçlerinde

adaletin sağlanması, öğrenciler arasında öngörülebilir ve eşit bir sistemin inşası açısından zorunludur. Özellikle devlet ve vakıf üniversiteleri arasındaki uygulama farklılıkları hem öğrenci haklarını hem de kamu yararını olumsuz etkileyebilecek düzeye ulaşmıştır. Bu nedenle, yükseköğretimde program temelli ve ülke genelini kapsayan bir “Eğitim, Öğretim ve Sınav Kanunu”nun hazırlanması gerektiği kanaatindeyiz. Hukuk ve tıp gibi temel alanlarda asgari müfredat, kredi yükü, sınav türleri ve başarı kriterlerini belirleyen çerçeve düzenlemelerin, kurumsal özerkliği zedelemekten yasal zemine kavuşturulması; ölçme ve değerlendirme süreçlerinde standardizasyonu sağlayacak, keyfiliğin önüne geçecek ve öğrenci haklarının daha güçlü korunmasına katkı sunacaktır.

KAYNAKÇA

- II. Ulusal İdare Hukuku Kongresi: **İdari Yargının Dünyada Bugünkü Yeri**, Ankara, 1993.
- Acar, Örnek : **Kamu Yönetimi**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1992.
- Afacan Adanır, Gülgün : “E-Sınav Sistemi ile İlgili Öğrenci Görüşleri ve Yaşanan Sorunların Araştırılması”, **Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, C. 13, S. 2, 2021, ss. 189-207.
- Akbulut, Emre : “Yargılamanın Yasallığı ve Danıştay’ca Verilen "Değişik Gerekçe ile Onama" Kararları”, **İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi**, C. 15, S. 1, 2012, ss. 233-259.
- Akbulut, Emre : **Türk İdare Hukukunda Kanuni İdare İlkesi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2013.
- Akgüner, Tayfun/Berk, Kahraman: **İdare Hukuku**, 8. Basım, Der Yayınları, İstanbul, 2017.
- Akhun, İlhan : “Sınav Türleri ve Bunların Bilgiyi Ölçme Değerleri”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C. 15, S. 2, 1982, ss. 311-320.
- Akpınar, Burhan : “Türk Eğitim Sisteminin Merkezi Sınav Sorunu”, **Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi**, Y. 13, S. 40, 2017, ss. 32-40.
- Aküzüm, Ural : “Türk İdare Hukukunda Sınavlar: Genel Bir Bakış”, **İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 16, S. 2-1, 2017, ss. 93-118.
- Akyıldız, Ali : “İdarenin Takdir Yetkisi ve Yargısal Denetimi”, **T.C. Danıştay Başkanlığı 151. Yıl Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu**, Danıştay Yayınları No: 106, Ankara, 2019, ss. 57-133.
- Akyılmaz, Bahtiyar : “Doçentlik Değerlendirme Jürisinin Değerlendirme Raporlarının Yargısal Denetimi Üzerine Düşünceler”, **Prof. Dr. İhsan Erdoğan’a Armağan**, C. I, Adalet Yayınevi, Ankara, 2024, ss. 143-172, (Doçentlik Değerlendirme).

- Akyılmaz, Bahtiyar : “Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi**, S. 1, 1998, ss. 23-55.
- Akyılmaz, Bahtiyar : **İdari Usul İlkeleri Işığında İdari İşlemin Yapılış Usulü**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2000, (İdari Usul).
- Akyılmaz, Bahtiyar/ Sezginer, Murat/Kaya, Cemil: **Açıklamalı İctihathı Türk İdari Yargılama Hukuku**, Savaş Yayınları, Ankara, 2019, (Açıklamalı İctihatlı İdari Yargı).
- Akyılmaz, Bahtiyar/Sezginer, Murat/Kaya, Cemil: **Türk İdare Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 18. Baskı, Ankara, 2024, (İdare Hukuku).
- Akyılmaz, Bahtiyar/Sezginer, Murat/Kaya, Cemil: **Türk İdari Yargılama Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara, 2024, (İdari Yargı).
- Aladağ, Cesim/Dalgıç, Servet: “Lisansüstü Eğitimde Yaşanan Sorunlar”, **Lisansüstü Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, ed. Tanhan, Fuat, Pegem Akademi, Ankara, 2019.
- Alan, Nuri : “İptal Davalarının Ön ve Esastan Kabul Şartları”, **Danıştay Dergisi**, S. 50-51, 1983, ss. 23-50.
- Alaylıoğlu, Ruşen/ Oğuzkan, A. Ferhan: **Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü**, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1976.
- Albayrak, Süha Oğuz : “**Türk Kamu Yönetiminde Hizmete Alma Politikaları**,” Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Algan, Bülent/Algan, Müberra: “Eğitim Hakkı ve Özgürlüğü Bağlamında Eğitim Hizmetlerinin Ruhsat Usulü İle Özel Kişilere Gördürülmesi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 17, S. 3, 2013, ss. 147-194.
- Alıcı, Devrim : “Performansa Dayalı Ölçme”, **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, ed. Tekindal, Satılmış, 6. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, 2020.
- Alpaydın, Yusuf Alpaydın/Demirci, Mehmed Esad: “Türk Akademisyenlerin Doçentliğe Hazırlığa Ve Doçentlik Sınavına İlişkin Deneyimlerinin Fenomenolojik Olarak İncelenmesi”, **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, C. 54, S. 54, 2021, ss. 255-276.

- Ansary, Tuğrul : “Test Usulü Sınavlarla İlgili Bir Deneme”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 26, S. 3, 1969, ss. 337-342.
- Antalya, Gökhan : “Hukuk Öğrencisinin Pratik Çalışma-ya da Sınav-Olayının Hukuk Çözüm Metoduna Hakim On İki Metodolojik Temel İlke”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 27, S. 1, 2021, ss. 440-465.
- Antel, Sadrettin Celal : **Umumi Didaktik**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 359, İstanbul, 1952.
- Apaydın, Yusuf/Akın, Mahmut H.: “Türkiye’de Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Doktora Tezi Hazırlamada Ana Yönelimler”, **İnsan ve Toplum**, C. 4, S. 8, 2014, ss. 1-28.
- Arat Özkaya, Nilay : **Türk İdare Hukuku’nda İdarenin Hukuk Sınırları İçinde Hareket Serbestisi “Takdir Yetkisi” ve Bunun Sınırları Üzerine Bir İnceleme**, Beta Yayınları, İstanbul, 2015.
- Arslantürk, Yalçın : “Kamu Kurumlarında Görevden Alınan Üst Kademe Yöneticilerin Uzman Kadrolara Atanmasını Öngören 375 Sayılı KHK Hükmünün Anayasal Eleştirisi”, **Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 10, S. 1, 2024, ss. 223-246.
- Aslan, Canan : “Türkçe Eğitimi Programlarında Lisansüstü Öğrenim Gören Öğrencilerin Akademik Öz yeterliklerine İlişkin Görüşleri”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 10, S. 19, 2010, ss. 87-115.
- Aslan, Zehreddin : “Türk İdari Yargı Sisteminde Re’sen Araştırma İlkesi”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, S. 23-24, 2001, ss. 53-58.
- Aslan, Zehreddin : **İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması**, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, 2017, (Yürütmenin Durdurulması).
- Aslan, Zehreddin : **Madde Sistematiği ile İdari Yargılama Hukuku**, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024, (İdari Yargı).
- Atalay, Esra : “Bilim Özgürlüğü”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 68, S. 1-2, 2010, ss. 3-42.
- Atasayan, Gözde M. : **Kamu Hizmetlerinin Süreklilik ve Düzenlilik İlkesi**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2012.

- Atay, Ender Ethem : **İdare Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, 2022, (İdare Hukuku).
- Atay, Ender Ethem : **İdari Yargılama Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, 2024, (İdari Yargı).
- Atay, Mesude : “Okullarda Eğitimin Amacı, Yöntemi ve İçeriği”, **Eğitim Hakkı ve Eğitimde Haklar, Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri Işığında Ulusal Mevzuatın Değerlendirilmesi**, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009.
- Ateş, Mustafa : **Kamu Hizmetlerinde İşe Alma Sistemleri ve Türkiye’de Uygulanan Politikalar Üzerine Bir İnceleme**, DPT Yayını No: 2383, Ankara, 1995.
- Avcı, Mustafa : “6545 ve 6552 sayılı Kanunlar ile İdari Yargıya İlişkin Kanunlarda Değişiklikler Üzerine Bir İnceleme”, **Legal Hukuk Dergisi**, C. 13, S. 152, 2015, ss. 35-106.
- Avcı, Mustafa : “Adlî, İdarî ve Askerî Hâkimliğe ve Savcılığa Alınmaya İlişkin Bazı Değerlendirmeler,” **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 61, S. 3, 2012, ss. 887-924, (Hâkimliğe ve Savcılığa Alınma).
- Avcı, Mustafa : **Devlet Memurları Kanunu Kapsamında Kamu Görevliliğine Giriş**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009, (Kamu Görevliliğine Giriş).
- Ayaydın, Cem : “İdari Yargı’nın Sahip Olduğu İşlevler ve Tabi Olduğu Sınırlamalar Hakkında Bazı Tespitler ve Değerlendirmeler”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 69, S. 1-2, 2011, ss. 505-592.
- Aykaç, Burhan : “Personel Yönetiminde Yeterlik İlkesi”, **Amme İdaresi Dergisi**, C. 23, S. 4, 1990, ss. 91-109.
- Ayman Güler, Birgül : **Kamu Personeli: Sistem ve Yönetim**, İmge Kitabevi, 2. Baskı, Ankara, 2013.
- Azak, Kerim : “İdari Yargıda Sınırlı Ehliyetsizlerin Genel (Objektif) Dava Ehliyeti”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 72, S. 1, 2023, ss. 183-212.
- Azrak, Ülkü : “Millileştirme ve Kamu Hizmeti,” **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 36, S. 1-4, 1970, ss. 44-78.

- Bağrıaçık, Ahmet : “Kamu Hizmetinin Uyarlanma İlkesi Üzerine Bir Değerlendirme”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 26, S. 3, 2018, ss. 255-283.
- Bağrıaçık, Ahmet : “Yürütmenin Durdurulması Kurumunda Uygulanmakla Etkisi Tükenecek İşlem Sorunsalı”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 29, S. 1, ss. 695-723.
- Balta, Tahsin Bekir : **İdare Hukuku I (Genel Konular)**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1970.
- Balta, Tahsin Bekir : **İdare Hukukuna Giriş I**, TODAİE Yayınları, No 117, Ankara, 1968/1970.
- Baltacı, Ali : “Doçentlik Başvuru ve Değerlendirme Sürecinde Yaşanan Sorunlar: Fenomenolojik Bir Araştırma”, **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, C. 12, S. 2, 2022, ss. 313-323.
- Baş, Gökhan/Kıvılcım, Zafer S.: “Türkiye’de Öğrencilerin Merkezi Sistem Sınavları ile İlgili Algıları: Bir Metafor Analizi Çalışması”, **Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi**, C. 7, S. 2, 2019, ss. 639-667.
- Başol, Gülşah/Kocadağ Ünver, Tuğba/Çiğdem, Harun: “Student Views towards E-Test Applications in Measurement and Evaluation Course”, **International Journal of Turkish Education Sciences**, S. 8, 2017, ss. 111-128.
- Bektaş, Murat/Akdeniz Kudubeş, Aslı: “Bir Ölçme ve Değerlendirme Aracı Olarak: Yazılı Sınavlar”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi**, C. 7, S. 4, 2014, ss. 330-336.
- Bıkmaz Bilgen, Özge : “Tamamlayıcı Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri I: Performans Değerlendirme”, **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, ed. Doğan, Nuri, Pegem Akademi, 2. Baskı, Ankara, 2020.
- Bilgen, Pertev : “Kamu Hizmeti Hakkında” **İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi**, C. 1, S. 1, 1980, ss. 113-116.
- Bilgili, Ali Sinan : “Üniversitelerde Bilimsel/Akademik Özerklik ve Özgürlük Hakkında Bir Değerlendirme”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 20, S. 1, 2016, ss. 1-15.
- Bilgin, Hüseyin : **Bölge İdare Mahkemelerinin Kesin Kararları Arasındaki İhtihat Farklılığı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.

- Bilgin, Hüseyin/Sezer, Yasin: “Not Tespit Davaları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, C. 22, S. 81, 2009, ss. 1-36.
- Bilican Demir, Safiye : “Değerlendirme ve Not Verme”, **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, ed.Tekindal, Satılmış, 6. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, 2020.
- Bilke, Efe : “Kamu Görevine Girişte Sözlü Sınav”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 1, S. 2, 2023, ss. 153-178.
- Bingöl Schrijer, Bilge : “COVID-19 Salgını Süresince Eğitim Hakkı, Fırsat Eşitliği ve Sınavlara İlişkin Temel Problemler”, **İstanbul Hukuk Mecmuası**, C. 78, S. 2, 2020, ss. 837-884.
- Bingöl Schrijer, Bilge : “Sınav Hukukunun Kuramsal Temelleri”, **Çocuk Hakları-Eğitim Hukuku-Vatandaşlık Eğitimi: Prof. Dr. Emine Akyüz’e Armağan**, Taşkın, P./Karaman Kepenekçi, Y. (Ed.), Pegem Yayınları, Ankara, 2018, ss. 418-432.
- Bingöl, Bilge : “Türkiye İçin Bir Eğitim Hukuku Teorisinin Gerekliliği”, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 2, S. 2, 2012, ss. 25-38.
- Boz, Selman Sacit : **İdare Hukukunda Haklı Beklentinin Korunması**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2017.
- Boz, Selman Sacit/Tetik, Ahmet Talha: “Basit Hukuka Aykırılık İdarenin Sorumluluğu Kaldıran Hallerden Biri Olarak Kabul Edilebilir mi?” 4. Uluslararası Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Kongresi, **Tam Metin Bildiri Kitabı**, 2024, ss. 311-337.
- Boz, Selman Sacit/İnce, Abidin Kadir/ Büyükyıldırım, Gizem Elif/ Acar, Enis: **Kamu Personel Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.
- Boz, Selman Sacit/Tetik, Ahmet Talha/Bölükbaşı, Mustafa Oğuzhan/Nacak, Mehmet: **Türk İdari Yargılama Hukukunda Temyiz**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.
- Bozkurt, Aras/Uçar, Hasan : “E-Öğrenme ve E-Sınavlar: Çevrimiçi Ölçme Değerlendirme Süreçlerinde Kimlik Doğrulama Yöntemlerine İlişkin Öğrenen Görüşlerinin İncelenmesi”, **Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 4, S. 2, 2018, ss. 745-755.

- Bulut, Fatma/Ceylan, Duygu/Ceylan, Bilal: “İlkokulda Kullanılan Ölçme Değerlendirme Yöntemlerinin Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda İncelenmesi”, **Black Sea Journal of Public and Social Science**, C. 5, S. 2, 2022, ss. 48-55.
- Büyüköztürk, Şener : “Sınavlar Üzerine Düşünceler”, **Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi**, C. 6, S. 2, 2016, ss. 345-356.
- Can, Ertuğ : “Öğrenci Görüşlerine Göre Merkezi Sınavların Etkilerinin Belirlenmesi”, **The Journal of Academic Social Science**, C. 5, S. 58, 2017, ss. 108-122.
- Candan, Turgut : **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, Yetkin Yayınları, 9. Baskı, Ankara, 2022.
- Canman, Doğan : **Çağdaş Personel Yönetimi**, TODAİE Yayınları, Ankara, 1995.
- Cardona, Francisco : “Recruitment in Civil Service Systems of EU Members and in Some Candidate States”, **Seminar on Civil Service Recruitment Procedures**, Vilnius, 2006.
- Ceylan, Mahmut : “İdari Yargıda Delil Serbestisi ve Sınırları”, **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 8, S. 16, 2018, ss. 325-342.
- Cohen, Matilde : “Sincerity and Reason Giving: When May Legal Decision Makers Lie”, **DePaul Law Review**, Article 3, Vol. 59, Iss. 4, 2010.
- Çağlar, Selda : **Uluslararası Hukuk ve Türk Hukuk Sisteminde Engellilerin Eğitim Hakkı ve Devlet Yükümlülükleri**, Beta Yayınları, İstanbul, 2009.
- Çağlayan, Ramazan : “İdari İşlemin Geri Alınması Üzerine”, **Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 4, S. 1-2, 2000, ss. 43-58.
- Çağlayan, Ramazan : “İdârî Yargılama Usûlünde Dâvâ Açma Süresine İlişkin Güncel Kararlar Üzerine Bâzı Mülâhazalar”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 26, S. 4, 2022, ss. 207-245.
- Çağlayan, Ramazan : “Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığının Eşdeğer Sınava Çağırma Yetkisi Üzerine Mülâhazalar”, **Ankara Hacı**

- Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 27, S. 3, 2023, ss. 193-228, (Eşdeğer Sınav).
- Çağlayan, Ramazan : “Türk Hukukunda İdarenin Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 7, S. 3-4, 2003, ss. 171-208, (Takdir Yetkisi).
- Çağlayan, Ramazan : **İdari Yargı Kararlarının Sonuçları ve Uygulanması**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2001.
- Çağlayan, Ramazan : **İdari Yargılama Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 16. Baskı, Ankara, 2024, (İdari Yargı).
- Çağlayan, Ramazan : “İdari Yargılama Hukukunda Yargı Yerinin Sebep İkame Yetkisi”, **Danıştay Dergisi**, S. 141, 2016, ss. 9-39.
- Çakan, Mehtap : “Eğitim Sistemimizde Yaygın Olarak Kullanılan Sınav Türleri”, **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, ed. Tekindal, Satılmış, 6. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, 2020.
- Çal, Sedat : “Kamu Hizmeti: Bir Tanım Denemesi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 11, S. 1-2, 2007, ss. 559-655.
- Çalışkan, Ahmet Ziya : “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Eğitim ve Öğrenim Hakkı”, **Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 11, S. 3-4, 2007, ss. 295-14.
- Çamur, Ömer : “Kamu Yönetiminde Liyakatin Önemi: Adalet Temelinde Bir Değerlendirme”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 19, S. 2, 2020, ss. 459-474.
- Çamurcuoğlu, Gülden : “Meritokrasi”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 26, S. 4, 2022, ss. 269-312.
- Çaptuğ, Mehpare : “Covid-19 Salgınının Kamu Hizmetlerinin Dijitalleşmesi Sürecine Etkisi ve Sonuçları”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 23, S. 2, 2021, ss. 1309-1327.
- Çaptuğ, Mehpare : “Hukuki Güvenlik İlkesinin Kavramsal Gelişimi”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Y. 9, S. 17, 2021, ss. 133-160.
- Çavuş, Muhammet Nimet : “Eğitimde Yapay Zekâ Tabanlı Ölçme ve Değerlendirme Üzerine Bir Derleme”, **International Journal of English for Specific Purposes**, C. 2, S. 1, 2024, ss. 39-54.

- Çelik, Dursun : “Tam Otomatikleştirilmiş İdari İşlemler”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 28, S. 4, ss. 413-452.
- Çevikçelik, Muradiye : “Gümrük Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesinin Önemi: Danıştay Kararı Işığında Bir İnceleme”, **Ankara Barosu Dergisi**, C. 82, S. 3, 2024, ss. 1-35.
- Çevikçelik, Muradiye, : “Uzaktan Eğitim Sürecinde Kişisel Verilerin İşlenmesi Sorunu”, **Uzaktan Eğitimde Güncel Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, ASBÜ Yayınları, 2022, (Kişisel Veri), ss. 94-102.
- Çığlı, Halil : “Başkasının Yerine Sınava Girme Eylemlerinin Türk Ceza Kanunu ile Diğer Özel Kanunlardaki Karşılığı”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C. 10, S. 103, 2015, ss. 49-58.
- Çınarlı, Serkan : **İdari Yargılamada İstinaf ve Bölge İdare Mahkemeleri**, Seçkin Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2020.
- Çınarlı, Serkan/Bilgin, Hüseyin/Özel, Kadir Can: “Yargı Kararları Işığında İdari Yargıda Şekle Aykırılık Sebebiyle Dava Dilekçesinin Reddi -İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 3. ve 5. Maddesi Bağlamında Değerlendirmeler-”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 25, S. 2, 2023, ss. 477-542.
- Çıtak, Halim Alperen : “Fransız Danıştay’ının Dijitalleşme Olgusuna Bakışı”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 169, 2023, ss. 545-576.
- Çokkaş, Yakup : “İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Aşamasında Ortaya Çıkan İmkânsızlık”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 70, S. 4, 2021, ss. 1313-1359.
- Çökelek, Mehmet : **Bölge İdare Mahkemelerinin Kesin Nitelikteki Kararları Arasında Aykırılığın Giderilmesi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024.
- Demir, Abdullah : “Osmanlı Devleti’nde Devşirme Sistemi”, **Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 1, S. 1, 2017, ss. 19-27.
- Demir, Engin/Göloğlu Demir, Cennet/Özdemir, Mehmet Çağatay: “Akademik Yükseltme ve Atama Sürecine Yönelik Öğretim Üyesi Görüşleri”, **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, S. 1, 2017, ss. 12-23.
- Demircioğlu, Mustafa Yaşar : “Yeni Düzenlemeler Çerçevesinde Doçentlik Sınavı”, **Ankara Barosu Dergisi**, S. 3, 2016, ss. 363-415.

- Demirelli, Levent/Aydın, Recep: “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Türk Kamu Personel Yönetiminin Örgütlenmesi”, **Yasama Dergisi**, S. 42, 2020, ss. 49-96.
- Deniz, Buket : “Türk Hukukunda Engelliler Bakımından Kamu Hizmetine Girme Hakkı”, **Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 3, S. 1, 2021, ss. 66-124.
- Derdiman, R. Cengiz : “İdari Yargıda Birden Fazla Davanın Tek Dilekçe ile Açılması: Türk İdari Yargılama Usulü Kanununun 5. Maddesinin Anlamı ve Kapsamı Üzerinde Değerlendirmeler”, **Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 2, S. 2, 2020, ss. 249-295.
- Derdiman, R. Cengiz : **İdare Hukuku**, 2. Baskı, Alfa Aktüel Yayınları, Bursa, 2007.
- Detterbeck Steffen : **Allgemeines Verwaltungsrecht mit Verwaltungsrecht**, C.H.Beck, 18. Auflage, 2020.
- Dilaver, H. Hüseyin : İdâdilere Öğretmen Alımı ve Orijinal Bir Sınav Belgesi, https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/143/7.htm, erişim tarihi: 16.02.2022.
- Diler, Kübra İmran : “**Kamu Personel Hukukunda Liyakat İlkesi**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2018.
- Doğan, Nuri : “Geleneksel Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri”, **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, ed. Doğan, Nuri, Pegem Akademi, 2. Baskı, Ankara, 2020.
- Doğan, Nuri : “Temel Kavramlar”, **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, ed. Doğan, Nuri, 2. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, 2020.
- Dökmen, Üstün : **Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi : Kuruluşu, Gelişmesi, Çalışmaları**, ÖSYM Yayınları, Ankara, 1992.
- Dönmez, Burhanettin : “Türkiye’de Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş Sistemine İlişkin Bir Değerlendirme”, **Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi**, Y. 13, S. 40, 2017, ss. 26-31.
- Duran, Lütfi : “İdare Alanının Düzenlenmesinde Teşrii ve Tanzimi Tasarruflarının Sınırları”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 30, S. 3-4, 1965, ss. 466-492.

- Duran, Lütfi : “İdari Müracaatlar ve Bunlar Karşısında İdarenin Sükutu Meselesi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 12, S. 1, 1946, ss. 130-199.
- Duran, Lütfi : **İdare Hukuku Ders Notları**, İstanbul Fakülteler Matbaası, 1982.
- Ekinci, Ahmet : “Anayasa Mahkemesi’nin Bireysel Başvuru Kararlarında Mahkemeye Erişim Hakkı”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 18, S. 3-4, 2014, ss. 821-848.
- Ekinci, Murat : **İdari İstikrar İlkesi**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.
- Eminoğlu, Özge : “Türkiye’de Kamu Hizmetine Girme Hakkı ve Liyakat İlkesi Açısından Sözlü Sınavlar: Bir Kamu Kurumu Örneği”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara, 2019.
- Erdem, Jülide Gül : “Türk ve Alman İdare Hukuku Öğretilerinde Belirsiz Hukuki Kavramlar”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 10, S. 1, 2019, ss. 61-72.
- Erdoğan, Irmak : “Covid-19 Pandemisi Döneminde Uzaktan Eğitim ve Uzaktan Sınavın Kişisel Verilerin Korunması Açısından Değerlendirilmesi”, **Covid-19 Pandemisinde Dijital Dönüşüm ve Hukuk**, Özel Rapor, 2021, ss. 50-65.
- Erkut, Celal : **İptal Davasının Konusunu Oluşturma Bakımından İdari İşlemin Kimliği**, Danıştay Yayınları, Ankara, 1990.
- Erkut, Celal/Soybay, Selçuk : **Anayasa ve İdari Yargılama Hukukuna İlişkin Kanunlar**, 5. Baskı, Beta Basım, İstanbul, 2001.
- Ersöz, Ahmet Kürşat : “Yönetmelik ve Hukuk”, **Kamusal Hizmet Sunumunda Yönetmelik ve Hukuk**, ed. Demir Uslu, Yeter, Medipol Üniversitesi Yayınları: 79, İstanbul, 2025, ss. 29-32.
- Ersöz, Ahmet Kürşat : “Cumhuriyetimizin 100 Yıllık Sürecinde Hukuk Eğitimi ile İlgili Tespit, Görüş ve Öneriler”, **Vergi Sorunları Dergisi**, S. 436, C. 48, 2025, s. 36-46.
- Esenyel Hanaz, Fatma : “Çevrimiçi Eğitimde Üniversite Öğrencilerinin Kişisel Verilerinin İşlenmesinin Hukuki Sebepleri”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, C. 34, S. 155, 2021, ss. 409-460.

- Evren, Çınar Can : “Bir Danıştay Kararı Üzerine Kamu Hizmetinde Bedel Sorunu”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 11, S. 1, 2007, ss. 679-692.
- Evren, Çınar Can/Uçar, İsmail: **Kamu Görevlileri Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2020.
- Falcıoğlu, Egemen : **Düzenleyici ve Denetleyici Kurulların İdari İşlemlerinde Yargısal Denetiminin Kapsamı ve Etkinliği**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018.
- Gedikoğlu, Tokay : “Yükseköğretimde Akademik Özgürlük”, **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, S. 3, 2013, ss. 179-183.
- Gerson, Daniel : “**Leadership For A High Performing Civil Service: Towards Senior Civil Service Systems in OECD Countries**”, OECD Working Papers on Public Governance, No: 40, 2020.
- Göçgün, Muhammed : **İdari İşlemin Konu Unsuru**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.
- Göçgün, Muhammed : “Kamu Hizmetlerinin Süreklilik ve Uyarlanma İlkeleri Arasındaki İlişkinin Koronavirüs Sürecindeki Bir Tezahürü: Uzaktan Eğitim”, **Koronavirüs Döneminde Güncel Hukuki Meseleler Sempozyumu Bildiri Özeti Kitabı**, İstanbul İbni Haldun Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2020, ss. 269-274.
- Gözler, Kemal : **Hukuk Eğitiminde Sınavlar**, Ekin Yayınevi, Bursa, 1999.
- Gözler, Kemal : **İdare Hukuku**, C. I, Ekin Yayınevi, 3. Baskı, Bursa, 2019.
- Gözler, Kemal : **İdare Hukuku**, C. II, Ekin Yayınevi, 3. Baskı, Bursa, 2019.
- Gözler, Kemal : **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, 23. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019.
- Gözlügöl, Said Vakkas : **Avrupa İnsan Hakları Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2014.
- Gözübüyük, A. Şeref : **Yönetim Hukuku**, Turhan Kitabevi, 25. Bası, Ankara, 2007.
- Gözübüyük, A. Şeref/Gölcüklü, Feyyaz: **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi)**, Turhan Kitabevi, 11. Baskı, Ankara, 2016.
- Gözübüyük, Şeref/ Dinçer, Güven: **İdari Yargılama Usulü**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1996.

- Gözübüyük, Şeref/ Tan, Turgut: **İdare Hukuku Cilt II İdari Yargılama Hukuku**, Turhan Kitabevi, 8. Bası, Ankara, 2016.
- Gülan, Aydın : “Kamu Hizmeti Kavramı”, **İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi**, Prof. Dr. Lütfi Duran’a Armağan, C. 9, S. 1-3, 1988, ss. 147-159.
- Gülan, Aydın : “Türkiye’de Kamu Hizmetlerinin Gelişimi,” **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 6, S. 1-4, 1998, ss. 97-107.
- Güleç, İsmail/Güleç Aslan, Yeşim: “Af Kanunu ile Lisansüstü Eğitime Yeniden Başlayan Öğrencilerin Deneyimlerinin İncelenmesi”, **Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi**, C. 2, S. 4, 2013, ss. 270-276.
- Gülmez, Mesut : “Sözleşmeli Personel, Anayasa ve Uluslararası Kurallar”, **Amme İdaresi Dergisi**, C. 21, S. 4, 1988, ss. 25-44.
- Günday, Metin : **İdare Hukuku**, İmaj Yayınevi, 11. Baskı, Ankara, 2017, (İdare Hukuku).
- Günday, Metin : **İdari Yargılama Hukuku**, Turhan Kitabevi, 3. Baskı, Ankara, 2024, (İdari Yargı).
- Güneş, Ahmet M. : **Hukuk Metodolojisi**, Ekin Yayınevi, 4. Baskı, Bursa, 2021.
- Güneş, Felemez : **İdari Yargı Yetkisinin Sınırı**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2022.
- Güran, Sait : “Yargı Denetiminin Kapsamı”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 52, S. 1-4, 1987, ss. 35-45.
- Güran, Sait : **Memur Hukukunda Kayırma ve Liyakat Sistemleri**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi No: 627, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1980, (Memur Hukukunda Kayırma ve Liyakat Sistemleri).
- Güzel, Oğuzhan : “**Türk İdari Yargılama Hukukunda Temyiz**”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankarai 2024.
- Hafizoğulları, Zeki : “Hukuk Öğretiminde Test* Mümkün Müdür? Ceza Hukukunda Bir Sınav Denemesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 39, S. 1, 1987, ss. 17-58.
- Helvacı, Serap : “Kişilik İşlemi Hakları (Münhasıran Şahsa Bağlı Haklar)” Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1993.

- Hogan, Thomas P. : **Educational Assesment**, Willey Jossey Bass Education, 2007.
- İpsen, Jörn : **Allgemeines Verwaltungsrecht**, 4. Auflage, 2005, ss. 144-152.
- İşıklar, Celal : “659 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname Sonrası İdari Yargıda Husumete İlişkin Esâslar”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, C. 3, S. 10, 2012, ss. 381-420.
- İşıklar, Celal : “Türk İdari Yargısından İlk İnceleme Kurumunun Yasal Seyri, Yeri, Gereği ve Yararı”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C. 7, S. 67, 2012, ss. 46-58.
- İnceoğlu, Sibel : **İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı**, Beta Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2013.
- İşbir, Begüm : **Kamu Tüzel Kişiliği**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2017.
- İşçi, Jülide : **İdari Merci Tecavüzü**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.
- İzci, Büşra : **Meccanilik İlkesi ve Türkiye’de Kamu Hizmetinden Yararlanandan Karşılık Alınmasının Meşruiyeti**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- Kağıtçıoğlu, Mutlu : “İdari İşlem Teorisi Çerçevesinde İdari Merci Tecavüzü Kavramının Değerlendirilmesi”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, C. 7, S. 30, 2017, ss. 237-271, (İdari Merci Tecavüzü).
- Kağıtçıoğlu, Mutlu : “Yapay Zekâ ve İdare Hukuku (Bugünden Geleceğe Yönelik Bir Değerlendirme)”, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 11, S. 1, 2021, ss. 118-168.
- Kalabalık, Halil : “İdarenin Takdir Yetkisinin Sınırları ve Yargısal Denetimi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. I, S. 1, 1997, ss. 172-211.
- Kalabalık, Halil : **İdare Hukuku Dersleri II**, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara, 2024, (İdare Hukuku).
- Kalabalık, Halil : **İdari Yargılama Usulü Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 18. Baskı, Ankara, 2025, (İdari Yargılama).
- Kalabalık, Halil : **İnsan Hakları Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara, 2017.
- Kale Özçelik, Fatmagül : “Covid-19 Salgını Sürecinde Üniversite Eğitiminde Kullanılan Uzaktan Eğitim Platformlarının 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Çerçevesinde Değerlendirilmesi”,

- Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 11, S. 1, 2021, ss. 135-170.
- Kaman Karan, Nur : **Devlet Memurluğunun Sona Ermesi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003.
- Kanlıgöz, Cihan : “1982 Anayasasına Göre Kamu Görevlisi Kavramının Anlam ve Kapsamı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 43, S. 1, 1993, ss. 169-197
- Kanlıgöz, Cihan : “İdari İşlemlerde Yazılı Bildirim”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 40, S. 1-4, 1988, ss. 173-192.
- Kapani, Münci : **Kamu Hürriyetleri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013.
- Kapçı, Emine Gül : “Hakemlik Sürecindeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi: “Nasıl İyi Bir Hakem Olunur?”, <https://etkinlik.ulakbim.gov.tr/event/33/attachments/240/533/kapci.pdf>, erişim tarihi: 05.02.2025.
- Kaplan, Gürsel : “Danıştay Kararları ve İlgili Özel Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde İdari Yargıda Ehliyet Ve Husumet”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 69, S. 1-2, 2011, ss. 349-390.
- Kaplan, Gürsel : **İdari Yargıda Dava Açma Süreleri**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007.
- Kaplan, İbrahim : “Türk ve İsviçre Hukuk Fakültelerinde Hukuk Öğretimi, Ders Programları ve Sınav Sistemleri”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 139, 2018, ss. 347-400.
- Kaplan, Recep : “Birleşmiş Milletler Belgelerinde Eğitim Hakkı”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, S. 20, 2015, ss. 329-372.
- Karadağ, Nazife/Özdemir, Servet: “Türkiye’de Doktora Eğitimi Sürecine İlişkin Öğretim Üyelerinin ve Doktora Öğrencilerinin Görüşleri”, **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, C. 7, S. 2, 2017, ss. 267-281.
- Karahanoğulları, Onur : “İdarenin Yargısal Denetimine Yönelik Anayasa Değişiklikleri ve Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi”, **Mülkiye Dergisi**, C. 35, S. 270, 2011, ss. 43-64, (Takdir Yetkisi).
- Karahanoğulları, Onur : **İdari Yargı İdarenin Hukuka Zorlanması (Yargı Kararlarına Dayalı Bir İnceleme)**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2019, (İdari Yargı).

- Karahanoğulları, Onur : **Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002.
- Karakaş, Fatma Tülay : **Kişiyeye Sıkı Sıkıya Bağlı Haklar**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015.
- Karaman, Sedat/Bakırcı, Fehim: “Türkiye’de Lisansüstü Eğitim: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, C. 5, S. 2, 2010, ss. 94-114.
- Karatepe, Şükrü : “İdarenin Takdir Yetkisi”, **Türk İdare Dergisi**, C. 63, S. 392, 1991, ss. 63-119.
- Karslı, Mehmet Rauf : **İdare Hukukunda Kamu Görevlisi Kavramı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- Kasapoğlu Turhan, Mine : “İdari Yargıda İvedi Yargılama Usulü”, **Ankara Barosu Dergisi**, S. 3, 2015, ss. 183-219.
- Kaya, Cemil : **Bilgi Edinme Hakkı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005.
- Kaya, Cemil : **İdarenin Takdir Yetkisi ve Yargısal Denetimi**, On İki Levha Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul, 2021, (Takdir Yetkisi).
- Kaya, Cemil : **İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Konusuna Danıştay’ın Yaklaşımı**, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- Kayılioğlu, Deniz : **Türk İdari Yargılama Hukukunda Bilirkişilik**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.
- Kayri, Murat : “Lisansüstü Eğitim Üzerine Düşünceler”, **Lisansüstü Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme** (Ed. Tanhan, Fuat), Pegem Akademi, Ankara, 2019.
- Keser, Hayri : **“Türk Anayasa Yargısında Hukuk Devleti İlkesi”**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2005.
- Keskin, Züleyha : **İdari Yargı Denetiminin Yoğunluğu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, (İdari Yargı Denetiminin Yoğunluğu).
- Keskin, Züleyha : **Kamu Hizmetinde Eşitlik İlkesi**, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2015.
- Kuru, Baki : **Medeni Usul Hukuku**, C. I, Yetki Yayınları, Ankara, 2020.
- Küçük, Ayhan : “Bilgi Edinme Hakkının Sınırları ve Bu Hakkın İhlalinde İdare ve Kamu Görevlilerinin Sorumluluğu”, **Sayıştay Dergisi**, S. 81, ss. 111-139.

- Kükner, Bilgen : “Bir Hak Olarak Akademik Özgürlük”, *ViraVerita E-dergi*, S. 2, ss. 65-88.
- Lee, Kai-Fu/QiUfan, Chen : **Yapay Zekâ 2041-Geleceğimiz İçin On Vizyon**, Optimist Yayınları, İstanbul, 2023.
- Limon, İbrahim/Durnalı, Mehmet: “Doktora Öğrencilerinin Doktora Eğitimi ve Öğretim Üyelerine Yönelik Metaforik Algıları”, **Sakarya University Journal of Education**, C. 8, S. 1, 2018, ss. 26-40.
- Limoncu, Mustafa : “6114 Sayılı Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Kanununda Düzenlenen Sınav Suçları”, **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi**, C. 11, S. 1, 2023, ss. 124-145.
- Maurer, Hartmut/Waldhoff, Christian: **Allgemeines Verwaltungsrecht**, 19. Auflage, C.H.Beck, München, 2017.
- Memiş, Emin : “Alman İdari Yargı Hukukunda İptal ve Ödev Davalarını İrdeleme”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 20, S. 1, 2014, ss. 1051-1080.
- Mihçioğlu, Cemal : “Türkiye’de Memuriyete Girişte Liyakat Prensibi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C. 13, S. 1, 1958, ss. 109-116.
- Montesquieu : **Kanunların Ruhu Üzerine (De L'esprit Des Lois)**, çev. Şevki Özbilen, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.
- Muratoğlu, Tahir : “Almanya Federal Cumhuriyeti’nde Hukuk Mesleklerine Giriş Şart ve Usulleri”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, S. 48, 2021, ss. 21-64.
- Nilsson, Nils J. : **Yapay Zekâ Geçmişi ve Geleceği**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2018.
- Onar, Sıddık Sami : **İdare Hukukunun Umumi Esasları I**, Hak Kitabevi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1966,
- Onar, Sıddık Sami : **İdare Hukukunun Umumi Esasları II**, Hak Kitabevi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1966.
- Oppermann, Thomas : **Kulturverwaltungsrecht-Bildung-Wissenschaft -Kunst**, Tübingen: J.C.B. Mohr, 1969.
- Oytan, Muammer : “Türkiye’de İdari Yargı Denetiminin Sınırları”, **Türk İdare Dergisi**, S. 366, 1985.

- Önder, Murat : “Üst Düzey Yöneticilerin Yetiştirilmesi ve Geliştirilmesi: Bazı Ülkelerde ve Türkiye’de Durum”, **Türkiye İdare Dergisi**, Y. 67, S. 409, 1995, ss. 133- 157.
- Özay, İl Han : **Günüşğında Yönetim**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2017.
- Özbek, Özlem Yeşim : “Ölçme Araçlarında Bulunması İstenen Nitelikler”, **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, ed.Tekindal, Satılmış, Pegem Akademi, 6. Baskı, Ankara, 2020.
- Özdemir, Halit Eyüp : **İdari Yargıda Dilekçeler Üzerine İlk İnceleme**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019.
- Özer, Mahmut : “Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezinin Stratejik Hedefleri ve Yeni Yönelimleri”, **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, C. 8, S. 2, 2018, ss. 221-226.
- Özgün, Kamber/Ersan, Aysel: **Personel Yönetiminde Mülakat ve Teknikleri**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1967.
- Öztekin, Ali : “Türk Kamu Personel Yönetiminde Liyakat ve Kariyerden Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **Türk İdare Dergisi**, C. 80, S. 459, ss. 13-36.
- Öztoprak, Sezin : “Covid-19 Pandemisinde Uzaktan Eğitim: Kamu Hizmeti İlkeleri Çerçevesinde Bazı Değerlendirmeler”, **Ankara Barosu Dergisi**, C. 80, S. 2, 2022, ss. 189-249.
- Öztunç, Hikmet : **Kamu Personel Hukukunda Liyakat İlkesi**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2024.
- Öztürk, Bahri/Altınok Çalışkan, Elif/Seyhan, Serkan: **Kişisel Verilerin Korunması Hukuku Teorik ve Pratik Çalışma Kitabı**, Seçkin Yayıncılık, 2021.
- Öztürk, Burak K. : “İdari İşlemin Sebep Unsuru: Yeni Bir Tanım Denemesi”, **Prof. Dr. Metin Günday Armağanı**, C. 2, Atılım Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2020, ss. 1033-1050, (Sebep Unsuru).
- Öztürk, K. Burak : **Fransız ve Türk Hukukunda İdarenin Düzenleme Yetkisinin Kapsamı**, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2009.
- Öztürk, Namık Kemal : “Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Üst Düzey Memurların Atanması”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C. 33, S. 4, 2019, ss. 1279-1297.

- Öztürk, Namık Kemal : “Liyakat Sistemini Korumanın Farklı Bir Yolu: Liyakat İlkesi Koruma Kurulu”, **Türk İdare Dergisi**, C. 74. S. 435, 2002, (Liyakat İlkesi Koruma Kurulu), ss. 129-143.
- Özyörük, Mukbil : **İdare Hukuku İdari Yargı Ders Notları**, Ankara, 1977.
- Pekcanıtez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet: **Medeni Usul Hukuku**, 10. Bası, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2022.
- Rauf Karslı, Mehmet : “Üst Kademe Kamu Yöneticilerinin Atama Usul ve Esasları Üzerine Bir İnceleme,” **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 28, S. 1, 2020, ss. 187-208.
- Sadık, Hasan Tahsin : “Eğitim ve Öğrenim Hakkı Bağlamında Eğitim ve Öğretim Kamu Hizmetinin Dijital Ortamda Yürütülmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2024.
- Sağlam, Ali : “Hukuki Belirsizlik Tartışması Bağlamında Doktora Yeterlik Sınavına Yönelik Eleştiriler”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 19, S. 222, 2024, ss. 1083-1106.
- Salzwedel, Jürgen : “**Prüfungen**”, **Handbuchdes Wissenschaft Srecht** (Edt. Flaemig, Kimminich, Krüger, Meusel, Rupp, Scheven, Schuster, GrafStenbock-Fermor), München, 1996.
- Sancakdar, Oğuz : “İdari Yargıda ‘Tek Dilekçe ile Dava Açma’ (Karşılaştırmalı Hukuk Analizi)”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 9, S. 2, 2007, ss. 223-269.
- Sancakdar, Oğuz/Önüt, Lale Burcu: **İdari Yargılama Hukuku-Genel Esaslar-**, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara, 2024.
- Sancakdar, Oğuz/Önüt, Lale Burcu/Us Doğan, Eser/Kasapoğlu Turhan, Mine/Seyhan, Serkan: **İdare Hukuku Teorik Çalışma Kitabı**, Seçkin Yayıncılık, 12. Baskı, Ankara, 2024.
- Sarı, Ömür Kadri : “Kamu Personeli İstihdamında Kullanılan Sözlü Sınavın Hukuka Uygunluk Denetimi”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, S. 60, 2024, ss. 79-110.
- Scherer, Matthew U. : “Regulating Artificial Intelligence Systems: Risks, Challenges, Competencies, and Strategies”, **Harvard Journal of Law & Technology**, Volume: 29, No. 2, 2015.

- Seçkin, Sinan/Üstün, Gül : “İdari İşlemlerde Takdir Yetkisi ve Gerekçe İlkesi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Mehmet Akif Aydın’a Armağan, C. 21 S. 2, 2015, ss. 509-534.
- Serttaş, Seher : “Yargı Kararları Işığında Devlet Memuriyetine Yakışmayan Tutum ve Davranış Kavramının Değerlendirilmesi”, **Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 12, S. 2, 2022, ss. 845-870.
- Serttaş, Seher : **Türk İdare Hukukunda İstifa**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.
- Sever, Dilşah Çiğdem : **Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İdare Hukukunda Kanuna Dayanma İlkesi**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2021.
- Seyhan, Serkan : **Yapay Zekâ Teknolojileri Kapsamında İdarenin Sorumluluğu**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2023.
- Sezer, Yasin : “Kamu Hizmetine Girme Hakkı ve Liyakat İlkesi Açısından İstisnai Memurluklar”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 11, S. 3-4, 2003, ss. 173-193.
- Sezer, Yasin/ Bilgin, Hüseyin: “Sözlü Sınavların Yargısal Denetimi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 86, 2009, ss. 168-187.
- Sezer, Yasin/Bilgin, Hüseyin, “Danıştay Kararlarında İdari Başvurular”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 57, S. 4, 2008, ss. 337-366.
- Sezginer, Murat : **İdari İşlemlerde Amaç Unsuru Bakımından Hukuka Aykırılık**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1991.
- Sezginer, Murat : **İptal Davasının Uygulama Alanı Bakımından Ayrılabilir İşlem Kuramı**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2000.
- Sobacı, Mehmed Zaid/Köseoğlu, Özer: **Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Üst Kademe Yöneticiler**, SETA Yayınları, No.111, Ankara, 2018.
- Söyler, Yasin : “Kariyer Uzmanlık Statüsü Cumhurbaşkanlığı Kararnameleriyle Düzenlenebilir mi?” **Yasama Dergisi**, S. 39, 2019, ss. 51-104.
- Söyler, Yasin : **Yeni Başkanlık Sisteminde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.
- Suna, H. Eren/Şensoy, Sadri/Özer, Mahmut: “Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından Ölçme ve Değerlendirme Alanında Atılan Güncel Adımlar”, **Eğitim ve**

- İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama**, C. 12, S. 23, 2021, ss. 51-76.
- Şahin, Erdal : “Kamu Görevlisi Alımında Sözlü Sınav ve Mülakat Yöntemleri ile Yargısal Denetim Sorunu”, **Ankara Barosu Dergisi**, C. 81, S. 1, 2023, ss. 63-113.
- Şen, Mahmut : “İdarenin Yargısal Denetiminin Sınırlarına İlişkin Modeller”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 17, S. 2, 2013, ss. 1623-1642.
- Şen, Mustafa Lütfi : “Liyakat İlkesi ve Türk Personel Sistemindeki Uygulaması”, **Amme İdaresi Dergisi**, C. 28, S. 1, 1995, ss. 77-92.
- Şirin, Tolga : “Tehlikeli Salgın Hastalıklarla Hukuksal Mücadeleye Anayasal Bir Giriş”, **Anayasa Hukuku Dergisi**, C. 9, S. 17, 2020, ss. 43-46.
- Tahtalı, Murat Buğra : “İdari Yargı Kararları Çerçevesinde İdarece Yapılan Mülakatlarda Hukuka Aykırılıkların İspatı”, **Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 5, S. 1, 2020, ss. 2969-2994.
- Tan, Şeref : **Öğretimde Ölçme ve Değerlendirme**, Pegem Akademi, 14. Baskı, Ankara, 2020.
- Tan, Turgut : “Sınav ve Jüri Değerlendirmelerinin Yargısal Denetimi,” **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C. 51, S. 1, 1996, ss. 409-423.
- Tan, Turgut : Sınav Notları ve Yargısal Denetimi, **Danıştay Dergisi**, S. 18-19, 1975, ss. 188-192.
- Tekin, Abdurrahman : “Karşılaştırmalı Hukuk ve Liyakat İlkesi Bağlamında Türkiye’de Hâkim ve Savcı Adaylarının Seçimi”, **İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 8, S. 1, 2021, ss. 131-166.
- Tekin, Abdurrahman : **Liberal Anayasal Sistemlerde Parlamento İçi Muhalefetin Rolü**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019.
- Tekin, Halil : **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, Yargı Yayınları, 9. Baskı, Ankara, 1996.
- Tekinsoy, M. Ayhan/Mısır, Mustafa Bayram: “Öğretim Üyeliğine Atanma Sürecinin Başlangıcı, Ek Koşullar ve Jüri Raporları”, **Ankara**

- Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 61, S. 1, 2012, ss. 351-382.
- Tetik, Ahmet Talha : “Hukuk Devleti İlkesi Bağlamında Takdir Yetkisi ve Yerindelik Denetimi İlişkisi”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 25, S. 2, 2017, ss. 249-276.
- Thorndike, Robert M./Thorndike-Christ, Tracy M.: **Psikolojide ve Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, çev. Otrar, Mustafa, Nobel Yayınları, Ankara, 2017.
- Thorsten, Siegel : “E-Government und das Verwaltungsverfahrensgesetz”, Das Deutsche Verwaltungsblatt, 2020.
- Tokgöz, Hikmet : **İstisnai Memuriyet**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.
- Toprak, Metin/Erdoğan, Armağan: Lisansüstü Eğitimde Avrupa Yaklaşımı, **VI. Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Sakarya Üniversitesi Yayınları, Sakarya, 2013.
- Tortop, Nuri : “Personel Seçiminde Uyulması Gerekli Kurallar”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 6, S. 1, 1997, ss. 16-20.
- Tortop, Nuri : **Personel Yönetimi**, 5. Baskı, Yargı Yayınevi, Ankara, 1994.
- Torun, Fatih : **İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.
- Tuncay, Aydın H. : **İdare Hukuku ve İdari Yargının Bazı Sorunları**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1972.
- Turgut, M. Fuat/Baykul, Yaşar: **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, Pegem Akademi, Ankara, 2010.
- Tutan, Ercan : “Yapay Zekanın İdari Yargıda Kullanılması”, **Bilişim Hukuku Dergisi**, C. 6, S. 2, 2024, ss. 410-507.
- Tutum, Cahit : “Yönetimin Siyasallaşması ve Partizanlık”, **Amme İdaresi Dergisi**, S. 9, C. 4, 1976, ss. 9-32.
- Türk, Hikmet Sami : “Sınavlar”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 26, S. 1-2, 1969, ss. 349-364.
- Türkoğlu Üstün, Kamile : **İdari Yargılama Usulüne Hakim Olan İlkeler**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.
- Uçar, İsmail : **İdari Yargılama Hukukunda İvedi Yargılama Usulü: Fransa ve Türkiye Örneği**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024.

- Uler, Yıldırım : **İdari Yargıda İptal Kararlarının Sonuçları**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970.
- Ulu, Güher : “İdari İşlemin Unsurlarının İşlevi”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 19, S. 38, 2020, ss. 74-102.
- Ulu, Güher : **İdari İşlemin Yetki Unsuru**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012.
- Ulusoy, Ali D. : **Türk İdare Hukuku**, Yetkin Yayınları, 7. Baskı, Ankara, 2024.
- Ulutaş, Seher/Erman, Mehtap: “Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Türkiye’de Uygulanmış Olan Ortaöğretim Programlarında Ölçme Ve Değerlendirme”, **Turkish Journal of Education**, C. 1, S. 1, 2012, ss. 52-60.
- Uz, Abdullah : “Anayasal Bir Hak Olarak Kamu Hizmetine Girme Hakkı ve Liyakat İlkesi”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 2, S. 1, 2011, ss. 59-94.
- Uz, Abdullah/Demircioğlu, Mustafa Yaşar: **İdari Usul İdari Yargılama Usulü Sorunu Olarak Sözlü Mülakat Sınavları ve Yargısal Denetimi**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012.
- Ülgen, Özen : “Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Niteliği ve Türleri”, **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S. 1, 2018, ss. 3-39.
- Ülker, Gözde : **Türk İdare Hukukunda İdari İşlemin Yetki Unsuru**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.
- Üstün, Gül : **2577 Sayılı Kanunda Bağlantılı Davalar ve Aynı Dilekçeyle Dava Açılabilir Haller**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018.
- Waline, Marcel : “İdare Yargıcının İdari Tasarruflar Üzerindeki Denetiminin Kapsamı ve Sınırları”, çev. Kutlu, Türkeş, **Danıştay Dergisi**, C. 6, S. 20-21, ss. 103-113.
- Yağcı, Cansu : “Yargı Kararları Işığında Akademik Personel Atama İşlemlerine İlişkin İptal Davaları”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bakırçay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İzmir, 2023.

- Yakar, Levent : “Ölçme Sonuçlarının Yorumlanması ve Not Verme”, **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, ed. Doğan, Nuri, Pegem Akademi, 2. Baskı, Ankara, 2020.
- Yanık, Murat : **Yargının Yönetimi ve Denetimi**, DER Yayınları, İstanbul, 2014.
- Yaşar, Hasan Nuri : **İdari Yargı Kararlarının Etkinleştirilmesi Arayışında İdari Yargı İdari Yargıç Yargısal Emir**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- Yayla, Ahmet/Özkardeş, Nihal: Şematik İdare Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024.
- Yayla, Yıldızhan : “İdarenin Takdir Yetkisi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 30, S. 1-1, 1964, ss. 201-211.
- Yayla, Yıldızhan : **İdare Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul, 2009.
- Yazıcı, Gülgün : “Mevlana’nın Mesnevi’sinde Ehliyet ve Liyakat Kavramları”, **Turkish Studies**, C. 4, S. 7, 2009, ss. 928-938.
- Yenice, Kazım : “Not Takdiri ve Denetimi”, **Danıştay Dergisi**, S. 42-43, 1980, ss. 15-17.
- Yenice, Kazım : “Not Takdiri ve Denetim”, **Danıştay Dergisi**, S. 42-43, 1982, ss. 15-17.
- Yeşilyurt, Nazile İrem : “İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması ve İvedi Yargılama: Hukuka Sermayeye Koşut Hız Ayarı”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C. 70, S. 2, 2015, ss. 403-433.
- Yıldırım, Ramazan : **İdari Başvurular**, Mimoza Yayıncılık, Konya, 2006.
- Yıldırım, Ramazan/Çınarlı, Serkan: **Türk İdare Hukuku Dersleri**, C. I, Astana Yayınları, Ankara, 2018.
- Yıldırım, Turan : “İdarenin Kanuniliği İlkesi Bağlamında Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Anayasal Sınırı”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, C. 36, S. 1, 2019.
- Yıldırım, Turan : **İdari Yargı**, 2. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2010.
- Yıldırım, Turan/ Fiş Üstün, Gül: **Açıklamalı Notlu İdari Yargılama Usulü Kanunu**, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2020.
- Yıldırım, Turan/Yasin, Melikşah/Kaman, Nur/Özdemir, Eyüp/Üstün, Gül/Çakır, Hüseyin Melih/Okay Tekinsoy, Özge: **İdare Hukuku**, Ed. Yıldırım, Turan, 8. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020.

- Yıldız, Ahmet Çağrı : **Türk Hukukunda Uygulanabilirliği Ekseninde Alman İdari Yargılama Hukukuna Özgü Bir Dava Türü: Yükümlülük Davası**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.
- Yıldız, Günay : “Türk Kamu Yönetiminde Liyakat İlkesi”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 3, S. 8, 2016, ss. 140- 180.
- Yıldız, Mustafa/Kabaran, Hasret/Yaşar Sağlık, Zehra: “Ortaöğretime Geçiş Sınavlarının (OKS, SBS, TEOG, LGS) Kelime Sayıları ve Sıklıkları Bakımından İncelenmesi”, **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, C. 22, S. 2, 2024, ss. 919-943.
- Yılmaz, Dilşat : “Alman İdare Hukuku’nda İdarenin Takdir Yetkisi ve Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 69, S. 1-2, 2011, ss. 1017-1030, (İdarenin Takdir Yetkisi).
- Yılmaz, Dilşat : **İdari İşlemin İcrailik Özelliği**, Astana Yayınları, Ankara, 2014.
- Yılmaz, Ejder : **Hukuk Sözlüğü**, Yetkin Yayıncılık, 8. Baskı, Ankara, 2004.
- Yılmaz, Halit : “Düzenleyici İşlemlere Karşı Açılan İptal Davasının İvedi Yargılama Usulüne Tabi Olması”, **Uluslararası Antalya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 4, S. 8, 2016, ss. 13-24.
- Yılmaz, Halit : “Hakim ve Savcı Adayı Alımında Mülakat Sınavına İlişkin Hukuksal Sorunlar”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 93, 2011, ss. 35-52, (Hakim ve Savcı Adayı Alımında Mülakat).
- Yılmaz, Harun : “Danıştay Kararları Işığında İdari İstikrar İlkesinin İdari Yargılama Hukukuna Önemli Yansımaları”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, C. 9, S. 17, 2021, ss. 523-546.
- Yılmaz, Mustafa : “Karşılaştırmalı Hukukta Sınav Not İşlemlerinin Yargısal Denetiminin Kapsamı”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 19, S. 222, 2024, ss. 1019-1081, (Not İşlemlerinin Yargısal Denetimi).
- Yılmaz, Mustafa : “Karşılaştırmalı Hukukta İdarenin Değerlendirme Yetkisi (Marjı) ve Yargısal Denetimi”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 18, S. 214, 2023, ss. 627-678.

- Yurtseven, Yılmaz : “Türkiye’de Hukuk Devletin Gelişimi”, **Karşılaştırmalı Hukukta Hukuk Devleti İlkesi ve Yansımaları**, Ed. Ünver, Yener/Öz, Kerem, Adalet Yayınevi, Antalya, 2019, ss.19-27.
- Zabunoğlu, Yahya Kazım : **İdare Hukuku Ders Notları**, Çankaya Üniversitesi, Ankara, 2006.
- Zabunoğlu, Yahya Kazım : “Kamu Hizmetine Girme, Hizmette Kalma ve Yükselme Hakkı”, **İnsan Hakları ve Kamu Görevlileri Sempozyum, Açık Oturum, Bildiriler ve Tartışmalar**, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) Yayınları, Ankara, 1992.
- Zeyrek, İlker : “İdari Yargılama Usulü Kanunu Kapsamında Üst Makama Başvuru Şartları”, **Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 5, S. 1-3, 2020, ss. 3835-3861.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına “<https://hudoc.echr.coe.int/>” adresinden ulaşılmıştır.
 - Anayasa Mahkemesi’nin bireysel başvurular hakkında verdikleri kararlardan Resmi Gazete’de yayımlanmayanlarına “<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>” adresinden ulaşılmıştır.

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve Soyadı	Seher Serttaş
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Tenzile Erdoğan Anadolu Öğretmen Lisesi
Lisans Diploması	Fatih Üniversitesi Hukuk Fakültesi
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	Antalya Barosu Avukatlık Stajı
Çalıştığı Kurumlar	Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi